

วารสาร มหาจุฬาราชการ Mahachula Academic Journal

ISSN : 2408 1078 (Print)

ISSN : 2651-2440 (Online)

ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๓ Vol.7. No.2 May – August 2020

● วัตถุประสงค์

วารสารมหาจุฬาราชการ เป็นวารสารวิชาการ ราย ๔ เดือน (ปีละ ๓ ฉบับ) คือ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม-เมษายน, ฉบับที่ ๒ เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม, ฉบับที่ ๓ เดือนกันยายน-ธันวาคม มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา เพื่อให้บริการทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้เกิดวารสารทางวิชาการกลางของมหาวิทยาลัย ในการเผยแพร่บทความวิชาการและบทความวิจัยแก่ผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และนิสิต นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติทางด้านศาสนาและปรัชญา พระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ในขอบข่ายเนื้อหา สาขาวิชาสังคมวิทยา ศิลปศาสตร์และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

- บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาราชการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาราชการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิง ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร
- ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้รับการตรวจสอบทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) อย่างน้อย ๒ ท่านต่อบทความ
- ทรัพย์สินและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารมหาจุฬาราชการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทรัพย์สินของความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ วารสารมหาจุฬาราชการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๒)

● **เจ้าของ**

กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ห้อง ๓๐๕ เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ถ.พหลโยธิน ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕ ๒๔๘๐๐๐ ต่อ ๘๗๗๓, โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘๐๑๓

● **ที่ปรึกษาวารสารมหาจุฬารวิชาการ**

พระพรหมบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร.	ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์
พระราชปริยัติกวี, ศาสตราจารย์ ดร.	อธิการบดี
พระราชปริยัติมุนี, รองศาสตราจารย์ ดร.	คณบดีคณะพุทธศาสตร์
พระราชสุตาภรณ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	คณบดีคณะครุศาสตร์
พระศรีสิทธิมนี	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์
พระครูปริยัติกิตติธำรง, รองศาสตราจารย์ ดร.	คณบดีคณะสังคมศาสตร์

● **บรรณาธิการ**

รองศาสตราจารย์ ดร. โภนิฐ์ ศรีทอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● **หัวหน้ากองบรรณาธิการ**

นายสุญา ศิริธัญญ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● **กองบรรณาธิการ :**

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิโกโร, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ พรหมเลิศ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมัน	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ดร.วีรชาติ นิมนองค์	มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ	มหาวิทยาลัยบูรพา
นายคะแนน ปาลิภัทรางกูร	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
นายสุภูฐาน สุตาจันทร์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● **คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ (Peer Review)**

สาขาวิชา ศาสนา, ปรัชญา, พระพุทธศาสนา, ครุศาสตร์, มนุษยศาสตร์, สังคมศาสตร์

■ **ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**

พระราชปริยัติกวี, ศาสตราจารย์ ดร.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รองศาสตราจารย์ ดร. พระราชปริยัติมุนี, รองศาสตราจารย์ ดร.

ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง

ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร

รองศาสตราจารย์ ดร.เวทย์ บรรณกรกุล

รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม

รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก

รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง

รองศาสตราจารย์รังษี สุทนธ์

รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี

รองศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง

รองศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภษร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เริงชัย หมั่นชนะ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร สุยะใจ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระกาญจน์ กนกกมลเศ

■ **ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย**

ศาสตราจารย์ พิเศษ อติศักดิ์ ทองบุญ

ราชบัณฑิต

ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตรเจริญ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนธิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สำเนียง เลื่อมใส

มหาวิทยาลัยศิลปากร

รองศาสตราจารย์ ดร.จินดา จันทรแก้ว

มหาวิทยาลัยบูรพา

รองศาสตราจารย์ ดร.วิชชุดา หนูวิไล

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

รองศาสตราจารย์ ดร.เมธาวี อุดมธรรมานุภาพ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.สนธิ สัตโยภาส

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

รองศาสตราจารย์ ดร.เสริมศรี ไชยศรี

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รองศาสตราจารย์ สยาม คำปรีดา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักสัตย์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.มารุต พัฒนา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รองศาสตราจารย์ ดร.นลินี ณ นคร

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

(๕)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม
ดร.วีรชาติ นิมนงค์
ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ
ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ

มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยศิลปากร
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
มหาวิทยาลัยบูรพา
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
เจ้าคุณทหารลาดกระบัง

● ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พิธีกรอักษร

พระมหาถาวร ถาวรเมธี, ดร.
นายสินชัย วงษ์จำนงค์
นายเอกลักษณ์ เทพวิจิตร
นายสันทัต จันทรทาทอง

พระมหาขวัญชัย ปุตุตวิเสโส
นายสุภูฐาน สุดาจันทร์
นางสาวสุจิตรา ชวดรัมย์
นางสาวสังเวียน พุเพื่อง

งานสมาชิก

นายสุภูฐาน สุดาจันทร์

บันทึกข้อมูล

นายจิระศักดิ์ ธารสุขกระจำง

งานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

นายณพดล เพ็ญประชุม

● นิติกร

นายธวัช แยมปัว

● ภาพ/ศิลปะ

พระมหาสุระศักดิ์ ธีรวโส

นายสมบุรณ์ เฟ่งพิศ

● ออกแบบปก

นายศักดิ์รพี พันพา

- จัดรูปเล่ม

นายสมบูรณ์ เฟ่งพิศ

- พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๘๕๕๕-๘๕๕๙ โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๘๕๔๕

- จำนวนที่ตีพิมพ์ ๕๐๐ เล่ม

วารสารมหาจุฬาริชาการ
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

บทบรรณาธิการ

วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๓ ได้รับรวบรวมบทความวิชาการของผู้บริหาร คณาจารย์ของมหาวิทยาลัย รวมถึงคณาจารย์ต่างสถาบันได้ส่งบทความทางวิชาการมาร่วมตีพิมพ์ เพื่อเป็นการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ทำให้มีคณาจารย์ ได้มีโอกาสศึกษาพุทธธรรม และการนำไปประยุกต์ บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามหลักคำสอนทางพระศาสนา อันเป็นการบริการวิชาการแก่สังคม ในฉบับนี้ กองบรรณาธิการและคณะทำงานฝ่ายประสานงาน ได้รับเกียรติจากผู้เขียนทั้งภายในและภายนอก ส่งบทความทางวิชาการ เพื่อลงตีพิมพ์เผยแพร่ จำนวน ๒๕ บทความ แบ่งเป็น ๒ ภาค คือ ภาคภาษาไทย มี ๒๓ บทความ และภาคภาษาอังกฤษ ๒ บทความ ในบทความทั้งหมด แบ่งเป็นบทความวิชาการ ๒ บทความ บทความวิจัย ๒๓ บทความ อีกทั้งมีบทวิพากษ์หนังสือในท้ายเล่ม ซึ่งรายละเอียดบทความต่าง ๆ กองบรรณาธิการ ได้กล่าวถึงเนื้อหาของแต่ละบทความโดยสรุป ดังนี้

บทความวิจัยที่ ๑ เรื่อง “รูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง” โดย นางสุภัค ตรังรัตนจิต และ ดร.ลัดดา ผลวัฒนะ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง มี ๑๗ องค์ประกอบ ๑๑๕ ตัวแปร ส่วนผลการสร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง มี ๕ องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (๑) การดำเนินงาน (๒) กระบวนการบริหารงานวิชาการ (๓) กิจกรรมการเรียนรู้ (๔) การมีส่วนร่วมการศึกษา และ (๕) ควบคุมคุณภาพการศึกษา ประเมินและรับรองรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ในด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ มีผลการประเมินรูปแบบในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๒

บทความวิจัยที่ ๒ เรื่อง “รูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” โดย นางสาวมนทิรา สังข์ทอง รศ.ดร.ศิริวิทย์ กุลโรจนภัทร และ รศ.ดร.วิชัย แหวนเพชร มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ผลการวิจัย พบว่า (๑) สภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว ในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีองค์ประกอบ ๔ ด้าน คือสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านต้นน้ำ ด้านสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านกลางน้ำ ด้านสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านปลายน้ำ และ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (๒) ผลการพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการ

ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นไปตามรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว และ (๓) แบบจำลองสมการโครงสร้างของห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

บทความวิจัยที่ ๓ เรื่อง “การประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน: กรณีศึกษาบ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่” โดย พระมหาจุฑาทร นรเชฐโธ, ผศ.ดร. และ ดร. จุฑารัตน์ ทองอินจันทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการศึกษาวិจัยพบว่า การประยุกต์หลักการเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในระดับหมู่บ้าน เป็นการประยุกต์ด้วยการนำเอาเศรษฐกิจพึ่งพาตนเองใน ๓ ระดับ ได้แก่ การพึ่งตนเองในระดับครอบครัว การพึ่งตนเองในระดับกลุ่ม และการพึ่งตนเองในระดับชุมชน มาเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในระดับหมู่บ้าน ด้วยดำเนินกิจกรรมที่พอเหมาะสมควรกับตนเอง ไม่ใหญ่เกินไป เป็นไปได้และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้าน ทั้งในระดับครัวเรือนและหมู่บ้าน สภาพปัจจุบันของการพัฒนาเศรษฐกิจของคนในหมู่บ้านแห่งนี้ เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับครอบครัวแบบพึ่งพาตนเองและการติดต่อกับหน่วยงานของภาครัฐ เพื่อรับการสนับสนุนด้านต้นทุนการผลิตและโครงการต่างๆ ที่ภาครัฐสนับสนุนให้ดำเนินการ รูปแบบการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงมี ๒ รูปแบบ คือ การประยุกต์ตามศักยภาพของตนเองภายในระดับครัวเรือน และการประยุกต์ตามศักยภาพในระดับกลุ่ม องค์ประกอบที่มีผลต่อความสำเร็จในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน มี ๕ ด้าน ได้แก่ ผู้นำ แรงงาน เป้าหมาย จิตอาสา และการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

บทความวิชาการที่ ๔ เรื่อง “ภาษาและวัฒนธรรม: ความหมาย ความสำคัญ และความสัมพันธ์ระหว่างกัน” โดย พระอุดมธีรคุณ และนางสาวบัณฑิตกา จารุมา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัยในสังฆราชูปถัมภ์ ผลการศึกษพบว่า ภาษาเป็นเรื่องเกี่ยวกับระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการสื่อสาร ส่วนวัฒนธรรมเป็นเรื่องทุกประการที่อยู่ในวิถีชีวิตมนุษย์ ดังนั้น ภาษาและวัฒนธรรมจึงมีลักษณะคล้ายกันในแง่ที่ว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ สามารถถูกสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งจนกลายเป็นระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ การปฏิบัติอันเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์เฉพาะของคนกลุ่มนั้น อย่างไรก็ตามด้วยลักษณะเฉพาะของภาษาที่มีหน้าที่เพื่อการสื่อสารความหมายอันสะท้อนความคิด ทศนคติ ค่านิยมและถิ่นที่อยู่อาศัยของผู้ใช้ภาษาอันเป็นลักษณะหนึ่งของวัฒนธรรม ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ภาษามีฐานะเป็นสาขาหนึ่งของวัฒนธรรม

บทความวิจัยที่ ๕ เรื่อง “รูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร” โดย นางสาวพิมพ์นารา เสาวนิตย์ มหาวิทยาลัยบูรพา เสนอว่า ผลการวิจัยพบว่า (๑) รูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร มีองค์ประกอบการบริหารระบบประกันคุณภาพของโรงเรียน สู่ความเป็นเลิศ ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านที่ ๑ ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนประกอบด้วย ๓ ประเด็น ด้านที่ ๒ ด้านการพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย ๕ ประเด็น ด้านที่ ๓ ด้านการพัฒนาคุณภาพครู และบุคลากร ประกอบด้วย ๓ ประเด็น ด้านที่ ๔ ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้บริหาร ประกอบด้วย ๔ ประเด็น ด้านที่ ๕ ด้านการพัฒนาระบบการบริหารจัดการคุณภาพ ประกอบด้วย ๔ ประเด็น ในแต่ละด้านมีกระบวนการบริหารจัดการระบบประกันคุณภาพ ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ ๑ การควบคุมคุณภาพ (วางแผน - Plan) ประกอบด้วย ๔ ประเด็น ขั้นตอนที่ ๒ การตรวจติดตามคุณภาพ (การดำเนินการ - Do) ประกอบด้วย ๕ ประเด็น ขั้นตอนที่ ๓ การประเมินคุณภาพ (ตรวจสอบและปรับปรุง S - See) ประกอบด้วย ๓ ประเด็น (๒) ผลการตรวจสอบรูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่า รูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนที่สร้างขึ้น สรุปลงจากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมตามองค์ประกอบ และ กระบวนการบริหารระบบประกันคุณภาพ อยู่ในระดับมากที่สุด และสามารถนำรูปแบบไปใช้ในการบริหาร ระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมัธยมศึกษา

บทความวิจัยที่ ๖ เรื่อง “การพัฒนาแอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี” โดย นางสาวศิริวรรณ ดับทุกข์ และ ดร.นฤมล เทพนวล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ผลการวิจัยพบว่า (๑) แอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม มีคุณภาพด้านสื่ออยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ และมีคุณภาพด้านเนื้อหาอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๓ (๒) นิสิตที่ใช้แอปพลิเคชันเกิดความตระหนักรู้ต่อการเข้าร่วมกิจกรรมหลังการใช้สูงกว่าก่อนใช้แอปพลิเคชัน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๓/๒.๕๐ และการทดสอบค่าทีก่อนและหลังใช้แอปพลิเคชันมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕ และ (๓) นิสิตมีความพึงพอใจต่อแอปพลิเคชันอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๗

บทความวิจัยที่ ๗ เรื่อง “ปัญหาและความต้องการของผู้เรียนในการทำดัชนีพันธหลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา” โดย ผศ.สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและความต้องการของผู้เรียนในการทำดัชนีพันธหลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มีดังนี้ (๑) การจัดสรรเวลาเพื่อทำดัชนีพันธ (๒) อาจารย์ช่วยเหลือแนะนำความรู้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ ภาวะผู้นำ การบริหารการศึกษา ระเบียบวิธีวิจัย การสืบค้นข้อมูลงานวิจัย และวิธีการ

ทำคุณนินพนธ์ และ (๓) อาจารย์ที่ให้คำแนะนำ และรับฟังปัญหาของผู้เรียน การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการทำคุณนินพนธ์ ได้แก่ (๑) การทำงานตามที่อาจารย์มอบหมาย และ (๒) การค้นคว้าข้อมูลตามที่อาจารย์แนะนำ โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถกำหนดหัวข้อคุณนินพนธ์ วัตถุประสงค์ การวิจัย และค้นคว้าตัวแปรที่ศึกษาได้การแก้ปัญหาเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการทำคุณนินพนธ์ ได้แก่ (๑) การศึกษาผู้เรียนเป็นกรณีศึกษา ทำให้ผู้เรียนได้รับการช่วยเหลือจากอาจารย์ นำข้อแนะนำจากอาจารย์ไปค้นคว้าศึกษาเอกสาร และทำให้ผู้เรียนมีวินัยและความรับผิดชอบในการทำงานตามที่อาจารย์มอบหมาย (๒) การใช้กิจกรรมใหม่ ๆ ช่วยแก้ปัญหาให้ผู้เรียนได้ และ (๓) การใช้โครงการใหม่ ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนได้

บทความวิจัยที่ ๘ เรื่อง “การพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์: กรณีศึกษาบริษัท อุลตราไทเกอร์ จำกัด” โดย นายจิรพันธุ์ สุวตันทาคิน และ ผศ.ดร.เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์นำทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมาเป็นปัจจัยในการจัดการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์ มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การสื่อสารทางการตลาด สถานที่ ฉาก แสง สี เสียง เครื่องแต่งกาย แม้มันมยประกอบการแสดง ส่วนแนวทางการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวจะต้องครอบคลุมด้านพาณิชย์และแหล่งการเรียนรู้นอกห้องเรียน คือ (๑) เป็นธุรกิจหรือเชิงพาณิชย์โดยให้สถานที่จัดการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวกำหนดการนำเสนอรูปแบบการต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบธุรกิจเข้าพื้นที่จำหน่ายสินค้าทุนทางวัฒนธรรม (๒) เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในรูปแบบศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวโดยการจัดกิจกรรมซึ่งเปรียบเสมือนแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน

บทความวิจัยที่ ๙ เรื่อง “อิทธิพลของทักษะด้านภาษีอากรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ทางอีเมลของผู้ทำบัญชีในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล” โดย นายวินัย ปณิธานรักษ์ชัย และดร.ประเวศ เพ็ญวุฒิกุล มหาวิทยาลัยศรีปทุม ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงอายุอยู่ระหว่าง ๓๕-๔๕ ปี มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี ประสบการณ์ในการทำบัญชีมากกว่า ๑๕ ปี มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท และส่วนใหญ่มีสถานที่ทำงานอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ผู้ทำบัญชีมีทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรในด้านความรู้ในระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์อยู่ในระดับปานกลาง ในด้านความรู้ในระบบการยื่นแบบผ่านอินเทอร์เน็ต และในด้านความรู้กฎหมายภาษีอากรตามประมวลรัษฎากรอยู่ในระดับมาก ผลการทดสอบสมมติฐานด้วยวิธีการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุพบว่า ทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice

by E-mail ในด้านการจัดทำใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ ด้านการส่งมอบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ ด้านการเก็บรักษาใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ได้รับการสนับสนุนที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

บทความวิจัยที่ ๑๐ เรื่อง “การบริหารงานบุคคลในทศวรรษหน้า กรณีมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ” โดย นางสาวณภัสณัฐ พิมพิลาชัย และ นางสาวกิตติมาศ ศิริไชย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของบุคลากรที่จำเป็นต้องมีสำหรับภาพอนาคตที่ศึ้นในอนาคที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด (๑) ยึดหลักความถูกต้อง (๒) เป็นผู้มีความยึดมั่นในคุณธรรม (๓) เป็นผู้มีความเป็นมืออาชีพในการทำงาน (๔) เป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ/จิตอาสา (๕) เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่องค์คม/เอื้อประโยชน์ต่อสาธารณะ (๖) เป็นผู้มีระเบียบวินัยในการทำงาน (๗) เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ มีความเพียร/อดทน เมื่อพิจารณาภาพอนาคตระบบบริหารงานบุคลากรในทศวรรษหน้าพบว่า ภาพอนาคตด้านที่เป็นไปได้มากที่สุด ประกอบด้วย (๑) มีโครงสร้างองค์กรแบบใหม่เป็นระบบอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบ ลดความซ้ำซ้อนของงาน (๒) มีภาพลักษณ์ที่ทันสมัยในยุคดิจิทัล (๓) โครงสร้างระบบบริหารลดขนาดลงมากกว่าปัจจุบัน (๔) ถูกตรวจสอบมากขึ้น (๕) บุคลากรมีการเรียนรู้และเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง (๖) บุคลากรมีคุณลักษณะที่ควรจะต้องมี คือมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ/จิตอาสา มีความเป็นมืออาชีพ สำหรับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรบุคคลในทศวรรษหน้า กรณีมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ พบว่าระบบบริหารจำเป็นต้องมีแผนการปฏิบัติงานเพื่่อมุ่งผลสัมฤทธิ์และประสิทธิภาพของงาน

บทความวิจัยที่ ๑๑ เรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียนในชนบทภาคเหนือโดยการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานศึกษา” โดย ดร.ประพิน ขอดแก้ว และ ผศ. เยี่ยมลักษณ์ อุดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินงานของสถานศึกษาที่มีบริบททางภูมิสังคมที่แตกต่างกันได้ดำเนินงานพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนโดยครูผู้รับผิดชอบโครงการและครูภูมิปัญญาท้องถิ่นพัฒนานักเรียนในกิจกรรม “มัดคุเทศก์น้อย” ด้านความรู้ ความเข้าใจ และการนำไปใช้ ด้านการจัดอบรมและวิทยากร และด้านการนำเสนอผลงานวิจัย อยู่ในระดับมาก ส่วนความพึงพอใจของนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรม “มัดคุเทศก์น้อย” ด้านความรู้ ความเข้าใจ และการนำไปใช้ อยู่ในระดับมาก ซึ่งในการพัฒนาทักษะทางสังคมตามบริบทของสถานศึกษาสามารถพัฒนานักเรียนด้านทักษะทางสังคมที่ดีขึ้น

บทความวิจัยที่ ๑๒ เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้อย่างมีความสุขในพระพุทธศาสนา” โดย พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมโม, ผศ.ดร. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อำนาจ ยอดทอง และ ผศ.ดร.ภิญญาพัชญ์ ปลากัดทอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการศึกษาพบว่า ความสุขในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง สภาวะแห่งความสุขสบาย สภาวะที่ปราศจากความทุกข์ และสภาวะที่สามารถทนต่อความทุกข์ได้ง่าย พระพุทธศาสนาแบ่งความสุขออกเป็น ๔ ระดับคือ

(๑) ระดับความสุข ความสุขจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอก (รู้จักเสพ) (๒) ทิพยสุข ความสุขจากการมีคุณธรรมในจิตใจ (๓) ฌานสุข ความสุขจากฌานสมาบัติ สามารถระงับกิเลสได้ชั่วคราว (๔) นิพพานสุข ความสุขจากการบรรลุมรรคผลนิพพาน สามารถกำจัดกิเลสได้อย่างถาวร ส่วนการเรียนรู้ในทางพระพุทธศาสนา ตรงกับคำว่า “สิกขา” และ “ภาวนา” สิกขา หมายถึง การเรียน การฝึกปฏิบัติ การเล่าเรียนให้รู้เข้าใจ และฝึกหัดปฏิบัติให้เป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นในตนหรือทำให้ได้ทำเป็น ตลอดจนการเรียนรู้จากประสบการณ์จนก่อให้เกิดความรู้ ความคิด มีสมาธิ และสติปัญญาที่ดียิ่ง ส่วนคำว่า “ภาวนา” หมายถึง การทำให้เป็นให้มีขึ้น การฝึกอบรม การเรียนรู้ที่พัฒนาชีวิตมนุษย์ใน ๔ ด้าน ได้แก่ ร่างกาย ศีลหรือสังคม จิตใจ และปัญญา ดังนั้น ทั้งสิกขาและภาวนา จึงเป็นการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาชีวิตเพื่อเป้าหมายสำคัญคือความสุข และการเรียนรู้อย่างมีความสุขในทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับนักเรียนระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ ๓ และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๓ ได้แก่ ความสุขจากการเรียนรู้ ๒ ระดับ คือระดับความสุข (รู้จักเสพ) และระดับทิพยสุข (มีคุณธรรมประจำใจ)

บทความวิจัยที่ ๑๓ เรื่อง “พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดย พระมหาเอก เมธิกธำณ (เจตสลัง) และ รศ.ดร. คริษณะ ฉิมมณี มหาวิทยาลัยรังสิต ผลการศึกษาพบว่า ในด้านพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่มตัวอย่างใช้งานสื่อสังคมออนไลน์มากกว่า ๑ ประเภท โดยเฟซบุ๊กมากที่สุด เข้าใช้งานครั้งละมากกว่า ๓ ชั่วโมงต่อวัน วัตถุประสงค์ในการใช้งานเฟซบุ๊ก คือ เพื่อเปิดรับข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และสำหรับการเข้าใช้งานเว็บไซต์ธรรมะ ส่วนใหญ่จะเข้าเว็บไซต์ธรรมะทั่วไปโดยไม่ได้อ่านเว็บไซต์ใดเว็บไซต์หนึ่ง เข้าใช้งานครั้งละ ๓๐ นาที - ๑ ชั่วโมงต่อวัน ผลการศึกษาในด้านการใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ ๔.๒๘ หรืออยู่ในระดับมากที่สุด โดยหัวข้อย่อยใช้สำหรับค้นหาความรู้เพิ่มเติม มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๔๐ ผลการศึกษาในด้านการเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ ๓.๗๕ หรืออยู่ในระดับมาก โดยหัวข้อย่อยการแชร์หัวข้อธรรมะ ข้อคิดต่าง ๆ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๓.๘๒ ผลการศึกษาในด้านผลกระทบจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ ๒.๒๗ หรือในระดับน้อย โดยหัวข้อย่อยเสียสุขภาพ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๓๔ สำหรับผลการศึกษาสมมติฐานในด้านการใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์ พบว่า ตัวแปรสถานภาพ อายุ และคณะที่ต่างกันมีการใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์ไม่แตกต่างกัน ส่วนตัวแปรพรรษา และระดับชั้นที่ต่างกันมีการใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์แตกต่างกัน ผลการศึกษาในด้านการเผยแพร่ธรรมะและผลกระทบจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ พบว่าตัวแปร สถานภาพ อายุ พรรษา คณะ และระดับชั้นที่ต่างกันมีการเผยแพร่ธรรมะและผลกระทบแตกต่างกัน

บทความวิจัยที่ ๑๔ เรื่อง “การพัฒนาสติเพื่อสร้างสันติภาพ” โดย นางสาวศศิวิมล ทองโอฬาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาสติเพื่อสร้างสันติภาพ นอกจากจะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งได้โดยตรงแล้วยังส่งผลดี ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านพฤติกรรม เมื่อบุคคลมีการ

(๑๒)

พัฒนาสติ ทำให้สำรวมระวัง กาย วาจา มีจิตอาสา (๒) ด้านจิตใจ มีhiri โอตัมปะ ซึ่งรวมไปถึง การมีจิตที่มี เมตตา กรุณา (๓) ด้านปัญญา สติที่ถูกพัฒนาแล้ว มีโยนิโสมนสิการ ช่วยควบคุมจิตใจและยับยั้งใจ

บทความวิจัยที่ ๑๕ เรื่อง “**วิพากษ์แนวคิดทุนนิยมที่ปรากฏในลัทธิคอมมิวนิสต์**” โดย นาวาเอกนพดล บงกชกาญจน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลจากการศึกษาพบว่า แนวคิดเรื่องทุนนิยมนั้นเป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจที่ยอมให้บุคคลมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและทรัพยากร สนับสนุนให้มีเสรีภาพในการผลิตและการค้า ซึ่งดำเนินการโดยเจ้าของปัจจัยการผลิตและเป็นผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจ ตลอดถึงยอมให้ระบบทุนนิยมเอกชนหรือองค์กรการธุรกิจสามารถใช้ปัจจัยการผลิตได้อย่างเสรี โดยที่รัฐจะไม่เข้าไปแทรกแซงระบบของเอกชนหรือองค์กร การดำเนินการดังกล่าวจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหากำไรเป็นสำคัญและสามารถนำทุนนั้นไปสร้างหนทางหากำไรด้วยวิธีการต่างๆ เป็นแนวคิดที่ตรงกันข้ามกับเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ส่วนแนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์นั้น เป็นแนวความคิดที่เกี่ยวกับการปกครองในระบบสังคมนิยมมีหลักสำคัญที่ถือ คือ สิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความสุข

บทความวิจัยที่ ๑๖ เรื่อง “**การจัดการองค์ความรู้กีฬาภูมิปัญญาไทย: กรณีศึกษาหมากลูไทย**” โดย นายศุภกร พิษณุทะนงศักดิ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์ วิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการจัดการองค์ความรู้กีฬาหมากลูไทย ในสถานการณ์ปัจจุบัน ประกอบด้วยกระบวนการสำคัญ ๔ ประการ ได้แก่ (๑) การแสวงหา และการสร้างความรู้ (๒) การจัดเก็บ และจัดประเภทความรู้ (๓) การถ่ายทอดความรู้ (๔) การนำความรู้ไปใช้งาน ผลการวิจัยยังให้ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการองค์ความรู้กีฬาหมากลูไทยว่า ภาครัฐและภาคเอกชนสามารถเข้ามาส่งเสริมกระบวนการจัดการองค์ความรู้หมากลูไทยเพิ่มเติมได้ด้วยการ สงวนรักษา และสร้างความตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญขององค์ความรู้หมากลูไทย รวมถึงสนับสนุน การถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เยาวชน กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระบบการศึกษาภาคบังคับ และสร้างแหล่งเรียนรู้

บทความวิจัยที่ ๑๗ เรื่อง “**การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการเลิกบุหรี่เชิงพุทธบูรณาการ**” โดย พระสุระศักดิ์ ธวัสสีโล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการศึกษาพบว่า การศึกษา ประสิทธิภาพของการเลิกบุหรี่เชิงพุทธวิธี เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฝึกอบรม ได้แก่ ด้านความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ ด้านสภาพแวดล้อมทางครอบครัว ด้านการเสริมสร้างสมาธิ และค่านิยมตามแนวพุทธบูรณาการ (ปัจจัยให้ละเว้น) พบว่าก่อนและหลังการอบรมมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ ชุดฝึกอบรมพัฒนาจิตพิชิตบุหรืด้วยฝึกปฏิบัติ วิปัสสนา มีส่วนช่วยให้ผู้ปฏิบัติเห็นทุกข์ เห็นสาเหตุของทุกข์ เห็นหนทางในการดับทุกข์ และเมื่อลงมือปฏิบัติจึงทำให้ทุกข์นั้นดับไปตามหลักอริยสัจ ๔ จึงมีหลักที่ถูกต้องสามารถนำไปใช้กับชีวิตได้ในอนาคต

บทความวิจัยที่ ๑๘ เรื่อง “ความพึงพอใจของผู้รับบริการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด” โดย นางสาวรัตนา เพ็ชรสูงเนิน และ นายชัชวาลย์ มากสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ผลการวิจัยพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด ได้ให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนในท้องถิ่นอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ ๔.๘๖ คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๑๕ และประเด็นที่น่าสนใจของการให้บริการ คือ เป็นการบริการสาธารณะในเชิงรุกที่เข้าถึงผู้รับบริการทุกหลังคาเรือน ด้วยสภาพของพื้นที่เป็นเกาะ มีสภาพพื้นที่สูง ๆ ต่ำ ๆ บางส่วนของพื้นที่ต้องสัญจรทางเรือในการเข้าถึงพื้นที่ ดังนั้นการให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูดจะรอคอยให้ประชาชนเข้าหาเพื่อรับบริการที่สำนักงานคงเป็นการไม่สะดวกแก่ประชาชนในท้องถิ่น การบริการเชิงรุกจึงเป็นอีกหนึ่งช่องทางในการให้บริการของประชาชนในท้องถิ่น จึงทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความพึงพอใจต่อการรับบริการขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูดอยู่ในระดับมากที่สุด

บทความวิจัยที่ ๑๙ เรื่อง “แนวทางการพัฒนาสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์” โดย ผศ.ดร.วรภพ วงศ์รอด มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า สถานภาพความเข้าใจในบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบล ได้แก่ ด้านการจัดเวทีกลางปรึกษาหารือแก้ไขปัญหาชุมชนท้องถิ่น ด้านประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในชุมชนและท้องถิ่น และด้านการเชื่อมโยงการทำงานอยู่ในระดับมาก และด้านการส่งเสริมและสนับสนุนอยู่ในระดับน้อย ส่วนบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในตำบล ได้แก่ การมีส่วนร่วมเวทีปรึกษาหารือเกี่ยวกับการบริหารงานสภาองค์กรชุมชน การดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการมีส่วนร่วมเสนอแนะปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาหรือความต้องการของประชาชนต่อหน่วยงานในท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก และการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนความรู้สมาชิกองค์กรชุมชน การดำเนินงานโครงการ/กิจกรรม การแสดงความคิดเห็นและร่วมหารือต่อการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการ กลไกการรับฟังปัญหาและเสนอปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ในขณะที่การประสานงานและดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานในท้องถิ่นอยู่ในระดับน้อย ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนในการบริหารจัดการร่วมกับภาคีเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

บทความวิจัยที่ ๒๐ เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC)” โดย ดร.ชุลีพร สุระโชติ ผศ.ดร.ปริญญาทองสอน และ ดร.สมศิริ สิงห์หลพ มหาวิทยาลัยบูรพา ผลการวิจัยพบว่า (๑) หลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) ประกอบด้วยเหตุผลและความสำคัญ หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้าง/เนื้อหา แนวคิดและทฤษฎี

(๑๔)

กระบวนการพัฒนาครู กิจกรรมการฝึกอบรม สื่อประกอบการฝึกอบรมและการประเมินผล ผลการประเมินหลักสูตรพบว่าทุกองค์ประกอบของหลักสูตรมีคุณภาพ อยู่ในระดับมากตามเกณฑ์ที่กำหนด (๒) ผลการประเมินการใช้หลักสูตร พบว่า ผลการทดสอบความรู้ของครูหลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ความสามารถของครูในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้ ในภาพรวมอยู่ในระดับดี ทักษะการปฏิบัติ กิจกรรม PLC ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเจตคติของครูอยู่ในระดับมากทุกข้อ (๓) การประเมิน หลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

บทความวิจัยที่ ๒๑ เรื่อง “**ตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย**” โดย ผศ.ดร.สำราญ ศรีคำมูล มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผลการศึกษาวิจัย พบว่า (๑) จากการศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์และสรุปวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องโดยวิธีใช้ตารางสังเคราะห์ เอกสารและงานวิจัย(Content Analysis) ตามทฤษฎีของ Bloom's Taxonomy of Educational Objective ตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบย่อย ๑๒ ตัวบ่งชี้ และ ๔๘ พฤติกรรมบ่งชี้ และโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง ตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การที่เหมาะสมตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับหรือสูงกว่า ๓.๐๐ (๒) เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง ๖๔๐ รูป/คน และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Factor Analysis) โดยโปรแกรมสำเร็จรูป โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พิจารณาจากค่าไค-สแควร์ (X^2) เท่ากับ ๘๒.๑๘ ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ ๔๒ (" X^2 ^2" /df = ๑.๙๕) และค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (GFI) เท่ากับ ๐.๙๘ มีค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ ๐.๙๖ และค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ ๐.๐๓๙ และ (๓) องค์ประกอบย่อยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงกว่าเกณฑ์ ๐.๕๐ ทุกตัวบ่งชี้และพฤติกรรมบ่งชี้มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงกว่าเกณฑ์ ๐.๓๐ ทุกตัว % ๔. นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาบูรณาการเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ พร้อมกับยึดคติพจน์ของมหาวิทยาลัย คือ ระเบียบ สามัคคี บำเพ็ญประโยชน์ มาเป็นกรอบในการพัฒนา

บทความวิจัยที่ ๒๒ เรื่อง “**การขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา**” โดย นางสาวหทัยชนก คตะสมบูรณ์ และ พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างและระบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา ประกอบด้วย ระบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติโดยภาคีและเครือข่ายทางสังคม มีการบริหารงานโดยกำหนดหน้าที่ของแต่ละฝ่าย โดยมีผู้นำชุมชน และความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญ

บทความวิจัยที่ ๒๓ เรื่อง “การตั้งครรรค์แทนในทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท” โดย พระมหาจิรวัฒน์ กนตวณโณ, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการศึกษาวិจัยพบว่า ปัญหาการตั้งครรรค์แทน เป็นปัญหาสังคมที่เริ่มมีผลกระทบมากยิ่งขึ้น ทุกภาคส่วนควรมีนโยบายในการป้องกันและให้ทราบถึงผลกระทบที่มีต่อผู้มาขอตั้งครรรค์แทนและผู้รับตั้งครรรค์แทน ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาทางด้านสิทธิ และปัญหาด้านการซื้อขายเด็ก ล้วนนำไปสู่ผลกระทบต่อสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ พระพุทธศาสนาไม่ได้คัดค้าน หรือเห็นด้วย ว่าขัดต่อหลักคำสอนของศาสนา ทว่าการกระทำนั้นประกอบด้วยเจตนาบริสุทธิ์ทั้งฝ่ายที่ต้องการมีบุตรและผู้ที่ทำหน้าที่ตั้งครรรค์แทน เพราะถือว่าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้สมปรารถนา แสดงออกถึงความมีเมตตากรุณา ปัญหาสำคัญของ “การตั้งครรรค์แทน” คือ ความทำลาย ระหว่าง “คุณค่า” ทางด้านจิตใจ และ “มูลค่า” ทางด้านเศรษฐกิจ สมดุลและความลงตัวของ “การตั้งครรรค์แทน” ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้านจริยธรรม หรือปัญหาด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นประเด็นข้อกฎหมาย จึงอยู่ที่การออกกฎหมายที่สอดคล้องตรงกับ “เทคโนโลยี” ซึ่งเปลี่ยนแปลง ระเบียบ ต่างๆ ให้สอดคล้องตรงกับ “กระแสโลกาภิวัตน์” ซึ่งเทคโนโลยีต่าง ๆ กำลังเข้ามามีบทบาท “ทำลายล้าง” ธุรกิจต่าง ๆ ซึ่ง “ธุรกิจตั้งครรรค์แทน” เอง ก็ตกอยู่ใต้กระแสการทำลายล้างของเทคโนโลยีเชิงนวัตกรรมทันสมัยต่างๆ เช่นกัน ไม่แตกต่างจากธุรกิจอื่นๆ ดังนั้น สมดุลระหว่าง “คุณค่า” ทางจิตใจ กับ “มูลค่า” ที่เป็นตัวเงิน สร้างงาน จ้างงาน และทำให้ผู้เกี่ยวข้อง ได้รับเงินค่าตอบแทนอย่างมีความสุข จึงเป็นเรื่องที่ต้อง “สมดุล” โดยยึดหลัก “ทางสายกลาง” ของพระพุทธศาสนา ไปปรับใช้ใน “การตั้งครรรค์แทน” ให้ถูกต้องชอบธรรมต่อไป

Academic Article I “Development of Teaching Critical Reading Skills through Reading Strategies for Enhancing Readers Based Linguistics” By Bundit Pantito (Krongbuaban) Mahachulalongkornrajavidyalaya University The author proplsed That : Applied teaching techniques have been spread all people, in terms of technical terms, terminology, reading improvement, it is necessary for students to figures out the meaning of words, sentences, comprehension and awareness in reading effectively. However, to achieve the goals, the effective integration of reading skills and essential techniques can be considered as a core task in teaching reading to students, including motivation and attitude towards in aspects of critical thinking in academic progress as well.

Research Article II “The Method of Cultivation Bhāvanāmayapaññā in Visuddhimagga” By Ven. Disana Santacitto Thach Mahachulalongkornrajavidyalaya University The author proplsed That : Those three kinds of knowledge are Sutamayapaññā (knowledge comes from hearing), Cintāmayapaññā (knowledge comes from thinking)

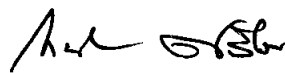
(๑๖)

and Bhāvanāmayapaññā (knowledge comes from meditation practice). According to the Theravāda Buddhist scriptures, all of three kinds of knowledge can lead to the end of suffering. As Samādhi Bhāvanā (mental absorption) is related with the cultivation of Bhāvanāmayapaññā, therefore, one specific discourse called Samādhi Bhāvanā Sutta and the Jhāna Sutta are taken into account to explain and to examine the Sutta contents which will pave the way to understand about the cultivation of Bhāvanāmayapaññā in the Theravāda Buddhist scriptures.

บทวิพากษ์หนังสือ เรื่อง “คัมภีร์มหายาน ลังกาวตารสูตร” งานเขียนของ ไชยเชิด ใต้เตาไร่ ชูชุกี แปลเรียบเรียงโดย พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. (สมจินต์ สมมาบุญโณ) โดย พระมหาขวัญชัย ปุตุตวิเสโส นักวิชาการศึกษา และ นายสุชนา ศิริธัญญกร กองบรรณาธิการ วารสารมหาจุฬาริชาการ ได้กล่าวถึงหนังสือนี้ไว้ว่า ปัจจุบันคัมภีร์ที่มีความสำคัญกับพระพุทธศาสนา มหายานนั้น มีมากมายหลายเล่ม ล้วนเป็นไปตามคำสอนของสำนักต่าง ๆ นิกายต่าง ๆ แต่เมื่อกล่าวถึงคัมภีร์ดั้งเดิมที่เป็นรากฐานให้กับคำสอนทางพระพุทธศาสนา มหายานแล้ว ก็ต้องนึกถึงคัมภีร์ “ลังกาวตารสูตร” แปลว่า สูตรที่ว่าด้วยการแผ่ขยายของธรรมเข้าไปสู่ลังกา เป็นพระสูตรสำคัญของพระพุทธศาสนา นิกายโยคจาร และเป็นรากฐานของพระพุทธศาสนานิกายเซน โดยเนื้อหาของพระสูตรเน้นสอนเรื่องศูนยตาเหมือนคำสอนของสำนักมหายานมิกะ ซึ่งต่อมาคำสอนทำนองนี้ได้เป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนานิกายเซน

เนื้อหาของบทความเหล่านี้ เป็นบทความวิจัยและบทความวิชาการที่ได้รับจากคณาจารย์ สถาบันอุดมศึกษาภายนอกเป็นส่วนใหญ่ ล้วนให้มุมมองในมิติทางด้านศาสนาและปรัชญา รวมทั้งพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ในสาขาวิชาสหวิทยาการ ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้อย่างครอบคลุมและลึกซึ้ง

สำหรับรายละเอียดบทความทั้งหมดเหล่านี้ ผู้ใดต้องการศึกษาเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ได้จากบทความดังกล่าว ในวารสารฉบับนี้ และพบกันอีกในวารสารมหาจุฬาริชาการ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๓

(รศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)

บรรณาธิการ

วารสารมหาจุฬาริชาการ

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

บทบรรณาธิการ

(๖)

ภาคภาษาไทย

รูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง

๑

นางสุภัค ตรังรัตนจิต และ ดร.ลัดดา ผลวัฒน์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

๑๗

นางสาวมนทิรา สังข์ทอง, รศ.ดร.ศิริวิทย์ กุลโรจนภัทร, รศ.ดร.วิชัย แหวนเพชร

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

การประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน :

กรณีศึกษาบ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขาว จังหวัดแพร่

๓๖

พระมหายุทธนา นรเชษฐ์, ดร., ผศ.ดร.จุฑารัตน์ ทองอินจันทร์

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาษาและวัฒนธรรม: ความหมาย ความสำคัญ และความสัมพันธ์ระหว่างกัน

๕๓

พระอุดมธีรคุณ, นางสาวบัณฑิตา จารุมา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ

ของโรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร

๖๔

นางสาวพิมพ์นารา เสาวนิตย์

มหาวิทยาลัยบูรพา

การพัฒนาแอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

๘๑

นางสาวศิริวรรณ ดับทุกข์, ดร.นฤมล เทพนวล

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

(๑๘)

ปัญหาและความต้องการของผู้เรียนในการทำดัชนีนิพนธ์

หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา ๙๔
ผศ.ดร.สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

การพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์: กรณีศึกษาบริษัท อุตสาหกรรม ไทเกอร์ จำกัด ๑๐๗

นายจิรพันธุ์ สุวัตรนาคนิ ผศ.ดร.เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อิทธิพลของทักษะด้านภาษาการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

ในระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ทางอีเมลของผู้ทำบัญชี
ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ๑๒๑
นายวินัย ปณิธานรักษ์ชัย, ดร.ประเวศ เพ็ญวุฒิกุล
มหาวิทยาลัยศรีปทุม

การบริหารงานบุคคลในทศวรรษหน้า กรณีมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ๑๓๒

นางสาวณัฏฐา ภูมิพิลาสัย, นางสาวกิตติมาศ ศิริไชย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียนในชนบทภาคเหนือ

โดยการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานศึกษา ๑๔๙
ดร.ประพิน ขอดแก้ว, ผศ.เยี่ยมลักษณ์ อุดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้ที่มีความสุขในพระพุทธศาสนา ๑๖๕

พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมโม, ผศ.ดร., ผศ.ดร. อำนาจ ยอดทอง,
ผศ.ดร.ภิญญาพัชญ์ ปลากัดทอง
คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ของพระนิสิตระดับปริญญาตรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๗๘
พระมหาเอก เมธิภาณโณ (เจตสั่น), รศ.ดร.คริษณะ นิยมณี
มหาวิทยาลัยรังสิต

(๑๙)

การพัฒนาศติเพื่อสร้างสันติภาพ

๑๙๑

นางสาวศศิวิมล ทองโอฬาร

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิพากษ์แนวคิดทุนนิยมที่ปรากฏในลัทธิคอมมิวนิสต์

๒๐๓

นาวาเอกนพดล บงกชกาญจน์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทย : กรณีศึกษาหมากรุกไทย

๒๑๗

นายศุภกร พิษณุทะนงศักดิ์, ผศ.ดร.เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์

วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการเลิกบุหรี่เชิงพุทธบูรณาการ

๒๒๙

พระสุระศักดิ์ ธวัสสีโล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ความพึงพอใจของผู้รับบริการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด

๒๓๙

นางสาวรัตนา เพ็ชรสูงเนิน, นายชัชวาลย์ มากสินธ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แนวทางการพัฒนาสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง

ของชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์

๒๔๔

ผศ.ดร.วรภาพ วงศ์รอด

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

การพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑

โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC)

๒๗๒

ดร.ชุลีพร สุระโชติ, ผศ.ดร.ปริญญา ทองสอน, ดร.สมสิริ สิงห์ลพ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา

(๒๐)

ตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	๒๘๖
ผศ.ดร.สำราญ ศรีคำมูล มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	
การขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา	๓๐๑
นางสาวหทัยชนก คะตะสมบุรณ์, พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
การตั้งครุฑแทนในทศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท	๓๑๘
พระมหาจีระวัฒน์ กนตวณฺโณ, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	

English

Development of Teaching Reading through Reading Strategies for Enhancing Learners Based Applied Linguistics	330
Bundit Pantito (Krongbuaban) Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University	
The Method of Cultivation Bhāvanāmayapaṅkā in Visuddhimagga	343
Ven. Disana Santacitto Thach Mahachulalongkornrajavidyalaya University	
บทวิพากษ์หนังสือเรื่อง “คัมภีร์มหายาน ลังกาวตารสูตร”	๓๕๕
งานเขียนของโดเซ็ต ไตตาโร่ ชูซูกิ แปลเรียบเรียง พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมมาปญฺโญ) ศ.ดร. โดย พระมหาขวัญชัย ปุตุตฺติโสโส และนายสุชญา ศิริธัญญกร กองบรรณาธิการวารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัย	

ภาคผนวก

- คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัย	๓๖๗
- แบบฟอร์มการส่งต้นฉบับเพื่อพิจารณานำลงในวารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัย	๓๗๔
- กระบวนการจัดทำวารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัย	๓๗๖
- ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัย	๓๗๗

รูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง
Academic Administration Model of the Secondary Schools
in the Central Region of the Office of Basic Education Commission

สุภัค ตรังรัตนจิต*

Suphak trangrattanachit

ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Doctor of Education (Administration) Mahamakut Buddhist University, Thailand

ดร.ลัดดา พลวัฒน์**

Ladda Pholwattana

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Education Administration Mahamakut Buddhist University, Thailand

Email: Phak.Trang@gmail.com

Received : September 6, 2019

Revised : July 10, 2020

Accepted : July 10, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาองค์ประกอบของการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง (๒) สร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา (๓) ประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เก็บข้อมูลระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒ ใช้แบบสอบถามในการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง มี ๑๗ องค์ประกอบ ๑๑๕ ตัวแปร ส่วนผลการสร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง มี ๕ องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (๑) การดำเนินงาน (๒) กระบวนการบริหารงานวิชาการ (๓) กิจกรรมการเรียนรู้ (๔) การมีส่วนร่วมการศึกษา และ (๕) ควบคุม

* นางสุภัค ตรังรัตนจิต Mrs.Suphak trangrattanachit

** ดร.ลัดดา พลวัฒน์ Dr.Ladda Pholwattana ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ Advisor Dissertation

คุณภาพการศึกษา ประเมินและรับรองรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ในด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ มีผลการประเมินรูปแบบในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๔.๔๒

คำสำคัญ : รูปแบบ; การบริหารงานวิชาการ; ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

Abstract

The purposes of this research were as follows : (1) to study the components of the academic administration in secondary schools in the central region of the Office of Basic Education Commission (2) to create an academic administration model of the secondary schools. and (3) to evaluate and affirm the academic administration model of the secondary schools in the central region of the Office Basic Education Commission. The mixed research methodology was used in the study. The data were collected from September 2018 to February 2019 questionnaires and then analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation. The results of this research found that : The components of the academic administration of the secondary schools in the central region of the Office of Basic Education Commission consist of 17 components and 115 variables. The academic administration model of the secondary schools in the central region of the Office Basic Education Commission from 5 main components; (1) Operation (2) Academic administration process (3) Learning activities (4) Educational participation and (5) Educational quality control. and evaluation and confirmation of the model from experts in its propriety, accuracy, feasibility, and utility is at = 4.42

Keywords : Model; Academic Administration; Administrators of Secondary Schools

บทนำ

การศึกษาขั้นพื้นฐานนับได้ว่าเป็นการจัดการศึกษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะคนไทยส่วนใหญ่จะสิ้นสุดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งโรงเรียนเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีอายุตามพระราชบัญญัติและตามนโยบายของรัฐ โดยเป็นหน่วยงานระดับปฏิบัติที่สามารถทำให้นโยบายของรัฐเห็นผลการปฏิบัติที่เป็นจริงเกิดขึ้นได้^๑ ดังนั้นหัวใจหรือภารกิจหลักในการ

^๑ จันทราณี สงวนนาม, ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บุ๊คพ้อย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๑.**

บริหารสถานศึกษา คือ การบริหารงานวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นงานที่จะต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะในศตวรรษที่ ๒๑ เพื่อให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคต ส่วนการบริหารงานอื่น ๆ ถือว่าเป็นงานสนับสนุนงานวิชาการ ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนต้องให้ความสำคัญกับการบริหารงานวิชาการ

แต่จากผลการทดสอบระดับชาติ (O-NET) ในปีการศึกษา ๒๕๕๙ ของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในกลุ่มสาระหลัก คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ยังไม่เป็นที่น่าพอใจนัก โดยคะแนนเฉลี่ย ๕ วิชาหลักในภาพรวมในแต่ละรายวิชายังต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ (ค่าเป้าหมาย : ร้อยละ ๕๕ เมื่อจำแนกตามภูมิภาค พบว่า นักเรียนในภาคกลาง ยกเว้นกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีคะแนนต่ำกว่าภาคอื่น ๆ โดยระหว่างกลุ่มโรงเรียนต่าง ๆ ผลคะแนนต่างกันมาก^๒ นอกจากนี้ผลการประเมินของนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑ พบว่า

๑. การวางแผนอัตรากำลังไม่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพที่แท้จริง
๒. ผู้เรียนบางส่วนยังมีปัญหาเรื่องการอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้
๓. ผู้เรียนส่วนมากมีผลการทดสอบการศึกษาระดับชาติในกลุ่มสาระหลักอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากการสอนหนังสือเรียนมากกว่าสอนตามตัวชี้วัดของหลักสูตร
๔. ระบบการกำกับ ติดตาม และประเมินผล ยังขาดประสิทธิผล ยังขาดประสิทธิภาพและไม่มี การนำ และการประเมินมาใช้ในการพัฒนาอย่างทั่วถึง
๕. ระบบสารสนเทศยังไม่ครอบคลุมและไม่พร้อมนำไปใช้ในการให้บริการการจัดการศึกษาได้อย่างทั่วถึง
๖. ผู้เรียนขาดทักษะความรู้ ความสามารถ ด้านการคิดวิเคราะห์ การให้เหตุผลและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑
๗. ค่านิยมของผู้ปกครองในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนที่มีอัตรากำลังแข่งขันสูง ส่งผลให้จำนวนโรงเรียนขนาดเล็กเพิ่มขึ้น
๘. กระบวนการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษไม่มุ่งเน้นด้านการสื่อสาร ส่งผลให้ผู้เรียนส่วนมากสื่อสารภาษาอังกฤษได้ไม่ดีเท่าที่ควร
๙. หน่วยงานที่มีหน้าที่จัดการศึกษาไม่สามารถบูรณาการการจัดการศึกษาร่วมกันได้
๑๐. ครูบางคนสอนวิชาที่ไม่ถนัดทำให้ไม่สามารถสอนได้ครอบคลุมตามตัวชี้วัด

^๒ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔), (กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์, ๒๕๕๙), หน้า ๓๓-๓๔.

๑๑. ความก้าวหน้าของบุคลากรทางการศึกษามีข้อจำกัดไม่ทัดเทียมกัน
๑๒. เงินอุดหนุนรายหัวน้อยไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการของสถานศึกษา
๑๓. การบริหารจัดการในระดับเขตพื้นที่การศึกษายังไม่ชัดเจน
๑๔. งบประมาณส่วนใหญ่กระจุกอยู่ที่ส่วนกลางต้องใช้ระยะเวลาในการจัดสรร
๑๕. การบริหารจัดการมีความยุ่งยาก ซับซ้อน ลำบาก เนื่องจากเป็นองค์กรขนาดใหญ่
๑๖. ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาขาดความรู้ ความเข้าใจ การปฏิรูปการศึกษา และขาดการมองปัญหาการศึกษาอย่างเชื่อมโยงกับเรื่องอื่นในสังคมอย่างเป็นระบบ

จากการสรุปผลการดำเนินงานการจัดการการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๕ พบปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขและเร่งดำเนินการ คือ ครูควรได้รับการพัฒนาสมรรถนะครูในด้านต่าง ๆ ที่หลากหลาย การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาควรมีผู้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง^๓

การศึกษาในระดับมัศึกษานั้น เป็นการศึกษาที่มีความสำคัญซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาในระดับสูง เพื่อเตรียมนักเรียนเข้าสู่การเรียนระดับอุดมศึกษา และบางส่วนต้องออกไปประกอบอาชีพ ด้วยเหตุนี้ การบริหารงานวิชาการจึงเป็นงานที่มีความสำคัญที่สุด เป็นหัวใจของการจัดการศึกษา ซึ่งทั้งผู้บริหารโรงเรียน คณะครู และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ต้องมีความรู้ ความเข้าใจให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดแนวทางปฏิบัติ การประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไขอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

จากสภาพของปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษารูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง โดยหารูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนที่เหมาะสม มีโครงสร้างและองค์ประกอบอย่างไร เพื่อให้ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง มีต้นแบบสำหรับประยุกต์ใช้ในการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลแก่นักเรียน

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง
๒. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง

^๓ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, คู่มือการปฏิบัติงานข้าราชการครู, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๙.

๓. เพื่อประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๓ ระยะ ดังนี้

ระยะที่ ๑ ศึกษาองค์ประกอบรูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ คน เป็นผู้บริหารการศึกษาระดับนโยบายและนักวิชาการชำนาญการพิเศษที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษา ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบปฏิสัมพันธ์ (interactive interview)

ระยะที่ ๒ สร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง นำแบบสอบถามที่จัดทำสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) คือ โรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๓-๑๐ แล้วนำมา วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) และวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA)

ระยะที่ ๓ ประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง จากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๗ รูป/คน เพื่อประเมินและรับรองรูปแบบให้มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓-๑๐ ภาคกลาง เป็นหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) จำนวน ๔๒๘ โรงเรียน ใน ๒๑ จังหวัด

กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓-๑๐ ในภาคกลาง โดยการเปิดตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้จำนวน ๒๐๑ โรงเรียน ใช้โรงเรียนเป็นหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) จากนั้น ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (stratified sampling) ตามสัดส่วนหรือขนาดของนักเรียนในโรงเรียนแต่ละเขตพื้นที่ แล้วเทียบบัญชีไตรยางค์กับกลุ่มตัวอย่างตามขนาดของนักเรียน

ผู้ให้ข้อมูล จากโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนละ ๔ คน ประกอบไปด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ หัวหน้างานวิชาการ โดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) และบุคลากรครู ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Sample Random Sampling) โดยวิธีการจับฉลาก (lottery)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณไว้ ประกอบด้วย แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบประเมินจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ค้นหาคำคุณภาพของเครื่องมือโดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาฯ ศึกษานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้
๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วเสนอประธาน และกรรมการที่ปรึกษาฯ ศึกษานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถามรูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ รายข้อ (Index of Item-Objective Congruence : IOC) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ ๐.๘-๑.๐๐
๓. หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ ด้วยการวิเคราะห์ หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (alpha coefficient) โดยวิธีของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๘

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล รายละเอียด ดังนี้

๑. ขอหนังสือเพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนของกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูล
๒. นำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูล
๓. ทำการรวบรวมแบบสอบถามที่ได้กลับคืนมาจากกลุ่มตัวอย่างมาตรวจสอบความสมบูรณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ
๔. แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเริ่มต้นด้วยการนัดหมายวัน เวลาที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เตรียมศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง สมุดจดบันทึก และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถามทั้งหมดที่ได้รับกลับคืนมา สำนวความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแต่ละฉบับ แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป มีรายละเอียด ดังนี้

๑. การวิเคราะห์เนื้อหา จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง ด้วยวิธี (Content Analysis) แล้วนำข้อมูลมาสรุปเป็นตัวแปรที่ศึกษา

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยการวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้การแจกแจงค่าความถี่ (frequency) และหาค่าร้อยละ (percentage)

๓. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความเหมาะสมของตัวแปรการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง โดยหาค่าสถิติที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean : $\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation : S.D.) ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย (Coefficient of variation) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

๔. วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (exploratory factor analysis : EFA) โดยใช้การวิเคราะห์ด้วยวิธีสกัดองค์ประกอบ “PCA” (Principal Component Analysis) และหมุนแกนขององค์ประกอบแบบตั้งฉาก (orthogonal rotation) ด้วยวิธีการแวริแมกซ์ (varimax rotation) เพื่อสกัดตัวแปรแล้วทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (confirmatory factor analysis : CFA) เพื่อศึกษาความสอดคล้องของรูปแบบสมมติฐานการวิจัยที่ได้จากการศึกษาของผู้วิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่องรูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง ผลการวิจัย พบว่า

๑. ผลการศึกษารูปแบบองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์แบบเชิงลึก พบว่า ได้ร่างองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารงานวิชาการ มี ๑๗ องค์ประกอบ ได้แก่

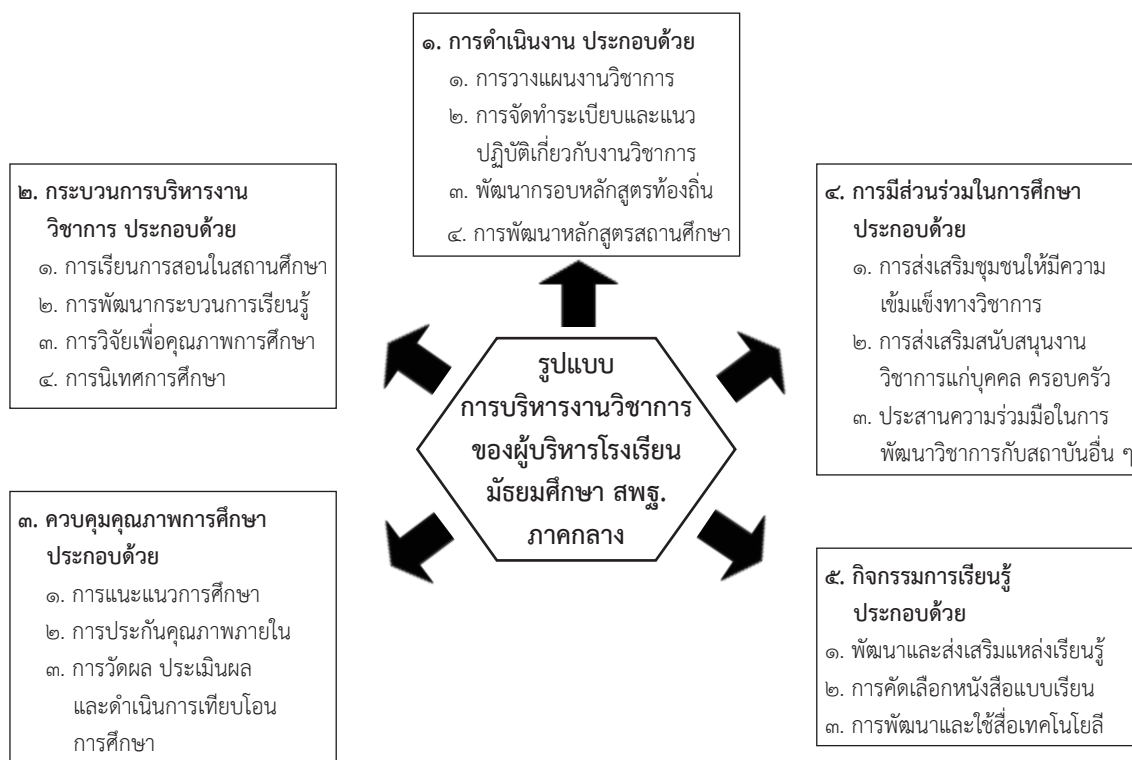
- ๑) การวางแผนงานด้านวิชาการ
- ๒) การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการ
- ๓) การพัฒนารอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น
- ๔) การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา
- ๕) การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา

- ๖) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
 - ๗) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา
 - ๘) การนิเทศการศึกษา
 - ๙) การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้
 - ๑๐) การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา
 - ๑๑) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
 - ๑๒) การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ
 - ๑๓) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น
 - ๑๔) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงาน สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา
 - ๑๕) การแนะแนวการศึกษา
 - ๑๖) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา
 - ๑๗) การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน
๒. ผลการสร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง พบว่า มี ๕ องค์ประกอบ ได้แก่
- ๑) การดำเนินงาน
 - ๒) กระบวนการบริหารด้านวิชาการ
 - ๓) กิจกรรมการเรียนรู้
 - ๔) การมีส่วนร่วมในการศึกษา
 - ๕) ควบคุมคุณภาพการศึกษา

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) พบว่า องค์ประกอบหลักควบคุมคุณภาพการศึกษา มีค่ามากที่สุด รองลงมา คือ กระบวนการบริหารงานวิชาการ กิจกรรมการเรียนรู้ การดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมในการศึกษาตามลำดับ และรูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา มีค่าสถิติทางไค-สแควร์ = ๑.๘๒๙, DF = ๖, P-value = .๙๓๕, GFI = ๑.๐๐, AGFI = .๙๙๒ และ RMSE = .๐๐๐ แสดงว่ารูปแบบมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

๓. ผลการประเมินและรับรองรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๑๗ รูป/คน ในด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ พบว่า ผลการประเมินรูปแบบในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๒ ($\bar{X} = ๔.๔๒$) ซึ่งผ่านเกณฑ์การรับรองที่ผู้วิจัยกำหนดคือ ต้องมีค่ามากกว่า ๓.๕๑ จึงถือว่าผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิรับรองรูปแบบที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น

จากสรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาปรับปรุงแก้ไขและนำเสนอรูปแบบ ดังภาพที่ ๑

ภาพที่ ๑ รูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นสำคัญที่ค้นพบรูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง มี ๕ องค์ประกอบได้แก่ การดำเนินงาน กระบวนการบริหารงานวิชาการ กิจกรรมการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการศึกษา และควบคุมคุณภาพการศึกษา ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า องค์ประกอบของการบริหารวิชาการเป็นกระบวนการทำงานในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สนับสนุนให้ผู้เรียนสำเร็จตามจุดหมายของหลักสูตรการศึกษา ดังนั้น การบริหารงานวิชาการจึงเป็นงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งนี้การบริหารงานวิชาการจึงมีจุดประสงค์ที่จะพัฒนาผู้เรียน ให้มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม สอดคล้องกับสำนึกนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน^๔ ที่ให้หลักการในการบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักของ

^๔ นกนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน, คู่มือการบริหารโรงเรียน ในโครงการพัฒนาการบริหารรูปแบบนิติบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๓๙.

สถานศึกษา และมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ มาตรฐานคุณภาพการศึกษาจะปรากฏเด่นชัดเมื่อการบริหารงานวิชาการประสบผลสำเร็จ จึงนับได้ว่าการบริหารงานวิชาการมีบทบาทสูงสุดต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการบริหารสถานศึกษาให้ได้คุณภาพและสอดคล้องกับแนวคิดของปรียาพร วงศ์นุตโรจน์^๕ ได้กล่าวว่างานวิชาการเป็นงานหลักของสถานศึกษาไม่ว่าสถานศึกษาจะเป็นประเภทใด มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจะพิจารณาได้จากผลงานทางวิชาการ เนื่องจากงานวิชาการเกี่ยวข้องกับหลักสูตร การจัดโปรแกรมการศึกษา และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นหัวใจของสถานศึกษา และเกี่ยวข้องกับผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทุกระดับของสถานศึกษา การวิจัยในครั้งนี้สามารถนำผลมาอภิปรายผลตามองค์ประกอบหลักได้ดังนี้

๑. การดำเนินงาน พบว่า ผู้บริหารให้ความสำคัญในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นในทุกระดับชั้นเรียน มีค่าน้ำหนักมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าหลักสูตรสถานศึกษาเป็นตัวกำหนดทิศทางในการจัดการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จ และมีความเหมาะสมกับการศึกษาของนักเรียนในทุกระดับชั้น หลักสูตรและการสอนจึงเป็นเครื่องยืนยันความสำเร็จที่ผู้บริหารจะยึดถือและใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานได้ตรงกับวัตถุประสงค์ ครอบคลุมครบถ้วนทั้งระบบสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน^๖ ที่ให้หลักการในการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ โดยยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคมโดยมีครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วม และสอดคล้องกับวี จันทะนาม^๗ ได้ศึกษาวิจัยในเรื่อง รูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลในโรงเรียนขนาดกลาง ผลการศึกษาวิจัย พบว่า การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมได้มีการดำเนินการในด้านการพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน

๒. กระบวนการบริหารงานวิชาการ พบว่า ผู้บริหารมีการใช้เหตุผลในการนิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนาปรับปรุงวิธีการทำงานของแต่ละบุคคลให้มีคุณภาพ มีค่าน้ำหนักมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การดำเนิน

^๕ ปรียาพร วงศ์นุตโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕.

^๖ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาให้คณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาตามกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๕๘.

^๗ วี จันทะนาม, รูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลในโรงเรียนขนาดกลาง, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธราชธานี, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

กิจกรรมต่าง ๆ ของบุคลากรในสถานศึกษา เป็นการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอน ซึ่งจุดหมายดังกล่าว เพื่อพัฒนาครูให้มีความรู้และพัฒนารูปแบบในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้โรงเรียนมีคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานและมีประสิทธิผล สอดคล้องกับแนวคิดของ กรองทอง จิรเดชากุล^๙ ได้กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมาย ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษาจะต้องร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการพัฒนางานทุกด้านในโรงเรียน สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ กรอสแมน^{๑๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง นโยบายของรัฐในการพัฒนาวิชาชีพครู พบว่า การพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนให้มีแนวทางดำเนินการที่ดีนั้นต้องดำเนินการโดยมีการพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพ นโยบายของรัฐต้องแน่นอน ปรับปรุงวิธีการสอนของครูโดยนำวิธีนิเทศการสอนมาใช้ เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ตลอดจนการสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรในการพัฒนาครู จะทำให้การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๓. กิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักมากที่สุด คือ ผู้บริหารมีการส่งเสริมให้ครูผลิตและพัฒนาสื่อนวัตกรรมในการเรียนการสอน และประสานความร่วมมือในการผลิตสื่อเทคโนโลยีกับสถาบันอื่น มีค่าน้ำหนักมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีการส่งเสริมให้ครูใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓ ตามมาตรา ๖๖ ได้ให้หลักการและแนวคิดว่าผู้เรียนมีสิทธิได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในโอกาสแรกที่ได้ เพื่อให้ความรู้และทักษะเพียงพอที่จะใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ^{๑๐} ได้กล่าวไว้ว่า สถานศึกษาต้องส่งเสริมสนับสนุนให้การจัดการเรียนรู้ของครูอาจารย์ให้บรรลุผล โดยการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีที่มีความเหมาะสมหลากหลายและเพียงพอ และสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของเคอร์รี่^{๑๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวปฏิบัติ

^๙ กรองทอง จิรเดชากุล, การนิเทศภายในโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒.

^{๑๐} Grossman, Tabitha, State Policies to Improve Teacher Professional Development. **NGA Center for Best Practices**, vol 44, 7, (2009): Abstract.

^{๑๐} รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2554), หน้า 130.

^{๑๑} Kerry, Rice, Priorities in K-12 Distance Education : A Delphi Study Examining Multiple Perspectives on Policy, Practice and Research, **Educational Technology & Society**, vol 12, 3, (2009): 163-170.

ที่เป็นเลิศด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ผู้บริหารมีการส่งเสริมและสนับสนุนในการใช้สื่อเทคโนโลยีในการเรียนการสอน

๔. การมีส่วนร่วมในการศึกษา พบว่า ผู้บริหารมีการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ มีค่าน้ำหนักมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารมีการจัดกิจกรรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทางวิชาการและวัฒนธรรมเพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓ ตามมาตรา ๒๙ ให้หลักการและแนวคิดทำให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ สอดคล้องกับแนวคิดของ เซอร์จิโอวานนี และคณะ^{๑๒} ได้กล่าวว่า วัตถุประสงค์ในการบริหารงานเพื่อให้บรรลุปรัชญาการศึกษานั้นจะต้องมีการจัดทำโครงการหรือวางแผน เพื่อให้การบริหารบรรลุวัตถุประสงค์ และการจัดหาแหล่งเรียนรู้ให้เพียงพอและผู้ปกครองชุมชนมีส่วนร่วม และสอดคล้องกับการศึกษางานวิจัยของ เขา^{๑๓} ได้ศึกษาเรื่อง การปฏิบัติที่ดีเลิศด้านงานวิชาการ ผลการศึกษา พบว่า การปฏิบัติที่ดีเลิศด้านงานวิชาการ ประกอบด้วยการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ครูมีความรับผิดชอบในการเรียนการสอน รัฐมีนโยบายทางการศึกษาที่ชัดเจน และผู้บริหารมีแนวคิดที่สร้างสรรค์และสังคมให้การยอมรับการจัดการศึกษาของโรงเรียน

๕. ควบคุมคุณภาพการศึกษา พบว่า ผู้บริหารมีการจัดระบบการแนะแนวทางวิชาการและวิชาชีพ ภายในโรงเรียน โดยเชื่อมโยงกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีค่าน้ำหนักมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารมีการจัดระบบการแนะแนวทางวิชาการและวิชาชีพ โดยเชื่อมโยงกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มความสามารถทุกด้าน รู้จักและเข้าใจตนเอง รู้จัก สภาพแวดล้อมรอบตัว สามารถแก้ปัญหาหรือตัดสินใจได้ถูกต้อง และยังสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับแนวคิดของ จันทรเพ็ญ ภูโสภา^{๑๔} ได้กล่าวว่า การแนะแนวมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลรู้จักตัวเอง รู้จักสิ่งแวดล้อม สามารถวิเคราะห์ ตัดสินใจแก้ปัญหา รู้จักเลือกและวางแผนชีวิตการเรียน อาชีพ

^{๑๒} Sergiovanni Thomas J. and others, **Educational Governance and Administration**, 6nd ed, (New Jersey : Pearson, 2008) : 267-268.

^{๑๓} Zhao, Yong, Comment on the common Core Standards Initiative, **AASA Journal of Scholarship**, vol 6, 3, (2009) : 46-54.

^{๑๔} จันทรเพ็ญ ภูโสภา, **จิตวิทยาและการแนะแนวสำหรับครู**, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๘), หน้า ๒๕๕.

และสามารถปรับตัวเองได้อย่างเหมาะสม สามารถพัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ อันจะนำไปสู่การมี ชีวิตที่ดี มีความสุข ความสำเร็จ และเป็นประโยชน์ต่อตนเองสังคม และประเทศชาติต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการศึกษาวិจัยไปใช้ประโยชน์ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคกลาง ดังนี้

๑. ด้านเชิงนโยบาย

๑.๑ การดำเนินงานของผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารควรมีการจัดทำร่างระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา โดยมีการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานในทิศทางเดียวกัน ในการรวบรวมข้อมูล ระเบียบ และแนวปฏิบัติของทางราชการเกี่ยวกับงานวิชาการให้เป็นระบบสะดวกต่อการนำไปใช้

๑.๒ กระบวนการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารควรมีการวางแผนกำหนดปฏิทินในการนิเทศภายในไว้อย่างชัดเจนและใช้เหตุผลในการนิเทศการศึกษา เพื่อเป็นการพัฒนาปรับปรุงวิธีการทำงานของแต่ละบุคลากรให้มีคุณภาพ

๑.๓ กิจกรรมการเรียนรู้ของผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารควรจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาให้เพียงพอ เพื่อให้นักเรียนได้ไปฝึกประสบการณ์การเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ โดยส่งเสริมให้ครูจัดทำรวบรวมข้อมูลและจัดทำเอกสารเผยแพร่แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน แก่นักเรียนและผู้สนใจทั่วไป

๑.๔ การมีส่วนร่วมในการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาและแลกเปลี่ยนข้อมูลประสบการณ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยส่งเสริมให้ครูมีการจัดการศึกษาอบรม ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑.๕ การควบคุมคุณภาพการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารควรมีการดำเนินการให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมและสร้างความตระหนักให้ครูเห็นคุณค่าของการแนะแนวการศึกษาและดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมีการประสานความร่วมมือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการแนะแนวการศึกษา กับโรงเรียนหรือเครือข่ายการแนะแนวภายในเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานภายนอก

๒. ด้านเชิงปฏิบัติการ

๒.๑ การดำเนินงานของผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารควรกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานของครูให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีการรวบรวมข้อมูล ระเบียบ และแนวปฏิบัติของทางราชการที่เกี่ยวข้องกับงานด้านวิชาการให้เป็นระบบและสะดวกต่อการนำไปใช้

๒.๒ กระบวนการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารควรกำหนดปฏิทินและมีการวางแผนการในการนิเทศภายในไว้อย่างชัดเจน เพื่อเป็นการพัฒนาปรับปรุงการทำงานของครูแต่ละคนให้มีคุณภาพ

๒.๓ กิจกรรมการเรียนรู้ของผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารควรให้ครูจัดแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา โดยมีการจัดทำเอกสารเผยแพร่แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนแก่นักเรียนและผู้สนใจ

๒.๔ การมีส่วนร่วมในการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารควรจัดทำแผนในการประสานความร่วมมือในการพัฒนางานวิชาการกับชุมชน และสถาบันอื่นในการจัดกิจกรรมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งระยะสั้นและระยะยาว โดยเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดทำแผน

๒.๕ การควบคุมคุณภาพการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารควรให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมและสร้างความตระหนักเห็นคุณค่าของการแนะแนวการศึกษา โดยมีการประสานความร่วมมือกันในการแนะแนวการศึกษา กับโรงเรียนในเครือข่ายภายในเขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานอื่น

๓. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๓.๑ ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคอื่น

๓.๒ ควรศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในโรงเรียนสังกัดอื่น ๆ ของไทยและประเทศในกลุ่มอาเซียน

๓.๓ ควรศึกษาวิจัยในแต่ละองค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรของการบริหารงานวิชาการทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

๓.๔ ควรศึกษาวิจัยเรื่องข้อจำกัด สภาพปัญหา และอุปสรรคในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เนื่องจากโรงเรียนแต่ละที่มีโครงสร้างการบริหารงานวิชาการแตกต่างกัน ทำให้การตอบสนองความต้องการในแต่ละพื้นที่แตกต่างกันด้วย

บรรณานุกรม

- กรองทอง จิรเดชากุล. การนิเทศภายในโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด, ๒๕๕๐.
- จันทร์ธานี สงวนนาม. ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร : บุ๊คพ้อย, ๒๕๕๓.
- จันทร์เพ็ญ ภูโสภ. จิตวิทยาและการแนะแนวสำหรับครู. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๘.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี, ๒๕๕๓.
- รวี จันทะนาม. รูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมมีประสิทธิผลในโรงเรียนขนาดกลาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๗.
- รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ. การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๔.
- สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารการจัดการศึกษาให้คณะกรรมการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาตามกฎหมายกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๐. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.
- สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. คู่มือการปฏิบัติงานข้าราชการครู. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔). กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์, ๒๕๕๙.
- สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน. คู่มือการบริหารโรงเรียน ในโครงการพัฒนาการบริหารรูปแบบนิติบุคคล. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๖.
- Grossman, Tabitha. State Policies to Improve Teacher Professional Development. NGA Center for Best Practices. Vol 22, 7, (2009) : (Abstract).
- Kerry, Rice. Priorities in K-12 Distance Education : A Delphi Study Examining Multiple Perspectives on Policy. Practice and Research. *Educational Technology & Society*. Vol 12, 3, (2009): 168-170.

Sergiovanni Thomas J. and others. **Educational Governance and Administration**. 6nd ed.
New Jersey : Pearson, 2008.

Zhao, Yong. Comment on the common Core Standards Initiative. **AASA Journal of Scholarship**. Vol 6, 3, (2009): 46-54.

รูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว
เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
Tourism Supply Chain Management Model
for Sustainable Tourism Development

มนทิรา สังข์ทอง

Monthira Sangthong

ศิริวิทย์ กุลโรจนภัทร*

Siravit Koolrojanapat

วิชัย แหวนเพชร**

Wichai Vanpetch

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาการบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Doctor of Philosophy Program in Development Administration Suan Sunandha Rajabhat University

Email : monthira_san@nstru.ac.th

Received : June 11, 2019

Revised : July 16, 2020

Accepted : July 17, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวในจังหวัดนครศรีธรรมราช (๒) พัฒนารูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครศรีธรรมราช (๓) ประเมินและยืนยันรูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่ม ๓ ภาคี ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่ ผู้แทนจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน จำนวน ๓๔๐ คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model : SEM) ผลการวิจัย พบว่า (๑) สภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีองค์ประกอบ ๔ ด้าน คือสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านต้นน้ำ ด้านสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านกลางน้ำ ด้านสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านปลายน้ำ และการพัฒนาการท่องเที่ยว

* รศ.ดร.ศิริวิทย์ กุลโรจนภัทร Asst.Prof.Dr.Siravit Koolrojanapat อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาการบริหารการพัฒนา Lecturer, Doctor of Philosophy Program

** รศ.ดร.วิชัย แหวนเพชร Asst.Prof.Dr.Wichai Vanpetch อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาการบริหารการพัฒนา Lecturer, Doctor of Philosophy Program

อย่างยั่งยืน (๒) ผลการพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นไปตามรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว และ (๓) แบบจำลองสมการโครงสร้างของห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

คำสำคัญ: ห่วงโซ่อุปทาน ; การท่องเที่ยว; อย่างยั่งยืน; พัฒนาการ

Abstract

The purposes of this research were (1) to study the state of the situation of tourism supply chain of Nakorn Si Thammarat Province (2) to develop supply chain model of tourism for sustainable tourism development of Nakorn Si Thammarat Province. And (3) to assess and confirm the success of tourism supply chain model.

The research used mixed methods research. The sample groups of 340 samples used in this research they were from the three groups of stakeholders involved in the tourism of Nakorn Si Thammarat Province. The data were analyzed by Structural Equation Model (SEM). The major finding were as follows: (1) The Tourism supply chain were conditions about upstream, midstream and downstream factors for sustainable tourism development. (2) The result of the development of tourism supply chain model for sustainable tourism development. It was found that causal relationship model of tourism supply chain management. And (3) The structural equation model of the tourism supply chain management model for sustainable tourism development and the researcher were developed suitability in line with the empirical data.

Keywords: Supply Chain; Tourism; Sustainable; development

บทนำ

การท่องเที่ยวทั่วโลกมีการเติบโตและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยในช่วงปี ๒๕๕๓-๒๕๕๘ จำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลก มีอัตราการเติบโตร้อยละ ๗.๖๘ ด้วยสถานการณ์การท่องเที่ยวโลกที่มีการแข่งขันอย่างรุนแรงและรวดเร็วมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นหลาย ๆ ภูมิภาคของโลกยังคงมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นซึ่งทำให้การใช้จ่ายด้านการท่องเที่ยวในต่างประเทศของนักท่องเที่ยวเงินขยายตัวในอัตราที่สูงส่งผลให้ประเทศญี่ปุ่น ไทย และหลายประเทศในยุโรปที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมของนักท่องเที่ยวเงินได้รับประโยชน์กันถ้วนหน้า จากผลประโยชน์อาจกลายเป็นปัญหาสาเหตุจากการขาดจริยธรรมทางธุรกิจและ

พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อลูกค้าของธุรกิจการท่องเที่ยวมาจากการกดดันเพื่อให้ได้มาซึ่งกำไรโดยเห็นว่าเป็นเรื่องไม่ผิดกฎหมายโดยไม่คำนึงถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและสาเหตุจากการขาดจริยธรรมและจรรยาบรรณในการแพร่ภาพข่าวสารถ่ายทอดไลฟ์สดทางเฟซบุ๊กหรือการขาดจริยธรรมในการใช้สื่อออนไลน์^๑ จริยธรรมเป็นหลักเกณฑ์หรือแนวความประพฤติและการปฏิบัติของมนุษย์ในสังคม ผู้ประกอบการทางธุรกิจจึงควรมีจริยธรรมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง แก่ผู้อื่นและสังคมโดยรวมเพื่อยกมาตรฐานการท่องเที่ยวในไทยและยกระดับการแข่งขันกับนานาชาติ^๒

ด้วยความหลากหลายทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ได้กระจายอยู่ทั้งในเขตพื้นที่เมืองและพื้นที่ชนบท ทรัพยากรที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก จากข้อมูลของ Travel and Tourism Competitiveness Index ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ พบว่า ประเทศไทยมีอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันในลำดับที่ ๓๕ ของโลกและเป็นอันดับที่ ๑๐ ในภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก เป็นอันดับที่สูงขึ้นจากปี ๒๕๕๕ ทำให้ประเทศไทยมีจุดเด่นในด้านทรัพยากรธรรมชาติ โครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมทางอากาศ โครงสร้างพื้นฐานในการบริการนักท่องเที่ยว สำหรับปัจจัยที่เป็นจุดอ่อนด้านสุขอนามัย^๓ จากผลของการจัดอันดับข้างต้น เห็นได้ว่าประเทศไทยควรให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวความคิดที่มุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไปจากสังคมบริโภคนิยมสู่ยุคสมัยสังคมเป็นใหญ่ ขอบเขตของการพัฒนาจึงครอบคลุมองค์ประกอบทุกส่วนของการท่องเที่ยวด้วยยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทยปี ๒๕๕๘-๒๕๖๐ คำกล่าวว่า ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ว่าสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ด้านการตลาด ด้านการพัฒนาสินค้าและบริการ ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว^๔ โดยมีองค์ประกอบหลักของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยแบ่งออกเป็น

๑) อุปสงค์ต่อการท่องเที่ยว (tourism demand) ที่อยู่ในรูปของจำนวนหรือปริมาณหรือพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

๒) อุปทานของการท่องเที่ยว (tourism supply)

๓) การจัดการ (management) ซึ่งมีความสอดคล้องที่อยู่ภายใต้หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การจัดการห่วงโซ่อุปทานเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือทางธุรกิจตั้งแต่แหล่ง

^๑ ปณัษฐา สิลายุธ และ บุญเลิศ โอธูสุ, “จริยธรรมและจรรยาบรรณสื่อมวลชนยุคสื่อดิจิทัล”, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๐) : ๑๗๖-๑๘๘.

^๒ สุณีย์ ล่องประเสริฐ และปลื้มใจ ไพจิตร, “จริยธรรมทางธุรกิจการท่องเที่ยวในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, วารสารวิทยาการจัดการ, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ [๒๕๕๕] : ๑๔๙-๑๗๑.

^๓ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๐. (๒๕๕๘) : ๘.

^๔ กอบกาญจน์ วัฒนวรางกูร, “การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.)”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://tattourismjournal.files.wordpress.com/2016/01/7_tourism_forum_2016.pdf, ๒๕๕๘.

ของวัตถุดิบต้นน้ำ (upstream source) จนถึงการส่งมอบสินค้าและบริการปลายน้ำ (downstream customers) โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญในการสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้าแบบยั่งยืน (customer satisfaction) และลดต้นทุน เพิ่มศักยภาพการแข่งขันที่เหนือกว่าคู่แข่ง

การท่องเที่ยวของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วหลังจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ประกาศให้เป็นเมืองต้องห้าม...พลาด จึงทำให้เกิดปัญหา ซึ่งปัญหาด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดนครศรีธรรมราช ไม่ได้อยู่ที่แหล่งท่องเที่ยว หากแต่อยู่ที่การจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว (tourism supply chain management)

ดังนั้น ผู้วิจัยตระหนักถึงความจำเป็นที่จะศึกษาการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวซึ่งเป็นการจัดการรูปแบบหนึ่งที่น่าจะเหมาะสมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มุ่งเน้นการพัฒนาโดยองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวในจังหวัดนครศรีธรรมราช
๒. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครศรีธรรมราช
๓. เพื่อประเมินและยืนยันรูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีการศึกษา

๑. ขอบเขตการวิจัย

๑.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (quality research) มุ่งศึกษารูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวปัจจัยต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ และศึกษาอิทธิพลของปัจจัยต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดนครศรีธรรมราช

๑.๒ ขอบเขตด้านประชากรและสถานที่

ประชากรสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบประชากร เป็นผู้ประกอบการ

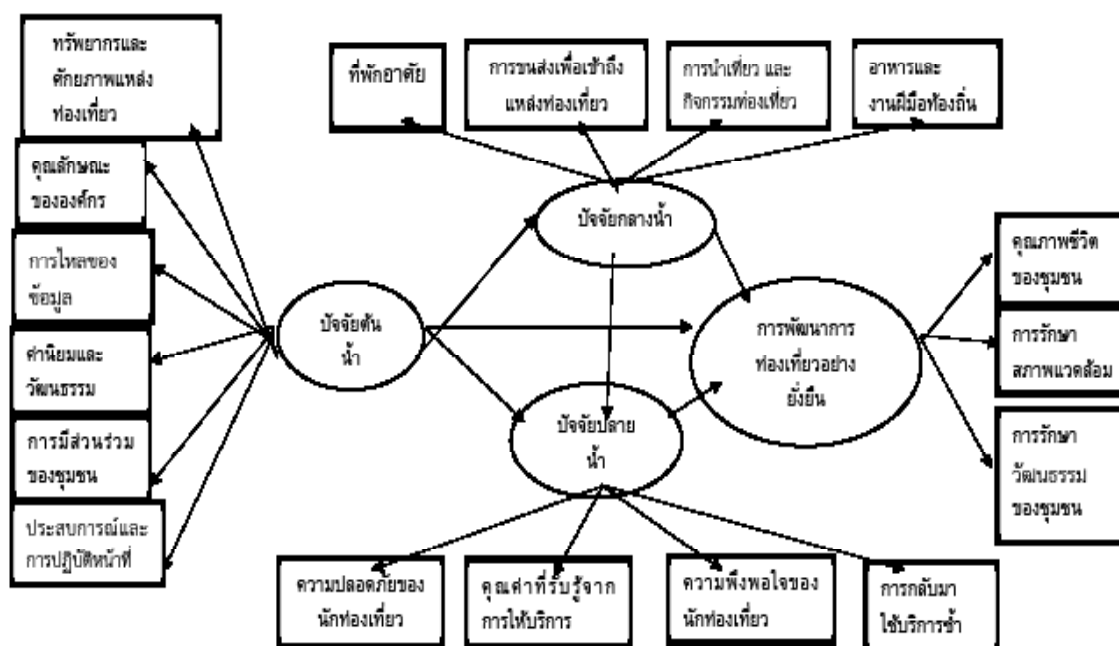
๑.๒.๑ การวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากร ได้แก่ กลุ่ม ๓ ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ ผู้แทนจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เช่น ผู้บริหาร

ขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในจังหวัดนครศรีธรรมราชทั้งภาครัฐและเอกชน ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หอการค้าจังหวัด สมาคมธุรกิจท่องเที่ยว วิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร ธุรกิจนำเที่ยว จำนวน ๒๐ คน

๑.๒.๒ การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ ผู้บริหารและพนักงานขององค์กรภาครัฐ และเอกชน นักท่องเที่ยว ชุมชนใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวจำนวน ๓๔๐ คน

๒. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยแสดงในกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว

องค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ปัจจัยสำคัญ ๒ ส่วน^๕ คือ

๑) อุปสงค์ทางการท่องเที่ยว หมายถึง ตลาดนักท่องเที่ยวซึ่งจะเป็นผู้ใช้สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการด้านการท่องเที่ยว

^๕ แสงแข บัญศิริ เทิดชาย ช่วยบำรุง และวรวิทย์ สุเมธ, การเสริมสร้างศักยภาพด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวของคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวประจำเขตพัฒนาการท่องเที่ยว ๕ เขตของไทย, (กรุงเทพมหานคร: คณะการจัดการการท่องเที่ยว, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๖๑).

๒) อุปทานทางการท่องเที่ยว ประกอบด้วย แรงจูงใจและกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งธรรมชาติ วัฒนธรรม และลักษณะเฉพาะตัว บางอย่าง รวมถึงอาหารและที่พัก และสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่าง ๆ ซึ่งดำเนินการโดยผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว

นอกจากนั้น อุปทานทางการท่องเที่ยวยังมีความหมายครอบคลุมไปถึงการวางแผนพัฒนาและการสนับสนุนของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ รวมถึงความร่วมมือร่วมใจของประชาชนเจ้าของพื้นที่ โดยเน้นถึงความโดดเด่นของการท่องเที่ยวที่พึ่งพาอาศัยชุมชน (community based tourism) การสร้างจิตสำนึกให้ผู้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นตน โดยทำให้การท่องเที่ยวมุ่งเน้นไปถึงผลที่จะเกิดแก่ชุมชน กระบวนการวางแผนและพัฒนา และจะนำไปสู่การตัดสินใจและการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่ครบถ้วนสมบูรณ์ จะนำมาซึ่งประโยชน์ที่ตกแก่ชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องกันภายในโซ่อุปทานของชุมชนต้องมีความร่วมมือกันเพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ของการพัฒนาโซ่อุปทานอย่างยั่งยืน เช่น การพัฒนากิจกรรมที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ภายในชุมชน การสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ โดยยังคงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน การอนุรักษ์โดยใช้ทรัพยากรอย่างพอดี การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม โดยการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านประยุกต์กับเทคโนโลยีแบบใหม่ การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดอย่างเหมาะสมจะสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยาวนาน^๖

การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวและกีฬาของประเทศไทยให้มีทิศทางสอดคล้องกับแผนในระดับต่าง ๆ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา จึงได้จัดทำยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ตามกรอบแนวคิด หลักการของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ออกเป็น ๖ ยุทธศาสตร์ และมี ๓ ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและปลอดภัย ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงคุณภาพให้มีการเติบโตอย่างสมดุลและยั่งยืน และยุทธศาสตร์ที่ ๖ การพัฒนาระบบการบริหารจัดการ และสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้านการท่องเที่ยวและกีฬา

^๖ ทศนีย์ สิริวิทยกุล, “การจัดการโซ่อุปทานสำหรับการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี”, วารสารรัชต์ภาคย์, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒๔ (กันยายน-ธันวาคม, ๒๕๖๐).

แนวคิดเกี่ยวกับห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว

ห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยว (Tourism Supply Chain) คือ ห่วงโซ่ที่ประกอบด้วย ผู้ค้าที่มีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนของสินค้าและบริการไปจนถึงขั้นตอนการส่งมอบสินค้าให้ถึงมือลูกค้าในธุรกิจการท่องเที่ยว^๗ และเครือข่ายขององค์กรด้านการท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์กิจกรรมและผลิตภัณฑ์สำหรับการท่องเที่ยว^๘ รวมไปถึงการส่งมอบบริการนั้นให้กับนักท่องเที่ยว^๙ การจัดองค์ประกอบของห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยว โดยแบ่งส่วนประกอบออกเป็น ๔ ส่วน ได้แก่

- ๑) ผู้จัดจำหน่ายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (suppliers)
- ๒) ผู้ประกอบการทัวร์ (tours operator)
- ๓) ตัวแทนการท่องเที่ยว (agents)
- ๔) ลูกค้า (customers)

ถือว่า องค์ประกอบทั้ง ๔ ส่วนนี้ มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันในห่วงโซ่อุปทานจากการศึกษาห่วงโซ่อุปทานและตัวแบบข้อมูลในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทย^{๑๐} พบว่าผู้ประกอบการที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ๖ กลุ่ม ประกอบด้วย

- ๑) โรงแรมและที่พัก
- ๒) ตัวแทนการท่องเที่ยว
- ๓) หน่วยงานดูแลและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว
- ๔) ธุรกิจการท่องเที่ยวและกิจกรรม
- ๕) ธุรกิจและบริการด้านอาหาร
- ๖) ธุรกิจการเดินทาง

มีเพียง ๒ กลุ่มที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดคือ โรงแรม และตัวแทนการท่องเที่ยว

^๗ Tapper and Font, Tourism supply chains Report of a desk research project for the travel foundation, Leeds Metropolitan University, 2004.

^๘ Zhang et al. Supply-chain considerations in marketing underdeveloped regional destinations: A case study of Chinese to Goldfields region of Victoria. **Tourism Management**, 2009.

^๙ Kaukal et al. An approach to enable interoperability in electronic tourism markets, (8th) **European Conference on Information System (ECIS 2000)**.

^{๑๐} ศรีสมรัก อินทจันทร์ยง และคณะ, “การศึกษาห่วงโซ่อุปทานและตัวแบบข้อมูลในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทย”, **วารสารสุทธิปริทัศน์** ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๘๕ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๗) : ๓๕๓.

การจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว (managing tourism supply chain) มีแนวคิดจาก Tourism Supply Chain Management (TSCM) โดยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนประกอบใหญ่ๆ คือ

๑. การจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวในด้านการให้บริการ
๒. โลจิสติกส์การท่องเที่ยวคือการเดินทางท่องเที่ยว ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว ที่พักอาศัย อาหารและเครื่องดื่มของนักท่องเที่ยว

การจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวที่ดีนั้น ต้องมีการจัดการท่องเที่ยวให้ได้ตามแบบแผนที่นักท่องเที่ยวต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีข้อผิดพลาดน้อย หรือมีกิจกรรมที่ไม่จำเป็นให้น้อยที่สุด โดยต้องไม่มีข้อผิดพลาดใด ๆ ระหว่างการเดินทางและนักท่องเที่ยวต้องได้รับการบริการอย่างดีและมีความพึงพอใจที่สุด^{๑๑}

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

นิยามการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน องค์การมหาชน อพท. มปป. เป็นการท่องเที่ยวที่ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลทั้ง ๓ มิติ คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่พิเศษ กล่าวคือ การท่องเที่ยวเป็นที่มาของรายได้ เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตอันดีงาม และเป็นเครื่องมือในการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนนั้น ได้แก่ นักท่องเที่ยว เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว และผู้ประกอบการ

หลักการที่สำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ

๑. มีการดำเนินการจัดการภายใต้ขีดความสามารถของระบบธรรมชาติมีการทดแทนการฟื้นฟูให้สามารถผลิตและให้บริการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ตลอดไปโดยไม่ลดทอนหรือเสื่อมโทรมลง ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและความต้องการของชุมชน
๒. มีการกระจายประโยชน์อย่างเป็นธรรมสู่ท้องถิ่น
๓. ให้ประสบการณ์นันทนาการที่มีคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว
๔. ให้ผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ทรัพยากรและวิถีชีวิต
๕. การออกแบบที่กลมกลืนกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและใช้วัสดุในท้องถิ่น

^{๑๑} Piboonrungraj and Disney S.M. Tourism Supply Chains: A Conceptual Framework, Exploring Tourism III. Issue in PhD Research, In: Proceeding of the PhD Networking Conference, (July 2009), Christel DeHaan Tourism and Travel Research Institute, 2009.

๖. เน้นการผสมผสานการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสู่แผนพัฒนาระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับประเทศ

๗. เน้นข้อมูลพื้นฐานเพื่อเป็นฐานการตัดสินใจและการติดตามตรวจสอบ^{๑๒}
และการเพิ่มหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติด้าน

๑. การฝึกอบรมบุคลากรโดยการสอดแทรกแนวคิด และวิธีปฏิบัติในการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อบุคลากรในท้องถิ่นทุกระดับ ซึ่งจะเป็นการช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยว

๒. การทำการตลาดด้วยความรับผิดชอบ เป็นการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในขณะเดียวกันผู้ประกอบการก็ต้องทำการตลาดให้ลูกค้าทราบถึงจริยธรรมของบริษัท ความรับผิดชอบต่อตลาดนี้ผู้ประกอบการจะต้องสร้างจิตสำนึกในการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวด้วยการประชาสัมพันธ์และ

๓. การดำเนินการวิจัยเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการช่วยแก้ไขปัญหาและเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน^{๑๓}

ซึ่งจากหลักการดังกล่าวนำไปสู่ลักษณะการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจำแนกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่

๑. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความต่อเนื่อง (continuity) ของทรัพยากรธรรมชาติและต่อเนื่องของวัฒนธรรมซึ่งจัดเป็นทรัพยากรหลักในการท่องเที่ยว และสามารถมอบประสบการณ์นันทนาการที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว

๒. เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (quality) มุ่งเน้นคุณภาพของสามส่วนหลัก คือ คุณภาพของสิ่งแวดล้อม คุณภาพของประสบการณ์นันทนาการที่นักท่องเที่ยวได้รับและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

๓. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความสมดุล (balance) ระหว่างความต้องการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นและขีดความสามารถของทรัพยากร^{๑๔}

^{๑๒} World Tourism Organization, Indicators for sustainable development for tourism destinations: A gGuide book. Madrid: WTO, 2004.

^{๑๓} Tourism Concern, Beyond the Green Horizon: Principles for Sustainable Tourismn. United Kingdom: World Wildlife Fund, 1992.

^{๑๔} อุษาวดี พูลพิพัฒน์ผล, “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในประเทศไทย”, จุลสารการท่องเที่ยว, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม- ธันวาคม ๒๕๔๕) : ๒๕.

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ผสมผสานกันโดยดำเนินการตามลำดับดังนี้

๑. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำนวน ๒๐ ท่าน

๒. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กลุ่มประชากรตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจาก คือ กลุ่ม ๓ ภาคี ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่ ผู้บริหารและพนักงานจากองค์กรภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาชนที่เป็นนักท่องเที่ยว จากข้อมูลที่รวบรวมมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวจังหวังนครศรีธรรมราช เมื่อปี ๒๕๕๙^{๑๕} จำนวน ๓,๕๙๔,๒๖๗ คน และประชากรของจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน ๑,๕๕๔,๔๓๒ คน สำหรับการพิจารณาความเหมาะสมของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการพิจารณาถึงขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่มีความเหมาะสมกับการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการใช้เทคนิคการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการกำหนดขนาดตัวอย่างตาม^{๑๖} ที่แนะนำว่าขนาดของตัวอย่างที่เหมาะสม คือ ๒๐๐-๓๐๐ ตัวอย่าง และได้แนะนำขนาดของตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยควรมีขนาดตัวอย่าง ๑๐-๒๐ เท่าของจำนวนตัวแปรสังเกตได้ในงานวิจัยนั้น ๆ ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีตัวแปรสังเกตได้จำนวน ๑๗ ตัวแปร ขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมและเพียงพอจึงควรมี ๒๐ เท่า x ๑๗ ตัวแปรสังเกตได้ เท่ากับ ๓๔๐ ตัวอย่าง ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๔๐ ตัวอย่าง ซึ่งเป็นขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model : SEM) ได้อย่างเหมาะสม

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

๑. สภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวในจังหวัดนครศรีธรรมราช จากการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณ พบว่า การพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีองค์ประกอบ ๔ ด้าน ดังนี้

^{๑๕} กรมการท่องเที่ยว, “ข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยว”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.tourism.go.th/> [๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๐].

^{๑๖} Hair, Jr., J. F. Black, W. C., Babin, B. J. Anderson, R. E., & Tatham, R. L., “Multivariate Data Analysis 7th ed”, Upper Saddle River NJ: Pearson Prentice Hall, 2010.

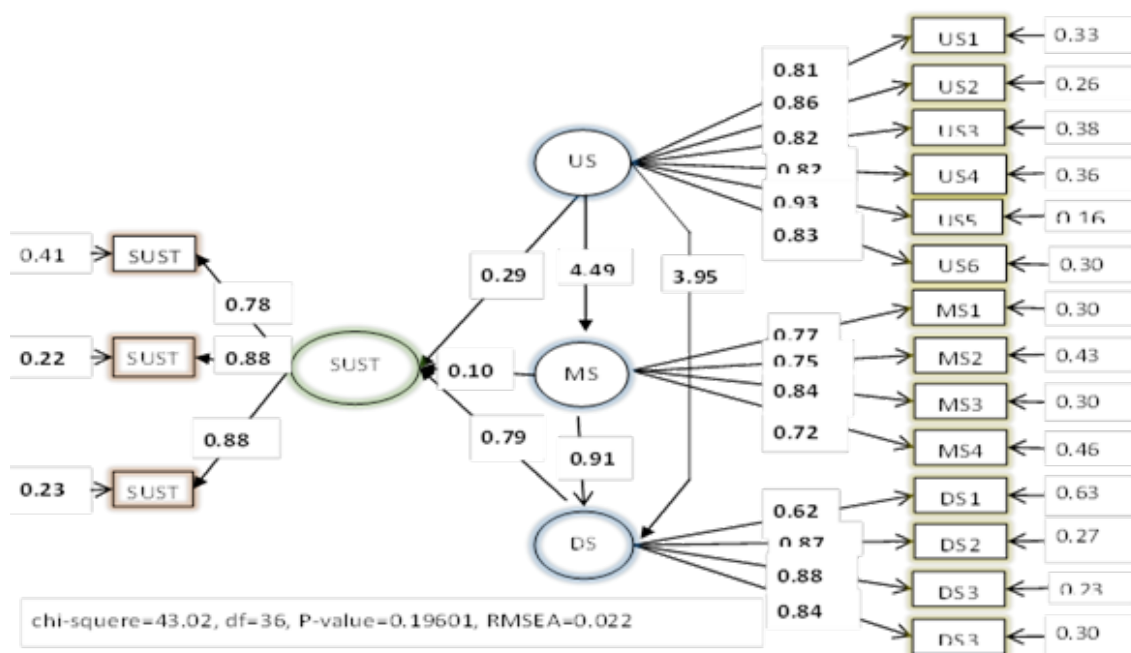
- ๑) สภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านต้นน้ำ (US) มี ๖ ตัวแปร คือ
 - ด้านทรัพยากรและศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว (US1)
 - ด้านคุณลักษณะขององค์กร (US2)
 - ข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ (US3)
 - ค่านิยมและวัฒนธรรม (US4)
 - การมีส่วนร่วมของชุมชน (US5)
 - ประสบการณ์และการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร (US6)
- ๒) สภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านกลางน้ำ (MS) มี ๔ ตัวแปร คือ
 - ที่พักอาศัย (MS1)
 - การขนส่งเพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (MS2)
 - การนำเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยว (MS3)
 - อาหารและงานฝีมือท้องถิ่น (MS4)
- ๓) สภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านปลายน้ำ (DS) มี ๔ ตัวแปร คือ
 - ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว (DS1)
 - คุณค่าที่รับรู้จากการให้บริการ (DS2)
 - ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว (DS3)
 - การกลับมาเที่ยวซ้ำ (DS4)
- ๔) การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (SUST) มี ๓ ตัวแปร คือ
 - การรักษาวัฒนธรรมของชุมชน (SUST1)
 - คุณภาพชีวิตของชุมชน (SUST2)
 - การรักษาสภาพแวดล้อม (SUST3)

๒. พัฒนารูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในจังหวัดนครศรีธรรมราช จากการศึกษา พบว่า การพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รูปแบบที่เหมาะสมตามโมเดลสมการโครงสร้าง ดังนี้

โมเดลสมการโครงสร้าง

การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural equation modeling : SEM) การจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป LISREL version ๘.๗๒ (print out) เพื่อทำการเปรียบเทียบถึงความกลมกลืนระหว่างโมเดลที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยเกณฑ์ในการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์

พิจารณาจากค่าสถิติซึ่งประกอบด้วย ดัชนีค่า Chi-Square, df , χ^2/df , GFI, AGFI, และ RMSEA ซึ่งได้จากการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวม รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยพิจารณาจากค่าสถิติที่คำนวณได้ คือ $\chi^2 = ๖๘๖.๙๖$, $df = ๑๑๓$, $p\text{-value} = ๐.๐๐$, $GFI = ๐.๘๓$, $AGFI = ๐.๗๗$ และ $RMSEA = ๐.๑๑$ ซึ่งค่าสถิติที่สำคัญทุกตัวยังไม่ผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้^{๑๗} ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการปรับโมเดล (Model Modification) โดยพิจารณาจากคำแนะนำในการปรับพารามิเตอร์ในโมเดลด้วยค่าดัชนีปรับโมเดล (Model Modification Indices: MI) จากนั้นปรับพารามิเตอร์โดยยินยอมให้ผ่อนคลายข้อตกลงเบื้องต้นให้ค่าความคลาดเคลื่อนสัมพันธ์กันได้ จนกระทั่งค่าดัชนีความกลมกลืนมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความกลมกลืนของโมเดลโดยรวมหลังจากที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับโมเดลทำให้สามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์ได้ดังแผนภาพที่ ๒ และตารางที่ ๑

ภาพที่ ๒ โมเดลสมการโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการจัดการห่วงโซ่อุปทาน

การท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากภาพที่ ๒ ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ การจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเกณฑ์ดี ซึ่งค่าสถิติวัดความกลมกลืน (Goodness of fit statistics) ผ่านเกณฑ์ทุกตัว และการประเมินเชิงยืนยัน พบว่ารายการตัวแปร

^{๑๗} Diamantopoulos and Siguaw, "Introducing LISREL: A guide for the uninitiated", (London: Sage Publications, 2000) : 87.

สังเกตได้ทั้ง ๑๗ ตัว จัดเป็นองค์ประกอบย่อยขององค์ประกอบหลักทั้ง ๔ ด้าน และประกอบกันเป็นการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจริง ซึ่งมีค่าพารามิเตอร์ต่าง ๆ โดยผู้วิจัยนำเสนอค่าสถิติวัดความกลมกลืนของโมเดล ดังรายละเอียด ในตารางที่ ๒

ตารางที่ ๑ ค่าสถิติวัดความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของโมเดลการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ดัชนีความกลมกลืน	เกณฑ์	ก่อนปรับโมเดล		หลังปรับโมเดล		สรุป
		ค่าที่ได้	ผลการพิจารณา	ค่าที่ได้	ผลการพิจารณา	
๑. ค่าสถิติไค-สแควร์						
ค่า χ^2 -test หรือ χ^2 -Sig (p)	$p > 0.05$	0.00	ไม่ผ่าน	0.20	ผ่าน	ดี
ค่า χ^2/df	< 2.00	6.08	ผ่าน	1.20	ผ่าน	ดี
(ก่อนปรับ $\chi^2 = 686.96$ df = 113) (หลังปรับ $\chi^2 = 43.02$ df = 36)						
๒. ค่าดัชนีความกลมกลืนเชิงสมบูรณ์						
ค่า GFI	≥ 0.95	0.83	ไม่ผ่าน	0.99	ผ่าน	ดี
ค่า AGFI	≥ 0.95	0.77	ไม่ผ่าน	0.95	ผ่าน	ดี
ค่า PGFI	≤ 0.50	0.61	ไม่ผ่าน	0.23	ผ่าน	ดี
๓. ค่าดัชนีบ่งบอกความกลมกลืนเชิงสัมพันธ์						
ค่า NFI	≥ 0.95	0.96	ผ่าน	1.00	ผ่าน	ดี
ค่า CFI	≥ 0.95	0.96	ผ่าน	1.00	ผ่าน	ดี
๔. ค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า						
ค่า RMSEA	≤ 0.05	0.11	ไม่ผ่าน	0.04	ผ่าน	ดี
ค่า SRMR	≤ 0.05	0.05	ผ่าน	0.02	ผ่าน	ดี
๕. ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนในรูปความคลาดเคลื่อน						
ค่า RMR	≤ 0.05	0.05	ผ่าน	0.02	ผ่าน	ดี

จากตารางที่ ๑ แสดงให้เห็นว่าการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างในครั้งแรก(ก่อนปรับ) ค่าดัชนีต่างๆ ยังไม่ผ่านเกณฑ์การพิจารณา แต่เมื่อมีการปรับโมเดลแล้วพบว่า ค่าดัชนีต่าง ๆ ผ่านเกณฑ์การพิจารณาทุกข้อ เมื่อพิจารณาค่าดัชนีความกลมกลืนของโมเดลพบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยมีค่าดัชนีความกลมกลืนทั้ง ๔ ดัชนีที่ผ่านเกณฑ์การยอมรับ คือค่าดัชนี $\chi^2/df = 1.20$, GFI = 0.99, AGFI = 0.95 และ RMSEA = 0.04 ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าโมเดลสมการเชิงโครงสร้างหรือรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

๓. ผลการวิเคราะห์ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรสังเกตได้

โมเดลการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่ประกอบด้วย องค์ประกอบหลักทั้ง ๔ ด้าน จาก ๑๗ ตัวแปรสังเกตได้ จัดเป็นองค์ประกอบของห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อพิจารณาค่า น้ำหนักองค์ประกอบ (b) พบว่า มีค่าเป็นบวกทั้งหมด มีขนาดตั้งแต่ ๐.๖๒-๐.๙๓ และแตกต่างจากศูนย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ทุกตัว โดยตัวแปรสังเกตได้ที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนมีน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๙๓ รองลงมาคือ ด้านความพึงพอใจ ด้านการท่องเที่ยวด้านคุณภาพชีวิตของชุมชน และด้านการรักษาสภาพแวดล้อมมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากันทั้ง ๓ ตัวแปรที่ ๐.๘๘ ส่วนตัวแปรสังเกตได้ที่มีน้ำหนักองค์ประกอบน้อยที่สุด คือ ด้านความปลอดภัย ของนักท่องเที่ยวมีน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๖๒ รายละเอียดดังตารางที่ ๓

ตารางที่ ๒ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของโมเดลการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (TSCM)

องค์ประกอบตัวแปร	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ		ลำดับ ความสำคัญ
	λ	β	
๑. ด้านสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้าน ต้นน้ำ (a)	๐.๘๔		๓
๑) ด้านทรัพยากรและศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว (a1)	๐.๘๑	๐.๘๑	
๒) ด้านคุณลักษณะขององค์กร (a2)	๐.๘๖	๐.๘๖	
๓) ด้านข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ (a3)	๐.๘๒	๐.๘๒	
๔) ด้านค่านิยมและวัฒนธรรม (a4)	๐.๘๒	๐.๘๒	
๕) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน (a5)	๐.๙๓	๐.๙๓	
๖) ด้านประสบการณ์และการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร (a6)	๐.๘๓	๐.๘๓	
๒. ด้านสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้าน กลางน้ำ (b)	๐.๙๘		๑
๑) ด้านที่พักอาศัย (b1)	๐.๗๗	๐.๗๗	
๒) ด้านการขนส่งเพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (b2)	๐.๗๕	๐.๗๕	
๓) ด้านการนำเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยว (b3)	๐.๘๔	๐.๘๔	
๔) ด้านอาหารและงานฝีมือท้องถิ่น (b4)	๐.๗๒	๐.๗๒	

๓. ด้านสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้าน ปลายน้ำ (c)	๐.๗๙		๔
๑) ด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว (c1)	๐.๖๒	๐.๖๒	
๒) ด้านคุณค่าที่รับรู้จากการให้บริการ (c2)	๐.๘๗	๐.๘๗	
๓) ด้านความพึงพอใจด้านการท่องเที่ยว (c3)	๐.๘๘	๐.๘๘	
๔) ด้านการกลับมาเที่ยวซ้ำ (c4)	๐.๘๔	๐.๘๔	
๔. ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (d)	๐.๘๗		๒
๑) ด้านการรักษาวัฒนธรรมของชุมชน (d1)	๐.๗๘	๐.๗๘	
๒) ด้านคุณภาพชีวิตของชุมชน (d2)	๐.๘๘	๐.๘๘	
๓) ด้านการรักษาสภาพแวดล้อม (d3)	๐.๘๘	๐.๘๘	

จากภาพที่ ๒ และตารางที่ ๒ พบว่า โมเดลการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก ๔ ด้านจาก ๑๗ ตัวแปร สังเกตได้เรียงลำดับความสำคัญขององค์ประกอบหลัก และองค์ประกอบย่อย ตามค่าน้ำหนักองค์ประกอบหลัก (λ) จากมากไปน้อยดังนี้

เรียงลำดับความสำคัญขององค์ประกอบหลัก ๔ ด้าน คือ

ลำดับที่ ๑ ด้านสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านกลางน้ำ (b) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๙๘

ลำดับที่ ๒ ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (d) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๘๗

ลำดับที่ ๓ ด้านสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านต้นน้ำ (a) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๘๔

ลำดับที่ ๔ ด้านสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านปลายน้ำ (c) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๘๗

ลำดับที่ ๑ องค์ประกอบด้านสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านกลางน้ำ (b) มี ๔ ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักมากที่สุดลำดับที่ ๑ ด้านการนำเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยว (b3) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๘๔ ลำดับที่ ๒ ด้านที่พักอาศัย (b1) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๗๗ ลำดับที่ ๓ ด้านการขนส่งเพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (b2) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๗๕ และลำดับที่ ๔ ด้านอาหารและงานฝีมือท้องถิ่น (MS4) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๗๒

ลำดับที่ ๒ องค์ประกอบด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (d) มี ๓ ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักมากที่สุดลำดับที่ ๑ ด้านคุณภาพชีวิตของชุมชน (d2) และด้านการรักษาสภาพแวดล้อม (d3)

ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๘๘ และลำดับที่ ๓ ด้านการรักษาวัฒนธรรมของชุมชน (d1) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๗๘

ลำดับที่ ๓ องค์ประกอบด้านสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านต้นน้ำ (a) มี ๖ ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักมากที่สุดลำดับที่ ๑ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน (a5) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๙๓ ลำดับที่ ๒ ด้านคุณลักษณะขององค์กร (a2) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๘๖ ลำดับที่ ๓ ด้านประสบการณ์และการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร (a6) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๘๓ ลำดับที่ ๔ ด้านข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ (a3) และด้านค่านิยมและวัฒนธรรม (a4) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๘๒ และลำดับที่ ๖ ด้านทรัพยากรและศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว (a1) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๘๑

ลำดับที่ ๔ องค์ประกอบด้านสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านปลายน้ำ (c) มี ๔ ตัวแปร ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักมากที่สุดลำดับที่ ๑ ด้านความพึงพอใจด้านการท่องเที่ยว (c3) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๘๘ ลำดับที่ ๒ ด้านคุณค่าที่รับรู้จากการให้บริการ (c2) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๘๗ ลำดับที่ ๓ ด้านการกลับมาเที่ยวซ้ำ (c4) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๘๔ และลำดับที่ ๔ ด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว (c1) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๖๒

เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (β) พบว่า โมเดลการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๔ ด้าน จาก ๑๗ ตัวแปร สังเกตได้ มีค่าเป็นบวกทั้งหมด มีขนาดตั้งแต่ ๐.๖๒-๐.๙๓ และแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ทุกตัว

๓. ประเมินและยืนยันรูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครศรีธรรมราช

การประเมินและยืนยันรูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้วิธีการหาความเที่ยงของตัวแปรแฝง (Construct Reliability : ρ_c) และการหาค่าเฉลี่ยความแปรปรวนที่สกัดได้ (Average Variance Extracted: ρ_v) ผลการประเมินดังตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓ แสดงค่าความเที่ยงของตัวแปรแฝง และค่าเฉลี่ยความแปรปรวนที่สกัดได้ ขององค์ประกอบ การจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ตัวแปรแฝง	ค่าความเที่ยง (ρ_c)			ค่าเฉลี่ยความแปรปรวน ที่สกัดได้ (ρ_v)		
	เกณฑ์	ค่าที่ได้	ผลการ พิจารณา	เกณฑ์	ค่าที่ได้	ผลการ พิจารณา
๑. ด้านสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านต้นน้ำ (a)	>๐.๖๐	๐.๘๗	มีค่า ความเที่ยงสูง	>๐.๕๐	๐.๘๒	อธิบายได้สูง
๒. ด้านสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านกลางน้ำ (b)	>๐.๖๐	๐.๘๙	มีค่า ความเที่ยงสูง	>๐.๕๐	๐.๖๘	อธิบายได้สูง
๓. ด้านสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านปลายน้ำ (c)	>๐.๖๐	๐.๙๐	มีค่า ความเที่ยงสูง	>๐.๕๐	๐.๗๐	อธิบายได้สูง
๔. ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (d)	>๐.๖๐	๐.๘๘	มีค่า ความเที่ยงสูง	>๐.๕๐	๐.๗๒	อธิบายได้สูง

จากตารางที่ ๓ ผลการประเมินและยืนยันรูปแบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครศรีธรรมราช (TSCM) จากค่าความเที่ยงของตัวแปรแฝง (ρ_c) และค่าเฉลี่ยความแปรปรวนที่สกัดได้ (ρ_v) พบว่า องค์ประกอบของห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวที่จำเป็น ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านต้นน้ำ (a) ด้านสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านกลางน้ำ (b) ด้านสภาพห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านปลายน้ำ (c) และด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (d) มีค่าความเที่ยงสูงเมื่อเทียบกับเกณฑ์ และสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรองค์ประกอบได้สูงเมื่อเทียบกับเกณฑ์

บรรณานุกรม

ทัศนีย์ สิริวิทยกุล. “การจัดการห่วงโซ่อุปทานสำหรับการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านเชียงจังหวัดอุดรธานี”.

วารสารรัชต์ภาคย์. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒๔ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๐).

ปณัฏฐา สิลายุทธ และ บุญเลิศ โอฐสุ. “จริยธรรมและจรรยาบรรณสื่อมวลชนยุคสื่อดิจิทัล”. วารสาร

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๐) : ๑๗๖-๑๘๘.

สุณีย์ ล่องประเสริฐ และปลื้มใจ ไพจิตร. “จริยธรรมทางธุรกิจการท่องเที่ยวในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี”. วารสารวิทยาการจัดการ. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๙): ๑๔๙-๑๗๑.

ศรีสมรัก อินทจันทร์ยง ลัดดาวัลย์ แก้วกิตติพงษ์ และปิเตอร์ รักธรรม. “การศึกษาโซ่อุปทานและตัวแบบข้อมูลในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทย”. **สุทธิปริทัศน์**. ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๘๕ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๗) : ๓๕๓.

แสงแข บุญศิริ, เทิดชาย ช่วยบำรุง และวรวิทย์ สุเมธ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ การเสริมสร้างศักยภาพด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวของคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวประจำเขตพัฒนาการท่องเที่ยว ๕ เขตของไทย. กรุงเทพมหานคร: คณะการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๖๑.

อุษาวดี พลพิพัฒน์. “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในประเทศไทย”.

จุลสารการท่องเที่ยว. ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๕๔) : ๒๕.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. **ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๐**.

กรมการท่องเที่ยว. “ข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยว”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://www.tourism.go.th/\(๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๐\)](http://www.tourism.go.th/(๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๐)).

กอบกาญจน์ วัฒนวรางกูร. “การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.)”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [https://tattourismjournal.files.wordpress.com/2016/01/7_tourism_forum_2016.pdf,๒๕๕๘ \[๒๒ กันยายน ๒๕๖๑\]](https://tattourismjournal.files.wordpress.com/2016/01/7_tourism_forum_2016.pdf,๒๕๕๘ [๒๒ กันยายน ๒๕๖๑]).

Diamantopoulos, A. and Siguaw. A.D. *Introducing LISREL: A guide for the uninitiated*. London: **Sage Publications**, 2000.

Hair, Jr., J. F. Black, W. C., Babin, B. J. Anderson, R. E., & Tatham, R. L., *Multivariate Data Analysis 7th ed.* Upper Saddle River NJ: **Pearson Prentice Hall**, 2010.

Kaukal M, Hopken W, & Werthner H. An approach to enable interoperability in electronic tourism markets. (8th) **European Conference on Information System, (ECIS 2000)**, 2000.

Piboonrunroj P and Disney S.M., *Tourism Supply Chains: A Conceptual Framework. Exploring Tourism III: Issue in PhD Research*. In: *Proceeding of the PhD Networking Conference*. **Christel DeHaan Tourism and Travel Research Institute**, (July 2009)

Tapper R. and Font X. **Tourism supply chains**. Report of a desk research project for the travel foundation. **Leeds Metropolitan University**, 2004.

Tourism Concern. *Beyond the Green Horizon: Principles for Sustainable Tourism*. United Kingdom: **World Wildlife Fund**, 1992.

World Tourism Organization Indicators for sustainable development for tourism destinations: A guide book. **Madrid: WTO**, 2004.

Zhang Y. and Murphy P. Supply-chain considerations in marketing underdeveloped regional destinations: A case study of Chinese to Goldfields region of Victoria. **Tourism Management**, 2009.

เว็บไซต์

“องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน อพท)”.
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.dasta.or.th/www.facebook.com/SaiJaiPaiTiew.
[๒๓ กันยายน ๒๕๖๑].

การประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน
: กรณีศึกษาบ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่
Application of the Concept of King's Sufficiency Economy Philosophy
for Development of Community Economy :
A Case Study of Ban Thungsri, Thungsri Sub-District,
Rongkwang District, Prae Province

พระมหายุทธนา นรเชฏโฐ*

Phramaha Yutthana Narajettho

จุฑารัตน์ ทองอินจันทร์**

Jutharat Thonginjan

ภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์

Department of Buddhism, Faculty of Buddhism,

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: Jutarattonginchan@gmail.com

Received : April 28, 2020

Revised : July 7, 2020

Accepted : July 13, 2020

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาการประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในระดับหมู่บ้าน (๒) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ดำเนินการอยู่ในหมู่บ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ (๓) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับหมู่บ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี คือผสมผสานการวิจัยระหว่างการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม

ผลการศึกษวิจัย พบว่า การประยุกต์หลักการเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในระดับหมู่บ้าน เป็นการประยุกต์ด้วยการนำเอาเศรษฐกิจพึ่งพาตนเองใน ๓ ระดับ ได้แก่ การพึ่งตนเอง

* พระมหายุทธนา นรเชฏโฐ, ดร. Phramaha Yutthana Narajettho, Dr.Assist.

** ดร.จุฑารัตน์ ทองอินจันทร์ Dr. Jutharat Thonginjan

ในระดับครอบครัว การพึ่งตนเองในระดับกลุ่ม และการพึ่งตนเองในระดับชุมชน มาเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในระดับหมู่บ้าน ด้วยดำเนินกิจกรรมที่พอดีเหมาะสมกับตนเอง ไม่ใหญ่เกินไป เป็นไปได้และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้าน ทั้งในระดับครัวเรือนและหมู่บ้าน สภาพปัจจุบันของการพัฒนาเศรษฐกิจของคนในหมู่บ้านแห่งนี้ เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับครอบครัวแบบพึ่งพาตนเองและการติดต่อกับหน่วยงานของภาครัฐเพื่อรับการสนับสนุนด้านต้นทุนการผลิตและโครงการต่าง ๆ ที่ภาครัฐสนับสนุนให้ดำเนินการ รูปแบบการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงมี ๒ รูปแบบ คือ การประยุกต์ตามศักยภาพของตนเองภายในระดับครัวเรือน และการประยุกต์ตามศักยภาพในระดับกลุ่ม องค์กรประกอบที่มีผลต่อความสำเร็จในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนมี ๕ ด้าน ได้แก่ ผู้นำ แรงงาน เป้าหมาย จิตอาสา และการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง; เศรษฐกิจของชุมชน; บ้านทุ่งศรี

Abstract

This research project had three objectives: - (1) to study application of the concept of King's Sufficiency Economy Philosophy for development of community economy in the village, (2) to study current situations and problems of development of community economy in Ban Thungsri, Thungsri sub-district, Rongkwang district, Prae province, and (3) to present the model of development of community economy according to the concept of sufficiency economy philosophy. Research methodology is mixed among documentary research and field qualitative research.

From the research, it was found that application of the concept of King's Sufficiency Economy Philosophy for development of community economy in the village is emphasized on self-reliance into three levels, i.e. family's self-reliance, group's self-reliance, and community's self-reliance. Proper activities of applications of peoples in this village are balanced in their daily lives both of family and village. The current situation of economy development of peoples in this village is emphasized on the family's levels with farmers of them and connected with the government organization to receive supporting in both of production cost and government projects. In the last one, the model of application of this philosophy has two kinds: Application of them into families and groups level. The factors of success to applying the Sufficiency

Economy Philosophy for development of community economy consisted of: Leaders, labors, goals, spirit mind, and continuous activities of each group in the village.

Keywords: Sufficiency Economy Philosophy; Community Economy; Ban Thungsri.

บทนำ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy) เป็นปรัชญาที่เน้นระบบเศรษฐกิจแบบทางสายกลาง เน้นการพึ่งพาตนเอง มีหลักการสำคัญคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวดี มีความรู้ และมีคุณธรรม เป็นระบบเศรษฐกิจตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขึ้นมา ภายหลังที่ประเทศประสบปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐^๑ เพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับการดำเนินชีวิต และพัฒนาความเป็นอยู่ของคนไทยภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่ดูเหมือนว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะได้รับการตีความอย่างจำกัด หมายถึงเฉพาะการดำเนินชีวิตของเกษตรกรที่มีฐานะความเป็นอยู่ที่ยากจน หรือสังคมเกษตรกรรมที่ห่างไกลความเจริญหรือสังคมชนบทเท่านั้น ส่วนคนในสังคมเมือง ภาคอุตสาหกรรม หรือสังคมภาคบริการโดยทั่วไป ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อดังกล่าว ‘เศรษฐกิจพอเพียง’ (Sufficiency Economy) นี้เท่าที่ควร ทั้ง ๆ ที่เป็นนโยบายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมา ตั้งแต่ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๔๙) เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน^๒ และได้มีการกำหนดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ไว้ เป็นแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดินในมาตราที่ ๗๕ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับที่ ๒๐ พ.ศ. ๒๕๖๐ ดังข้อความว่า

มาตรา ๗๕ รัฐพึงจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนมีโอกาสได้รับประโยชน์จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จัดการผูกขาดทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม และพัฒนาความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประชาชนและประเทศ...

^๑ คำว่า ‘เศรษฐกิจพอเพียง’ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ตรัสไว้ครั้งแรกตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ในวโรกาสที่เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [www. Sa.ku.ac.th/king-spku/2517-1.htm](http://www.Sa.ku.ac.th/king-spku/2517-1.htm) (ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส) [๑๘ กันยายน ๒๕๖๐].

^๒ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๒), ตลอดทั้งเล่ม.

^๓ *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐*, (กรุงเทพมหานคร : ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก ๖ เมษายน ๒๕๖๐), หน้า ๑๙.

จากข้อความในกฎหมายรัฐธรรมนูญนี้ แสดงให้เห็นว่า ในจัดการและการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศชาตินั้น รัฐต้องให้ความสำคัญต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในฐานะเป็นแนวคิดเป็นหลักการ และเป็นเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อให้ประชาชนในทุกภาคส่วนได้รับผลประโยชน์จากระบบเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกัน และเพื่อให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจ สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรมและอย่างยั่งยืน

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักปรัชญาหรือแนวคิดทางเศรษฐกิจ ที่เน้นให้รู้จักพอเพียง พอประมาณ มีเหตุผล มีความรู้และมีคุณธรรม ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการความรู้จักประมาณในพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า มัตตัญญูตา หรือ สมชีวิตา ที่เป็นหลักปรัชญา ที่เน้นการพัฒนาตนเองของปัจเจกบุคคลและสังคม เพื่อให้มีความเข้มแข็ง พึ่งตนเอง ทั้งในระดับบุคคลและสังคม โดยเฉพาะระดับบุคคลให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคงถาวร จากระดับโลกิยธรรมถึงโลกุตระธรรมได้ ดังจะเห็นได้จากหลักแห่งการสร้างที่พึ่งแก่ตนเองในพระพุทธศาสนา ๑๐ ประการ (นาถกรณธรรม ๑๐) ในพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการพัฒนาตนเองไปตามลำดับจากระดับศีลไปจนถึงระดับสติปัญญา ซึ่งทำให้เห็นว่า การพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาไม่ได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อความอยู่ดีกินดี ความพอเพียง ความพอประมาณตามแบบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่มีเป้าหมายสูงสุดคือการพัฒนาตนเองให้เข้าถึงอิสระคือการสิ้นไปแห่งกิเลสอาสวะทั้งหลาย คือการเป็นพระอรหันต์หรือการบรรลุพระนิพพาน ซึ่งเป็นอุดมการณ์อันสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา ตามหลักการที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในโอวาทปาติโมกข์ ในคราวที่ประชุมพระสงฆ์สาวก จำนวน ๑,๒๕๐ รูป โดยมีได้นัดหมาย ณ วัดพระเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ ชมพูทวีป เพื่อประกาศหลักการ อุดมการณ์ และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แก่พระสงฆ์สาวกที่ว่า “พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ตรัสพระนิพพานว่าเป็นสิ่งที่ยอดเยี่ยมหรือเป็นบรมธรรม”^๔

แม้ว่า หลักการและวิธีการแห่งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะมีความสำคัญและมีสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา แต่ในระดับของหมู่บ้าน ชุมชนหรือสังคมของประเทศไทยยังไม่ได้มีการนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในสังคมไทยอย่างจริงจัง เพราะระบบเศรษฐกิจส่วนใหญ่ของประเทศในเมืองและชนบท ภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมล้วนแต่เป็นไปเพื่อตอบสนองความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามระบบทุนนิยม ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาวิเคราะห์ในพื้นที่วิจัยว่า การประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในระดับหมู่บ้านเป็นอย่างไร สภาพปัจจุบันของหมู่บ้าน และปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ดำเนินการอยู่ในหมู่บ้านทุกศรี ตำบลทุกศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ มีอะไรบ้าง สาเหตุที่เลือกศึกษาวิจัยหมู่บ้านแห่งนี้ เพราะเป็นหมู่บ้านที่มีความโดดเด่นด้านการรวมกลุ่มกันทางเศรษฐกิจพอเพียง

^๔ ดูใน ที.ม. (บาลี) ๑๐/๕๔/๕๗, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๔/๔๘.

เป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงที่ศึกษาดูงานของหมู่บ้าน/ชุมชนอื่นๆ และเป็นหมู่บ้านที่ความเข้มแข็งด้านการพึ่งพาตนเอง และการสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกอย่างมีภูมิคุ้มกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในระดับหมู่บ้าน
๒. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ดำเนินการอยู่ในหมู่บ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่
๓. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับหมู่บ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่

ปัญหาการวิจัย

๑. คนในชุมชนมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ อย่างไร มีการประยุกต์ตามหลักการทั้ง ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไขหรือไม่ ทุกอาชีพในชุมชนมีการประยุกต์ใช้หรือมีเฉพาะบางอาชีพ คนที่มีอาชีพเดียวกันแต่ฐานะแตกต่างกันเกิดจากการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ไม่เท่ากันหรือแตกต่างกันหรือไม่ เหตุผลของการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คืออะไร
๒. ประเภท ขนาด และเศรษฐกิจชุมชนขึ้นกับอะไรบ้าง มีลักษณะพิเศษอย่างไรหรือไม่ เงื่อนไขปัจจัยที่ทำให้เศรษฐกิจชุมชนไม่ดีคืออะไร สาเหตุที่แท้จริงมาจากอะไร ระบบกายภาพ ระบบสาธารณูปโภค ระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคม ระบบสุขภาพ เป็นอย่างไร ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชนหรือไม่อย่างไร
๓. รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับหมู่บ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ เป็นอย่างไรบ้าง ?

ขอบเขตการศึกษาวิจัย

ศึกษาแนวคิดและหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การประยุกต์ใช้หลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากพื้นที่วิจัยด้วยการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในหมู่บ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ จำนวน ๓๐ คน

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

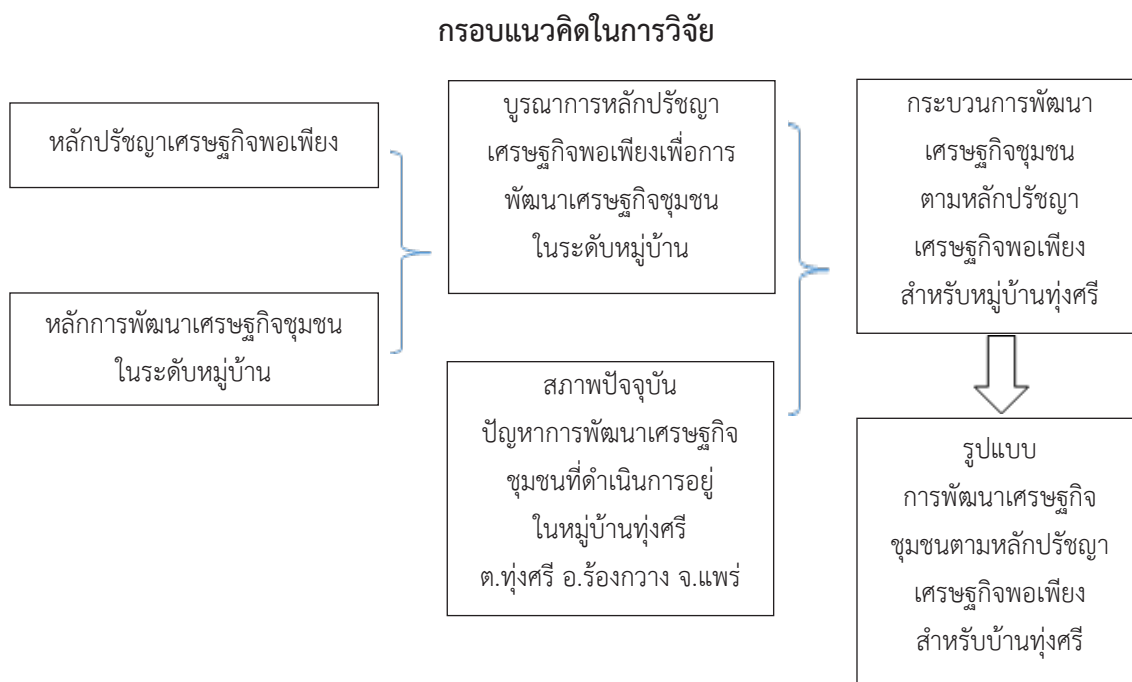
รูปแบบ (Model) หมายถึง รูปแบบเฉพาะในการพัฒนาเศรษฐกิจของคนในชุมชน ที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในทุกขั้นตอน

การประยุกต์ (Application) หมายถึง การนำเอาหลักการ และรูปแบบที่มีอยู่แล้วไปสู่การปฏิบัติตามความเหมาะสมของแต่ละคน

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy) หมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่เน้นทางสายกลาง มีหลักการสำคัญประกอบด้วย ๓ ห่วง คือ ความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน และ ๒ เงื่อนไข คือ ความรู้และคุณธรรม

เศรษฐกิจชุมชน (Community Economy) หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน ที่ดำเนินการร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และได้ผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม

ชุมชน (Community) หมายถึง ชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ ๓ ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่

แผนภูมิที่ ๑. : แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้ทราบหลักการและแนวทางการประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในระดับหมู่บ้านอย่างครบถ้วนรอบด้าน
๒. ได้ทราบสภาพปัจจุบัน และปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ดำเนินการอยู่ในหมู่บ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ อย่างชัดเจน
๓. ได้รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) งานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักการเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน : กรณีศึกษาบ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่” มีวิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนของวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย ๓ ขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาการประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในระดับหมู่บ้าน ประเด็นที่ศึกษาประกอบด้วย

๑. หลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
๒. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในระดับหมู่บ้าน
๓. การประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในระดับหมู่บ้าน

วิธีการศึกษาประกอบด้วย

๑. ศึกษาเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในระดับหมู่บ้าน

๒. ผู้วิจัยประยุกต์องค์ความรู้ทั้งสองอย่างเข้าด้วยกัน ประชากร เอกสารที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยเอกสารที่เกี่ยวข้องจำนวน ๑๐ เรื่อง และรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจำนวน ๑๐ เรื่อง เครื่องมือที่ใช้แบบบันทึกสรุป การเก็บรวบรวมข้อมูล อ่านแล้วสรุปประเด็นสำคัญ การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และผลที่คาดว่าจะได้รับ ได้แก่การได้แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นรูปธรรม

ขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ดำเนินการอยู่ในหมู่บ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ประเด็นที่ศึกษา ประกอบด้วย

๑. สภาพปัจจุบันของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ดำเนินการอยู่
๒. ปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจที่ดำเนินการอยู่
๓. แนวทางแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนา

วิธีการศึกษา ประกอบด้วย

๑. ศึกษาเอกสาร รายงานข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน

๒. สร้างแบบสัมภาษณ์สภาพปัจจุบัน

ปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ดำเนินการอยู่ ประชากร ประกอบด้วยกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ คัดเลือกผู้แทนหมู่บ้านแบบเจาะจง จำนวน ๓๐ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ แบบสัมภาษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูล นัดสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาผลที่คาดว่าจะได้รับ ได้แก่ การรู้และเข้าใจสภาพปัจจุบัน และปัญหาพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ดำเนินการอยู่ในหมู่บ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่อย่างถูกต้องชัดเจน

ขั้นตอนที่ ๓ เสนอรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับหมู่บ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ประเด็นที่ศึกษาประกอบด้วย

๑. กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับหมู่บ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่

๒. รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสำหรับหมู่บ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่

วิธีการศึกษา ประกอบด้วย

การบูรณาการ ผลสรุปที่ได้จากขั้นตอนที่ ๑ และผลสรุปที่ได้จากขั้นตอนที่ ๒ ประชากร ประกอบด้วย การผลสรุปจากขั้นตอนที่ ๑ และขั้นตอนที่ ๒ เครื่องมือที่ใช้ ผู้วิจัยได้บูรณาการรวบรวมข้อมูล ผลการบูรณาการการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาทั้งหมดตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย ผลที่คาดว่าจะได้รับ ได้แก่ได้รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับหมู่บ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ อย่างเป็นรูปธรรม

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ของการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ คือเพื่อศึกษาการประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในระดับหมู่บ้าน

ผลการศึกษาพบว่า การประยุกต์หลักการเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในระดับหมู่บ้าน ด้วยการประยุกต์หลักการของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน มีความรู้และมีคุณธรรมในการประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม จนสามารถพึ่งพาตนเองใน ๓ ระดับ ได้แก่ การพึ่งตนเองในระดับครอบครัว การพึ่งตนเองในระดับกลุ่ม และการพึ่งตนเองในระดับชุมชน การพึ่งตนเองในระดับครอบครัว เน้นไปที่ความพยายามในการสร้างความแข็งแกร่งให้เกิดขึ้นในระดับครัวเรือน จนสามารถพึ่งตนเองด้านปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีพก่อน ได้แก่ การมีข้าวสำหรับ

บริโภคตลอดปี การมีน้ำและแหล่งน้ำใช้ในการเพาะปลูกข้าวและพืชผล การมีที่ดินเพียงพอ เพื่อใช้ในการเพาะปลูกข้าว การปลูกพืชสวน ไม้ผล การเลี้ยงสัตว์ การมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม และมีความรู้ความสามารถในการจัดทรัพยากรที่มีอยู่ภายในครอบครัวให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตนเอง ส่วนการพึ่งตนเองในระดับกลุ่ม เน้นความเข้มแข็งของคนในชุมชนด้วยการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ เพื่อทำการผลิต การตลาด การเป็นอยู่ และกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีส่วนสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งภายใน เช่น การจัดสวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา ร่วมกัน ขณะที่การพึ่งตนเองในระดับชุมชน เน้นความแข็งแกร่งของครอบครัว และกลุ่มภายในชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยความสามัคคี และมีการติดต่อกับองค์กรภายนอก เช่น สถาบันการเงิน ธนาคาร บริษัทเอกชน หน่วยงานราชการ เป็นต้น เพื่อขอรับการสนับสนุนด้านเงินทุน การกระจายสินค้าและบริการ ความรู้ในการผลิต การบริหารจัดการผลผลิตให้ได้มาตรฐาน และการสร้างเครือข่ายประสานงานร่วมกับกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้านอื่น ชุมชนอื่นหรือจังหวัดอื่น โดยมีความสัมพันธ์กับหลักการพึ่งตนเองทั้ง ๕ ด้านตามหลักการพึ่งตนเองทั้ง ๕ ด้านตามหลักการของทฤษฎีการพึ่งตนเองของชุมชน^๕ คือ การพึ่งตนเองทางด้านจิตใจ การพึ่งตนเองทางด้านเทคโนโลยี การพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจ การพึ่งตนเองทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ และการพึ่งตนเองทางด้านสังคม ดังนั้น การประยุกต์หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในระดับหมู่บ้าน จึงเป็นหลักการที่เน้นให้คนในหมู่บ้านหรือชุมชนเป็นอยู่อย่างพึ่งพาตนเอง มีความพอเพียงเป็นอยู่ในการประกอบอาชีพ มีความพอดีกับความสามารถความพร้อมของตนเอง และการดำรงอยู่ด้วยศักยภาพของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี โดยมีเงื่อนไขความรู้ คือความรอบรู้ ความรอบคอบ และเงื่อนไขคุณธรรม คือความซื่อสัตย์สุจริต ความขยัน ความอดทน และการแบ่งปันการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันเป็นองค์ประกอบสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่จะส่งผลให้การดำเนินชีวิตของคนในประเทศชาติมีความสมบูรณ์พร้อมทั้งในด้านเศรษฐกิจ คือความอยู่ดีกินดี ความเข้มแข็ง ความมั่นคงในระดับครัวเรือน และสภาพสังคมมีความมั่นคงและดำเนินการพัฒนาไปอย่างสมดุลและอย่างยั่งยืน

สำหรับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในระดับหมู่บ้านที่ดำเนินการอยู่ในหมู่บ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ สามารถวิเคราะห์ได้ว่าการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาเศรษฐกิจของคนในหมู่บ้านทุ่งศรีนี้ด้วยการดำเนินกิจกรรมที่ง่าย ๆ พอดีเหมาะสมกับตนเอง ไม่ใหญ่เกินไป เป็นไปได้และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้าน ทั้งในระดับครัวเรือนและหมู่บ้าน ได้แก่ การปลูกผักสวนครัวปลอดสารพิษไว้สำหรับ

^๕สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๓), หน้า ๒-๕.

การบริโภคในครัวเรือนหรือที่ชาวบ้าน เรียกว่า “ตู้เย็นข้างบ้าน” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ตอบสนองต่อหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านความพอเพียง พอประมาณอย่างชัดเจน เพราะชาวบ้านในแต่ละครัวเรือนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในด้านปัจจัยที่สำคัญที่สุด นั่นคืออาหาร นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอื่นๆ ที่เป็นไปเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของคนในชุมชน เป็นการประยุกต์หลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้แก่ การกำจัดขยะภายในบ้านและชุมชน การประดิษฐ์ของใช้จากขยะรีไซเคิล การทำโรงอบสมุนไพร การเพาะไส้เดือนเพื่อจำหน่าย การทำสปาไส้เดือน การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำฟาร์มเลี้ยงโค การห่มดินในแต่ละกิจกรรม มีการประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ปรากฏอย่างชัดเจนในกิจกรรมที่ ๘ คือ การห่มดิน คือการป้องกันการระเหยของความชื้นที่มีอยู่ในดิน ด้วยการใช้วัสดุพืชหรือเศษขยะเศษฟางข้าว ปกคลุมหน้าดินไว้ และรดด้วยน้ำเป็นระยะๆ การห่มดินจะทำให้จุลินทรีย์ทำงานและขยายตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ เพราะดินจะมีความชื้นและหญ้าที่ถูกปกคลุมไว้จะไม่สามารถเจริญเติบโตได้ด้วย การห่มดินจึงเป็นเพิ่มอินทรีย์วัตถุให้กับดินหรือเป็นการปรับปรุงดินก่อนการเพาะปลูก การห่มดิน เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับแปลงเพาะปลูกทุกระดับ เช่น การปลูกพืชผักสวนครัวหลังบ้าน การทำไร่ การทำนา เป็นต้น และที่ดำเนินการอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ เป็นการห่มดินในแปลงผักสวนครัวหลังบ้าน ซึ่งเป็นผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพดิน และประสิทธิภาพ ในการสามารถเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนการผลิตได้อีกด้วย ทำให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่อย่างพอเพียงสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ตามหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน มีความรู้และมีคุณธรรม

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ คือเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ดำเนินการอยู่ในหมู่บ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องวงษ์ จังหวัดแพร่ ผลการศึกษาพบว่า หมู่บ้านแห่งนี้เป็นหมู่บ้านชนบทขนาดเล็ก มีครัวเรือนจำนวน ๑๒๔ ครัวเรือน ประชากรจำนวน ๓๑๗ คน สภาพปัจจุบันของการพัฒนาเศรษฐกิจของคนในชุมชนแห่งนี้ เป็นการพัฒนาระบบเศรษฐกิจในระดับครอบครัว โดยอาศัยการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เพราะมีประชาชนร้อยละ ๖๐ ของประชากรทั้งหมดในหมู่บ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา การทำไร่การทำสวน และการเลี้ยงสัตว์ เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในด้านปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีพ โดยมีรายได้เฉลี่ย ๕๕,๘๐๔ บาท/คน/ปี สูงกว่ารายได้เฉลี่ยที่กำหนดโดยจปฐ. คือ ๓๐,๐๐๐ บาท/คน/ปี การทำนา ด้วยการปลูกข้าวเจ้าพันธุ์หอมมะลิ ๑๐๕ ส่วนข้าวเหนียวที่นิยมปลูกคือพันธุ์ กข. ๑๐ การทำไร่ทำสวน ด้วยการปลูกข้าวโพด ถั่วเหลือง ถั่วเขียว และยาสูบ และการเลี้ยงสัตว์ ด้วยการเลี้ยงเป็ด ไก่ โคและกระบือเป็นส่วนใหญ่ ส่วนประชาชนที่เหลืออีกร้อยละ ๔๐ ของประชาชนทั้งหมด ประกอบอาชีพอย่างอื่น ได้แก่ ปลูกยาสูบ การรับราชการ ๑๔ คน การทำงานในโกดังเก็บยาสูบ ๑ คน การรับจ้างทั่วไป ๓ ครัวเรือน และการค้าขาย ๑ ครัวเรือน/ร้านค้า ส่วนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจในระดับชุมชน เป็นการดำเนินการด้วยการ

รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมร่วมกัน และประกอบอาชีพร่วมกันในนามของวิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มวิสาหกิจสปาใต้เดือน กลุ่มวิสาหกิจโฮมสเตย์ กลุ่มวิสาหกิจบ้านสมุนไพร เป็นต้น ทำให้คนในชุมชนแห่งนี้มีกิจกรรมทำร่วมกันอย่างหลากหลายในนามกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอสม. กลุ่มการกำจัดขยะ กลุ่มประดิษฐ์ของใช้จากขยะรีไซเคิล กลุ่มทำโรงอบสมุนไพร กลุ่มเพาะเลี้ยงไส้เดือน กลุ่มทำปุ๋ยหมักชีวภาพ กลุ่มฟาร์มเลี้ยงโค กลุ่มห่มดิน และแต่ละกลุ่มมีความเข้มแข็ง โดยมีผู้หมู่บ้านและผู้นำของแต่ละกลุ่มเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญ ทำให้หมู่บ้านแห่งนี้ได้กลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ของคนจากชุมชนอื่นๆ ตลอดปี ทำให้ความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในหมู่บ้านแก่คนที่มาศึกษาดูงานเป็นหลัก โดยไม่ต้องนำผลิตภัณฑ์ของชุมชนไปจำหน่ายนอกชุมชนก็สามารถจำหน่ายได้โดยตลอด เพราะมีคนจากภายนอกมาศึกษาดูงานกิจกรรมของชุมชนอยู่เป็นประจำ

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ คือเพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับหมู่บ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ พบว่ารูปแบบการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างถูกต้องและเหมาะสมสำหรับชุมชน/หมู่บ้านในปัจจุบันและอนาคต จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มชาวบ้าน สามารถวิเคราะห์ได้ว่า รูปแบบของการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมี ๒ รูปแบบหรือ ๒ ระดับ คือ การประยุกต์ตามศักยภาพของตนเองภายในระดับครัวเรือน และการประยุกต์ตามศักยภาพในระดับกลุ่ม โดยองค์ประกอบที่ทำให้การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประสบความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ๕ ประการ ได้แก่ ผู้นำ แรงงาน เป้าหมาย จิตอาสา และการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

๑. การประยุกต์ตามศักยภาพของตนเองภายในระดับครัวเรือน เป็นการนำเอาหลักการของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้อย่างเหมาะสมในการประกอบอาชีพ การทำกิจกรรมและการดำเนินชีวิตของสมาชิกในครอบครัวอย่างพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน มีความรู้และมีคุณธรรม จึงทำให้ครัวเรือนในหมู่บ้านแห่งนี้ดำรงอยู่อย่างมั่นคง มีปัจจัยในการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอ มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาตนเองและการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเป็นอย่างดี โดยมีองค์ประกอบสำคัญที่เป็นปัจจัยเงื่อนไขของความสำเร็จ คือการส่งเสริมการสนับสนุนจากผู้นำคือผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน การมีแรงงานเพียงพอในแต่ละครัวเรือน การมีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกัน การมีจิตใจที่เสียสละเพื่อประโยชน์ของตนเองและส่วนรวมและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นในการพัฒนาตนเอง การจัดการสภาพแวดล้อมในบ้านเรือน การกำจัดขยะ การประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริม การพัฒนาปรับปรุงดิน การมีความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน เป็นต้น

๒. การประยุกต์ตามศักยภาพในระดับกลุ่ม เป็นการนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางการดำเนินการกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน โดยการผสมผสานระหว่างศักยภาพภายในของหมู่บ้านและการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมีองค์ประกอบทั้ง ๕ ประการ คือการ

ส่งเสริมการสนับสนุนจากผู้นำคือผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน การมีแรงงานหรือสมาชิกเพียงพอในแต่ละกลุ่ม การมีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกัน การมีจิตใจที่เสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ทำให้กิจกรรมกลุ่มที่ดำเนินการอยู่ประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนปลอดภัย ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน การปลูกผักปลอดสารพิษ ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว การผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน เป็นต้น การดำเนินการกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านเป็นการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการติดต่อเชื่อมโยงกับองค์กรภายนอกชุมชน เพื่อต่อยอดการดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการนำเสนอภาพลักษณ์ของหมู่บ้านให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีชีวิตและเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น ทำให้ในแต่ละเดือน จะมีคนจากภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานกิจกรรมต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านแห่งนี้อย่างต่อเนื่องไม่ขาด ซึ่งเป็นที่มาของรายได้ครัวเรือนและกลุ่มที่สำคัญ เพราะสามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านให้แก่ผู้มาศึกษาดูงานได้อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้การนำเอากิจกรรมและผลงานของกลุ่มต่าง ๆ ไปออกร้านแสดงนิทรรศการและจำหน่ายร่วมกับหน่วยงานของอำเภอร่องขวางและจังหวัดในช่วงที่มีงานสำคัญ เช่น งานกาชาด งานนมัสการพระธาตุช่อแฮ เป็นต้น ก็มีส่วนสำคัญในส่งเสริมภาพลักษณ์และทำให้ผู้คนสนใจเข้ามาศึกษาดูงานในหมู่บ้านนี้เป็นจำนวนมาก

สรุปว่า รูปแบบในการประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของคนในหมู่บ้านนี้มี ๒ รูปแบบที่สำคัญ คือ (๑) การประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของคนในชุมชนตามศักยภาพ หรือกำลังความสามารถของตนเองภายในหมู่บ้าน ในระดับครัวเรือน (๒) การประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของคนในชุมชน ตามศักยภาพของคนในหมู่บ้านในระดับกลุ่ม โดยมีองค์ประกอบ ๕ ด้าน ที่เป็นเงื่อนไขแห่งความสำเร็จของการประยุกต์หลักปรัชญา คือ การมีผู้นำที่มีศักยภาพ การมีแรงงานหรือสมาชิกของกลุ่มที่มีความพร้อม การมีเป้าหมายร่วมกัน การมีจิตอาสาเสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

การอภิปรายผลการวิจัย

จากผลของการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน กรณีศึกษาบ้านทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่” ได้ชี้ให้เห็นว่าสภาพที่ดำเนินการอยู่ในหมู่บ้าน มีความสอดคล้องกันกับหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การเน้นให้รู้จักหลักการความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน การมีความรู้และคุณธรรมควบคู่กันไปด้วย ในการดำเนินการประยุกต์หลักการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน และมีความสอดคล้องกับหลักการในทางพระพุทธศาสนา คือมัตตัญญูตา ความรู้จักพอประมาณในการดำเนินชีวิตในทุกด้าน และหลัก

นาถกรณธรรม ๑๐ ประการซึ่งเป็นหลักธรรมว่าด้วยการสร้างที่พึ่งแก่ตนเองทั้งในระดับโลกิยธรรมและโลกุตระธรรม ของคนในหมู่บ้านที่เน้นการพึ่งตนเองในด้านต่างๆ

ส่วนการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของคนในหมู่บ้านแห่งนี้ มีความสอดคล้องกับแนวทางการประยุกต์ที่สุขสันต์ กันตบุตร (Sooksan Kantabutra)^๖ ที่ได้เสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจของคนไทย ซึ่งได้ข้อสรุปว่า การประยุกต์ใช้ไม่ควรเน้นผลตอบแทนในระยะสั้น แต่ควรเน้นผลประโยชน์ในระยะยาว คุณค่าของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างต่อเนื่อง ความซื่อสัตย์สุจริต และการใช้นวัตกรรมท้องถิ่นที่มีอยู่ และเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับแนวทางการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่อภิชัย พันธเสน^๗ ได้เสนอไว้ ๗ ประการ เช่น ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในท้องถิ่น ส่งเสริมประสิทธิภาพการผลิต เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของคนในชุมชนที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการประยุกต์ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของคนในชุมชน ๓ ประการ คือ มัชฌิมาปฏิปทา โยนิโสมนสิการ และอัปปมาทธรรม ซึ่งสอดคล้องกับศึกษาวิเคราะห์ของพิพัฒน์ ยอดพฤติการ^๘ เรื่องการใช้การสร้างตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักพุทธศาสตร์ และการศึกษาของชิตาภรณ์ ทองขุ่ม^๙ เรื่องการปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่พบว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พุทธเศรษฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม และเศรษฐกิจชุมชนมีความหมายครอบคลุมถึงหลัก ๕ ประการของความพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี และเงื่อนไขความพอเพียง ๒ ประการ คือ การมีความรู้และการมีคุณธรรม แนวทางการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับการพัฒนาของคนในหมู่บ้านแห่งนี้ มีความสอดคล้องกับการศึกษา เรื่องศักยภาพในการลดปริมาณขยะชุมชนจากโครงการธนาคารขยะรีไซเคิล ของปิยะรักษ์ ประดับเพชรรัตน์^{๑๐} เพราะในหมู่บ้านแห่งนี้มีการจัดการขยะด้วยการทำโครงการขยะรีไซเคิลเช่นเดียวกัน

^๖ Sooksan Kantabutra, "Development of the Sufficiency Economy Philosophy in the Thai Business Sector: Evidence, Future Research & Policy Implications", **Article paper**, pp. 25-29. Source [online]. Email: sooksan.k@cmmu.net [28 กันยายน 2561].

^๗ Puntasen, A., Premchuen, S. & Keitdejpunya, P. **Application of the royal thought about the Sufficiency Economy in SMEs**. (Bangkok: Thailand Research Fund, 2003), p. 5.

^๘ พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, "การใช้การสร้างตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงโดยเปรียบเทียบกับหลักพุทธศาสตร์", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้าบทคัดย่อ.

^๙ ชิตาภรณ์ ทองขุ่ม, "การปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง", **วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้าบทคัดย่อ.

^{๑๐} ปิยะรักษ์ ประดับเพชรรัตน์ และคณะ, "ศักยภาพในการลดปริมาณขยะชุมชนจากโครงการธนาคารขยะรีไซเคิล", **วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม**, ปีที่ ๖ เล่มที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๓) : ๕๔-๖๖.

ด้วยการจัดการขยะอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การจัดเก็บ การนำขยะมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ สำหรับจำหน่ายแก่คนที่มาศึกษาดูงานในหมู่บ้าน นับว่าเป็นการเพิ่มมูลค่าให้แก่ขยะ ที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในระดับหมู่บ้านอย่างมีประสิทธิภาพ และยังมีประเด็นที่มีความสอดคล้องกันกับงานของ วีระศักดิ์ สมยานะ^{๑๑} ที่ศึกษา เรื่องคุณธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งพบว่า คุณธรรมที่จำเป็นและสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน มี ๕ ประเภท ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความไม่โลภจนเกิดขอบเขต ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในด้านการจัดการศูนย์การเรียนรู้ภายในหมู่บ้านก็เช่นกัน มีความสอดคล้องกับงานของสุฤดี วรวิทย์พนิต วรณวีร์ บุญคุ้ม และนรินทร์ สังข์รักษา^{๑๒} ที่ศึกษาเรื่องรูปแบบการพัฒนา รูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ วิถีเมืองเพชรตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีรูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชน ความพอเพียงในการดำเนินการ การนำเอาเทคโนโลยีและหลักวิทยาศาสตร์มาปฏิบัติ ชุมชนมีความพร้อม และความกลมกลืน ความสามัคคี หรือความเป็นเอกภาพในการดำเนินการ ประเด็นนี้มีความสำคัญมากต่อความเจริญก้าวหน้า และความมั่นคงของศูนย์การเรียนรู้ของหมู่บ้านหรือชุมชน เพราะศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการด้วยคณะบุคคลในนามกลุ่มต่างๆ โดยมีผู้นำและคนในชุมชนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญที่จะทำให้ศูนย์การเรียนรู้ประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวได้ สอดคล้องกับงานของนิสรา ใจชื่อ^{๑๓} เรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ได้พบว่า มีปัจจัยที่มีความสัมพันธ์อยู่ ๘ ปัจจัย ได้แก่ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านการมีส่วนร่วม ด้านผู้นำหมู่บ้าน และด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังมีข้อสังเกตเพิ่มเติมเกี่ยวกับประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนของหมู่บ้านทุ่งศรี ตำบลร่องกวาง อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่นี้คือการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านนี้ จะเป็นไปได้และประสบความสำเร็จ ต่อเมื่อหลักการและแนวทางของการดำเนินการตามแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถตอบสนอง

^{๑๑} วีระศักดิ์ สมยานะ, “คุณธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่” วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร (Silpakorn University Journal), ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖).

^{๑๒} สุฤดี วรวิทย์พนิต วรณวีร์ บุญคุ้ม และนรินทร์ สังข์รักษา, “การพัฒนา รูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ วิถีเมืองเพชรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”, วารสาร Viridian E-Journal, Silpakorn University, Vol. 10 No 2 (2017), ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๐), บทความย่อ.

^{๑๓} นิสรา ใจชื่อ, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง”, รายงานวิจัย, (ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย, ๒๕๕๓), บทความย่อ.

ความต้องการด้านปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินชีวิตของคนในหมู่บ้าน โดยเฉพาะด้านปัจจัย ๔ ในระดับครอบครัว เช่น มีรายได้เพิ่มขึ้น มีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม มีความปลอดภัยในชีวิตและครอบครัว เป็นต้น และตอบสนองการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมในระดับหมู่บ้านหรือชุมชนโดยรวม เช่น คนในหมู่บ้านมีความสามัคคี มีความเป็นเอกภาพ ชุมชนมีโครงสร้างพื้นฐานที่สมบูรณ์ ชุมชนมีศักยภาพด้านต่าง ๆ และมีอำนาจในการต่อรองกับองค์กรภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนก็ตาม โครงการทั้งหลายที่มาจากรัฐหรือจากภายนอกชุมชน จะต้องผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้าน ตั้งแต่กระบวนการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำร่วมรับผิดชอบ และร่วมได้รับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

สรุปผลการวิจัย

หลักการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนแห่งนี้ ตั้งอยู่บนฐานของหลักการที่ว่า ทุกครอบครัวต้องมีความสามารถในการช่วยเหลือตนเองได้ ไม่เดือดร้อนด้วยปัจจัยแห่งการดำรงชีวิตที่สำคัญ คือปัจจัย ๔ หมายความว่า ทุกครอบครัวต้องมีความสามารถในการผลิตให้เพียงพอกับตนเอง หรือสามารถจัดหาได้ด้วยศักยภาพความรู้ความสามารถของตนเอง โดยไม่ต้องร้องขอไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือจากผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนบ้านหรือหน่วยงานราชการ ภาคเอกชนก็ตาม แต่ไม่ได้หมายความว่า ทุกคนหรือทุกครอบครัว จะต้องผลิตสิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภคเพื่อใช้เองด้วยตนเองทั้งหมด แต่มีความสามารถในการจัดหาให้มีเพียงพอกับความต้องการของตนเองเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นหลักการที่เน้นการเป็นอยู่อย่างพึ่งพาตนเอง มีความพอเพียง มีความพอดีกับตนเอง และการดำรงอยู่ด้วยศักยภาพของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัว โดยมีเงื่อนไขความรู้ คือความรอบรู้ ความรอบคอบ และเงื่อนไขคุณธรรม คือความซื่อสัตย์สุจริต ความขยัน ความอดทน และการแบ่งปันเป็นองค์ประกอบสำคัญ ที่จะส่งผลให้การดำเนินชีวิตของคนในชาติมีความพร้อมด้านเศรษฐกิจคือความอยู่กินดี และสภาพสังคมมีความมั่นคงและดำเนินการพัฒนาไปอย่างยั่งยืน

การประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของคนในหมู่บ้านนี้ มี ๒ รูปแบบ คือ การประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของคนในชุมชนตามศักยภาพของตนเองภายในหมู่บ้านในระดับครัวเรือน และการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของคนในชุมชน ตามศักยภาพของคนในหมู่บ้านในระดับกลุ่มของแต่ละกลุ่ม โดยมีองค์ประกอบที่เป็นเงื่อนไขแห่งความสำเร็จของการประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ การมีผู้นำที่มีศักยภาพ การมีแรงงานหรือสมาชิกของกลุ่มที่มีความพร้อม การมีเป้าหมายร่วมกัน การมีจิตอาสาเสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งองค์ประกอบ

เหล่านี้ ผู้นำ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการเป็นพลังขับเคลื่อนให้การดำเนินกิจกรรมประสบความสำเร็จ เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือการมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างพอกิน พอใช้ ไม่เดือดร้อน การเป็นอยู่อย่างมีความสุข ชุมชน สังคมและประเทศชาติมีความเข้มแข็ง มีความมั่นคงอย่างยั่งยืนตลอดไป

บรรณานุกรม

ชิตาภรณ์ ทองขุ่ม. “การปฏิรูปหลักสูตรเศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง”.

วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์ดุสิตบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

นิสร ใจชื่อ. “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง”. รายงานวิจัย.

ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๗.

ปิยะรักษ์ ประดับเพชรรัตน์ และคณะ. “ศักยภาพในการลดปริมาณขยะชุมชนจากโครงการธนาคารขยะรีไซเคิล”. วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม. ปีที่ ๖ เล่มที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๓.

พิพัฒน์ ยอดพฤติการ. “การใช้การสร้างตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงโดยเปรียบเทียบกับหลักพุทธศาสตร์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐. กรุงเทพมหานคร: ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

วีระศักดิ์ สมยานะ. “คุณธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่”. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร (Silpakorn University Journal). ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๒.

สำนักงาน กปร.. ๖๐ ปีครองราชย์ ประโยชน์สุข ประชาชน. ทฤษฎีใหม่ ชีวิตที่พอเพียง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน กปร., ๒๕๕๐.

สุวดี วรวิทย์พนิต วรณวีร์ บุญคุ้ม และนรินทร์ สังข์รักษา. “การพัฒนารูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้
วิถีเมืองเพชรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”, วารสาร Viridian E-Journal,
Silpakorn University, Vol. 10 No 2 (2017) ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์
และศิลปะ (พฤษภาคม – สิงหาคม 2560).

Puntasen, A., Premchuen, S. & Keitdejpunya, P. **Application of the royal thought about
the Sufficiency Economy in SMEs**. Bangkok: Thailand Research Fund, 2003.

Sooksan Kantabutra, “Development of the Sufficiency Economy Philosophy in the
Thai Business Sector: Evidence, Future Research & Policy Implications”,
Articlepaper, pp. 25-29. Source [online]. Email: sooksan.k@cmmu.net
[28 กันยายน 2561].

“เศรษฐกิจพอเพียง”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [www. Sa.ku.ac.th/king-spku/2517-1.htm](http://www.Sa.ku.ac.th/king-spku/2517-1.htm) (ประมวล
พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส) [๑๘ กันยายน ๒๕๖๑].

ภาษาและวัฒนธรรม: ความหมาย ความสำคัญ และความสัมพันธ์ระหว่างกัน

Language and Culture: Its Meaning, Importance, and Relation

พระอุดมธีรคุณ*

Phra Udomtheerakhun

บัณฑิตกา จารума**

Bantika Jaruma

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัยในสังฆราชูปถัมภ์

Mahamakut Buddhist University Mahapajapati Buddhist College

Email: Jbantika@gmail.com

Received : May 5, 2020

Revised : May 15, 2020

Accepted : May 29, 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ และความสัมพันธะระหว่างกันของภาษาและวัฒนธรรมโดยศึกษาผ่านการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า ภาษาเป็นเรื่องเกี่ยวกับระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวันตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการสื่อสาร ส่วนวัฒนธรรมเป็นเรื่องทุกประการที่อยู่ในวิถีชีวิตมนุษย์ ดังนั้น ภาษาและวัฒนธรรมจึงมีลักษณะคล้ายกันในแง่ที่ว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ สามารถถูกสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งจนกลายเป็นระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ การปฏิบัติอันเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์เฉพาะของคนกลุ่มนั้น อย่างไรก็ตาม ด้วยลักษณะเฉพาะของภาษาที่มีหน้าที่เพื่อการสื่อสาร ความหมายอันสะท้อนความคิด ทศนคติ ค่านิยมและถิ่นที่อยู่อาศัยของผู้ใช้ภาษาอันเป็นลักษณะหนึ่งของวัฒนธรรม ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ภาษามีฐานะเป็นสาขาหนึ่งของวัฒนธรรม

คำสำคัญ: ภาษา; วัฒนธรรม; ความหมายของภาษาและวัฒนธรรม;

ความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรม; ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรม

*ผู้อำนวยการและอาจารย์ประจำมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัยในสังฆราชูปถัมภ์ Director and Lecturer of Mahapajapati Buddhist College

** อาจารย์ประจำมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัยในสังฆราชูปถัมภ์ Lecturer of Mahapajapati Buddhist College

Abstract

This article aims to present the knowledge on the meaning and the importance of language and culture, and its relationship. The data were collected by literature review on the concepts and theories related. The study found that Language is a symbolic system created by human for daily communication as the human's objectives. For Culture, it is the whole things in the way of human life. Therefore, Language and Culture have the same aspects in case of the things created by human, and being able to be learned from one generation to another one generation until forming the uniqueness and identities of its patterns, regulations, and practice. However, as a specific aspect of language is to communicate the meanings that reflected thoughts, attitudes, values, and residences of the language users, that are one of aspects of the culture so It could say that Language is a branch of Culture.

Keywords: Language; Culture; Meaning of Language and Culture; Importance of Language and Culture; Relationship between Language and Culture

บทนำ

การเติบโตทางเทคโนโลยีและเครือข่ายทางสังคมที่ขยายใหญ่ขึ้นระดับโลก ส่งผลให้แต่ละประเทศล้วนกำหนดทิศทางการพัฒนาความร่วมมือเชิงเครือข่ายนานาชาติและส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การสร้างความร่วมมือภูมิภาคอาเซียนที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้างความก้าวหน้าของภูมิภาคผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัย สร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการศึกษา^๑ ดังนั้น ประเทศในภูมิภาคอาเซียนจึงเกิดการแลกเปลี่ยนทางสังคมอย่างเป็นพลวัตผ่านการจ้างงาน ความร่วมมือเชิงเครือข่าย และการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ หลักฐานดังกล่าวเห็นได้จากการเปิดรับสมัครงานผู้มีทักษะภาษาอังกฤษและภาษาในภูมิภาคอาเซียนของบริษัทข้ามชาติและเครือข่ายการทำงานระหว่างประเทศ การเปิดสอนภาษาและวัฒนธรรมของประเทศอาเซียนในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ของไทย ด้วยเหตุนี้ ภาษาและวัฒนธรรมจึงกลายเป็นประเด็นสำคัญสำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ บทความนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อปูความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับความหมาย

^๑ สำนักงานเลขาธิการอาเซียน, แนวคิดหลัก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.asean2019.go.th /th/abouts/key-concepts/> [๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๓]

และความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรมผ่านมุมมองของนักคิดต่าง ๆ และเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกันอันเป็นหลักการที่ทำให้เห็นการทำงานของภาษาภายใต้บริบทวัฒนธรรมและภาษาในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมด้วยตัวของมันเองเพื่อเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมในระดับที่สูงขึ้น

ความหมายของภาษาและวัฒนธรรม

คำว่า “ภาษา” มาจากคำในภาษาสันสกฤตว่า ภาส ตรงกับคำในภาษาบาลีว่า ภาสา โดยความหมายตามรากศัพท์ เป็นคำกริยา แปลว่า กล่าว พูด หรือ บอก ซึ่งเมื่อนำมาเปลี่ยนรูปเป็น “ภาษา” ในภาษาไทย ได้ทำหน้าที่เป็นคำนาม มีความหมายตามรูปศัพท์ว่า คำพูด หรือถ้อยคำ^๒ อย่างไรก็ตาม นอกจากความหมายตามรากศัพท์แล้ว ยังมีนักคิดหลายท่านอธิบายความหมายของภาษาไว้หลากหลายซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่

๑. กลุ่มที่มองภาษาเป็นระบบสัญลักษณ์ที่ใช้แทนความหมายผ่านวิธีการกล่าว การพูด หรือการบอกอย่างมีระเบียบกฎเกณฑ์ ตัวอย่างเช่น ศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน (๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๑ – ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๑) ได้ให้ความหมายไว้ว่า วิธีที่มนุษย์แสดงความตั้งใจเพื่อบอกให้ผู้ที่ต้องการให้ทราบได้ทราบผ่านการใช้เสียงพูดที่มีความหมายตามที่ตกลงกัน เพราะฉะนั้น ภาษาจึงประกอบด้วยเสียงพูดและความหมาย โดยเสียงพูดนั้นเรียกว่า อากาภายนอก ส่วนความหมาย เรียกว่า อากาภายใน ซึ่งทั้งสองส่วนนี้มีความสัมพันธ์กันแยกออกจากกันไม่ได้^๓ ส่วนนักคิดในยุคปัจจุบันอย่าง ฌักทรี เทพพรณะ ได้อธิบายไว้ว่า ภาษาคือวิธีการที่มนุษย์ใช้ทำความเข้าใจระหว่างกัน โดยใช้เสียง กริยา อากา ถ้อยคำซึ่งวิธีการเหล่านี้ต้องมีระเบียบและการกำหนดรู้ความหมายร่วมกัน^๔

๒. กลุ่มที่มองภาษาเป็นการสื่อสารระดับคำหรือประโยคที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน ได้แก่ อุดม วิโรจน์สิขกิตต์ที่มองว่าภาษาคือคำหรือประโยคที่ใช้ในการแสดงความคิดเห็นหรือใช้สื่อความหมาย โดยแต่ละภาษาจะมีความแตกต่างกัน^๕ ส่วนกำชัย ทองหล่อมองว่าภาษาเป็นเครื่องสื่อความหมายระหว่างมนุษย์ที่มีระเบียบคำและจังหวะเสียง ทำให้มนุษย์กำหนดรู้ความประสงค์ของกันและกัน^๖ และวิจิตร

^๒ ศนาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, *ภาษากับการสื่อสาร*, (พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๖.

^๓ ธนินทร์ ตรังดี และคณะ, *วัฒนธรรมการใช้ภาษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๓๙), หน้า ๓๑-๓๒.

^๔ ฌักทรี เทพพรณะ, *ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

^๕ ฌักทรี เทพพรณะ, *ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร*, หน้า ๓๒.

^๖ กำชัย ทองหล่อ, *หลักภาษาไทย*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท รวมสาส์น (๑๙๙๗) จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

ภานุพงศ์ อธิบายว่าภาษาคือเสียงพูดที่มนุษย์ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสื่อสารความคิด ความรู้สึก ความต้องการ และประกอบกิจกรรมร่วมกัน โดยเสียงพูดนี้ต้องมีระเบียบและความหมาย^๗

สำหรับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ซึ่งเป็นพจนานุกรมหลักที่อธิบายคำศัพท์ (lexical) ของสังคมไทย ได้อธิบายความหมายของคำว่า “ภาษา” แยกย่อยเป็น ๕ ความหมาย โดยมีความหมายที่สอดคล้องกับการจำแนกข้างต้น ๒ ความหมาย ได้แก่ ความหมายแรก หมายถึง “ถ้อยคำที่ใช้พูดหรือเขียนเพื่อสื่อความของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น ภาษาไทย ภาษาจีน หรือเพื่อสื่อความเฉพาะวงการ เช่น ภาษาราชการ ภาษากฎหมาย ภาษาธรรม” ความหมายที่สอง หมายถึง “เสียง ตัวหนังสือ หรือ กิริยาอาการที่สื่อความได้ เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาท่าทาง ภาษามือ” ส่วนอีก ๓ ความหมาย เป็นเรื่องเกี่ยวกับภาษาคอมพิวเตอร์ ชนชาติ และกลุ่มคนซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การใช้คำว่า “ภาษา” ในสังคมไม่ได้หมายถึงเพียงระบบสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายตามวัตถุประสงค์ผู้สื่อสารเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวแทนของความเจริญทางเทคโนโลยีและกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้อีกด้วย

ส่วนคำว่า “วัฒนธรรม” ภาษาอังกฤษใช้คำว่า culture เป็นศัพท์ที่ถูกบัญญัติขึ้นครั้งแรก เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ โดยนักคิดทางมานุษยวิทยายุโรปตะวันตกชื่อเอ็ดเวิร์ด บี ไทเลอร์ (๒ ตุลาคม ค.ศ. ๑๘๓๒ – ๒ มกราคม ค.ศ. ๑๙๑๓) อธิบายว่า คำว่า culture มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือคำว่า cultura หมายถึง การเพาะปลูก ซึ่งไม่ได้หมายถึงเฉพาะการทำกรเกษตร ชุดดินเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการปลูกฝัง การดูแลในด้านต่าง ๆ ทั้งการให้การศึกษา การให้ความเคารพ และการให้เกียรติ^๘ ซึ่งต่อมาประเทศไทยรับเอาคำนี้มาใช้ โดยพระมหากรุณาธิคุณ วัฒนมหาดยุคยวราชรังสฤษฎิ์ แปลเป็นภาษาไทยว่า “ภูมิธรรม” แต่ภายหลังพระบรมวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ขณะทรงพระยศเป็นพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ได้เปลี่ยนใหม่เป็นคำว่า “วัฒนธรรม” ด้วยเห็นว่ามีความหมายที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา มากกว่าคำว่าภูมิธรรม และนับแต่นั้นมาคนไทยจึงใช้คำว่าวัฒนธรรมเป็นคำแปลของคำว่า culture^๙ ซึ่งปราชญ์ของไทยอย่างพระยาอนุมานราชธน (๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๑ – ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๒) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เลียนแบบกันได้ เอาอย่างกันได้”^{๑๐} โดยต่อมาในสมัย

^๗ วิจิตร ภานุพงศ์, โครงสร้างภาษาไทย : ระบบไวยากรณ์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๒), หน้า ๖.

^๘ นฤพนธ์ ด่วงวิเศษ, คำศัพท์ทางมานุษยวิทยา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/30> [๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๓].

^๙ คณิต นิยะกิจ, เปลี่ยน Culture สู่วัฒนธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/education/news_1347057 [๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๓].

^{๑๐} ธนินทร์ ตรังดี และคณะ, วัฒนธรรมการใช้ภาษา, หน้า ๑๒.

ปฐิวิวัฒนธรรม จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เพิ่มเติมลักษณะของวัฒนธรรมในแง่ของความมั่นคงของชาติไว้ในพระราชบัญญัติวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๔๘๕ ซึ่งระบุว่า “ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญ งาม ความประพฤติ ความกลมเกลียว ความก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีงามของประชาชน”^{๑๑} ส่วนยุคปัจจุบันได้เพิ่มเติมความหมายที่ครอบคลุมถึงวิถีชีวิตคนกลุ่มย่อยในสังคม ดังปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ซึ่งเป็นฉบับล่าสุด ได้อธิบายความหมายไว้ว่า “สิ่งที่ทำให้ความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย, วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา”^{๑๒}

จากการอธิบายความหมายข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ภาษาเป็นเรื่องเกี่ยวกับระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการสื่อสาร ส่วนวัฒนธรรมเป็นเรื่องทุกอย่างที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตมนุษย์ ดังนั้น ภาษาและวัฒนธรรมจึงมีลักษณะคล้ายกันในแง่ที่ว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและทุกคนสามารถเรียนรู้ได้จนทำให้เกิดความหมายที่เข้าใจตรงกัน โดยทั้งภาษาและวัฒนธรรมถูกสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่งจนกลายเป็นระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ การปฏิบัติ อันเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์เฉพาะของคนกลุ่มนั้น

ความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรม

เมื่อภาษาและวัฒนธรรมเป็นสิ่งมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ภาษาและวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญต่อมนุษย์โดยสามารถอธิบายแยกเป็น ๒ ส่วน ดังต่อไปนี้

๑. ความสำคัญของภาษา

ภาษามีความสำคัญในฐานะเครื่องมือถ่ายทอดความคิดของมนุษย์อันสร้างประโยชน์ในแง่การบันทึกความรู้ของแต่ละช่วงสมัยจนกลายเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของสังคม ตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของภาษาประเด็นนี้ คือ การจารึกประวัติความเป็นมาของแต่ละชนชาติ โดยประเทศไทยยกย่องให้จารึกพ่อขุนรามคำแหงเป็นต้นแบบแรกของการบันทึกประวัติศาสตร์ด้วยตัวเขียนที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตผู้คนในยุคแรกเริ่มของชาวสยาม นอกจากนั้น จารึกในคัมภีร์โบราณและฐานพระพุทธรูปตามวัดต่าง ๆ ได้กลายเป็นหลักฐานสะท้อนความเชื่อของผู้คนในท้องถิ่นกับพระพุทธศาสนา การถ่ายทอดคำสอนของศาสนาแต่ละศาสนาในรูปแบบคัมภีร์ เช่น พระไตรปิฎกสำหรับพระพุทธศาสนา คัมภีร์ไบเบิลสำหรับศาสนาคริสต์ คัมภีร์อัลกุรอานสำหรับศาสนาอิสลาม โดยในแต่ละชนชาติได้แปลเนื้อหาคัมภีร์เหล่านั้นด้วยภาษาของตนเพื่อให้ผู้คนแต่ละชนชาติเข้าใจคำสอนได้ง่าย ส่วนยุคปัจจุบันมีการบันทึกภาษา

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

^{๑๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th/dictionary/> [๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๓].

ในรูปแบบออนไลน์ เช่น สารานุกรมวิกิพีเดียที่รวบรวมข้อมูลสำคัญของศาสตร์ต่าง ๆ ทั่วโลก การเขียนเว็บล็อก (Web Blog) เพื่อเผยแพร่ความรู้ แนวคิด ประสบการณ์ของเจ้าของเว็บล็อกซึ่งมีทั้งระดับปัจเจก กลุ่มทางสังคม และองค์กร เป็นต้น

สำหรับประเด็นอัตลักษณ์ของสังคม ภาษาย่อยของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นหลักฐานที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์โดยปัจจุบันประเทศไทยมีกลุ่มคนมากกว่า ๗๐ ชาติพันธุ์อาศัยอยู่ สุวิไล เปรมศรีรัตน์^{๑๓} แบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว ตามตระกูลภาษาเป็น ๕ ตระกูล ดังต่อไปนี้

๑) ภาษาตระกูลไท (Tai Language Family) มีจำนวน ๒๔ กลุ่มภาษาหลัก ได้แก่ กะเลิง ไช่/ไทดำ คำเมือง-ยวน ญ้อ ไทจีน ไทกลาง ไทยโคราช ไทยตากใบ ไทยเลย ไทลื้อ ไทหย่า ไทใหญ่ ปักข์ใต้ ผู้ไท พวน ยอง ไย้ ลาวครั้ง ลาวแง้ว ลาวตี้ ลาวเวียง ลาวหล่ม ลาวอีสาน แสก

๒) ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic Language Family) มีจำนวน ๒๓ กลุ่มภาษา ได้แก่ กะซอง กูย-กวย(ส่วย) ขมุ เขมรถิ่นไทย ซอง ชะโอจ(ซุง) ซาไก(เกนชีว) ชัมเร โซ โซ(ทะวึง) ญอกร (ชาวบน) ญอ บรู/ข้า ปลั่ง(สามเต้า, ลัวะ) ปะหล่อง(ตาละอั้ง) มอญ มัล-ปรัย(ลัวะ/ถิ่น) มลาบรี(ตองเหลือง) ละเมิด(ลัวะ) ละเวือะ(ละว้า/ลัวะ) ว้า(ลัวะ) เวียดนาม(ญวน/แกว)

๓) ภาษาตระกูลจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan Language Family) ประกอบด้วยกลุ่มภาษาจีน และกลุ่มภาษาทิเบต-พม่า รวมมีจำนวน ๒๑ กลุ่มภาษาหลัก ดังต่อไปนี้

๓.๑) กลุ่มภาษาจีน ได้แก่ กวางตุ้ง แคะ/ฮักกะ แต๋จิ๋ว แมนดาริน/จีนกลาง ไทหล่า ฮกเกี้ยน ฮ่อ

๓.๒) กลุ่มทิเบต-พม่า ได้แก่ กะยา กะยอ จิงโป/คะฉิ่น บเว บีซู ปะกายอ ปะต๋อง โปว พม่า ละหู่/มูเซอร์ ละว้า(ก่อง) ลิซู/ลีซอ อะซา/อีกอ อิมปี

๔) ภาษาตระกูลออสโตรเนเซียน หรือ มาลาโยโพลีเนเซียน (Austronesian or Malao-Polynesian Language Family) มีจำนวนกลุ่ม ๓ ภาษาหลัก ได้แก่ มลายูถิ่น/นากู มอเกิน/มอเกลิน อูรักละไว

๕) ภาษาตระกูลม้ง-เมี่ยน หรือ แม้ว-เย้า (Hmong-Mien or Miao-Yao Language Family) มีจำนวน ๒ กลุ่มภาษาหลัก ได้แก่ ม้ง/แม้ว(ม้งดำ, ม้งขาว) เมี่ยน/เย้า

จากตระกูลภาษาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีความหลากหลายทางภาษาซึ่งสะท้อนว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะของตนเองอยู่หลากหลายกระจายทั่วประเทศ ด้วยเหตุนี้ หากใช้ความหลากหลายทางภาษาเป็นเกณฑ์ เราสามารถสรุปได้ว่าสังคมไทยเป็นสังคมพหุภาษาที่มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อันหลากหลาย

^{๑๓} สุวิไล เปรมศรีรัตน์, “สถานการณ์ทางภาษาในสังคมไทยกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์”, วารสารภาษาและวัฒนธรรม, ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๔๙) : หน้า ๘ – ๑๐.

๒. ความสำคัญของวัฒนธรรม

ดังที่ได้กล่าวในส่วนของความหมายไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นวัฒนธรรมจึงสำคัญในแง่แบบแผนการดำรงชีวิตซึ่งมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นต้นฉบับแบบพฤติกรรมของผู้คนในสังคมนั้น ๆ หากคนรุ่นหลังย้อนมองกลับไปในอดีตวัฒนธรรมจะเพิ่มพูนความสำคัญอีกประการหนึ่งคือเป็นมรดกทางสังคมที่ช่วยสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของแก่กลุ่มของตนจนกลายเป็นเอกลักษณ์และความเป็นปึกแผ่นของสังคม ตัวอย่างของวัฒนธรรมไทยที่เรายังคงสืบทอดใช้อยู่ในปัจจุบัน คือ การใช้คำว่า “สวัสดี”^{๑๔} เป็นคำทักทายเมื่อเจอนานหรือสื่อสารกับบุคคลอื่นโดยคำว่า “สวัสดี” นี้ ประดิษฐ์คำโดยพระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนาชีวะ) เริ่มใช้ในช่วงปี ๒๔๗๗-๒๔๘๘ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้หนังสือคณศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยใช้ทักทายอาจารย์ในมหาวิทยาลัยก่อน ซึ่งต่อมากลุ่มการชำระปทานุกรมและกรรมการโปรแกรมวิทยุกระจายเสียงได้นำไปใช้ด้วยจึงก่อให้เกิดการใช้กันอย่างแพร่หลาย

สำหรับปัจจุบันความสำคัญของวัฒนธรรมได้เพิ่มขึ้นในฐานะสินค้าที่มีมูลค่าหรือคำศัพท์ทางวิชาการเรียกว่า “สินค้าวัฒนธรรม” ซึ่งรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์^{๑๕} ได้อธิบายไว้ว่า หมายถึงสินค้าและบริการที่มีวัฒนธรรมฝังอยู่ด้วย เมื่อคนใช้สินค้าและบริการนั้น ๆ เท่ากับคนได้เรียนรู้และยอมรับวัฒนธรรมนั้นมาเป็นส่วนหนึ่งของตน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดประเด็นนี้คือ การจำหน่ายสินค้าโอท็อป (OTOP) ซึ่งเป็นการยกระดับสินค้าที่ใช้ในครัวเรือนท้องถิ่นมาเป็นสินค้าวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นนั้น ๆ ดังเช่น การใช้ภาพวาดกระซิบรักบันลือโลกที่วัดภูมินทร์ในจังหวัดน่าน เป็นสัญลักษณ์วัฒนธรรมของจังหวัด แล้วนำมาเป็นลวดลายของเสื้อพวงกุญแจ และผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ อันเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นเมืองน่าน แม้แต่การที่ปูจ่าน ลองไม้คักร่องดังในปัจจุบันได้นำบทกลอนบรรยายภาพวาดกระซิบรักมาเป็นส่วนหนึ่งของบทเพลง “แลรักนิรันดร์” ซึ่งได้กลายเป็นตัวอย่างหนึ่งของสินค้าวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก

นอกจากนั้น วัฒนธรรมยังช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งของมนุษย์^{๑๖} เรียกว่า “วัฒนธรรมเชิงสันติ” ซึ่งหมายถึง สิ่งที่สร้างความเจริญงอกงามแก่กลุ่มคนที่อยู่ด้วยกันด้วยความสงบหรือโดยสันติ อยู่บนพื้นฐานของวิถีชีวิตอันประกอบด้วยความเชื่อ ทศนคติ นิสย พฤติกรรม ศีลธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อทางศาสนาที่ปราศจากความรุนแรงและมีความสงบภายในจิตใจเป็นที่ตั้ง^{๑๗} ตัวอย่างเช่น สถาบัน

^{๑๔} กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม, “สวัสดี” มาจากไหน? เมื่อไร? ใครเริ่ม-สวัสดี?, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.silpa-mag.com/culture/article_31081 [๒๖ พฤษภาคม ๒๕๖๓].

^{๑๕} รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, ปาฐกถา “ทุนวัฒนธรรม”, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิไชยง ลิมทองกุล, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

^{๑๖} มณฑิรา ตาเมือง, ภาษา สังคม และวัฒนธรรม ท่ามกลางกระแสของการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน, (พิษณุโลก : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สุรสิทธิ์กราฟิก, ๒๕๕๖), หน้า ๗๕.

^{๑๗} บัณฑิตา จารุมหา, “วัฒนธรรมเชิงสันติสำหรับครู”, วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒) : หน้า ๓๘๕.

การศึกษาที่เปิดสอนและฝึกผู้เรียนด้านชั้นดีธรรม ยอมรับความแตกต่างและเห็นคุณค่าของความหลากหลายทางความคิดและทางวัฒนธรรมจะทำให้คุณลักษณะด้านดังกล่าวติดตัวผู้เรียนจนกระทั่งเติบโตสู่สังคม กรณีนี้เห็นได้ชัดเจนในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่มีรายวิชาด้านสันติศึกษาส่งผลให้เกิดการทำงานทางความคิดกับผู้เรียนเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ ๔ จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันนำไปสู่การสนับสนุนแนวคิดพหุวัฒนธรรมเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนนโยบายและการทำงานของผู้คนในพื้นที่ดังกล่าว

ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรม

จากความหมายและความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่า ภาษาและวัฒนธรรมมีลักษณะบางประการที่ซ้อนทับและเชื่อมโยงกันอยู่สามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ภาษาคือวัฒนธรรม

ภาษาเป็นระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองการดำรงชีวิตในสังคม คือ การสื่อสารความต้องการเพื่อให้ผู้ที่เราต้องการสื่อสารด้วยมีความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ และมีพฤติกรรมเช่นเดียวกับที่เราต้องการซึ่งผู้คนที่อยู่ในสังคมเดียวกันนี้ต้องเรียนรู้ระบบภาษาร่วมกัน เรียกได้ว่า ต้องพูดและเขียนภาษาเดียวกันจนสามารถเข้าใจความหมายและถอดรหัสความหมายโดยนัยที่ผู้ใช้ภาษาต้องการส่งสารได้อย่างเข้าใจ และเมื่อเกิดการเรียนรู้แล้ว ได้มีการสืบทอดรูปแบบและแบบแผนนี้จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ภาษาจึงกลายเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์และวิถีชีวิตประจำชนกลุ่มนั้น คนนอกกลุ่มที่ไม่ได้เรียนรู้ภาษาเดียวกันย่อมไม่เข้าใจความหมายที่ผู้ใช้ภาษาต้องการสื่อได้ จากการที่ภาษาเป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น มีการสืบทอดและเป็นสิ่งจำเป็นในการใช้ชีวิตประจำวันนี้เอง ทำให้ภาษามีลักษณะเดียวกับวัฒนธรรม กล่าวคือมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมผู้คนในสังคม ดังตัวอย่างการใช้ภาษาเพื่อสร้างความจริงทางสังคมจนเกิดอิทธิพลทางความคิดต่อคนในวงกว้างเกิดเป็นแบบแผนพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งมีคำเรียกภาษาประเภทนี้ว่า “วาทกรรม”^{๑๔} เช่น วาทกรรมงดเหล้าเข้าพรรษาซึ่งนัยยะของวาทกรรมนี้บ่งบอกว่าการงดดื่มเหล้าในช่วงเทศกาลทางศาสนาพุทธเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เหมาะสม วาทกรรมความขาวคือความสวยซึ่งส่งผลให้เกิดการผลิตครีมกันแดด เครื่องสำอาง เครื่องประดับที่ก่อให้เกิดความขาวและกลายเป็นแบบแผนพฤติกรรมของผู้หญิงที่ต้องการสวยต้องใช้ผลิตภัณฑ์เหล่านั้น เป็นต้น

๒. ภาษาสะท้อนวัฒนธรรม โดยสังเกตได้จากความสัมพันธ์ดังต่อไปนี้

๒.๑) ภาษาสะท้อนความคิดและทัศนคติของผู้พูด เช่น การใช้คำพูดที่มีความหมายด้านลบหรือเชิงประชดประชัน เป็นต้นว่า การเรียกผู้หญิงสูงอายุที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว รุนแรงหรือแปลกไปจาก

^{๑๔} จันทิมา อังคพนิชกิจ, การวิเคราะห์ข้อความ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๑), หน้า ๒๐.

วิถีปฏิบัติในสังคมว่า “ป่า” การเรียกผู้ที่มีจุดยืนความคิดทางการเมืองที่แตกต่างกันด้วยคำเฉพาะต่าง ๆ เช่น “สลิม” หรือ “เสือหลากสี” แทนกลุ่มคนที่ไม่เลือกฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่ายต่อต้าน “ควายแดง” แทนกลุ่มคนที่ต่อต้านรัฐบาลพลตำรวจตรีทักษิณ ชินวัตร “คนดี” แทนกลุ่มคนที่สนับสนุนรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา

๒.๒) ภาษาสะท้อนพฤติกรรมการณ์การดีตราทางสังคม เช่น การเรียกเหมารวมคนไทยเชื้อสายมลายู ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า “โจรใต้” การเรียกเหมารวมคนไทยอีสานว่า “เสือแดง”

๒.๓) ภาษาสะท้อนสะท้อนสถานภาพของคนในสังคม เช่น การเรียกผู้มีอิทธิพลทางการเมืองว่า “บิ๊ก” ซึ่งมาจากคำว่า “big” ในภาษาอังกฤษที่แปลว่า ใหญ่ ดังนั้น ใครที่ได้รับการเรียกขานว่า “บิ๊ก” ในสังคมไทยจึงสะท้อนสถานภาพของผู้นำนางในสังคม การใช้คำเรียกขานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ ๙ ว่า “พ่อหลวง” ซึ่งสะท้อนถึงสถานภาพการเป็นที่พึ่งพิงและผู้ดูแลรักษาคนไทยทั่วประเทศ ด้วยความเคารพบูชา

๒.๔) ภาษาสะท้อนถิ่นที่อยู่อาศัย เรียกว่า สำเนียง เช่น ภาษาเหนือ ภาษาอีสาน ภาษาใต้ ภาษากลาง จะมีลักษณะเฉพาะของภาษาทั้งการออกเสียงวรรณยุกต์ และคำศัพท์ และแม้แต่ในภาษาภูมิภาคเดียวกัน ยังมีสำเนียงย่อยแตกต่างกัน เช่น ภาษาใต้สำเนียงเงาะเห สะท้อนถึงถิ่นที่อยู่ของผู้ใช้ภาษา ที่อาศัยแถบอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ภาษาเหนือสำเนียงเชียงใหม่ซึ่งสะท้อนถึงผู้พูดเป็นคนจังหวัด เชียงใหม่ และนอกจากสำเนียงแล้ว ยังมีคำศัพท์เฉพาะที่สะท้อนถึงภูมิสำเนาผู้พูด เช่น คนที่อาศัยอยู่ทาง ภาคเหนือของไทยเรียกตุ๊กแกว่า ตุ๊กโต คนที่อาศัยอยู่ทางภาคอีสาน เรียก มะละกอว่า บักหุ้ง ในขณะที่คน ที่อาศัยอยู่ทางภาคใต้เรียกว่า ลอกอ นอกจากนั้นคำศัพท์เฉพาะถิ่นของแต่ละภาคมีความแตกต่างกัน เช่นกัน เป็นต้นว่า คนชุมพร เรียกผลฝรั่งว่า ยามู ในขณะที่คนตรัง เรียกว่าชมพู่ แม้จังหวัดตรังและจังหวัด ชุมพร จะเป็นจังหวัดทางภาคใต้เหมือนกันแต่กลับใช้คำเรียกต่างกัน

๒.๕) ภาษาสะท้อนค่านิยมในสังคม เช่น การเรียกคนมีการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยว่า “ปัญญาชน” อันสะท้อนถึงการยกย่องให้บัณฑิตเป็นปัญญาของสังคม การเรียกผู้ที่มีชื่อเสียงในสังคมว่า “เซเลบ”(celeb) อันสะท้อนถึงการยกย่องคนกลุ่มนั้น ๆ ให้มีสถานภาพเหนือคนอื่น โดยคำว่า “เซเลบ” นี้ มีความน่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะปัจจุบันพบว่ามีคนนำไปใช้เรียกสัตว์ที่ได้รับการชื่นชอบจากผู้คนเป็น จำนวนมาก ตัวอย่างเช่น เตี้ย มข. ซึ่งเป็นสุนัขที่อาศัยอยู่ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และได้รับการชื่นชอบ จนมีแฟนคลับติดตามเพจเตี้ย มข.เป็นจำนวนหลักแสนและถูกเรียกขานว่า “หมาเซเลบ” การเรียกสุนัขว่า “เซเลบ” นี้สะท้อนถึงค่านิยมความรักสัตว์ที่คนไทยปัจจุบันมองสัตว์มีสถานภาพใกล้เคียงกับคนจนกระทั่ง นำไปสู่การออกพระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ ในที่สุด

บทสรุป

ภาษาเป็นระบบสัญลักษณ์ทางเสียงและตัวอักษรที่มนุษย์คิดค้นขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตนต้องการ โดยผู้พูดหรือผู้เขียนและผู้ฟังหรือผู้อ่านจำเป็นต้องเรียนรู้ระบบสัญลักษณ์และความหมายของสัญลักษณ์เดียวกัน จึงจะเข้าใจความหมายของระบบสัญลักษณ์นั้น ภาษาจึงเป็นแบบแผนที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ และมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของคนในสังคม เพราะเหตุนี้จึงทำให้ภาษามีลักษณะเดียวกับวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามด้วยลักษณะเฉพาะของภาษาที่มีหน้าที่เพื่อการสื่อสารความหมายอันสะท้อนความคิด ทศนคติ ค่านิยมและถิ่นที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ภาษามีฐานะเป็นสาขาหนึ่งของวัฒนธรรม เพราะฉะนั้น การเรียนการสอนทักษะภาษาในสถาบันการศึกษาปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องเรียนวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย และเมื่อคนต่างภาษาสื่อสารกันจึงต้องมีความเข้าใจวัฒนธรรมการใช้ภาษาของเจ้าของภาษาจึงจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการสื่อสาร

บรรณานุกรม

- กำชัย ทองหล่อ. **หลักภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : บริษัทรวมสาส์น (๑๙๙๗) จำกัด, ๒๕๔๐.
- คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **ภาษากับการสื่อสาร**. พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.
- จันทิมา อังคพณิชกิจ. **การวิเคราะห์ข้อความ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๑.
- ณภัทร เทพพรชนะ. **ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ๒๕๔๑.
- ธนานันท์ ตรงดี และคณะ. **วัฒนธรรมการใช้ภาษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๙.
- มณฑิรา ตาเมือง. **ภาษา สังคม และวัฒนธรรม ท่ามกลางกระแสของการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน**. พิษณุโลก : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สุรสิทธิ์กราฟฟิค, ๒๕๕๖.
- บัณฑิตกา จารุมา, “วัฒนธรรมเชิงสันติสำหรับครู”, **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิการ**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๓๘๓ – ๓๙๖.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. **ปาฐกถา “ทุนวัฒนธรรม”**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิชัยภูมิทองกุล, ๒๕๓๙.
- วิจิตร ภาณุพงศ์. **โครงสร้างภาษาไทย : ระบบไวยากรณ์**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๒.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์, “สถานการณ์ทางภาษาในสังคมไทยกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์”, **วารสารภาษาและวัฒนธรรม**. ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๕ – ๑๗.

เว็บไซต์

อุดม วโรตม์สิขิตติ์. **ภาษาศาสตร์เหมาะสมยเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ต้นธรรม, ๒๕๕๔.
กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม. “สวัสดี” มาจากไหน? เมื่อไร? ใครเริ่ม-สวัสดี?”. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: https://www.silpa-mag.com/culture/article_31081 [๒๖ พฤษภาคม ๒๕๖๓].

คณิต นิยะกิจ. “ปรับเปลี่ยน Culture สู่วัฒนธรรม”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/education/news_1347057 [๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๓].

นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. “คำศัพท์ทางมานุษยวิทยา”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/30> [๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๓].

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th/dictionary/> [๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๓].

รูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียน
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร
A model of quality assurance system management
in the excellence quality schools
under the Bangkok secondary educational service area office

พิมพณาร สอวนิตย์*

Pimnara Soawanit

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Faculty of Education Burapha University

E-mail : pimnara.dir@gmail.com

Received : June 21, 2019

Revised : May 7, 2020

Accepted : May 15, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร (๒) เพื่อตรวจสอบรูปแบบ การบริหารระบบการประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ๒ ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ ๑ พัฒนารูปแบบการบริหาร ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ จากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๑๗ คน โดยวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียน ใช้แบบ สัมภาษณ์เชิงลึก ขั้นตอนที่ ๒ ตรวจสอบรูปแบบการบริหารระบบการประกันคุณภาพของโรงเรียนสังกัด สำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร ด้วยการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑๖ คน ใช้แบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๗ คน ใช้สถิติในการวิจัยคือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กรุงเทพมหานคร พบว่า รูปแบบการบริหารระบบประกัน คุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนที่สร้างขึ้น สรุปลงจากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ใช้แบบสนทนากลุ่ม และการประเมินเชิงตรวจสอบยืนยัน พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมตามองค์ประกอบและกระบวนการ บริหารระบบประกันคุณภาพ อยู่ในระดับมากที่สุด และสามารถนำรูปแบบไปใช้ในการบริหารระบบประกัน คุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมัธยมศึกษา

* คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา Faculty of Education Burapha University

ผลการวิจัยพบว่า (๑) รูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร มีองค์ประกอบการบริหารระบบประกันคุณภาพของโรงเรียน สู่ความเป็นเลิศ ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านที่ ๑ ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนประกอบด้วย ๓ ประเด็น ด้านที่ ๒ ด้านการพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย ๕ ประเด็น ด้านที่ ๓ ด้านการพัฒนาคุณภาพครู และบุคลากร ประกอบด้วย ๓ ประเด็น ด้านที่ ๔ ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้บริหาร ประกอบด้วย ๔ ประเด็น ด้านที่ ๕ ด้านการพัฒนาระบบการบริหารจัดการคุณภาพ ประกอบด้วย ๔ ประเด็น ในแต่ละด้านมีกระบวนการบริหารจัดการระบบประกันคุณภาพ ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ ๑ การควบคุมคุณภาพ (วางแผน - Plan) ประกอบด้วย ๔ ประเด็น ขั้นตอนที่ ๒ การตรวจติดตามคุณภาพ (การดำเนินการ - Do) ประกอบด้วย ๕ ประเด็น ขั้นตอนที่ ๓ การประเมินคุณภาพ (ตรวจสอบและปรับปรุง S - See) ประกอบด้วย ๓ ประเด็น (๒) ผลการตรวจสอบ รูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่า รูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนที่สร้างขึ้น สรุปรจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมตามองค์ประกอบ และกระบวนการบริหารระบบประกันคุณภาพ อยู่ในระดับมากที่สุด และสามารถนำรูปแบบไปใช้ในการบริหาร ระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมัธยมศึกษา

คำสำคัญ : รูปแบบการบริหาร; ระบบประกันคุณภาพ; ความเป็นเลิศ

Abstract

The purposes of this research were (1) to develop a model of quality assurance system management in excellent quality schools under the Bangkok Secondary Educational Service Area Office, and (2) to examine the quality assurance system management practised in the excellent quality schools under the Bangkok Secondary Educational Service Area Office. The steps in this research were as follows. (1) Developing the model of the quality assurance system management practised in the excellent quality schools under the Bangkok Secondary Educational Service Area Office. This research is a qualitative research. There were 17 key informants providing information helping to create the model of quality assurance system management in the excellent quality schools. The data collection instrument was an in - depth interviewing form. (2) Examining the quality assurance system management in the excellent quality schools under the Bangkok Secondary Educational Service Area Office. The data

collection instrument in this part was a focus group with 16 teachers and administrators of the schools. The IOC of the data collection instrument was examined by 17 experts. Statistics used for data collection included Percent, Mean, and Standard Deviation. The research reports the following findings:

(1) Aspects of the model of quality assurance system management practised in the excellent quality schools under the Bangkok Secondary Educational Service Area Office were 1) Students Potential Development, 2) Instructional Development, 3) Teacher and Personnel Development, 4) Administrator Development, and 5) Quality management Development. Each aspect contained 3 steps. They were 1) Quality Control (Plan), 2) Quality Audit (Do), and 3) Quality Check (See).

(2) The result from the model of quality assurance system management practised in the excellent quality schools under the Bangkok Secondary Educational Service Area Office showed that the model was appropriate. The model of the quality assurance system management in the excellent quality schools under the Bangkok Secondary Educational Service Area Office was found appropriate at the highest level. The model of the quality assurance system management in the excellent quality schools under the Bangkok Secondary Educational Service Area Office could be practically used.

Keywords: Model Management; Quality Assurance; Excellence.

บทนำ

ผลการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษา ในการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม (พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๘) ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (สมศ.) พบว่า สถานศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษามัธยมศึกษา อาชีวศึกษา อุดมศึกษา และ การศึกษานอกโรงเรียน มีผลการประเมินที่สะท้อนคุณภาพผู้เรียนยังไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ เห็นได้จากผลการประเมินตามตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ย ระดับพอใช้ ในระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษา ตัวบ่งชี้ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน แสดงให้เห็นว่า การบริหารจัดการของสถานศึกษายังไม่สามารถส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ที่ดี ผู้เรียนยังขาดทักษะการค้นคว้า ความคิดสร้างสรรค์ทางนวัตกรรม และสิ่งประดิษฐ์ ตลอดจนการสร้างงานวิจัยที่มีคุณภาพและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง^๑ ปัญหา

^๑ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, แนวคิดการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบ ๔ (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๓), (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๖๐), หน้า ๖.

คุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในระบบ จุดอ่อนของระบบการศึกษาและการพัฒนาบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เทคโนโลยี และการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่ยังไม่เหมาะสม ขาดความคล่องตัว ยังมีความเหลื่อมล้ำในด้านโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา รวมทั้งปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม และการขาดความตระหนักถึงความสำคัญของการมีวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต และการมีจิตสาธารณะของคนไทยส่วนใหญ่ ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษา^๒ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ จึงกำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษา จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา อันนำไปสู่การกำหนดให้มีมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานขึ้น มีการประกาศใช้กฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ และกระทรวงศึกษาธิการมีการประกาศให้ใช้มาตรฐานการศึกษา ระดับการศึกษา ระดับปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและศูนย์การศึกษาพิเศษ พ.ศ. ๒๕๖๑ ลงวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๖๑ เพื่อให้สถานศึกษาใช้เป็นแนวทางดำเนินงานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา และเตรียมการสำหรับการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นใจแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายว่าการจัดการศึกษาของสถานศึกษามีคุณภาพได้มาตรฐาน และคงรักษาไว้ซึ่งมาตรฐานจากการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา

จากแนวคิดและการจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่ยังไม่เหมาะสม และขาดความคล่องตัวเนื่องจากระบบการบริหารจัดการศึกษาส่งผลให้เกิดความสูญเปล่าและความไม่มีประสิทธิภาพของเพื่อมิให้เกิดการขัดกันซึ่งผลประโยชน์ ยังไม่ชัดเจน ในทางปฏิบัติ อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาภายใต้ระบบการศึกษา การบริหารระบบประกันคุณภาพในสถานศึกษา สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา กำหนดแนวทางและมาตรการทางการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ปรับปรุงระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นระบบ ที่ไม่ยุ่งยากต่อการปฏิบัติ และไม่เป็นภาระของผู้สอน สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาแต่ละระดับ และเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ ส่งเสริมการนำผลการประกันคุณภาพการศึกษามาใช้ในการวางแผน การปฏิบัติ การตรวจสอบติดตาม เพื่อการปรับปรุง พัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพและเป็นไป ตามมาตรฐานการศึกษา

^๒ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาระดับปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับศูนย์การศึกษาพิเศษ, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., ๒๕๖๑), หน้า ๑.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารระบบการประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร

๒. เพื่อตรวจสอบรูปแบบการบริหารระบบการประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร

วิธีการดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) นี้ เป็นการศึกษาถึงรูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพ ของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ ด้านบริหารระบบประกันคุณภาพ เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ นำมาสู่การสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎี (Theoretical generalization) ในด้านรูปแบบการการจัดการระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียน โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การสร้างรูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative method) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ๑๗ คน โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยกำหนดคุณสมบัติ คือ เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วยตัวผู้วิจัย การสัมภาษณ์ระดับลึก (In - depth Interview) และการสังเกตและการจดบันทึก (Observation and Field - Note) การประมวลผล การวิเคราะห์ข้อมูลโดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลแบบรายวัน ภายหลังจากที่ได้เก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ระดับลึก ใช้แนวคิดในการอธิบายและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากพื้นที่ที่ศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งการสร้างรูปแบบการการจัดการระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

ขั้นตอนที่ ๒ ตรวจสอบรูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร โดยเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus - group discussion) โดยแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ๒ โรงเรียน ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม โรงเรียนละ ๘ คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ โดยการเลือกแบบเจาะจง (Perposive sampling) ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียนและครูในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร ระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกคุณสมบัติผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการบริหารระบบประกันคุณภาพของโรงเรียน ได้ปฏิบัติการสนทนากลุ่มโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๑ และโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๒

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (๑) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth interview) ประกอบด้วย ๒ ตอน คือ ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ ๒ แนวข้อคำถามในการสัมภาษณ์ (๒) แบบวิเคราะห์เอกสาร วิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) การตีความสร้างข้อสรุป แบบอุปนัย (Inductive) (๓) แบบสังเกตและจัดบันทึก (Observation and field - note) (๔) แบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ (๕) แบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบรูปแบบ ประกอบด้วย ๒ ตอน คือ ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามประมาณค่า ๕ ระดับ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้ (๑) ศึกษาเอกสาร ข้อมูล เพื่อสร้างแบบสอบถาม และนำแบบสอบถามที่สร้างเสนออาจารย์ที่ปรึกษา คุชชินีพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสม (๒) ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อหาความตรงของเครื่องมือโดยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้น ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิรวมจำนวน ๕ ท่าน ตรวจสอบเครื่องมือด้านแนวคำถามสัมภาษณ์ พิจารณาความถูกต้องการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ พิจารณาตามเกณฑ์ ดังนี้ ๑) มีคุณวุฒิปริญญาเอกทางการศึกษา และหรือการบริหารการศึกษา และหรือเป็นผู้สอนวิชาการบริหารการศึกษา ในมหาวิทยาลัย ๒) เป็นผู้บริหารในโรงเรียน หรือบริหารจัดการสถานศึกษา หรือเป็นผู้ดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับงานระบบประกันคุณภาพ ๓) มีคุณวุฒิปริญญาเอกทางการศึกษา และเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ ในด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำหนังสือขออนุญาตจากคณะศึกษาศาสตร์ ถึงผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารและระบบประกันคุณภาพ เพื่อดำเนินการตรวจสอบความชัดเจนของข้อคำถาม และปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะ จัดทำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตัวเอง การเข้าไปสู่สนามผู้วิจัยจึงใช้วิธีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ขั้นตอนการพัฒนาแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๑) การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร เพื่อทราบถึงนโยบาย วิสัยทัศน์และทิศทางการบริหารของโรงเรียนอันนำมาซึ่งรูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพที่ประสบความสำเร็จตลอดจนการดำเนินการระบบประกันคุณภาพ

๒) ผู้วิจัยเป็นผู้สังเกตสภาพบริบทและสภาพแวดล้อมทั่วไปของโรงเรียนทั้งภายในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เพื่อศึกษากระบวนการบริหารของผู้บริหารโรงเรียน

๓) การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง กับผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน ๑๗ คน โดยดำเนินการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลทั้ง ๒ โรงเรียน

ขั้นตอนที่ ๒ การตรวจสอบรูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ ประกอบด้วย ๒ ขั้นตอนย่อย ดังนี้

๑) การสนทนากลุ่ม โดยผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารระบบประกันคุณภาพ จำนวน ๘ คน เพื่อให้ผู้สนทนากลุ่มร่วมกันตรวจสอบ วิเคราะห์รูปแบบและสรุปร่างรูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ

๒) ประเมินตรวจสอบรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๗ ท่าน ต่อรูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ ข้อเสนอแนะที่เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพนำมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของรูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศที่พัฒนาขึ้นเพื่อยืนยัน ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ ๑ การพัฒนารูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ ผู้วิจัยดำเนินการหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว นำข้อมูลจากการจดบันทึก แบบสังเกต ทำการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จัดทำดัชนีข้อมูล เพื่อจัดหมวดหมู่ของข้อมูลและนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อหาข้อสรุปและตีความหมายของผลหรือข้อค้นพบที่ได้จากการแสดงข้อมูล รวมถึงการตรวจสอบว่าข้อสรุปและความหมายที่ได้นั้นมีความถูกต้องแม่นยำหรือน่าเชื่อถือเพียงใด สรุปข้อมูลย่อย ๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบตามกรอบแนวคิดของการวิจัย และร่างเป็นรูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Content analysis)

ขั้นตอนที่ ๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกต จดบันทึกและการสนทนากลุ่ม โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ๒ โรงเรียน โรงเรียนละ ๘ คน การวิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบการบริหาร หาข้อสรุปและตีความหมายของผลหรือข้อค้นพบที่ได้จากการแสดงข้อมูลจากข้อวิพากษ์ ข้อเสนอแนะ และการวิเคราะห์แบบประเมินการตรวจสอบรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ ๑๗ คน เพื่อตรวจสอบรูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ร่างรูปแบบการบริหารระบบ การประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร ที่ได้รับการสังเกต สัมภาษณ์ และจดบันทึกแล้ว ทำการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อสรุปและกำหนดเป็นรูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียน สังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร ๕ ด้าน และดำเนินการประเมินรูปแบบเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยใช้เครื่องมือ แบบประเมินรูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ สรุปลงจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ๑๗ คน ซึ่งเป็นผู้ร่วมสนทนากลุ่มในการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ของทั้งสองโรงเรียน

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการบริหารจัดการระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร ๑.องค์ประกอบการบริหารจัดการ ระบบประกันคุณภาพของโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ

๑. การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน วิเคราะห์องค์ประกอบสู่ความเป็นเลิศ (๑) มุ่งพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ (๒) มุ่งเน้นคุณธรรมจริยธรรม (๓) มุ่งเน้นความสามัคคี

๒. การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย พัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ห้องปฏิบัติการพิเศษ กุหลาบเพชร กุหลาบฟ้า กุหลาบขาว และการพัฒนาผู้เรียนผ่านโครงการกิจกรรม โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ พัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้กระบวนการปฏิบัติผ่านโครงการกิจกรรม OCOP และการวิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคล วิเคราะห์องค์ประกอบสู่ความเป็นเลิศ (๑) เรียนรู้ผ่าน โครงการ - กิจกรรม (๒) เรียนรู้ด้วย กระบวนการ โครงการ (๓) พัฒนาห้องปฏิบัติการ พิเศษเพื่อส่งเสริมศักยภาพ (๔) วิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคล (๕) มีหลักสูตรและแผนการเรียนรู้ส่งเสริมความเป็นเลิศ

๓. การพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากร โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย เน้นวัฒนธรรมองค์กรเข้มแข็ง กำหนดมาตรฐานกุหลาบหลวงเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ เน้นวัฒนธรรมองค์กรเข้มแข็งกำหนดมาตรฐานเตรียมพัฒนารังสรรค์ ครูพี่ครูน้องทำงานเป็นทีม วิเคราะห์องค์ประกอบสู่ความเป็นเลิศ (๑) มีวัฒนธรรม องค์กรที่เข้มแข็ง (๒) กำหนดมาตรฐาน การปฏิบัติบุคลากร (๓) มุ่งเน้นการทำงานเป็นทีม

๔. การพัฒนาคุณภาพ ผู้บริหาร โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย มีภาวะผู้นำทางวิชาการในการทำงาน โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ เป็นต้นแบบการทำงานด้านคุณธรรม จริยธรรมใช้หลักธรรมาภิบาล วิเคราะห์องค์ประกอบสู่ความเป็นเลิศ (๑) มีภาวะผู้นำทางวิชาการ (๒) ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร (๓) การนำองค์กรและกำกับดูแล

๕. การพัฒนาระบบการบริหารจัดการคุณภาพ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย กำหนดมาตรฐานกุหลาบหลวง ในการทำงาน มีคณะกรรมการ และเครือข่าย องค์กร สมาคมมามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพ ใช้กระบวนการคุณภาพ OBECQA ในการพัฒนางาน โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ใช้ระบบคุณภาพ ในการบริหารจัดการ SCQA และ OBECQA มีผังโฟรชาร์ต

ขั้นตอนการทำงานทุกงานตามโครงสร้าง วิเคราะห์องค์ประกอบสู่ความเป็นเลิศ (๑) พัฒนาแผนกลยุทธ์ มุ่งสู่ความเป็นเลิศ (๒) กำหนดโมเดล การบริหารจัดการ คุณภาพ (๓) มีโครงสร้าง การบริหาร เน้น กระบวนการ คุณภาพ (๔) ใช้กระบวนการ มีส่วนร่วม ทุกภาคส่วน (๕) มีเป้าหมาย และมาตรฐาน องค์การที่ชัดเจน

กระบวนการบริหารระบบประกันคุณภาพ

๑) การควบคุมคุณภาพ (วางแผน P - Plan) โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ๑. จัดทำแผนฉบับที่ ๔ (๒๕๖๑- ๒๕๖๕) ๒. กำหนดโครงสร้าง ๕ กลุ่มบริหาร ๓. พัฒนาระบบ สารสนเทศ ผ่านระบบเครือข่าย ๔. กำหนดมาตรฐานตามมาตรฐานการศึกษา +๑ มาตรฐานผู้ปกครองและภาคีเครือข่าย โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ๑. จัดทำแผน ๕ ปี (๒๕๕๙- ๒๕๖๓) ๒. กำหนดโครงสร้าง ๕ กลุ่มบริหาร ๓. พัฒนาระบบ สารสนเทศผ่าน ระบบเครือข่าย ๔. กำหนดมาตรฐานตามมาตรฐานการศึกษา วิเคราะห์ องค์ประกอบสู่ความเป็นเลิศ ๑. การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพ การศึกษา ๒. การจัดระบบสารสนเทศ ๓. การจัดโครงสร้างการบริหาร ๔. การกำหนดมาตรฐานคุณภาพ

๒) การตรวจติดตาม คุณภาพ (ดำเนินการ D - Do) โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ๑. ผู้บริหาร มีภาวะผู้นำทางวิชาการ และเป็นแบบอย่าง การปฏิบัติตน ในการทำงาน ๒. ใช้มาตรฐานกุหลาบหลวง อัตลักษณ์ สวนกุหลาบฯ ในการขับเคลื่อน ๓. การประชุม ระดมความคิดเห็น ในการดำเนินงาน ๔. ดำเนินงานตาม มาตรฐานของโรงเรียนที่กำหนด และประชุมสรุป ประเมินผล โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ๑. เป็นต้นแบบ การทำงาน ด้านคุณธรรม จริยธรรม ใช้หลักธรรมาภิบาล ๒. ใช้กระบวนการ ฟังเสียงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ใช้กิจกรรม OCOP ครูและนักเรียน ในการพัฒนางาน ๓. การประชุม ระดมความคิดเห็น ในการดำเนินงาน ๔. ดำเนินงาน ตามมาตรฐาน สรุปผล การดำเนินงาน วิเคราะห์องค์ประกอบ สู่ความเป็นเลิศ ๑. ภาวะผู้นำ การบริหาร ๒. กระบวนการ ขับเคลื่อน วัฒนธรรมคุณภาพ ๓. การมีส่วนร่วม ๔. การดำเนินการ ระบบประกัน คุณภาพ ๕. การนิเทศ กำกับติดตาม

๓) การประเมินคุณภาพ (ตรวจสอบ และปรับปรุง S-See) โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ๑. ผู้บริหาร แต่ละระดับร่วมนิเทศ ติดตาม การดำเนินงานและวางแผน การทำงาน แต่ละกลุ่มงาน ๒. ประเมินผล ตามมาตรฐาน สวนกุหลาบ ด้านครูและนักเรียนและผลรางวัลของโรงเรียน ๓. วางแผน การปรับปรุง คุณภาพของ การดำเนินงาน โดยนำคณะทำงาน วิทยากรภายนอก ร่วมวิเคราะห์ข้อมูล ผู้บริหารครูทุกคน ร่วมดำเนินงาน โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ๑. ผู้บริหารทุกคนร่วมนิเทศติดตาม การดำเนินงาน แต่ละกลุ่มสาระฯ หัวหน้างานนิเทศ ติดตาม การดำเนินงาน ตามที่มอบหมาย ๒. ประเมินผลจาก ข้อมูล สารสนเทศ และการประเมิน การพัฒนางาน ๓. ใช้ข้อมูลแบบ ประเมิน และผลการดำเนินงาน ในการ พัฒนา ปรับปรุงคุณภาพ วิเคราะห์องค์ประกอบสู่ความเป็นเลิศ ๑. การประเมินตนเอง ๒. การปรับปรุง พัฒนาคุณภาพ ๓. การรายงานผล การพัฒนาคุณภาพ

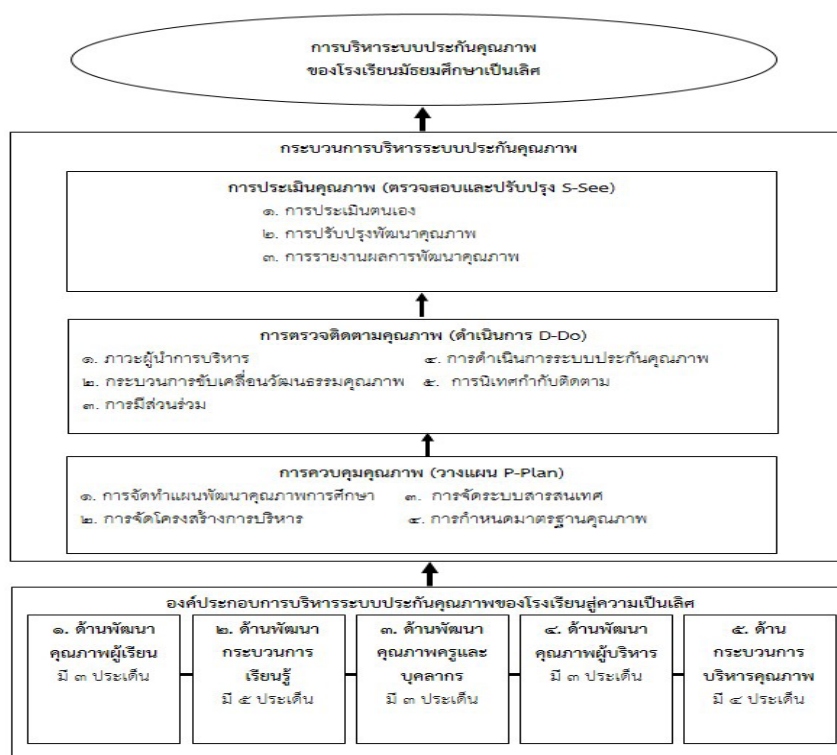
สรุปผลการวิเคราะห์รูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร มุ่งเป้าประกอบ ๕ ด้าน ดังนี้ (๑) ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน (๒) ด้านพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ (๓) ด้านพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากร (๔) ด้านพัฒนาคุณภาพผู้บริหาร (๕) ด้านพัฒนากระบวนการบริหารจัดการคุณภาพ

องค์ประกอบที่ ๑ ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ประกอบด้วย ๓ ประเด็น (๑) มุ่งพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ (๒) มุ่งเน้นคุณธรรมจริยธรรม (๓) มุ่งเน้นความสามัคคี

องค์ประกอบที่ ๒ ด้านพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย ๕ ประเด็น (๑) เรียนรู้ผ่านโครงการ-กิจกรรม (๒) เรียนรู้ด้วยกระบวนการโครงงาน (๓) พัฒนาห้องปฏิบัติการพิเศษเพื่อส่งเสริมศักยภาพ (๔) วิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคล (๕) มีหลักสูตรและแผนการเรียนรู้ส่งเสริมความเป็นเลิศ

องค์ประกอบที่ ๓ ด้านพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากร ประกอบด้วย ๓ ประเด็น (๑) มีวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็ง (๒) กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติบุคลากร (๓) มุ่งเน้นการทำงานเป็นทีม

องค์ประกอบที่ ๔ ด้านพัฒนาคุณภาพผู้บริหาร ประกอบด้วย ๓ ประเด็น (๑) มีภาวะผู้นำทางวิชาการ (๒) ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร (๓) การนำองค์กรและกำกับดูแล สรุปรูปภาพ ดังนี้

ภาพที่ ๑ ภาพรูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย การพัฒนารูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยอภิปรายถึงประเด็นที่ค้นพบในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การพัฒนารูปแบบการบริหารระบบ ประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมัธยมศึกษาเมืองประกอบ ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านที่ ๑ ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ด้านที่ ๒ ด้านการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ ด้านที่ ๓ ด้านการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากร ด้านที่ ๔ ด้านการพัฒนาคุณภาพด้านที่ ๕ ด้านการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการคุณภาพ ในแต่ละด้านมีกระบวนการบริหารจัดการระบบประกันคุณภาพ ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ ๑ การควบคุมคุณภาพ (วางแผน) ขั้นตอนที่ ๒ การตรวจติดตามคุณภาพ (ดำเนินการ) ขั้นตอนที่ ๓ การประเมินคุณภาพ (ตรวจสอบและปรับปรุง) ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ สุริยา ห้าวหาญ^๗ กล่าวว่า องค์ประกอบและตัวชี้วัดของการบริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษาเป้าหมายในการพัฒนาการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารเป็นกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงาน สถานศึกษาจึงต้องมีการบริหารงานที่มีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ Ka-ho^๘ กล่าวว่า สถานศึกษาในแต่ละแห่งมีความสามารถและยืดหยุ่นที่จะพัฒนา จุดแข็งของตนเองและเหมาะสมกับสภาพของแต่ละสถานศึกษาเป็นอย่างดีแนวทางหนึ่งที่รัฐบาลจะช่วยสนับสนุนให้การศึกษาที่มีคุณภาพคือ การนำเสนอรูปแบบความเป็นเลิศสำหรับสถานศึกษา (School Excellence Model: SEM) เพื่อให้สถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงองค์ประกอบของการพัฒนารูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ การบริหารจึงเป็นกระบวนการดำเนินงานที่ต้องมีการวางแผน การปฏิบัติการ ประเมินผลและนำผลไปปรับปรุงพัฒนา สอดคล้องกับผลวิจัยของ อุดม ชูสิริวรรณ^๙ กล่าวว่า องค์ประกอบของการบริหารองค์ประกอบของการบริหารสู่ความเป็นเลิศประกอบด้วย ๗ องค์ประกอบหลัก คือการนำองค์กร การวางแผนกลยุทธ์ การมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้เสีย การวัดการวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ การมุ่งเน้นบุคลากร การมุ่งเน้นการปฏิบัติ และผลลัพธ์ด้านผู้เรียนโรงเรียนที่มีผลการดำเนินงานที่เป็นเลิศต้องให้ความสำคัญ

^๗ สุริยา ห้าวหาญ, “รูปแบบการบริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม : มหาสารคาม, ๒๕๕๙).

^๘ Ka-ho, Mok, Decentralization and marketization of education in Singapore: A case study of the excellence model. *Journal of Educational Administration*, 2002, 41(4), 35-42.

^๙ อุดม ชูสิริวรรณ, “องค์ประกอบของการบริหารคุณภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่ความเป็นเลิศระดับสากล”, วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิตการศึกษา, (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ๒๕๕๘).

กับการสร้างระบบปฏิบัติการที่เป็นเลิศด้วยสอดคล้องกับ Eggleston et al.^๖ กล่าวว่า ศึกษาเรื่อง รูปแบบการปฏิบัติที่เป็นเลิศของวิทยาลัยริชแลนด์(Richland College Performance Excellence Model) โดยใช้เกณฑ์การจัดการศึกษาเพื่อการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Malcolm Baldrige Education Criteria for Performance Excellence) พบว่า ทีมนำองค์กร ใช้ระบบการวางแผนกลยุทธ์ วิธีดำเนินการ การปรับปรุง การปฏิบัติงานที่สะท้อนถึงวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยม เป้าหมาย และวิธีดำเนินการ แนวทางการดำเนินงาน การเรียนรู้การบูรณาการ ที่ประสบความสำเร็จ ทำหาย และเป็นโอกาสในการปรับปรุงพัฒนา อันจะเป็นแนวทางให้คนอื่นนำรูปแบบการปฏิบัติที่เป็นเลิศไปปรับใช้ได้การตรวจสอบรูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ สอดคล้องกับแนวคิด Harper^๗ ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทในการรับรองคุณภาพและการวางแผนการปรับปรุงในสองโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของมลรัฐอิลลินอยส์ได้ตรวจสอบประสิทธิภาพของคณะกรรมการการศึกษาและการรับรองคุณภาพการวางแผนการปรับปรุง โดยตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มงานอบรม ระหว่างสายงานและวางแผนการปรับปรุงทั้งโรงเรียนสอดคล้องกับผลวิจัยของ สุภัทร พันพัฒนกุล^๘ กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีประสิทธิภาพ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน มี ๔ ขั้นตอนประกอบด้วย ข้อมูลการ บริหาร การยกร่างรูปแบบการบริหาร การตรวจสอบรูปแบบ และการตรวจสอบรูปแบบการบริหารเป็นการบริหารเชิงระบบและการบริหารคุณภาพ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ มีผลการวิจัยเป็น ๒ ส่วนดังนี้

รูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร มีองค์ประกอบการบริหารระบบประกันคุณภาพของสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ๕ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน (๒) ด้านการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ (๓) ด้านการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากร (๔) ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้บริหาร (๕) ด้านการ

^๖ Eggleston, K. K., Gibbons, M. F., & Vera, F., What goes around comes around: Using the Malcolm Baldrige Education Criteria for Performance Excellence, *Journal of Applied Research in the Community College*, 2007, 14(2), 97-99.

^๗ Harper, John Raymond. July), "The role of teams in quality assurance and Improvement planning in to Illinois middle school," *UMI Request Digital Dissertation-Full Citation & Abstracts*, 2000, DAI-A 61/01 : 41.

^๘ สุภัทร พันพัฒนกุล, "การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนมัธยมที่มีประสิทธิภาพ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน", *ดุชนิพนธ์ปริญาการศึกษาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยศรีปทุม : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๔).

พัฒนา กระบวนการบริหารจัดการคุณภาพ และในแต่ละด้านมีกระบวนการบริหารจัดการตามกระบวนการบริหารระบบประกันคุณภาพ ๓ ขั้นตอน ประกอบด้วย

๑. การควบคุมคุณภาพ (การวางแผน P - Plan) มี ๔ ขั้นตอนย่อย คือ (๑) การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา (๒) การจัดโครงสร้าง การบริหาร (๓) การจัดระบบสารสนเทศ (๔) การกำหนดมาตรฐานคุณภาพ

๒. การตรวจติดตามคุณภาพ (การดำเนินการ D - Do) มี ๕ ขั้นตอนย่อย คือ (๑) ภาวะผู้นำการบริหาร (๒) การขับเคลื่อนวัฒนธรรมคุณภาพ (๓) การมีส่วนร่วม (๔) การดำเนินการระบบประกันคุณภาพ และการประเมินคุณภาพ (การปรับปรุงพัฒนา S - Se) มี ๓ ขั้นตอนย่อย คือ (๕) การนิเทศกำกับติดตาม ๑) การประเมินตนเอง ๒) การปรับปรุงพัฒนาคุณภาพ ๓) การรายงานผลการพัฒนาคุณภาพ มีรายละเอียด ดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑ ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ประกอบด้วย ๓ ประเด็น คือ (๑) มุ่งพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ (๒) มุ่งเน้นคุณธรรมจริยธรรม (๓) มุ่งเน้นความสามัคคี

องค์ประกอบที่ ๒ ด้านการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย ๕ ประเด็น คือ (๑) เรียนรู้ผ่านโครงการ - กิจกรรม (๒) เรียนรู้ด้วยกระบวนการโครงงาน (๓) พัฒนาห้องปฏิบัติการพิเศษเพื่อส่งเสริมศักยภาพ (๔) วิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคล (๕) มีหลักสูตรและแผนการเรียนรู้ส่งเสริมความเป็นเลิศ

องค์ประกอบที่ ๓ ด้านการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากร ประกอบด้วย ๓ ประเด็น คือ (๑) มีวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็ง (๒) กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติบุคลากร (๓) มุ่งเน้นการทำงาน เป็นทีม

องค์ประกอบที่ ๔ ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้บริหาร ประกอบด้วย ๓ ประเด็น คือ (๑) มีภาวะผู้นำทางวิชาการ (๒) ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร (๓) การนำองค์กรและกำกับดูแล

องค์ประกอบที่ ๕ ด้านการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการคุณภาพ ประกอบด้วย ๕ ประเด็น (๑) พัฒนาแผนกลยุทธ์มุ่งสู่ความเป็นเลิศ (๒) กำหนดโมเดลการบริหารจัดการคุณภาพ (๓) มีโครงสร้างการบริหารเน้นกระบวนการคุณภาพ (๔) ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน (๕) มีเป้าหมายและมาตรฐานองค์กรที่ชัดเจน

มีกระบวนการบริหารจัดการตามกระบวนการบริหารระบบประกันคุณภาพ ๓ ขั้นตอน ประกอบด้วย

๑. การควบคุมคุณภาพ (วางแผน P - Plan) ประกอบด้วย ๔ ประเด็น คือ (๑) การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา (๒) การจัดระบบสารสนเทศ (๓) การจัดโครงสร้างการบริหาร (๔) การกำหนดมาตรฐานคุณภาพ

๒. การตรวจติดตามคุณภาพ (การดำเนินการ D - Do) ประกอบด้วย ๕ ประเด็น คือ (๑) ภาวะผู้นำการบริหาร (๒) กระบวนการขับเคลื่อนวัฒนธรรม คุณภาพ (๓) การมีส่วนร่วม (๔) การดำเนินการระบบประกันคุณภาพ (๕) การนิเทศกำกับติดตาม

๓. การประเมินคุณภาพ (ตรวจสอบปรับปรุง S - See) ประกอบด้วย ๓ ประเด็น คือ (๑) การประเมินตนเอง (๒) การปรับปรุงพัฒนาคุณภาพ (๓) การรายงานผลการพัฒนาคุณภาพ โดยสามารถรวบรวมประเด็นในแต่ละองค์ประกอบทั้ง ๕ องค์ประกอบ รวม ๑๙ ประเด็น มีกระบวนการบริหารระบบประกันคุณภาพ ๓ ขั้นตอน รวม ๑๒ ประเด็น สรุปมีประเด็นทั้งสิ้น ๓๑ ประเด็น

ผลการตรวจสอบรูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ มีองค์ประกอบ ๕ ด้าน คือ ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ด้านการพัฒนา กระบวนการจัดการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากร ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้บริหาร ด้านการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการคุณภาพ ในแต่ละด้านมีกระบวนการบริหารจัดการ ตามกระบวนการบริหารระบบประกันคุณภาพ ๓ ขั้นตอน ประกอบด้วย

๑) การควบคุมคุณภาพ (การวางแผน P - Plan)

๒) การตรวจติดตามคุณภาพ

๓) การประเมินคุณภาพ (การปรับปรุงพัฒนา S - Se)

มีความเหมาะสมตามองค์ประกอบและกระบวนการบริหารระบบประกันคุณภาพ อยู่ในระดับมากที่สุด ร้อยละ ๙๙.๙๒ ค่าเฉลี่ย ๕.๐๐ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๐๒ ผู้เชี่ยวชาญ มีความเห็นด้วยในหลักการแนวทางภาพรวม และเห็นตรงกันว่ามีความเป็นไปได้ สามารถนำรูปแบบไปใช้ในการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาได้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ โรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร มีลักษณะรูปแบบ การบริหารงานระบบประกันคุณภาพที่ทำให้เกิดความเหมาะสมต่อบริบทเพื่อการบริหารจัดการ ให้โรงเรียนมีคุณภาพสู่ความสำเร็จของโรงเรียนมัธยมศึกษา ไปสู่ฝ่ายปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ทว่าถึง ทั้งยังมีรูปแบบของการบริหารระบบประกันคุณภาพทำให้สามารถพัฒนาระบบการบริหารสถานศึกษาสู่ความสำเร็จ จากข้อค้นพบนั้น ควรนำมาจัดทำเป็นนโยบาย การพัฒนาด้านการบริหารโรงเรียนในสังกัดของหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

สถานศึกษา โรงเรียน เพื่อพัฒนากระบวนการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ ให้โรงเรียนสามารถนำมาประกอบใช้กับการบริหารจัดการที่ประสบความสำเร็จต่อไป

๑. สถานศึกษา โรงเรียน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรนำผลการวิจัยนี้ เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพโดยภาพรวมของการบริหารของโรงเรียนเพื่อนำไปสู่การดำเนินงานบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

๒. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสนใจและมีแนวทางการบริหารจัดการระบบประกันคุณภาพภายในโรงเรียน โดยอาจนำผลการวิจัยนี้มาประกอบเป็นแนวทางในการประยุกต์เป็นแนวทางการบริหารโรงเรียน เพื่อพัฒนากระบวนการบริหารจัดการระบบประกันคุณภาพของโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ

ข้อเสนอแนะในระดับปฏิบัติ

รูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร รูปแบบของ กระบวนการบริหาร ซึ่งเป็นการบริหารตามระบบคุณภาพ นำรูปแบบไปประยุกต์ใช้โดยมีข้อเสนอแนะในแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

๑. ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ การพัฒนาศักยภาพผู้เรียน ให้มีผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ การมีผลสัมฤทธิ์ ตามหลักสูตร มีความรู้ ทักษะพื้นฐานและเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ การพัฒนาศักยภาพผู้เรียน ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีทักษะความเป็นเลิศด้านวิชาการ

๒. ด้านการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดกระบวนการสอนที่เน้นความเป็นเลิศ สู่สากล พัฒนารูปแบบการสอน การจัดทำคู่มือกิจกรรมเสริมหลักสูตร การออกแบบการจัด การเรียนรู้ การจัดการชั้นเรียน การใช้สื่อนวัตกรรมเทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้ การวัดประเมินผล และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามกระบวนการ PLC

๓. การพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากร การพัฒนาครูผู้สอนให้เป็นผู้มีทักษะด้านการสอน เป็นผู้มีความสามารถเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดความรู้จัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนา เป็นผู้นำด้านคุณธรรมและแบบอย่างที่ดี มีจิตวิทยาการสอนแนะนำ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นทำงานเป็นทีม

๔. การพัฒนาคุณภาพผู้บริหาร การพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนให้มีคุณลักษณะ และสมรรถนะ ความเป็นผู้นำทางวิชาการและหลักธรรมาภิบาล ในการบริหารจัดการโรงเรียน มีวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ในการพัฒนาโรงเรียนให้มีคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ เน้นการพัฒนา ที่มีกระบวนการบริหารจัดการคุณภาพ เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การพัฒนาคุณภาพทั้งองค์กร มีระบบการบริหารจัดการ ที่มีคุณภาพ การนิเทศกำกับติดตามและปรับปรุงพัฒนางาน อย่างเป็นระบบ

๕. การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการคุณภาพ ภายในของโรงเรียนให้มีระบบการควบคุมคุณภาพ การติดตามตรวจสอบและการประเมินคุณภาพ เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมองค์กร มีการบริหารจัดการตามโครงการที่เหมาะสม การประเมินคุณภาพการบริหาร มีการพัฒนาคุณภาพ ด้านกลไกระบบประกันคุณภาพอย่างเป็นระบบ มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นแบบอย่างในด้านการบริหารจัดการคุณภาพ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการนำรูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสำนักงานพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร ไปใช้ในโรงเรียนประเภทอื่น ๆ โดยมุ่งเน้น การบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ

๒. ควรมีการวิจัยรูปแบบการบริหารระบบประกันคุณภาพสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร ประเภทสามัญ ในลักษณะเฉพาะเจาะจง เช่น โรงเรียน โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียนเอกชน เพื่อสร้างรูปแบบเฉพาะที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนมัธยมศึกษาแต่ละแบบ

บรรณานุกรม

- สุภัทร พันพัฒนกุล. “การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนมัธยมที่มีประสิทธิภาพ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”. *ดุชนิพนธ์ปริญาการศึกษาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยศรีปทุม : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๔.
- สุริยา ห้าวหาญ. “รูปแบบการบริหารสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา”. *วิทยานิพนธ์ปริญาการศึกษาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม : มหาสารคาม, ๒๕๕๙.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. *แนวทางการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ระดับปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานศูนย์การศึกษาพิเศษ*. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., ๒๕๖๑, หน้า ๑.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. *แนวคิดการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบ ๔ (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๓)*. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๖๐, หน้า ง.
- อุดม ชูสิวรรณ. *องค์ประกอบของการบริหารคุณภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่ความเป็นเลิศระดับสากล*. *วิทยานิพนธ์ปริญาการศึกษาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ : วิทยาเขตปัตตานี, ๒๕๕๘.

- Harper, John Raymond. "The role of teams in quality assurance and Improvement planning in to Illinois middle school". **UMI Request Digital Dissertation-Full Citation & Abstracts.**, 2000, DAI-A 61/01 : 41.
- Ka-ho, Mok. Decentralizational and marketization of education in Singapore: A case study of the excellence model. **Journal of Educational Administration**, 2002, 41(4) : 35-42.
- Eggleston, K. K., Gibbons, M. F., & Vera, F.. What goes around comes around: Using the Malcolm Baldrige Education Criteria for Performance Excellence. **Journal of Applied Research in the Community College**, 2007,14(2) : 97-99.

การพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม
สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี
Development of Application to Promote
The Participation in Activities for Undergraduate Students

ศิริวรรณ ดับทุกซ์*

Siriwan Dubthuk

สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Educational Technology and Communications

Rajamangala University of Technology Thanyaburi

นฤมล เทพนวล**

Naruemon Thepnuan

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Rajamangala University of Technology Thanyaburi

Email: siriwan8428@gmail.com & naruemontt@gmail.com

Received : July 23, 2019

Revised : July 10, 2020

Accepted : July 13, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) พัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับ นิสิตระดับปริญญาตรี ที่มีคุณภาพในระดับดี (๒) ประเมินความตระหนักรู้ในการเข้าร่วมกิจกรรมนิสิต (๓) ศึกษาความพึงพอใจของนิสิตที่ใช้แอปพลิเคชัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ ๒ ภาคการศึกษาที่ ๒ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน ๔๐ คน ซึ่งได้ มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย โดยการวิธีจับสลาก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแอปพลิเคชันเพื่อ ส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม แบบประเมินคุณภาพด้านสื่อและด้านเนื้อหา แบบประเมินความตระหนักรู้ และแบบประเมิน ความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการ ทดสอบค่าที จากกลุ่มตัวอย่างแบบไม่เป็นอิสระจากกัน ผลการวิจัยพบว่า (๑) แอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริม การเข้าร่วมกิจกรรม มีคุณภาพด้านสื่ออยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ และมีคุณภาพด้านเนื้อหา

* ศิริวรรณ ดับทุกซ์ Miss.Siriwan Dubthuk นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีและ สื่อสารการศึกษา Master of Education Program in Educational Technology and Communications

** ดร.นฤมล เทพนวล Dr.Naruemon Thepnuan อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisors

อยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๓(๒) นิสิตที่ใช้แอปพลิเคชันเกิดความตระหนักรู้ต่อการเข้าร่วมกิจกรรม หลังการใช้สูงกว่าก่อนใช้ แอปพลิเคชัน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๓/๒.๕๐ และการทดสอบค่าที่ก่อน และหลังใช้แอปพลิเคชัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕ และ (๓) นิสิตมีความพึงพอใจต่อแอปพลิเคชัน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๗

คำสำคัญ: แอปพลิเคชัน; การเข้าร่วมกิจกรรม; ระดับปริญญาตรี

Abstract

The objectives of this research were to (1) develop of application to promote the participatory in activites for undergraduate students, (2) evaluation the awareness of participatory in student activities using applications to promote participatory in activities for undergraduate students, and (3) study the students' satisfaction towards the application to promote the participatory in activites for undergraduate students. The samples of this study were 40 students at semester 2 in faculty of engineering srinakharinwirot university. They were derived by sample random sampling with lottery method. The research instruments to consist of application to promote the participatory, quality evaluation guide towards media and contents, and evaluation form of students' satisfaction. The statisticals used to analyze the data were mean, standard deviation, and t-test for dependence samples. The results showed that: (1) application to promote the participatory in activites had quality of media at very good level an average of 4.26, quality of contents at good level an average of 4.43, (2) the students' awareness after using the application was higher than that and the t-test before their using with a mean 4.43/2.50 at .05 level of significant and (3) The students were satisfied with application at a high level an average of 4.47

Keywords: application; participatory in activites; Undergraduate

บทนำ

ในปัจจุบันประเทศไทยปฏิรูปประเทศครั้งใหญ่ในทุกมิติของการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม โดยในการนี้รัฐบาลได้ตระหนักถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิรูปประเทศไทยไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) ประกอบกับรัฐบาล ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาดิจิทัลของประเทศไทย ตามวิสัยทัศน์ และแนวทางการพัฒนาตามภูมิทัศน์ดิจิทัล ๔ ระยะ แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาดิจิทัล ๖ ยุทธศาสตร์ที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน มีการกำหนดเป้าหมายเพื่อให้สามารถติดตาม และประเมินความก้าวหน้าได้อย่างชัดเจน และแผนงานเพื่อดำเนินการตามยุทธศาสตร์กำหนดนโยบายดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศบนพื้นฐานของการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลร่วมกันอย่างมีเอกภาพ ที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนให้เกิดสัมฤทธิ์ผลวาระเร่งด่วนในปี พ.ศ. ๒๕๕๘^๑

สังคมไทยก้าวเข้าสู่โลกยุคดิจิทัลอย่างเต็มตัวทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจสังคมล้วนดำเนินไปอย่างรวดเร็วมีการแข่งขันสูงการเข้าถึงแหล่งข้อมูลปริมาณมหาศาลผ่านโลกออนไลน์มากขึ้นส่งผลให้คุณลักษณะเด็กเปลี่ยนไปประกอบกับรัฐบาลได้ประกาศนโยบายไทยแลนด์ ๔.๐ มีเป้าหมายให้ประเทศไทยก้าวออกจากกับดักรายได้ปานกลางและก้าวไปสู่ประเทศรายได้สูงโดยใช้นวัตกรรม ทางเศรษฐกิจสังคม และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพสูงเพื่อการขับเคลื่อนประเทศ การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ในประเทศเพื่อเตรียมกำลังคนให้พร้อมในการเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยสู่เวทีเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติด้วยการจัดการศึกษาการบูรณาการเชิงสร้างสรรค์เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมที่กำลังจะก้าวเข้าสู่โลกยุคดิจิทัล^๒

คุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทยยังอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำเนื่องจากข้อจำกัด ที่สำคัญของการไทยทั้งปัญหาเรื่องหลักสูตรและระบบการเรียนการสอนที่เน้นการท่องจำทำให้ขาดความคิด

^๑ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, กรอบนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ระยะ พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๖๓ ของประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, ๒๕๕๘), หน้า ๒.

^๒ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, “ขับเคลื่อนการศึกษาไทยสู่ไทยแลนด์ ๔.๐”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thaihealth.or.th/Content/33499-ขับเคลื่อนการศึกษาไทยสู่%20ไทยแลนด์%204.0.html> [๖ ตุลาคม ๒๕๖๑].

สร้างสรรค์ปัจจัยสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนและครูที่มีคุณภาพยังกระจายไม่ทั่วถึงโดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลนอกจากแหล่งเรียนรู้ส่วนใหญ่ยังไม่ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นเพียงแต่แหล่งให้ความรู้ซึ่งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีด้านการสื่อสารอย่างรวดเร็ว ที่นำสังคมไทยไปสู่สังคมดิจิทัลมากขึ้นเป็นความท้าทายต่อการจัดการเรียนการสอนและกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ต้องปรับให้อยู่บนฐานของนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลรวมทั้งเอื้อต่อคน ทุกกลุ่มให้สามารถเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายไม่จำกัดเวลาและสถานที่^๓

ปัจจุบันมีการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่อการเรียนรู้แบบออนไลน์บนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตกันอย่างแพร่หลาย จัดได้ว่าเป็นเครื่องมือที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนให้สูงขึ้น ซึ่งถือเป็นสื่อการสอนรายบุคคลที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้ได้ตามความสามารถของตนเอง และมีส่วนร่วมในการประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยตนเอง โดยไม่มีเงื่อนไขในเรื่องของเวลาในการเรียนรู้ รวมทั้งสามารถประเมินความก้าวหน้าได้ด้วยตนเองถือว่าเป็นยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ นักเรียนนักศึกษาจะต้องมีทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี (Information, Media and Technology Skills) จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโลกในหลาย ๆ ด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการสื่อสาร โดยในปัจจุบันอยู่ในยุคของการใช้อุปกรณ์พกพา เช่น โทรศัพท์มือถือ แท็บเล็ต สมาร์ทโฟน ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการให้บริการมัลติมีเดีย และส่งผ่านข้อมูลในระบบไร้สายด้วยอัตราความเร็วที่สูงขึ้นถือเป็นศักยภาพของเครื่องมือสื่อสารที่สามารถรับข้อมูลได้เป็นอย่างดี จึงทำให้สามารถรองรับการดาวน์โหลดไฟล์ข้อมูลหรือแอปพลิเคชันต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเกมใหม่ ๆ เพลงหรือมิวสิกวิดีโอยอดนิยมต่าง ๆ ข่าวสารข้อมูลงานต่าง ๆ บทเรียนเนื้อหาสาระความรู้และสามารถเชื่อมต่อเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงได้ทันที ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่โทรศัพท์เท่านั้น แต่ยังปรากฏในรูปแบบของอุปกรณ์ พกพาที่กล่าวมาแล้วด้วย^๔

สถาบันอุดมศึกษา จะต้องตระหนักถึงภารกิจในการผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม ซึ่งบัณฑิตที่มีคุณภาพถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงคุณภาพและประสิทธิภาพของสถาบันอุดมศึกษา ดังนั้นงานกิจการนิสิต จึงเป็นกลไกสำคัญ ที่สถาบันอุดมศึกษาต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งในการผลิตบัณฑิตให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคมและตลาดแรงงาน

^๓ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๐), หน้า ๔๑ – ๔๒.

^๔ สุราศินี สีนวนแก้ว และกานดา ศรีอินทร์, การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒), หน้า ๗๖.

งานกิจการนิสิต คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มุ่งพัฒนาศักยภาพนิสิต ส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมของนิสิต และพัฒนาให้นิสิตมีคุณลักษณะ ตามอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย บริการและจัดสวัสดิการที่มีคุณภาพนิสิต สร้างเครือข่ายระหว่างศิษย์เก่า กับคณะและมหาวิทยาลัย ให้เกิดความสัมพันธ์อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน พร้อมพัฒนาองค์กรสู่องค์กร คุณภาพ

มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรใหม่ โดยต้อง สะสมให้ครบ ๓ กลุ่มด้วยกัน คือ

๑. กลุ่มกิจกรรมบังคับ ต้องครบ ๓ กิจกรรมด้วยกัน คือ กิจกรรมปฐมนิเทศนิสิตใหม่ และค่าย เสริมสร้างอัตลักษณ์นิสิต พิธีไหว้ครู กิจกรรมบังคับของส่วนงานที่จัดการเรียนการสอน ๑ กิจกรรม

๒. กลุ่มกิจกรรมเลือก ต้องไม่น้อยกว่า ๒ กิจกรรม เช่น วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ วันพระราชทานปริญญาบัตร วันสถาปนามหาวิทยาลัยหรือคณะ หรือหน่วยงานที่จัดการเรียนการสอน กิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพ จริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา วิชาการ

๓. กิจกรรมอาสา ต้องไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ชั่วโมง ตลอดการเรียนตามหลักสูตร เช่น กิจกรรม จิตอาสา จิตสาธารณะ เพื่อคนด้อยโอกาสทางสังคม บำเพ็ญประโยชน์ ตามที่มหาวิทยาลัยประกาศกำหนด หรือเป็นโครงการที่มหาวิทยาลัยประกาศแจ้ง นิสิตระดับปริญญาตรีต้องสะสมกิจกรรมให้ครบตามประกาศ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เรื่อง การเข้าร่วมกิจกรรมตามหลักสูตร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ว่าด้วยการศึกษาระดับปริญญาตรี พ.ศ.๒๕๖๐

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยอยู่ในฐานะที่ปฏิบัติงานด้านกิจการนิสิต คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เห็นว่านิสิตนิยมใช้สมาทโฟนเป็นอย่างมาก ง่ายต่อการพกพา และสะดวก ต่อการใช้งาน ผู้วิจัยจึงเห็นควรว่าแอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมให้นิสิตเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับนิสิต ระดับ ปริญญาตรี สามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลาและเรียนรู้ได้โดยไม่จำกัดสถานที่ เป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัย ใช้งานได้ง่าย ซึ่งช่วยสร้างแรงจูงใจให้นิสิต เกิดความสนใจที่จะเข้าไปใช้งาน นิสิตมีความสุขกับการเข้า แอปพลิเคชัน มีความสะดวกในเข้าใช้ข้อมูลเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรม ให้ครบถ้วนตามประกาศของมหาวิทยาลัย และจบการศึกษาตรงตามหลักสูตรมหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับนิสิต ระดับปริญญาตรี ที่มี คุณภาพในระดับดี

๒. เพื่อประเมินความตระหนักรู้ในการเข้าร่วมกิจกรรมนิสิตที่ใช้แอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริม การเข้าร่วมกิจกรรม ของนิสิตระดับปริญญาตรี

๓. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนิสิตระดับปริญญาตรี ที่ใช้แอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม ของนิสิตระดับปริญญาตรี

สมมติฐานการวิจัย

นิสิตที่ใช้แอปพลิเคชันเกิดความตระหนักรู้ต่อการเข้าร่วมกิจกรรมหลังการใช้สูงกว่าก่อนใช้แอปพลิเคชัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ออกแบบและนำไปสู่การสร้างแอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี โดยมีขอบเขต ดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมตามระเบียบ ข้อบังคับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ว่าด้วยการศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบไปด้วย

๑. กลุ่มกิจกรรมบังคับ

๑.๑ กิจกรรมปฐมนิเทศนิสิตใหม่และค่ายเสริมสร้างอัตลักษณ์นิสิต

๑.๒ กิจกรรมไหว้ครู

๑.๓ กิจกรรมปัจฉิมนิเทศ

๒. กลุ่มกิจกรรมเลือก

๒.๑ ชุมนุมวิเศษสานฝันสรรค์สร้าง

๒.๒ ชุมนุมวิศวกรรมยานยนต์

๓. กลุ่มกิจกรรมอาสา

๓.๑ งานลอยกระทง

๓.๒ งานสงกรานต์

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน ๓๙๒ คน ประกอบด้วยดังนี้

๒. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ ๒ ภาคการศึกษาที่ ๒ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน ๔๐ คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Sample Random Sampling) โดยการวิธีจับสลาก

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรที่ศึกษา ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variable) ได้แก่ แอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับ นิสิต ระดับปริญญาตรี

ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่

๑. ความตระหนักรู้ในการเข้าร่วมกิจกรรม
๒. ความพึงพอใจของนิสิตระดับปริญญาตรี ที่ใช้แอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับนิสิต ระดับปริญญาตรี

สถานที่ทำการทำวิจัย

คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ระยะเวลาการวิจัย

การวิจัยใช้เวลา ระหว่างเดือนมกราคม ถึง เดือนพฤษภาคม ๒๕๖๒

คำจำกัดความในการวิจัย

๑. แอปพลิเคชัน หมายถึง โปรแกรมขนาดเล็กที่ใช้งานบนอุปกรณ์พกพา ที่มีขั้นตอน การใช้งาน ไม่ซับซ้อนใช้งานได้ง่าย ขอบเขตให้การใช้งานอุปกรณ์พกพาได้มากขึ้น บนระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์

๒. แอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม หมายถึง โปรแกรมบนโทรศัพท์มือถือ สมาร์ทโฟน ที่ทำงานบนอุปกรณ์ที่ใช้ระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์ (Android) พัฒนาให้นิสิต มีความรู้ ความเข้าใจในการเข้าร่วมกิจกรรมได้ง่ายขึ้น สะดวก รวดเร็ว โดยวัตถุประสงค์ในการสร้าง เพื่อส่งเสริม การเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๓. คุณภาพแอปพลิเคชัน หมายถึง ผลที่ได้จากการประเมินสื่อแอปพลิเคชัน ของผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย ด้านสื่อและด้านเนื้อหา

๑. คุณภาพด้านสื่อ หมายถึง องค์ประกอบของการจัดแบ่งและการจัดวางตำแหน่งต่างๆ ในหน้าจอมีความเหมาะสม พื้นหลัง ตัวอักษร ปุ่มต่าง ๆ การเปลี่ยนหน้าจอ เสียง ภาพประกอบ ภาพเคลื่อนไหว และวิดิทัศน์มีความเหมาะสม ปฏิสัมพันธ์มีความชัดเจนมีรูปแบบที่แน่นอน การเข้าถึง เนื้อหาง่าย มีความสมบูรณ์ของการเชื่อมโยงและการเปลี่ยนหน้าจอ

๒. คุณภาพด้านเนื้อหา หมายถึง การนำเสนอเนื้อหาที่มีความถูกต้อง เนื้อหา ที่นำเสนอโดยสื่อ ที่เหมาะสม วิธีการปรากฏสื่อมีความถูกต้อง การปฏิสัมพันธ์หน้าจอถูกต้อง วิธีการนำเสนอปฏิสัมพันธ์ บนหน้าจอเหมาะสมกับเนื้อหา มีการให้ผลย้อนกลับอย่างเหมาะสมทันทีทันใด โครงสร้างของบทเรียน เป็นไปตามที่ออกแบบไว้ เข้าถึงเนื้อหาง่ายและสะดวก การเชื่อมโยงเนื้อหา เหมาะสม เข้าใจง่าย มีความ สมบูรณ์ และการเปลี่ยนหน้าจอเหมาะสม กับการเรียน

๔. นิสิต หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ ๒ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑

๕. ความพึงพอใจ หมายถึง ระดับความรู้สึกพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่าง ที่มีต่อแอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

๖. ความตระหนักรู้ หมายถึง ความสำนึก ความรู้สึกนึกคิดของนิสิต ในการเข้าร่วมกิจกรรมนิติต ตามระเบียบข้อบังคับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ว่าด้วยการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน ๓ กลุ่ม กิจกรรม โดยการประเมินก่อนทำกิจกรรมและหลังทำกิจกรรม

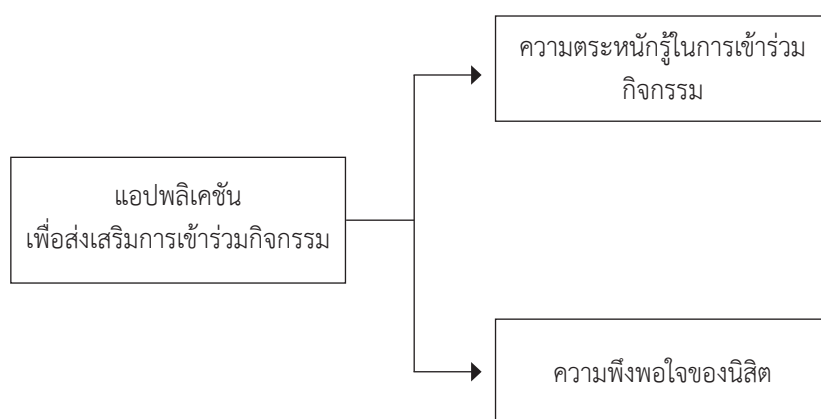
๗. กิจกรรมของนิสิต หมายถึง กิจกรรมนิติตต้องเข้าร่วม จัดโดยคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ตามระเบียบข้อบังคับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ว่าด้วยการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน ๓ กลุ่มกิจกรรม ได้แก่ คือ

๑. กลุ่มกิจกรรมบังคับ ต้องครบ ๓ กิจกรรมด้วยกัน คือ กิจกรรมปฐมนิเทศนิติตใหม่และ ค่ายเสริมสร้างอัตลักษณ์นิติต พิธีไหว้ครู กิจกรรมบังคับของส่วนงานที่จัดการเรียนการสอน ๑ กิจกรรม

๒. กลุ่มกิจกรรมเลือก ต้องไม่น้อยกว่า ๒ กิจกรรม เช่น วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ วันพระราชทานปริญญาบัตร วันสถาปนามหาวิทยาลัยหรือคณะ หรือหน่วยงานที่จัดการเรียนการสอน กิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพ จริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา วิชาการ

๓. กิจกรรมอาสา ต้องไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ชั่วโมง ตลอดการเรียนตามหลักสูตร เช่น กิจกรรม จิตอาสา จิตสาธารณะ

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้แอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับนิสิต ระดับปริญญาตรี ที่มีคุณภาพ
๒. เป็นแนวทางในการพัฒนาแอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมในด้านอื่น ๆ ต่อไป
๓. เป็นแนวทางในการพัฒนาแอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการร่วมกิจกรรมสำหรับคณะหรือหน่วยงานอื่นๆ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาแอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับนิสิต ระดับปริญญาตรี ผู้วิจัยขอเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปของตารางและความเรียงตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

ผลการประเมินคุณภาพด้านสื่อ

ผลการประเมินคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อ จำนวน ๓ ท่าน ที่ประเมินแอปพลิเคชัน เรื่อง การพัฒนาแอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับนิสิต ระดับปริญญาตรี เป็นการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑

คุณภาพสื่อโดยรวมอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ โดยเมื่อพิจารณารายหัวข้อ พบว่า วิธีการนำเสนอข้อมูลของแอปพลิเคชัน ใช้งานง่าย แอปพลิเคชันทำงานได้อย่างรวดเร็ว และการใช้สื่อรูปภาพมีความเหมาะสม อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เท่ากับ ๔.๖๖ รองลงมา คือภาพและข้อความบนหน้าจอมีความสวยงาม เป็นระเบียบเข้าใจง่าย อยู่ในระดับดี โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๔.๐๐ และข้อมูลที่นำเสนอในแต่ละหน้าจอมีความเหมาะสม อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๓๓ ตามลำดับ

ผลการประเมินคุณภาพด้านเนื้อหา

ผลการประเมินคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา จำนวน ๓ ท่าน ที่ประเมินแอปพลิเคชัน เรื่อง การพัฒนาแอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับนิสิต ระดับปริญญาตรี เป็นการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑

คุณภาพเนื้อหาโดยรวมอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๓ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านเนื้อหา อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๒ เท่ากับ .๐๐ รองลงมา ได้แก่ ด้านภาพ ภาษา และรูปแบบการนำเสนอ อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๔ ตามลำดับ

ผลการประเมินความตระหนักรู้ต่อการเข้าร่วมกิจกรรม

ผลการประเมินความตระหนักรู้ของนิสิตต่อการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒

ตาราง แสดงผลตารางประเมินความตระหนักรู้ต่อการเข้าร่วมกิจกรรมของนิสิตที่ใช้แอปพลิเคชันสำหรับนิสิต ระดับปริญญาตรี

รายการประเมิน	ก่อนใช้แอปพลิเคชัน			หลังใช้แอปพลิเคชัน			t	sig
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล		
1) ความตระหนักรู้กลุ่มกิจกรรมบังคับ								
1.1) ความตระหนักรู้กิจกรรมปฐมนิเทศนิสิต	2.52	.50	ปานกลาง	4.35	.66	มาก	-13.21	.00
1.2) ความตระหนักรู้กิจกรรมไหว้ครู	2.70	.46	ปานกลาง	4.22	.73	มาก	-12.30	.00
1.3) ความตระหนักรู้กิจกรรมปัจฉิมนิเทศ	2.45	.50	ปานกลาง	4.27	.59	มาก	-12.78	.00
ค่าเฉลี่ย	2.55	.29	ปานกลาง	4.28	.31	มาก	-24.46	.00
2) ความตระหนักรู้กลุ่มกิจกรรมเลือก								
2.1) ความตระหนักรู้ชุมนุมวิเศษสานฝันสรรค์สร้าง	2.60	.49	ปานกลาง	4.30	.68	มาก	-12.59	.00
2.2) ความตระหนักรู้ชุมนุมวิศวกรรมยานยนต์	2.37	.49	ปานกลาง	4.45	.55	มาก	-17.17	.00
ค่าเฉลี่ย	2.48	.36	ปานกลาง	4.37	.55	มาก	-17.45	.00
3) ความตระหนักรู้กลุ่มกิจกรรมอาสา								
3.1 ความตระหนักรู้กิจกรรมลอยกระทง	2.42	.50	ปานกลาง	4.22	.83	มาก	-12.12	.00
3.2 ความตระหนักรู้กิจกรรมสงกรานต์	2.45	.50	ปานกลาง	4.37	.58	มาก	-15.93	.00
ค่าเฉลี่ย	2.43	.35	ปานกลาง	4.33	.58	มาก	-17.58	.00
ค่าเฉลี่ยรวม	2.50	.19	ปานกลาง	4.43	.07	มาก	- 43.12	.00

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นิสิตที่ใช้แอปพลิเคชันเกิดความตระหนักรู้ต่อการเข้าร่วมกิจกรรมหลังการใช้สูงกว่าก่อนใช้แอปพลิเคชัน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๓/๒.๕๐ และการทดสอบค่าที่ก่อนและหลังใช้แอปพลิเคชันมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕

ผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียน

ผลการศึกษาระดับความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อแอปพลิเคชัน เรื่อง การพัฒนาแอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี นิสิต มีความพึงพอใจต่อแอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๔.๔๓ และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า นิสิตมีความพึงพอใจคำอธิบายเนื้อหาชัดเจน เข้าใจง่าย เป็นอันดับ ๑ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๘๐ รองมา เนื้อหามีความยากง่ายเหมาะสม กับนิสิต อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๗๕ และส่งเสริมให้เกิดการเข้าร่วมกิจกรรม อยู่ในระดับ มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๗ ตามลำดับ

การอภิปรายผล

การพัฒนาแอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับนิสิต ระดับปริญญาตรี ตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานของการวิจัย ซึ่งผลการวิจัยนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

๑. ผลการประเมินคุณภาพด้านสื่อและด้านเนื้อหา ของแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมการเข้าร่วม กิจกรรม สำหรับนิสิต ระดับปริญญาตรี คุณภาพสื่อโดยรวมอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ คุณภาพ เนื้อหาโดยรวมอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๓ โดยผู้วิจัยได้นำรูปแบบ ADDIE model มาเป็น รูปแบบในการสร้างแอปพลิเคชัน และผู้วิจัยได้นำ แอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับ นิสิต ระดับปริญญาตรี ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อ จำนวน ๓ ท่าน ที่มีประสบการณ์ในการสอนและพัฒนา สื่อการเรียนการสอน และด้านเนื้อหา จำนวน ๓ ท่าน ที่มีประสบการณ์ในด้านกิจกรรมนิสิตและปฏิบัติงาน ในงานกิจกรรมนิสิต ได้ประเมินและนำข้อเสนอแนะต่าง ๆ ของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไข จึงทำให้ได้ แอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับนิสิต ระดับปริญญาตรี ที่มีคุณภาพสอดคล้องกับ งานวิจัยของอภินัฐ สัตยจรรยาวงศ์ ที่กล่าวถึงการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาแอปพลิเคชันบนแท็บเล็ต ระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์เรื่องประชาคมอาเซียนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ แอปพลิเคชัน บนแท็บเล็ต ระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์ เรื่อง ประชาคม อาเซียน มีคุณภาพเฉลี่ยอยู่ในระดับดีมาก^๕

๒. ด้านความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับ นิสิต ระดับปริญญาตรี พบว่า นิสิตมีความพึงพอใจต่อแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับ นิสิตระดับปริญญาตรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๓ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย วรชัฐา

^๕ อภินัฐ สัตยจรรยาวงศ์, การพัฒนาแอปพลิเคชันบนแท็บเล็ต ระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์ เรื่อง ประชาคม อาเซียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาเทคโนโลยีและสื่อสาร การศึกษา ภาควิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ธนบุรี, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

เสรีวิวัฒนา ที่กล่าวถึงเรื่องพัฒนาแอปพลิเคชัน วิชาคณิตศาสตร์เรื่องรูปสี่เหลี่ยมสำหรับระบบปฏิบัติการ ไอโอเอสบนอุปกรณ์แท็บเล็ตระดับ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ผู้เรียนมีความพึงพอใจ แอปพลิเคชันวิชาคณิตศาสตร์เรื่องรูปสี่เหลี่ยมสำหรับระบบปฏิบัติการไอโอเอสบนอุปกรณ์แท็บเล็ตอยู่ในระดับพึงพอใจมาก^๖ ผลงานวิจัยของ สุธิรา จันทรปุม ที่กล่าวถึงเรื่องการพัฒนาแอปพลิเคชัน เพื่อการเรียนรู้บนแท็บเล็ต เรื่ององค์ประกอบของระบบสารสนเทศ สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ พบว่า ความพึงพอใจต่อการใช้งานโมบายแอปพลิเคชันแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสกลนคร มีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก^๗

๓. ข้อเสนอแนะที่พบในระหว่างการเรียนรู้จากแอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม สำหรับนิสิต ระดับปริญญาตรี นิสิตมีความกระตือรือร้น สนใจในการเรียนรู้ผ่านอุปกรณ์โมบาย ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ รวมทั้งสามารถเรียนรู้ได้เองโดยอิสระ ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามศักยภาพ แล้วได้เกิดตระหนักรู้ในการเข้าร่วมกิจกรรมนิสิตเป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

แอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี ควรมีการอัปเดตข้อมูลหรือกิจกรรมลงไปในแอปพลิเคชัน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรจะพัฒนาแอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมสำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี ในระบบ iOS

บรรณานุกรม

- กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. กรอบนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ระยะ พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๖๓ ของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, ๒๕๕๘.
- วิรัชฐา เสรีวิวัฒนา. การพัฒนาแอปพลิเคชัน วิชาคณิตศาสตร์ เรื่องรูปสี่เหลี่ยม สำหรับระบบปฏิบัติการ ไอโอเอสบนอุปกรณ์แท็บเล็ต ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๗.

^๖ วิรัชฐา เสรีวิวัฒนา, การพัฒนาแอปพลิเคชัน วิชาคณิตศาสตร์ เรื่องรูปสี่เหลี่ยม สำหรับระบบปฏิบัติการ ไอโอเอสบนอุปกรณ์แท็บเล็ต ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

^๗ สุธิรา จันทรปุม, การพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้บนแท็บเล็ต เรื่ององค์ประกอบของระบบสารสนเทศ สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔, โครงการวิจัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่**

๑๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๐.

สุธาณี สีนวนแก้ว และกานดา ศรีอินทร์. **การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อ**

การศึกษา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒.

สุธีรา จันทรปุม. “การพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้บนแท็บเล็ต เรื่ององค์ประกอบของระบบ

สารสนเทศ สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔”. **โครงการวิจัย.** มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์,

๒๕๕๘.

อภินัฐ สัตยจรรยาวงศ์. “การพัฒนาแอปพลิเคชันบนแท็บเล็ต ระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์ เรื่อง ประชาคม

อาเซียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.**

สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา ภาควิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะ

ครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, ๒๕๕๗.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. **ขับเคลื่อนการศึกษาไทยสู่ ไทยแลนด์ ๔.๐.** [ออนไลน์].

แหล่งที่มา:จาก:[http://www.thaihealth.or.th/Content/33499-ขับเคลื่อนการศึกษาไทยสู่](http://www.thaihealth.or.th/Content/33499-ขับเคลื่อนการศึกษาไทยสู่%20ไทยแลนด์%204.0.html)

[%20ไทยแลนด์%204.0.html](http://www.thaihealth.or.th/Content/33499-ขับเคลื่อนการศึกษาไทยสู่%20ไทยแลนด์%204.0.html) [๖ ตุลาคม ๒๕๖๑].

ปัญหาและความต้องการของผู้เรียนในการทำวิทยานิพนธ์
หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา
Students' Problems and Needs in Doing Dissertation,
Doctor of Education Program in Educational Leadership

สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์*

Supaporn Tungdamnernsawad

หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ประเทศไทย

Doctor of Education, Program in Educational Leadership

Suan Dusit University, Thailand

Email: ying_stang@hotmail.com

Received : April 28, 2019

Revised : June 13, 2020

Accepted : August 5, 2020

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาปัญหาและความต้องการของผู้เรียนในการทำวิทยานิพนธ์ (๒) ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการทำวิทยานิพนธ์อย่างมีประสิทธิภาพ และ (๓) แก้ปัญหาเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการทำวิทยานิพนธ์อย่างมีประสิทธิภาพ ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ นักศึกษารุ่น ๒ หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต จำนวน ๑๓ คน ใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนของ Kemmis, K. และ McTaggart, R. ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล ผลการวิจัยที่สำคัญมีดังนี้

ปัญหาและความต้องการของผู้เรียนในการทำวิทยานิพนธ์ มีดังนี้ (๑) การจัดสรรเวลาเพื่อทำวิทยานิพนธ์ (๒) อาจารย์ช่วยเหลือแนะนำความรู้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ ภาวะผู้นำ การบริหาร การศึกษา ระเบียบวิธีวิจัย การสืบค้นข้อมูลงานวิจัย และวิธีการทำวิทยานิพนธ์ และ (๓) อาจารย์ที่ให้คำแนะนำ และรับฟังปัญหาของผู้เรียน

การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการทำวิทยานิพนธ์ ได้แก่ (๑) การทำงานตามที่อาจารย์มอบหมาย และ (๒) การค้นคว้าข้อมูลตามที่อาจารย์แนะนำ โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถกำหนดหัวข้อวิทยานิพนธ์ วัตถุประสงค์การวิจัย และค้นคว้าตัวแปรที่ศึกษาได้

* ผศ.สุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์ Assist.Prof.Supaporn Tungdamnernsawad

การแก้ปัญหาเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการทำวิทยานิพนธ์ ได้แก่ (๑) การศึกษาผู้เรียนเป็นกรณีศึกษา ทำให้ผู้เรียนได้รับการช่วยเหลือจากอาจารย์ นำข้อแนะนำจากอาจารย์ไปค้นคว้าศึกษาเอกสาร และทำให้ผู้เรียนมีวินัยและความรับผิดชอบในการทำงานตามที่อาจารย์มอบหมาย (๒) การใช้กิจกรรมใหม่ๆ ช่วยแก้ปัญหาให้ผู้เรียนได้ และ (๓) การใช้โครงการใหม่ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนได้

คำสำคัญ : ปัญหาของผู้เรียน; การทำวิทยานิพนธ์; ภาวะผู้นำทางการศึกษา

Abstract

The objectives of this research were: (1) to study the problems and needs of the students in doing the dissertation, (2) to encourage the students to have the ability to do the dissertation effectively, and (3) to solve problems for the students to have ability to do the dissertation effectively. The study population consists of 2nd student Ed.D. Educational Leadership. Using Kemmis, K. and McTaggart, R. classroom action research: planning, action, observation, and reflection. The keys research found as following:

The problems and needs of the students in the dissertation were as follows: (1) time allocation for dissertation, (2) the advisors help to introduce knowledge, concepts and theories related to leadership, educational administration, research methodology, research search engines, and dissertation processes, and (3) the advisors help to give the advices and listen to the problems of the students.

The encourages for students to have the ability to do the dissertation were: (1) working on assignment by the advisors, and (2) research data as instructed by the advisors. Encouraging students to set the topic of the dissertation, research objective, and study the variables.

The solutions for the students to have the ability to do the dissertation were; (1) study the students as a case study for students are assisted by advisors and take the advice from the advisors to study the document, (2) using new activities help solve problems for students, and (3) using new projects change the achievement of the students.

Keywords : Students' Problems; Doing Dissertation; Educational Leadership

บทนำ

ดัชนีนิพนธ์เป็นการวิจัยขั้นสูงที่แสดงความรู้ ความสามารถ ความคิดริเริ่มสนใจใฝ่รู้ ด้วยการศึกษา ค้นคว้าตามกรอบแนวคิดทางการวิจัยซึ่งเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์ได้ ดัชนีนิพนธ์ที่มีคุณภาพจะช่วยก่อให้เกิดความรู้ใหม่ที่เอื้ออำนวยประโยชน์ในทางวิชาการหรือสามารถประยุกต์ใช้ในสังคม ได้รับการยอมรับให้ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการที่มีคณะผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาเป็นผู้พิจารณาตรวจสอบ ซึ่งจะส่งผลให้การจัดการศึกษาในหลักสูตรได้รับการยอมรับในแวดวงวิชาการ ดังนั้น ดัชนีนิพนธ์จึงเป็นเอกสารบังคับในการจบการศึกษาตามหลักสูตรที่กำหนด โดยดำเนินการภายใต้กรอบจริยธรรมและแนวทางปฏิบัติของจรรยาบรรณนักวิจัยดัชนีนิพนธ์เป็นสิ่งบ่งชี้ถึงคุณภาพการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัย

กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดระเบียบข้อบังคับและเกณฑ์มาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับดัชนีนิพนธ์ เพื่อให้การศึกษาระดับปริญญาเอก มีการทำวิทยานิพนธ์ที่มีคุณภาพสูง และก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการและวิชาชีพ รวมถึงหลักเกณฑ์และคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับอาจารย์ระดับบัณฑิตศึกษา และเกณฑ์การสำเร็จการศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต^๑ โดยการทำดัชนีนิพนธ์ให้สำเร็จ ประกอบด้วย การวางแผนตามองค์ประกอบของดัชนีนิพนธ์ การสร้างโครงร่างการวิจัย การบริหารเวลา การเขียน การสร้างแรงจูงใจ และการสนับสนุนทางวิชาการ^๒

ปัญหาของการทำดัชนีนิพนธ์การศึกษางานวิจัยพบว่า ปัญหาที่สำคัญ ได้แก่

๑. อาจารย์ที่ปรึกษาไม่มีความสามารถ และไม่มีเวลา
๒. การติดต่อสื่อสารระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา
๓. นักศึกษา ขาดความรู้และแรงจูงใจ
๔. เกณฑ์และกระบวนการที่ไม่เป็นมาตรฐาน
๕. การไม่เข้าใจองค์ประกอบของดัชนีนิพนธ์ และการดำเนินงานที่ผิดพลาด^๓

นอกจากนี้ กัญญาวิรุฬห์ ปัทมดิลก และคณะ ศึกษาความคิดเห็นของผู้สำเร็จการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่มีต่อปัญหาการทำวิทยานิพนธ์ พบว่า ปัญหาสำคัญ ได้แก่ หลักสูตร นักศึกษา บทบาทของ

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๘, (ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๒๕๕ ง., ๒๕๕๘), หน้า ๗.

^๒ Koblinsky, S.A., Liechty, J., & Schull, C, “Completing Your Dissertation: Strategies for Success”, Department of Family Studies University of Maryland, College Park, [Online], Available : [https://sph.umd.edu/sites/.../Strategies Dissertation Completion3_8_07.pdf](https://sph.umd.edu/sites/.../Strategies%20Dissertation%20Completion3_8_07.pdf). [26 June 2017].

^๓ L’Huillier, M. A., “PhD Problems: When Things Go Wrong”, [Online], Available : <https://www.findaphd.com/advice/doing-phd-problems.aspx>. [26 June 2017].

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และการบริการทางวิชาการของมหาวิทยาลัย^๕ ดุษฎีนิพนธ์มีความสำคัญต่อนักศึกษา อาจารย์ หลักสูตร และมหาวิทยาลัย ดังนั้น เพื่อให้ นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต สามารถศึกษารายวิชาดุษฎีนิพนธ์และบรรลุเป้าหมายตามที่หลักสูตรกำหนดทั้งคุณภาพและระยะเวลา การศึกษาวิจัย ปัญหาและความต้องการของผู้เรียนในการทำดัชนีพนธ์หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา ผู้วิจัยจึงเห็นว่ามีสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการของผู้เรียนในการทำดัชนีพนธ์หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา
๒. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการทำดัชนีพนธ์อย่างมีประสิทธิภาพ
๓. เพื่อแก้ปัญหาเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการทำดัชนีพนธ์อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ดุษฎีนิพนธ์

ดุษฎีนิพนธ์มีความหมายว่า วิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาเอก โดยดุษฎีมีความหมายว่า ความยินดี ความชื่นชม^๕

คำว่า นิพนธ์ แปลว่า แต่งหนังสือ คำว่า วิทยานิพนธ์ จึงแปลว่า หนังสือที่แต่งเรื่องทางวิชาการ ใช้เรียกผลงานของนักศึกษาระดับปริญญาโทหรือเอก ที่เขียนขึ้นเพื่อแสดงความรู้ที่ค้นคว้ามาได้ใหม่ เช่น นักศึกษาระดับปริญญาเอกต้องศึกษาค้นคว้าความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลึกซึ้ง เมื่อได้ความรู้ใหม่แล้วจึงเสนอเป็นวิทยานิพนธ์เพื่อขอรับปริญญามหาบัณฑิตหรือดุษฎีบัณฑิต^๖

ดุษฎีนิพนธ์เป็นเอกสารที่พยายามพิสูจน์แก่นของข้อถกเถียงที่เป็นหลักฐานของความรู้ องค์ความรู้ การคิดวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ เพื่อนำไปสู่ความรู้ใหม่ โดยดุษฎีนิพนธ์เป็นเงื่อนไขสำคัญของผู้ที่จะจบการศึกษาในระดับปริญญาเอก^๗

^๕ กัญญาวีร์ ปัทมดิลก เปรมวดี อาวุธกรรมปริชา และคณะ, รายงานการวิจัย การศึกษาสภาพปัญหาการทำวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๕๑).

^๖ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๕๔).

^๗ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย, “บทวิทยุรายการ “รู้ รัก ภาษาไทย”, ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๒, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.royin.go.th/>. [๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๐].

^๘ ลิขิต อธิเวทิน, การเขียนดัชนีพนธ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ๒๕๕๘).

หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต กำหนดว่า ดุษฎีนิพนธ์ (Dissertation) หมายถึง วิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาเอก เป็นเอกสารที่เขียนโดย นักศึกษาที่ศึกษาในระดับปริญญาเอก พรรณนาขั้นตอน วิธีการ และผลการศึกษาวิจัยที่ค้นคว้าวิจัยมาได้ โดยเขียนอย่างเป็นระบบ มีแบบแผน มีคุณภาพทางด้านเนื้อหาทั้งความถูกต้องและคุณค่าทางวิชาการ^๘

สรุปได้ว่า ดุษฎีนิพนธ์ หมายถึง ผลงานของนักศึกษาระดับปริญญาเอก ที่เขียนขึ้นตามขั้นตอน วิธีการ และผลการศึกษาวิจัย เพื่อแสดงความรู้ที่ค้นคว้าพิสูจน์และได้ความรู้ใหม่

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ความสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการมีดังนี้

๑. การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีจุดเน้นที่ผลการวิจัยนั้นนำไปใช้เฉพาะจุดเฉพาะที่และเฉพาะเรื่อง โดยนำผลการวิจัยไปใช้แก้ปัญหาได้ทันที

๒. ผู้วิจัยที่เป็นผู้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการจะถูกกระตุ้นให้แสวงหาความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ ศึกษาและปัญหาที่เกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้ง

๓. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการกระตุ้นให้มีการร่วมมืออย่างเสมอภาคกันของผู้ร่วมโครงการ วิจัยทั้งในส่วนของการระดมความคิดและการนำผลการวิจัยไปใช้

๔. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการวิจัยที่มุ่งหวังประโยชน์หรือคำตอบในช่วงสั้นซึ่งนำไปสู่การ วิจัยเชิงประยุกต์ (Applied Research)^๙

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการมุ่งหาคำตอบที่เป็นองค์ความรู้ข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการแก้ปัญหา หรือพัฒนาผลการวิจัยให้สามารถนำไปใช้ในการทำงานหรือพัฒนางานและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ด้วย

การใช้กรอบแนวคิดการวิจัยใช้วงจรการปฏิบัติการ (The Action Research Spiral) ตามแนวคิด ของ Kemmis, K. และ McTaggart, R. ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observation) และการสะท้อนกลับ (Reflecting) ตลอดจนการปรับปรุงแผน (Re-planning) เพื่อนำไปปฏิบัติในวงจรต่อไป จนกว่าจะได้รูปแบบของการปฏิบัติงานที่เป็นที่พึงพอใจและได้ข้อเสนอ เจริญทฤษฎีเพื่อเผยแพร่ต่อไป^{๑๐}

^๘ หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, **มคอ. ๒ รายละเอียดของหลักสูตร**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๗), หน้า ๔๑.

^๙ McKernan, J., **Curriculum Action Research**, (New York: RoutledgeFalmer, 2013), p. 336.

^{๑๐} Kemmis, K. & McTaggart, R., **Participatory Action Research. Handbook of Qualitative Rresearch**, (London: SAGE, 2000), p. 92.

ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีดังนี้

ขั้นการวางแผน เริ่มต้นด้วยสำรวจปัญหาและวิเคราะห์ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ปัญหาที่สำคัญที่ต้องการแก้ไขตลอดจนการแยกแยะรายละเอียดของปัญหานั้น เกี่ยวกับลักษณะของปัญหาเกี่ยวข้องกับใครแนวทางแก้ไขอย่างไรจะต้องปฏิบัติอย่างไร

ขั้นการปฏิบัติ เป็นการนำแนวคิดที่กำหนดเป็นกิจกรรมในขั้นวางแผนที่วางไว้มาดำเนินการในขั้นนี้ ผู้วิจัยจะต้องพบปัญหาในการวิจัยมากมายต้องทำการวิเคราะห์หิวจรณปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อทำการแก้ไขปรับปรุงแผนที่กำหนด

ขั้นการสังเกต เป็นการสังเกตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยความรอบคอบโดยสังเกตกระบวนการของการปฏิบัติการ และผลของการปฏิบัติการ พร้อมทั้งจดบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งที่คาดหวังและไม่คาดหวังโดยอาศัยเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกิดจากการปฏิบัติ

ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติ เป็นการประเมินหรือตรวจสอบกระบวนการแก้ปัญหา หรือสิ่งที่เป็นข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติการ ตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อให้ได้แนวทางของการพัฒนาขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม และเป็นพื้นฐานข้อมูลที่จะเป็นแนวทางนำไปสู่การปรับปรุงและการวางแผนการปฏิบัติต่อไป

ดังนั้นหลักการสำคัญของการวิจัยปฏิบัติการ มีดังนี้

๑. การวิจัยปฏิบัติการเป็นความพยายามที่จะปรับปรุงการศึกษาโดยการเปลี่ยนแปลงการศึกษานั้นและการเรียนรู้ลำดับขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงนั้น

๒. การวิจัยปฏิบัติการเป็นการทำงานของผู้เกี่ยวข้องและให้การศึกษาหารือเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการฝึกปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนด

๓. การวิจัยปฏิบัติการ มีประเมินตรวจสอบในทุก ๆ ขั้นตอน เพื่อปรับปรุงหรือการปฏิบัติให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร

นักศึกษา รุ่น ๒ หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต จำนวน ๑๓ คน

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่เป็นตัวแปรอิสระ ได้แก่ คุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้เรียน ประกอบด้วย ครอบครัว การศึกษาในหลักสูตรระดับปริญญาโท ลักษณะการทำงานในปัจจุบัน ความสามารถด้านภาษาและเทคโนโลยี

ตัวแปรที่เป็นตัวแปรตาม ได้แก่ ปัญหาและความต้องการของผู้เรียนในการทำคุณิพนธ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยตามกระบวนการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research: CAR) ของ Kemmis, K. และ McTaggart, R. โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) เป็นการวิจัยโดยอาจารย์ผู้สอน เพื่อแก้ปัญหาและความต้องการของผู้เรียนในการทำคุณิพนธ์ และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการทำคุณิพนธ์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีกระบวนการวิจัย และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ กระบวนการวิจัย และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

กระบวนการวิจัย	การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน		
		คำถามวิจัย	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
P: Planning ผู้สอนต้องรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลเพื่อวางแผนการศึกษาปัญหาและความต้องการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนและการทำคุณิพนธ์	CAR ๑: การวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล	- ภูมิหลัง ประวัติการศึกษาของผู้เรียนเป็นอย่างไร - ผู้เรียนมีลักษณะอย่างไร - ผู้เรียนมีปัญหาอะไรบ้าง - ผู้เรียนมีความต้องการอะไรบ้าง - ควรปรับปรุงและพัฒนาผู้เรียนคนใดในเรื่องอะไรบ้าง - ควรจัดการเรียนการสอนอย่างไร	- แบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคลการเล่าเรื่อง - แบบสำรวจปัญหา - แบบสำรวจความต้องการ - แบบสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง
A: Action ผู้สอนต้องมีการประเมินเพื่อพัฒนาวิธีการจัดการเรียนการสอน	CAR ๒: การประเมินเพื่อพัฒนาวิธีการจัดการเรียนการสอน	- ความสำเร็จของการสอนมีอะไรบ้าง มีสาเหตุมาจากอะไร - ปัญหาของการสอนมีอะไรบ้าง มีสาเหตุมาจากอะไร - แนวทางการปรับปรุงวิธีการจัดการเรียนการสอน มีอะไรบ้าง	- ผลงานผู้เรียน - แบบบันทึกกระหว่างการสอน - แบบประเมินผลการสอน - แบบสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง
O: Observation ผู้สอนต้องสังเกตว่าผู้เรียนมีปัญหาหรือความต้องการความช่วยเหลือ และต้องแก้ไข	CAR ๓: การศึกษาผู้เรียน เป็นกรณีศึกษา	- ผู้เรียนมีปัญหาหรือความต้องการความช่วยเหลืออะไร - สาเหตุของปัญหา มีอะไรบ้าง - แนวทางการแก้ปัญหาควรเป็นอย่างไร - ผลของการแก้ปัญหา มีความสำเร็จอย่างไร	- ผลงานผู้เรียน - แบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคลการเล่าเรื่อง - แบบสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง

R: Reflection ผู้สอนต้องการปรับปรุง ประสิทธิภาพการจัดการ เรียนการสอนเพื่อส่งเสริม และ/หรือแก้ปัญหาเพื่อให้ผู้ เรียนมีความสามารถในการ ทำดัชนีพันธ อย่างมี ประสิทธิภาพ	CAR ๓: การพัฒนาการจัดการ เรียนการสอนเพื่อส่งเสริม และ/หรือแก้ปัญหา เพื่อให้ผู้เรียนมีความ สามารถในการทำ ดัชนีพันธ อย่างมี ประสิทธิภาพ	- ผลลัพธ์ที่ต้องการพัฒนามีอะไรบ้าง - การสร้างกิจกรรม/โครงการ ใหม่ๆ ควรทำอะไรบ้าง - ผลของการใช้กิจกรรม/โครงการ ใหม่ ๆ ช่วยส่งเสริมและ/หรือแก้ ปัญหาให้ผู้เรียน มีความสามารถในการทำดัชนี พันธหรือไม่ - กิจกรรม/โครงการใหม่ๆ ควร ปรับปรุงและพัฒนาต่อไปอย่างไร	- ผลงานผู้เรียน - แบบประเมินผลกิจกรรม/ โครงการ - แบบบันทึกข้อมูลการ เปลี่ยนแปลงผลสัมฤทธิ์ ของผู้เรียน
---	--	---	--

สรุปผลการวิจัย

๑. ปัญหาและความต้องการของผู้เรียนในการทำดัชนีพันธ (P: Planning, CAR ๑)

ปัญหาของผู้เรียนโดยภาพรวมมีดังนี้

๑. การจัดสรรเวลาทำงานกับเวลาศึกษาค้นคว้า ทำงานดัชนีพันธ
๒. ความรู้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำการบริหารการศึกษาทั่วข้อที่ตนเองต้องการ
ทำดัชนีพันธการวิจัยและระเบียบวิธีวิจัยและวิธีการทำดัชนีพันธ
๓. การสืบค้นข้อมูลงานวิจัย แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
๔. ภาษาอังกฤษ

ความต้องการของผู้เรียนโดยภาพรวมมีดังนี้

๑. การจัดสรรเวลาเพื่อศึกษาค้นคว้าและทำดัชนีพันธ
๒. อาจารย์ช่วยเหลือแนะนำความรู้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ การบริหาร
การศึกษาการวิจัยและระเบียบวิธีวิจัยการสืบค้นข้อมูลงานวิจัย แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และวิธีการ
ทำดัชนีพันธ
๓. อาจารย์ที่ให้คำแนะนำและรับฟังปัญหาของผู้เรียน
๔. อาจารย์ที่ปรึกษาที่ตรงกับหัวข้อดัชนีพันธ
๕. ความช่วยเหลือด้านภาษาอังกฤษ

๒. การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการทำดัชนีพันธอย่างมีประสิทธิภาพ (A: Action, CAR ๒)

วิธีการจัดการเรียนการสอน มีดังนี้

๑. ความสำเร็จของการสอน ได้แก่
 - ๑.๑. ผู้เรียนสามารถกำหนดหัวข้อ และวัตถุประสงค์การวิจัยได้
 - ๑.๒. ผู้เรียนสามารถค้นคว้าตัวแปรที่ศึกษาได้

๒. ปัญหาของการสอน ได้แก่

- ๒.๑ ผู้เรียนไม่มีเวลาศึกษาค้นคว้าอย่างเต็มที่
- ๒.๒ ผู้เรียนไม่มีความรู้ในหัวข้อที่จะทำ
- ๒.๓ ผู้เรียนไม่รู้แนวคิดและทฤษฎี
- ๒.๔ ผู้เรียนไม่เข้าใจตัวแปรที่จะศึกษา
- ๒.๕ ผู้เรียนไม่สามารถค้นหางานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้

แนวทางการปรับปรุงวิธีการจัดการเรียนการสอน ได้แก่

๑. ให้ผู้เรียนทำงานตามที่อาจารย์มอบหมายและ
๒. ให้ผู้เรียนค้นคว้าข้อมูลตามที่อาจารย์แนะนำ

๓. การแก้ปัญหาเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการทำดัชนีพจนานุกรมอย่างมีประสิทธิภาพ

(O: Observation, CAR ๓)

การแก้ปัญหาเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการทำดัชนีพจนานุกรมอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่

๑. ผู้เรียนมีวินัยและความรับผิดชอบ
๒. ผู้เรียนได้รับการช่วยเหลือจากอาจารย์ผู้สอนนำข้อแนะนำจากอาจารย์ผู้สอนไปค้นคว้าศึกษา

เอกสาร

๓. ผู้เรียนมีระยะเวลาในการค้นหาข้อมูล ค้นคว้าบททบทวนวรรณกรรม
๔. ผู้เรียนศึกษางานวิจัย บทความ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง
๕. ผู้เรียนให้ความสำคัญกับการอ่านและการเขียนรายงานที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อดัชนีพจนานุกรม
๖. ผู้เรียนเข้าใจหลักการค้นคว้า และการเขียนรายงาน
๗. ผู้เรียนนำเสนอผลงานของตนเองให้อาจารย์ฟัง พบทำความเข้าใจให้ตรงกับอาจารย์ ชักถาม

และข้อคำแนะนำจากอาจารย์

๔. การปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมและ/หรือแก้ปัญหาเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการทำดัชนีพจนานุกรมอย่างมีประสิทธิภาพ (R: Reflection, CAR ๓)

การใช้กิจกรรมใหม่ ๆ เช่น ใบบงานการค้นคว้าและเขียนรายงานสามารถส่งเสริมและ/หรือแก้ปัญหาเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการทำดัชนีพจนานุกรมอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

๑. ผู้เรียนสามารถเขียนหัวข้อดัชนีพจนานุกรมที่มีความเกี่ยวข้องกับงานที่รับผิดชอบของตนเอง ทำให้มีความเข้าใจในหัวข้อดัชนีพจนานุกรม
๒. สามารถนำเสนอแนวนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่เกี่ยวข้องได้
๓. มีข้อมูล ทฤษฎีแนวคิดในการศึกษา สามารถนำเสนอความก้าวหน้าได้
๔. มีความสามารถในการอ่านและค้นคว้า แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้

อภิปรายผล

๑. ปัญหาและความต้องการของผู้เรียนในการทำวิทยานิพนธ์ (P: Planning, CAR ๑)

ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดกลยุทธ์สำหรับการทำวิทยานิพนธ์ให้สำเร็จของ Koblinsky, S.A., Liechty, J., และ Schull, C.^{๑๑} ดังนี้

๑. การวางแผน โดย

๑.๑ การเลือกหัวข้อที่จะศึกษาในบริบทของหลักสูตร

๑.๒ การวางแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับขั้นตอนของการศึกษาโครงการวิจัย

๒. การบริหารเวลา โดย

๒.๑ จัดสรรเวลาการทำงานปกติกับการทำวิทยานิพนธ์

๒.๒ กำหนดระยะเวลาที่ต้องเสร็จกับเป้าหมายที่สามารถทำได้จริง

และแนวคิดของกฤษมันต์ วัฒนานรงค์^{๑๒} ที่กล่าวว่า ประเด็นหนึ่งของปัญหาของการทำวิทยานิพนธ์ คือ การที่ผู้เรียนไม่เข้าใจองค์ประกอบของวิทยานิพนธ์ และการดำเนินงานที่ผิดพลาดและแนวคิดของ L'Huillier, M. A.^{๑๓} ที่กล่าวว่า ปัญหาของนักศึกษาระดับปริญญาเอกในการทำวิทยานิพนธ์ ได้แก่ อาจารย์ที่ปรึกษาไม่สามารถให้คำปรึกษาทางวิชาการได้ตามกระบวนการของวิทยานิพนธ์ และนักศึกษามีความรู้สึกว่ามีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีกับอาจารย์ที่ปรึกษาดังนั้นอาจารย์ที่ปรึกษาที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญที่ตรงกับหัวข้อวิทยานิพนธ์ของผู้เรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนทำวิทยานิพนธ์ได้

๒. การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการทำวิทยานิพนธ์อย่างมีประสิทธิภาพ (A: Action, CAR ๒)

ผลการวิจัยสอดคล้องกับการศึกษาของ Mintz^{๑๔} ได้ศึกษาการทำวิทยานิพนธ์ให้สำเร็จสมบูรณ์ โดยปราศจากน้ำตาว่า ผู้เรียนต้องกลั่นกรองข้อมูลต่างๆ ให้อยู่ในรูปประโยคที่มีความสำคัญ เช่น

๑. การเขียนความหมายของคำต่างๆ ที่มีความสำคัญ

๒. แบ่งขั้นตอนที่ละขั้นตอน เช่น ในบทที่ ๒ ให้แบ่งเป็นขั้นตอนตามหัวข้อที่ศึกษาในวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

^{๑๑} Koblinsky, S.A., Liechty, J., & Schull, C., "Completing Your Dissertation: Strategies for Success", Department of Family Studies University of Maryland, College Park, [Online], Available : [https://sph.umd.edu/sites/.../Strategies Dissertation Completion3_8_07.pdf](https://sph.umd.edu/sites/.../Strategies%20Dissertation%20Completion3_8_07.pdf). [26 June 2017].

^{๑๒} กฤษมันต์ วัฒนานรงค์, "การเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการและวิทยานิพนธ์", [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.Thairath.co.th/content/135382>. [26 June 2017].

^{๑๓} L'Huillier, M. A., "PhD Problems: When Things Go Wrong", [Online], Available : <https://www.findaphd.com/advice/doing/phd-problems.aspx>. [26 June 2017].

^{๑๔} Mintz, S. (2017), *Completing Your Dissertation Without Tears*, Graduate School of Arts & Sciences Teaching Center, (Columbia: Columbia University, 2017), p. 1-2.

๓. ผู้เรียนต้องค้นหาสิ่งรอบด้าน ได้แก่ ค้นหาบุคคลที่จะปรึกษาการเขียนในหัวข้อดัชนีพนธ์ ค้นหาตำราเอกสารจากแหล่งต่างๆ

และสอดคล้องกับแนวคิดของกฤษมันต์ วัฒนานรงค์^{๑๕} กล่าวว่า การเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์ ต้องทำหน้าที่พิจารณาหัวข้อ วิธีการ และแนวคิดในการทำวิจัยช่วยเหลือให้เข้าถึงแหล่งข้อมูลแนะนำ การบริหารจัดการเวลาและการเขียนรายงานการวิจัยและตรวจสอบความก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอ และสอดคล้องกับผลการวิจัยผลการเรียนรู้ของนักศึกษาของสุมาลย์ ม่วงประเสริฐ และสุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์^{๑๖} ที่พบว่า อาจารย์ผู้สอนที่คอยให้คำปรึกษานักศึกษา ทำให้นักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมที่พัฒนาขึ้นในตนเองจากประสบการณ์ที่ได้รับระหว่างการพูดคุย การทำงานเป็นกลุ่ม การแสดงออกถึงภาวะผู้นำ และความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น

๓. การแก้ปัญหาเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการทำดุษฎีนิพนธ์อย่างมีประสิทธิภาพ (O: Observation, CAR ๓)

การที่ผู้เรียนสามารถทำตามที่อาจารย์มอบหมายสำเร็จทั้งนี้เนื่องจากอาจารย์มีการศึกษาผู้เรียน เป็นกรณีศึกษารายบุคคล โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ศึกษาปัญหาของผู้เรียนอย่างลึกซึ้ง ผลการวิจัย สอดคล้องกับแนวคิดของ McKernan^{๑๗} ที่กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีจุดเน้นที่ผลการวิจัยนั้นนำไป ใช้เฉพาะจุดเฉพาะที่และเฉพาะเรื่องโดยนำผลการวิจัยไปใช้แก้ปัญหาได้ทันที่ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ จะถูกกระตุ้นให้แสวงหาความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ศึกษาและปัญหาที่เกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ การวิจัยเชิงปฏิบัติการยังเป็นการหาคำตอบที่เป็นข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาผู้ที่ เกี่ยวข้องได้ด้วย

๔. การปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมและ/หรือแก้ปัญหาเพื่อให้ ผู้เรียนมีความสามารถในการทำดุษฎีนิพนธ์อย่างมีประสิทธิภาพ (R: Reflection, CAR ๓)

การใช้กิจกรรมใหม่ ๆ และการใช้โครงการใหม่ ๆ ช่วยส่งเสริมและ/หรือแก้ปัญหาให้ผู้เรียนได้โดย ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงผลสัมฤทธิ์ของการทำดุษฎีนิพนธ์ ทั้งนี้เนื่องจากอาจารย์ดำเนินการวิจัย ปฏิบัติการ ในขั้นตอนผลการปฏิบัติ ตามขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Kemmis, K. และ McTaggart, R.^{๑๘} โดยการพัฒนากิจกรรมและโครงการใหม่ ๆ ที่จะส่งเสริมและ/หรือแก้ปัญหาเพื่อให้

^{๑๕} กฤษมันต์ วัฒนานรงค์, “การเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการและวิทยานิพนธ์”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.Thairath.co.th/content/135382>. [๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๐].

^{๑๖} สุมาลย์ ม่วงประเสริฐ และสุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์, “ผลลัพธ์การเรียนรู้และความพึงพอใจของนักศึกษา ในหลักสูตรหมวดวิชาชีพศึกษาทั่วไป”, วารสารวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑, (๒๕๖๒) : ๒๕๑ – ๒๖๒.

^{๑๗} McKernan, J., *Curriculum Action Research*, (New York: RoutledgeFalmer, 2013), p. 339.

^{๑๘} Kemmis, K. & McTaggart, R., *Participatory Action Research. Handbook of Qualitative Research*. (London: SAGE, 2000), p. 92.

ผู้เรียนมีความสามารถในการทำคุณิพนธ์อย่างมีประสิทธิภาพโดยขอความร่วมมือจากอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญมาให้คำปรึกษาและเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในกิจกรรมและโครงการแล้วทำการบันทึกผลของการดำเนินการกิจกรรมและโครงการดังกล่าว

ข้อเสนอแนะ

๑. จากผลการวิจัย พบว่า ปัญหาและความต้องการของผู้เรียนในการทำคุณิพนธ์ที่สำคัญ ได้แก่ การจัดสรรเวลาเพื่อศึกษาค้นคว้าและทำคุณิพนธ์ความรู้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องระเบียบวิธีวิจัย และวิธีการทำคุณิพนธ์ จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้ ผู้บริหารหลักสูตรฯ ควรกำหนดนโยบายการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียน อาทิ การจัดกิจกรรมเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการทำคุณิพนธ์ การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในเรื่องระเบียบวิธีวิจัย และวิธีการทำคุณิพนธ์ เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนให้มากยิ่งขึ้น

๒. จากผลการวิจัย พบว่าผู้เรียนมีความต้องการอาจารย์ที่ช่วยเหลือและแนะนำอาจารย์ที่รับฟังปัญหาของผู้เรียน และอาจารย์ที่ปรึกษาที่ตรงกับหัวข้อคุณิพนธ์ จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้ ผู้บริหารหลักสูตรฯ ควรจัดทำฐานข้อมูลอาจารย์ที่ปรึกษา จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาคุณิพนธ์ และจัดทำคู่มือแนวทางการปฏิบัติของอาจารย์ที่ปรึกษา

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. **เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๘**. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๒๙๕ ง., ๒๕๕๘.
- กัญญาวิร์ ปัทมดิกล เปรมวดี อาวุธกรรมปริชา และคณะ. **รายงานการวิจัยการศึกษาสภาพปัญหาการทำวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๕๑.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๕๔.
- ลิขิต ธีรเวคิน. **การเขียนคุณิพนธ์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ๒๕๕๘.
- สุมวลย์ ม่วงประเสริฐ และสุภาภรณ์ ตั้งดำเนินสวัสดิ์. “ผลลัพธ์การเรียนรู้และความพึงพอใจของนักศึกษาในหลักสูตรหมวดวิชาศึกษาทั่วไป”, **วารสารวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต**. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๒) : ๒๕๑ – ๒๖๒.
- หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาภาวะผู้นำทางการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต. **มคอ. ๒ รายละเอียดของหลักสูตร**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๓.

Kemmis, K. & McTaggart, R.. **Participatory Action Research. Handbook of Qualitative Research.** London: SAGE, 2000.

McKernan, J. **Curriculum Action Research.** New York: RoutledgeFalmer, 2013.

Mintz., S. **Completing Your Dissertation Without Tears.** Graduate School of Arts & Sciences Teaching Center. Columbia: Columbia University, 2017.

เว็บไซต์

กฤษมนันต์ วัฒนารงค์. “การเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการและวิทยานิพนธ์”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://www. Thairath .co.th/content/135382](http://www.Thairath.co.th/content/135382). [๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๐].

สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย. “บทวิทยุรายการ “รู้ รัก ภาษาไทย”. ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๒. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.royin.go.th/>. [๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๐].

Koblinsky, S.A., Liechty, J., & Schull, C. **Completing Your Dissertation: Strategies for Success.** Department of Family Studies University of Maryland, College Park. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [https://sph.umd.edu/sites/.../Strategies Dissertation Completion3_8_07.pdf](https://sph.umd.edu/sites/.../Strategies%20Dissertation%20Completion3_8_07.pdf). [26 June 2017].

L’Huillier, M. A.. **PhD Problems: When Things Go Wrong.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.findaphd.com/advice/doing/phd- problems.aspx>. [26 June 2017].

การพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์:
กรณีศึกษาบริษัท อุลตรา ไทเกอร์ จำกัด
A Development of Martial Art for Commerce :
A Case Study of Ultra Tiger Co., Ltd

จิรพันธุ์ สุวตนาคิน
Chiraphan Suwatnakin,
เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์*

Kriengkrai Watanasawad

วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ประเทศไทย
College of Innovation, Thammasat University, Thailand

Email: auiqoo44@hotmail.com

Received : June 19, 2019

Revised : July 31, 2020

Accepted : August 7, 2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) เพื่อศึกษาสถานการณ์และรูปแบบการนำมวยไทยซึ่งเป็นศิลปะการต่อสู้มาพัฒนาเชิงพาณิชย์ (๒) เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้อง คือ ผู้ประกอบการจากภายนอก กลุ่มผู้ถือครองและ/หรือผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม และกลุ่มผู้เรียนการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว (กลุ่มผู้เข้ารับการฝึกฝนในการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว องค์บาก ไหล่ ของบริษัท อุลตรา ไทเกอร์ จำกัด)

ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์นำทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมาเป็นปัจจัยในการจัดการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์ มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การสื่อสารทางการตลาด สถานที่ ฉาก แสง สี เสียง เครื่องแต่งกาย แม้มวยไทยประกอบการแสดง ส่วนแนวทางการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวจะต้องครอบคลุมด้านพาณิชย์และแหล่งการเรียนรู้นอกห้องเรียน คือ (๑) เป็นธุรกิจหรือเชิงพาณิชย์โดยให้สถานที่จัดการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวกำหนดการนำเสนอรูปแบบการต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบธุรกิจเข้าพื้นที่จำหน่ายสินค้าทุนทางวัฒนธรรม (๒) เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในรูปแบบศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว โดยการจัดกิจกรรมซึ่งเปรียบเสมือนแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน

คำสำคัญ: ทุนทางวัฒนธรรม; มวยไทย; กีฬาภูมิปัญญาไทยพื้นบ้าน

* ผศ.ดร.เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์ Asst.Prof.Dr.Kriengkrai Watanasawad

Abstract

This study is referred to (1) the purpose of studying situations and formats in developing Thai boxing martial arts to commercial martial arts and (2) the purpose of advancing the developmental guidance commercial martial arts by using quality research procedure collecting record data, interviewing profoundly involved sources, such as outside entrepreneurs, holders, cultural successors and Martial Arts trainees, especially the Ultra Tigers Martial Arts trained group.

As a result, we found that the development of commercial martial arts, based on intangible cultural assets and cultural wisdom as the major elements to operate commercial martial arts which combines to marketing communication, venue, setting, light and sound, costumes, performance gestures. Martial Arts development direction includes commercial and out sources which is: (1) to hire venues as commercial business to perform and top up products and (2) cultural source to educate martial arts through activities as outsourcing.

Keywords: Cultural Capital, Thai Boxing, Thai Martial Art

บทนำ

การสืบทอด รักษาและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นศิลปะการต่อสู้ของไทยในปัจจุบันให้เป็นมรดกสืบทอดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นสมบัติของชาติ ทำให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในสังคมระดับนานาชาติ ซึ่งในปัจจุบันได้มีนโยบายจากรัฐบาลในการให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม วัฒนธรรม ๔.๐ โดยไทยแลนด์ ๔.๐ เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย หรือโมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล ภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) โดยไทยแลนด์ ๔.๐ มิติ ในด้านวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่เข้มแข็งขึ้น กระทรวงวัฒนธรรมให้ความสำคัญกับการส่งเสริมวัฒนธรรมของไทยมาโดยตลอด การพัฒนานำทุนเดิมที่มีอยู่คือ “ทรัพยากรวัฒนธรรม” ส่งเสริมและส่งเสริมไปยังหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงต่างประเทศ เพื่อที่จะสามารถนำไปสร้างคุณค่า และมูลค่าทางเศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ของไทยให้เกิดเป็นวัฒนธรรมไทยได้อย่างยั่งยืน และเข้มแข็ง โดยกลุ่ม Culture, Creative & High Value Services ทางสถาบัน ศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย และ Kellogg School of Management แห่ง Northwestern University ได้ศึกษาไว้ว่าคนไทยนั้นมี Cultural DNA อยู่ ๕Fs ได้แก่

๑. ความสนุก (Fun)
๒. ความยืดหยุ่น (Flexible)
๓. ความเป็นมิตร (Friendly)
๔. ความมีรสชาติ (Flavoring)
๕. การเติมที่กับชีวิต (Fulfilling)

จาก Cultural DNA ที่เป็นอัตลักษณ์แสดงถึงความเป็นคนไทย สามารถแสดงออกในรูปแบบของลักษณะความเป็นไทย ได้ ๕ ประเภท ซึ่ง ตามที่นักวิชาการได้ให้คำนิยามว่า ๕Fs อันเป็นรากแก้วแห่งความเป็นไทยที่มีให้เห็นได้ในปัจจุบัน การนำ ๕Fs DNA นำไปสู่ ๕Fs Model สู่เชิงปฏิบัติในวิถีชีวิต นั้น มีดังนี้

๑. Fighting มวยไทยเป็นวัฒนธรรมของไทยแท้ ๆ ปัจจุบันมีค่ายมวยทั่วโลก ประมาณ ๓-๔ หมื่นแห่ง มีทั้งได้มาตรฐานและไม่ได้มาตรฐาน ถ้าสามารถเข้าไปจัดระเบียบให้เป็นเรื่องเป็นราว ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวของไทยจะมีอิทธิพลอย่างมากในระดับนานาชาติ

๒. Festivals คนไทยมีความสุขจึงมีเทศกาลต่าง ๆ เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง เป็นเป้าหมายหลักที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาสัมผัสกับประเพณีและวัฒนธรรมของไทย ให้เทียบเท่าในระดับโลกเช่นเดียวกับงาน Carnival ของประเทศบราซิล

๓. Foods ข้าวไทยที่เป็นอาหารหลักที่ต่างชาติรู้จักเป็นอย่างดีรวมถึงอาหารข้างทางตามสถานที่ต่าง ๆ และอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งเป็นเสน่ห์เฉพาะ มีเรื่องราว ที่เริ่มตั้งแต่การเพาะปลูก วิถีชีวิตของเกษตรกร ดำริบอาหารไทย และรสชาติที่แตกต่างกัน ที่มีการนำเอาความคิดสร้างสรรค์ การวิจัยและวิทยาศาสตร์เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาต่อยอดให้อาหารไทยเป็นที่รู้ในระดับสากล

๔. Fashions ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่ที่เสื้อผ้า ยังรวมถึงเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ของตกแต่ง และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ซึ่งยังต้องการ Creative Concepts ใส่ Design Thinking และคิดค้น Business Models พร้อม ๆ กับมีแก่นแท้ ของความเป็นไทยใส่เข้าไป อาทิ แฟชั่นผ้าขาวม้า เป็นการต่อยอดชิ้นงานที่มีอยู่ให้ทันสมัยใช้ได้ในปัจจุบัน เป็นต้น

๕. Films, Animation & Games ซึ่งสามารถใส่ Creative Content ลงไปได้มาก แต่สามารถสอดแทรก Cultural Content ได้อยู่ไม่น้อย เช่น ภาพยนตร์ ที่สามารถนำเสนอรูปแบบวัฒนธรรมศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเข้าไปในเนื้อเรื่องดังกล่าวที่ว่า “ศิลปะและวัฒนธรรมอยู่คู่กันฉันใด ศิลปะและวิทยาศาสตร์อยู่คู่กันฉันนั้น จากนั้นไป กระบวนวัฒนธรรมจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสร้างวัฒนธรรม ๔.๐ ให้แก่คนในสังคม ในมิติของศิลปะและวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ (Art & Science of Living) ศิลปะและวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ (Art & Science of Learning) ศิลปะและวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน (Art & Science of Working)”^๑

^๑ สุวิทย์ เมษินทรีย์, “วัฒนธรรม ๔.๐ Spectrum แห่งความเป็นไทย”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.facebook.com/drsuvitpage [๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๐].

ดังนั้น มวยไทยและภาพยนตร์จึงเป็นหนึ่งใน ๕F Mode ในมิติด้านวัฒนธรรม ๔.๐ ของการส่งเสริมคุณค่าทรัพยากรทางวัฒนธรรมเนื่องจากศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวของไทยนั้นมีความสำคัญต่อบุคคล ชุมชน สังคม ราชบัลลังก์ สำหรับประเทศไทย สุนานาชาติ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า เป็นศิลปะการต่อสู้ชั้นสูง ที่เป็นเอกลักษณ์ ตกทอดจากบรรพบุรุษ เป็นทั้งกีฬาที่สามารถนำมาสร้างเสริมสุขภาพ ทั้งร่างกายและจิตใจ อีกประการหนึ่งคือสามารถนำรายได้เป็นการประกอบอาชีพ และพัฒนาสู่รูปแบบสากลได้ เป็นศาสตร์แห่งการต่อสู้อีกแขนงหนึ่ง เป็นศิลปะป้องกันตัว สมควรที่จะได้รับการศึกษา ฝึกฝน เพื่อสืบทอดมรดกทางด้านนี้ให้คงอยู่กับลูกหลานต่อไป

การนำเอาการแสดงแบบตะวันตกและนาฏศิลป์ไทยมาผนวกกับการต่อสู้ป้องกันตัว “มวยไทย” ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวของไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งเป็นการตระหนักถึงคุณค่าของศิลปะทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชาติ โดยบริษัท อุลตรา ไทเกอร์ จำกัด นั้น ถือเป็นการนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาปรับใช้ให้เข้ากับยุคสมัยในปัจจุบัน “แม่ไม้มวยไทย ลูกไม้และลีลาไม้ตาย ซึ่งถูกถ่ายทอดให้กับยอดมวยไทยแต่ละรุ่น แต่บางส่วนก็หายตายตามตัว ยอดนักมวยไทยไป ทั้งนี้เพราะมิได้มีการอนุรักษ์และเผยแพร่อย่างยั่งยืน”^๒ จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการส่งต่อไปยังรุ่นต่อรุ่น การอนุรักษ์เผยแพร่จึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการสืบทอดศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ควรมีการต่อยอดการสร้างสรรคผลงานขึ้นโดยการผสมผสานเทคนิคที่ทันสมัย แสง สี เสียง โดยยึดหลักการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกรมส่งเสริมวัฒนธรรมให้ โดยแบ่งออกเป็น ๖ สาขา^๓ ดังนี้

๑. ศิลปะการแสดง หมายถึง การแสดงดนตรี รำ-เต้น และละครที่แสดงเป็นเรื่องราวทั้งที่เป็น การแสดงตามขนบแบบแผน มีการประยุกต์เปลี่ยนแปลง การแสดงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการแสดงสดต่อหน้า ผู้ชม และมีจุดมุ่งหมายเพื่อความงาม ความบันเทิงและ/หรือเป็นงานก่อให้เกิด การคิด วิพากษ์ นำสู่ การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคม

๒. งานช่างฝีมือดั้งเดิม หมายถึง ภูมิปัญญา ทักษะฝีมือช่าง การเลือกใช้วัสดุ และกลวิธีการ สร้างสรรค์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ สะท้อนพัฒนาการทางสังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มชน

๓. วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา หมายถึง วรรณกรรมที่ถ่ายทอดอยู่ในวิถีชีวิตชาวบ้านโดย ครอบคลุมวรรณกรรมที่ถ่ายทอดโดยการบอกเล่า และเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรภาษา หมายถึง เครื่องมือ

^๒ วรยุทธ์ ทิพย์เที่ยงแท้, “ลีลาไม้ตายมวยไทยของยอดนักมวยไทย”, วารสารวิชาการ สถาบันการพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๔) : ๑๓๒.

^๓ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ: วัฒนธรรมวิถีและภูมิปัญญา, (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๕๙), หน้า ๑๖-๒๑.

ที่ใช้สื่อสารในวิธีการดำรงชีวิตของกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนโลกทัศน์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน ทั้งเสียงพูด ตัวอักษร หรือสัญลักษณ์ที่ใช้แทนเสียงพูด

๔. การเล่นพื้นบ้าน กีฬา พื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว หมายถึง กิจกรรมการเคลื่อนไหวของร่างกาย เพื่อการเล่นกีฬา และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวที่มีการปฏิบัติกันอยู่ในประเทศไทยและมีอัตลักษณ์สะท้อนวิถีไทย

๕. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณีและงานเทศกาล หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในแนวทางเดียวกันของคนในชุมชนที่สืบทอดต่อกันมาบนหนทางของมงคลวิถี นำไปสู่สังคมแห่งสันติสุขแสดงให้เห็น อัตลักษณ์ของชุมชนและชาติพันธุ์นั้น ๆ

๖. ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล หมายถึง องค์ความรู้วิธีการทักษะความเชื่อ แนวปฏิบัติและการแสดงออกที่พัฒนาขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและเหนือธรรมชาติ

ผู้วิจัยเห็นว่าภาพยนตร์เรื่อง “องค์บาก” เป็นตัวอย่างการนำเอาทุนทางวัฒนธรรมมาปรับใช้ให้คนต่างชาติเข้าใจถึงวัฒนธรรมไทย วิถีชีวิตความเป็นไทย ความเชื่อรวมถึง ศิลปะการต่อสู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของไทย “แม่ไม้มวยไทย” ศิลปะการต่อสู้อย่างหนึ่งที่คนทั่วโลกรู้จักเป็นอย่างดี ถือว่าภาพยนตร์เรื่อง “องค์บาก” นั้นเป็นใบเบิกทางให้คนทั่วโลกรู้จักเมืองไทยในอีกรูปแบบหนึ่ง “องค์บากไลฟ์” นั้นก็เป็นหนึ่งในทุนวัฒนธรรมที่นำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมไทยในรูปแบบต่าง ๆ มาปรับใช้ทั้งรูปแบบการแสดง การอนุรักษ์ การเก็บเกี่ยวประสบการณ์ สืบภาษาท่าทางที่บ่งบอกถึงความเป็นไทยสู่สายตาผู้ชมในการแสดง ในแต่ละรอบการแสดง

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาสถานการณ์และรูปแบบการนำมวยไทยซึ่งเป็นศิลปะการต่อสู้มาพัฒนาเชิงพาณิชย์
๒. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์

วิธีการศึกษา

การศึกษาการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว : กรณีศึกษาขององค์บาก บริษัท อุลตรา ไทเกอร์ จำกัด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งประเด็นการศึกษาและวิเคราะห์ที่เน้นรูปแบบของการนำศิลปะการต่อสู้ของไทยมาทำการพัฒนา ต่อยอด เพื่อนำไปใช้เพื่อเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักได้อย่างถูกต้องและ ได้รับการยอมรับในระดับชาติและนานาชาติ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) รูปแบบที่ใช้ในการเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยคุณภาพออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑. บุคคลที่เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว (มวยไทย) ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ ในการนำมวยไทยมาเป็นรูปแบบลักษณะของการแสดง ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง กลุ่มตัวอย่างนี้เป็นกรรมการผู้จัดการบริษัท อุลตรา ไทเกอร์ จำกัด ผู้ริเริ่มในการนำเอาทุนทางวัฒนธรรมมาและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวมาพัฒนาให้มีความทันสมัยในรูปแบบสื่อผสม ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงติดต่อเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับขบวนการการพัฒนา ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์ ซึ่งได้รับการตอบรับเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว ๑ คน คือ คุณวินิจ เลิศรัตนชัย กรรมการผู้จัดการบริษัทฯ และบุคคลที่มีความรู้มีปัญญาด้านศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว มวยไทยที่สืบทอดมาตั้งแต่ในอดีต โดยการนำทางวัฒนธรรมมวยไทยมาพัฒนามาปรับใช้ ในปัจจุบันผู้สืบทอดต่อจากคุณ พันนา ฤทธิไกร ผู้กำกับภาพยนตร์การต่อสู้ป้องกันตัวและคิวบู๊ของเมืองไทย

๒. สันทนากลุ่ม เป็นกลุ่มผู้เรียนการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว หมายถึง กลุ่มผู้เข้ารับการฝึกฝนในการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว จำนวน ๑๕ คน นอกจากนี้ยังใช้เครื่องมือการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะร่วมวิจัยในการเสนอความคิดเห็น รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาข้อสรุป

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยสามารถใช้เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้

๑. การบันทึกข้อมูลด้วยอุปกรณ์ ได้แก่ ดินสอ ยางลบ ปากกา สมุดจดบันทึก โทรศัพท์มือถือ เครื่องบันทึกเสียงซึ่งเป็นอุปกรณ์ในการทำการบันทึกการวิจัย

๒. ประเด็นการตั้งคำถามที่ใช้สำหรับการสัมภาษณ์และสังเกต คำถามเป็นคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเป็นแนวคำถาม ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการศึกษาเพื่อหาคำตอบในการทำการวิจัย รูปแบบการสัมภาษณ์เป็นรูปแบบการใช้คำถาม คือ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างผู้วิจัยกำหนดเลือกกลุ่มสนทนา ๒ กลุ่ม โดยคำถามที่ผู้วิจัยใช้ในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูล ประกอบด้วยประเด็น คำถาม ๓ ประเด็น ดังนี้

๑. คำถามเพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของปัญหาและอุปสรรคการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวจากอดีตถึงปัจจุบัน

๒. คำถามเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์

๓. คำถามเพื่อศึกษา ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์

ผลการศึกษา

งานวิจัยเรื่องการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์: กรณีศึกษา บริษัท อุลตรา ไทเกอร์ จำกัด คืองานวิจัยที่ศึกษาการใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นทุนหรือเป็นปัจจัยหนึ่งในการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์ การนำเอาทุนทางวัฒนธรรมมาปรับใช้ในเชิงพาณิชย์ไม่ได้เป็นเพียงแค่

การจัดการศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเพียงอย่างเดียว แต่ยังประกอบไปกับการจัดกิจกรรมลักษณะอื่น ๆ การพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์ที่เกิดขึ้นนั้นต้องอาศัยพื้นที่ในการแสดงซึ่งอาจเรียกว่า “โรงละคร” โดยสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

๑. นโยบายของรัฐที่ส่งเสริมศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว อุตสาหกรรมกีฬามีการเติบโตสูงและสร้างรายได้ทางธุรกิจได้มหาศาลการนำเอาเอกลักษณ์ที่โดดเด่นมาต่อยอด เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับเศรษฐกิจ

๒. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์สามารถจำแนกได้ ๒ กลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก และกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียรอง

๓. ปัจจัยการจัดการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว จำนวนสถานที่ตั้งในการให้บริการ ความสะดวกสบายต่อผู้ที่มารับชมการแสดงรวมถึงตำแหน่งในการจัดสร้างสถานที่ของการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

๔. ภาพรวมการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว มี ๒ ลำดับ ดังนี้

๑. การบ่งชี้ความรู้ เป็นกระบวนการ การเรียนรู้ศึกษาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวได้อย่างถูกต้อง โดยให้มีชุมชนดังกล่าวเข้ามามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว สอดแทรกเนื้อหาประวัติความเป็นมาและความสำคัญ จากการสำรวจภาคสนามพบว่าการแนะแนวทางบ่งชี้ความรู้ ก็พหุภูมิปัญญาไทย ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว มีดังนี้

๑.๑ การจำแนกประเภท เป็นการระบุประเภทของศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ซึ่งสามารถจำแนกได้ ๒ ประเภท คือ ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวประเภทกีฬา และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวประเภทการแสดงสวยงาม

๑.๒ แหล่งความรู้ เป็นการระบุหรือชี้แนะให้ความรู้ เกี่ยวกับศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทความรู้ชัดเจน คือ เอกสารหนังสือวิชาการ งานวิจัย รวมถึง เว็บไซต์ บนอินเทอร์เน็ต เป็นต้น และอีกประเภท คือ ประเภทจดจำในตัวบุคคล คือ ผู้ถ่ายทอดศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวทั้ง ๔ สาย ครูมวย หรือผู้ชำนาญการพิเศษด้านศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

๒. การสร้างเพื่อแสวงหาความรู้ เป็นกระบวนการการศึกษา ค้นคว้า รวบรวม ด้วยตัวเอง เพื่อให้เกิดการ รับรู้ ตระหนัก และสงวนรักษา ให้คงอยู่เพื่อที่จะนำไปใช้ต่อยอดต่อไป โดยการแสวงหาความรู้ นั้น ผู้วิจัยพบว่าการสร้างเพื่อแสวงหาความรู้มีหลักการดังนี้

๒.๑ การเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ตรง เป็นการเรียนรู้จากการลงมือ ปฏิบัติ การค้นคว้า การอ่าน การสังเกต และการทดลองคิด เป็นต้น

๒.๒ การหารือ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นการสร้างคำถามและหาคำตอบโดยการเปิดโอกาสให้กลุ่มย่อยแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และเกิดเป็นวิธีการการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปต่อไป

ทรัพยากรวัฒนธรรมที่นำมาใช้เพื่อพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว จุดประสงค์ของการนำทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มาปรับใช้นั้น อาจทำขึ้นเพื่อสร้างความน่าสนใจให้กับการแสดง หรือเป็นการสร้างความบันเทิงให้การแสดงมากขึ้นกว่าเดิม “การต่อสู้แม่ไม้มวยไทย ที่ได้รับการยอมรับอย่างถล่มทลายทั่วโลกเฉกเช่นเดียวกับภาพยนตร์องค์บาก ซึ่งทำให้คนดูสามารถนึกภาพตามได้ในทุก ๆ ฉากด้วยเสน่ห์ของศิลปะการต่อสู้ของมวยไทย การนำเอาสิ่งที่มีอยู่แล้วนั้นมาต่อยอดผมว่ามันเป็นอะไรที่น่าตื่นเต้น มาก ๆ”^๔

ทุนทางวัฒนธรรมถูกนำมาปรับใช้ในการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ คือ หนูมานถวายแหวนงูไล่ตุ๊กแก เป็นแม่ท่าแม่ไม้มวยไทย เพื่อสื่อให้ลูกค้าเห็นแล้วสามารถจำได้ทันที จะไม่ค่อยมีตัวหนังสือ เป็นการใช้สัญลักษณ์ทุนทางวัฒนธรรมโดยไม่ต้องมีคำอธิบายเพิ่มเติมในด้านของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม คุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมมีการนำสัญลักษณ์ทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ในการด้านต่าง ๆ คือ

๑. คุณค่าเชิงสัญลักษณ์
๒. คุณค่าเชิงวิชาการ
๓. คุณค่าเชิงสุนทรียศาสตร์
๔. คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ^๕

“ขั้นตอนของการจัดการแสดงองค์บากไลฟ์ โชว์นั้นมีการจัดรูปแบบการจัด Event คือ หนึ่งมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายก่อน เช่น กลุ่มเป้าหมายหลักที่เป็นคนที่ชอบการดูหนังดูภาพยนตร์ชอบศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวก็เหมาะกับการเข้ามาชมการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว หรือการจัดกิจกรรมอื่น ๆ เช่น งานวันแม่ จะพาคุณแม่ไปที่ไหน เราก็เลือกหาและจัดโปรโมชั่นสำหรับเทศกาลหรืองานวันเด็ก ก็จัดกิจกรรมให้ความรู้เด็กพร้อมของรางวัลต่าง ๆ พอเราได้รายละเอียดขั้นตอนวิธีคิดแนวทางแล้วเราถึงไปในขั้นตอนต่อไป”^๖

การพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์นั้นจะต้องมีการขับเคลื่อนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มาจากกลุ่มผู้ลงทุน เป็นส่วนสำคัญการมีวิสัยทัศน์ต่อการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเป็นกลไกสำคัญในการต่อยอดทางธุรกิจและวัฒนธรรมเป็นอย่างดี “ค่ายมวยมีปัญหาขาดการจัดการที่ดี การฝึกสอนแม่ไม้มวยไทยไม่เป็นระบบละเลยพิธีกรรมและขนบธรรมเนียมที่ดีของมวยไทย เน้นการต่อสู้มากกว่ากีฬา

^๔ สัมภาษณ์ วินิจ เลิศรัตนชัย, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^๕ Lipe, William D, **Value and Meaning in Cultural Resources**. In Henry Cleere, (Cambridge: Cambridge University Press, 1956).

^๖ สัมภาษณ์ วินิจ เลิศรัตนชัย, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ขาดการส่งเสริมมวยไทยในเชิงธุรกิจ”^๗ จากข้อความข้างต้นรูปแบบการจัดการแข่งขันป้องกันตัวยังขาดการจัดการที่ดีและขาดผู้ส่งต่อที่แท้จริงจะเห็นได้ว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มาจากกลุ่มผู้ลงทุนที่มีวิสัยทัศน์ต่อศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวนั้นเป็นปัจจัยสำคัญในการต่อยอดการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานจากภาครัฐ และเอกชน ซึ่งอาจจะไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว จากการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว สามารถจำแนกได้ ๒ กลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก และกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียรอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. กลุ่มผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหลักนั้นเป็นกลุ่มที่ ได้รับผลประโยชน์และผลกระทบในการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวโดยตรง ผลจากการศึกษาพบว่ากลุ่มผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวน ๑ กลุ่ม คือ กลุ่มนักแสดงและทีมงานศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีบทบาทหน้าที่ในการเก็บรักษาท่าท่า ร่ายรำเพลงไหว้ครูของศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเอาไว้ พร้อมทั้งเผยแพร่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว เป็นต้น

๒. กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรองซึ่งเป็นกลุ่มที่ มีบทบาทน้อยต่อการรักษาสืบทอดศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว แต่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนให้เกิดการต่อยอดและพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์ กลุ่มผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มนี้เป็นกลุ่มผู้ที่คอยสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือส่งเสริมในการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว จากการศึกษามารถแบ่งออกได้ ๓ กลุ่ม คือ

๑. กลุ่มจากภาครัฐที่จะคอยสนับสนุนได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การท่องเที่ยวและกีฬา และกระทรวงวัฒนธรรม ที่คอยดำเนินการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้มาเรียนรู้และเข้าชมการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

๒. กลุ่มจากภาคเอกชน ได้แก่ เจ้าของสถานที่ในการเปิดใช้พื้นที่เพื่อเผยแพร่การนำศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมมาต่อยอด และบริษัทเอกชนที่ดำเนินการจัดสรรงบประมาณให้สร้างสรรค์ผลงานในการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวให้พัฒนาต่อไป

๓. กลุ่มสถานศึกษา ได้แก่ โรงเรียนฝึกหัดมวยไทยและโรงเรียนฝึกสอนการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว หรือ สตันท์แมน ที่มีการฝึกสอนการเรียนรู้ แม่ไม้มวยไทยที่ถูกดัดแปลงตามหลักสูตรที่ควรปฏิบัติ

^๗ วิศิษฐ์ กาญจนโณภาด และสรยุทธ น้อยเกษม, “ส่วนประสมทางการตลาดบริการของค่ายมวยไทยที่มีผลต่อการได้เปรียบทางการแข่งขัน”, วารสารวิชาการพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๒) : ๒๐๘.

ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวสร้างรายได้ ในการจัดแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวนั้น นอกเหนือจากการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวยังสามารถแสดงศิลปวัฒนธรรมไทยได้อีกด้วย สาเหตุอาจเนื่องมาจากการแสดงในการแสดงที่มีเรื่องของประเพณีและวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องจึงมีนักแสดงบางประเภทสามารถแสดงได้ทั้งศิลปวัฒนธรรมไทยและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวได้อีกทั้งนักแสดงเหล่านี้ยังเป็นครูสอนพิเศษให้กับเด็ก ๆ และผู้ที่มีความสนใจในศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวและศิลปวัฒนธรรมไทย รวมถึงยังสามารถรับงานการแสดงที่เป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวได้อีกด้วย

“คือพวกผมเป็นนักแสดงที่ยึดอาชีพการแสดงเป็นหลักการ เพิ่มพูนความรู้ความสามารถที่จะทำให้เรามีรายได้เพิ่มเรา ต้องเก็บเกี่ยวเอาไว้ เพราะเวลามีงานแสดงอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากศิลปะการต่อสู้เรายังมีรายได้เสริมอีกหนึ่งทาง ดีกว่ามีความสามารถแค่อย่างเดียว”^๘

“วันและเวลาของมวยไทยผ่านยุคสมัยมาถึงปัจจุบันกินเวลายาวนาน ทุกวันนี้มวยไทยผูกติดอยู่กับธุรกิจอย่างแนบแน่นไม่ว่าจะเป็นการชกในสนามมวยที่ได้มาตรฐานหรือการฝึกมวยเพื่อการออกกำลังกายหรือการประยุกต์ใช้กับการแสดง แต่ก็ไม่ว่าจะปฏิเสธได้ว่าปัจจุบันธุรกิจกับมวยไทยทำให้ทุกวันนี้กระแสของมวยไทยยังไม่หายไปจากการรับรู้ของผู้คน แม้ว่าแก่นแท้หลายอย่างของความเป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวมวยไทยจะสูญหายไป แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงดีกว่าไม่มีการสืบทอดเลย”^๙

“ทุกวันนี้เมื่อเราพูดว่าจะอนุรักษ์ศิลปะมวยไทยได้อย่างไร มันคงเป็นเรื่องที่ถกเถียงกันอย่างมาก ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวมวยไทยเป็นทั้งกีฬา เป็นทั้งการแสดง วันนี้นับเวทีมวยเองก็ต่อสู้กันอย่างดุเดือดโดยมีเรื่องของธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง คงเป็นเรื่องยากที่จะเห็นแม่ไม้มวยไทยแบบดั้งเดิม แต่หากอยากเห็นรูปแบบของแม่ไม้มวยไทยที่สง่างาม การแสดงโชว์ศิลปะมวยไทยเป็นช่องทางที่สามารถนำเสนอได้อย่างลงตัวที่หาชมได้ในปัจจุบัน”^{๑๐}

รายได้จากการต่อยอดศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว จากการศึกษาพบว่าในการจัดการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์นั้นเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวจึงทำให้ทางผู้จัดการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเพิ่มโอกาสการต่อยอดธุรกิจโดยการจัดทำสินค้าจำหน่ายแก่ผู้ชมที่มารับชมการแสดง เช่น เสื้อยืด โปสเตอร์ด แก้วน้ำ ร่ม หมวก เป็นต้น

นักแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเน้นกระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ผ่านผู้ถ่ายทอดมวยไทยแล้วสามารถแสวงหาความรู้ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวได้ด้วยตนเอง แต่เนื่องจากการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเป็นการถ่ายทอดความรู้แบบส่งต่อความรู้ จึงต้องอาศัยเวลาในการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ

^๘ สัมภาษณ์ ฐาปกรณ์ แก้วกระต่าย, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๙ สัมภาษณ์ จรัสเดช อุลิต, ๒๔ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๐} สัมภาษณ์ กฤษณะ ลาตพันธ์, ๑๓ เมษายน ๒๕๖๑.

และสมาธิในการจดจำ ขั้นตอนการจัดเก็บต้องทำเป็นแบบแผนในการเผยแพร่ สร้างศูนย์การเรียนรู้ เพื่อสร้างเป็นความรู้ที่ชัดเจน กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือมีทัศนคติที่เปิดกว้าง รวมทั้งสนับสนุนการต่อยอดที่ทำให้ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวปรากฏอยู่ในสถานที่จัดแสดงต่อไปในอนาคต

บทสรุป

การพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์ จากการศึกษาทรัพยากรวัฒนธรรมที่ถูกนำไปใช้ในการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว องค์บาก ไลฟ์ คือ ทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้และทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยวิธีการหยิบยกเรื่องราวของทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มาเป็นแนวคิดหลักของงาน และนำทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้มาใช้ในการจัดการ โดยวัฒนธรรมที่จับต้องได้สามารถสรุปได้ว่ามีกระบวนการของผู้ผลิตศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวครบถ้วนทุกขั้นตอน โดยมีการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับท่วงท่าไม้มวยไทย เพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์สินค้า แต่การจัดเก็บความรู้ท่วงท่าไม้มวยไทย ยังไม่มีระบบในการจัดการที่ชัดเจน ส่วนการถ่ายทอดความรู้ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวต้องอาศัยผู้ที่รับการถ่ายทอดในการแสดงเข้ามาเรียนรู้กับผู้ถ่ายทอดศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ปัจจุบันยังไม่มีระบบที่ช่วยจัดเก็บความรู้ให้เป็นความรู้ชัดเจนสำหรับถ่ายทอดความรู้ไม้มวยไทย แม้ปัจจุบันจะมีครูมวยหลาย ๆ ท่านที่มีความพร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้ท่วงท่าไม้มวยไทย หากแต่ยังไม่มีระบบที่ชัดเจนในการจัดเก็บอาจส่งผลให้ความรู้ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวจะเลือนหายไป ทั้งนี้การผลิตสินค้าที่นำทุนวัฒนธรรมไปใช้ในการสร้างผลิตภัณฑ์สินค้ามวยไทยที่นำเอาท่วงท่าต่าง ๆ ในไม้มวยเข้ามาผสมผสานกับตัวผลิตภัณฑ์ เช่น การผลิตนวมชกมวย แก้ว หมวก ร่ม กระเป๋า สมุดจดบันทึก เป็นต้น ดังนั้น การประยุกต์การจัดการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวให้เข้ากับยุคสมัยของปัจจุบัน เหมาะสมต่อการต่อยอดในอนาคตสืบไป

มวยไทยถือว่าเป็นศิลปะป้องกันตัวของไทย เป็นวัฒนธรรมไทยที่ทรงคุณค่าจัดเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เพราะเป็นวัฒนธรรมที่มีการส่งต่อความรู้ ทักษะ การประยุกต์ใช้ โดยถูกส่งผ่านและถ่ายทอด จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งยังมีการนำมาผลิตซ้ำ หรือนำมาใช้ใหม่ เพื่อตอบสนองต่อสภาพสังคม และวิวัฒนาการให้ทันยุคสมัย กล่าวคือหากในสังคมใดไม่มีการดำรง สืบสานวัฒนธรรม และตระหนักถึงคุณค่าก่อนที่จะสูญหาย สังคมนั้นก็จะไม่มีมรดกที่ควรแก่คุณค่า การอนุรักษ์ สงวนรักษา ให้คนรุ่นลูกหลานได้ใช้สืบต่อไป ผู้ที่มีบทบาทเผยแพร่และสนับสนุนศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวจึงมีวิธีการสำหรับถ่ายทอดผ่านความรู้โดยนัย จากการแสดงท่วงท่าไม้มวยไทย ทั้งการสอนด้วยตัวเองและผ่านหนังสือ ตำราการจดบันทึกที่เขียนขึ้น การนำความรู้ไปใช้งาน ผู้ที่มีบทบาทเผยแพร่และสนับสนุนศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวของไทยที่มีมาปรับใช้ในการแสดงให้นักแสดงกับผู้ที่สนใจ นำสิ่งที่ได้รับถ่ายทอดความรู้มาประยุกต์ใช้สร้างการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวและปรับใช้ในยุคสมัยในอนาคตต่อไป

การอภิปรายผล

การศึกษาการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเชิงพาณิชย์ ในสถานการณ์ปัจจุบัน พบว่าแนวทางการจัดการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ศึกษาความต้องการร่วมกันได้ ๒ กลุ่มตัวอย่าง คือกลุ่มผู้ประกอบการภายนอกและผู้สืบทอด กลุ่มผู้เรียนศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ทั้ง ๒ กลุ่ม แบ่งแนวทางออกเป็น ๒ แนวทาง คือ แนวทางธุรกิจและแนวทางการเป็นแหล่งเรียนรู้ แต่ทุกกลุ่มมีทัศนคติต่อการจัดการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวไปในทิศทางเดียวกัน คือ ทัศนคติในด้านบวกและยอมรับการประยุกต์การจัดการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวให้เข้ากับยุคสมัยของปัจจุบัน ดังนั้นแนวทางการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวอย่างเหมาะสมและต่อยอดในอนาคต มีดังนี้

๑. แนวทางธุรกิจเชิงพาณิชย์สถานที่ในการจัดการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวส่วนหนึ่งให้จัดสรรพื้นที่ให้เช่าสำหรับจำหน่ายสินค้าที่มาจากทุนทางวัฒนธรรม สถานที่จัดการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวจะได้รายได้จากการให้เช่าพื้นที่ อีกทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ของสถานที่จัดการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวที่ช่วยส่งเสริมการสืบสานวัฒนธรรมไทย

๒. แนวทางการเป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนทางวัฒนธรรมพัฒนาสถานที่จัดการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวให้เป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนเช่นเดียวกับการเรียนพิเศษในวันหยุด ให้สอดคล้องกับศิลปวัฒนธรรมการแสดงและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวจะช่วยให้การเรียนรู้วัฒนธรรมได้ดีขึ้น และสามารถจดจำได้ถึงคุณค่าและความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรม

การส่งเสริมจำหน่ายสินค้าวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยคุณสมบัติของโรงละครในการจัดแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเป็นแหล่งซื้อขายจำหน่ายของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวและผู้ชมการแสดง ดังนั้นการสนับสนุนช่วยจำหน่ายสินค้าประจำชุมชนเป็นการขยายความหลากหลายของสินค้าในชุมชนให้กว้างขึ้นซึ่งเปรียบเสมือนการประชาสัมพันธ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนทางหนึ่ง “การที่มีสถานที่จัดการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวอยู่ใกล้ ๆ ชุมชน ทำไมเราจะไม่ลองเอาผลิตภัณฑ์จากชุมชนไปติดตลาดดูบ้าง ไม่ต้องเป็นวัฒนธรรมจำ เป็นพวกลายผ้าขาวม้าหรือ พวกกระโปรงตัด ลักษณะท่ามวยไทยก็จำหน่ายได้”^{๑๑}

แหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเช่นกัน การส่งเสริมระบบการศึกษาตลอดชีวิต เป็นการให้วิชาชีพการปลุกฝังพื้นฐานศิลปะการต่อสู้ป้องกันเพื่อต่อยอดความรู้ให้กับชุมชน กลุ่มคนที่มีความสนใจ สามารถยึดเป็นอาชีพในอนาคตได้รวมทั้งยังสามารถนำไปประยุกต์เพื่อออกกำลังกาย สร้างเสริมความแข็งแรงและสมารถความสามัคคี โรงเรียนสถานศึกษาเองสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนรู้และเผยแพร่ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวได้ โดยการบรรจุให้หลักสูตรการเรียนการสอนในวิชาพลศึกษาเป็นต้น นอกจากนั้นการก่อตั้งแหล่งการเรียนรู้ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวจะเป็น

^{๑๑} สัมภาษณ์ รุจยาภา อากาศ, ๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ส่วนในการปลูกฝังให้เห็นถึงคุณค่า ความสำคัญของประวัติความเป็นมาและรากเหง้าของความเป็นไทย ซึ่งภายในพื้นที่การเรียนรู้ควรมีเอกสารที่เกี่ยวข้องความเป็นมาของศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว หนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หอเกียรติยศ ผู้ประสบความสำเร็จ รวมถึงศิลปินแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับ กีฬากุมิปัญญาไทย สาขาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเนื่องในปัจจุบัน ไม่มีศิลปินแห่งชาติด้านนี้ และจัดพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และหารือเพื่อต่อยอดพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเพื่อ เป็นแรงบันดาลใจต่อคนรุ่นหลังที่สนใจต่อไป

ข้อเสนอแนะ

๑. สถานการณ์และรูปแบบการนำมวยไทยไปพัฒนาในปัจจุบันควรจัดพื้นที่เพื่อจัดการแสดงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเพื่อให้เกิดเป็นพื้นที่การเรียนรู้ เพิ่มขึ้นนอกเหนือจากการจัดการแข่งขันศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแค่เชิงพาณิชย์ เพื่อชุมชนจะได้มีส่วนร่วมและจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวต่อไป

๒. ควรจัดตั้งสถานที่เพื่อส่งเสริมศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวด้านกีฬากุมิปัญญาไทย สาขาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว โดยภาครัฐ และภาคเอกชนสามารถเข้ามาให้การสนับสนุนเพื่อกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้จากแนวทางในการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว เป็นการช่วยในการสงวนรักษา กีฬากุมิปัญญาไทย สาขาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. **มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ: วัฒนธรรมวิถีและภูมิปัญญา**. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๕๙.

วรยุทธ์ ทิพย์เที่ยงแท้. “ลีลาไม่ตายมวยไทยของยอดนักมวยไทย”. **วารสารวิชาการ สถาบันการพลศึกษา**

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๔๔) : ๑๓๒.

วิศิษฐ์ กาญจนโนภาส และสรยุทธ์ น้อยเกษม. “ส่วนประสมทางการตลาดบริการของค่ายมวยไทยที่มีผลต่อการได้เปรียบทางการแข่งขัน”. **วารสารวิชาการพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา**. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๒) : ๒๐๘.

สัมภาษณ์ กฤษณะ ลาตพันธุ์. ๑๗ เมษายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ จรัสเดช อุลิต. ๒๔ กันยายน ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ฐาปกรณ์ แก้วกระต่าย. ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ รุจยาภา อากาศ. ๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ วินิจ เลิศรัตนชัย. ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑.

เว็บไซต์

สุวิทย์ เมษินทรีย์. “วัฒนธรรม ๔.๐ Spectrum แห่งความเป็นไทย”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.facebook.com/drsuvitpage [๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๐].

Lipe, William D. **Value and Meaning in Cultural Resources**. In Henry Cleere. Cambridge: Cambridge University Press, 1956.

อิทธิพลของทักษะด้านภาษีอากรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพ
การปฏิบัติงานในระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ทางอีเมล
ของผู้ทำบัญชีในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
The Influence of Taxation Skills Affecting the Efficiency of
the Electronic Tax Invoices by Email of
Accountants in Bangkok and Perimeter

วินัย ปณิธานรักษ์ชัย*

Winai Panithanrakchai,

หลักสูตรบัญชีมหาบัณฑิต คณะบัญชี มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Master of Accountancy Program in Accountancy, Sripatum University

ประเวศ เพ็ญวุฒิกุล**

Prawet Penwitikul

คณะบัญชี มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ประเทศไทย

Faculty of Accountancy, Sripatum University, Thailand

Email : winaipan4@gmail.com

Received : May 5, 2020

Revised : August 7, 2020

Accepted : August 8, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ทางอีเมลในด้านการจัดทำใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ ด้านการส่งมอบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ และในด้านการเก็บรักษาใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ของผู้ทำบัญชีในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ทำบัญชีในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน ๓๔๕ คน ใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตรวจสอบความสัมพันธ์ด้วยการหาค่าความแปรปรวน (Tolerance

* วินัย ปณิธานรักษ์ชัย Winai Panithanrakchai นักศึกษามหาบัณฑิต หลักสูตรบัญชีมหาบัณฑิต คณะบัญชี มหาวิทยาลัยศรีปทุม Master of Accountancy Program in Accountancy, Sripatum University

** ดร.ประเวศ เพ็ญวุฒิกุล Dr.Prawet Penwitikul อาจารย์ประจำหลักสูตรบัญชีมหาบัณฑิต คณะบัญชี มหาวิทยาลัยศรีปทุม Faculty of Accountancy, Sripatum University

และค่า VIF) และทดสอบความสัมพันธ์โดยใช้สถิติ Pearson's Correlation Coefficient ทดสอบสมมติฐานด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงอายุอยู่ระหว่าง ๓๕-๔๕ ปีมีการศึกษาในระดับปริญญาตรี ประสบการณ์ในการทำบัญชีมากกว่า ๑๕ ปี มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท และส่วนใหญ่มีสถานที่ทำงานอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ผู้ทำบัญชีมีทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรในด้านความรู้ในระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์อยู่ในระดับปานกลาง ในด้านความรู้ในระบบการยื่นแบบผ่านอินเทอร์เน็ตและในด้านความรู้กฎหมายภาษีอากรตามประมวลรัษฎากรอยู่ในระดับมาก ผลการทดสอบสมมติฐานด้วยวิธีการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุพบว่า ทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by E-mail ในด้านการจัดทำใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ ด้านการส่งมอบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ ด้านการเก็บรักษาใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ได้รับการสนับสนุนที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

คำสำคัญ: การปฏิบัติงาน; ใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์; ผู้ทำบัญชี

Abstract

The research aimed to study the influence of taxation skills affecting the efficiency of electronic tax invoice by E-mail in electronic tax invoice preparation, electronic tax invoices Delivery and electronic tax invoices storage of accountants in Bangkok and Perimeter. Research methodology is survey research. By using questionnaires to collected data from a sample of 395 accountants in Bangkok and Perimeter. Analyze basic data by descriptive statistics such as frequency distribution, percentage, mean, and standard deviation. Examine the relationships finding the variance (Tolerance and VIF). and the relationships testing by Pearson's Correlation Coefficient. Data analysis for hypotheses using the Multiple Regression Analysis is statistical significance level .05.

The results of this research found that revealed most of the respondents were female, aged between 35-45 years, had a bachelor's degree. Over 15 years of accounting experience, an average monthly income of less than 30,000 baht and most of the workplaces in Bangkok. There was a moderate level of taxation skill. When considering each aspect, was found that the accountants had the taxation skills in the knowledge of electronic tax invoice system at a medium level. knowledge of the E-filing system

and knowledge of Thai Revenue Code were at a high level. The results of the hypothesis testing by multiple regression analysis revealed that the influence of taxation skills on the efficiency of the e-Tax Invoice by E-mail system in electronic tax invoice preparation, electronic tax invoices delivery and electronic tax invoices storage was the hypothesis support at statistically significant .05

Keyword: Practice; Electronic Tax Invoice; Accountant

บทนำ

ตามที่รัฐบาลมีนโยบายผลักดันระบบการชำระเงินของประเทศให้เข้าสู่ระบบการชำระเงินแบบอิเล็กทรอนิกส์แห่งชาติ (National e-Payment) โดยให้สามารถรองรับธุรกรรมทางการเงินและกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-Payment) อย่างครบวงจร เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว และเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของภาคธุรกิจของประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในกิจกรรมและกระบวนการทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งกรมสรรพากรได้มีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุน ให้ผู้ประกอบการจัดทำและนำส่งใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์และใบรับอิเล็กทรอนิกส์ ตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ เป็นต้นมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของภาคเอกชน และเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการอิเล็กทรอนิกส์ (e-Service) ของภาครัฐ กรมสรรพากรได้พัฒนาระบบบริการจัดทำและนำส่งข้อมูลใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์และใบรับอิเล็กทรอนิกส์ (e-Tax invoice & e-Receipt) ในรูปแบบใหม่ โดยกำหนดหลักเกณฑ์และพัฒนาระบบให้มีความยืดหยุ่นและสะดวกในการใช้งาน โดยปรับปรุงรูปแบบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ให้เป็นมาตรฐานสากลตามข้อเสนอแนะของสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน) กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนสามารถนำไปใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพตามหลักมาตรฐานสากลการจัดทำและนำส่งข้อมูลใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์และใบรับอิเล็กทรอนิกส์ ตามระเบียบกรมสรรพากรว่าด้วยการจัดทำ ส่งมอบ และเก็บรักษาใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ และใบรับอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๖๐ โดยข้อมูลที่นำส่งให้กรมสรรพากรจะต้องอยู่ในรูปแบบ XML File ซึ่งเป็นไปตามข้อเสนอแนะมาตรฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่จำเป็นต่อธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ว่าด้วยข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์สำหรับการขายสินค้าและบริการ ดังนั้น ผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีหรือบุคลากรทางบัญชีมีการเตรียมความพร้อมและพัฒนาทักษะในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบการชำระเงินแบบอิเล็กทรอนิกส์แห่งชาติ (National e-Payment) และรองรับระบบ e-Tax invoice ของกรมสรรพากรทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

ในระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ทางอีเมลในการจัดทำใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ ด้านการส่งมอบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ ด้านการเก็บรักษาใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ของผู้ทำบัญชีในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (กรมสรรพกร ๒๕๖๐)^๑ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันทางสังคมทั้ง ๕ คือ ครอบครัว ศาสนา ชุมชน โรงเรียน และสื่อมวลชน ด้วยการบูรณาการหลักความสันโดษ คือ ยินดีตามได้ พอใจตามมี ยินดีตามสมควร เข้ามาใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เยาวชนเรียนรู้ซึมซับแบบอย่างของพฤติกรรมนี้ เมื่อเยาวชนมีความสันโดษแล้ว เขารู้จักยินดีพอใจในสิ่งที่มีอยู่แล้ว ทำอยู่แล้ว และไม่เสียเวลาไปเสาะหาของใหม่ แต่ยินดีพอใจที่จะทำตรงนั้นให้ดียิ่งขึ้นทำให้เกิดฉันทะเข้าสู่อิทธิบาท ๔ ทางแห่งความสำเร็จ เกิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ คือ เมื่อพอใจยินดีกับวัตถุสิ่งของที่มีอยู่สิ่งที่ทำอยู่แล้ว ก็ไม่ต้องไปแสวงหาใหม่ให้เสียเวลา ใช้เวลานั้นไปทำสิ่งที่มีประโยชน์ต่อผู้อื่น จึงเกิดจิตอาสาทำประโยชน์ให้สังคม เมื่อเห็นสังคมได้รับประโยชน์จากจิตอาสาของตนก็ยินดีพอใจก็ทำให้เห็นคุณค่าของตัวเอง เห็นคุณค่าของผู้อื่นส่งผลให้มีสุขภาพจิตดี เมื่อรู้ว่าที่ทำมาแล้วถูกทาง ก็ยังทำต่อไปอย่างสม่ำเสมอคือมีวินัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาอิทธิพลของทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ในการจัดทำใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ ด้านการส่งมอบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์และด้านการเก็บรักษาใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ของผู้ทำบัญชีในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ทำบัญชีในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน ๓๙๕ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลของการศึกษาในครั้งนี้คือแบบสอบถาม (Questionnaire) ใช้สถิติเชิงปริมาณในการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยการวิเคราะห์สหสัมพันธ์พหุคูณด้วยการทดสอบค่าความทนทาน (Tolerance) และค่า VIF (Variance inflation factors) การทดสอบสมมติฐานการวิจัยด้วยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

^๑ กรมสรรพากร, “ระเบียบกรมสรรพากรว่าด้วยการจัดทำส่งมอบและเก็บรักษาใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ผ่านระบบ E-Tax Invoice by E-mail พ.ศ. ๒๕๖๐”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.etda.or.th/laws-sharing.html>, (๒๕๖๐).

ผลการวิจัย

ผู้ตอบแบบสอบถาม คือ ผู้ทำบัญชีในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวนทั้งสิ้น ๓๙๕ คน ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยการวิเคราะห์สหสัมพันธ์พหุคูณด้วยการทดสอบค่าความทนทาน (Tolerance) พบว่า มีค่าต่ำสุดเท่ากับ ๐.๒๓ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำที่ต้องมากกว่า ๐.๑ และค่า VIF (Variance inflation factors) พบว่า มีค่าสูงสุดเท่ากับ ๔.๔๓ ซึ่งน้อยกว่า ๑๐ สรุปได้ว่าไม่มีความสัมพันธ์กันและมีความเหมาะสมที่จะนำไปวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยด้วยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เป็นดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ ทักษะด้านกฎหมายภาษีอากร (ด้านความรู้ในระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ด้านความรู้ในระบบการยื่นแบบผ่านอินเทอร์เน็ตและด้านความรู้กฎหมายภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร) มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email

ตารางที่ ๑ ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณของทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email โดยรวม

ตัวแปร	b	SE _b	Standardized Coefficients	t- value	p
ETAXINV	-.034	.043	-.033	-.783	.434
TAXONLINE	.315	.074	.273	4.262	.000*
LAWTAX	.448	.060	.475	7.483	.000*

หมายเหตุ ค่าคงที่ = ๑.๓๘๕, SE_{est} = .๖๕๖, n = ๓๙๕, R² = .๔๘๔, F = ๑๒๔.๔๓๒, Sig = .๐๐๐

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๑ พบว่า ทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email โดยรวมได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ สามารถอธิบายการมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email อยู่ที่ร้อยละ ๔๘.๔๐ สมมติฐานได้รับการสนับสนุน เมื่อพิจารณารายตัวแปร พบว่า ทักษะด้านกฎหมายภาษีอากร ด้านความรู้ในระบบการยื่นแบบผ่านอินเทอร์เน็ต (TAXONLINE) และด้านความรู้กฎหมายภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร (LAWTAX) มีอิทธิพลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email โดยรวมได้รับการสนับสนุนที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ และด้านระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ (ETAXINV) ไม่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email โดยรวม

สมมติฐานที่ ๒ ทักษะด้านกฎหมายภาษีอากร (ด้านความรู้ในระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ ด้านความรู้ในระบบการยื่นแบบผ่านอินเทอร์เน็ต และด้านความรู้กฎหมายภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร) มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email ในด้านการจัดทำใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์

ตารางที่ ๒ ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุของทักษะด้านภาษีอากรมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email ด้านการจัดทำใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์

ตัวแปร	b	SE _b	Standardized Coefficients	t- value	p
ETAXINV	-.071	.045	-.067	-1.576	.116
TAXONLINE	.268	.077	.227	3.498	.001*
LAWTAX	.504	.062	.523	8.142	.000*

หมายเหตุ ค่าคงที่ = ๑.๔๔๘, SE_{est} = .๖๗๙, n = ๓๔๕, R² = .๔๗๑, F = ๑๑๗.๘๗๐, Sig = .๐๐๐

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๒ พบว่า ทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by E-mail ด้านการจัดทำใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ สามารถอธิบายการมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by E-mail ด้านการจัดทำใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ได้ร้อยละ ๔๗.๑๐ และสมมติฐานได้รับการสนับสนุนเมื่อพิจารณารายตัวแปร พบว่า ทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรในด้านความรู้ในระบบการยื่นแบบผ่านอินเทอร์เน็ต (TAXONLINE) ด้านความรู้กฎหมายภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร (LAWSTAX) มีอิทธิพลทางบวกต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email ด้านการจัดทำใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรในด้านระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ (ETAXINV) ไม่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email ด้านการจัดทำใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์

สมมติฐานที่ ๓ ทักษะด้านกฎหมายภาษีอากร (ด้านความรู้ในระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ ด้านความรู้ในระบบการยื่นแบบผ่านอินเทอร์เน็ต และด้านความรู้กฎหมายภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร) มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email ในด้านการส่งมอบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์

ตารางที่ ๓ ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุ ของทักษะด้านกฎหมายภาษีอากร มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email ด้านการส่งมอบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์

ตัวแปร	b	SE _b	Standardized Co-efficients	t- value	p
ETAXINV	.002	.047	.002	.040	.968
TAXONLINE	.351	.080	.287	4.361	.000*
LAWTAX	.419	.065	.420	6.430	.000*

หมายเหตุ ค่าคงที่ = ๑.๒๐๑, SE_{est} = .๗๑๓, n = ๓๙๕, R² = .๔๕๓, F = ๑๐๙.๘๔๓, Sig = .๐๐๐

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๓ พบว่า ทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email ด้านการส่งมอบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และสามารถอธิบายการมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email ด้านการส่งมอบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ร้อยละ ๔๕.๓๐ สมมติฐานได้รับการสนับสนุน เมื่อพิจารณารายตัวแปร พบว่า ทักษะด้านกฎหมายภาษีอากร ด้านความรู้ในระบบการยื่นแบบผ่านอินเทอร์เน็ต (TAXONLINE) และด้านความรู้กฎหมายภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร (LAWTAX) มีอิทธิพลทางบวกต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email ด้านการส่งมอบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรในด้านระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ (ETAXINV) ไม่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email ด้านการส่งมอบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์

สมมติฐานที่ ๔ ทักษะด้านกฎหมายภาษีอากร (ด้านความรู้ในระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ ด้านความรู้ในระบบการยื่นแบบผ่านอินเทอร์เน็ต และด้านความรู้กฎหมายภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร) มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email ในด้านการเก็บรักษาใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์

ตารางที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุ ของทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email ด้านการเก็บรักษาใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์

ตัวแปร	b	SE _b	Standardized Co-efficients	t- value	p
ETAXINV	-.033	.045	-.032	-.727	.467
TAXONLINE	.327	.077	.280	4.229	.000*
LAWTAX	.420	.063	.441	6.718	.000*

หมายเหตุ ค่าคงที่ = ๑.๓๗๕, $SE_{est} = .๖๘๕$, $n = ๓๙๕$, $R^2 = .๔๔๙$, $F = ๑๐๗.๘๗๖$, $Sig = .๐๐๐$

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔ พบว่า ทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email ด้านการเก็บรักษาใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และสามารถอธิบายการมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email ด้านการเก็บรักษาใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ร้อยละ ๔๔.๙๐ สมมติฐานได้รับการสนับสนุน เมื่อพิจารณารายตัวแปรพบว่า ทักษะด้านกฎหมายภาษีอากร ด้านความรู้ในระบบการยื่นแบบผ่านอินเทอร์เน็ต (TAXONLINE) และด้านความรู้กฎหมายภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร (LAWTAX) มีอิทธิพลทางบวกต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email ด้านการเก็บรักษาใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรในด้านระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ทางอีเมลล์ (ETAXINV) ไม่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email ด้านการเก็บรักษาใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ของหน่วยวิเคราะห์ทั้งหมดจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรในด้านความรู้ในระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์อยู่ในระดับปานกลาง ด้านความรู้ในระบบการยื่นแบบผ่านอินเทอร์เน็ต และในด้านความรู้กฎหมายภาษีอากรตามประมวลรัษฎากรอยู่ในระดับมาก ผลการทดสอบสมมติฐานด้วยวิธีการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ พบว่า ทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรโดยรวมมีอิทธิพลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email โดยรวม ทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรด้านความรู้ในระบบการยื่นแบบผ่านอินเทอร์เน็ต และด้านความรู้กฎหมายภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร มีอิทธิพลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email ในด้านการจัดทำใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ ด้านการส่งมอบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ และด้านการเก็บรักษาใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ในขณะที่ด้านระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ไม่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email ด้านการจัดทำ ด้านการส่งมอบ และด้านการเก็บรักษาใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดของระเบียบกรมสรรพากรเกี่ยวกับระบบ e-Tax Invoice by Email ซึ่งเป็นระบบปฏิบัติการทางด้านการออกใบกำกับภาษีตามมาตรา ๘๖/๔ ใบเพิ่มหนี้ตามมาตรา ๘๖/๙ และ ใบลดหนี้ตามมาตรา ๘๖/๑๐ แห่งประมวลรัษฎากรที่ได้มีการจัดทำข้อความขึ้นเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งได้มีการประทับรับรองเวลาโดย สฟธอ และจัดส่งไปยังผู้ซื้อสินค้าหรือผู้รับบริการผ่านทาง Email โดยระบบนี้จะช่วยลดต้นทุนในการพิมพ์ใบกำกับภาษีโดยกระดาษ ลดต้นทุนในการส่งมอบใบกำกับภาษี ลดต้นทุนในการ

เก็บรักษาใบกำกับภาษีแบบเดิม สามารถตรวจสอบถึงผู้ส่งข้อมูลตัวจริงเพื่อช่วยเพิ่มความมั่นใจให้คู่ค้าและผู้ประกอบการยังได้รับการยกเว้นการสอบยันใบกำกับภาษี จากประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการเข้าสู่ระบบ e-Tax Invoice by Email ผู้ประกอบการจึงมุ่งเน้นให้นักบัญชีพัฒนาความรู้ความสามารถในทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรเพื่อให้การปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email ให้มีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างแท้จริง^๒ สอดคล้องกับงานวิจัยที่ว่า การสร้างมนต์เสน่ห์และความเชื่อมั่นของผู้บริหารท้องถิ่นนั้นมีความสำคัญอย่างมากที่จะช่วยเสริมสร้างความมั่นใจให้กับภาคส่วนต่าง ๆ รวมถึงภาคประชาชนที่ได้เข้าร่วมโครงการแล้วยังเชื่อมั่นในวิสัยทัศน์ว่าโครงการจะสามารถนำพาประชาชนกลุ่มเป้าหมายให้ประสบความสำเร็จได้^๓ ซึ่งตรงกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสหลักธรรมที่จะเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความสามัคคีกัน การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม ในปัจจุบันการอยู่ร่วมกันถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ ในการที่จะนำพาให้มีความเจริญก้าวหน้าทั้งในด้านการงาน การอยู่ร่วมกันได้นั้นบุคคลในสังคมจะต้องมีความร่วมมือร่วมใจกัน มีความสามัคคีปรองดองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันจะช่วยให้เกิดความสงบสุขในสังคมและส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้^๔ ความมีวินัยต่อการปฏิบัติหน้าที่เมื่อได้รับการมอบหมายให้ปฏิบัติภารกิจจะต้องปฏิบัติตามบรรลุมติวัตถุประสงค์ โดยความรับผิดชอบนั้นต้องเริ่มจากความรับผิดชอบในหน้าที่หลักและหน้าที่อื่น ๆ ความรับผิดชอบในการทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จตามกำหนดเวลาการมีวินัยขั้นพื้นฐาน การตรงต่อเวลาอย่างสม่ำเสมอ การปฏิบัติตามระเบียบช่วยให้เกิดความเชี่ยวชาญและการพัฒนาสมรรถนะของตนให้มีเทคนิคสูงขึ้นอย่างมีอาชีพรวมถึงการมีวินัยในการใช้จ่ายให้อยู่ในงบประมาณที่มีอยู่^๕ สอดคล้องกับแนวคิดของ Harring Emerson ที่เสนอเกี่ยวกับแนวคิดหลักการทำงานให้มีประสิทธิภาพนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องต้องทำความเข้าใจและกำหนดแนวทางการทำงานให้กระจ่างและเป็นไปตามแนวคิดของ Katz & Kahn ที่พบว่า การบรรลุเป้าหมายขององค์กรประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้าง

^๒ กรมสรรพากร, “ระเบียบกรมสรรพากรว่าด้วยการจัดทำส่งมอบและเก็บรักษาใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ผ่านระบบ E-Tax Invoice by E-mail พ.ศ. ๒๕๖๐”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.eta.or.th/laws-sharing.html>, (๒๕๖๐).

^๓ ศิวชัย ศรีโศคางกุล และยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว, “ถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พื้นที่ตำบลในเมือง อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น”, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๑๒๕.

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๓๑.

^๕ สุชน ประวัติ, “รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคมของเยาวชนไทย”, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๓๐-๔๕.

ประสบการณ์ให้เพิ่มขึ้นเพื่อการบรรลุเป้าหมายขององค์กร^๖ และสอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับการประเมินประสิทธิผลของการนำบริการอิเล็กทรอนิกส์ (E-service) มาใช้ในการจัดเก็บและให้บริการประชาชน : ศึกษากรณีสำนักงานสรรพากรพื้นที่กรุงเทพมหานคร ๘ พบว่า การส่งเสริมให้ใช้บริการการยื่นแบบ และชำระภาษีผ่านระบบอินเทอร์เน็ตของกรมสรรพากรที่นำระบบเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการบริหารจัดการเก็บภาษีได้อย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้สำนักงานสรรพากรพื้นที่กรุงเทพมหานคร 8 สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของกรมสรรพากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^๗

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัยสามารถนำมาเป็นข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax Invoice by Email และเพื่อให้สามารถใช้เป็นแนวทางในการเสริมสร้างความรู้ในระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ ความรู้ในระบบการยื่นแบบผ่านอินเทอร์เน็ตและความรู้กฎหมายภาษีอากรตามประมวลรัษฎากรต่อผู้ประกอบการและผู้หน้าที่เสียภาษีได้รับประโยชน์จึงมีข้อเสนอเพิ่มเติมในประเด็นสำคัญ ดังนี้

๑. ผู้ทำบัญชีในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลให้ความสำคัญต่อทักษะด้านกฎหมายภาษีอากรเพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์เพิ่มขึ้น

๒. ผู้ทำบัญชีในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลให้ความสำคัญต่อระบบการยื่นแบบผ่านอินเทอร์เน็ต และกฎหมายภาษีอากรตามประมวลรัษฎากรมาประกอบการปฏิบัติงานเพื่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์มากยิ่งขึ้นเพื่อให้ส่งผลต่อการใช้ระบบ e-tax invoice by Email ในระยะยาว

๓. ควรทำการวิจัยแนวเดียวกันนี้กับเรื่องอื่น ๆ เพิ่มเติม เพื่อเข้าสู่การยกระดับสู่สังคมดิจิทัลหรือเพื่อสนองนโยบายไทยแลนด์ ๔.๐

๔. ควรทำการวิเคราะห์ในด้านอื่น ๆ ที่อาจส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบ e-Tax invoice by Email เช่น การยอมรับระบบใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

^๖ ศทาวุธ พรหมายน, “ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจกองตรวจคนเข้าเมือง: ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการตำรวจฝ่าย ๑ ฝ่าย ๒”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขารัฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕.

^๗ เสาวนีย์ จิระวุฒิกุล, “การประเมินประสิทธิผลการนำบริการอิเล็กทรอนิกส์ (E-service) มาใช้ในการจัดเก็บและให้บริการประชาชน: ศึกษากรณีสำนักงานสรรพากรพื้นที่กรุงเทพมหานคร ๘”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

บรรณานุกรม

คฑาวุธ พรหมายน. “ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจกองตรวจคนเข้าเมือง: ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการตำรวจฝ่าย ๑ ฝ่าย ๒”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขา รัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๔๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

ศิวัช ศรีโศคนกุล และยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว. “ถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการแก้ไข ปัญหาความยากจนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พื้นที่ตำบลในเมือง อำเภอเวียงเก่า จังหวัด ขอนแก่น”. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๑๒๕.

สุชน ประวัติดี. “รูปแบบการพัฒนาความสันโดษในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงจิตสังคม ของเยาวชนไทย”. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๓๐-๔๕.

เสาวนีย์ จิระวุฒิกุล. “การประเมินประสิทธิผลการนำบริการอิเล็กทรอนิกส์ (E-service) มาใช้ในการ จัดเก็บและให้บริการประชาชน: ศึกษากรณีสำนักงานสรรพากรพื้นที่กรุงเทพมหานคร ๘”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๗.

เว็บไซต์

กรมสรรพากร. “ระเบียบกรมสรรพากรว่าด้วยการจัดทำส่งมอบและเก็บรักษาใบกำกับภาษีอิเล็กทรอนิกส์ ผ่านระบบ E-Tax Invoice by Email พ.ศ. ๒๕๖๐”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.etda.or.th/laws-sharing.html>. [๒๕๖๐].

Harring Emerson. The Twelve Principles of Efficiency-Forgotten Books 1908. [Online], Available : https://www.Forgot-tenbooks.com/download_pdf/The_Twelve_Principles_of_Efficiency

Katz, D. & Kahn, R. L. The social psychology of organizations. New York: Wiley. Social Forces. 57(4). (June 1979), 1413–1415. <https://doi.org/10.1093/sf/57.4.1413>.

การบริหารงานบุคคลในทศวรรษหน้า กรณีมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ

Personnel Management in the Next Decade : Case Study of Autonomous University

ณภาพสัณัฐ พิมพิลาลัย

Napanat Phempilalai

กิตติมาศ ศิริไชย

Kittamas Sirichai

กองกลางและกองแผนงาน สำนักงานอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Central Affairs Division and Planning Division

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: napanat.phem@mcu.ac.th

Received : August 27, 2019

Revised : August 5, 2020

Accepted : August 7, 2020

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานบุคคลในทศวรรษหน้า กรณี มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาคุณลักษณะของทรัพยากรบุคคลในมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในทศวรรษหน้า (๒) เพื่อสร้างภาพในอนาคต (Scenarios) ของระบบบริหารงานบุคลากรในทศวรรษหน้า กรณี มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ (๓) เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรบุคคลในทศวรรษหน้า กรณี มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงอนาคตศึกษา (Future Research) โดยใช้เทคนิค EFR (Ethnographic Future Research) การฉายภาพอนาคต (Scenarios) รวมถึงการสำรวจความคิดเห็น (Opinion survey) ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของบุคลากรที่จำเป็นต้องมีสำหรับภาพอนาคตในอนาคตน่าจะเป็นไปได้มากที่สุด (๑) ยึดหลักความถูกต้อง (๒) เป็นผู้มีความยึดมั่นในคุณธรรม (๓) เป็นผู้มีความเป็นมืออาชีพในการทำงาน (๔) เป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ/จิตอาสา (๕) เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคม/เอื้อประโยชน์ต่อสาธารณะ (๖) เป็นผู้มีความรับผิดชอบในการทำงาน (๗) เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ มีความเพียร/อดทน เมื่อพิจารณาภาพอนาคตระบบบริหารงานบุคลากรในทศวรรษหน้าพบว่า ภาพอนาคตด้านที่เป็นไปได้มากที่สุด ประกอบด้วย (๑) มีโครงสร้างองค์กรแบบใหม่เป็นระบบอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบ ลดความซ้ำซ้อนของงาน (๒) มีภาพลักษณ์ที่ทันสมัยในยุคดิจิทัล (๓) โครงสร้างระบบบริหารลดขนาดลงมากกว่าปัจจุบัน (๔) ถูกตรวจสอบมากขึ้น (๕) บุคลากรมีการเรียนรู้และเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง (๖) บุคลากรมีคุณลักษณะที่ควรจะต้องมี คือมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีจิต

สาธารณะ/จิตอาสา มีความเป็นมืออาชีพ สำหรับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรบุคคลในทศวรรษหน้า กรณีมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ พบว่าระบบบริหารจำเป็นต้องมีแผนการปฏิบัติงานเพื่่อมุ่งผลสัมฤทธิ์และประสิทธิภาพของงาน

คำสำคัญ : การบริหารงานบุคคลในทศวรรษหน้า ; มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ; ภาพอนาคต

Abstract

Research Personnel Management in the next decade in the Autonomous University Intended to (1) Study the characteristics of human resources at Autonomous University in the next decade. (2) To create a future scenario of the personnel management system in the next decade, in the case of autonomous universities. (3) To analyze trends in human resource changes in the next decade, in the case of autonomous universities. The research based on the future research using EFR (Ethnographic Future Research) techniques, scenarios, and surveys (opinion survey). The research found that Personnel characteristics that were required for the most likely future scenes were (1) Adhere to the principles of correctness. (2) Being a person with integrity. (3) Being a professional person at work. (4) Be a public / voluntary mind. (5) Being a social responsibility person / contributing to the public. (6) Being work discipline. (7) Be a creative person Perseverance / Patience. When considering the future image of the personnel management system in the next decades, the future showed that the most likely future image consists of (1) Having a new organizational structure, full electronic system, Reduce duplication of work. (2) Having a modern image in the digital age. (3) The size of administrative system structure was reduced. (4) Being more investigated. (5) Personnel are learning and are aware of changes. (6) Personnel have the characteristics of social responsibility, public/volunteer mindset and professionally volunteer mind and for the changing trends of human resources in the next decade in autonomous universities found that the administration system required a work plan to focus on the achievement.

Keywords: Personnel management in the next decade; Autonomous University; Future image

บทนำ

ทรัพยากรบุคคล นับว่าเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาองค์การทุกประเภทเพราะคนเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ถ้าองค์การใดมีบุคลากรที่มีคุณภาพ หมายถึงเป็นคนดี เป็นคนเก่งมีศักยภาพสูงมีเจตคติที่ดีต่อการทำงานสามารถประสานและทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุขทุ่มเทเสียสละในการทำงานนับเป็นความโชคดีขององค์การโดยแท้ อย่างไรก็ตาม ทุกคนย่อมต้องการความก้าวหน้าในการทำงาน ในตำแหน่งและหน้าที่ที่รับผิดชอบโดยกำหนดเส้นทางการพัฒนาอาชีพ (Career Path) ที่ชัดเจนสามารถคาดหวังหรือกำหนดอนาคตของตนเองได้ การพัฒนาบุคลากรในองค์การทางด้านการศึกษาก็เช่นกันจำเป็นต้องได้รับการ “เพาะบ่ม” ด้านความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์การทำงาน เพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพมากขึ้น ดังนั้นบุคลากรทุกคนจึงต้องเรียนรู้การพัฒนาตนให้มีความทันสมัยในการทำงานอยู่เสมอ ในขณะเดียวกันองค์การก็ต้องสนับสนุนและให้โอกาสกับทุกคนได้รับการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งจะเป็นสิ่งแสดงให้เห็นแนวโน้มพัฒนาการและการเจริญเติบโตขององค์การอย่างไม่หยุดยั้ง

ความจำเป็นในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลทางการศึกษา

การพัฒนาทรัพยากรบุคคลทางการศึกษาไม่ว่าจะในภาคเอกชนหรือภาครัฐก็ดี มีเป้าหมายหลักโดยมุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงานตามท้องที่การต้องการ โดยทั่วไปแล้วการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการทำงานของบุคลากร เพื่อให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการได้นั้นจำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรในด้านต่าง ๆ อย่างน้อย ๓ ด้าน^๑ ประกอบด้วย (๑) ด้านความรู้ (Knowledge) ซึ่งหมายถึงการพัฒนาให้มีความรู้ (Knowledge) เกิดการเรียนรู้ทำความเข้าใจแล้วจึงนำแนวคิดมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน (๒) ด้านทักษะ (Skill) หมายถึง การพัฒนาให้มีความชำนาญ เมื่อเรียนรู้และเข้าใจในข้อมูลแล้วต้องมีโอกาสนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประสบการณ์ด้วยตัวเอง ฝึกฝนและปฏิบัติบ่อย ๆ จนเกิดความชำนาญเพิ่มพูนสติปัญญาและมีความรอบรู้มากยิ่งขึ้น และ (๓) ด้านทัศนคติ (Attitude) หมายถึง การพัฒนาให้มีความทัศนคติที่ดีต่อการทำงานมีความคิดเชิงสร้างสรรค์ คิดเชิงบวก ซึ่งคนเราอาจมีความคิดทัศนคติที่เหมือนหรือต่างกันได้ การเปลี่ยนทัศนคติเป็นสิ่งที่ยาก หากองค์การใดต้องการประสบความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพก็จำเป็นจะต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคลากรด้วยการหาเทคนิคหรือแนวทางใหม่ ๆ เช่น การพัฒนาจิตสำนึกและความเข้าใจในการทำงานเพื่อสาธารณะ การทำงานเป็นทีมและมีความสามัคคี (Team Work) เสริมสร้างความรู้สึกรักงานที่ถูกต้องในการทำงาน (Work Attitude) สร้างเสริมจิตสำนึกที่ถูกต้องในการให้บริการ (Service Mind) และทัศนคติในการพัฒนาตนเอง (Self-Development) ให้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมต่อตำแหน่งหน้าที่และตื่นตัวตลอดเวลาในการเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้ทัน

^๑ ขวนคิด มะเสนาะ, “การพัฒนาทรัพยากรบุคคลทางการศึกษาในทศวรรษหน้า”, วารสารบริหารการศึกษาบวบัณฑิต, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙) : ๙-๑๖.

กับการเปลี่ยนแปลง การปรับวิธีการทำงานเป็นแบบชีวิตดิจิทัล (Digital Life) รวมทั้งพัฒนาทางด้านจิตใจควบคู่กันเพื่อมุ่งสู่การพัฒนาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

นโยบายและทิศทางการพัฒนาทรัพยากรบุคคลทางการศึกษา

การกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาทรัพยากรบุคคลทางการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (๒๕๕๒)^๒ ได้จัดทำข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ในด้านการพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา โดยกำหนดให้มีการพัฒนาครู คณาจารย์ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ให้สามารถจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะครูประจำการที่สอนไม่ตรงเอกให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพรวมทั้งมีระบบและมาตรการจูงใจให้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ข้อเสนอดังกล่าวกระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๕๘)^๓ ได้จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ ขึ้น ซึ่งมีวิสัยทัศน์การพัฒนาคน “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ เป็นคนดีมีความสุขมีภูมิคุ้มกัน รู้เท่าทัน ในเวทีโลก” โดยมียุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพและมาตรฐาน ผู้เรียน ครู คณาจารย์บุคลากรทางการศึกษาและสถานศึกษา โดยมีแนวดำเนินการ ๑๑ ประการ ดังนี้คือ

๑. ปรับระบบการผลิตครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โดยการสรรหาคัดกรองคนมีจิตวิญญาณความเป็นครู คนดี คนเก่งมาเป็นครู

๒. ส่งเสริมสนับสนุน และพัฒนาสถาบันผลิตครูให้มีความเข้มแข็งมีประสิทธิภาพ มีศักยภาพทั้งในการผลิตและพัฒนา รวมทั้งการวิจัยต่อยอดเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครู

๓. วางแผนการผลิตและพัฒนาครูอย่างเป็นระบบให้สอดคล้องกับความต้องการในการจัดการศึกษาทุกระดับ/ประเภทการศึกษา รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้สำเร็จการศึกษาสาขาอื่นหรือภูมิปัญญา วิชาชีพชาวบ้านมีส่วนร่วมในการสอน

๔. เร่งรัดการผลิตครูพันธุ์ใหม่และครูสาขาขาดแคลนให้เพียงพอกับความต้องการ

๕. เร่งรัดการพัฒนาครูประจำการและครูที่สอนไม่ตรงวุฒิให้มีความรู้ความสามารถในวิชาที่สอน โดยใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนา

๖. สร้างความร่วมมือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการ โดยจัดหาทุนให้ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาได้ไปศึกษา ฝึกอบรม ดูงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ทั้งในและต่างประเทศ

๗. แก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูและลดภาระงานอื่นที่ไม่จำเป็นของครูและจัดให้มีบุคลากรสายสนับสนุนอย่างเพียงพอ

^๒ เลขาธิการสภาการศึกษา, ข้อเสนอปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๖๑), (กรุงเทพมหานคร: พรักหวานกราฟิค, ๒๕๕๒).

^๓ กระทรวงศึกษาธิการ, แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๘).

๘. สร้างขวัญกำลังใจ สร้างแรงจูงใจ โดยปรับระบบเงินเดือนและค่าตอบแทน ระบบการประเมินวิทยฐานะ สวัสดิการ สิทธิประโยชน์เกื้อกูล ความก้าวหน้าและความมั่นคงในวิชาชีพครู รวมทั้งเร่งรัดการแก้ไขปัญหาหนี้สินของครู คุณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา

๙. พัฒนาครูทวิวิชาชีพครู ยกย่อง เชิดชูเกียรติครูดี ครูต้นแบบอย่างต่อเนื่อง

๑๐. พัฒนาระบบบริหารงานบุคคลของครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

๑๑. พัฒนาเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูและระบบการประกันและรับรองคุณภาพมาตรฐานวิชาชีพครู

จากนโยบายดังกล่าวจะเห็นได้ว่า รัฐมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาพลเมืองของประเทศเป็นอย่างมากโดยเร่งพัฒนาคนอย่างรอบด้าน ทั้งครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาจึงนับว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนสังคมและประเทศชาติ ซึ่งจะต้องได้รับการส่งเสริมสนับสนุนและเสริมสร้างประสิทธิภาพให้เป็นผู้ที่ทันสมัย รู้ทัน รู้เร็ว รู้รอบต่อการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มีความรู้ทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นต่อการประกอบวิชาชีพอันจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของไทยให้ก้าวทันต่อโลกและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาจึงเป็นที่มาของการทำวิจัยเรื่องนี้เพื่อบ่งชี้ให้บุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยการพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและคุณลักษณะของทรัพยากรบุคคลไว้ล่วงหน้าเป็นการสร้างภาพในอนาคต เพื่อการพัฒนาบุคลากรอย่างยั่งยืน มีความรู้ ความสามารถ และทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของทรัพยากรบุคคลในมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในทศวรรษหน้า
๒. เพื่อสร้างภาพในอนาคต (Scenarios) ของระบบบริหารงานบุคลากรในทศวรรษหน้า กรณีมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ
๓. เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรบุคคลในทศวรรษหน้า กรณี มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาแนวโน้มระบบบริหารงานบุคคลและคุณลักษณะของบุคลากรทางด้านการศึกษาที่ควรจะเป็นในทศวรรษหน้าได้นำเอาแนวคิดวิธีวิจัยแบบ EFR มาเป็นแนวทางในการดำเนินการศึกษาวิจัยนี้ โดยผู้วิจัยได้ออกแบบแนวทางในการศึกษาวิจัยออกเป็น ๒ รูปแบบ ได้แก่

๑. การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
๒. การสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม

ในการสำรวจแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้แบ่งจำนวนกลุ่มตัวอย่างจากบุคลากรด้านการศึกษาออกตาม ภาพฉากทัศน์ทั้งสามด้านประกอบด้วยภาพฉากทัศน์ในด้านบวก ภาพฉากทัศน์ที่เป็นไปได้มากที่สุด และ ภาพฉากทัศน์ในด้านลบ โดยผู้วิจัยจะแบ่งกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑๓๒ คน ซึ่งมีเครื่องมือที่ใช้ในการ เก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

๑. การสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์ผู้บริหารบุคลากรด้านการศึกษาโดยเปิดโอกาสให้แสดง ความคิดเห็นอย่างเสรีเกี่ยวกับระบบบริหารงานบุคคลและคุณลักษณะของบุคลากรทางด้านการศึกษา ที่ควรจะเป็นในทศวรรษหน้า

๒. การสำรวจโดยแบบสอบถาม โดยการส่งแบบสอบถามไปยังบุคลากรทางด้านการศึกษา

สรุปผลการวิจัย

๑. คุณลักษณะของทรัพยากรบุคคลในมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในทศวรรษหน้า

ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลและใช้เครื่องมือวิจัยที่เหมาะสมมากที่สุด โดยบูรณาการเครื่องมือ ต่าง ๆ ภายใต้การศึกษาวิจัยภาพอนาคต และสามารถสรุปคุณลักษณะของบุคลากรที่พึงประสงค์ใน ทศวรรษหน้าได้ดังนี้

๑.๑ เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคม/เอื้อประโยชน์ต่อสาธารณะ

๑.๒ เป็นผู้มีระเบียบวินัยในการทำงาน

๑.๓ เป็นผู้ยึดหลักความถูกต้อง

๑.๔ เป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ/จิตอาสา

๑.๕ เป็นผู้มีความเป็นมืออาชีพในการทำงาน

๑.๖ เป็นผู้มีความยึดมั่นในคุณธรรม

๑.๗ เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ มีความเพียร/อดทน

๑.๘ เป็นผู้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีการพัฒนา ปรับตัว และเรียนรู้ต่อการเปลี่ยนแปลง

อยู่เสมอ

๑.๙ เป็นผู้มีความสามารถหลากหลาย

๑.๑๐ เป็นผู้ทำงานร่วมกับภาคส่วนอื่นๆ ได้

ภาพอนาคตที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด	ภาพอนาคตด้านบวก	ภาพอนาคตด้านลบ
๑. ยึดหลักความถูกต้อง	๑. เป็นผู้ยึดหลักความถูกต้อง	๑. เป็นผู้มีความยึดมั่นในคุณธรรม
๒. เป็นผู้มีความยึดมั่นในคุณธรรม	๒. เป็นผู้มีความยึดมั่นในคุณธรรม	๒. เป็นผู้ยึดหลักความถูกต้อง
๓. เป็นผู้มีความเป็นมืออาชีพในการทำงาน	๓. เป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ/จิตอาสา	๓. เป็นผู้มีความรับผิดชอบ ต่อสังคม/เอื้อประโยชน์ ต่อสาธารณะ
๔. เป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ/จิตอาสา	๔. เป็นผู้มีความเป็นมืออาชีพในการทำงาน	๔. เป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ/จิตอาสา
๕. เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคม/ เอื้อประโยชน์ต่อสาธารณะ	๕. เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ มีความเพียร/อดทน	๕. เป็นผู้มีความสามารถ หลากหลาย
๖. เป็นผู้มีระเบียบวินัยในการทำงาน	๖. เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคม/ เอื้อประโยชน์ต่อสาธารณะ	๖. เป็นผู้มีระเบียบวินัยในการ ทำงาน
๗. เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ มีความเพียร/อดทน	๗. เป็นผู้มีระเบียบวินัยในการทำงาน	๗. เป็นผู้มีความเป็นมืออาชีพ ในการทำงาน
	๘. เป็นผู้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีการพัฒนาปรับตัว และเรียนรู้ ต่อการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ	๘. เป็นผู้ทำงานอย่างมี ประสิทธิภาพ มีการพัฒนา ปรับตัว และเรียนรู้ต่อการ เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ
	๙. เป็นผู้มีความสามารถหลากหลาย	๙. เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ มีความเพียร/อดทน ๑๐. เป็นผู้ทำงานร่วมกับภาคส่วน อื่นๆ ได้

ตารางที่ ๑.๑ คุณลักษณะที่มีความสำคัญสูงมากที่สุดที่บุคลากรด้านการศึกษาในอนาคตควรจะต้องมี

(เรียงตามลำดับของแต่ละภาพอนาคต)

สรุปคุณลักษณะที่บุคลากรด้านการศึกษาในทศวรรษหน้าภายใต้ภาพอนาคตที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด ดังนี้

๑) ยึดหลักความถูกต้อง บุคลากรควรตระหนักถึงหลักความถูกต้อง เพื่อประโยชน์สูงสุดของสถาบันการศึกษา

๒) เป็นผู้มีความยึดมั่นในคุณธรรม การนำหลักธรรมมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละ อดทน มีความเป็นธรรม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ สุภาพ มีเมตตาธรรม และการเป็นแบบอย่างที่ดี

๓) เป็นผู้มีความเป็นมืออาชีพในการทำงาน มีใจรักในสิ่งที่ทำ รักในอาชีพของตนเอง มีความตั้งใจจริงที่จะทำอาชีพของตนเอง มีจุดมุ่งหมายเป้าหมายที่ชัดเจนในการทำงานแต่ละวัน วางแผนการทำงาน ทำงานหนัก อุตุน ทุ่มเท ขยัน เติบโตตัวเอง เติบโตงานตัวเองให้พร้อมก่อนทำงานร่วมกับผู้อื่น รับผิดชอบสูงต่อตนเองและต่อทีม แข่งขันกับตนเอง ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่นมีระเบียบวินัยและตรงต่อเวลา รู้จักรักษาเวลาใส่ใจในรายละเอียดของงานไม่เรียนไม่รู้ หาความรู้เพิ่มเติม ไม่ถือตัวมีความเป็นกันเอง มีความอ่อนน้อมถ่อมตน เอาชนะใจตนเองโดยควบคุมอารมณ์ มีความมั่นใจ ในตนเอง เปิดใจยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง ให้เกียรติและรักษาสัญญากับตัวเองและผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอกล้าพูดในสิ่งที่มีความจริงด้วยวิธีการที่เหมาะสม มีความสม่ำเสมอในการหมั่นหาความรู้ความเข้าใจในงานในธุรกิจขององค์กร มีความมุ่งมั่นรู้จักบริหารเวลา มีสมาธิในการทำงานกำจัดจุดอ่อนตัวเองและเรียนรู้จุดแข็งที่จะสร้างเสริมให้เด่นขึ้น เรียนรู้จากการเป็น “มืออาชีพ” กับมืออาชีพหาความรู้จากผู้ที่เก่งกว่าเพื่อพัฒนาตนเอง หาประสบการณ์แลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์กับเพื่อนร่วมวิชาชีพต่างองค์กร มีความคิดสร้างสรรค์ เปิดโลกทัศน์ มีรูปแบบการทำงานที่หลากหลาย ไม่ยึดติด กล้ายอมรับผิดจากการกระทำของตนเอง โดยไม่กล่าวโทษสถานการณ์หรือบุคคลอื่น และนำเอาความผิดพลาดมาเป็นบทเรียน เติบโตตัวให้พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอๆ ทำทุกบทบาทและหน้าที่ให้ดีที่สุด มีต้นแบบ หรือ Role Model เพื่อจะได้มีแรงบันดาลใจในตัวผู้นำและเพื่อนร่วมงาน มีการถ่ายทอดแบ่งปันความรู้ต่อเพื่อนร่วมงาน พัฒนาศักยภาพของตนเองอยู่เสมอ ยึดถือค่านิยมร่วมและวัฒนธรรมขององค์กรผนึกพลังประสานความต่างมีความภูมิใจในตัวเองและองค์กร

๔) เป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ/จิตอาสา การตระหนักถึงความสำคัญของการเสียสละแบ่งทรัพยากรหรือผลประโยชน์ส่วนตนให้กับสังคม เพื่อให้สังคมนำทรัพยากรหรือผลประโยชน์ดังกล่าวมาใช้ก่อให้เกิดประโยชน์ให้กับสมาชิกในสังคมตลอดจนตัวผู้ให้เอง ดังนั้น สมาชิกในสังคมจึงต้องรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมร่วมกันทั้งแบบเป็นทางการตามกฎหมายกติกาของการอยู่ร่วมกัน เช่น การทำหน้าที่พลเมือง การยึดมั่นในการอยู่ร่วมกันโดยยึดระเบียบวินัยและแบบไม่เป็นทางการ เช่น การรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองต่อผู้อื่นและสังคม ใช้สิทธิเสรีภาพของตนโดยรับผิดชอบต่อผู้อื่น มีสำนึกของความเป็นเจ้าของประเทศและเป็นเจ้าของสังคม ตลอดจนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและช่วยกันทำให้สังคมดีขึ้น การมีจิตสาธารณะแสดงออกให้เห็นเป็นพฤติกรรมส่วนหนึ่งคือ ประชาชนในสังคมเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและรักษาสาธารณสมบัติ เมื่อพิจารณาการมีจิตสาธารณะแล้วประกอบด้วยหลักที่สำคัญ ๓ ประการ ดังนี้ (๑) การมีจิตสำนึก เห็นคุณค่าส่วนรวมเริ่มต้นจากการมีความรู้สึกนึกคิดถึงการเป็นเจ้าของในสิ่งที่สาธารณะ เช่น รู้สึกเดือดเนื้อร้อนใจเมื่อเห็นสาธารณสมบัติถูกทำลาย (๒) การมีจิตสำนึก รับผิดชอบต่อส่วนรวม ฐานความคิดของสาธารณะที่ลึกซึ้งอีกระดับหนึ่งคือ การมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม ไม่ทำให้

ผู้อื่นหรือสังคมเดือดร้อน เสียหาย ยินดีช่วยเหลือสังคม (๓) การมีจิตสำนึก อาสา เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวมไม่เห็นแก่ตัว ยินดีอุทิศตัว อุทิศเวลา อุทิศทรัพยากร เพื่อสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวม แสดงออกด้วยการอาสาไม่มีใครบังคับ สมัยใจ เสียสละ ร่วมมือร่วมใจในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

๕) เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคม/เอื้อประโยชน์ต่อสาธารณะ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในองค์กรมีความจำเป็นในการสร้างความเข้มแข็งให้เพียงพอที่จะเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลง สถาบันการศึกษาเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาคนซึ่งเป็นบทบาทหลักในการผลิตบัณฑิต วิจัย บริการวิชาการ และการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ตอบสนองความต้องการของสังคม

๖) เป็นผู้มีระเบียบวินัยในการทำงาน วินัยเป็นกฎกติกาของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งกำหนดขึ้นมาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นเครื่องมือที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สำหรับวินัยในการทำงาน หมายถึง คำสั่ง ระเบียบ หรือข้อบังคับ ที่กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมความประพฤติและควบคุมการทำงานของบุคลากร ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นกติกาที่จะทำให้บุคลากรจะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้การทำงานและอยู่ร่วมกันเป็นไปได้อย่างราบรื่น

๗) เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ มีความเพียร/อดทน ความคิดสร้างสรรค์เป็นที่มาของวิธีการใหม่ๆ ที่เป็นการความสามารถของมนุษย์ที่คิดได้กว้างไกลหลายแง่มุมหลายทิศทางนำไปสู่การคิดประดิษฐ์สิ่งของและเกิดแนวทางการแก้ปัญหาต่างๆ ซึ่งเป็นผลจากการทำงานของสมองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึกหรือสมองซีกขวา ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้จากการไม่ยึดติดกับกรอบความคิดเดิม กฎเกณฑ์เดิม ความคิดสร้างสรรค์คิดได้หลายแง่มุม คิดได้มากที่สุดเท่าที่จะคิดได้ ความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นการมองปัญหาในแนวกว้างที่มีความคิดสร้างสรรค์จะมีลักษณะสำคัญ ๔ ประการ ดังนี้ (๑) มีความคิดริเริ่ม (Originality) คือ คิดในสิ่งใหม่ คิดในสิ่งที่ไม่มีใครคิดมาก่อน ไม่ซ้ำใคร ซึ่งแตกต่างจากความคิดของคนธรรมดาทั่วไป (๒) มีความยืดหยุ่นในการคิด (Flexibility) คือ มีความสามารถในการคิดหาคำตอบได้หลายทิศทางหลายแง่มุม หรือมองสถานการณ์ทุกอย่างได้หลายมิติ ทำให้สามารถคิดหาวิธีการแก้ปัญหาได้มากกว่า ๑ วิธี (๓) มีความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) คือ สามารถคิดหาคำตอบได้อย่างคล่องแคล่ว รวดเร็ว และได้คำตอบมากที่สุดในเวลาจำกัด หรือเป็นคนที่มีปฏิภาณไหวพริบ (๔) มีความคิดละเอียดลออ (Elaboration) คือสามารถคิดในรายละเอียดที่เป็นปลีกย่อยได้ดี เพื่อขยายหรือตกแต่งความคิดหลัก ให้ได้ความหมายที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๒. ภาพในอนาคต (Scenarios) ของระบบบริหารงานบุคลากรในทศวรรษหน้า กรณีมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ

ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจ และความหลากหลายเกี่ยวกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี จึงสรุปภาพอนาคต ดังนี้

ภาพอนาคตด้านบวก	ภาพอนาคตด้านลบ	ภาพอนาคตด้านที่เป็นไปได้มากที่สุด
● มีโครงสร้างองค์กรแบบใหม่เป็นระบบอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบ ลดความซ้ำซ้อนของงาน ● มีภาพลักษณ์ที่ทันสมัย ในยุคดิจิทัล ● โครงสร้างระบบบริหารลดขนาดลงมากกว่าปัจจุบัน ● ถูกตรวจสอบมากขึ้น ● บุคลากรมีการเรียนรู้และเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง - บุคลากรมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ/จิตอาสา มีความเป็นมืออาชีพ	● มีโครงสร้างองค์กรแบบใหม่เป็นระบบอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบ ลดความซ้ำซ้อนของงาน ● มีภาพลักษณ์ที่ทันสมัย ในยุคดิจิทัล ● โครงสร้างระบบบริหารลดขนาดลงมากกว่าปัจจุบัน ● ถูกตรวจสอบค่อนข้างลำบาก ● บุคลากรมีการเรียนรู้และเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง - บุคลากรมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ/จิตอาสา มีความเป็นมืออาชีพ	● มีโครงสร้างองค์กรแบบใหม่เป็นระบบอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบ ลดความซ้ำซ้อนของงาน ● มีภาพลักษณ์ที่ทันสมัย ในยุคดิจิทัล ● โครงสร้างระบบบริหารลดขนาดลงมากกว่าปัจจุบัน ● ถูกตรวจสอบมากขึ้น ● บุคลากรมีการเรียนรู้และเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง - บุคลากรมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ/จิตอาสา มีความเป็นมืออาชีพ

ตารางที่ ๒.๑ ภาพอนาคตระบบบริหารงานบุคลากรในทศวรรษหน้าทั้ง ๓ ภาพอนาคต

๓. แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรบุคคลในทศวรรษหน้า กรณี มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบบริหารจัดการและระบบบริหารทรัพยากรบุคคล ดังนี้

๑. ระบบบริหารจัดการ

๑.๑ ระบบบริหารจำเป็นต้องมีแผนการปฏิบัติงาน เพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์ และประสิทธิภาพของงาน นอกจากนี้ยังสามารถตรวจสอบได้

๑.๒ หน่วยงานเป็นผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ โดยฝ่ายบริหารเป็นผู้กำหนดนโยบาย และบุคลากรต้องปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับนโยบาย

๑.๓ การให้ความสำคัญต่อการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้คนรุ่นใหม่เสมอ

๑.๔ ปรับปรุงภาพลักษณ์ให้ทันสมัยเสมอ

๑.๕ มีระบบบริหารจัดการที่หน่วยงานอิสระสามารถเข้ามาตรวจสอบได้

๒. ระบบบริหารทรัพยากรบุคคล

๒.๑ มีการปรับเปลี่ยนนโยบายการบริหารทรัพยากรบุคคลแบบยืดหยุ่นเพื่อเป็นรากฐานให้สอดคล้องกับทุกกลุ่มเป้าหมาย ลดความซ้ำซ้อนให้เหมาะสมในยุคดิจิทัล

๒.๒ ระบบการบริหารอาชีพที่ยืดหยุ่น มีการวางแผนทดแทนตำแหน่ง โดยเฉพาะกลุ่มงานที่มีความสำคัญและกลุ่มบุคลากรที่กำลังเกษียณอายุ

๒.๓ การพิจารณาปรับอายุเกษียณ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้ความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมาในการทำประโยชน์ต่อไป

๒.๔ มีการพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากร ทั้งทางด้านทักษะการทำงาน และเทคโนโลยี

๒.๕ การส่งเสริมค่านิยม คุณธรรม ความรักชาติและค่านิยมแห่งความพอเพียง

๒.๖ การปรับปรุงด้านค่าตอบแทนและสิทธิประโยชน์ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

อภิปรายผล

การวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรบุคคลในศตวรรษหน้า ดังนี้

๑. การวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรบุคคลในศตวรรษหน้าด้านการศึกษา ความคิดสร้างสรรค์ สร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการพัฒนาประเทศโดยสร้างความสามารถในการแข่งขัน และการปรับตัวเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกที่เป็นไปอย่างรวดเร็วจำเป็นต้องเปลี่ยนการทำงานแบบดั้งเดิมขององค์กร ให้เป็นองค์กรนวัตกรรม โดยองค์กรนวัตกรรมมีความหมายกว้างที่รวมถึง องค์กรที่สร้างนวัตกรรม และแนวคิดในการบริหารองค์กรแบบใหม่ องค์กรที่มีความสามารถในการสร้างหรือสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมซึ่งครอบคลุมทั้งผลิตภัณฑ์ กระบวนการบริการ และการบริหารจัดการ สร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและความสามารถในการปรับตัวให้กับองค์กรได้อย่างยั่งยืน

การส่งเสริมวัฒนธรรมนวัตกรรม เป็นการกระตุ้นให้องค์กรเกิดความคิดค้นนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยตระหนักถึงความสำคัญของนวัตกรรมและเทคโนโลยีพื้นฐานความสำคัญในการเกิด “ความคิดสร้างสรรค์” อันเป็นจุดเริ่มต้นในการนำไปสู่การเกิดนวัตกรรม (www.nia.or.th)

ขั้นตอนการสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรม^๔ (Innovation Culture)

การสร้างวัฒนธรรมนวัตกรรมประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

- ๑) วิเคราะห์วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และสมรรถนะขององค์กร
 - ๒) วิเคราะห์ และกำหนดสิ่งขัดขวางและสิ่งสนับสนุน
 - ๓) ออกแบบวัฒนธรรมนวัตกรรมขององค์กร การพัฒนา แนวทางแก้ปัญหาและกิจกรรมนำร่อง
- เมืองค์ประกอบดังต่อไปนี้

^๔ สมหวัง วิทยาปัญญานนท์, “สร้างนวัตกรรมเป็นวัฒนธรรมองค์กร”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.budmgt.com/topics/top02/inno-culture.html> [๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑].

๓.๑ ภาวะผู้นำด้านนวัตกรรม เริ่มต้นจากระดับบริหาร เพื่อให้เกิด

๓.๑.๑ การพัฒนาด้านความสามารถและพฤติกรรม

๓.๑.๒ การเรียนรู้จากประสบการณ์

๓.๑.๓ กฎผู้นำด้านกระบวนการนวัตกรรม

๓.๒ การกระจายอำนาจให้พนักงาน ด้วยวิธีทำทันที (Quick-Hits)

๓.๒.๑ ให้พนักงานส่งแนวคิดใหม่ๆ

๓.๒.๒ แนวทางการแก้ปัญหา/กระบวนการดำเนินงานโดยนำมาปฏิบัติจริง

๓.๓ สมรรถนะของกำลังพล ด้วยวิธีเรียนรู้จากการทำงาน (Action Learning) พัฒนาความสามารถของพนักงาน ด้วยกิจกรรมแก้ปัญหา

๓.๔ ทบทวนผลลัพธ์ และพัฒนายกระดับให้สูงขึ้นในการวางแผนการดำเนินงานโดยเริ่มกระบวนการตั้งแต่ข้อ ๑ ใหม่

๒. การวิเคราะห์ด้านยึดมั่นในคุณธรรม วิถีชีวิตของมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑ จะมีปัญหามากขึ้น อันสืบเนื่องมาจากกิเลสและอวิชชาจะต้องอาศัยหลักธรรมทางพุทธศาสนาแก้ปัญหา มนุษย์จะต้องเปลี่ยนไปสู่ภาวะหรือภพภูมิที่สูงกว่าการเรียนรู้วิถีทางธรรมชาติและชี้ทางให้มนุษย์เรียนรู้และใช้ชีวิตอย่างพึงพิงกับธรรมชาติอย่างพอเหมาะพอดีไม่เบียดเบียน พุทธธรรมชี้ให้เห็นว่า ชีวิตนั้นเป็นองค์รวม สรรพสิ่งล้วนเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันแยกส่วนจากกันไม่ได้ การเข้าใจชีวิตจากการสังเกตและศึกษาโลกด้วยเหตุและผล นำไปสู่ความเข้าใจการกระทำของมนุษย์ที่มีผลต่อตนเองและสภาพแวดล้อม ความอ่อนล้าของศาสนาที่ถูกกลดบทบาทลงเป็นสาเหตุหลักที่นำไปสู่ความขัดแย้งและปัญหาทางสังคม กระบวนการเรียนรู้ความจริงจากการเข้าใจตัวตนของตนเข้าใจสรรพสิ่งรอบข้างเป็นแนวทางที่จะช่วยโยยชีวิตเข้ากับโลก ความเข้าใจความรักและความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์เกิดขึ้นมากขึ้น ชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้และเข้าใจความเป็นจริงของธรรมชาติเข้าใจเหตุและปัจจัย นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงมุมมองที่มีต่อตนเอง ต่อชีวิต และขยายผลต่อสังคมได้หนทางแห่งความสุขของโลกาศรีอารยะจะสัมผัสได้ง่ายขึ้น^๕

๓. การวิเคราะห์ด้านจิตอาสา จิตสาธารณะ ทักษะที่จะทำให้โลกสมดุลในศตวรรษที่ ๒๑ และจำเป็นต่อมนุษย์โลกอย่างยิ่งคือ “ทักษะด้านความเสียสละ” อาจเรียกเป็นภาษานิยมในปัจจุบันว่า “ทักษะด้านจิตอาสา จิตสาธารณะ”^๖ คุณลักษณะของจิตอาสา คือมีความพร้อมจะเสียสละ ไม่ว่าจะเป็นเวลา แรงกายและสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ โดยไม่หวังผลตอบแทน และมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น

^๕ อุดลย์ วังศรีคุณ, “การศึกษาไทยในศตวรรษที่ ๒๑ : ผลผลิตและแนวทางการพัฒนา”, วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาสังคม, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๗) : ๑-๑๗.

^๖ ณรงค์วรราช บุญมา, “ทักษะที่สร้างสมดุลให้โลกในศตวรรษที่ ๒๑”, วารสารวิชาการสังคมศึกษา สาขา สังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, (๒๕๕๗) : ๕๕-๕๖.

เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูตาย เมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นกับผู้คน เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดี และเห็นน้ำตาเปลี่ยนเป็นรอยยิ้ม เป็นจิตที่เปี่ยมด้วย “บุญ” คือความสงบเย็นและพลังแห่งความดี อีกทั้งยังช่วยลดความเป็นตัวตนของตนเองลงได้บ้าง จิตที่ยกระดับปัญญาภายในและสำนึกสาธารณะ เป็นจิตที่เป็นสุข เพื่อได้ทำความดีอยากช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เป็นจิตที่พร้อมจะสละเวลาแรงกายและสติปัญญา เพื่อบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมมีความเมตตากรุณา เป็นจิตที่เปี่ยมด้วยความสงบเย็นและเต็มไปด้วยพลังแห่งความดีเพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสันติ

๔. การวิเคราะห์ด้านดิจิทัล ทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ทักษะและความรู้ดิจิทัล เทคโนโลยีดิจิทัล ทำให้ภูมิทัศน์ด้านการสื่อสารและบรรทัดฐานทางสังคมเปลี่ยนไป ไม่ว่าจะเป็นการเสฟสื่อ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร หรือการสื่อสาร สามารถเข้าถึงสารสนเทศจำนวนมหาศาล อยู่ในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและอยู่ในโลกที่เปิดโอกาสให้สามารถใช้เครื่องมือดิจิทัลในการสรรค์สร้างและเผยแพร่แนวคิด การจะเป็นบุคลากรที่สมบูรณ์ในยุคดิจิทัลจะต้องมีทักษะและความรู้ดิจิทัล ต้องมีทักษะในการค้นหาข้อมูลที่ตรงกับงานที่เราต้องการ ถ้าจะหาโอกาสด้านการศึกษาในโลกออนไลน์เพื่อพัฒนาตัวเอง ก็ต้องรู้ว่าจะค้นหาแหล่งการศึกษาที่น่าเชื่อถือได้ที่ไหนและรู้จักเครื่องมือการเรียนรู้ออนไลน์ และหากทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนก็ต้องรู้ว่าจะใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตในการสื่อสารและทำงานร่วมกับคนในชุมชนอย่างไร

ทักษะและความรู้ด้านดิจิทัล^๗ นั้นมีหลากหลายมิติ ทั้งความรู้ด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี ไอซีที รวมถึงความรู้ด้านอื่นๆ เช่น การสื่อสารและทำงานร่วมกับผู้อื่น ความคิดสร้างสรรค์และการคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้บุคคลใช้อินเทอร์เน็ตได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ทั้งต่อตนเองและสังคม ทักษะความรู้ที่จำเป็นในยุคดิจิทัล ดังนี้

๑. ความรู้ด้านสารสนเทศ โลกดิจิทัลเป็นโลกที่มีสารสนเทศจำนวนมหาศาล บางครั้งไม่สามารถจัดการและอาจเชื่อข้อมูลบางอย่างโดยไม่พินิจพิจารณาให้รอบคอบ ความรู้ด้านสารสนเทศ (information literacy) ที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการจัดการและใช้ประโยชน์จากสารสนเทศออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นมีดังนี้

๑) ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลได้อย่างทันท่วงที่เข้าใจวิธีการเลือกใช้คำค้นหรือใช้กลยุทธ์การค้นหาอันหลากหลาย และรู้จักแหล่งข้อมูลที่ดี

๒) รู้เท่าทันว่าเนื้อหาที่พบในโลกออนไลน์ไม่สามารถเชื่อถือได้ทั้งหมดเพราะบุคคลใดก็เผยแพร่เนื้อหาได้ และสามารถประเมินความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ เช่น รู้จักวิธีตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์ หรือเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่งก่อนเชื่อและนำไปใช้

^๗ พรชนิตว์ สีนาราช, “ทักษะการรู้ดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้”, วารสารบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๐) : ๗๖-๙๒.

๓) จัดการกับข้อมูลได้อย่างเป็นระบบเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน เช่น ใช้เครื่องมือดิจิทัลในการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ

๔) สามารถประยุกต์ใช้ข้อมูลได้อย่างสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ

๕) เข้าใจประเด็นทางจริยธรรมและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงและการใช้ข้อมูล ตัวอย่าง เช่น การละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา หลักการใช้อย่างเป็นธรรม (fair use) การอ้างอิงแหล่งข้อมูลในการทำวิจัยอย่างถูกต้อง

๒. ความรู้ด้านสื่อ ทักษะและความรู้ด้านสื่อ (media literacy) มีความคล้ายคลึงกับการอ่านออกเขียนได้คือ ต้องเรียนรู้เกี่ยวกับตัวอักษรก่อน จากนั้นก็รู้จักคำเข้าใจว่าคำนั้นหมายถึงอะไร และเมื่อมาประกอบเป็นประโยคเป็นย่อหน้าเป็นบทความมันมีความหมายอย่างไร มีวิธีการเล่าเรื่องอย่างไร หลังจากอ่านออกก็จะเขียนได้สร้างสรรค์เนื้อหาด้วยตัวเองได้ จนกระทั่งมีทักษะการอ่านออกเขียนได้ที่แข็งแรง ความรู้ด้านสื่อก็เช่นกัน คือชุดความรู้ความสามารถในการเข้าใจ ดีความ วิเคราะห์ ประเมิน สร้างสรรค์ เนื้อหาสื่อ ทุกวันนี้การใช้ชีวิตอยู่ในโลกที่มีข้อมูลจำนวนมากจากสื่อมากมาย ไม่เพียงแต่สื่อเก่าโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ แต่รวมถึงสื่อดิจิทัลทั้งโซเชียลมีเดีย วิดีโอ โฆษณาในรูปแบบใหม่ๆ ซึ่งถูกส่งต่อและแพร่กระจายไปได้อย่างรวดเร็ว แต่ไม่ว่าสื่อเก่าหรือสื่อใหม่ สิ่งเหมือนกันคือมีการสร้างขึ้นและสร้างขึ้นด้วยวัตถุประสงค์บางอย่าง ทักษะและความรู้ด้านสื่อเพื่อการเรียนรู้ศตวรรษที่ ๒๑ สรุปใจความสำคัญของความรู้ด้านสื่อไว้ดังนี้

๑) เข้าใจว่าเนื้อหาในสื่อถูกสร้างขึ้นด้วยวิธีการใดและเพื่อวัตถุประสงค์อะไร รวมถึงสามารถประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยเฉพาะการแยกข้อเท็จจริงออกจากความเห็น อคติ โฆษณา และวาระซ่อนเร้น

๒) ตรวจสอบได้ว่าดีความสื่อแตกต่างกันอย่างไร รู้ว่าอะไรคือคุณค่าและมุมมองที่ถูกเลือกใส่หรือไม่ใส่เข้ามาในการผลิตสร้างเนื้อหา รวมถึงเข้าใจผลกระทบของสื่อที่มีต่อความเชื่อและพฤติกรรมของสังคมโดยรวม

๓) เข้าใจประเด็นทางจริยธรรมและทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงและการใช้สื่อ

๔) เข้าใจและเลือกใช้เครื่องมือในการสร้างสรรค์สื่อได้อย่างเหมาะสมตามกลุ่มเป้าหมายและสถานการณ์

๓. ความรู้ด้าน ICT ทักษะและความรู้พื้นฐานด้าน ICT มีความสำคัญต่อการเลือกและการใช้เทคโนโลยีเพื่อตอบสนองเป้าหมายของเราในฐานะพลเมือง ความรู้สำคัญด้านเทคโนโลยีที่บุคคลดิจิทัลควรรู้มีดังนี้

๑) เข้าใจแนวคิดและการทำงานพื้นฐานของเครื่องมือดิจิทัล เช่น เข้าใจคำศัพท์สำคัญของระบบคอมพิวเตอร์ เข้าใจการทำงานของฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ สัญลักษณ์และอินเทอร์เน็ตของเครื่องมือดิจิทัล รู้จักระบบปฏิบัติการที่หลากหลายและสามารถเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียได้

๒) ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น ทำธุรกรรมออนไลน์ ติดต่อประสานงานร่วมกับผู้อื่น สร้างสรรค์ผลงานและถ่ายทอดความคิดของตน

๓) เลือกใช้เทคโนโลยีได้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ เข้าใจข้อดีข้อเสียของเทคโนโลยีที่มีอยู่ในตลาด เช่น เลือกใช้แอปพลิเคชันที่ช่วยให้การทำงานเกิดสัมฤทธิ์ผลสูงสุด หรือช่วยในการจัดการข้อมูลได้อย่างเหมาะสม

๔) เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและรู้จักวิธีใช้เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

๕) เข้าใจประเด็นทางจริยธรรมและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงและการใช้ ICT

จากข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของ มณฑล สรไกรกิติกุล^{๑๔} ที่พบว่า สถานการณ์ที่เป็นแรงกระตุ้นให้พนักงานสร้างความรู้คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ (๑) สถานการณ์ระดับโครงสร้าง และ (๒) สถานการณ์ระดับบุคคล ซึ่งสถานการณ์ทั้งสองประเภทส่งผลให้เกิดแนวทางการสร้างความรู้แบบปฏิสัมพันธ์แบบต่อหน้า (face-to-face) ที่เป็นทั้งปฏิสัมพันธ์ส่วนรวม และปฏิสัมพันธ์ส่วนบุคคลจากผลการศึกษาสามารถนำมาประยุกต์ในการจัดให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง และมีความท้าทายที่ทำให้พนักงานเกิดการสร้างความรู้เองในองค์กรได้ ทั้งนี้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมต้องเป็นสถานการณ์ที่พนักงานสามารถรับมือได้

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารงานบุคคลในทศวรรษหน้า กรณี มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ พบว่าบุคลากรด้านการศึกษามีคุณลักษณะที่สำคัญได้แก่ เป็นผู้มีความยึดมั่นในคุณธรรม เป็นผู้ยึดหลักความถูกต้อง เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคม/เอื้อประโยชน์ต่อสาธารณะ เป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ/จิตอาสา เป็นผู้มีความสามารถหลากหลาย เป็นผู้มีความรอบคอบในการทำงาน เป็นผู้มีความเป็นมืออาชีพในการทำงาน เป็นผู้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีการพัฒนา ปรับตัว และเรียนรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ มีความเพียร/อดทน เป็นผู้ทำงานร่วมกับภาคส่วนอื่นๆ ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภาพแห่งอนาคต ๓ ภาพ อันได้แก่ (๑) ภาพแห่งอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด (๒) ภาพแห่งอนาคตเชิงบวก (๓) ภาพแห่งอนาคตเชิงลบ ดังที่ได้รายงานผลและสรุปผลการศึกษาแล้วข้างต้น และข้อเสนอแนะที่หน่วยงานต้องดำเนินการต่อเพื่อผลักดันให้บุคลากรด้านการศึกษามีคุณลักษณะที่ควรจะมีในทศวรรษหน้า

^{๑๔} มณฑล สรไกรกิติกุล, “สถานการณ์ท้าทายที่กระตุ้นการสร้างความรู้ของพนักงานในองค์กรขนาดใหญ่”, *Journal of HR intelligence : HRI*, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๒) : ๒๘-๔๔.

โดยการศึกษาและออกแบบระบบการบริหารทรัพยากรบุคคลใหม่ให้มีความพร้อม ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาปัจจัยที่ผลักดันให้บุคลากรด้านการศึกษาในทศวรรษหน้ามีคุณลักษณะที่ควรจะมี

๑) การมีกรอบแนวคิดด้านการบริหารไปในทิศทางเดียวกัน

การมีกรอบแนวคิดด้านการบริหารไปในทิศทางเดียวกัน ระหว่างผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีความรู้ความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน และควรนำผลการศึกษาไประดมความคิดเห็นเพื่อเปิดโอกาสให้มีการอภิปราย แสดงเหตุผลจากกลุ่มคนทุกภาคส่วนอย่างกว้างขวาง และนำผลการศึกษาไปถ่วงถ่วง กลายเป็นกรอบแนวคิดที่ทุกฝ่ายมีมุมมองไปในทิศทางเดียวกัน

๒) การออกแบบระบบการบริหารทรัพยากรบุคคล

ก) การออกแบบระบบสรรหา

การออกแบบระบบสรรหาจำเป็นต้องศึกษาและออกแบบเครื่องมือที่สามารถคัดกรองให้ได้บุคลากรที่มีคุณลักษณะในทศวรรษหน้าที่ควรจะมี เช่น การออกแบบเครื่องมือที่สามารถชี้วัด ความสำเร็จ จิตอาสา/มีความรับผิดชอบต่อสังคม/มีความเป็นมืออาชีพในการปฏิบัติงาน เป็นต้น

ข) การออกแบบระบบบริหารและพัฒนาทรัพยากรบุคคลใหม่ โดยมุ่งเน้นดังนี้

๑. ระบบที่สนับสนุน ส่งเสริม แก่บุคลากรให้ปรับปรุงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับคุณลักษณะที่ควรจะมีในทศวรรษหน้า

๒. ระบบที่รักษามูลค่าบุคลากรที่มีคุณลักษณะที่ควรจะมีในทศวรรษหน้า

๓. ระบบที่ฝึกอบรม เรียนรู้ และพัฒนาบุคลากรให้มีคุณลักษณะที่ควรจะมีในทศวรรษหน้า

ค) การออกแบบระบบการทดลองงาน/ปฏิบัติงาน

๑. บุคลากรใหม่ที่ถูกต้องคัดเลือกเข้ามา ถ้าไม่สามารถแสดงพฤติกรรมตามคุณลักษณะที่ควรจะมี ควรออกแบบการทดลองงานให้เข้มข้น

๒. บุคลากรเก่าที่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับคุณลักษณะที่ควรจะมีในกรณีนี้ควรออกแบบแยกจากกัน

บรรณานุกรม

ชวนคิด มะเสนาะ. “การพัฒนาทรัพยากรบุคคลทางการศึกษาในทศวรรษหน้า”. วารสารบริหารการศึกษา

บัวบัณฑิต. ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙) : ๙-๑๖.

ณรงค์วรรษ บัญญา. “ทักษะที่สร้างสมดุลให้โลกในศตวรรษที่ ๒๑”. วารสารวิชาการสังคมศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. (๒๕๕๗) : ๕๕-๕๖.

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๕๕-

๒๕๕๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๘.

พรชนิตว์ สีนาราช. “ทักษะการรู้ดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้”. วารสารบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๖๑(๒) (๒๕๖๐) : ๗๖-๙๒.

มณฑล สรไกรกิติกุล. “สถานการณ์ท้าทายที่กระตุ้นการสร้างความรู้ของพนักงานในองค์กรขนาดใหญ่”. Journal of HR intelligence : HRI. ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๒) : ๒๘-๔๔.

เลขาธิการสภาการศึกษา. ข้อเสนอปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๖๑). กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟิค, ๒๕๕๒.

อดุลย์ วังศรีคุณ. “การศึกษาไทยในศตวรรษที่ ๒๑ : ผลผลิตและแนวทางการพัฒนา”. วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๗) : ๑-๑๗.

เว็บไซต์

สมหวัง วิทยาปัญญานนท์. “สร้างนวัตกรรมเป็นวัฒนธรรมองค์กร”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.budmgt.com/topics/top02/inno-culture.html> [๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑].

รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียน
ในชนบทภาคเหนือโดยการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานศึกษา
The Model of Education Management for Development
Social Skills of the Student in The North Rural by Participatory of
the Local Wisdoms and Schools

ประพิณ ขอดแก้ว*

Prapin Khodkaew

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

The Faculty of Education Chiang Mai Rajabhat University

เยี่ยมลักษณ์ อุดการ**

Yiamluck Udakarn

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ประเทศไทย

Chiangmai Rajabhat University Demonstration School, Thailand

Email: prapink1@hotmail.com

Received : September 14, 2019

Revised : August 5, 2020

Accepted : August 8, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการของชุมชนและสถานศึกษาพัฒนา
รูปแบบการจัดการศึกษาและศึกษาผลการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคม
สำหรับนักเรียนในชนบทภาคเหนือโดยการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานศึกษา เป็นวิธีวิจัย
เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีศึกษาข้อมูลจากเอกสารและสื่อต่าง ๆ การสังเกต
อย่างมีส่วนร่วม การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ประชุมกลุ่ม การจัดเวที
นำเสนอผลงาน การจัดนิทรรศการ และการสนทนา สัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ
ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นและนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานของสถานศึกษาที่มีบริบททางภูมิสังคม
ที่แตกต่างกันได้ดำเนินงานพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนโดยครูผู้รับผิดชอบโครงการและครูภูมิปัญญา
ท้องถิ่นพัฒนานักเรียนในกิจกรรม “มัดคุเทศก์น้อย” ด้านความรู้ ความเข้าใจ และการนำไปใช้ ด้านการ
จัดอบรมและวิทยากร และด้านการนำเสนอผลงานวิจัย อยู่ในระดับมาก ส่วนความพึงพอใจของนักเรียน

* ดร.ประพิณ ขอดแก้ว Dr.Prapin Khodkaew

** ผศ.เยี่ยมลักษณ์ อุดการ Assist.Prof.Yiamluck Udakarn

ในการเข้าร่วมกิจกรรม “มัดคุเทศก์น้อย” ด้านความรู้ ความเข้าใจ และการนำไปใช้ อยู่ในระดับมาก ซึ่งในการพัฒนาทักษะทางสังคมตามบริบทของสถานศึกษาสามารถพัฒนานักเรียนด้านทักษะทางสังคมที่ดีขึ้น

คำสำคัญ : รูปแบบการจัดการศึกษา;ทักษะทางสังคม; การมีส่วนร่วม; ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

The objectives of this research article are to study the circumstances, problems and demands of the community for create and develop an educational administration and management for developing social skills of the Student in the north rural by participatory of the local wisdoms and schools. This research is a participatory action research by using documentary studies, participatory observation, non-participatory observation, doing a focus group, interviewing the interested person such as administrators, project manager, teacher and student to gather information. The results showed that the operation of schools from different sites were in “Excellent” level and satisfaction results of the “Little guide Activity” activities were in “Good” level in all category which can make the conclusion that this research can develop the social skills of Teenage and help the operation of the educational administration and management in the north rural.

Keywords : The Model of Education Management; Social Skills; Participatory; The Local Wisdoms

บทนำ

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี คนเก่ง มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นอย่างมีความสุขบนพื้นฐานของความเป็นไทยนั้น^๑ นอกจากการพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีความรู้ที่เป็นพื้นฐานสำคัญซึ่งได้กำหนดไว้ในโครงสร้าง กลุ่มสาระการเรียนรู้ ๘ กลุ่มแล้ว หลักสูตรยังได้กำหนดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ในโครงสร้างด้วย โดยมุ่งส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนเพิ่มเติมจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ ๘ กลุ่ม ให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง ค้นพบความสามารถ ความถนัด

^๑ สมชาย บุญสุน, “การจัดการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถีพุทธ”, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธ, ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ (เนื่องในงานพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๒) : ๒๕๓.

ของตนเองเพื่อการพัฒนาให้เต็มศักยภาพ เห็นคุณค่าในการประกอบสัมมาชีพ ให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย ศีลธรรม จริยธรรม รู้จักบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ การบำเพ็ญประโยชน์ให้ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคมทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นทักษะทางสังคมของนักเรียนนั้น ถือได้ว่ามีความสำคัญยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นช่วงวัยใดก็ตาม เนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถอยู่ตามลำพังได้ จึงจำเป็นต้องสร้างปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น ตั้งแต่สังคมเล็กภายในครอบครัวขยายวงกว้างออกไปเป็นสังคมขนาดใหญ่ขึ้นจนถึงชุมชน สังคม ประเทศ และโลกทุกสังคมต้องมีการติดต่อสื่อสารสัมพันธ์กัน พึ่งพาอาศัยกันและกัน ซึ่งจะต้องอาศัยทักษะทางสังคมในการดำเนินการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น ตลอดจนเป็นการช่วยให้มนุษย์ได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและสามารถร่วมมือพัฒนาสังคมได้ดี

จะเห็นได้ว่า ทักษะทางสังคมจึงเป็นทักษะสำคัญที่ทำให้คนประสบความสำเร็จในชีวิตและในอนาคตได้^๒ ประกอบกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเรื่องของการลดเวลาเรียนให้น้อยลง โดยให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) พิจารณาปรับลดชั่วโมงเรียนบางวิชาให้น้อยลง เพื่อให้เด็กได้มีการผ่อนคลาย ไม่เครียดในการเรียนมากเกินไป หรือต้องหอบการบ้านไปทำต่อที่บ้าน ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีเวลาที่จะอยู่กับพ่อแม่มากขึ้น โดยอาจจะเลิกเรียนในชั้นเรียนเวลาประมาณ ๑๔.๐๐ น. ส่วนเวลาที่เหลือให้ สพฐ.ไปพิจารณารายละเอียดและกิจกรรมว่าควรดำเนินการอย่างไรกับเด็ก ๒ กลุ่ม คือกลุ่มที่จะเดินทางกลับบ้าน หรือกลุ่มซึ่งรอกลับบ้านพร้อมผู้ปกครองหลังเลิกงาน ทั้งนี้ สพฐ. จะนำร่องโรงเรียนในสังกัดประมาณร้อยละ ๑๐ จากทั้งหมด ๓๘,๐๐๐ โรงเรียนก่อน เริ่มต้นได้ทันทีในช่วงเปิดภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๘ ดังนั้น สพฐ.จึงจัดระบบนิเทศและเตรียมการให้ดีในช่วงเปิดภาคเรียนนี้ รวมทั้งสร้างความเข้าใจร่วมกันกับโรงเรียน นักเรียน ครู ผู้ปกครองในการดำเนินการด้วย^๓

ปัญหาวิกฤตในปัจจุบันทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่เกิดขึ้นในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอและขาดความเป็นตัวเองของสังคมไทย อันเนื่องมาจากการขาดความสมดุลแห่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เพราะถูกรอบงำจากภูมิปัญญาสากล การจัดการศึกษามีเนื้อหาด้านภูมิปัญญาสากลมากกว่าภูมิปัญญาไทย ทำให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยในระบบโรงเรียนน้อยลง คนไทยไม่สนใจศึกษาภูมิปัญญาไทย เป็นผลทำให้สังคมไทยต้องเผชิญกับวิกฤตทางปัญญา ซึ่งเห็นได้ชัดเจน คือ การพึ่งพา

^๒ กัญญา สมบูรณ์, “รูปแบบการเสริมสร้างทักษะทางสังคมของเยาวชนชนเผ่ามูเซอแดงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๖๐).

^๓ นวรัตน์ งามสุต, สรุปรายงานการประชุม: นโยบายและยุทธศาสตร์ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษรุนแรงต่อเด็ก, วันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๘, (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, ๒๕๕๘).

ตนเองในการแก้ปัญหาไม่ได้ เพราะฉะนั้น เราต้องยอมรับว่าขณะนี้ภูมิปัญญาที่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยในวงกว้าง

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องดำเนินการนำภูมิปัญญาไทยกลับคืนสู่สังคมไทยโดยผ่านกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อปลูกฝังให้นักเรียนไทยรู้ซึ่งถึงคุณค่าของภูมิปัญญาไทย รักหวงแหนและภาคภูมิใจในภูมิปัญญาไทย รวมทั้งสืบทอดเจตนารมณ์ให้ดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไป อีกทั้งมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อท้องถิ่นโดยตรง ตามเป้าหมายและนโยบายของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางมหาวิทยาลัยได้มีการลงนามในพันธะสัญญากับนายอำเภอแม่อริม ในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพการศึกษาของนักเรียนและโรงเรียนต่าง ๆ ในอำเภอแม่อริม เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ไปแล้วนั้น

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและสถานศึกษาในการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนในโรงเรียนเขตอำเภอแม่อริม
๒. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียนในชนบทภาคเหนือโดยการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานศึกษา
๓. เพื่อศึกษาผลการพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียนในชนบทภาคเหนือโดยการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานศึกษา

วิธีการศึกษา

การวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียนในชนบทภาคเหนือโดยการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานศึกษา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งได้เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบเจาะจง ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ จำนวน ๕ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านริมใต้ โรงเรียนมูลนิธิมหาราช ๕ โรงเรียนวัดโป่งแยงเฉลิมพระเกียรติ โรงเรียนบ้านโป่งแยงใน อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ และโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินผลการดำเนินงานโครงการวิจัยรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียนในชนบทภาคเหนือโดยการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานศึกษา แบบประเมินผลการดำเนินงานโครงการวิจัยรูปแบบการจัดการศึกษาฯ แบบประเมินผลการดำเนินงานโครงการแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรม “มัดคุเทศก์น้อย” และแบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมด้านทักษะทางสังคมของนักเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา

สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและสถานศึกษาในการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนในโรงเรียนเขตอำเภอแมริม

สรุปได้ว่าโรงเรียนทั้ง ๕ โรงเรียนที่เป็นพื้นที่เป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ มีบริบททางภูมิสังคมที่แตกต่างกัน ได้แก่ สังกัดของหน่วยงาน พื้นที่ตั้งของโรงเรียน ลักษณะภูมิสังคมของนักเรียน ขนาดของโรงเรียน เป็นต้น กลุ่มนักเรียนที่เข้าเรียนมีความแตกต่างกันมากหลายด้าน ความพร้อมด้านต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในโรงเรียน ส่งผลให้นักเรียนมีผลการเรียนรู้และทักษะด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะทักษะด้านสังคมไม่ว่าจะเป็นด้านการใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร การแสดงออกต่าง ๆ เพิ่มเติม ตลอดจนทั้งความหลากหลายทั้งด้านความคิด ความเชื่อ โดยเฉพาะด้านภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร โอกาสในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่น ๆ มีหลากหลายจึงทำให้โอกาสในการพัฒนาทักษะทางสังคม ด้านการกล้าแสดงออก การกล้าตัดสินใจ การใช้ภาษาสื่อสาร โดยเฉพาะภาษาอังกฤษยังต้องได้รับการพัฒนาจากข้อมูลเบื้องต้นจะเห็นได้ว่าความต้องการที่จำเป็นในการพัฒนาของโรงเรียนทั้ง ๕ แห่ง คือ ทักษะทางสังคมของนักเรียน ทั้งหมด ๖ ด้าน ได้แก่ ทักษะด้านการฟัง ทักษะด้านการสื่อสาร ทักษะด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทักษะการสังเคราะห์และการแก้ปัญหา ทักษะการตัดสินใจและแสดงความคิดเห็นและทักษะด้านอารมณ์และการแสดงออก ประกอบกับพื้นที่ของทั้ง ๕ โรงเรียนตั้งอยู่ที่พื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในชุมชนและของจังหวัดเชียงใหม่อยู่แล้ว ซึ่งปกติแล้วทางโรงเรียนก็ได้เคยมีกิจกรรมที่เคยเชิญผู้รู้ในชุมชนมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนเป็นระยะ ๆ อยู่แล้ว ดังนั้น การจัดกิจกรรมที่จะใช้เป็นเครื่องมือที่จะใช้ในการพัฒนาทักษะทางสังคมให้กับนักเรียนในครั้งนี้ที่เหมาะสมก็ควรเป็นกิจกรรมมีคฤศก์น้อย โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและครูภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน

พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียนในชนบทภาคเหนือ โดยการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานศึกษา

ในภาพรวมจากข้อมูลการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนโดยการจัดกิจกรรม “มัคคุเทศก์น้อย” ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า สถานศึกษาแต่ละแห่งได้ดำเนินการจัดกิจกรรม “มัคคุเทศก์น้อย” ตามบริบทของสถานศึกษาตนเอง ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งทางด้านสภาพแวดล้อมไม่ว่า จะเป็นชุมชนเมืองที่มีความพร้อมสูง หรือชุมชนที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารที่ขาดแคลนทรัพยากรและการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เท่าที่ควร นอกเหนือจากนั้นด้านภูมิศาสตร์ และด้านสังคมอีกที่นับได้ว่าเป็นเหตุและปัจจัยสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีชีวิต ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม รวมทั้งความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของนักเรียนและชุมชนก็แตกต่างกัน ดังนั้น จากสภาพการณ์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจึงทำให้สถานศึกษาแต่ละแห่งมีวิธีการ หรือกระบวนการในการพัฒนานักเรียนแตกต่างกันออกไป

แต่ในท้ายที่สุดก็คือ มีเป้าหมายเดียวกันนั่นคือการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียน เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีทักษะทางสังคม สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข รู้รัก สามัคคี สำนึกในหน้าที่ของนักเรียนที่ดี เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ตลอดจนอนุรักษ์สิ่งที่ดีงามของชุมชนทำให้ชุมชนเข้มแข็ง อีกทั้งการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้เป็นคนดี คนเก่งและมีคุณธรรม จริยธรรม อันดีงาม ทำให้สังคมมีความสุข ความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป สามารถพัฒนาการจัดการศึกษาของนักเรียนในชุมชนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ผลการพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียนในชนบทภาคเหนือ โดยการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานศึกษา

๑. ผลการพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียน

ในภาพรวมหลังจากการทดลองจัดกิจกรรมมัคคุเทศก์น้อยของโรงเรียนทั้ง ๕ โรงเรียน พบว่า นักเรียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกโรงเรียนมีทักษะทางสังคมสูงขึ้น นักเรียนมีความมั่นใจในตัวเอง กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกซึ่งความสามารถของตนเองได้อย่างเหมาะสม สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม ซึ่งแยกเป็นรายทักษะ ดังนี้

๑.๑ ทักษะด้านการฟัง

นักเรียนสามารถปฏิบัติตนเป็นผู้ฟังที่ดี รู้จักอดทนรอคอยผู้พูดจนจบ มีการฟังอย่างตั้งใจให้เกียรติผู้พูด มีความกระตือรือร้นในการฟังไม่แสดงสีหน้าเบื่อหน่าย มีการโต้ตอบกับผู้พูด สามารถจับประเด็นในเรื่องที่ฟังได้ และสามารถฟังรู้เรื่องแม้กระทั่งอยู่ในสถานการณ์ที่ลำบาก ซึ่งนักเรียนสามารถฟังภาษาไทยกลางได้อย่างเข้าใจ และรวมไปถึงภาษาอังกฤษ ประโยคสั้นๆ ง่ายๆ ที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร

๑.๒ ทักษะด้านการสื่อสาร

นักเรียนสามารถสื่อสารได้ตามกระบวนการทั้ง ๔ คือ ฟัง พูด อ่าน เขียน กล่าวคือ นักเรียนสามารถพูดติดต่อกับบุคคลอื่น สามารถพูดให้ข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่นและสถานที่ท่องเที่ยว สามารถฟังผู้พูดได้อย่างเข้าใจรู้จักจับประเด็นและสื่อสารกันอย่างเข้าใจ นักเรียนอ่านข้อความ บทความ เรื่องราวที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา แหล่งท่องเที่ยว และเขียนเล่าเรื่องราวให้ข้อมูลได้ ซึ่งได้เน้นให้นักเรียนสื่อสารด้วยภาษาไทยก่อนเป็นอันดับแรก และพัฒนาภาษาอังกฤษในลำดับต่อมา

๑.๓ ทักษะด้านการร่วมทำกิจกรรมกับผู้อื่น

นักเรียนสามารถร่วมกิจกรรมกับผู้อื่นได้ดีมากขึ้น มีการทำงานร่วมกันเป็นทีม รู้จักรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตาริฉัตรและความเป็นกัลยาณมิตรต่อเพื่อนร่วมกิจกรรม นักท่องเที่ยว ครูภูมิปัญญา บุคคลในชุมชนและสถานประกอบการ

๑.๔ ทักษะการวิเคราะห์และการแก้ปัญหา

นักเรียนมีทักษะในการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าและร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเห็นได้ชัดจน เกิดความร่วมมือกันขึ้นเพื่อหาทางออกของปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงาน มีคฤศคณน้อย

๑.๕ ทักษะการคิดและแสดงความคิดเห็น

เนื่องจากกิจกรรมคฤศคณน้อยเป็นการทำงานที่นักเรียนจะต้องทำร่วมกันเป็นกลุ่ม มีการติดต่อสื่อสารกับครูภูมิปัญญา คนในชุมชนและสถานประกอบการ ทำให้นักเรียนเกิดความกล้าคิดกล้าทำมากขึ้น กล้าที่จะเสนอความคิดเห็นของตนเองให้แก่บุคคลอื่นได้ทราบ ได้รับรู้ อีกทั้งยังรู้จักฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น ทั้งด้านความรู้ และการรับคำแนะนำ

๑.๖ ทักษะด้านอารมณ์และการแสดงออก

นักเรียนรู้จักการควบคุมอารมณ์มากขึ้นเนื่องจากการดำเนินกิจกรรม ต้องได้ร่วมงานกับคนในลักษณะที่มีวัยแตกต่างกัน มีความเคารพอ่อนน้อม ความสุภาพ รู้จักกาลเทศะเพิ่มมากขึ้น ในด้านการแสดงออกนักเรียนกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกซึ่งในทางที่ถูกต้องเพิ่มมากขึ้น

๒. ผลการประเมินการดำเนินงานโครงการวิจัย การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียนในชนบทภาคเหนือ โดยการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานศึกษา

โดยสรุปในภาพรวมจากข้อมูลแบบประเมินความพึงพอใจในการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนโดยการจัดกิจกรรม“คฤศคณน้อย” ดังกล่าว พบว่า นักเรียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจเกี่ยวกับประเด็นด้านความรู้ ความเข้าใจ และการนำไปใช้อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.99$, S.D. = 0.83) และประเด็นด้านภาพรวมของกิจกรรมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.45$, S.D. = 0.70) ส่วนผู้ร่วมกระบวนการวิจัย ได้แก่ครู ครูภูมิปัญญา ผู้บริหาร และผู้ปกครองนักเรียนพบว่ามีความพึงพอใจอยู่ในด้านความรู้ ความเข้าใจและการนำไปใช้อยู่ในระดับมาก($\bar{x} = 4.44$, S.D. = 0.60) ความรู้ด้านการจัดการอบรมและวิทยากรอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.44$, S.D. = 0.58) และด้านการนำเสนอผลงานวิจัยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.25$, S.D. = 0.53) เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.38$, S.D. = 0.51)

๓. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในภาพรวม

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม การจัดเวทีสะท้อนคิดการสัมภาษณ์ ตลอดจนกิจกรรมการวิจัย พบว่าผู้ร่วมกระบวนการวิจัยได้แสดงความคิดเห็นต่อกิจกรรมการวิจัย ดังนี้

๓.๑ ผู้บริหารโรงเรียน

การดำเนินกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเครือข่ายแกนนำคฤศคณน้อยในแต่ละโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่เหมาะสม สำหรับการพัฒนาทักษะทางสังคม และความสามารถของนักเรียนอย่างเต็มศักยภาพได้

อย่างเหมาะสม โดยเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง ทำให้เกิดมิติใหม่ของการจัดการเรียนการสอน มองเห็นภาพความร่วมมือกันระหว่างสถานศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่และครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและนักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเข้ามาจัดรูปแบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของชุมชน ครูได้เรียนรู้ทักษะกระบวนการวิจัยที่ถูกต้อง นอกจากนั้นโรงเรียนได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนและสถานประกอบการเกิดแหล่งเรียนรู้ขึ้นในชุมชนและเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนานักเรียนต่อไปในอนาคต ดังนั้น จึงควรจะมีการพัฒนาต่อยอดในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งถือว่าเป็นโอกาสที่ดีต่อการเสริมสร้างความรู้และทักษะเพื่อสามารถนำไปต่อยอดได้ในอนาคต ในการจัดกิจกรรมมีคฤศคณ์น้อยในครั้งนี้ ถือว่าเป็นกิจกรรมที่ดี ที่ทำให้นักเรียนได้กล้าแสดงออกและที่สำคัญได้ฝึกให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ชุมชนของตนเอง อีกทั้งส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในชุมชนของตนเองอย่างแท้จริง และสามารถนำทักษะกระบวนการเรียนรู้ และประสบการณ์การจากแหล่งการเรียนรู้ไปถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคคลอื่นได้อย่างถูกต้อง นักเรียนได้รับโอกาสในการพัฒนาทักษะทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓.๒ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

งานวิจัยนี้เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์โดยตรง รู้จักแสวงหาความรู้เกิดทักษะชีวิตในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ท้องถิ่น เกิดจิตสำนึกรักชุมชน มีความต้องการในการพัฒนาชุมชนของตนเอง และเกิดความรู้รัก ห่วงแหนและเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง อีกทั้งมีส่วนช่วยส่งเสริมและสืบสานเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และรู้จักชุมชนของตนเองอย่างแท้จริง และสามารถนำข้อมูลที่ศึกษาไปถ่ายทอดให้นักเรียนรุ่นหลังต่อไป นอกจากนั้นยังเป็นงานวิจัยที่ทำให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างสถานศึกษา ชุมชนและมหาวิทยาลัยที่เน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียนซึ่งเป็นลูกหลานของตนเอง นักเรียนได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน นักเรียนให้ความสนใจเกี่ยวกับโบราณสถานที่ตั้งอยู่ใกล้โรงเรียนของตนเอง และที่น่าประทับใจคือมีคฤศคณ์น้อยทั้ง ๑๐ คนของแต่ละโรงเรียนมีความกล้าแสดงออก ตั้งใจฟังการเล่าเรื่องจากครูภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างตั้งใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนที่นำเสนอให้ชาวต่างชาติได้รู้ความเป็นมาของโบราณสถานที่ตั้งอยู่ในชุมชนของตนเอง ในทัศนะของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้เล็งเห็นว่าสถานศึกษาได้จัดการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ คือชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การศึกษา เป็นการช่วยปลูกฝังให้เด็กมีใจรักในโบราณสถานที่อยู่ใกล้ตัว เมื่อนักเรียนได้เรียนรู้ และแสดงบทบาทในการเป็นคฤศคณ์น้อย จะทำให้นักเรียนมีความรักในบ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง สนใจใฝ่เรียนรู้สิ่งที่อยู่ใกล้ตัว และนักเรียนคฤศคณ์น้อยเหล่านี้จะเป็นผู้เผยแพร่อนุรักษ์ต่อไป

๓.๓ ตัวแทนชุมชน

การจัดกิจกรรมมัคคุเทศก์น้อยเป็นสิ่งที่นักเรียนได้รับการพัฒนาทักษะในการสื่อสาร กล้าแสดงออก และรู้จักการมีปฏิสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่นตลอดจนส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความรักสำนึกรักในท้องถิ่นของตนเอง รู้จักถิ่นฐานที่อยู่อาศัยและชุมชนของตนเองได้มากขึ้น ทำให้เกิดความรักและภาคภูมิใจในชุมชนที่อาศัยอยู่ ช่วยกันรักษา อนุรักษ์สถานที่สำคัญ ๆ และสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น เป็นนักเรียนที่ดีต่อไปในภายภาคหน้า รวมทั้งเป็นกิจกรรมที่ดีมีความหมายต่อผู้เรียนและชุมชน ส่งเสริมให้โรงเรียน ชุมชนและนักเรียนมีความใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น

๓.๔ นักเรียน

มัคคุเทศก์น้อยได้รับถ่ายทอดความรู้ ฝึกการใช้ภาษา การสนทนาทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ อีกทั้งช่วยฝึกฝนทักษะในด้านการพูดการติดต่อสื่อสารและประสบการณ์ในการเป็นมัคคุเทศก์น้อยที่ดี ได้รู้จักการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า มีความรับผิดชอบ ได้พัฒนาการเข้าสังคมได้ดีขึ้น รู้จักกับสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน รู้จักประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและชุมชน ได้ติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ได้ฝึกการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มทั้งเพื่อนในโรงเรียนเดียวกันและต่างโรงเรียน ได้รู้จักกัน ได้ทำงานร่วมกับคนอื่นมากมายทำให้มีความมั่นใจในตนเองและกล้าแสดงออกมากขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเองและในท้องถิ่น รู้สึกดีใจที่ได้แนะนำแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้บุคคลอื่นได้รู้จัก

๓.๕ ครู

โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียนในชนบทภาคเหนือโดยการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานศึกษา โดยการจัดกิจกรรมมัคคุเทศก์น้อยในครั้งนี้ ทำให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่แท้จริง มีความมุ่งมั่น และตั้งใจในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมายได้เป็นอย่างดี มีความสามัคคีในกลุ่มของตนเอง กล้าแสดงออก มีทักษะในด้านการพูดสื่อสารทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และทักษะการเป็นมัคคุเทศก์น้อย สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้ดี มีความมั่นใจในตนเอง พร้อมทั้งจะเผยแพร่สถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างแน่วแน่ อีกทั้งเป็นการพัฒนาทักษะความสามารถของนักเรียนในด้านต่าง ๆ ทักษะในการเข้าสังคม การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ถือว่าเป็นกิจกรรมที่ดีมีคุณค่าและมีความหมายต่อนักเรียน ตลอดจนได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนตนเอง เพราะนักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง นักเรียนเกิดความตั้งใจศึกษาหาความรู้และมีเป้าหมายอย่างชัดเจน ปลุกฝังเจตคติที่ดีในการทำงาน ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และต่อยอดเป็นอาชีพในอนาคตได้ เป็นการให้โอกาสนักเรียนได้รับประสบการณ์จริงเหมือนผู้ใหญ่ ได้เรียนรู้ความผิดพลาด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ทำให้นักเรียนเกิดองค์ความรู้และภาคภูมิใจในตนเอง เป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดความร่วมมือกัน พร้อมทั้งสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถานศึกษาและชุมชน ทำให้นักเรียนและชุมชนเกิดความรัก ความหวงแหนและเกิดความ

ภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ร่วมมือกันอนุรักษ์ สืบทอดเจตนารมณ์รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี อันดีงามและภูมิปัญญาของท้องถิ่นไว้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่รุ่นต่อไป การดำเนินงานครั้งนี้แม้ว่าจะมีอุปสรรคแต่ก็ถือว่านักเรียนได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ ซึ่งในห้องเรียนไม่สามารถแสวงหาได้ ประสบการณ์และกิจกรรมเหล่านี้จึงเป็นเรื่องใหม่ของกลุ่มนักเรียนที่ขาดโอกาส ขาดทักษะต่าง ๆ และความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งควรแก่การนำไปใช้ได้จริงในอนาคตอยากให้ โครงการนี้ดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียนในชนบท ภาคเหนือโดยการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานศึกษา ผู้วิจัยขอเสนออภิปรายผลทั้งในส่วนของการจัดการศึกษากับการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียน และการมีส่วนร่วมกับการจัดการศึกษา คณะผู้วิจัยดำเนินการอภิปราย ๒ ประเด็น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑. การจัดการศึกษากับการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียน

สภาพบริบทของสถานศึกษาที่สมัครเข้าร่วมโครงการมีความแตกต่างกันในเชิงพื้นที่ เป็นศักยภาพ ด้านพื้นที่ อาทิเช่น ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา บุคคล ในชุมชนต้องรู้จักรักและหวงแหน เห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรอันมีค่าต่าง ๆ เหล่านี้ และสามารถนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ซึ่งมีทั้งสถานศึกษาที่อยู่ในเมืองและชนบท ในส่วนขนาดของ สถานศึกษานั้นมีทั้งสถานศึกษาที่มีขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ แต่สถานศึกษาทุกแห่งมีเป้าหมาย ร่วมกัน ได้แก่ ความต้องการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนโดยการจัดกิจกรรม “มัดคุเทศก์น้อย” องค์ประกอบที่สำคัญที่สถานศึกษาและชุมชนควรจะมีในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ประกอบด้วย ศักยภาพด้านพื้นที่ ศักยภาพด้านการจัดการ และศักยภาพด้านบุคคล^๔ จะเห็นได้ว่า ความพร้อมในด้านต่าง ๆ ของนักเรียนก็แตกต่างกัน อาทิเช่น สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม การสื่อสาร การคมนาคมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ จึงเป็นเหตุผลที่สำคัญที่ทำให้จุดเริ่มต้นในการพัฒนานั้น แตกต่างกันออกไป ซึ่งถือได้ว่าประสบการณ์ทางสังคมจะช่วยให้เด็กมีความสามารถเข้าใจตนเอง สังคม และสภาพแวดล้อมของตนได้อย่างถูกต้อง พร้อมทั้งจะช่วยให้เด็กเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ในฐานะที่เป็นบุคคลหนึ่งในชุมชน และสังคมที่ตนอาศัยอยู่ตลอดจนค้นพบวิถีชีวิต รู้จักการใช้ชีวิตร่วมกับ บุคคลอื่นในสังคม และมีปฏิสัมพันธ์อันดีกับบุคคลอื่นในสังคมได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารมีบทบาท สำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนเราตั้งแต่เราลืมตาตื่นขึ้นมาในชีวิตประจำวัน เราจะมี การสื่อสาร

^๔ รัตติยา เหนืออำนาจ และคณะ, “การพัฒนาตัวแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัด นครสวรรค์”, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธ, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๓) : ๘๖.

ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารกับกลุ่มบุคคลหรือการสื่อสารด้วยคำพูด การสื่อสารด้วยกิริยาท่าทาง การสื่อสารด้วยการเขียนตัวหนังสือและการสื่อสารมวลชนล้วนแต่อาศัย การสื่อสารเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย^๕ นั่นก็คือ ทักษะทางสังคมนั่นเอง นอกจากนั้น การขาดทักษะทางสังคม ย่อมมีสาเหตุมาจากการขาดประสบการณ์ทางสังคมที่จะเรียนรู้และให้มีการแสดงออกอย่างเหมาะสม^๖ ดังนั้น ทักษะทางสังคมจึงมีสาเหตุมาจากการขาดประสบการณ์ทางสังคมที่จะเรียนรู้และมีการแสดงออก อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด^๗ ที่ว่าบุคคลที่มีประสบการณ์ทางสังคมน้อย จะทำให้ทักษะ ทางสังคมน้อย การส่งเสริมให้บุคคลมีประสบการณ์ทางสังคมเท่ากับเป็นการพัฒนาทักษะทางสังคม ของบุคคลไปด้วย

จากการที่ศึกษาสถานศึกษาต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรม “มัดคุเทศก์น้อย” ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมสำคัญในการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนและทั้งผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้ รับผิดชอบโครงการและครูภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ร่วมกันกำหนดหน่วยการเรียนรู้กิจกรรม “มัดคุเทศก์น้อย” รวมทั้งมีการวางแผนการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามหน่วยการเรียนรู้ที่ กำหนดไว้ เพราะฉะนั้น แผนการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาแต่ละแห่งย่อมมีความแตกต่างกับออกไป ตามบริบทของสถานศึกษาตนเองให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของนักเรียน

โดยสรุป จากการจัดกิจกรรม “มัดคุเทศก์น้อย” จะต้องอาศัยปัจจัยสำคัญความภาคภูมิใจ ความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวและไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อนำไปสู่ การพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนนั้น จะเห็นได้ว่า ทักษะทางสังคมนี้ยังเป็นพื้นฐานสำคัญของ การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขของคนในสังคม ดังนั้น ทักษะสังคมจึงเป็นทักษะสำคัญที่ผู้เกี่ยวข้องต้องให้ ความสำคัญเพื่อเป็นรากฐานสำคัญอันนำมาซึ่งความสุขความสำเร็จในชีวิตเมื่อเติบโตขึ้นต่อไปในอนาคต จากผลการศึกษาของสถาบันวิจัยนโยบายสาธารณะของประเทศอังกฤษพบว่า การมีทักษะในการ เข้าสังคมถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยเหลือเด็กให้ประสบความสำเร็จในอนาคต แตกต่างความเชื่อที่ ผ่านมาที่มองว่าความสามารถในการเรียนในชั้นเรียนเท่านั้นที่เป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จของนักเรียน^๘

^๕ วรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา, พระสุธีรัตนบัณฑิต, “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กร ทางพระพุทธศาสนา”, วารสารมหาจุฬาวชิการ, ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ (เนื่องในงานพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๒) : ๑๘๖.

^๖ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การคิดเชิงสังเคราะห์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชลลพมีเดีย จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๕๔.

^๗ จริลักษ์ณ์ รัตนพัทธ์, “ทักษะทางสังคม”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://jareeluk.blogspot.com/2014/09/blog-post_27.html.2557, [๒๕๕๘].

^๘ พิมพ์ชนก กลิ่นสุทโธ และคณะ, “การศึกษาอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นที่ครอบครัวแตกแยก”, วารสาร ศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๗ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๕) : ๘๕.

๒. การมีส่วนร่วมกับการจัดการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ ประเด็นสำคัญที่มุ่งเน้น คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการจัดการศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพของนักเรียนในพื้นที่หรือโรงเรียนในพื้นที่ ดังนั้น คณะวิจัยยังได้ออกแบบการวิจัยให้ผู้ร่วมกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นทางจนถึงสิ้นสุดการวิจัยทุกขั้นตอนนั้น ต้องมีบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามาร่วมกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ด้วยนอกเหนือไปจาก ผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง และผู้นำชุมชนแล้ว ในภาพรวมของการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในชุมชน ตลอดกระบวนการวิจัยตั้งแต่ขั้นเริ่มต้นของการคิด วางแผน ตัดสินใจในการค้นหาปัญหาและความต้องการร่วมกันทั้งในระดับของโรงเรียนและระดับภาพรวมของโครงการ หลังจากนั้นผู้ร่วมกระบวนการวิจัยทุกโรงเรียนได้มาประชุมเพื่อร่วมกันกำหนดลักษณะกิจกรรม และกำหนดทักษะทางสังคม รวมทั้งจัดทำตัวชี้วัดของนักเรียนที่ต้องการพัฒนา วางแผนการพัฒนา เครื่องมือ วางแผนปฏิบัติการร่วมกัน และนำไปปฏิบัติการในพื้นที่ร่วมกัน จนท้ายที่สุดก็มีการติดตาม ประเมินผลร่วมกัน โดยกิจกรรมสุดท้ายมีการจัดนำเสนอผลการวิจัยและจัดนิทรรศการ ซึ่งร่วมกันชื่นชมผลงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้ร่วมกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและในระหว่างการทำนงานวิจัย ผู้ร่วมกระบวนการวิจัยทุกฝ่าย อาทิ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และครูภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติจนสำเร็จแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน สามารถทำงานวิจัยประสบความสำเร็จ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่ากระบวนการวิจัยที่คณะผู้วิจัยดำเนินการนั้นสอดคล้องกับลักษณะของกระบวนการที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา^๙ ขั้นตอนของกรมสามัญศึกษา^{๑๐} การมีส่วนร่วมคิดและตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล และการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับที่ ปาริชาติ วลัยเสถียร^{๑๑} ที่กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนและผู้ปกครองไว้ว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทำได้ตั้งแต่ร่วมค้นหาปัญหาตลอดจนลำดับความสำคัญของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ หรือดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลและการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ นั่นคือการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่เน้นตามสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของชุมชน สังคมและสถานศึกษา เป็นการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนจากการจัดการท่องเที่ยวเริ่มต้นที่คนในชุมชนท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการประชุมระดมสมอง การวางแผน ติดตาม ประเมินผลในการจัดการท่องเที่ยว การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก อีกทั้งยังพบว่า การเสียสละเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

^๙ กรมสามัญศึกษา, ภูมิปัญญาไทย: เอกสารประกอบการสัมมนาการประกันคุณภาพการศึกษา, (ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ฮิลล์ พัทยา, วันที่ (๖-๙ พฤษภาคม ๒๕๕๔), หน้า ๑.

^{๑๐} ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ, กระบวนการพัฒนาและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๕๒), หน้า ๔๓.

การระดมพลังสมองทำเป็นแผนพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกัน การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จัดการท่องเที่ยว และการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จะทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ประกอบด้วย กระบวนการ ดังนี้ (๑) การมีส่วนร่วมในการวางแผน (๒) การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว (๓) การจัดการด้านการสื่อสาร (๔) การมีใจจดใจจ่อและรับผิดชอบงานที่ทำ (๕) การเสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม (๖) การระดมสมองของคณะกรรมการชุมชน (๗) การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนในเรื่องการท่องเที่ยว (๘) การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในการจัดการท่องเที่ยว การสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น จะต้องพัฒนาคนซึ่งเป็นแกนกลางในการพัฒนา การเรียนรู้สู่ชุมชนจากฐานสู่ฐาน การเข้าร่วมในการถ่ายทอดเป็นการพัฒนาไปสู่สังคมที่มีความเข้มแข็ง มีคุณภาพ หากบุคคลในชุมชน สังคมนั้น ๆ ร่วมพัฒนาไปด้วยกัน เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อใช้สร้างความต้องการและสร้างความพึงพอใจสูงสุดสำหรับนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจในการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนสร้างแรงจูงใจในการท่องเที่ยว เพื่อนำข้อมูลมาใช้ประกอบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป^{๑๑} ซึ่งเมื่อสิ้นสุดการวิจัยแล้ว ผู้บริหาร ครูและชุมชนได้สะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของการทำงานวิจัยครั้งนี้ ดังคำกล่าวที่ว่า “กระบวนการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้เกิดมิติใหม่ของการจัดการเรียนการสอน เกิดภาพความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่และครูภูมิปัญญา (ชุมชน) ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและนักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ชุมชนมีส่วนร่วมในการเข้ามาจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและนักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ชุมชนมีส่วนร่วมในการเข้ามาจัดรูปแบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของชุมชน ครูได้เรียนรู้ทักษะกระบวนการวิจัยที่ถูกต้อง โรงเรียนได้รับความพร้อม หรือจากชุมชนและสถานประกอบการ เกิดแหล่งเรียนรู้ขึ้นในชุมชนและเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนานักเรียนต่อไปในอนาคต” (สงวนศักดิ์ ปัญใจแก้ว)^{๑๒} “...เป็นงานวิจัยที่ทำให้เกิดความร่วมมือกันในการทำงานของชุมชนและสถานศึกษา ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียน ซึ่งเน้นลูกหลานของตนเอง (ศรีนวล พรหมมา)^{๑๓} “ ในทัศนะของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ชื่นชมว่าโรงเรียนได้มีการจัดการเรียนรู้ที่ใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การศึกษา เพราะจะส่งเสริมจิตสำนึกรักบ้านเกิดให้แก่เด็กและเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย...”

^{๑๑} รัตติยา เหนืออำนาจ และคณะ, “การพัฒนาตัวแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดนครสวรรค์”, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๓) : ๗๙.

^{๑๒} สัมภาษณ์ ผอ.สงวนศักดิ์ ปัญใจแก้ว, โรงเรียนบ้านโป่งแยงใน, เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นางศรีนวล พรหมมา, ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น, เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

(บุญรัตน์ สดใส)^{๑๔} จากคำกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การเปิดโอกาสหรือการดึงเอาศักยภาพของคนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นแหล่งการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งอาจจะหมายถึงการร่วมคิด วางแผน ตัดสินใจ ปฏิบัติการ การติดตาม ประเมินผลและร่วมชื่นชมกับผลประโยชน์ในขั้นตอนใด ๆ ก็ตาม ล้วนแต่ทำให้เกิดพลังขับเคลื่อนให้การเกิดคุณภาพทางการจัดการศึกษาทั้งสิ้น โดยเฉพาะบุคคลเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นบุคคลใกล้ชิดนักเรียนในชุมชนก็จะยิ่งทำให้ได้รับรู้และมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้ของลูกหลานตนเองอย่างใกล้ชิด ซึ่งจะสอดคล้องกับคำกล่าวของสุมน อมรวิวัฒน์^{๑๕} ที่ได้กล่าวถึงคุณค่าการเรียนรู้จากชุมชน ไว้ว่า “...การจัดประสบการณ์การเรียนรู้จากชุมชนจะเป็นสะพานเชื่อมโยงให้โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันและคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการให้การศึกษาแก่ลูกหลาน

นักเรียนจะได้รับการปลูกฝังให้รู้จักและรักท้องถิ่น มองเห็นคุณค่า และปัญหาที่มีอยู่ในชุมชนผู้เรียนจึงพร้อมที่จะเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน และในอนาคต...” สรุปได้ว่า กระบวนการวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของครูภูมิปัญญา ชุมชน และทุกภาคส่วนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ได้ดำเนินการให้มีความสอดคล้องกับพันธกิจ บทบาทหน้าที่ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการศึกษาเกิดผลดีมีประสิทธิภาพเป็นไปตามที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ มาตรา ๕๘ ที่ได้บัญญัติเรื่องการมีส่วนร่วมไว้ว่า “...บุคคลย่อมมีสิทธิ มีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการ ทางปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตนจึงต้องปฏิบัติตามโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ เช่นกระบวนการวิจัยในครั้งนี้และตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และมีแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ในมาตรา ๘ (๒) โดยให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังนั้น สถานศึกษาทุกระดับจึงต้องปฏิบัติตามโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชน ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ เช่นกระบวนการวิจัยในครั้งนี้

ข้อเสนอแนะ

ระดับสถานศึกษา

๑. ควรจัดทำโครงการวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนต่าง ๆ ทุกเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อใช้ในการพัฒนางานการจัดการศึกษาในแต่ละด้านทั้งในระดับโรงเรียนและระดับเขตพื้นที่การศึกษา

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายบุญรัตน์ สดใส, ครูโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๑๕} สุมน อมรวิวัฒน์, กระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔.

๒. ควรจัดทำโครงการวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษา โดยมีสถาบันอุดมศึกษาเข้าไปมีส่วนสนับสนุนและกระตุ้น เพื่อสร้างองค์ความรู้ แนวทาง รูปแบบนวัตกรรมใหม่ๆทางการศึกษา

๓. พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาในด้านอื่น ๆ สำหรับนักเรียนโดยการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานศึกษา

๔. การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาถึงปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียนในชนบทภาคเหนือโดยการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานศึกษา

บรรณานุกรม

กรมสามัญศึกษา. ภูมิปัญญาไทย: เอกสารประกอบการสัมมนาการประกันคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์, ๒๕๔๔.

กัญญา สมบูรณ์. “รูปแบบการเสริมสร้างทักษะทางสังคมของเยาวชนชนเผ่ามูเซอแดงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน”. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๖๐.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การคิดเชิงสังเคราะห์. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชลลหมีเดีย, ๒๕๕๔.

นวรรตน์ รามสูต. สรุปรายงานการประชุม: นโยบายและยุทธศาสตร์ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงต่อเด็ก. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, ๒๕๕๘. (อัดสำเนา)

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๕๒.

พิมพ์ชนก กลิ่นสุทโธ และคณะ. “การศึกษาอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นที่ครอบครัวแตกแยก”. วารสารศรีนครินทร์วิจัยและพัฒนา. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๗ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๕) : ๘๕.

รัตติยา เหนืออำนาจ และคณะ. “การพัฒนาตัวแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดนครสวรรค์”. วารสารมหาจุฬาวชิการ. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๓) : ๗๙.

วรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา, พระสุธีรัตนบัณฑิต. “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา”. วารสารมหาจุฬาวชิการ. ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ (เนื่องในงานพิธีประสาทปริญญาประจำปี ๒๕๖๒) : ๑๘๖.

สุนน อมรวิวัฒน์. กระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๔.

สมชาย บุญสุน. “การจัดการศึกษาตามแนวพุทธจิตวิทยาในโรงเรียนวิถีพุทธ”. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธ ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ (เนื่องในงานพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๒) : ๒๕๓.

เว็บไซต์

จรีลักษณ์ รัตนพัทธ์. “ทักษะทางสังคม”. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://jareeluk.blogspot.com/2014/09/blog-post_27.html. [๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๘].

สัมภาษณ์

สัมภาษณ์. ผอ.สงวนศักดิ์ ปัญใจแก้ว. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งแยงใน. (๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๑).

สัมภาษณ์. นางศรีนวล พรหมมา. ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น. (๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๑).

สัมภาษณ์. นายบุญรัตน์ สดใส. ครูโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. (๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๑).

ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้อย่างมีความสุขในพระพุทธศาสนา

An Analitical study of The Happily Learning Model in Buddhism

พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมโม

Phrakhruvinaithon Samut Thavaradhammo

อำนาจ ยอดทอง

Amnat Yodthong

ภิญญาพัชญ์ ปลากัดทอง

Pinyapat Pargudthong

คณะพุทธศาสตร์ ภาควิชาศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Faculty of Buddhism, Department Religion and philosophy

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email : samut.tha@mcu.ac.th

Received : April 27, 2020

Revised : June 23, 2020

Accepted : August 9, 2020

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้มุ่งศึกษา “ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาแบบการเรียนรู้อย่างมีความสุขในพระพุทธศาสนา” โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความรู้และการเรียนรู้อย่างมีความสุขในพระพุทธศาสนา (๒) เพื่อพัฒนาแบบการเรียนรู้อย่างมีความสุขในพระพุทธศาสนา (๓) เพื่อประเมินประสิทธิภาพรูปแบบการเรียนรู้อย่างมีความสุขในพระพุทธศาสนา จัดเป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ และการพัฒนาทดลอง ตามรูปแบบการเรียนรู้อย่างมีความสุขในพระพุทธศาสนา กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือ ประชากรที่ได้มาจากการเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของเขตการศึกษาด้วยความสมัครใจของครูและนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๓๓๗ คน และมีมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๔๔๕ คน ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๕ จาก ๑๘ โรงเรียน ซึ่งตั้งอยู่ใน ๕ ภูมิภาค คือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (๓) ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการเรียนรู้ จากการศึกษา นำร่อง และการนำรูปแบบไปใช้จริง และ (๔) ประเมินประสิทธิภาพรูปแบบการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างความสุขในการเรียนรู้ในทางพระพุทธศาสนา โดยนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนอาสาศัมครที่เข้าร่วมวิจัย

* พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมโม ผศ.ดร. Asst.Prof.Dr. Phrakhruvinaithon samut Thavaradhammo

** ผศ.ดร.อำนาจ ยอดทอง Asst. Prof.Dr Amnat Yodthong

*** ผศ.ดร.ภิญญาพัชญ์ ปลากัดทอง Asst.Prof.Dr.Pinyapat Pargudthong

ผลการศึกษาพบว่า ความสุขในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง สภาวะแห่งความสุขสบาย สภาวะที่ปราศจากความทุกข์ และสภาวะที่สามารถทนต่อความทุกข์ได้ง่าย พระพุทธศาสนาแบ่งความสุขออกเป็น ๔ ระดับคือ^๑ (๑) ระดับกามสุข ความสุขจากการสัมผัสพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอก (รู้จักเสพ) (๒) ทิพย์สุข ความสุขจากการมีคุณธรรมในจิตใจ (๓) ฌานสุข ความสุขจากฌานสมาบัติ สามารถระงับกิเลสได้ชั่วคราว (๔) นิพพานสุข ความสุขจากการบรรลุมรรคผลนิพพาน สามารถกำจัดกิเลสได้อย่างถาวร ส่วนการเรียนรู้ในทางพระพุทธศาสนา ตรงกับคำว่า “สิกขา” และ “ภาวนา” สิกขา^๒ หมายถึง การเรียน การฝึกปฏิบัติ การเล่าเรียนให้รู้เข้าใจ และฝึกหัดปฏิบัติให้เป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นในตนหรือทำให้ได้ทำเป็น ตลอดจนการเรียนรู้จากประสบการณ์จนก่อให้เกิดความรู้ ความคิด มีสมาธิ และสติปัญญาที่ดียิ่ง ส่วนคำว่า “ภาวนา” หมายถึง^๓ การทำให้เป็นให้มีขึ้น การฝึกอบรม การเรียนรู้ที่พัฒนาชีวิตมนุษย์ใน ๔ ด้าน ได้แก่ ร่างกาย ศีลหรือสังคม จิตใจ และปัญญา กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๓ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ นอกจากนี้ ผลการประเมินพฤติกรรมของตนเองของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดสองระดับชั้นเช่นเดียวกัน ซึ่งย่อมแสดงว่ารูปแบบการเรียนรู้มีความสุขในทางพระพุทธศาสนาที่สร้างขึ้นนี้มีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: รูปแบบการเรียนรู้; ความสุข; พระพุทธศาสนา

Abstract

The study aimed to study “An analytical study of Happiness Learning Model in Buddhism” There are three objectives, namely : (1) to study and analyze knowledge and The Happily Learning in Buddhism, (2) to develop a model of happily learning in Buddhism, and (3) to assess the effectiveness of learning happily model in Buddhism. This research as applied research and experimental development in accordance with the happiness gained from learning model in Buddhist approach.

^๑ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิธรรมทาน กุศลจิต สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๖๑), หน้า ๑๐๕๗.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิธรรมทาน กุศลจิต สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๖), หน้า ๔๔๘.

^๓ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิธรรมทาน กุศลจิต สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๖๑), หน้า ๗๐.

Sampling group of the population participated willingly in the Buddhist pilot School, Those are the teacher and student of The first semester of academic Year 2555 : the number of 337 students from Primary School level 3 and 445 students from secondary school level 3 from 18 School located in the 5 regions, central, Eastern, Northern, Southern and North-eastern.

Research methodology used R&D (research and development process). Result of the study is found that from the analysis of the happiness and learning happily with appear in the Buddhist scripture, happiness in Buddhist approach is the happiness in the light of the Dhamma. it refers to the state of happiness, the state without suffering, the state of two tolerate suffering. According to Buddhism happiness divide is into 4 levels : (1) Kamasukha (sensual pleasure) is the happiness related to extened environment : (2) Dibasukha is happiness resulted from Virture : (3) Jhanasukha is happiness resulted from a Samapatti (attainment), temporary distinction of defilements : (4) Nibbanasukha is happiness resulted from Nibbana (Nirvana, Nibbana), i.e. the permanent distinction of defilements. Buddhist learning means “Sikkha” and “Bhavana.” Sikkha means lerning from experience, arisen of knowledge, thought, concentration and wisdom. Bhavana mean lerning which develops human life in four aspects, ex: physical, morality or society, mind and wisdom.

Keywords: learning Model; Happy; Buddhism

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีคำสอนให้บุคคลได้เรียนรู้ เข้าใจโลกและชีวิตตามจริงเอื้อให้บุคคลเกิดการประจักษ์แจ้งด้วยตนเอง โดยมีหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ที่หลากหลาย ทั้งข้อธรรมที่เป็นสัจธรรม ทั้งแนวทาง วิธีการตลอดจนลีลาการสอน หลักธรรมคำสอนและวิธีการที่หลากหลายนั้น มุ่งหมายให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ อันนำไปสู่การมีสติ มีปัญญา และมุ่งไปสู่จุดหมายเดียว คือ ดับทุกข์ ดังพุทธพจน์ที่กล่าวว่า “ธรรมะของตถาคตเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ประการเดียวเท่านั้นคือดับทุกข์ในใจให้สิ้น”^๔

การเรียนรู้ จึงเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในชีวิตของมนุษย์ มนุษย์ต้องอาศัยการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ทั้งในรูปแบบของการศึกษา การฝึกฝน ค้นคว้า การทำความเข้าใจหลักธรรม และแม้กระทั่งการทำความเข้าใจตนเอง การเรียนรู้ทำให้บุคคลเติบโตองงามในด้านความรู้ ความคิด ปัญญาและจิตวิญญาณ ทำให้

^๔ ม.มู. (บาลี) ๑๒/๒๔๖/๒๐๘.

บุคคลสร้างเสริม เพิ่มเติมศักยภาพส่วนตน ทำให้บุคคลได้มีโอกาสรับรู้สิ่งใหม่ รู้จักโลกที่กว้างขึ้น ทำให้บุคคลได้เข้าใจความจริงของชีวิตที่ลึกซึ้ง นำไปสู่การดำเนินชีวิตที่สงบ เย็น เป็นสุข มีผลงานวิจัยพบว่า^๕ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดี ถ้าหากอยู่ในสภาวะที่มีความสุข นั่นหมายความว่าหากการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีความสุข ย่อมเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนนักเรียน นักศึกษา หรือบุคคลเกิดการพัฒนาหรือก้าวหน้าในวิชาความรู้ หรือศาสตร์ที่กำลังเรียนรู้หรือศึกษาอยู่อย่างต่อเนื่อง เกิดผลสัมฤทธิ์ในการเฝ้าหา ศึกษา ค้นคว้า ในเรื่องที่สนใจ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการเรียนรู้ ตลอดจนปลูกฝังให้เกิดความรักและหัวใจของการเรียนรู้ในบุคคลโดยมีพื้นฐานสำคัญที่ว่า เมื่อประชากรมีการศึกษา แสดงว่าประชากรเหล่านั้นเป็นประชากรที่มีความรู้ และเมื่อมีความรู้ย่อมนำความรู้เหล่านั้นไปดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข เป็นประชากรที่ดีของชาติได้

ด้วยเหตุนี้เอง ระบบการศึกษาของสังคมไทยจึงมุ่งจัดการศึกษาด้วยกระบวนการและวิธีการต่าง ๆ ทั้งในระบบและนอกระบบ ที่ดำเนินการโดยรัฐและเอกชน แต่ผลก็คือเด็กนักเรียนไทย เรียนหนักเรียนมาก เกิดภาวะเครียด เป็นทุกข์ในการเรียน แสดงให้เห็นว่ายิ่งเยาวชนเรียนรู้มากขึ้นเท่าใดในระบบการศึกษาไทยยิ่งทำให้เกิดความเครียดและความทุกข์มากยิ่งขึ้น จึงทำให้สังคมเริ่มหันมาทบทวนการจัดการศึกษาของไทยว่า ไม่ใช่ระบบการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมหรือก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความสุขแก่เยาวชนอย่างแท้จริงได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้ระบบการศึกษาไทยในปัจจุบันเริ่มหันไปสนใจระบบการศึกษาไทยในอดีตที่อิงอยู่กับวัด พระสงฆ์หรือพระพุทธศาสนา แต่เนื่องจากระบบการจัดการศึกษาออกจากวัดแล้ว การที่จะกลับไปใช้แบบเดิมเหมือนในอดีตย่อมไม่เหมาะสมกับยุคสมัยและความเจริญก้าวหน้าของสังคม แต่ที่สนใจระบบการศึกษาหรือระบบการเรียนรู้เชิงพุทธ หรือตามหลักพระพุทธศาสนาที่ประกอบด้วย ปัญญาจุฑาฉัตตธรรม ๔^๖ อิทธิบาท ๔^๗ ไตรสิกขา^๘ และปัจจัยการศึกษา อันได้แก่ ปรโตโมสะ^๙ และ โยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่แสดงถึงกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อความเจริญงอกงามของสติปัญญา และหลักปัญญาจุฑาฉัตตธรรม ๔ จำแนกเป็น ๔ กระบวนการที่สำคัญ ได้แก่ (๑) สัมปยุตสังเสวะ (การมีครูดี) (๒) สัทธัมมัสสวนะ (การตั้งใจศึกษาหาความรู้จากครู) (๓) โยนิโสมนสิการ (การคิดไตร่ตรองในสิ่งที่เรียน) และ (๔) อัมมานุสุมมปฏิบัติ (การนำไปประพฤติปฏิบัติ) รวมเข้ากับหลักธรรมที่สร้าง

^๕ ศันสนีย์ ฉัตรคุปต์, อุษา ชูชาติ, อวยพร ประพทธีธรรม, และทัศนีย์ ตันติฤทธิศักดิ์, **การเรียนรู้อย่างมีความสุข: สารเคมีในสมองกับความสุขและการเรียนรู้**, (กรุงเทพมหานคร : สยามสปอร์ตซินดิเคท, ๒๕๔๔), หน้า ๘๗.

^๖ อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๔๘/๓๖๗.

^๗ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๖/๒๗๗, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑/๓๔๒.

^๘ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒, อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๒/๓๐๙.

^๙ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, ฉบับปรับปรุงและขยายความ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๕๖๕.

ความสุขในการเรียนรู้ ทำให้การเรียนรู้ประสบความสำเร็จที่มุ่งหมายในการศึกษา ซึ่งหลักธรรมเหล่านี้สามารถนำมาปรับหรือประยุกต์ใช้ในระบบการศึกษาปัจจุบันและเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้ เพราะระบบการศึกษาหรือการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการที่เน้นทั้งความรู้ และคุณธรรม คือผู้ถึงพร้อมด้วยวิชา (ความรู้) และจรณะ (ความประพฤติ) แก่ผู้เรียนและที่สำคัญส่งเสริมความสุขแก่ผู้เรียนในขณะที่กำลังเรียนรู้

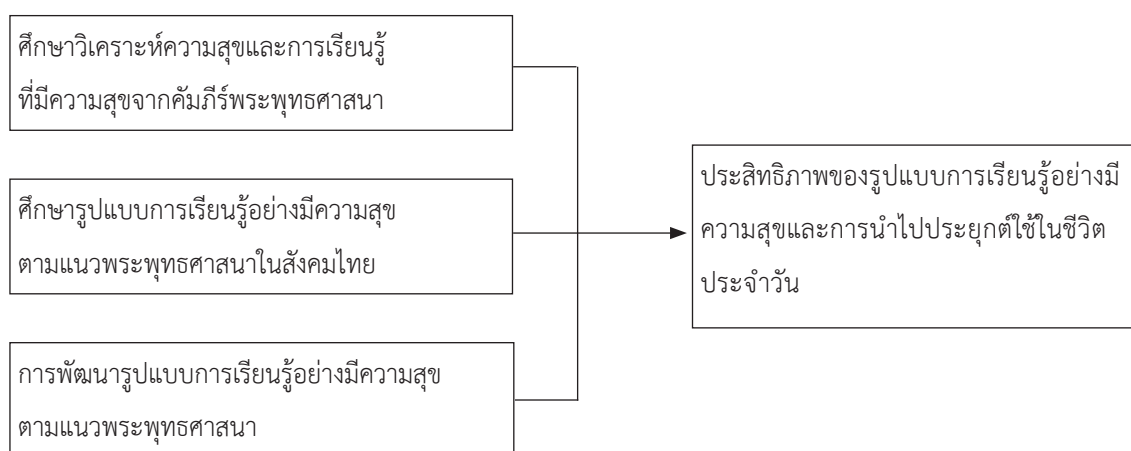
ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ที่มีความสุขในพระพุทธศาสนา และเมื่อได้รูปแบบการเรียนรู้ที่มีความสุขแล้วจะทำการทดลองใช้เพื่อหาประสิทธิภาพของรูปแบบที่คณะผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ทั้งนี้เพื่อเสนอเป็นแนวทางการพัฒนาการศึกษาที่มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์

รูปแบบการเรียนรู้ที่มีความสุขในพระพุทธศาสนาที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นนี้เพื่อให้นักเรียน

๑. มีความรู้ตามเนื้อหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (พระพุทธศาสนา)
๒. สามารถปฏิบัติกิจกรรมตามรูปแบบการเรียนรู้ที่มีความสุขในพระพุทธศาสนาได้
๓. มีความสุขในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น

กรอบแนวคิด

การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ที่มีความสุขในพระพุทธศาสนานั้น มุ่งจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่กล่าวว่า สถานศึกษาจะต้องจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาให้นักเรียนเป็นผู้ที่มีทั้งความเก่ง

ความดี และมีความสุข^{๑๐} การนำรูปแบบการเรียนรู้ที่มีความสุขในพระพุทธศาสนามาจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (พระพุทธศาสนา) ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกและกระตุ้นให้นักเรียนได้ตั้งประเด็นคำถาม ตอบคำถาม วางแผนการดำเนินงาน ลงมือปฏิบัติกิจกรรมและสร้างองค์ความรู้จากการศึกษาว่าจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเอง อันจะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจ อันส่งผลให้นักเรียนมีความสุขในการเรียนรู้และสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต และการศึกษาในขั้นสูงต่อไปได้

รูปแบบการเรียนรู้

รูปแบบการเรียนรู้ที่มีความสุขในพระพุทธศาสนา มีลักษณะเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยบูรณาการร่วมกันระหว่างแนวคิดกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อยกระดับความสุขในการเรียนรู้ของนักเรียนให้เพิ่มมากขึ้น มี ๖ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ปลุกใจใฝ่รู้ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการสร้างความตระหนักหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความต้องการ หรือความสนใจในการเรียน และปรารถนาที่จะเรียนรู้ให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้น

ขั้นที่ ๒ เรียนรู้бакัน เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความพยายามเข้มแข็ง อดทนและไม่ย่อท้อในการเรียนแม้ต้องประสบกับปัญหาหรืออุปสรรค ด้วยการสร้างความพึงพอใจในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

ขั้นที่ ๓ ตั้งมั่นใฝ่ใจ เป็นการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนตั้งใจรับรู้และเรียนรู้ในเนื้อหาสาระและกิจกรรมในบทเรียน ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่าน เสียสละและอุทิศตนในการเรียนรู้อันจะส่งผลให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาตามที่มุ่งหวัง

ขั้นที่ ๔ ใช้ดุลยพินิจแลความคิดเห็น เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะการคิดขั้นสูง แสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น ก่อให้เกิดองค์ความรู้และการวางแผนการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยลดความผิดพลาดให้น้อยลง

ขั้นที่ ๕ เน้นลงมือปฏิบัติ เป็นการจัดการเรียนรู้โดยผู้เรียนเป็นผู้ลงมือกระทำ หรือปฏิบัติด้วยตนเองตามแนวทางที่กำหนดไว้ เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนมีการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องและดีงาม ครุจึงให้การเสริมแรงทางบวก กระตุ้น และให้กำลังใจแก่นักเรียนเพื่อให้พฤติกรรมคงทนถาวร

ขั้นที่ ๖ วัดผลประเมินงาน เป็นการจัดการเรียนรู้โดยผู้เรียนเป็นผู้สรุป ตรวจสอบและประเมินผลการเรียนรู้และการปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความภาคภูมิใจในตนเอง รับรู้และแก้ไขให้ถูกต้อง

^{๑๐} กระทรวงศึกษาธิการ, คณะอนุกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้ ของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒.

บรรยากาศการเรียนรู้

บรรยากาศการเรียนรู้ในชั้นเรียนเป็นเช่นไรเกิดขึ้นได้จากเหตุหลายประการด้วยกัน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน ลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นต้น ดังนั้นหากนักเรียนจะสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรยากาศการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ในชั้นเรียนให้ความสำคัญแก่การมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างครูกับนักเรียน ด้วยการสร้างศรัทธาในตัวครู จัดเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับวัยและความสนใจของนักเรียน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิควิธีการสอนที่หลากหลายสอดคล้องกับหลักความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน ให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง อภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ที่สนใจอย่างกว้างขวาง และแสดงออกด้วยการแสดงพฤติกรรมที่พึงปรารถนาอย่างเหมาะสม อีกทั้งยังช่วยให้ให้นักเรียนได้สร้างองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์สำหรับการเรียน สนุกสนานและมีความสุขในการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้

ในการจัดกระบวนการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (พระพุทธศาสนา) สื่อการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญในการที่จะกระตุ้นให้นักเรียนอยากเรียนรู้ใน ๓ องค์ประกอบสำคัญ คือ เนื้อหาสาระ ทักษะกระบวนการ ฝึกปฏิบัติทั้งทางกาย วาจา ใจ และคุณลักษณะ ทัศนคติ ค่านิยมที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยเหตุดังกล่าว ครูผู้สอนพระพุทธศาสนาควรจะต้องพิจารณาเพิ่มเติมพื้นฐานความรู้ทางพระพุทธศาสนาของครูผู้สอนด้วยตนเอง จากสื่อการเรียนรู้ที่มีอยู่อย่างหลากหลาย และจะต้องพิจารณาเลือกสรร จัดหาหรือผลิตขึ้น เพื่อนำมาประกอบการเรียนรู้หรือช่วยให้ผู้เรียนสามารถบรรลุเป้าหมายในการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งที่ครูผู้สอนควรระมัดระวังในเรื่องของสื่อการเรียนรู้ก็คือ การใช้สื่อนั้นต้องสนองตอบความต้องการทางการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดประสิทธิผล และมีประสิทธิภาพอย่างสูงสุด สื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อของจริง สื่อวัสดุ หรือสื่อทัศนศึกษา หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาจจะไม่ใช่อุปกรณ์การเรียนการสอนที่เหมาะสมจริง ๆ ถ้าหากครูผู้สอนไม่ได้วางแผนเกี่ยวกับการเรียนการสอนให้ชัดเจนเสียก่อนว่าสื่อที่จะนำไปใช้นั้นมีความจำเป็นอย่างไร และเกิดผลต่อการเรียนการสอนอย่างไร ครูผู้สอนควรหยิบยกข่าวหรือเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ มาเป็นประเด็นให้ผู้เรียนวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อจำแนกแยกแยะสิ่งต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่แนวความคิดที่ถูกต้อง ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จะเป็นสื่อการเรียนการสอนที่มีความหมายต่อการเรียนรู้เป็นอย่างดี ซึ่งสื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องเป็นสื่อที่เน้นการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ครูและนักเรียนสามารถจัดทำและพัฒนาขึ้น

รูปแบบของสื่อมีความหลากหลาย สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และศักยภาพของผู้เรียน และต้องตรงกับจุดประสงค์ เนื้อหา และกิจกรรมของบทเรียน อีกทั้งยังต้องใช้อย่างประหยัดและคุ้มค่า สามารถแบ่งสื่อการเรียนรู้เป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

๑. สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง สื่อที่ทำหน้าที่เก็บความรู้ในลักษณะของภาพและตัวอักษรในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หนังสือเรียน หนังสือค้นคว้า คู่มือ พจนานุกรม สารานุกรม ตำรา ภาพพลิก รูปภาพ แผนภูมิ แผนที่ ป้ายนิเทศ แผ่นพับ โปสเตอร์ ฯลฯ

๒. สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ผลิตขึ้น เพื่อใช้ควบคู่กับเครื่องมือโสตทัศนวัสดุ หรือเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ ๆ สื่อประเภทนี้ ได้แก่ โทรทัศน์ เครื่องฉายข้ามศีรษะ เครื่องบันทึกเสียง วีดิทัศน์ สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ซีดี-รอม อินเทอร์เน็ต ฯลฯ

๓. สื่อประเภทวิธีการ หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่ครูหรือนักเรียนจัดขึ้นทั้งในและนอกห้องเรียน เช่น การสาธิต การแสดงบทบาทสมมติ การแสดงละครและหุ่น การจัดนิทรรศการ กิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรม เป็นต้น

๔. สื่ออื่น ๆ ได้แก่ คน/บุคคลที่มีความรู้ความชำนาญในสาขาวิชาพระพุทธศาสนาหรือจริยศึกษา วัสดุอุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ เช่น วัด พิพิธภัณฑ์ หรือสิ่งแวดล้อมหรือสังคมต่าง ๆ

การวัดและประเมินผล

การดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ที่มีความสุขเชิงพุทธนั้น ครูผู้สอนดำเนินการวัดและประเมินผลด้านความรู้และทักษะกระบวนการตามที่กำหนดในแผนการจัดการเรียนรู้ สำหรับความสุขในการเรียนรู้ดำเนินการวัดและประเมินด้วยแบบสอบถามการเรียนรู้อย่างความสุขที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

บทบาทของผู้สอน

บทบาทของผู้สอนสำหรับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ที่มีความสุขในพระพุทธศาสนาสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ศึกษาคู่มือครูเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้ที่มีความสุขในพระพุทธศาสนา

๒. ศึกษาแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด

๓. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อให้นักเรียนได้รับรู้ มีส่วนร่วมและมีความสุขในการเรียนรู้มากที่สุด ด้วยบรรยากาศแห่งความรักและสร้างสรรค์

๔. เป็นแบบอย่างที่ดี ชี้แนะ กำกับ ฝึกฝนและอำนวยความสะดวกให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามขั้นตอนของรูปแบบการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ ทักษะและความสุขในการเรียนรู้
๕. ให้ความสำคัญต่อพฤติกรรมใด ๆ ของนักเรียนที่แสดงออกถึงความสุข ความถูกต้อง และความเหมาะสม ให้การเสริมแรงและให้กำลังใจแก่นักเรียนเพื่อรักษาระดับการปฏิบัติให้คงอยู่และเพิ่มสูงขึ้น
๖. จัดสถานการณ์การเรียนรู้ บรรยากาศ สภาพแวดล้อม และสื่อการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องให้เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติของนักเรียนให้มากที่สุด
๗. ใช้คำถามกระตุ้นให้นักเรียนคิด วิเคราะห์ ค้นหา สำรวจ รวบรวม ตรวจสอบและประเมินผลการเรียนรู้และการปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมความสุขในการเรียนของนักเรียน
๘. วัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนตามที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้
๙. ประเมินความสุขในพระพุทธศาสนาของนักเรียนด้วยแบบสอบถามตามเวลาที่กำหนด

บทบาทของผู้เรียน

บทบาทของผู้เรียนสำหรับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการเรียนรู้ที่มีความสุขในพระพุทธศาสนาสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ศึกษาคู่มือนักเรียนเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้ที่มีความสุขในพระพุทธศาสนา
๒. เรียนรู้ และปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ตามกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ครูกำหนด
๓. ใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรอง วางแผน ดำเนินการและปฏิบัติการเรียนรู้เพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้
๔. ตรวจสอบและประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น เพื่อเสริมสร้างระดับการปฏิบัติให้คงอยู่ ทั้งนี้ต้องปฏิบัติอย่างมีความสุขและสนุกสนาน
๕. แสดงพฤติกรรมใด ๆ เมื่อรับรู้ถึงความสุขที่เกิดขึ้นในระหว่างการเรียนรู้
๖. ใช้ข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ด้วยการวิเคราะห์ คิดอย่างรอบคอบและไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วน
๗. มีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น โดยให้ความร่วมมือ สนใจ เสนอความคิดเห็น รับผิดชอบและช่วยเหลือผู้อื่น
๘. ให้กำลังใจตนเองและบุคคลอื่นเสมอเพื่อกระตุ้นให้เกิดความใฝ่เรียนรู้ สร้างสรรค์และการปฏิบัติที่คงทนถาวร

สาระการเรียนรู้และตัวชี้วัด

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ และมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ กำหนดสาระการเรียนรู้และตัวชี้วัดตามมาตรฐานการเรียนรู้ของระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ และมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยในภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๕ นี้ กำหนดสาระการเรียนรู้และตัวชี้วัด ดังรายละเอียดในตาราง

การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

มาตรฐานการเรียนรู้	หน่วย/แผนการจัดการเรียนรู้ ตัวชี้วัด	หน่วยที่ ๑			หน่วยที่ ๒		หน่วยที่ ๓		หน่วยที่ ๔
		๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘
มาตรฐาน ส ๑.๑	๑. อธิบายความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ในฐานะที่เป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย	✓	✓						
	๒. สรุปพุทธประวัติตั้งแต่การบำเพ็ญเพียรจนถึงปรินิพพาน หรือประวัติของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด				✓				
มาตรฐาน ส ๑.๑	๓. ชื่นชมและบอกแบบอย่างการดำเนินชีวิต และข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด						✓	✓	✓
	๕. แสดงความเคารพพระรัตนตรัย และปฏิบัติตามหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด			✓			✓	✓	✓
มาตรฐาน ส ๑.๒	๑. ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อสาวก ศาสนสถาน ศาสนวัตถุของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง			✓					
	๒. เห็นคุณค่า และปฏิบัติตนในศาสนพิธีพิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง					✓			
มาตรฐาน ส ๑.๑	๔. วิเคราะห์พุทธประวัติจากพระพุทธรูปปางต่างๆ หรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	✓	✓	✓			✓		
	๕. วิเคราะห์และประพจน์ตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด				✓	✓		✓	✓
	๖. อธิบายสังฆคุณ และข้อธรรมสำคัญในกรอบอริยสัจ ๔ หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด				✓	✓		✓	✓

มาตรฐานการเรียนรู้	หน่วย/แผนการจัดการเรียนรู้ ตัวชี้วัด	หน่วยที่ ๑			หน่วยที่ ๒		หน่วยที่ ๓		หน่วยที่ ๔	
		๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙
มาตรฐาน ส ๑.๑	๗. เห็นคุณค่า และวิเคราะห์การปฏิบัติตนตามหลักธรรมในการพัฒนาตน เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการทำงาน และการมีครอบครัว	✓	✓							
มาตรฐาน ส ๑.๒	๑. วิเคราะห์หน้าที่และบทบาทของสาวก และปฏิบัติตนต่อสาวก ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง				✓	✓				
	๓. ปฏิบัติหน้าที่ของศาสนิกชนที่ดี				✓	✓				
	๔. ปฏิบัติตนในศาสนพิธีพิธีกรรมได้ถูกต้อง			✓						
	๕. อธิบายประวัติวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนดและปฏิบัติตนได้ถูกต้อง			✓						
	๗. นำเสนอแนวทางในการธำรงรักษาศาสนาที่ตนนับถือ			✓	✓	✓				

แผนการจัดการเรียนรู้

แผนการจัดการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ครูได้เตรียมความพร้อมด้านความรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ สื่อหรือแหล่งเรียนรู้และการประเมินผลการเรียนรู้สำหรับการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ในแต่ละครั้ง สร้างความมั่นใจและพิจารณาเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย ความสนใจและความต้องการของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนจะได้รับประโยชน์จากการจัดการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ อีกทั้งแผนการจัดการเรียนรู้อย่างยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนได้อีกด้วย ซึ่งแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนรู้ที่มีความสุขเชิงพุทธ ประกอบด้วย ชื่อเรื่อง เวลาที่ใช้ สาระสำคัญ มาตรฐานและตัวชี้วัด จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

บทสรุป

ได้รูปแบบการเรียนรู้ที่มีความสุขในพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับนักเรียน โดยเน้นผู้เรียนเป็นผู้ใช้ประสาทสัมผัส สติปัญญา ความตั้งใจ การปฏิบัติและการตรวจสอบในการเรียนรู้อย่างสนุกสนาน สามารถเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จและมีความสุข ทั้งนี้ นักเรียนจะต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ทุกขั้นตอนอย่างใกล้ชิด กระตือรือร้นและปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ตามกระบวนการทางความคิดด้วยความรอบคอบ

การจัดการเรียนรู้อย่างมีความสุขในพระพุทธศาสนานี้ ประกอบด้วย ๖ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ ๑ ใฝ่รู้ ขั้นที่ ๒ บากบั่น ขั้นที่ ๓ มุ่งมั่น ขั้นที่ ๔ ตรึกตรอง ขั้นที่ ๕ หมั่นทำ และขั้นที่ ๖ ตรวจตรา ซึ่งจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนได้เป็นผู้เรียนรู้และปฏิบัติด้วยตนเอง โดยใช้การกระตุ้นจากปัจจัยภายนอกและภายใน และกระบวนการคิดขั้นสูง การจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการเรียนรู้อย่างมีความสุขในพระพุทธศาสนานี้ กระทำในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (พระพุทธศาสนา) ซึ่งจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายจึงเหมาะสมสำหรับการสร้างทักษะสำคัญต่าง ๆ และเสริมสร้างความสุขให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนได้

ข้อเสนอแนะ

การนำรูปแบบการเรียนรู้อย่างมีความสุขในทางพระพุทธศาสนาไปใช้เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนมีความรักและความศรัทธาในตัวครู การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองและบุคคลรอบข้าง และความสัมพันธ์กับของจริงตามธรรมชาติที่ได้ระดับปฐมศึกษาและมัธยมศึกษาขึ้นไป และครูผู้สอนควรตระหนักและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนการสอนอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. คณะอนุกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้ ของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๓.

กระทรวงศึกษาธิการ. หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๐.

ชนาธิป พรกุล. แดทส์รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

ชาติ แจ่มนุช. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๐.

ชุตินา สัจจามนต์. “รูปแบบยุทธศาสตร์และแนวทางบูรณาการศาสนากับการศึกษาของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีการจัดการศึกษาตามอัยยาศัย”. รายงานการสังเคราะห์งานวิจัย. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๘.

ทิตนา แหมมณี. ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

ประเวศ วะสี. ปฏิรูปการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๐.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา.

กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๖.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). ขอบฟ้าแห่งความรู้กับผลงานด้านการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : หจก. สามลดา, ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐.

กรุงเทพมหานคร : บริษัท สือตะวันออก จำกัด, ๒๕๔๕.

_____. พุทธธรรม. ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____. จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคนตามแนวทางธรรมชาติ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๘.

_____. พุทธวิธีในการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒.

พระราชญาณวิสิฐ (หลวงป่า). ครองชีวิตอย่างไรให้เป็นสุข. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๓๙.

พระราชวรมณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : กระบวนการศึกษาธิการ, ๒๕๔๓.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณ ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

รังสรรค์ บุชยะมา, ผศ.ดร. การจัดการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๐.

วิโรจน์ สารรัตนะ. การบริหาร หลักการ ทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๒.

สมจิตร คล้ายปั่น. “รายงานการศึกษาผลการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้กิจกรรมการอบรมที่เน้นกระบวนการ”. หน่วยศึกษานิเทศก์ : สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, ๒๕๔๓. (อัดสำเนา).

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร : เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐.

อัญชลี สารรัตนะ. “การศึกษาแบบบูรณาการ (Integrative Education)”. วารสารวิชาการ. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑๒ เดือน ธันวาคม ๒๕๔๒.

พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ของพระนิสิตระดับปริญญาตรี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
Online Social Media Usage Behaviors of Undergraduate Student Monks
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Wang Noi District
Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

พระมหาเอก เมธิกยาโน (เจตสลัน)*

Phramaha Ake Medhikayano (Chetsalan)

หลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, มหาวิทยาลัยรังสิต
Master of Science in College of Information and Communication Technology, Rangsit University

คริษณะ นิมนณี**

Krishna Chimmanee

วิทยาลัยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยรังสิต, ประเทศไทย

College of Information and Communication Technology, Rangsit University, Thailand

Email: ake_ac1985@hotmail.com

Received : April 24, 2019

Revised : August 7, 2020

Accepted : August 10, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์(๑) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์(๒) การใช้ประโยชน์จากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (๓) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และ (๔) เพื่อศึกษาผลกระทบจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา งานวิจัยนี้เป็นเชิงปริมาณโดยการแจกแบบสอบถาม พระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๓๐๘ รูป โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช้หลักความน่าจะเป็น (Non-probability sampling) ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota sampling) ผลการศึกษาพบว่า ในด้านพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่มตัวอย่างใช้งานสื่อสังคมออนไลน์มากกว่า ๑ ประเภท โดยเฟซบุ๊กมากที่สุด ใช้งานครั้งละมากกว่า ๓ ชั่วโมงต่อวัน วัตถุประสงค์ในการใช้งานเฟซบุ๊ก คือ เพื่อเปิดรับข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และสำหรับการใช้งานเว็บไซต์ธรรมะ ส่วนใหญ่จะเข้าเว็บ

* พระมหาเอก เมธิกยาโน (เจตสลัน) Phramaha Ake Medhikayano (Chetsalan)

** รศ.ดร. คริษณะ นิมนณี Assoc.Prof.Dr. Krishna Chimmanee

ธรรมะทั่วไปโดยไม่ได้เจาะจงเว็บไซต์ใดเว็บไซต์หนึ่ง เข้าใช้งานครั้งละ ๓๐ นาที - ๑ ชั่วโมงต่อวัน ผลการศึกษาในการใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ ๔.๒๘ หรืออยู่ในระดับมากที่สุด โดยหัวข้อย่อยใช้สำหรับค้นหาความรู้เพิ่มเติม มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๔.๔๐ ผลการศึกษาในการเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ ๓.๗๕ หรืออยู่ในระดับมาก โดยหัวข้อย่อยการแชร์หัวข้อธรรมะ ข้อคิดต่าง ๆ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๓.๘๒ ผลการศึกษาในด้านผลกระทบจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ ๒.๒๗ หรือในระดับน้อย โดยหัวข้อย่อยเสียสุขภาพ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๓๔ สำหรับผลการศึกษาสมมติฐานในการใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์ พบว่าตัวแปร สถานภาพ อายุ และคณะที่ต่างกันมีการใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์ไม่แตกต่างกัน ส่วนตัวแปร พรรษา และระดับชั้นที่ต่างกันมีการใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์แตกต่างกัน ผลการศึกษาในการเผยแพร่ธรรมะและผลกระทบจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ พบว่าตัวแปร สถานภาพ อายุ พรรษา คณะ และระดับชั้นที่ต่างกันมีการเผยแพร่ธรรมะและผลกระทบแตกต่างกัน

คำสำคัญ: พฤติกรรมการใช้; สื่อสังคมออนไลน์; พระนิสิตระดับปริญญาตรี;
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Abstract

The research entitled “Online Social Media Usage Behaviors of Undergraduate Monk Students of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province” consisted of three objectives: (1) to study the online social media usage behaviors (2) to study the utilization of the online social media usage; (3) to study the behaviors on the dissemination of the Dhamma via online social media; and (4) to study the impact of online social media usage of undergraduate monk students of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Wang Noi district, Phra Nakhon Si Ayutthaya province. The study was a survey research in which the population of the research consisted of 308 undergraduate monk students of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Wang Noi district, Phra Nakhon Si Ayutthaya province, by means of a non-probability sampling and quota sampling. The research results are In terms of online social media usage behaviors, it was found that most of the surveyed sample group used more than 1 type of online social media, having Facebook as the most used platform with daily access and more than 3 hours at a time. The objective of using Facebook was to open up to news and information via online

social media. Regarding the use of the Dhamma website, most users used the Dhamma website in general, without specifying one specific website, and having active access every day per week and 30 minutes - 1 hour each time. The results of the study on the utilization of online social media found to be at the highest level with an average of 4.28, by which the subtopic on the usage for searching for additional knowledge was at the highest level with an average of 4.40. The utilization of online social media in relevance to status, age and faculty were found no difference. However, a difference was found in the number of years ordained and year of study. Regarding the dissemination of the Dhamma via online social media, it was found to be at a high level with an average equal to 3.75, by which the subtopic on the sharing of Dhamma topics was at a high level with an average of 3.82. The dissemination of the Dhamma via online social media in relevance to status, age, number of years ordained, faculty and year of study were found difference. Regarding the impact of online social media usage, it was found to be at a low level with an average of 2.27, by which the subtopic on the negative impact on health was at the highest level with an average of 2.34. The impact of online social media usage in relevance to status, age, number of years ordained, faculty and year of study were found difference.

Keywords: Usage behaviors; Online social media; Monk students;
Mahachulalongkorn rajavidyalaya university

บทนำ

เอ็ดด้าได้ทำการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี ๒๕๖๑ จากหลากหลายเพศและหลากหลายเจนเนอเรชั่น ซึ่งพบการใช้งานอินเทอร์เน็ตที่น่าสนใจสำหรับเหล่านักการตลาดที่ต้องการเข้าใจพฤติกรรมของชาวโซเชียลให้มากยิ่งขึ้น พบว่า สื่อสังคมออนไลน์ยอดนิยมที่ครองใจคนไทยในขณะนี้คือ ๑.ยูทูบ (YouTube) ร้อยละ ๙๘.๘% ๒.ไลน์ (LINE) ร้อยละ ๙๘.๖% ๓. เฟซบุ๊ก (Facebook) ร้อยละ ๙๖.๐ % ๔.เฟซบุ๊ก เมสเซนเจอร์ (Facebook Messenger) ร้อยละ ๘๘.๔ % ๕.อินสตาแกรม (Instagram) ร้อยละ ๖๗.๒ % ๖.พันทิป (Pantip) ร้อยละ ๖๔.๒ % ๗.ทวิตเตอร์ (Twitter) ร้อยละ ๔๓.๐ % จำนวนการใช้งานอินเทอร์เน็ตต่อวันในปี ๒๕๖๑ มีการใช้งานอินเทอร์เน็ตมากกว่าปี ๒๕๖๐ ที่ผ่านมา ถึง ๓ ชั่วโมง ๓๐ นาทีต่อวัน การใช้สื่อสังคมออนไลน์ มีความต่างแต่ละช่วงวัยก็มีการใช้งานอินเทอร์เน็ตที่แตกต่างกันออกไปทั้งเวลาที่ใช้ในกิจกรรมต่างๆ และปัญหาที่พบเจอในการใช้งานอินเทอร์เน็ต

ก็แตกต่างกันออกไปด้วย ภาพรวมของกิจกรรมที่ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตกรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงที่ใช้เฟซบุ๊กมากเป็นอันดับ ๑ ของโลกใช้เวลาในการเข้าถึงมากที่สุด อันดับแรก คือ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ รองลงมา คือ การดูโทรทัศน์ ดูคลิปวิดีโอ ดูภาพยนตร์ ฟังเพลงออนไลน์^๑

ในยุคปัจจุบันสื่อสังคมออนไลน์ จึงมีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของทุกเพศทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ รวมถึงพระภิกษุสามเณร จนกลายเป็นการสื่อสารสมัยใหม่ที่เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน โดยมีส่วนช่วยทั้งในเรื่องการเผยแผ่ธรรมะ การศึกษา การติดต่อสื่อสาร และการติดตามข่าวสาร ทำให้สื่อสังคมออนไลน์มีความเติบโตและมีผู้ใช้บริการเพิ่มขึ้นทุกวัน แต่โลกไซเบอร์นั้น ไซ่ว่าจะมีเว็บไซต์ด้านพระพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียว ยังมีเว็บไซต์อื่น ๆ เป็นจำนวนมากทั่วโลกให้เข้าไปค้นหาหาให้ไม่รู้สึกเบื่อและหลงเพลินไปกับการท่องโลกอินเทอร์เน็ต แทนที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการศึกษากลับมาเป็นภัยอันตรายต่อชีวิตพรหมจรรย์ของพระสงฆ์ได้ง่าย ๆ ซึ่งที่ผ่านมามีตัวอย่างเกิดขึ้นมากมาย สื่อออนไลน์ มีประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็จริง แต่ในขณะเดียวกัน หากไม่รอบคอบรัดกุม การใช้สื่อประเภทนี้ยังมีในส่วนที่เป็นโทษอีกด้วย ในกรณีการเผยแพร่ข้อมูลหรือความรู้ด้านธรรมวินัยที่ผิด พระสงฆ์บางกลุ่มหากไม่มีกฎระเบียบในการใช้อินเทอร์เน็ตอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายได้ง่าย^๒

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ การใช้ประโยชน์ และการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ว่าเป็นอย่างไร รวมถึงศึกษาผลกระทบที่พระนิสิตได้รับจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ทั้งนี้ เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้มาทำความเข้าใจพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของพระนิสิตในปัจจุบัน รวมถึงสามารถนำข้อมูลไปปรับปรุงวางแผนส่งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและความเข้มแข็งให้กับพระนิสิตซึ่งเป็นศาสนทายาทที่สำคัญของพระพุทธศาสนา ให้เป็นผู้ที่สามารถดำรงสมณเพศได้อย่างถูกต้องตามพระธรรมวินัย รวมถึงสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและการสื่อสารอย่างรู้เท่าทัน เพื่อพัฒนาตนเองให้กลายเป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์
๒. เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากการใช้สื่อสังคมออนไลน์
๓. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์

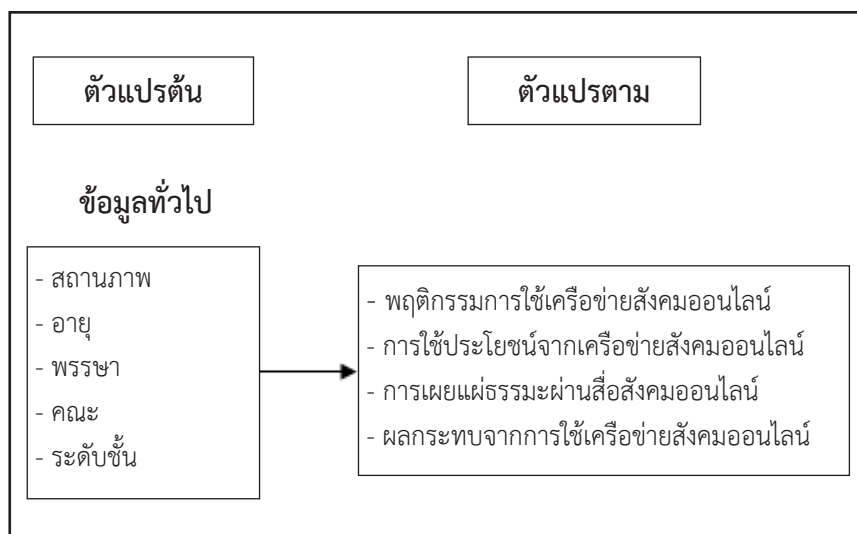
^๑ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, รายงานผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี ๒๕๖๑, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, ๒๕๖๒), หน้า ๒๑-๒๔.

^๒ พระภูสิตาภรณ์ กิตติคุตโต (วิชัย), “สื่อใหม่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน”, วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑) : ๑๑๖.

๔. เพื่อศึกษาผลกระทบจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ โดยกลุ่มประชากรเป็นพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีการดำเนินการวิจัย

๑. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ ๑ แสดงกรอบแนวความคิดการวิจัย

๒. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ทำการสำรวจครั้งนี้ คือ พระนิสิตระดับปริญญาตรี ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชั้นปีที่ ๑-๕ ทั้ง ๔ คณะ จำนวน ๑,๓๔๖ รูป ได้แก่ คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โดยคำนวณหากลุ่มตัวอย่างใช้สูตรคำนวณของทาโร ยามาเน่ ที่ระดับความเชื่อถือ (Reliability) เท่ากับร้อยละ ๙๕ % หรือระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ ดังนี้

$$\text{สูตร} \quad n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

โดย n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากร

e = ความคลาดเคลื่อน

วิธีการคำนวณหากลุ่มตัวอย่าง

$$\text{เมื่อ } n = \frac{๑๓๔๖}{๑ + ๑๓๔๖(๐.๐๕)^๒}$$

$$n = ๓๐๘$$

ดังนั้นจะได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ๓๐๘ รูป^๑

เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติตรงตามที่ต้องการ ผู้วิจัยได้สุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบไม่ใช้หลักความน่าจะเป็น (Non-probability sampling) โดยเลือกใช้การสุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota sampling) เพื่อกำหนดสัดส่วนของประชากรในแต่ละกลุ่มคณะ ดังนี้

ตารางที่ ๑ แสดงสัดส่วนขนาดกลุ่มตัวอย่าง

คณะ	จำนวนนักศึกษา	กลุ่มตัวอย่าง
พุทธศาสตร์	๒๘๐	๖๔
ครุศาสตร์	๒๖๑	๖๐
มนุษยศาสตร์	๔๑๐	๙๔
สังคมศาสตร์	๓๙๕	๙๐
รวมทั้งสิ้น	๑,๓๔๖	๓๐๘

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม ประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามแบบให้เลือกตอบแบบรายการ (Check List) ในด้าน สถานภาพ อายุ พรรษา คณะ และระดับชั้น

ส่วนที่ ๒ แบบสอบถามด้านการเข้าใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ เป็นคำถามแบบให้เลือกตอบแบบรายการ (Check List) ในด้านพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์

ส่วนที่ ๓ พฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ การใช้ประโยชน์จากเครือข่ายสังคมออนไลน์ การเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และผลกระทบจากการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่าระดับ ได้แก่ ๕ มากที่สุด ๔ มาก ๓ ปานกลาง ๒ น้อย และ ๑ น้อยที่สุด

๔. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

แบบสอบถามที่ได้สร้างขึ้นให้กลุ่มตัวอย่างตอบนั้น ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง ดังนี้ คือ

^๑ โกวิท รัตพิศาล, ระเบียบวิธีวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรังสิต, ๒๕๕๙), หน้า ๓๙-๔๘.

๑. การทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นกรอบ ในการสร้างแบบสอบถาม ในด้านความเที่ยงตรง ความเหมาะสมของเนื้อหา ความเหมาะสมในการใช้ภาษา และความชัดเจนของคำถามในแบบสอบถาม เพื่อให้แบบสอบถาม สามารถสื่อความหมายได้ตรงตามความประสงค์ของผู้วิจัยและผู้ตอบแบบสอบถาม

๒. การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทำการทดสอบก่อน (Pre-test) กับกลุ่มคนที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ คน แล้วทำการวิเคราะห์ หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

๕. การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกระดาษ โดยผู้วิจัยจะให้หัวหน้าห้องแจกแบบสอบถามให้พระนิสิตทำช่วงเวลาพักกลางวัน และรวบรวมส่งคืนมาให้

๒. เก็บข้อมูลออนไลน์ (Google Forms) โดยผู้วิจัยจะส่งให้หัวหน้าห้องแต่ละคณะ ส่งไปในกลุ่มไลน์และเฟซบุ๊กของพระนิสิต

๖. การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผลข้อมูล

ภายหลังจากที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูล และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมทางสถิติ โดยมีขั้นตอนดังนี้

ค่าสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน

๑. สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) เป็นการบรรยายข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายตัวแปรลักษณะทางประชากรศาสตร์ พฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ การใช้ประโยชน์จากเครือข่ายสังคมออนไลน์ การเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และผลกระทบจากการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์

๒. สถิติเชิงอนุมาน (inferential statistics) เป็นการทดสอบสมมติฐาน (Hypothesis Testing) ตั้งไว้ที่ระดับสำคัญ ๐.๐๕ โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยแบบเส้นตรงพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) และการทดสอบการเปรียบเทียบความแตกต่างพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามลักษณะประชากรศาสตร์ ทดสอบสมมติฐานโดยเปรียบเทียบความแตกต่างของตัวแปร ๒ กลุ่ม โดยใช้สถิติ t-test independent โดยนำผลที่ได้เทียบกับเกณฑ์การประเมิน ดังนี้

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ – ๕.๐๐ หมายความว่า ระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๑ – ๔.๒๐ หมายความว่า ระดับมาก

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๑ – ๓.๔๐ หมายความว่า ระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๘๑ – ๒.๖๐ หมายความว่า ระดับน้อย

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๐๑ – ๑.๘๐ หมายความว่า ระดับน้อยที่สุด

๓. สถิติเชิงวิเคราะห์ (Analytic Statistic) วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามลักษณะประชากรศาสตร์ เป็นการทดสอบรายคู่ (Post Hoc Test) โดยใช้วิธีการทดสอบความแตกต่างด้วยค่า F-test (ANOVA)

สรุปผลการวิจัยการอภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถสรุปผลได้ดังนี้

๑. ข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์ ภายหลังการเก็บรวบรวมแบบสอบถามจำนวน ๓๐๘ ชุด ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อมูลว่าจำนวน ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด แบ่งเป็น พระภิกษุ ๑๙๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๐ และสามเณร ๑๑๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๐ ส่วนใหญ่อายุต่ำกว่า ๒๕ ปี จำนวน ๒๐๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๓ พระภิกษุส่วนใหญ่มีพรรษาต่ำกว่า ๕ พรรษา จำนวน ๑๐๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๑ คณะกลุ่มอย่างมีดังนี้ พุทธศาสตร์ จำนวน ๖๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๘ ครุศาสตร์ จำนวน ๖๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๕ มนุษยศาสตร์ จำนวน ๔๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๕ และสังคมศาสตร์ จำนวน ๔๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๒ ส่วนใหญ่อยู่ชั้นปีที่ ๑ จำนวน ๘๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๖ รองลงมาเป็นชั้นปีที่ ๔ จำนวน ๗๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๗

๒. ข้อมูลพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ทำการสำรวจเข้าใช้งานเฟซบุ๊กมากที่สุด และเข้าใช้งานทุกวัน ระยะเวลามากกว่า ๓ ชั่วโมงต่อวัน วัตถุประสงค์ส่วนใหญ่เพื่อเปิดรับข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ส่วนการใช้งานเว็บไซต์ธรรมะ ส่วนใหญ่เข้าใช้งานเว็บธรรมะทั่วไปโดยไม่จำเพาะเจาะจงเว็บใดเว็บหนึ่ง และเข้าใช้งานทุกวัน ระยะเวลา ๓๐ นาที - ๑ ชั่วโมงต่อวัน

๓. ผลการวิเคราะห์ด้านการใช้ประโยชน์ การเผยแพร่ธรรมะ และผลกระทบจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ พบว่าการใช้ประโยชน์จากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสำรวจอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยโดยรวมที่ ๔.๒๘ โดยหัวข้อย่อย คือ ใช้สำหรับค้นหาความรู้เพิ่มเติม มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ๔.๔๐ รองลงมาคือ ใช้สำหรับติดตามข่าวสารและเหตุการณ์ต่าง ๆ มีค่าเฉลี่ยที่ คือ ๔.๓๑ การเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยโดยรวมที่ ๓.๗๕ โดยหัวข้อย่อย คือ การแชร์หัวข้อธรรมะ ข้อคิดต่าง ๆ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๓.๘๒ รองลงมาคือ การโพสต์โฆษณาประชาสัมพันธ์งานวัด และการโพสต์บทความธรรมะ คติธรรม คำคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ ๓.๗๕ ผลกระทบจากการใช้

สื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสำรวจอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยโดยอยู่ที่ ๒.๒๗ โดยหัวข้อย่อยคือ ด้านเสียสุขภาพ มีค่าเฉลี่ยที่ ๒.๓๔ รองลงมาคือ เสียกิจวัตรของสงฆ์ ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๒.๒๕

ตารางที่ ๒ ผลการวิเคราะห์ด้านการใช้ประโยชน์ การเผยแพร่ธรรมะ และผลกระทบจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

การใช้ประโยชน์จากการใช้สื่อสังคมออนไลน์	$\bar{X}$	SD	ผลลัพธ์
๑. ใช้สำหรับค้นหาความรู้เพิ่มเติม	๔.๔๐	.๗๗๙	มากที่สุด
๒. ใช้สำหรับติดตามข่าวสารและเหตุการณ์ต่างๆ	๔.๓๑	.๗๙๑	มากที่สุด
๓. ใช้สำหรับสอบถามข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ	๓.๘๑	.๙๒๐	มาก
๔. ใช้สำหรับรับทราบความเห็นของผู้อื่นจากประเด็นที่สนใจ	๓.๗๑	.๙๑๕	ปานกลาง
๕. ใช้สำหรับแสดงความคิดเห็นต่างๆ	๓.๕๐	๑.๑๐๕	ปานกลาง
๖. ใช้สำหรับนำเสนอผลงานของตัวเอง	๓.๔๔	๑.๐๖๘	ปานกลาง
๗. ใช้สำหรับติดต่อสื่อสารและทำงานกับเพื่อนได้สะดวก	๔.๑๓	.๘๗๖	มาก
๘. ใช้สำหรับค้นหาซื้อสินค้าที่ต้องการได้ง่ายและสะดวกขึ้น	๓.๗๒	๑.๑๕๓	ปานกลาง
๙. ใช้สำหรับดูหนัง ฟังเพลง และเล่นเกม	๓.๙๓	๑.๑๐๙	มาก
๑๐. ใช้สำหรับคลายความเครียด	๔.๑๕	.๙๕๔	มาก
รวม	๔.๒๘	.๗๘๐	มากที่สุด
การเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์	$\bar{X}$	SD	ผลลัพธ์
๑๑. โพสต์บทความธรรมะ คติธรรม คำคม	๓.๗๕	๑.๐๕๘	มาก
๑๒. โพสต์รูปภาพประกอบธรรมะ คติธรรม คำคม	๓.๗๘	๑.๐๕๘	มาก
๑๓. โพสต์วิดีโอธรรมะ คติธรรม คำคม	๓.๔๗	๑.๒๒๐	มาก
๑๔. สนทนาธรรมะ ให้คำปรึกษากับผู้อื่น	๓.๔๔	๑.๑๖๙	มาก
๑๕. แชร์หัวข้อธรรมะ ข้อคิดต่างๆ	๓.๘๒	๑.๐๕๒	มาก
๑๖. โพสต์โฆษณาประชาสัมพันธ์งานวัด	๓.๗๕	๑.๑๒๑	มาก
รวม	๓.๗๕	๑.๐๐๒	มาก
ผลกระทบจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์	$\bar{X}$	SD	ผลลัพธ์
๑๗. ถูกตำหนิ ตีเตียนจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์	๒.๒๑	๑.๓๓๓	น้อย
๑๘. ถูกคุกคามจากบุคคลภายนอก	๑.๙๖	๑.๑๖๘	น้อย

๑๙. ถูกแสบกัฏฐิการใช้งาน	๑.๘๖	๑.๑๗๓	น้อย
๒๐. ถูกแสดงความคิดในเชิงลบ	๒.๐๖	๑.๒๒๙	น้อย
๒๑. เสียการเรียน	๒.๑๕	๑.๒๔๐	น้อย
๒๒. เสียกิจวัตรของสงฆ์	๒.๒๕	๑.๒๗๘	น้อย
๒๓. เสียสุขภาพ	๒.๓๔	๑.๓๒๕	น้อย
รวม	๒.๒๗	๑.๒๓๕	น้อย

๔. ผลการศึกษาสมมติฐานตามตัวแปร

ด้านการใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์ พบว่า ตัวแปร สถานภาพ อายุ และคณะที่ต่างกันมีการใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์ไม่แตกต่างกัน (ปฏิเสธสมมติฐาน) ส่วนตัวแปร พรรษา และระดับชั้นที่ต่างกันมีการใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์แตกต่างกัน (ยอมรับสมมติฐาน)

ด้านการเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ พบว่าตัวแปร สถานภาพ อายุ พรรษา คณะ และระดับชั้นที่ต่างกันมีการเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์แตกต่างกัน (ยอมรับสมมติฐาน)

ด้านผลกระทบจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ พบว่าตัวแปร สถานภาพ อายุ พรรษา คณะ และระดับชั้นที่ต่างกันมีผลกระทบจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์แตกต่างกัน (ยอมรับสมมติฐาน)

การอภิปรายผลการวิจัย

พระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอด่านช้าง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นิยมใช้สื่อสังคมออนไลน์ประเภทเฟซบุ๊กมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๑ ซึ่งสอดคล้องกับ อรุณรัตน์ ศรีชูศิลป์^๕ เอมิกา เหมมินทร์, พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ประเภท เฟซบุ๊กมากที่สุด ด้านการใช้ประโยชน์จากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอด่านช้าง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนมากใช้สำหรับค้นหาความรู้เพิ่มเติม เพราะเป็นช่องทางในการค้นคว้าหาความรู้หลากหลาย จากผู้คนทุกมุมโลก จึงเป็นการใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์ในสาขาวิชาที่ตนเองเรียนได้อย่างเหมาะสม ในด้านการเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ พระนิสิตได้แชร์หัวข้อธรรมะ ข้อคิดต่าง ๆ จากเพจธรรมะต่าง ๆ หรือจากสื่อสังคมออนไลน์ของครูบาอาจารย์ที่รู้จัก สอดคล้องกับ เมธี เชษฐวิสุต^๖ ซึ่งได้กล่าวว่า การเผยแพร่คำสอนพระพุทธศาสนา จึงถูกนำไปสู่สังคมออนไลน์ นำไปใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลก มีเว็บไซต์ต่างๆเผยแพร่ธรรมะผ่านทาง

^๕ อรุณรัตน์ ศรีชูศิลป์, “พฤติกรรมการใช้สังคมเครือข่ายออนไลน์ ของนักศึกษาปริญญาบัณฑิตคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยของรัฐ”, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒๑.

^๖ เมธี เชษฐวิสุต, “สื่อสังคมออนไลน์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๕๒๕.

อินเทอร์เน็ต จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง และสอดคล้องกับ ธนิพร จุลศักดิ์^๖ ซึ่งได้กล่าวว่า สื่อสังคมออนไลน์ของพระมหาจุติชัย วชิรเมธี เป็นอีกช่องทางที่ใช้ในการเผยแพร่ธรรมะ ด้วยยุคสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงโดยนำเอาคำสอน ขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้ามาเป็นแนวทางในการให้ข้อคิด คติธรรมต่างๆ ซึ่งตรงตามสถานการณ์ เนื้อหาตรงใจวัยรุ่นทำให้เกิดการแชร์หัวข้อธรรมะต่างๆออกไป ด้านผลกระทบจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของพระนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนใหญ่เป็นด้านสุขภาพ เพราะการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเวลานาน อาจจะทำให้กระทบต่อสุขภาพ เช่น ปวดตา ปวดหัว ปวดไหล่ สอดคล้องกับ อมรรัตน์ วงศ์โสภณ, เสกสรร สายสีต และแน่นน้อย ย่านวารี^๗ ซึ่งได้กล่าวว่า ผลกระทบของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ด้านสุขภาพมีค่าเฉลี่ยเป็นลำดับที่ ๑

ข้อเสนอแนะต่อมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลวิจัยพบว่า พระนิสิตมีความถี่ในการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์สูง และเป็นเวลานาน อันเป็นผลกระทบต่อพระนิสิตในด้านสุขภาพ ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงควรกำหนดเป็นนโยบาย มีแนวทางขับเคลื่อนอย่างชัดเจน และจริงจังในการนำสื่อสังคมออนไลน์มาใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ของพระนิสิตระดับปริญญาตรีอย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้ผลการศึกษาในครั้งนี้สามารถขยายกว้างมากขึ้นอันจะเป็นประโยชน์ในการอธิบายพฤติกรรม การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของพระนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หรือปัญหาของพระภิกษุสงฆ์ทั่วไป ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะประเด็นสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

๑. ควรศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์พระนิสิตในวิทยาเขตอื่น ๆ หรือในระดับชั้นอื่น ๆ รวมทั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์อีกแห่งด้วย

๒. ควรมีการศึกษาแนวทางการแนะนำสื่อสังคมออนไลน์มาใช้ในการเรียนรู้ กับพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

^๖ ธนิพร จุลศักดิ์, การเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ของพระมหาจุติชัย วชิรเมธี, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๕), หน้า ๙๐.

^๗ อมรรัตน์ วงศ์โสภณ, เสกสรร สายสีต และแน่นน้อย ย่านวารี, “พฤติกรรมการใช้และผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ประเภทเฟซบุ๊กต่อการดำเนินชีวิตของนักศึกษา วิทยาลัยราชภัฏเลย”, วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๘) : ๕.

บรรณานุกรม

- โกวิท ทรัพย์พิศาล. **ระเบียบวิธีวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรังสิต, ๒๕๕๙.
- ธนพร จุลศักดิ์. “การเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ของพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี”. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๕.
- พระสุเมธญาณ กิตติคุณโต (วิชัย). “สื่อใหม่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน”. **วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑) : ๑๑๖.
- เมธี เขษมวิสูตร. “สื่อสังคมออนไลน์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา** ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๕๒๕.
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. **รายงานผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยปี ๒๕๖๑**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, ๒๕๖๒.
- อรุณรัตน์ ศรีชูศิลป์. “พฤติกรรมการใช้สังคมเครือข่ายออนไลน์ ของนักศึกษาปริญญาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยของรัฐ”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔.
- อมรรัตน์ วงศ์โสภะ, เสกสรร สายสีต และเน่งน้อย ย่านวารี. “พฤติกรรมการใช้และผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ประเภทเฟซบุ๊กต่อการดำเนินชีวิตของนักศึกษา กรณีศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย”. **วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย**. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๘) : ๕.

การพัฒนาสติเพื่อสร้างสันติภาพ

The Development of Mindfulness for Peace

ศศิวิมล ทองโอฬาร*

Sasivimoln Thongolan

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Buddhist studies, Graduate school,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University.Thailand

Email : lookwha@yahoo.com

Received : May 2, 2019

Revised : August 7, 2020

Accepted : August 10, 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสติในคัมภีร์ พระไตรปิฎก ในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาแนวคิดและวิธีการสร้างสันติภาพ (๓) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาสติเพื่อสร้างสันติภาพ การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยการศึกษาค้นคว้าเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผู้วิจัยได้กำหนดไว้ ๒ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาสติเพื่อสร้างสันติภาพ นอกจากจะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งได้โดยตรงแล้วยังส่งผลดี ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านพฤติกรรม เมื่อบุคคลมีการพัฒนาสติ ทำให้สำรวมระวัง กาย วาจา มีจิตอาสา (๒) ด้านจิตใจ มีหิริ โอตตัปปะ ซึ่งรวมไปถึง การมีจิตที่มี เมตตา กรุณา (๓) ด้านปัญญา สติที่ถูกพัฒนาแล้ว มีโยนิโสมนสิการ ช่วยควบคุมจิตใจและยับยั้งใจ

คำสำคัญ : การพัฒนาสติ; สันติภาพ

Abstract

The objectives of this study were : (1) To study the context of Mindfulness in Theravada Buddhist Scripture (2) To study the conceptual idea of Peace 3) To apply the principle of Mindfulness to Peace. The research is Documentary Research method

* ศศิวิมล ทองโอฬาร Sasivimoln Thongolan นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา Buddhist studies, Graduate school

and in-depth interview of Qualitative content analysis. The research findings were as the development of mindfulness to apply for decreasing conflict to create peace. We found result three approaches as follows: (1) Behavior : careful physical and verbal, generous, volunteer. (2) Mind : Loving kindness (Metta), friendliness and compassion. (3) Wisdom : wise consideration, analytical reflection.

Keywords : Development of Mindfulness; Peaceful

บทนำ

สันติภาพเกิดจากอิสรภาพและความสุข^๑ มนุษย์มีความฝึกฝนและโน้มเอียงไปในทางที่จะก่อความขัดแย้งและความรุนแรงมากกว่าจะสร้างสรรค์สันติภาพ จะเห็นได้ชัดว่าการทำลายสันติภาพง่ายกว่าการรักษาสันติภาพ ตัวอย่าง เช่น การสะสมอาวุธและสงครามกลายเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้น ส่วนสันติภาพเป็นเพียงภาวะแทรกคั่นชั่วคราว อย่างไรก็ตาม สภาวะเช่นนี้ไม่ใช่สิ่งที่เลี่ยงไม่ได้ ความขัดแย้งเกิดขึ้นที่ใจและที่ใจนั้นก็จะเป็นสิ่งที่ทำให้แก้ไขความขัดแย้งได้^๒ ซึ่งสอดคล้องกับสุนทรพจน์ขององค์ทะไลลามะ ที่ได้กล่าวไว้ว่า

“การนองเลือดและความรุนแรง การที่คนถูกสังหารเป็นการนำพาความทุกข์ที่ยิ่งใหญ่ และในฐานะเป็นพระในพระพุทธศาสนา ข้าพเจ้าต้องคิดถึงมนุษยชาติอย่างจริงจัง จากประสบการณ์ส่วนตัว มนุษย์ทุกคนต้องการความสุขและไม่ต้องการมีความทุกข์ และทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับสิ่งนี้ไม่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะนับถือ ศาสนาอะไร หรือจะไม่มีศาสนา ไม่ว่าจะมีฐานะทางสังคมเป็นอย่างไร จะมีการศึกษาหรือไม่ก็ตาม จะเป็นกษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ ขอทาน ถึงที่สุดแล้วเป็นมนุษย์เหมือนกันหมด”^๓ การที่ทำให้โลกเป็นโลกที่สงบ สันติ จะต้องคิดถึงความสงบภายใน มีคำที่ต้องจำให้ขึ้นใจ คือ สันติภาพ ต้องมาจากความสงบภายในใจของคนแต่ละคน นั่นเป็นหนทางเดียว การสร้างโลกที่มีความสุขยิ่งขึ้น ที่ดีที่สุด คือ ต้องกลับไปดูภายในใจ ความสงบต้องมาจากที่นั่น เมื่อคนหนึ่งรวมกันเข้ามากขึ้นก็เป็นสังคม เป็นชุมชน เพราะสันติภาพไม่ได้มาจากสหประชาชาติ ถ้าสังคมไม่เห็นแก่หลักศีลธรรม จริยธรรมแล้ว ก็เกิด

^๑ คำปราศรัยของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็น พระธรรมปิฎก ในพิธีรับถวายเป็นศาสตราจารย์ สาขาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๓๗.

^๒ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), สันติภาพเกิดจากอิสรภาพและความสุข, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ธรรมสภา, ๒๕๖๑), หน้า ๑๔.

^๓ สุนทรพจน์ขององค์ทะไลลามะ ในโอกาสปิดการประชุม Global Buddhist Congregation ๒๐๑๑, ณ กรุงเตลี อินเดีย ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๔.

ความโกรธ ความกลัว ความเกลียดชังและความเห็นแก่ตัว ซึ่งเหล่านี้เป็นเหตุแห่งปัญหาทั้งหมด^๕ ดังนั้น สันติภาพจึงเป็นสิ่งที่ควรเกิดขึ้นกับทุกระดับตั้งแต่ ระดับบุคคล ไปจนถึง ระดับที่เป็นสาธารณะ ซึ่งรัฐบาล ได้เล็งเห็นความสำคัญของ สันติภาพจึงได้ออกระเบียบว่าด้วยการเสริมสร้างความสมานฉันท์ พ.ศ. ๒๕๕๐ ดังนี้

ตามนัยแห่งระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ เพื่อให้การส่งเสริมความสมานฉันท์และป้องกันความขัดแย้งที่จะนำไปสู่ความรุนแรงตามนโยบาย ความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ความเห็นชอบ โดยอาศัยอำนาจ ตามความในมาตรา ๑๑ (๘) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ ระเบียบนี้ เรียกว่า “ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐” เพื่อส่งเสริมการสร้าง ความสมานฉันท์ ที่นำไปสู่การป้องกันแก้ไขและจัดการกับปัญหาข้อพิพาทและความ ขัดแย้งในด้านต่างๆ ทั้งในระดับบุคคลและที่สืบเนื่องจากกฎหมายและนโยบายสาธารณะ เพื่อเป็นการ ส่งเสริมแนวทางในการป้องกันแก้ไขและจัดการกับปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้งด้วยสันติวิธีในรูปแบบ ต่างๆ การส่งเสริมกระบวนการยุติธรรม ทางเลือก และการสร้างสันติวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นภายใต้หลักการ และแนวทางการมีส่วนร่วม สันติวิธีและความยุติธรรมสมานฉันท์^๖

จากหนังสือคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ณ วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๔๖ โดย คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๘๗/๒๕๔๖ อาศัยอำนาจมาตรา ๑๑ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรีจึงมีคำสั่งให้องค์กรรัฐให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตาม นโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีซึ่งเป็นการนำเสนอวัฒนธรรมความมั่นคงของชาติที่ให้ความสำคัญ ในการปกป้องวิถีชีวิตด้วยสายสัมพันธ์ ที่เข้มแข็งทั้งระหว่างผู้คนทุกหมู่เหล่าและระหว่างรัฐกับ ประชาชนด้วยสันติวิธี ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหความขัดแย้งในปัจจุบัน ลดความขัดแย้งที่ไม่จำเป็นในอนาคต และเป็นการฟื้นฟูความไว้วางใจของประชาชนที่มีต่อภาครัฐ คำสั่งนี้จะเป็นการเชื่อมโยงแนวทางสำคัญของ “ยุทธศาสตร์สันติวิธีเพื่อความมั่นคงของชาติ” กับ “นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ” ที่เน้นการเสริมสร้าง พลังความสามัคคีบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในบรรยากาศของการมีทัศนคติที่ดี ห่วงใย เอื้ออาทร ทำให้คนในชาติอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขบนพื้นฐานของความหลากหลายในวิถีคิด วิถีชีวิต และ วัฒนธรรมโดยอาศัยจินตนาการและพลังปัญญาพร้อมเผชิญและเรียนรู้การแก้ไขปัญหาาร่วมกันและไม่ใช้ ความรุนแรงต่อกันเมื่อเกิดความขัดแย้งหรือความเห็นต่างกัน^๖

^๕ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ, **ดาไลลามะ สนทนากับคนไทย ที่ธรรมศาลา**, ธันวาคม ๒๕๕๕.

^๕ สำนักนายกรัฐมนตรี, **ราชกิจจานุเบกษา**, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๐, เล่ม ๑๒๔ ตอนพิเศษ ๑๙๙ ง, หน้า ๑.

^๖ สำนักนายกรัฐมนตรี, **คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๘๗/๒๕๔๖**.

ด้วยเหตุผลข้างต้นจะเห็นได้ว่า การที่บุคคลถูกกระแสของกิเลสความปรารถนาของตัวดึงไปนั้น ถ้าไม่มีวิธีการจัดการเพื่อที่จะลดกิเลสในตัวบุคคลได้ ความขัดแย้งและปัญหาต่าง ๆ ก็จะส่งผลตามมาในสังคม ทั้งนี้ตามหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนามีการกล่าวถึงสติว่าเป็นสิ่งจำเป็น บุคคลควรมีสติเป็นเครื่องประคองตัว เพราะการที่บุคคลเป็นผู้มีสตินั้นจะเปรียบได้กับการเป็นผู้ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต พระพุทธศาสนานับว่าเป็นความหวังสุดท้ายท่ามกลางความขัดแย้งของสังคมโลก ที่จะนำพาวิถีอารยะไปสู่การพัฒนาสันติภาพ ด้วยเหตุว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา สามารถชี้แนวทางไปอย่างถูกต้องสมบูรณ์ ส่งผลให้มวลมนุษยประสพสันติสุข สังคมเกิดสันติภาพได้หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาใช้เป็นเครื่องมือสันติวิธี ยุติปัญหาความขัดแย้งไม่ให้ไปสู่ความรุนแรง^๗

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาสติเพื่อสร้างสันติภาพ ซึ่งสติถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้สามารถลด โลภะ โทสะ โมหะ ในใจลงได้ และเมื่อบุคคลสามารถพัฒนาสติให้เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตได้แล้ว ก็จะทำให้จิตใจของบุคคลนั้น มีความสุข บังเกิดเป็นสันติภาพในเมื่อความสุขเกิดขึ้นในใจแล้ว ความสงบ ร่มเย็น ก็จะบังเกิดแผ่ไปกับผู้คนรอบข้าง รวมไปถึงระดับสังคมโดยรอบ สันติภาพภายนอก ก็จะบังเกิดขึ้นตามมาสืบต่อเป็นสันติภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสติในคัมภีร์พระไตรปิฎกในพระพุทธศาสนาเถรวาท
๒. เพื่อศึกษาแนวคิดและวิธีการสร้างสันติภาพ
๓. เพื่อเสนอแนวทางของการพัฒนาสติเพื่อสร้างสันติภาพ

วิธีการดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันวิเคราะห์เนื้อหาด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative content analysis) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๑. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิโดยเชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยได้กำหนดไว้
- ๒ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา และ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษา

^๗ วิลาวัณย์ สุทธิรักษ์, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุญยากร) และ ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์, “วิเคราะห์แนวทางการสื่อสารเพื่อสันติภาพขององค์ทะไลลามะที่ ๑๔ ตามหลักพุทธวิธี”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๕ ฉบับพิเศษ (พฤษภาคม ๒๕๖๐) : ๓๒๗.

๒. การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์บุคคลกับผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้สัมภาษณ์และผู้ให้ข้อมูล มีการสนทนาซักถามอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนในเรื่องของความคิด ความรู้ การสัมภาษณ์เป็นไปในลักษณะตัวต่อตัว เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลพูดในประเด็นที่ต้องการให้ได้มากที่สุด ในขณะที่ผู้สัมภาษณ์ทำหน้าที่ควบคุมการสัมภาษณ์ให้อยู่ในกรอบของเนื้อหาที่ต้องการศึกษา แนวทางสัมภาษณ์เป็นการสร้างกรอบคำถามและประเด็นที่ต้องการศึกษา โดยเลือกเฉพาะประเด็นที่นำไปสู่คำตอบของปัญหาในการวิจัย ทั้งที่เกี่ยวกับประสบการณ์ในด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวทางการพัฒนาสติ และในด้านสันติศึกษา โดยมุ่งสอบถามเกี่ยวกับความขัดแย้งเชิงบวก กับ ความขัดแย้งเชิงลบ ว่าแตกต่างกันอย่างไร อะไรคือสาเหตุของความขัดแย้งเชิงลบ สติมีส่วนในการช่วยให้ลดปัญหาความขัดแย้งและทำให้สังคมเกิดสันติภาพได้อย่างไร สภาพที่เรียกว่า “สันติภาพ” “สันติภายใน” กับ “สันติภายนอก” คืออะไร การพัฒนาสติจะช่วยให้สังคมเกิดสันติภาพ และการใช้สติเชิงรุก(Active Mindfulness) กับการใช้สติเชิงรับ (Passive Mindfulness) ส่งผลต่อการสร้างสันติภาพได้อย่างไร

๓. การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

๑. พระราชสิทธิมนี วิ.ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เจ้าคณะเขตพญาไท ผู้อำนวยการสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. พระเมธีวราณ, ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ รองคณบดีฝ่ายบริหาร คณะพุทธศาสตร์ อาจารย์ประจำภาควิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณม ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. ศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยโท บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. พระมหาธีรโชติ ธีรปญโญ ป.ธ.๙ พระวิปัสสนาจารย์ประจำ คณะ ๕ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ พระวิปัสสนาจารย์ประจำศูนย์วิปัสสนากัมมัฏฐานนานาชาติ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ พระวิปัสสนาจารย์วัดบึงทองหลาง

๖. พระมหาดวงเด่น จิตตยาโณ, ดร. (ตุนิน) อาจารย์ประจำหลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗. ผศ.ดร.ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการวิจัย

ความหมายและลักษณะของสติที่ปรากฏในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

คำว่า “สติ” ใน “สัมมา” มีรูปเป็นสัมมาสติ ลักษณะฝ่ายดี มีปรากฏความหมายของสติในพระไตรปิฎกดังนี้ว่า “สติตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม”^๙ ซึ่งสามารถแยกแสดงหน้าที่ของสติในฐานะต่าง ๆ ได้ดังนี้

๑. สติในฐานะ อปัมพาทธรรม สติ แปลว่า ความระลึกได้ ทำให้นึกเพ่ง ในความหมายไปในแง่ของความจำ สติ นอกจากหมายถึงความไม่ลืม ความไม่เผลอ ไม่เลินเล่อ ไม่พินเพื่อนเลื่อนลอย แต่ความหมายในแง่ปฏิเสธ หมายถึง ความระมัดระวัง ความตื่นตัวต่อหน้าที่ ภาวะที่พร้อมอยู่เสมอในอาการคอยรับรู้ต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง และตระหนักว่าควรปฏิบัติอย่างไร ในด้านจริยธรรม หน้าที่ของสติเปรียบเสมือนนายทวารประตู ที่มีหน้าที่คอยเฝ้าระวังผู้คนที่จะเข้าออก คอยกำกับดูแลให้คนที่ควรเข้าออกให้เข้าออกได้ และคอยห้ามคนที่ไม่ควรเข้าไม่ให้เข้าไป ส่วนคนที่ไม่ควรออกก็ไม่ให้ออกมา ดังนี้แล้ว สติจึงเป็นหลักธรรมสำคัญในด้านจริยธรรมเป็นอย่างมาก เพราะสติจะเป็นตัวควบคุมเรา เตือนการปฏิบัติหน้าที่ และสติยังเป็นตัวคอยยับยั้งเรา ที่จะไม่ให้เราหลงเพลินไปกระทำในสิ่งที่ไม่ดีไม่เหมาะสม ไม่ให้ความไม่ดีผ่านเข้ามาในจิตใจ การดำเนินชีวิตหรือการประพฤติปฏิบัติโดยมีสติเป็นตัวกำกับอยู่เสมอ นั้น เรียกว่า “อปัมพาท” คือ ความไม่ประมาท ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สำคัญยิ่ง สำหรับผู้ที่กำลังก้าวหน้าในเรื่องของจริยธรรม

๒. สติในฐานะ โยนิโสมนสิการ ในแง่ความสำคัญเป็นองค์ประกอบฝ่ายปัญญา ส่วน อปัมพาท เป็นองค์ประกอบฝ่ายสมาธิ อปัมพาท จึงจัดเป็นองค์ประกอบภายใน เช่นเดียวกับ โยนิโสมนสิการ คู่กับหลักกัลยาณมิตร ที่เป็นองค์ประกอบภายนอก ดังพุทธพจน์แสดงความสำคัญของอปัมพาทนี้ บางที่ซ้ำกับโยนิโสมนสิการ เหตุผลก็คือธรรมทั้งสองอย่างนี้ มีความสำคัญเท่าเทียมกัน โยนิโสมนสิการ การใช้ความคิดถูกวิธี คือ การทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า หาเหตุผลจนตลอดสาย แยกแยะออกพิเคราะห์ด้วยปัญญาที่คิดเป็นระเบียบและโดยอุบายวิธีให้เห็นสิ่งนั้น ๆ หรือปัญญานั้น ๆ หรือ ปัญหานั้น ตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย^๙ เช่น สติคือการใคร่ครวญ โยนิโสมนสิการ จะช่วยให้ระลึกถึงคุณและโทษว่า ถ้าตัดสินใจทำลงไป คุณและโทษใดจะตามมา หรือจะแยกความสัมพันธ์ เจิงองค์ประกอบความสัมพันธ์ว่าสิ่งที่เค้าคิดเค้าถูกอาจจะเป็นแค่ฝันเพียงหนึ่ง ไม่ใช่องค์ประกอบหรือสาเหตุทั้งหมด^{๑๐}

^๙ อภ.ส. (ไทย) ๓๔/๒๓/๓๑.

^๙ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับเติม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๕, (กรุงเทพมหานคร : นาคเกษรการพิมพ์, ๒๕๖๐), หน้า ๓๑๑.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระมหาดวงเด่น จิตภาณ, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๒.

จากการแสดงหน้าที่ของสติในฐานะต่าง ๆ ข้างต้น แสดงให้เห็นว่า สติ เป็นหลักธรรมประการหนึ่งที่มีความสำคัญมากต่อการดำเนินชีวิต เพราะทำหน้าที่ทั้งการส่งเสริมความดี ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และยังทำหน้าที่ปฏิเสธความไม่ดี หรือคอยป้องกันสิ่งชั่วร้ายหรือความผิดพลาดต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการขาดสติได้ อีกทั้งยังทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนหลักธรรมประการอื่น ๆ ในเวลาเดียวกัน

ความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งในสังคมในทางพระพุทธศาสนา

ความขัดแย้งในทางพระพุทธศาสนานั้น สามารถจำแนกได้หลายความหมาย ในทางโลกียะนั้น ความขัดแย้งหมายถึงการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีความต้องการ ความเห็น การปฏิบัติต่อ ข้อมูล ผลประโยชน์ ค่านิยม ความสัมพันธ์ และโครงสร้าง ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ ตัวอย่างเช่น ภายหลังการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินเมื่อปี ๒๔๗๕ อำนาจอธิปไตยได้เคลื่อนย้ายจากสถาบันพระมหากษัตริย์ไปอยู่ในมือของข้าราชการที่มีทหารเป็นแกนนำ ซึ่งนักวิชาการทางรัฐศาสตร์เรียกว่า ‘ระบอบอำมาตยาธิปไตย’ (Bureaucratic Polity) หรือ ‘รัฐราชการ’ ซึ่งระบอบการปกครองแบบนี้อาจเหมาะสมกับเงื่อนไขของสังคมไทยในอดีตที่มีประชากรไม่มาก แต่เมื่อประชากรมีมากขึ้น ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากความต้องการก็ขยายตัวเพิ่มขึ้น ทำให้ระบบที่ล้าสมัยไม่สามารถรองรับปัญหาที่เพิ่มขึ้นได้ จึงทำให้มีช่องว่างในการสื่อสารเพื่อเข้าใจและเข้าถึงปัญหา ของประชาชน และประชาชนยังมีทัศนคติทางวัฒนธรรมในเรื่องค่านิยม ว่ารู้สึกเกรงใจข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่รัฐ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม เศรษฐกิจ ระหว่างคนที่มีฐานะกับผู้มีรายได้น้อย ซึ่งเป็นสาเหตุของปัญหาความขัดแย้งในการเมืองไทย^{๑๑} เช่น ปัญหาความขัดแย้งทางสังคมที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ หลาย ๆ ประการ

ดังนั้น ปัญหาการไม่ลงรอยกัน มีความเห็นไม่ตรงกัน ทำให้เกิดความไม่พอใจกัน ทะเลาะวิวาทเกิดขึ้น แต่สำหรับทางพระพุทธศาสนานั้น ความขัดแย้งเหล่านี้ อาจเกิดขึ้นจากสาเหตุจากความบาดหมาง การถกเถียง การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท การมุ้งร้าย^{๑๒} ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒินั้นทุกท่านล้วนได้ให้ สาเหตุของความขัดแย้ง มาจากกิเลส ๓ ตัว ได้แก่ โลภะ โมหะ โทสะ^{๑๓} ความขัดแย้งเกิดขึ้น ในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่จะต้องมีการจัดการให้ความขัดแย้งเหล่านั้นสงบลง เพราะถือเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับสังคมมนุษย์ที่มีธรรมชาติอยู่อย่างหนึ่ง คือ รักสุขเกลียดทุกข์และไม่ชอบความวุ่นวายหรือปัญหาที่จะก่อให้เกิดความยุ่งยากแก่ตนเอง มนุษย์เองมักชอบที่จะก่อความรุนแรง

^{๑๑} คุณหญิงสุภารัตน์ เกตุราพันธ์, “พุทธวิธีเชิงบูรณาการแก้ปัญหาความขัดแย้งในการเมืองไทยปัจจุบัน”, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑) : ๗๐-๗๑.

^{๑๒} ดวงใจ ปินตามูล, พุทธวิธีจัดการความขัดแย้งเพื่อสร้างความปรองดองในสังคมโลก, วารสารมหาจุฬาริชาการ, ปีที่ ๒ ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก ประจำปี ๒๕๕๘.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิมุนี วิ.,ดร., ๑๘ เมษายน ๒๕๖๒.

หรือเป็นต้นเหตุของการสร้างปัญหา ซึ่งความจริงแล้วความขัดแย้งหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ มักมีเหตุผลมาจาก ความแตกต่าง และความเปลี่ยนแปลง^{๑๔}

การจัดการความขัดแย้งที่ปรากฏในพระวินัย ว่าด้วย อธิกรณสมณะ คำว่า “อธิกรณสมณะ” ประกอบด้วยคำ ๒ คำ คือ อธิกรณะ แปลว่า เหตุ โทษ เรื่องราว คดีความ ในที่นี้หมายถึงเรื่องที่เกิดขึ้นในพระสงฆ์ เป็นสิ่งที่สงฆ์จะต้องดำเนินการ^{๑๕}

คำว่า สมณะ แปลว่า การระงับ การทำให้สงบ เป็นชื่อวิธีการระงับอธิกรณในสังคมสงฆ์

คำว่า อธิกรณสมณะ แปลว่า ธรรมเครื่องระงับอธิกรณหรือวิธีการเพื่อบรรงับอธิกรณ^{๑๖} ความขัดแย้งใช้ในทางพระพุทธศาสนานั้น มีปรากฏขึ้นมาเป็นเวลานาน จะเห็นได้ว่า ไม่ว่ายุคหรือสมัยจะเปลี่ยนไปอย่างไร ความขัดแย้งเชิงลบยังคงมีอยู่ ไม่เว้นแม้แต่ในหมู่สงฆ์ ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา แม่ชีหรือผู้มีศีล ดังนั้นแล้ว อธิกรณ จึงเป็นเครื่องมือในการควบคุม ความขัดแย้ง คดีความ เรื่องราว ปัญหา เป็นการระงับข้อพิพาท ระงับเหตุ ที่เกิดรวมกันในกลุ่มสงฆ์ โดยหมู่สงฆ์ เป็นผู้ดำเนินการแก้ไขการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเอง

สติปัฏฐาน ๔ เครื่องมือจัดการความขัดแย้ง

สติปัฏฐาน ๔ ธรรมสำหรับการพัฒนาสติ สติปัฏฐาน คือ การตั้งสติสัมปชัญญะ เพียรพิจารณา กาย เวทนา จิต ธรรม เพื่อกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกให้ได้ โดยแยกพิจารณาเป็น ๔ ประการ คือ

๑. การพิจารณาเห็นกายในกาย
๒. การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา
๓. การพิจารณาเห็นจิตในจิต
๔. การพิจารณาเห็นธรรมในธรรม^{๑๗}

สติสามารถชำระพฤติกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น กายกรรม วาจากรรม มโนกรรม ให้บริสุทธิ์ อิสระ ไม่เกื้อหนุนหรือเป็นไปด้วยอำนาจของตัณหา อุปาทาน สติจะทำงานร่วมกับสัมปชัญญะ ทำให้พฤติกรรมเหล่านั้นถึงด้วยปัญญา ดังนั้น สติก็ยังเป็นเครื่องมือที่สามารถช่วยจัดการความขัดแย้งทั้งความขัดแย้งภายในตนเองและความขัดแย้งที่มีต่อผู้อื่น

^{๑๔} รัฐพล เย็นใจมา, สุรพล สุธะพรหม, “ความขัดแย้งในสังคม : ทฤษฎีและแนวทางแก้ไข”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๑) : ๒๓๔.

^{๑๕} วิมพา. (ไทย) ๒/-/๔๔.

^{๑๖} วิ.จ. (ไทย) ๖/๔/๔๐.

^{๑๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๘๘/๒๒๒.

จากการประยุกต์ใช้สติตามหลักสติปัฏฐาน^{๑๘} ซึ่งได้แก่ กาย เวทนา จิต และ ธรรม เมื่อสติระลึก รู้ตาม ลมหายใจเข้า ลมหายใจออก รู้ทันอริยาบท รู้เท่าทันอารมณ์ รู้ว่าสิ่งชอบ สิ่งนี้ไม่ชอบ สิ่งนี้พอใจ สิ่งนี้ไม่พอใจ ระลึกถึงขณะที่ถูกกระทบ ไม่ว่าจะเป็น ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และ ทางใจ รับรู้ถึงสิ่งที่ดีหรือไม่ดีที่มากระทบ แล้วสามารถรู้เท่าทันอารมณ์ในขณะนั้น เท่ากับรู้เท่าทันตนเอง สติแปลว่า เครื่องกั้นกิเลส ซึ่งกิเลส ได้แก่ โลภะ โทสะ และ โมหะ^{๑๙} ดังนี้แล้ว เมื่อบุคคลรู้เท่าทันอารมณ์ ต่างๆ ที่มากระทบ เมื่อบุคคลรู้เท่าทันลมหายใจ รู้ทันความคิด รู้ทันใจตนเอง รู้ทันความรู้สึก ความชอบ ไม่ชอบ รู้ทันจิตใจ ที่จะไปปรุงแต่งกับสิ่งที่มากระทบ เช่น ตาเห็นรูป จมูกได้กลิ่น หูได้ยิน เมื่อบุคคลรู้เท่าทันเช่นนี้ ความคิดในการขัดแย้งเชิงลบจะไม่เกิดขึ้น เพราะจิตนั้นไม่ได้ปรุงแต่ง จากสิ่งที่มากระทบ ทำให้ กิเลส นั้น เบาลงหรือค่อยจางไป จนในที่สุด ความขัดแย้งเชิงลบ ก็จะลดลงจนกระทั่งถูกขจัดหมดไป

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ สามารถสรุปแนวทางการพัฒนาสติเพื่อสร้างสันติภาพได้ดังนี้ คือ

๑. ความขัดแย้งเชิงบวก กับ ความขัดแย้งเชิงลบ สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ความขัดแย้งเชิงบวก หมายถึงความขัดแย้งที่นำไปสู่การพัฒนา จะเป็นการพัฒนาส่วนตัวบุคคล จนไปถึงการพัฒนาที่เป็นส่วนรวม ความขัดแย้งเชิงบวกเป็นความขัดแย้งเชิงแนวคิดที่ต้องการพัฒนาแต่มีความคิดเห็นที่ต่างกัน เป้าหมายจุดเริ่มต้น หรือคำจำกัดความต่างกัน มีความคิดดี แต่ไม่ยอมกัน ถือถือเข้าหากันทำให้เกิดความขัดแย้ง ส่วนความขัดแย้งเชิงลบคือความขัดแย้งที่นำไปสู่ความวุ่นวายเดือดร้อนทั้งส่วนตนและส่วนรวม

๒. สำหรับสาเหตุของความขัดแย้งเชิงลบนั้น คือกิเลส ๓ ตัว ได้แก่ โลภะ โมหะ โทสะ ทำให้ขาดจากความมีสติ เมื่อบุคคลมีความโลภอยากได้มากก็ทำให้เกิดความขัดแย้ง ซึ่งในทางกลับกันเมื่อบุคคลอื่นเกิดความโลภก็จะเกิดความขัดแย้งกลับมาได้เช่นกัน

๓. สติมีส่วนในการช่วยให้ลดปัญหาความขัดแย้งและทำให้สังคมเกิดสันติภาพได้ เพราะสติทำให้เกิดปัญญา เริ่มจากการทำให้เกิดการสำรวจตรวจสอบ มองดูเห็นโทษของความขัดแย้ง สติช่วยทำให้เห็นถึงสาเหตุของปัญหาความขัดแย้ง และช่วยในการหาทางแก้ไขเพื่อให้เกิดสันติภาพได้ในที่สุด เพราะสันติภาพเกิดจากความสงบทั้งทางกายภาพภายนอกคือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ไม่มีความขัดแย้ง และยังมีการพัฒนาสติภายในคือทำให้จิตใจสงบ ไม่ตกอยู่ในอำนาจของกิเลส ความโลภ ความโกรธ ความหลง ดังนั้น

^{๑๘} ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสติ ข้อปฏิบัติมีสติเป็นประธาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามความเป็นจริง การมีสติกำกับดูสิ่งต่างๆ และความเป็นไปทั้งหลาย โดยรู้เท่าทันตามสภาวะของมัน ไม่ถูกครอบงำด้วยความยินดียินร้าย ที่ทำให้มองเห็นเพี้ยนไปตามอำนาจกิเลสมี ๔ อย่าง คือ กายานุปัสสนา การตั้งสติกำหนดพิจารณาการมีสติกำกับดูรู้ทันกายและเรื่องทางกาย เวทนานุปัสสนา การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา การมีสติกำกับดูรู้เท่าทันเวทนา จิตตานุปัสสนา การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต การมีสติกำกับดูรู้เท่าทันจิตหรือสภาพและอาการของจิต ธรรมานุปัสสนา การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม การมีสติกำกับดูรู้เท่าทันธรรม เรียกสั้นๆ ว่า กาย เวทนา จิต ธรรม [พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๙๖.]

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระเมธีวราญณ, ดร., ๒๖ เมษายน ๒๕๖๒.

สติจึงทำให้เกิด “สันติภายใน” และ “สันติภายนอก” การพัฒนาสติจะช่วยให้สังคมเกิดสันติภาพ ทั้งจากการใช้สติเชิงรุก (Active Mindfulness) และการใช้สติเชิงรับ (ssenlufdniM evissaPอันส่งผลต่อการสร้างสันติภาพและการแสดงออกทางพฤติกรรม สติช่วยในการควบคุมความคิด ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมทางกาย ทางวาจาและใจ คือช่วยในการควบคุมตนเองก่อน โดยที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ดังนั้น การพัฒนาสติเพื่อสร้างสันติภาพ ผู้วิจัยพบว่า จะส่งผลที่ดีใน ๓ ด้าน คือ

๑. ด้านพฤติกรรม เมื่อบุคคลมีการพัฒนาสติแล้ว แล้วจะช่วยให้บุคคลนั้นมีกาย วาจา ที่สำรวม ระวัง มีความปรารถนาดีต่อตนเอง ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่ทำบาปกับตนเอง รวมไปถึงการที่ไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน พฤติกรรมเหล่านี้จะช่วยส่งผลต่อไปยังบุคคลอื่น คือมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีใจเพื่อแผ่อยากช่วยเหลือ เป็นจิตอาสาหรืออาสาสมัครช่วยเหลืองานต่างๆ เป็นต้น

๒. ด้านจิตใจ การพัฒนาสติจะช่วยให้บุคคลนั้นมีจิตใจไม่หยาบกระด้าง ทำให้เป็นคนที่ไม่คิดร้ายต่อตนเองและบุคคลอื่น เป็นคนที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักการให้อภัย มีความเคารพทั้งต่อตนเองและผู้อื่น มีความละอายต่อบาป ซึ่งรวมไปถึง การมีจิตที่มีเมตตา กรุณา เป็นต้น

๓. ด้านปัญญา เมื่อสติที่ถูกพัฒนาอย่างดีแล้ว จะช่วยทำให้บุคคลนั้นเกิดการพิจารณาเหตุ และผลถึงสิ่งต่างๆ ได้อย่างแยบคาย ทำให้จิตเกิดสมาธิ และมีโยนิโสมนสิการ ช่วยในการควบคุมจิตใจ และยับยั้งตน ไปในทิศทางที่ถูกที่ควร อย่างมีเหตุผล ไม่ให้หลงไปในทางไม่ดี

บทสรุป

การพัฒนาสติมาใช้เพื่อลดความขัดแย้งนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่บุคคลจะต้อง ศึกษาถึงวิธีการในการพัฒนาสติอย่างไรให้เกิดสันติภาพโดยควรเริ่มจากภายในจิตใจก่อน เพราะการที่บุคคล สามารถจัดการกับ อารมณ์ ความรู้สึก ความนึกคิดได้ จะช่วยให้การแสดงออก ไปในทางกาย วาจา และใจ ของเรานั้น มีความสงบ สำรวมระวังมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น การที่จะพัฒนาสติได้ดีนั้น จึงต้องอาศัยการฝึกและพัฒนาจิตในบุคคลนั้นให้มีความเข้มแข็ง ให้สติได้พัฒนาเป็นสันติภายในระดับบุคคล โดยวิธีการฝึกปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนา เช่น การฝึกปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เป็นต้น ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในทางพระพุทธศาสนา เมื่อสันติภายในได้ถูกพัฒนาอย่างดีแล้ว ก็จะส่งผลออกมาเป็น สันติภายนอก ที่จะไม่เบียดเบียนผู้อื่น อยู่ร่วมกันอย่างถ้อยที ถ้อยอาศัย มีความปรารถนาดีต่อกัน เข้าใจและเห็นอกเห็นใจกัน มีน้ำใจ มีเมตตา กรุณาต่อกัน มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เมื่อมีสันติภายในเกิดขึ้น ดังนี้แล้ว ความสุขก็จะเกิดขึ้น เมื่อสันติสุขเกิดแล้วสันติภาพก็เกิดขึ้นในสังคมตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย “การพัฒนาสติเพื่อสร้างสันติภาพ” นี้ ผู้วิจัยพบว่า การนำหลักพัฒนาสติมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน จะช่วยทำให้จิตของบุคคลนั้น มีการระลึกรู้ อยู่ เองๆ ทำให้จิตนั้นเป็นไปในทางกุศล เมื่อมีความรู้เท่าทันอารมณ์อย่างต่อเนื่อง ทำให้ความรู้สึกที่เป็น โลภะ โทสะ และโมหะ ในจิตใจนั้น จะค่อย ๆ บรรเทาเบาคลาย ช่วยทำให้จิต มีความผ่องใส ยิ่งสติได้รับการพัฒนายิ่งขึ้นเรื่อย ๆ จะทำให้เกิด ปัญญาที่ช่วยในการเข้าใจสภาพตามความเป็นจริงได้โดยง่าย สามารถช่วยในการหาสาเหตุและวิธีการ ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ดีขึ้น ทำให้เกิดแนวความคิดและวิธีการใหม่ๆ ได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอเพิ่มเติม คือ

ข้อเสนอเพื่อการนำไปใช้

บุคคลควรมีเป้าหมายในการศึกษาถึงหนทางในการที่จะให้ตนเองมีสันติภายใน โดยเบื้องต้นอาจ เริ่มต้นจากการให้ เพื่อให้เข้าใจถึงความรู้สึกเสียสละ รู้สึกร่วมกัน แบ่งปันให้คนอื่นมีความสุข เพื่อให้จิตรู้จักเมตตา กรุณา ให้จิตรู้จักถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ นำไปสู่กระบวนการขัดเกลาจิตใจโดยใช้หลัก การฝึกปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน อาทิการระลึกถึงลมหายใจ เพื่อช่วยลดสาเหตุโดยตรงของความขัดแย้ง ได้อย่างยั่งยืน

สันติภายในที่ผ่านการฝึกฝนและพัฒนา จะนำมาประยุกต์ใช้กับบุคคลภายนอกได้ตั้งแต่ระดับ ปัญญาบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม ไปจนถึงระดับนโยบายสาธารณะ เช่น กระบวนการยุติธรรม หรือ กระบวนการระหว่างรัฐกับประชาชน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหา ความขัดแย้งด้วยสันติวิธีในรูปแบบการพัฒนาสติต่อไป

บรรณานุกรม

- ดวงใจ ปินตามูล. “พุทธวิธีจัดการความขัดแย้งเพื่อสร้างความปรองดองในสังคมโลก”. วารสารมหาจุฬาริชาการ. ปีที่ ๒ ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก ประจำปี ๒๕๕๘.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- _____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๒๑. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธรรม, ๒๕๕๖.
- _____. สันติภาพเกิดจากอิสรภาพและความสุข. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๖๑.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

รัฐพล เย็นใจมา. สุรพล สุยะพรหม. “ความขัดแย้งในสังคม : ทฤษฎีและแนวทางแก้ไข”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๑) : ๒๓๔.

วิลาวัลย์ สุทธิรักษ์. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธินุญการ) และ ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์. “วิเคราะห์แนวทางการสื่อสารเพื่อสันติภาพขององค์ทะเลมที่ ๑๔ ตามหลักพุทธวิธี”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**. ปีที่ ๕ ฉบับพิเศษ (พฤษภาคม ๒๕๖๐) : ๓๒๗.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับเติม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๕. กรุงเทพมหานคร : นำอักษรการพิมพ์, ๒๕๖๐.

สุดาร์ตน์ เกยุราพันธ์, คุณหญิง. “พุทธวิธีเชิงบูรณาการแก้ปัญหาความขัดแย้งในการเมืองไทยปัจจุบัน”. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**. ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑) : ๗๐-๗๑.

สำนักนายกรัฐมนตรี. **คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๘๗/๒๕๕๖**.

สำนักนายกรัฐมนตรี. **ราชกิจจานุเบกษา** (๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๐). เล่ม ๑๒๔ ตอนพิเศษ ๑๙๙ ง .หน้า ๑. สัมภาษณ์ พระราชสิทธิธนี วิ., ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์. เจ้าคณะเขตพญาไท. ผู้อำนวยการสถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ พระเมธีวราญ, ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์. รองคณบดีฝ่ายบริหาร คณะพุทธศาสตร์ อาจารย์ประจำ ภาควิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ พระมหาดวงเด่น จิตภาโณ,ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณม ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษ ร้อยโท บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ พระมหาธีรโชติ ธีรปญโญ ป.ธ.๙ พระวิปัสสนาจารย์ประจำ คณะ ๕ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ พระวิปัสสนาจารย์ประจำศูนย์วิปัสสนากรรมฐานนานาชาติ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ พระวิปัสสนาจารย์วัดบึงทองหลาง, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๒.

หอดจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. **ดาไลลามะ สนทนากับคนไทย ที่ธรรมศาลา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.dalailama.com/webcasts/post/208-address-to-the-global-buddhist-congregation-2011>. [๓๐ เมษายน ๒๕๖๒].

วิพากษ์แนวคิดทุนนิยมที่ปรากฏในลัทธิคอมมิวนิสต์

The Critique on the Concept of Capitalism in Communism

นพดล บงกชกาญจน์*

Noppadon Bongkochkarn

สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Master of Arts Program in Philosophy Graduate school,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: bongkochkan81@gmail.com

Received : May 5, 2020

Revised : May 22, 2020

Accepted : August 13, 2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องทุนนิยมในแนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพประเภทวิเคราะห์เอกสาร ผลจากการศึกษา พบว่า แนวคิดเรื่องทุนนิยมนั้นเป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจที่ยอมให้บุคคลมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและทรัพยากร สนับสนุนให้มีเสรีภาพในการผลิตและการค้า ซึ่งดำเนินการโดยเจ้าของปัจจัยการผลิตและเป็นผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจตลอดถึงยอมให้ระบบทุนนิยมเอกชนหรือองค์กรการธุรกิจสามารถใช้ปัจจัยการผลิตได้อย่างเสรี โดยที่รัฐจะไม่เข้าไปแทรกแซงระบบของเอกชนหรือองค์กร การดำเนินการดังกล่าวจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหากำไรเป็นสำคัญและสามารถนำทุนนั้นไปสร้างหนทางหากำไรด้วยวิธีการต่างๆ เป็นแนวคิดที่ตรงกันข้ามกับเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ส่วนแนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์นั้น เป็นแนวความคิดที่เกี่ยวกับการปกครองในระบอบสังคมนิยมมีหลักสำคัญที่ถือ คือ สิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความสุข แนวคิดทุนนิยมนั้นมีปรากฏอยู่ในแนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์หรือไม่ ผลจากการศึกษาพบว่า การดำเนินการของลัทธิคอมมิวนิสต์ทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม, ด้านการเมืองและการปกครอง, การต่างประเทศ, และด้านการทหาร จะมีส่วนเกี่ยวกับการใช้ทุนในการดำเนินการทั้งสิ้น จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าถึงแม้ลัทธิคอมมิวนิสต์จะเกิดขึ้นมาเพื่อต่อต้านแนวคิดทุนนิยมก็เป็นเพียงตามหลักการเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติจริงนั้นจำเป็นจะต้องให้ทุนในการดำเนินการกิจการด้านต่างๆ ทั้งสิ้น

คำสำคัญ : วิพากษ์; แนวคิดทุนนิยม; ลัทธิคอมมิวนิสต์; ทุนนิยมแห่งรัฐ

* นาวาเอก นพดล บงกชกาญจน์ Capt. Noppadon Bongkochkarn, R.T.N

Abstract

This Purposes of this research article were : to analyze the concept of capitalism in the concept of communism. This is a documentary research. In the research, it was found that: the concept of capitalism basically refers to the economic concept that allows individuals to own land and resources where free market is obviously upheld by the owner of production and economic entrepreneurs including the free utilization of private capitalism or business organization without the government's intervention in the prevailing domain. In this matter, such activities are mainly aimed at seeking for highest profit and thereby making of that capitalism to gain various benefits. By virtue of the above mentioned concept, it becomes opposite to the economic system of socialism. But, on the one hand, the economic system of communism is chiefly concerned with the social concept of socialism aiming at providing happiness to human beings, to wit, the economic factors are indispensable factors in human beings' life, The results of this research shows the implementation of communism in 5 areas which are society, tradition and culture, political and government affairs, foreign affairs and the military that have been involved in the use of capital in all operations. Therefore it shows that even though communism was form to oppose the concept of capitalism, it was only in principle. But in actual practice, it is necessary to provide fund to perform various operations.

Keywords: Critique; The Concept of Capitalism; Communism; State Capitalism

บทนำ

ระบบทุนนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจซึ่งเจ้าของเอกชนเป็นผู้ควบคุมการค้า อุตสาหกรรมและวิธีการผลิต โดยมีเป้าหมายเพื่อทำกำไรในเศรษฐกิจแบบตลาดทุน ลักษณะสำคัญของทุนนิยม ก็คือการสะสมทุน ตลาดแข่งขัน และค่าจ้างแรงงานในเศรษฐกิจแบบทุนนิยม นับเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีฐานการผลิตและพลังการผลิตสินค้าและบริการที่มีขนาดใหญ่ภายใต้การครอบครองปัจจัยการผลิตของชนชั้นศักดินาและนายทุนที่สะสมความมั่งคั่งจากการขายสินค้าและการบริการบนเงื่อนไขการ กดขี่ขูดรีดและการยึดเอามูลค่าส่วนเกินจากชนชั้นกรรมาชีพที่มุ่งเน้นความเติบโตทางเศรษฐกิจและ การขยายตัวทางการค้าเสรีเป็นหลัก คุณลักษณะสำคัญของทุนนิยม ได้แก่ การสะสมทุน ตลาดแข่งขันและค่าจ้างแรงงาน^๑ ด้วยเหตุนี้ ระบบ

^๑ Heilbroner, Robert L. "capitalism." Durlauf, Steven N. and Lawrence E. Blume, eds., The New Palgrave Dictionary of Economics. 2nd ed. (Palgrave Macmillan, 2008).

ทุนนิยม จึงถูกมองว่า เป็นระบบเศรษฐกิจที่สร้างความมั่งคั่งทางธุรกิจการค้าโดยชนชั้นศักดินาและเอกชนที่เรียกว่า นายทุน จะเป็นผู้ครอบครองทุนการผลิตและปัจจัยการผลิตที่สำคัญ โดยมีชนชั้นแรงงานเป็นผู้ทำงานหรือปัจจัยทางการผลิตที่สำคัญ จึงทำให้ระบบทุนนิยมขยายตัวได้อย่างไร้ขีดจำกัดในรูปแบบของการค้าเสรีกลายเป็นตลาดโลกไร้พรมแดน

ส่วนของลัทธิคอมมิวนิสต์นั้นเป็นระบอบที่มีแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองสังคมและการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายใต้ข้อกำหนดของความเป็นเจ้าของร่วมกันและการมีรายได้ที่ขึ้นอยู่กับการผลิต การเคลื่อนไหวทางการเมืองในแง่นี้หมายถึงระบอบคอมมิวนิสต์จะมุ่งจุดประสงค์ให้ประชาชนทุกคนมีฐานะทางสังคมเท่าเทียมกันและเชื่อว่าถ้าสังคมสามารถจัดการสะสมความมั่งคั่ง การเปิดเปียน การเอารัดเอาเปรียบ และนำความมั่งคั่งกระจายไปให้แก่ทุกคนโดยทั่วถึงกันแล้ว สังคมจะมีแต่ความสุข เพราะมนุษย์จะไม่เปิดเปียนและแย่งชิงผลประโยชน์กัน ด้วยหลักการนี้จึงทำให้มีความขัดแย้งกับแนวคิดทุนนิยม ซึ่งคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) นักสังคมนิยมปฏิวัติชาวเยอรมัน มีทัศนะว่า ขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงจากระบบทุนนิยมไปสู่ระบบสังคมนิยมนั้นจะต้องใช้พลังการปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพเท่านั้น จึงจะสำเร็จ ทั้งนี้เพราะมาร์กซ์ เห็นว่าผลประโยชน์ของนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพไม่มีทางประสานกันได้โดยสันติวิธี เพราะในระบบทุนนิยมนั้นมีจุดมุ่งหมายเป็นไปเพื่อความมั่งคั่งของพวกนายทุนซึ่งขัดกับผลประโยชน์ของชนชั้นกรรมาชีพอย่างมาก ด้วยเหตุนี้มาร์กซ์มองว่า การปฏิวัติจึงเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้ชนชั้นกรรมาชีพได้รับผลประโยชน์ของตนอย่างเต็มที่

ปัญหาสำคัญของแนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์นี้ก็คือตามหลักการเดิมมีแนวคิดที่ต้องการให้สังคมเป็นระเบียบอยู่บนพื้นฐานของความเป็นเจ้าของร่วมกันในปัจจัยการผลิตและปราศจากชนชั้นทางสังคม ซึ่งมีลักษณะที่ต่อต้านระบบทุนนิยมที่มีชนชั้นนายทุนเป็นผู้มีอำนาจแทบทุกด้านของสังคม แต่ประเด็นที่ผู้เขียนต้องการศึกษาคือ วิเคราะห์แนวคิดเรื่องทุนนิยมในแนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์

ในปัจจุบันนี้สังคมโลกมีความเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก รวมถึงระบบเศรษฐกิจก็มีความซับซ้อนมากกว่าเดิม แนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์นั้นยังยึดหลักการต่อต้านระบบทุนนิยมอยู่หรือไม่และถ้ามีการต่อต้านอยู่จะมีอยู่ในรูปแบบใด และสามารถทำให้สำเร็จได้หรือไม่

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องทุนนิยมในแนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์

คำถามของการวิจัย

แนวคิดเรื่องทุนนิยมในแนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์ เป็นอย่างไร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบแนวคิดเรื่องทุนนิยมในแนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้ เป็นการการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากแนวคิดเกี่ยวกับแนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์ เรื่องทุนนิยม จากแนวคิด ตำรา และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ศึกษาข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ วิพากษ์แล้วเรียบเรียงและสรุปผลการวิจัย

แนวคิดเรื่องทุนนิยม

ความหมายของคำว่า ทุนนิยม ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ทุนนิยม คือ ระบบเศรษฐกิจที่ยอมรับให้บุคคลมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและทรัพยากรที่เป็นทุนมีเสรีภาพในการผลิตและการค้า”^๒

พจนานุกรมฉบับศัพท์เศรษฐศาสตร์ ให้ความหมายไว้ว่า “ทุนนิยม คือ ระบบเศรษฐกิจที่เอกชนมีบทบาทสำคัญในการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและเป็นผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจ ในระบบทุนนิยม เอกชนหรือองค์กรการธุรกิจสามารถใช้ปัจจัยการผลิตได้อย่างเสรี โดยที่รัฐไม่เข้ามาแทรกแซงการทำงาน ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจะขับเคลื่อนโดยการแข่งขัน ภายใต้กลไกการตลาดและมีกำไรเป็นสิ่งจูงใจให้ผลิตสินค้าและบริการ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ตรงกันข้ามกับเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม (Socialism)”^๓

อัสสัมชัญ ผศ. ฉัตรคม ได้ให้ความหมายไว้ว่า “จากความหมายกว้างๆ ของลัทธิทุนนิยมจะหมายถึงระบบเศรษฐกิจที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหากำไรเป็นสำคัญอย่างกว้างขวาง และนำทุนนั้นไปให้หากำไรด้วยวิธีต่างๆ แนวคิดทุนนิยมจึงจะดูได้จากลักษณะสำคัญ ๓ ประการคือ

๑. การขยายตัวของความคิดแบบทุนนิยมซึ่งก็คือ ความปรารถนาในกำไรเป็นจุดสำคัญในชีวิต
๒. การสะสมทุนและนำไปใช้เพื่อแสวงหากำไร
๓. การพัฒนาเทคนิคแบบทุนนิยม ได้แก่ การดำเนินการให้เกิดการสะสมทุนและการนำไปใช้ในธุรกิจเพื่อแสวงหากำไร^๔

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖), หน้า ๕๗๖.

^๓ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์เศรษฐศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๙๗.

^๔ อัสสัมชัญ ผศ. ฉัตรคม, ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ, (กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๒), หน้า ๕๙.

จากการอธิบายมาเบื้องต้นนั้นพบว่า เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยอมให้บุคคลมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและทรัพยากรที่เป็นทุน มีเสรีภาพในการผลิตและการค้าโดยเจ้าของปัจจัยการผลิตและเป็นผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจ ยอมให้ระบบทุนนิยมเอกชนหรือองค์กรการธุรกิจสามารถใช้ปัจจัยการผลิตได้อย่างเสรีโดยที่รัฐไม่เข้ามาแทรกแซงระบบ จะมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหากำไรเป็นสำคัญอย่างกว้างขวางและสามารถนำทุนนั้นไปให้ทำกำไรด้วยวิธีการต่างๆ

ลักษณะของแนวคิดเรื่องทุนนิยม

ทุนนิยม (capitalism) เป็นระบบเศรษฐกิจซึ่งเจ้าของเอกชนเป็นผู้ควบคุมการค้า อุตสาหกรรม และวิธีการผลิต โดยมีเป้าหมายเพื่อทำกำไรในเศรษฐกิจแบบตลาดคุณลักษณะสำคัญของทุนนิยม ได้แก่ การสะสมทุน ตลาดแข่งขันและค่าจ้างแรงงานในเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยทั่วไปภาคีในปฏิสัมพันธ์กำหนดราคาที่มีการแลกเปลี่ยนสินทรัพย์ สินค้าและบริการ ดังนั้น ระดับการแข่งขันบทบาทการแทรกแซงและจัดระเบียบ ตลอดจนขอบเขตของหน่วยงานธุรกิจที่รัฐเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามทุนนิยมแต่ละแบบ นักเศรษฐศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์การเมือง และนักประวัติศาสตร์ได้ยึดมุมมองการวิเคราะห์ทุนนิยมแตกต่างกันและยอมรับทุนนิยมหลายแบบในทางปฏิบัติ แบบของทุนนิยมรวมถึงทุนนิยมปล่อยให้ทำไป ทุนนิยมแบบสวัสดิการและทุนนิยมโดยรัฐ โดยแต่ละแบบเน้นระดับการพึ่งพาตลาด หน่วยงานธุรกิจที่รัฐเป็นเจ้าของและการรวมนโยบายทางสังคมแตกต่างกัน การที่แต่ละตลาดมีความเป็นอิสระมากเพียงไร ตลอดจนกฎหมายกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลมีขอบเขตเป็นอย่างไรนั้นเป็นเรื่องของการเมืองและนโยบาย หลายรัฐใช้ระบบที่เรียกว่า เศรษฐกิจแบบผสมทุนนิยม ซึ่งหมายถึงความถึงการผสมระหว่างส่วนที่มีการวางแผนจากส่วนกลางและขับเคลื่อนโดยตลาด

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ ได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโดยกว้างไว้ว่า วิธีการผลิตแบบทุนนิยมมีลักษณะพิเศษอยู่ ๒ ประการ คือ ประการแรก เป็นวิธีการผลิตที่มีบุคคลสองชนชั้น ประจันหน้ากัน และประการที่สอง คือ วิธีการผลิตที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบ

ถ้าสรุปให้ลึกลงไปอีก ลักษณะพิเศษของการผลิตในระบบทุนนิยม มี ๔ ประการ ได้แก่

๑. ในยุคทุนนิมนั้นสินค้าทุกชนิดที่ผลิตขึ้นนั้นไม่ใช่ผลิตผลเพื่อใช้ แต่ผลิตขึ้น เพื่อขายหากำไร และให้เป็นที่ยอมรับว่าระบบการผลิตเพื่อขายหากำไรดังกล่าวนี้เป็นระบบการผลิต ซึ่งครอบงำ ชีวิตเศรษฐกิจของมนุษย์เราไว้อย่างสิ้นเชิง

๒. ในยุคทุนนิยม ระบบการใช้เงินตราเป็นระบบหนึ่งซึ่งปฏิบัติกันโดยแพร่หลายในฐานะที่หน่วยเงินตรานั้นเป็นมาตรฐานแห่งมูลค่า เป็นมาตรฐานแห่งราคา เป็นสื่อแห่งการแลกเปลี่ยนและเป็นปัจจัยในการชำระหนี้

๓. ในยุคนิยม เอกชนหรือการรวมตัวกันของเอกชนเข้าเป็นบริษัทและบริษัทเป็นเจ้าของปัจจัยในการผลิตและมีอำนาจควบคุมวิภาคกรรมของผลิตผลทั้งหมดโดยทั่วไป ซึ่งปัจจัยในการผลิตนี้ คนงานเป็นผู้เข้าประกอบการใช้ให้เป็นประโยชน์ขึ้นมาและวิภาคกรรมของการผลิตนั้น คนงานก็เป็นผู้ดำเนินการ

๔. ในยุคนิยม ชนชั้นซึ่งเป็นผู้ผลิตที่แตกกลายเป็นคนงานรับจ้างผู้มีเสรี คือ เป็นผู้ซึ่งไม่ได้เป็นเจ้าของวัตถุและเครื่องมืออันจำเป็นสำหรับการผลิตและข้อสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ เป็นผู้ซึ่งมิได้เป็นเจ้าของผลิตผลที่ผลิตขึ้นมาได้โดยแรงงานของเขานั้นเลย ผู้ผลิตที่แท้ของโลกกลายเป็นชนชั้นกรรมาชีพไป^๕

จะเห็นได้ว่าในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม รัฐบาลจะไม่เข้าไปควบคุมและแทรกแซงในกิจกรรมการผลิต จะให้สิทธิและเสรีภาพในการผลิตอย่างเต็มที่ ซึ่งข้อดีของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม จะถูกมองว่าเป็นระบบเศรษฐกิจที่ให้สิทธิและกรรมสิทธิ์แก่เอกชนในการถือครองทรัพย์สินทำให้นายทุนหรือนายจ้างผู้ประกอบการมีโอกาสได้แสดงความ สามารถในการประกอบธุรกิจเต็มที่ เพราะผลตอบแทน คือกำไร จึงมีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น ระบบเศรษฐกิจเสรี ระบบเศรษฐกิจเอกชน และระบบเศรษฐกิจตลาด แต่ถ้าจะพิจารณาให้ดีโดยเปรียบเทียบแล้วจะเห็นได้ว่า ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมนี้ เป็นระบบที่ไม่มี การวางแผน เนื่องจากการตัดสินใจที่จะผลิตอะไร ผลิตอย่างไรและผลิต เพื่อใคร จะขึ้นอยู่กับกลไกของราคา เอกชนมีสิทธิเลือกและตัดสินใจเต็มที่ ตราบเท่าที่ไม่ผิดกฎหมาย

ข้อดีของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม คือ ทำให้ประชาชนทุกคนมีเสรีภาพในการผลิตสินค้าและบริการเต็มที่ มีกรรมสิทธิ์ในการถือครองทรัพย์สิน มีสิทธิและเสรีภาพในการเลือกบริโภคอย่างเต็มที่ และทำให้กลไกราคาของตลาดมีโอกาสดำเนินงานอย่างเต็มที่ ข้อเสียของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ด้วยเหตุนี้ ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม จะเป็นระบบเศรษฐกิจที่ให้เสรีภาพแก่เอกชนทั้งฝ่ายครัวเรือนและฝ่ายผลิต ประชาชนทุกคนมีฐานะเท่าเทียมกันในการประกอบอาชีพ การแสวงหารายได้ โดยรัฐบาลจะไม่เข้าไปแทรกแซงในธุรกิจเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้เอกชนจะมีความคิดริเริ่ม ในการหาเทคนิคการผลิตใหม่ๆ ที่ช่วยลดต้นทุนว่าควรจะผลิตอะไร จะผลิตอย่างไร ผลิตเพื่อใคร ซึ่งกำไรจะเป็นสิ่งจูงใจในการลงทุนผลิต

แต่ถึงกระนั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้เกิดข้อบกพร่องซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

๑. เกิดช่องว่างระหว่างชนชั้น เนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันในระยะยาวได้เพราะผู้มีทุนมาก ก็จะทำให้การลงทุนได้มาก และได้รับผลตอบแทนสูง ทำให้เกิดปัญหาในการกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกัน กลุ่มที่มีการลงทุนก็จะมียาได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ คือ คนรวยก็จะยิ่งรวยมากขึ้น ส่วนคนจนก็ยังคงจนต่อไป

๒. มีการใช้ทรัพยากรสิ้นเปลือง เนื่องจากเอกชนมีเสรีภาพในการผลิตจึงมีการใช้ปัจจัยการผลิตอย่างฟุ่มเฟือย ทำให้สิ้นเปลืองทรัพยากรมาก

^๕ อสมันพงษ์ ฉัตราคม, ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ, หน้า ๗๐-๗๑.

๓. ในภาวะฉุกเฉิน เช่น อุบัติเหตุ ภัยธรรมชาติ เช่น เกิดวาตภัยหรือเกิดสงคราม ซึ่งระบบเศรษฐกิจทุนนิยมไม่สามารถแก้ไขสถานการณ์ได้ เพราะเอกชนได้ดำเนินการเศรษฐกิจโดยเสรีและทรัพย์สินส่วนใหญ่เป็นของเอกชน ไม่สามารถนำมาใช้จ่ายในประโยชน์ส่วนรวมหรือเพื่อประเทศชาติได้

๔. นายทุนหรือผู้ผลิตสินค้า มีโอกาสที่จะรวมตัวกันผูกขาดการผลิตสินค้าและบริการได้ง่าย เพราะรัฐไม่ได้เข้าไปแทรกแซงกิจการการผลิต ผู้ผลิตมีโอกาสที่จะขึ้นราคาสินค้าได้ ตามใจชอบและสามารถจะกดค่าแรงงานได้ แรงงานก็จะถูกเอาเปรียบมากขึ้น เศรษฐกิจของประเทศก็จะยิ่งตกต่ำเพราะนายทุนจะรวมตัวกันตั้งราคาสินค้าเองโดยไม่สนใจกลไกของราคา

ลักษณะของแนวคิดเรื่องทุนนิยมจะมีลักษณะที่เป็นระบบเศรษฐกิจซึ่งเจ้าของเอกชนเป็นผู้ควบคุมการค้า อุตสาหกรรมและวิธีการผลิต โดยมีเป้าหมายเพื่อทำกำไรในเศรษฐกิจแบบตลาด จะมีการการสะสมทุน ตลาดแข่งขันและค่าจ้างแรงงาน แต่จะมีระดับการแข่งขันบทบาทการแทรกแซงและจัดระเบียบตลอดจนขอบเขตของหน่วยงานธุรกิจที่รัฐเป็นเจ้าของแตกต่างกันไปตามทุนนิยมแต่ละแบบ ซึ่งทุนนิยมจะมีอยู่ภายใต้ระบอบการปกครองหลายระบอบ ในหลายเวลา สถานที่ และวัฒนธรรม ส่วนดีของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมจะทำให้ประชาชนทุกคนมีเสรีภาพในการผลิตสินค้าและบริการเต็มที่ มีกรรมสิทธิ์ในการถือครองทรัพย์สินรวมถึงมีสิทธิและเสรีภาพในการเลือกบริโภคอย่างเต็มที่ และกลไกราคาของตลาดมีโอกาสได้ทำงานอย่างเต็มที่ ข้อเสียของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมสำหรับนักเศรษฐศาสตร์แบบมากซ์เน้นบทบาทของการสะสมทุน การแสวงหาประโยชน์และค่าจ้างแรงงาน นักเศรษฐศาสตร์การเมืองส่วนใหญ่เน้นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลเช่นกัน นอกเหนือไปจากความสัมพันธ์ของอำนาจ ค่าจ้างแรงงาน ชนชั้นและเอกลักษณ์ของทุนนิยมในฐานะการสร้างประวัติศาสตร์

แนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์

เมื่อเริ่มแรกที่มนุษย์อยู่ในสังคมธรรมชาติหรือสังคมบุพกาล (Natural or primitive society) นั้นมนุษย์ไม่รู้จักเบียดเบียนกัน ทั้งนี้เพราะเหตุว่าธรรมชาติ ได้สนองความต้องการให้มนุษย์ได้อย่างเพียงพอและด้วยเหตุนี้ แม้มนุษย์สมัยนั้นจะอยู่อย่างไม่มีอารยธรรมแบบสังคมปัจจุบัน แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเสมอภาค มีกรรมสิทธิ์ร่วมกัน และได้รับผลผลิตเท่าที่จำเป็นไม่มีใครสะสมความมั่งคั่ง ไม่มีรัฐ ไม่มีชนชั้น ซึ่งคล้ายกับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ แต่มีข้อแตกต่างกันตรงที่ว่า สังคมธรรมชาติหรือสังคมบุพกาลนั้น เป็นเรื่องของการวิวัฒนาการของธรรมชาติมากกว่าจะเป็นสังคมที่เกิดขึ้นจากจิตสำนึกของมนุษย์เอง^๖ ต่อมาเมื่อมนุษย์เริ่มมีความเกียจคร้านเห็นแก่ตัวและรู้จักเอาเปรียบกัน

^๖ Edwind R.A. Seligman and Alvin Johnson, (ed.), *Encyclopedia of Social Sciences*, Vol. 14, (New York: The Macmillan Company, 1935), p. 188.

เพราะเหตุว่าผลประโยชน์ของแต่ละชนชั้นไม่อาจเข้ากันได้” การวิวัฒนาการทางสังคมและการเมืองที่มีพื้นฐานอยู่บนความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่ขัดแย้งกันนี้เอง ที่ส่งเสริมให้เกิดความคิดสังคมนิยม และต่อมาเมื่อความคิดนี้ได้รับการสืบทอดกันมาจึงได้แพร่หลายมากขึ้น

ความคิดสังคมนิยมในอดีตมาจนถึงปี ๒๕๕๐ ส่วนใหญ่เป็นความคิดเพื่อฝันที่ไม่ค่อยทำทลายอำนาจรัฐที่เป็นอยู่ หรือความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างแท้จริงเท่าใดนัก ฉะนั้น ปัญหาของความคิดสังคมนิยมในสมัยก่อนจึงไม่ค่อยมีมาก แต่เมื่อมาร์กซ์ และเอนเงิลส์ ได้ร่างคำประกาศพรรคคอมมิวนิสต์ขึ้นในปี ๒๓๙๑ ลักษณะความหมายและวิธีการใหม่ของลัทธิคอมมิวนิสต์ เริ่มทำทลายอำนาจของรัฐปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะลัทธิคอมมิวนิสต์ของมาร์กซ์ มีจุดมุ่งหมายจะปฏิวัติสังคมและโลกให้เป็นระบบคอมมิวนิสต์ โดยอาศัยพลังของชนชั้นกรรมาชนทั่วโลก แต่ความมุ่งหมายเบื้องต้นในการเขียนคำประกาศพรรคคอมมิวนิสต์นั้น มาร์กซ์ปรารถนาจะใช้กับกลุ่มประเทศในยุโรปตะวันตกหรือประเทศที่ก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมเท่านั้น เพราะที่ทฤษฎีและปรัชญาของมาร์กซ์เริ่มต้นมาจากปัญหาที่เกิดจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม อาทิเช่น ความแตกต่างระหว่างชนชั้นนายทุนกับกรรมกร ลูกจ้างในระบบอุตสาหกรรมทุนนิยม แต่เมื่อคำประกาศคอมมิวนิสต์ของมาร์กซ์เป็นลายลักษณ์อักษร และมีผู้ยกย่องนับถือและนำไปตีความใช้เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ หลักร คำสอนเกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์ของมาร์กซ์ที่แพร่กระจายไปยังที่ต่างๆ ของโลกจึงได้ทำทลายอำนาจรัฐของประเทศเสรีนิยมดังที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว แนวคิดลัทธิคอมมิวนิสต์ นั้นมีจุดมุ่งหมายที่จะกำจัดระบบทรัพย์สินส่วนบุคคล ความเห็นแก่ตัวและการเอารัดเอาเปรียบ ซึ่งถือว่าเป็นต้นเหตุของความไม่เป็นธรรมต่างๆ ในสังคม แล้วนำระบบกรรมสิทธิ์ร่วมในทรัพย์สิน และผลผลิตในด้านอุปโภคและบริโภคเข้ามาแทนที่ ลักษณะรูปแบบความคิดเช่นนี้ ถ้าพิจารณาในแง่ของวิถีทางในการดำเนินชีวิตจะเห็นได้ว่า มนุษย์ได้เคยปฏิบัติแล้วตั้งแต่สมัยอดีตกาลนานมาแล้วที่กล่าวถึงชุมชนคอมมิวนิสต์บุพกาลว่า ชีวิตของคนในระยะแรกๆ นั้นมีความเป็นอยู่สุขสบายมาก มนุษย์ไม่ต้องใช้แรงงานผลิตอาหาร เพราะธรรมชาติได้สนองความต้องการให้อย่างเพียงพอ ทุกคนเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ร่วมกันและมีความเท่าเทียมกัน

คำว่า “คอมมิวนิสต์” เริ่มมีความหมายแตกต่างไปจาก “สังคมนิยม” เพิ่งปรากฏเมื่อคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) และ เฟรดริช เอนเงิลส์ (Friedrich Engels) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “คำประกาศพรรคคอมมิวนิสต์” (Manifesto of the Communist Party) ในปี ๒๓๙๑ เหตุที่มาร์กซ์และเอนเงิลส์ ได้เปลี่ยนความหมายของคำว่า “คอมมิวนิสต์” ให้ต่างไปจากสังคมนิยมนั้น เอนเงิลส์ ได้ชี้แจงว่าเป็นเพราะก่อนปี ๒๔๙๑ นั้น คำว่า “สังคมนิยม” หมายถึง คนสองประเภท คือ พวกที่เลื่อมใสทฤษฎีเพื่อฝันต่างๆ อย่างเช่น พวกโอเวนในอังกฤษและฟูรีเอร์ในฝรั่งเศส เป็นต้น ส่วนอีกพวกหนึ่ง ได้แก่ พวกหมอสังคมเถื่อน

^๓ Harry B. Ellis, *Ideals and Ideologies: Communism Socialism and Capitalism*, (New York: The New American Library, 1972), p. 26.

ซึ่งชอบใช้ยานานที่รักษาโรคได้สารพัด และใช้วิธีการปะโนนปิดนี้เพื่อขจัดภัยของสังคม แต่ไม่ยอมให้กระทบกระเทือน “ทุนและผลกำไร” แม้แต่น้อย ทั้งสองพวกนี้ไม่ได้เคลื่อนไหวเพื่อกรรมกรโดยตรง^๙ ซึ่งต่างกับคำว่า “ลัทธิคอมมิวนิสต์” ซึ่งหมายถึงการเคลื่อนไหวเพื่อปลดแอกชนชั้นกรรมาชีพ และเป็นเรื่องของชนชั้นกรรมาชีพโดยตรง^๙ ด้วยเหตุนี้คำว่า “คอมมิวนิสต์” ของมาร์กซ์ และเอนเกลส์ แตกต่างไปจากแนวความคิดสังคมนิยมสมัยก่อนปี ๒๓๙๑ และคำว่าคอมมิวนิสต์ที่มาร์กซ์ และเอนเกลส์ ได้ร่วมกันประดิษฐ์ขึ้นมานี้เอง ที่เป็นมูลฐานของลัทธิคอมมิวนิสต์สมัยใหม่ในปัจจุบัน

สำหรับความแตกต่างในการปัญหาและการแก้ปัญหาของแนวคิดสังคมนิยม นั้น แนวคิดสังคมนิยมทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นแบบเพ้อฝันหรือแบบวิทยาศาสตร์ แม้จะมีเป้าหมายในการแก้ปัญหาสังคมเหมือนกัน แต่ก็มีส่วนแตกต่างกันในสาระสำคัญ ๒ ประการ คือ^{๑๐}

๑. ต่างกันในความคิดที่ไขมองปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาในสังคมที่เป็นอยู่ กล่าวคือแก่นักคิดที่สนับสนุนระบบคอมมิวนิสต์เห็นร่วมกันว่า สภาพสังคมที่เป็นอยู่ไม่สามารถจะแก้ปัญหาสังคมได้ แต่ก็มองปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาที่เป็นต้นเหตุของความขัดแย้ง และไม่เป็นธรรมชาติที่วิวัฒนาการมากับสังคมแตกต่างกัน บางคนเชื่อว่าเป็นเพราะ “กรรมสิทธิ์เอกชน” บางคนเชื่อว่าเป็นเพราะกิเลสตัณหาของมนุษย์ บางคนเชื่อว่าเป็นเพราะการขัดแย้งทางวัตถุ จึงทำให้สังคมมีการต่อสู้ทางชนชั้น

๒. ต่างกันในความคิดที่ใช้แก้ปัญหาของสภาพสังคมที่ไม่พึงปรารถนา แม้ว่านักคิดทุกคนจะปฏิเสธ สภาพสังคมที่เป็นอยู่ และเสนอแนวทางแก้ปัญหาเพื่อนำมนุษย์ไปสู่สังคมที่พึงปรารถนาเหมือนกัน แต่การมรรคสู่สังคมใหม่นี้ยังมีข้อแตกต่างกัน บางคนเสนอให้จัดตั้งรูปแบบสังคมใหม่ในรูปของวรรณะดี หรือในรูปแบบของความคิด ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อเสียดสีสังคมที่เป็นอยู่ หรืออาจเรียกร้องให้ประชาชนหันมาสร้างสังคมใหม่ในท้องที่ใหม่ โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับสังคมเก่า บางคนเสนอสังคมใหม่แต่ไม่บอกว่าสังคมใหม่จะได้มาอย่างไร บางคนเสนอสังคมใหม่ แต่ต้องอาศัยการวิวัฒนาการ และบางคนเห็นว่าการปฏิวัติเท่านั้นที่จะได้มาซึ่งสังคมใหม่

จุดเริ่มต้นซึ่งถือว่าเป็นกำเนิดขบวนการมาร์กซิสม์ จะเริ่มตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ ๑๘ และ ๑๙ ระบบการผลิตทางอุตสาหกรรมในยุโรป ได้มีความเจริญก้าวหน้าไปเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากว่าความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ได้สร้างความเจริญทางด้านเทคนิค จนสามารถทำให้เครื่องจักรกลใช้แทนแรงงานคนได้ดีกว่า รวดเร็วกว่า มีประสิทธิภาพและปริมาณที่มากกว่า และด้วยความเจริญดังกล่าวนี้ทำให้ผลผลิตทางด้านอุปโภคและบริโภคต่าง ๆ มีความล้นเหลือเกินความต้องการของมนุษย์ แต่ในยุคของการปฏิวัติ

^๙ เค มาร์กซ์ เอฟ เอนเกลส์, **แถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ (ฉบับแปล)**, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๑๘), หน้า ๓๓ - ๓๔.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓.

^{๑๐} ชัยอนันต์ สมุทวณิช, **ประชาธิปไตย สังคมนิยมคอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย**, (กรุงเทพมหานคร: ร.น. พิมพ์, ๒๕๑๙), หน้า ๑๐๕-๑๖๓.

อุตสาหกรรมเช่นนี้ แทนที่มนุษย์จะมีความสมบูรณ์พูนสุขโดยทั่วหน้ากัน แต่ในทางตรงกันข้ามกลับมีมนุษย์ประเภทหนึ่งคือชนชั้นผู้ใช้แรงงาน ต้องมีชีวิตจมอยู่ในความอดอยากแร้นแค้นและน่าเวทนา^{๑๑} เพราะได้ค่าแรงต่ำ และมีผู้ว่างงานเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ พวกผู้ประกอบการอุตสาหกรรมขนาดย่อมอีกเป็นจำนวนมากต้องพินาศล่มจมไป เพราะไม่อาจแข่งขันกับการผลิตขนาดใหญ่ (Hass production) ของนายทุนใหญ่ได้ รายได้ของสังคมส่วนใหญ่ จึงตกอยู่ในมือของคนส่วนน้อยที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตขนาดใหญ่ จากปัญหาความไม่เป็นธรรมดังกล่าวที่เกิดขึ้นควบคู่มากับการปฏิวัติอุตสาหกรรมเช่นนี้ จึงส่งผลให้เกิดขบวนการมาร์กซิสม์ขึ้น เพื่อต่อต้านลัทธิเสรีนิยมและเพื่อรวมพลังผู้ใช้แรงงานปฏิวัติโลก

ต่อมาจะเป็นการเคลื่อนไหวของขบวนการมาร์กซิสม์ในศตวรรษที่ ๑๙ เนื่องจากปัญหาความแร้นแค้นและการไร้งานทำของพวกกรรมกรที่เกิดขึ้นในระบบอุตสาหกรรมดังกล่าวแล้ว ทำให้พวกกรรมกรในประเทศอุตสาหกรรมเริ่มหันไปนิยมวิธีการของลัทธิมาร์กซิสม์เพื่อเป็นแนวทางในการต่อสู้ ในศตวรรษที่ ๑๙ นั้น มีประเทศอุตสาหกรรมที่ก้าวหน้าในยุโรปตะวันตกอยู่เพียง ๕ ประเทศ คือ อังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมัน สำหรับการเคลื่อนไหวของพวกคอมมิวนิสต์ใน ๓ ประเทศนี้ เริ่มครั้งแรกในรูปของการรวมตัวกัน แต่ในประเทศเยอรมัน การรวมตัวของพวกกรรมกรมีความก้าวหน้าไปไกลกว่าในประเทศ อังกฤษ และฝรั่งเศส กล่าวคือพวกกรรมกรสามารถรวมตัวกันจัดตั้งองค์การลับที่สำคัญชื่อ “สันนิบาตแห่งความยุติธรรม” (League of the Just) ต่อมาสันนิบาตนี้ได้เปลี่ยนมาเป็น “สันนิบาตคอมมิวนิสต์” (Communist League) และในเดือนพฤศจิกายนปี พ.ศ. ๒๓๙๐ องค์การนี้ได้จัดประชุมสมัชชาผู้แทนสันนิบาตขึ้นที่เมืองลอนดอน และที่ประชุมได้มีมติให้ คาร์ล มาร์กซ์ และเฟรดริช เองเงิลส์ ช่วยร่างนโยบายของพรรคที่มีความสมบูรณ์ทั้งในทางทฤษฎี และในทางปฏิบัติ^{๑๒} มาร์กซ์และเองเงิลส์ซึ่งร่าง “คำประกาศพรรคคอมมิวนิสต์” (The Manifesto of the Communist Party) ขึ้น ซึ่งคำประกาศพรรคคอมมิวนิสต์นี้ คาร์ล มาร์กซ์ เขียนเสร็จในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๓๙๑ และพิมพ์เผยแพร่ที่เมืองลอนดอนประเทศอังกฤษเป็นภาษาเยอรมัน ต่อมาในปี ๒๓๙๓ ได้แปล เป็นภาษาอังกฤษและภาษาอื่น ๆ อีกมากมาย^{๑๓} โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ ๒ ประการ คือ เพื่อต้องการจะกระตุ้นให้ชนชั้นแรงงานทุกหนทุกแห่งเกิดความสำนึกทางชนชั้นต่อสู้ทำลายล้างระบบกรรมสิทธิ์ของพวกนายทุน^{๑๔} และเพื่อจะใช้เป็นนโยบายร่วมของบรรดากรรมกรทั่วโลก^{๑๕} เพื่อร่วมใจกันโค่นล้มระบบนายทุนทุกหนทุกแห่ง

^{๑๑} หลวงอรธโกวิท, คอมมิวนิสต์ คอมอินเทอร์เนชัน และคอมอินฟอร์ม, (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า ๒๔๘๕.

^{๑๒} Friedrich Engels, *Manifesto of The Communist Party*, Lewis S. Feuer, Marx and Engels, 1888, p. 143.

^{๑๓} เด มาร์กซ์ เอฟ เองเงิลส์, แถลงการณ์ พรรคคอมมิวนิสต์ (ฉบับแปล), หน้า ๒๕-๓๕.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.**

สำหรับแนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นที่รู้จักกันจะมีอยู่ ๓ แบบ คือ

๑. แนวคิดของลัทธิมาร์กซิสม์ (Marxism) ผู้ก่อตั้ง คือ คาร์ล มาร์กซ์ และเฟรเดริก เองเงิลส์ เพื่อต้องการจะแก้ปัญหาของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมในยุคนั้นที่มุ่งเน้นในระบบทุนนิยม เพราะในระบบทุนนิยมนั้นจะมีเป้าหมายที่เป็นไปเพื่อความมั่งคั่งของพวก رأวยเพียงอย่างเดียวเท่านั้น การจะแก้ปัญหาสังคมได้อย่างแท้จริงก็มีวิธีเดียว คือ ใช้การปฏิวัติของผู้ถูกเอารัดเอาเปรียบเท่านั้น มาร์กซ์เชื่อว่า ถ้าพลังของชนชั้นกรรมาชีพหรือชนชั้นผู้ไร้สมบัติสามารถยึดอำนาจรัฐและโอนพลังการผลิตต่าง ๆ มาเป็นของรัฐได้แล้ว รัฐของชนชั้นกรรมาชีพนี้จะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการขุดรากถอนโคนระบบทุนนิยมและนำสังคมพัฒนาไปสู่ระบบคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นรูปแบบสังคมที่สมบูรณ์ของ มนุษย์ในอนาคตได้

๒. แนวคิดของลัทธิเลนินนิสม์ (Leninism) สำหรับแนวความคิดของลัทธิเลนินนิสม์นั้น เลนินเป็นนักสังคมนิยมหรือมาร์กซิสต์ที่หัวรุนแรง และเป็นผู้นำทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ เลนินมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะให้การปฏิวัติโลกเป็นไปตาม ทฤษฎีของมาร์กซ์เร็วขึ้น เลนินจึงได้ขยายปรัชญาลัทธิมาร์กซิสม์ออกไปอีกแง่หนึ่ง เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในศตวรรษนั้น หลักปรัชญาที่เลนินขยายออกมาเพื่อสร้างการปฏิวัติ โลกก็คือ การขยายความว่าลัทธิจักรวรรดินิยม คือ การพัฒนาขั้นสูงสุดของระบบทุนนิยม การที่เลนินได้ขยายหลักทฤษฎีของมาร์กซิสม์เช่นนี้ก็เพราะเห็นว่า การปฏิวัติโลกตามหลักทฤษฎีของมาร์กซิสม์ที่อาศัยเงื่อนไขของการพัฒนาอุตสาหกรรมเต็มที่ และรอให้ชนชั้นในสังคมถูกแบ่งออกเป็น ๒ ชนชั้นนั้น เป็นเงื่อนไขที่เป็นไปได้ยาก แม้ว่าเลนินจะไม่ให้ผู้ประติษฐานทฤษฎีลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่เลนินก็เป็นผู้มีบทบาทสำคัญมากที่นำลัทธิคอมมิวนิสต์ของมาร์กซ์มาขยายเพื่อใช้ในทางปฏิบัติ จนกลายเป็นอุดมการณ์หรือลัทธิใหม่ คือ ลัทธิมาร์กซิสม์-เลนินนิสม์ (Marxist - Leninism) ซึ่งเป็นที่ยกย่องทั่วไปของผู้นำค่ายคอมมิวนิสต์ปัจจุบัน

๓. แนวคิดของลัทธิเหมาอิลม์ (Maoism) แนวความคิดของเหมาเซตุงจะยึดมั่นในหลักลัทธิมาร์กซิสม์ เลนินนิสม์ และสตาลินนิสม์ เช่นเดียวกับผู้นำประเทศคอมมิวนิสต์อื่น ๆ

กล่าวโดยสรุป แนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์นั้น เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับการปกครองสังคมและการเคลื่อนไหวทางการเมือง ภายใต้ข้อกำหนดของความเป็นเจ้าของร่วมกันและการมีรายได้ที่ขึ้นอยู่กับการผลิต การเคลื่อนไหวทางการเมืองในแง่นี้หมายถึงลัทธิคอมมิวนิสต์จะมุ่งจุดประสงค์ให้ประชาชนทุกคนมีฐานะทางสังคมเท่าเทียมกัน ระบอบคอมมิวนิสต์ถือว่าเป็นระบอบมหาอำนาจของการเมืองโลก ในขณะที่ในคอมมิวนิสต์สมัยใหม่มักจะยึดตามคำประกาศเจตนาคอมมิวนิสต์ของ คาร์ล มาร์กซ์ และเฟรเดริก เองเงิลส์ ที่ว่าด้วยการแทนที่ระบบวัตถุนิยมที่เน้นกำไรเป็นหลัก ด้วยระบอบสังคมคอมมิวนิสต์ที่ผลิตผลโดยรวมที่ได้มาจะกลายเป็นของส่วนรวม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสามารถทำให้เกิดขึ้นได้โดยการปฏิวัติรัฐประหารต่อบรรดานายทุนและชนชั้นสูง จากนั้นจึงเปลี่ยนถ่ายการปกครองไปสู่สถานะของการปกครองระบอบสังคมนิยมการกระทำดังกล่าวเรียกว่าอำนาจเผด็จการของชนชั้นแรงงาน

ด้วยเหตุนี้ ลัทธิคอมมิวนิสต์ที่แท้จริงที่ไม่มีรัฐบาลบริหารยังไม่เคยเกิดขึ้นและยังเป็นไปได้ในแง่ทฤษฎีเท่านั้น เพราะความหมายที่แท้จริงของคำว่าระบอบคอมมิวนิสต์ ตามทฤษฎีของมาร์กซ์นั้นจะเป็นลักษณะที่ว่า รัฐที่ปกครองโดยตลอดกาลหรือรัฐบาลแนวสังคมนิยม ดังนั้น คอมมิวนิสต์ในปัจจุบันเป็นได้ทั้งระบอบ การปกครอง ระบบเศรษฐกิจและทฤษฎีสังคมของลัทธิมาร์กซ์ รวมถึงเงื่อนไขของพรรคคอมมิวนิสต์ยังมี กลุ่มชนอื่นที่มีแนวความคิดของมาร์กซ์ แต่เป็นกลุ่มที่เรียกตนเองว่าเป็นคอมมิวนิสต์แต่มีวิธีการที่ต่าง จากมาร์กซ์ในความพยายามที่จะสร้างสังคมไร้ชนชั้นขึ้นมาในลักษณะเดียวกับแนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์ แบบดั้งเดิม

ข้อวิพากษ์

จากเนื้อหาที่ได้อ้างถึงในเบื้องต้นนั้น ผู้วิจัยจะใช้จะขอยกเอาสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเป็น ประเทศที่มีการปกครองแบบคอมมิวนิสต์มาเป็นกรณีตัวอย่างในการศึกษา โดยการวิพากษ์ในประเด็น หลักๆ จำนวน ๕ ด้าน ซึ่งมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ด้านสังคม ประเพณี และวัฒนธรรม แต่เดิมนั้นสาธารณรัฐประชาชนจีนถูกมองว่าเป็น สังคมรูปแบบกสิกรรมทำให้วัฒนธรรม แบบสังคมเกษตรกรรมฝังลึกในสังคมจีนเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญ ประการหนึ่งที่ทำให้สังคมจีนยังไม่มีโอกาสพัฒนาเป็นสังคมอุตสาหกรรมเต็มรูปแบบแต่ภายหลังก็ถูก เปลี่ยนเป็นสังคมกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินาจึงทำให้มีความเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมอุตสาหกรรมหลังจาก ที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนยึดอำนาจรัฐได้แล้ว ได้เสริมสร้างอุตสาหกรรมขึ้นอย่างมากมายกลายเป็นประเทศ ที่มีอุตสาหกรรมที่สามารถหล่อเลี้ยงตัวเองได้ แม้ว่าเทคโนโลยีบางด้านจะยังต่ำอยู่ แต่ก็ผลิตสินค้า อุตสาหกรรมสนองให้ตลาดภายในประเทศได้ จึงทำให้สังคมจีนก้าวเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรมเป็นการ ก้าวแบบก้าวกระโดด การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านอื่นๆ ด้วย โดยเฉพาะ ทางด้านวัฒนธรรมนั้น ประเทศจีนได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่วัฒนธรรมสังคมอุตสาหกรรม แต่ก็ยังเป็น สังคมอุตสาหกรรมที่อยู่ในกรอบแนวคิดสังคมนิยม และก็เป็นแนวคิดที่สุดโต่งไป

๒. ด้านการเมืองและการปกครอง แม้จะมีระบบการปกครองที่เป็นคอมมิวนิสต์ที่เข้มแข็ง เป็นต้น แบบของหลายๆ ประเทศในโลกนี้ก็ตาม เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไปการที่จะต้านทานกระแสของทุนนิยม ที่ถาโถมเข้ามานั้น ก็ยากที่จะรับมือได้ เพราะเมื่อพิจารณาอย่างใจเป็นธรรมแล้ว แนวคิดเรื่องทุนนิยมก็ไม่ใช่ เป็นสิ่งที่เลวร้ายไปเสียทุกอย่าง การที่ปฏิเสธทั้งหมดก็ย่อมเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก จากนโยบายหลักบางข้อ ที่ออกมาจากพรรคคอมมิวนิสต์จีนนั้น เป็นการยืนยันให้เห็นว่า แนวคิดทุนนิยม ก็เป็นสิ่งที่มิอยู่ในระบบ การปกครองแบบคอมมิวนิสต์เช่นกันถึงแม้จะไม่ยอมรับทั้งหมด แต่บางส่วนก็ต้องยอมรับให้ได้เช่นกัน

๓. ด้านเศรษฐกิจ เมื่อพิจารณาตามหลักการแล้วระบบเศรษฐกิจรัฐบาลจะเป็นผู้ควบคุมดูแลทั้งหมด เรียกว่ารัฐเป็นทั้งเจ้าของทุนและเจ้าของปัจจัยการผลิตทุกชนิด รัฐจะทำการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ถือว่าเป็นระบอบที่มีความตรงกันข้ามกับระบอบทุนนิยมอย่างสิ้นเชิง แต่ในความเป็นจริง ภายหลังก็ต้องหันมายอมรับเอาแนวคิดของทุนนิยมนำไปประยุกต์ใช้กับประเทศของตน เพื่อจุดมุ่งหมายในการสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้เกิดขึ้นกับประเทศอันจะนำไปสู่ความกินดีอยู่ดีของประชาชนภายในประเทศเช่นเดียวกัน

๔. ด้านการต่างประเทศ ซึ่งแต่เดิมนั้นประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนจะปิดประเทศจนได้ฉายาว่า ประเทศหลังม่านไม้ไผ่ แต่เมื่อปรับเปลี่ยนผู้นำแนวคิดในการบริหารประเทศก็เปลี่ยนไปเช่นกัน ทำให้สามารถสร้างบทบาทในเวทีเศรษฐกิจโลกได้โดยการอาศัยการใช้นั้นเอง จะเห็นได้จากการที่ประเทศจีนได้เป็นผู้ปล่อยเงินกู้รายใหญ่อันดับต้นๆ ของโลก ซึ่งการกระทำในลักษณะนี้ย่อมจะไม่เกิดขึ้นในแนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์แบบดั้งเดิมแน่นอน เพราะถ้ามองดูจากประวัติการถือกำเนิดเกิดขึ้นของแนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์นั้นก็เพื่อต่อต้านแนวคิดทุนนิมนั่นเอง

๕. ด้านการทหาร ก็สามารถที่นำมาเป็นลู่ทางสร้างเศรษฐกิจให้กับประเทศได้เช่นกัน ด้วยการสนับสนุนทุนจำนวนมหาศาลในการพัฒนาอาวุธยุทโธปกรณ์อยู่ตลอดเวลาจนสามารถผลิตใช้เองภายในประเทศและสามารถนำมาเป็นสินค้าส่งขายให้กับประเทศต่างที่มีความสนใจได้อีกด้วย

ผลการวิจัย

จากประเด็นของปัญหาที่ว่า “แนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์นั้น ตามหลักการมีลักษณะต่อต้านทุนนิยมแต่ระบบทุนนิมนั้นมีอยู่ในแนวคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์หรือไม่ ? ถ้ามีอยู่จะมีอยู่ในลักษณะอย่างไร ?” ต่อข้อคำถามนี้จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า ทุนนิมนั้นมีอยู่ในลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยเทียบกับการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น แตกต่างกันที่ผู้ถือครองทุน กรรมสิทธิ์เป็นของรัฐเพื่อที่จะนำเอาผลกำไรทั้งหมดมาบริหารรัฐโดยตรง เพื่อความอยู่ดีมีสุขของสังคมในรัฐ ลดความเหลื่อมล้ำการถือครองกรรมสิทธิ์ส่วนทุนนิยมของรัฐที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยนั้น ก็นำเอาผลกำไรบางส่วนของทุนนิยมเสรีมาบริหารประเทศโดยผ่านทาง การจัดเก็บภาษีรายได้ของกำไรเพียงบางส่วนเท่านั้น ฉะนั้น จึงสรุปได้ว่าแนวคิดทุนนิยมในลัทธิคอมมิวนิสต์ รัฐจะเป็นเจ้าของทุนและกำไรที่เกิดขึ้นเกือบทั้งหมด ส่วนแนวคิดทุนนิยมในระบอบประชาธิปไตย ปังเจกชนเป็นเจ้าของทุนและผลกำไร มีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ให้ผลตอบแทนรัฐในรูปของภาษี

บรรณานุกรม

- เค. มาร์กซ์ เอฟ. เองเกลส์. **แถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์**. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๑๘.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **ประชาธิปไตย สังคมนิยมคอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย**. กรุงเทพมหานคร: ร.น. พิมพ์, ๒๕๑๙.
- ทับทิม วงศ์ประยูร. **ประวัติศาสตร์และลัทธิเศรษฐกิจ**. กรุงเทพมหานคร: วี.เจ. พรินตติ้ง, ๒๕๓๖.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔**. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖.
- _____. **พจนานุกรมศัพท์เศรษฐศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๕๒.
- หลวงอรรถโกวิท. **คอมมิวนิสต์ คอมินเทอร์นและคอมินฟอร์ม**. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- Arthur A. Cohen. "Maoism," *Marxism in the Hloderen World*. ed. Milorad M. Drachkovitch. California : Stanford University Press, 1965.
- Edwind R.A. Seligman and Alvin Johnson. (ed.). **Encyclopedia of Social Sciences**. Vol. 14. New York: The Macmillan Company, 1935.
- Friedrich Engels. **Manifesto of the Communist Party**. Lewis S. Feuer, Marx and Engels, 1888.
- Harry B. Ellis. **Ideals and Ideologies: Communism Socialism and Capitalism**. New York: The New American Library Inc., 1972.

การจัดการองค์ความรู้กีฬาภูมิปัญญาไทย : กรณีศึกษาหมากรุกไทย

A Knowledge Management of Thai Wisdom Sport : A Case Study of Thai Chess

ศุภกร พิษณุทนงศักดิ์

Supakorn Pisanutanongsak

เกรียงไกร วัฒนาวาสวัสดิ์*

Kriengkrai Watanasawad

วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ประเทศไทย

College of Innovation, Thammasat University, Thailand

Email: romelove2@hotmail.com

Received : June 6, 2019

Revised : July 10, 2020

Accepted : August 10, 2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดการองค์ความรู้กีฬาหมากรุกไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน และนำเสนอแนวทางการจัดการองค์ความรู้กีฬาหมากรุกไทย เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสังเกตการณ์ การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก กับกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อองค์ความรู้กีฬาหมากรุกไทย ๓ กลุ่ม ได้แก่ (๑) ผู้ผลิตตัวหมากรุกไทย (๒) ผู้ที่มีบทบาทเผยแพร่ และสนับสนุนหมากรุกไทย (๓) ผู้เล่นหมากรุกไทยด้วยตัวหมากรุกไทย และการเล่นทางออนไลน์ ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการจัดการองค์ความรู้กีฬาหมากรุกไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน ประกอบด้วยกระบวนการสำคัญ ๔ ประการ ได้แก่ (๑) การแสวงหา และการสร้างความรู้ (๒) การจัดเก็บและจัดประเภทความรู้ (๓) การถ่ายทอดความรู้ (๔) การนำความรู้ไปใช้งาน ผลการวิจัยยังให้ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการองค์ความรู้กีฬาหมากรุกไทยว่า ภาครัฐและภาคเอกชนสามารถเข้ามาส่งเสริมกระบวนการจัดการองค์ความรู้หมากรุกไทยเพิ่มเติมได้ด้วยการสงวนรักษาและสร้างความตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญขององค์ความรู้หมากรุกไทย รวมถึงสนับสนุนการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เยาวชน กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระบบการศึกษาภาคบังคับ และสร้างแหล่งเรียนรู้

คำสำคัญ: องค์ความรู้; หมากรุกไทย

* ผศ.ดร.เกรียงไกร วัฒนาวาสวัสดิ์ Asst.Prof.Dr.Kriengkrai Watanasawad

Abstract

The purpose of this research is to study the knowledge management of Thai wisdom sport, namely Thai chess, and to propose further suggestions for its knowledge management. The data were collected using qualitative approach by observing, focus group discussing, and in-depth interviewing three groups of stakeholders: (1) manufacturers, (2) publishers and supporters, and (3) players of Thai chess, both filed players and online players. The results reveals that the knowledge management of Thai chess consists mainly of four processes which are: (1) acquiring and creating knowledge, (2) storing and organizing knowledge, (3) sharing knowledge, and (4) utilizing knowledge.

The study further suggests that the knowledge management of Thai chess can be supported by both government body and private sectors regarding safeguarding and raising awareness of the knowledge management of Thai chess as well as supporting the ways for sharing knowledge to teenagers. Moreover, government should stimulate knowledge sharing in basic education and create more learning resource.

Keywords: Knowledge; Thai Chess

บทนำ

หมากรุกไทย ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในสาขา กีฬา ภูมิปัญญาไทย ประเภทกีฬาพื้นบ้าน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๕ โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับหมากรุกไทยว่าเป็นกีฬาที่เสริมสร้างทักษะให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบ การจินตนาการและการวางแผนล่วงหน้า ส่งผลให้ผู้เล่นหมากรุกไทยมีความละเอียดรอบคอบ มีสมาธิ รู้จัก การวางแผน การคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๑

ทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้ปรับเปลี่ยนชื่อสาขาจากเดิมเป็นสาขาการเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวในเวลาต่อมา และย้ายประเภทหมากรุกไทยเป็นเกมพื้นบ้าน โดยให้คำจำกัดความของเกมพื้นบ้านว่า เป็นกิจกรรมการเคลื่อนไหวที่มีลักษณะของการแข่งขันเพื่อความ สนุกสนาน มีกฎกติกาที่ยอมรับกันในกลุ่มผู้เล่น^๒ แสดงถึงภาครัฐตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญ และเข้าใจ บริบทของหมากรุกไทยมากขึ้น

^๑ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, *พิธีประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕*, (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๕๕), หน้า ๙๘.

^๒ คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, *การกำหนดลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๖๐*, (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๐), หน้า ๕.

ชมรมหมากรุกไทย หรือ “ชมรมหมากรุกไทย” ที่กลุ่มผู้เล่นหมากรุกไทยใช้เรียกกัน มีการจัดตั้งอย่างไม่เป็นทางการเพิ่มขึ้นจากอดีต เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับให้ผู้เล่นหมากรุกไทยได้นัดพบปะกัน เพื่อการเล่นหมากรุกไทย รวมถึงผู้ที่สนใจเข้ามาเรียนรู้วิธีการเล่นหมากรุกไทยจากผู้เล่นหมากรุกไทยในชมรม ทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้หมากรุกไทยระหว่างผู้เล่นหมากรุกไทยด้วยกัน แต่ในขณะที่จำนวนชมรมหมากรุกไทยเพิ่มขึ้น หมากรุกไทยยังเป็นเพียงส่วนหนึ่งภายใต้การดูแลของสมาคมกีฬาไทยแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์เท่านั้น ไม่มีการจัดตั้งสมาคมหมากรุกไทยอย่างเป็นทางการเพื่อบริหารจัดการเกี่ยวกับหมากรุกไทยโดยเฉพาะและเป็นระบบที่เห็นได้อย่างชัดเจน อาจส่งผลกระทบต่อองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับหมากรุกไทยในกระบวนการจัดการองค์ความรู้

แหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับหมากรุกไทย เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ท้องถิ่น หรือห้องสมุดเฉพาะทาง เป็นต้น ในปัจจุบันยังไม่พบแหล่งเรียนรู้ที่มีบทบาทสำหรับรวบรวมจัดเก็บองค์ความรู้ ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้เล่นหมากรุกไทย รวมถึงผู้ที่มีความสนใจ ทำให้องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับหมากรุกไทยเกิดการกระจัดกระจาย อาจส่งผลให้ต่อองค์ความรู้บางส่วนเกิดการสูญหาย หรือเลือนหายไปตามกาลเวลา และหมากรุกของหลาย ๆ ประเทศภายในประชาคมอาเซียน มีหมากรุกที่มีลักษณะการเล่นและอุปกรณ์คล้ายคลึงกับหมากรุกไทย อันนำไปสู่การขึ้นทะเบียนร่วมมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในอนาคตได้ แต่หากองค์ความรู้หมากรุกไทยยังไม่มี การจัดเก็บ จัดประเภทข้อมูลที่เป็นระบบ อัตลักษณ์ของหมากรุกไทยอาจเลือนหาย หรือถูกกลืนไปในอนาคต

การสร้างตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของหมากรุกไทยในระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และระดับปัจเจกบุคคล รวมถึงการส่งเสริมกระบวนการจัดการองค์ความรู้หมากรุกไทยให้เกิดการส่งต่อไปสู่คนในรุ่นต่อไป จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและบทบาทอย่างมาก รวมถึงการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่ตรงกับสิ่งที่ในกระบวนการจัดการองค์ความรู้หมากรุกไทยต้องการ จะทำให้องค์ความรู้หมากรุกไทยไม่สูญหายไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการทำวิจัยในครั้งนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ในการช่วยสงวนรักษาองค์ความรู้หมากรุกไทย อันเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติด้วย

วัตถุประสงค์

งานวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ

๑. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการองค์ความรู้กีฬาหมากรุกไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน
๒. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการองค์ความรู้กีฬาหมากรุกไทย

วิธีการศึกษา

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการจัดการองค์ความรู้กีฬาหมากรุกไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน ตั้งแต่การแสวงหาและการสร้างความรู้ การจัดเก็บ และจัดประเภทความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการนำความรู้ไปใช้งาน โดยแบ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับหมากรุกไทยออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้

๑. องค์ความรู้เกี่ยวกับหมากรุกไทยเกี่ยวกับส่วนที่จับต้องได้ เป็นองค์ความรู้ในเรื่องของอุปกรณ์ที่ใช้ในการเล่นหมากรุกไทย และวิธีการผลิตอุปกรณ์ในการเล่นหมากรุกไทย

๒. องค์ความรู้เกี่ยวกับหมากรุกไทยเกี่ยวกับส่วนที่จับต้องไม่ได้ เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของความเป็นมา บริบททางสังคม และวิธีการเล่นหมากรุกไทย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งตามกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อองค์ความรู้กีฬาหมากรุกไทย ๓ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ผลิตตัวหมากรุกไทย กลุ่มผู้ที่มีบทบาทเผยแพร่ และสนับสนุนหมากรุกไทย และกลุ่มผู้เล่นหมากรุกไทยด้วยตัวหมากรุกไทย และการเล่นทางออนไลน์ ซึ่งแต่ละกลุ่มมีเกณฑ์ในการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

๑. กลุ่มตัวอย่างผู้ผลิตตัวหมากรุกไทย เป็นผู้ที่มีทักษะฝีมือในการผลิตตัวหมากรุกไทย ที่เป็นอุปกรณ์สำคัญในการเล่นหมากรุกไทย โดยมีเกณฑ์ในการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง คือ เป็นการผลิตตัวหมากรุกไทยที่ไม่ได้ผลิตจากพลาสติก และในปัจจุบันยังคงมีการผลิตตัวหมากรุกไทยอยู่ ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน ๑ คน คือ พันธุ์ศักดิ์ สว่างวงศ์ หรือ “ขุนพล หมากรุกไทย”

๒. กลุ่มตัวอย่างผู้ที่มีบทบาทเผยแพร่ และสนับสนุนหมากรุกไทย เป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่หมากรุกไทย ตลอดจนการสนับสนุนให้หมากรุกไทยเป็นที่รู้จักใช้เกณฑ์ในการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง คือ มีบทบาทต่อการเผยแพร่และสนับสนุนหมากรุกไทยให้เป็นที่รู้จักและเกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการองค์ความรู้กีฬาหมากรุกไทย จึงเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน ๖ คน ได้แก่

๑) ปาลพล รอดลอยทุกข์ เป็นประธานชมรมหมากรุกไทยดินแดง

๒) วีระศักดิ์ ลีลานภาคศักดิ์ หรือ “ตุ้ย ดินแดง” เป็นกรรมการตัดสิน จัดการแข่งขันและสอนหมากรุกไทย

๓) สุชาติ ชัยวิจิต หรือ “เซียนป่อง” เป็นผู้เขียนหนังสือเกี่ยวกับหมากรุกไทยและสอนหมากรุกไทย

๔) รำลึก อีระพงษ์ หรือ “ต๋อ ปากน้ำ” เป็นผู้เขียนหนังสือเกี่ยวกับหมากรุกไทยและสอนหมากรุกไทย

๕) ผดุงศักดิ์ ลิ้มเจริญ หรือ “ขุนก้อง สยามกีฬา” เป็นผู้สื่อข่าวเกี่ยวกับหมากรุกไทย

๖) พันธุ์ศักดิ์ สว่างวงศ์ หรือ “ขุนพล หมากรุกไม้” เป็นผู้ผลิตตัวหมากรุกไทยจากไม้ และสอนหมากรุกไทย

๓. กลุ่มตัวอย่างผู้เล่นหมากรุกไทยด้วยตัวหมากรุกไทย และการเล่นทางออนไลน์ สำหรับผู้เล่นหมากรุกไทยด้วยตัวหมากรุกไทย มีเกณฑ์ในการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง คือ เป็นผู้เล่นที่มีการเล่นหมากรุกไทยอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยเดือนละ ๒ ครั้ง และมีประสบการณ์ในการเล่นหมากรุกไทย ตั้งแต่ ๒ ปีขึ้นไป โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มกับผู้เล่นหมากรุกไทย จำนวน ๗ แห่ง ได้แก่

๑) ชมรมหมากรุกไทยดินแดง

๒) ชมรมหมากรุกไทยเทเวศร์

๓) ชมรมหมากรุกไทยขึ้นอุราภาแพ ทำนันทน์

๔) ชมรมหมากรุกไทยบางกะปิ

๕) ชมรมหมากรุกไทยองค์พระปฐมเจดีย์ นครปฐม

๖) ชมรมหมากรุกไทยปากน้ำ สมุทรปราการ

๗) ชมรมหมากรุกไทยวงเวียนใหญ่

กลุ่มตัวอย่างผู้เล่นทางออนไลน์ เป็นการที่ผู้เล่นหมากรุกไทยใช้ระบบออนไลน์ในการเล่น อาศัยเกณฑ์ในการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง คือ เป็นผู้เล่นที่มีประสบการณ์ในการเล่นหมากรุกไทยทางออนไลน์ ตั้งแต่ ๑ ปีขึ้นไป และมีประสบการณ์ในการเล่นหมากรุกไทย ตั้งแต่ ๒ ปีขึ้นไป โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน ๒๐ คน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างมีช่วงอายุระหว่าง ๒๐-๓๕ ปี โดยมีประสบการณ์เล่นหมากรุกไทยทางออนไลน์มาเป็นเวลาตั้งแต่ ๒-๑๐ ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ประกอบด้วย

๑. การสังเกตการณ์ ใช้แบบสังเกตการณ์ในเรื่องของเทคนิคการเล่นหมากรุกไทย วิธีการในการถ่ายทอดองค์ความรู้ การสนทนาระหว่างผู้เล่นหมากรุกไทยขณะกำลังเล่น ตลอดจนบรรยากาศที่เอื้อต่อการถ่ายทอดความรู้

๒. การสนทนากลุ่ม ใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่มกับกลุ่มตัวอย่างผู้เล่นหมากรุกไทยด้วยตัวหมากรุกไทย โดยใช้ประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่มจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

๓. การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง ๓ กลุ่ม โดยแต่ละประเด็นจะมีข้อคำถามที่แตกต่างกันไปตามลักษณะองค์ความรู้หมากรุกไทยที่เกี่ยวข้องของกลุ่มตัวอย่าง ภายใต้ประเด็นคำถาม ๓ ประเด็นดังนี้

ประเด็นที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้หมากรุกไทย เป็นส่วนของข้อมูลที่บ่งบอกถึงองค์ความรู้ของกลุ่มตัวอย่างที่มีความเกี่ยวข้องกับหมากรุกไทย

ประเด็นที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการองค์ความรู้กีฬาหมากรุกไทย เป็นส่วนของข้อมูลที่บ่งบอกถึงรูปแบบในการจัดการองค์ความรู้กีฬาหมากรุกไทยของกลุ่มตัวอย่าง

ประเด็นที่ ๓ ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะต่อการจัดการองค์ความรู้กีฬาหมากรุกไทย เป็นการนำเสนอถึงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะต่อการจัดการองค์ความรู้กีฬาหมากรุกไทยในปัจจุบัน

ผลการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ แต่ละกลุ่มมีองค์ความรู้หมากรุกไทยที่เฉพาะทางแตกต่างกันไป จึงมุ่งเน้นศึกษาในกระบวนการจัดการองค์ความรู้ทั้ง ๔ ขั้นตอน คือ (๑) การแสวงหาและการสร้างความรู้ (๒) การจัดเก็บและจัดประเภทความรู้ (๓) การถ่ายทอดความรู้ (๔) การนำความรู้ไปใช้งาน เพื่อให้เห็นกระบวนการจัดการองค์ความรู้หมากรุกไทยของแต่ละกลุ่มในปัจจุบัน เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการองค์ความรู้หมากรุกไทยในฐานะกีฬาภูมิปัญญาไทยต่อไป โดยเนื้อหาแบ่งตามกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

๑. กลุ่มผู้ผลิตตัวหมากรุกไทย

๑.๑ การแสวงหา และการสร้างความรู้ พบว่ามีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการผลิตตัวหมากรุกไทย ดังที่มีผู้ให้ข้อมูลว่ามีการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือเกี่ยวกับองค์ความรู้การผลิตตัวหมากรุกไทยอยู่บ้าง แต่หนังสือที่เกี่ยวข้องค่อนข้างหายาก^๓ และเพื่อช่วยเพิ่มคุณค่าให้กับตัวหมากรุกไทย

๑.๒ การจัดเก็บ และจัดประเภทความรู้ พบว่ามีการบันทึกองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตตัวหมากรุกไทยไว้ แต่ยังไม่พบการจัดเก็บที่เป็นระบบ และการจัดประเภทความรู้ ส่งผลให้องค์ความรู้ที่บันทึกไว้อาจจะสูญหายได้

๑.๓ การถ่ายทอดความรู้ พบว่าได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการผลิตตัวหมากรุกไทยจากการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง และสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ที่มีประสบการณ์ในการผลิตตัวหมากรุกไทยด้วย ทานด้านผู้ผลิตตัวหมากรุกไทยมีความพร้อมที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อ เพราะมีการจดบันทึกองค์ความรู้ไว้ แต่ต้องการผู้ที่รับถ่ายทอดองค์ความรู้ในการผลิตตัวหมากรุกไทย หรือการจัดเก็บองค์ความรู้ที่เป็นระบบ เพื่อรถ่ายทอดให้ผู้ที่สนใจต่อไป

๑.๔ การนำความรู้ไปใช้งาน พบว่าผู้ผลิตตัวหมากรุกไทยสามารถสร้างองค์ความรู้ในเรื่องของรูปแบบสำหรับตัวม้าด้วยกระบวนการจัดการองค์ความรู้ในผู้ผลิตหมากรุกไทยเอง โดยอาศัยการเรียนรู้เพิ่มเติมเรื่องของศิลปะประยุกต์ด้วยการอ่านหนังสือและการสืบค้นผ่านอินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาใช้ในการออกแบบสำหรับการสร้างคุณค่าให้กับตัวหมากรุกไทยเพิ่มขึ้น

^๓ สัมภาษณ์ พันธุ์ศักดิ์ สว่างวงศ์, ผู้ผลิตตัวหมากรุกไทยจากไม้ และสอนหมากรุกไทย, ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

ผู้ผลิตหมากรุกไทยมีกระบวนการจัดการองค์ความรู้ในตัวเองที่ครบทุกขั้นตอน แต่องค์ความรู้ในการผลิตตัวหมากรุกไทยยังไม่มีผู้ที่จะรับถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อและการจัดเก็บที่เป็นระบบ จึงส่งผลให้องค์ความรู้ในการผลิตตัวหมากรุกไทยมีความเสี่ยงต่อการเลือนหายไปได้ในอนาคต

๒. กลุ่มผู้ที่มีบทบาทเผยแพร่ และสนับสนุนหมากรุกไทย

๒.๑ การแสวงหาและการสร้างความรู้ พบว่ามีความรู้ ความเข้าใจในองค์ความรู้หมากรุกไทยเป็นอย่างดี โดยอาศัยประสบการณ์ที่มีทั้งในบทบาทของการเผยแพร่ สนับสนุนหมากรุกไทย และเป็นผู้เล่นหมากรุกไทย

๒.๒ การจัดเก็บและจัดประเภทความรู้ พบว่าส่วนใหญ่มีการจัดเก็บ และจัดประเภทของความรู้ที่ชัดเจนด้วยการบันทึกเป็นหนังสือ หรือตำรา เทคนิคการเล่น เพื่อทำให้องค์ความรู้หมากรุกไทยที่มีในตัวเป็นความรู้ชัดเจนสำหรับการใช้ในการถ่ายทอดความรู้ต่อไป

๒.๓ การถ่ายทอดความรู้ พบว่าส่วนใหญ่อาศัยวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้หมากรุกไทย ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เล่นหมากรุกไทยด้วยกัน ช่วยกระตุ้นให้ผู้รับการถ่ายทอดเกิดเข้าใจ และเรียนรู้ด้วยตนเองได้ อีกทั้งมีการถ่ายทอดความรู้ด้วยการรวบรวมองค์ความรู้ที่จัดเก็บไว้ มาผลิตหนังสือตำราวิธีการเล่นหมากรุกไทยให้กับผู้ที่มีความสนใจ และผู้เล่นหมากรุกไทยได้เรียนรู้ด้วยตนเองได้ “มีการสอนหมากรุกไทย แล้วก็เขียนตำราเกี่ยวกับเทคนิคการเล่นหมากรุก”^๔ ทั้งนี้สำหรับการถ่ายทอดองค์ความรู้หมากรุกไทย ควรเป็นการสอนให้ผู้เล่นหมากรุกไทยสามารถเรียนรู้อย่างเป็นระบบได้ด้วยตัวเอง “ผู้เล่นส่วนใหญ่แม้จะเล่นหมากรุกไทยเก่ง แต่ถ่ายทอดไม่เป็น”^๕ เนื่องจากการสอนหมากรุกไทยไม่ใช่เรื่องง่าย ต้องใช้ความรู้และประสบการณ์ด้วย

๒.๔ การนำความรู้ไปใช้งาน พบว่ามีการกระบวนการสร้างองค์ความรู้หมากรุกไทยของตัวเองอยู่เสมอ โดยนำองค์ความรู้ที่ได้มาปรับใช้เข้ากับรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ใช้ถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้การถ่ายทอดความรู้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

ผู้ที่มีบทบาทเผยแพร่และสนับสนุนหมากรุกไทย มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้ในตัวเองที่ครบถ้วนทุกขั้นตอน โดยมุ่งเน้นกระบวนการในขั้นตอนการถ่ายทอดความรู้เป็นหลักด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยตรงกับผู้เล่น เนื่องจากองค์ความรู้ที่มีส่วนมากเป็นความรู้โดยนัยและมีการถ่ายทอดความรู้ผ่านเป็นความรู้ชัดเจนด้วยการผลิตหนังสือตำราวิธีการเล่นหมากรุกไทย ซึ่งผู้ที่มีบทบาทเผยแพร่และสนับสนุนหมากรุกไทยต้องการให้มีการส่งเสริมในรูปแบบของการศึกษา มีการจัดการเรียนการสอนนอกเวลา เพราะยังไม่มีสถาบันในหลักสูตรการศึกษาอย่างชัดเจน และสนับสนุนให้มีการจัดการ

^๔ สัมภาษณ์ สุชาติ ชัยชีวิต, ผู้เขียนหนังสือเกี่ยวกับหมากรุกไทย และสอนหมากรุกไทย, ๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๗.

^๕ สัมภาษณ์ รำลึก ธีระพงษ์, ผู้เขียนหนังสือเกี่ยวกับหมากรุกไทย และสอนหมากรุกไทย, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๗.

องค์ความรู้หมากรุกไทยที่เป็นระบบ “กระบวนการจัดการองค์ความรู้หมากรุกไทยยังมีอยู่น้อยและไม่เป็นระบบยากต่อการจัดการ”^๖

๓. กลุ่มผู้เล่นหมากรุกไทยด้วยตัวหมากรุกไทย และการเล่นทางออนไลน์

๓.๑ การแสวงหาและการสร้างความรู้ พบว่าผู้เล่นหมากรุกไทยส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงความเป็นมาและบริบททางสังคมของหมากรุกไทย แต่ให้ความสนใจ และเรียนรู้เรื่องของวิธีการเล่น และเทคนิคการเล่นหมากรุกไทยมากกว่า “เคยอ่านหนังสือ แต่ปัจจุบันเน้นประสบการณ์ในการเล่นมากกว่า”^๗ ด้วยการเรียนรู้ระหว่างผู้เล่นหมากรุกไทย และศึกษาหนังสือตำราเกี่ยวกับวิธีการเล่นหมากรุกไทย

๓.๒ การจัดเก็บและจัดประเภทความรู้ พบว่าผู้เล่นหมากรุกไทยโดยส่วนใหญ่ไม่ได้มีการจัดบันทึกจัดเก็บองค์ความรู้หมากรุกไทยของตนเอง อาศัยประสบการณ์กับความจำมาใช้ในการถ่ายทอดความรู้ระหว่างผู้เล่นหมากรุกไทยด้วยกัน เนื่องจากผู้เล่นหมากรุกไทยไม่มีการจัดบันทึกจัดเก็บความรู้ไว้ จึงเพิ่มความเสี่ยงต่อการสละสลวยขององค์ความรู้หมากรุกไทย และทำให้การถ่ายทอดความรู้ต้องอาศัยระยะเวลาในการเรียนรู้ความเข้าใจที่มากขึ้น

๓.๓ การถ่ายทอดความรู้ พบว่าวิธีการที่ใช้ในการถ่ายทอดองค์ความรู้หมากรุกไทยเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เล่นหมากรุกไทยด้วยกันเป็นหลัก โดยอาศัยวิธีการเล่นหมากรุกไทยกับผู้เล่นหมากรุกไทยคนอื่นเพื่อเรียนรู้เทคนิคการเล่นด้วยตนเอง “ได้รับถ่ายทอดจากคนในครอบครัวที่เล่นหมากรุกไทย”^๘ ซึ่งมีผู้เล่นหมากรุกไทยเพียงบางส่วนที่นำบันทึกความรู้ของตนเองมาใช้ถ่ายทอดให้ผู้เล่นหมากรุกไทยคนอื่นได้เรียนรู้ผ่านการเล่นหมากรุกไทยด้วยกัน

๓.๔ การนำความรู้ไปใช้งาน พบว่ามีการนำความรู้ไปใช้ในการสร้างองค์ความรู้หมากรุกไทยได้ด้วยตนเอง ผ่านวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เล่นหมากรุกไทยด้วยกัน เพื่อให้ได้เทคนิคการเล่นหมากรุกไทยที่เป็นของตนเอง “การเล่นบ่อยๆ และการฝึกฝนถอดตาหมากรุก เพื่อสะสมประสบการณ์เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง”^๙ และมีการนำสิ่งที่ได้จากองค์ความรู้หมากรุกไทยมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ด้วย “ในตอนแรกเล่นเพื่อความสนุกสนาน ต่อมาเริ่มเข้าแข่งขันหมากรุกไทย และมีเงินรางวัลจากการแข่งขันเป็นแรงผลักดันในการเล่นด้วย”^{๑๐}

ผู้เล่นหมากรุกไทยมีกระบวนการจัดการองค์ความรู้ในตัวเองที่ครบทุกขั้นตอน โดยเน้นกระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เล่นหมากรุกไทยด้วยกัน แล้วสร้างองค์ความรู้

^๖ สัมภาษณ์ ปาลพล รอดลอยทุกข์, ประธานชมรมหมากรุกไทยดินแดง, ๑๙ เมษายน ๒๕๕๗.

^๗ สันทนา กลุ่ม ชมรมหมากรุกไทยขึ้นอรุณกาแฟ ทำนันทน์, ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๗.

^๘ สันทนา กลุ่ม ชมรมหมากรุกไทยดินแดง, ๒๙ มีนาคม ๒๕๕๗.

^๙ สันทนา กลุ่ม ชมรมหมากรุกไทยนครปฐม, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๗.

^{๑๐} สัมภาษณ์ ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ออนไลน์คนที่ ๑๒, ๑๖ มีนาคม ๒๕๕๗.

หมากลูไทยของตนเอง แต่เนื่องจากองค์ความรู้หมากลูไทยของผู้เล่นหมากลูไทยส่วนใหญ่เป็นความรู้โดยนัย ต้องอาศัยเวลาในการถ่ายทอดความรู้และทำความเข้าใจ ขั้นตอนการจัดเก็บความรู้เพื่อสร้างเป็นความรู้ชัดแจ้งจึงเป็นขั้นตอนสำคัญ สำหรับช่วยในการสงวนรักษาองค์ความรู้หมากลูไทยได้

บทสรุป

องค์ความรู้เกี่ยวกับหมากลูไทยเกี่ยวกับส่วนที่จับต้องได้ มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้ในตัวเองของผู้ผลิตหมากลูไทยที่ครบถ้วนทุกขั้นตอน โดยมีการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการผลิตตัวหมากลูไทยเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับตัวหมากลูไทย แต่การจัดเก็บองค์ความรู้ยังไม่มีระบบในการจัดการที่ชัดเจนส่วนนี้ การถ่ายทอดความรู้จึงต้องอาศัยผู้ที่รับการถ่ายทอดเข้ามาเรียนรู้กับผู้ผลิตหมากลูไทย เพราะยังไม่มีระบบที่ช่วยจัดเก็บความรู้ให้เป็นความรู้ชัดแจ้งสำหรับถ่ายทอดความรู้ แม้ผู้ผลิตหมากลูไทยจะมีความพร้อมที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ หากไม่มีระบบที่ชัดเจนอาจส่งผลให้องค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตตัวหมากลูไทยมีโอกาสสูงที่จะเลือนหายไป ทั้งนี้ผู้ผลิตหมากลูไทยมีการนำความรู้ไปใช้ในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการผลิตตัวหมากลูไทยที่นำเอาองค์ความรู้อื่นๆ เข้ามาผสมผสานกับตัวหมากลูไทย เช่น การผลิตตัวม้าที่หลากหลายตามยศของม้า การเอาวรรณคดีไทยมาผสมผสานกับอุปกรณ์ที่ใช้ในการเล่นหมากลูไทย เป็นต้น โดยอาศัยกระบวนการจัดการองค์ความรู้ในตนเองจากการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้เกี่ยวกับหมากลูไทยเกี่ยวกับส่วนที่จับต้องไม่ได้ มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้ในตัวเองทั้งผู้ที่มีบทบาทเผยแพร่และสนับสนุนหมากลูไทยและผู้เล่นหมากลูไทยอย่างครบถ้วน โดยผู้ที่มีบทบาทเผยแพร่และสนับสนุนหมากลูไทย เน้นกระบวนการของการจัดเก็บกับการถ่ายทอดความรู้เป็นหลัก ส่วนผู้เล่นหมากลูไทยจะเน้นกระบวนการถ่ายทอดความรู้กับการนำความรู้ไปใช้งาน การแสวงหาและการสร้างความรู้สำหรับผู้ที่มีบทบาทเผยแพร่และสนับสนุนหมากลูไทย มีความรู้ ความเข้าใจในองค์ความรู้หมากลูไทยเป็นอย่างดีจากประสบการณ์เกี่ยวข้องเป็นเวลานาน แต่ผู้เล่นหมากลูไทยจะเน้นเรื่องของเทคนิควิธีการเล่นหมากลูไทยมากกว่า ด้านการจัดเก็บและจัดประเภทความรู้ ผู้ที่มีบทบาทเผยแพร่และสนับสนุนหมากลูไทย มีการจัดเก็บและจัดประเภทด้วยการบันทึกเป็นหนังสือทำให้องค์ความรู้หมากลูไทยที่มีเป็นความรู้ชัดแจ้ง ในทางกลับกันผู้เล่นหมากลูไทยส่วนใหญ่ยังไม่มีกระบวนการจัดเก็บองค์ความรู้หมากลูไทยของตนเอง อาศัยใช้ความรู้โดยนัยจากประสบการณ์กับความจำสำหรับนำไปถ่ายทอดความรู้เท่านั้น การถ่ายทอดความรู้ ผู้ที่มีบทบาทเผยแพร่และสนับสนุนหมากลูไทยจึงมีวิธีการสำหรับถ่ายทอดผ่านความรู้โดยนัยและความรู้ชัดแจ้งด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เล่นหมากลูไทย ทั้งการสอนด้วยตัวเองและผ่านหนังสือตำราการเล่นที่เขียนขึ้น ทั้งนี้ผู้เล่นหมากลูไทยเน้นถ่ายทอดโดยอาศัยความรู้โดยนัยผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เล่นหมากลูไทยด้วยกันเป็นหลัก และสุดท้ายการนำความรู้ไปใช้งาน ผู้ที่มีบทบาทเผยแพร่และสนับสนุนหมากลูไทยนำองค์ความรู้หมากลูไทย

ที่มีมาปรับใช้ในการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เล่นหมากรุกไทย และผู้เล่นหมากรุกไทยนำสิ่งที่ได้รับถ่ายทอดความรู้ทั้งจากผู้ที่มีบทบาทเผยแพร่และสนับสนุนหมากรุกไทยและผู้เล่นหมากรุกไทยด้วยกัน มาประยุกต์ใช้สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการเล่นของตนเอง และปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันด้วย

การอภิปรายผล

การศึกษากระบวนการจัดการองค์ความรู้กีฬาหมากรุกไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน พบว่า แนวทางในการจัดการองค์ความรู้ควรสนับสนุนให้มีสร้างกระบวนการจัดเก็บองค์ความรู้อย่างเป็นระบบในระดับปัจเจกบุคคล สำหรับการบันทึกและจัดเก็บข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยให้สะดวกในการค้นหาการนำมาใช้งาน เพราะมีรูปแบบที่ทันสมัยและเป็นระบบ ช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับข้อมูล ตลอดจนสร้างประสิทธิภาพในการนำองค์ความรู้ไปใช้ด้วย^{๑๑} และกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้หมากรุกไทยให้มากขึ้น เพื่อให้องค์ความรู้ยังคงอยู่ต่อไป เนื่องจากองค์ความรู้ภูมิปัญญาสามารถถ่ายทอดได้หลายทาง ทั้งการบอกเล่าจากคนภายในครอบครัว ครูบาอาจารย์ในท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคลที่มีองค์ความรู้ การศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองจากสังเกต และจากเอกสารตำรา^{๑๒} การกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สามารถทำได้โดยส่งเสริมให้มีการจัดแข่งขันหมากรุกไทยในระดับท้องถิ่นกับระดับประเทศอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งแบ่งระดับการแข่งขันสำหรับผู้เล่นหมากรุกไทย ตั้งแต่ระดับเยาวชนถึงมหาวิทยาลัย รวมถึงการบันทึกและจัดเก็บแบบออนไลน์ เพื่อสร้างการเข้าถึงให้ผู้เล่นหมากรุกไทยได้มากที่สุด อย่างไรก็ตาม การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ให้กับผู้เล่นหมากรุกไทย เป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันที่มีประสิทธิภาพ^{๑๓}

แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ มีส่วนสำคัญต่อการจัดการองค์ความรู้เช่นกัน การส่งเสริมระบบการศึกษาตลอดชีวิต อันประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการปลูกฝังองค์ความรู้ให้กับชุมชน กลุ่มคน และปัจเจกบุคคล^{๑๔} โรงเรียนสามารถใช้เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งในการเรียนรู้และเผยแพร่องค์ความรู้หมากรุกไทยได้ โดยการบรรจุไว้เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรการเรียนการสอน และสามารถใช้เป็นกิจกรรมเสริมในงานบุญประเพณีต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้บ้าน วัด และ

^{๑๑} พบภักดิ์ งามเจริญ, “การประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ในการวิเคราะห์โน้ตดนตรีสากลสำหรับเพลงระบำโบราณคดี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, (วิทยาลัยนวัตกรรม: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕).

^{๑๒} ศิวพร สกุนทาวงศ์, “การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านบายนศรีสุภูมิภาค”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, (สำนักงานบัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๑).

^{๑๓} UNESCO, The Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage, (Paris: UNESCO, 2018), p. 121.

^{๑๔} กัลยารัตน์ อีระธนชัยกุล, “การจัดการความรู้...ปัจจัยสู่ความสำเร็จ”, วารสารปัญญาภิวัฒน์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์, ปีที่ ๕ ฉบับพิเศษ (พฤษภาคม ๒๕๕๗) : ๑๓๔-๑๔๔.

โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างยั่งยืนและการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ สำหรับให้คนที่สนใจในองค์ความรู้หมากรุกไทย นอกจากนั้น การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์หมากรุกไทยจะเป็นส่วนในการปลูกฝังให้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญของหมากรุกไทยมากขึ้น ซึ่งภายในแหล่งเรียนรู้ควรมีการรวบรวมประวัติความเป็นมาของหมากรุกไทยกับเขียนหมากรุกไทย หนังสือตำราเกี่ยวกับองค์ความรู้หมากรุกไทย งานวิจัยเกี่ยวกับผลที่จะได้รับการจากการเล่นหมากรุกไทย ผลงานจากผู้เล่นหมากรุกไทยที่ประสบความสำเร็จและพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการเล่นหมากรุกไทย อุปกรณ์ที่ใช้ในการเล่น รวมถึงผู้ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับองค์ความรู้หมากรุกไทยเพื่อช่วยเสริมสร้างแรงบันดาลใจให้คนหันมาสนใจ

ข้อเสนอแนะ

๑. ภาครัฐ และภาคเอกชนสามารถเข้ามาให้การสนับสนุนเพื่อกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้จากแนวทางในการจัดการองค์ความรู้ เป็นการช่วยในการสงวนรักษากีฬามหากรุกไทย
๒. กระบวนการจัดการองค์ความรู้กีฬาหมากรุกไทยในขั้นตอนการจัดเก็บและจัดประเภทความรู้ต้องการระบบที่เข้ามาช่วยสนับสนุนการบันทึกจัดเก็บข้อมูล จัดประเภทข้อมูลและนำข้อมูลมาให้ได้สามารถเข้าถึงผู้เล่นหมากรุกไทยและผู้ที่สนใจได้อย่างทั่วถึง

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. **พิธีประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประจำปี พุทธศักราช ๒๕๕๕**. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๕๕.
- กัลยารัตน์ อีระชนชัยกุล. “การจัดการความรู้...ปัจจัยสู่ความสำเร็จ”. **วารสารปัญญาภิวัฒน์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์**. ปีที่ ๕ ฉบับพิเศษ (พฤษภาคม ๒๕๕๗) : ๑๓๔-๑๔๔.
- คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม. **การกำหนดลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๖๐**. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๐.
- พบศักดิ์ งามเจริญ. “การประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ในการวิเคราะห์โน้ตดนตรีสากลสำหรับเพลงระบำโบราณคดี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต**. วิทยาลัยนวัตกรรม: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕.
- ศิวพร สกุนาท้าววงศ์. “การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านบายศรีสู่ภูมิภาค”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต**. สำนักงานบัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๑.
- สนทนากลุ่ม ชมรมหมากรุกไทยขึ้นอรุณกาแฟ ท่าน้ำนนท์. ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๗.
- สนทนากลุ่ม ชมรมหมากรุกไทยดินแดง. ๒๙ มีนาคม ๒๕๕๗.
- สนทนากลุ่ม ชมรมหมากรุกไทยนครปฐม. ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๗.

สัมภาษณ์ ปาลพล รอดลอยทุกข์. ประธานชมรมหมากrugไทยดินแดง, ๑๙ เมษายน ๒๕๕๗.

สัมภาษณ์ ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ออนไลน์คนที่ ๑๒. ๑๖ มีนาคม ๒๕๕๗.

สัมภาษณ์ พันธุ์ศักดิ์ สว่างวงศ์. ผู้ผลิตตัวหมากrugไทยจากไม้ และสอนหมากrugไทย, ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

สัมภาษณ์ รำลึก อีระพงษ์. ผู้เขียนหนังสือเกี่ยวกับหมากrugไทย และสอนหมากrugไทย, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๗.

สัมภาษณ์ สุชาติ ชัยวิจิต. ผู้เขียนหนังสือเกี่ยวกับหมากrugไทย และสอนหมากrugไทย, ๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๗.

UNESCO. The Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage. Paris: UNESCO, 2018.

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการเลิกบุหรี่เชิงพุทธบูรณาการ

Buddhist Integration of Behavioral Modification for Cigarettes Smoking Cessation

พระสุระศักดิ์ ชูสีโล

Phra Surasak Duvasilo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: suyyatabuddha9@gmail.com

Received : May 5, 2019

Revised : August 9, 2020

Accepted : August 14, 2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการเลิกบุหรี่ของ โภชาสกาและไตรนิมิต (๒) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของโปรแกรมการเลิกบุหรี่เชิงพุทธบูรณาการ และ (๓) เพื่อนำเสนอกระบวนการเจริญวิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ในการเลิกสูบบุหรี่ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม วัดผลเปรียบเทียบข้อมูลก่อนและหลังการฝึกอบรม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมทางสถิติ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ที่มาขอรับการฝึกอบรมโครงการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ต้องขังติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๖๒ เป็นเพศชาย อายุ ๒๐-๖๐ ปี จำนวน ๒๐๐ คน ณ ทักษสถานบำบัดพิเศษกลาง กรมราชทัณฑ์ วันที่ ๑๘ - ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒ ซึ่งใช้วิธีการฝึกวิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน ๔

ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาประสิทธิภาพของการเลิกบุหรี่เชิงพุทธวิธี เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฝึกอบรม ได้แก่ ด้านความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ ด้านสภาพแวดล้อมทางครอบครัว ด้านการเสริมสร้างสมาธิและค่านิยมตามแนวพุทธบูรณาการ (ปัจจัยให้ละเว้น) พบว่า ก่อนและหลังการอบรมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ ชุดฝึกอบรมพัฒนาจิตพิชิตบุหรืด้วยฝึกปฏิบัติวิปัสสนา มีส่วนช่วยให้ผู้ปฏิบัติเห็นทุกข์ เห็นสาเหตุของทุกข์ เห็นหนทางในการดับทุกข์ และเมื่อลงมือปฏิบัติจึงทำให้ทุกข์นั้นดับไปตามหลักอริยสัจ ๔ จึงมีหลักที่ถูกต้องสามารถนำไปใช้กับชีวิตได้ในอนาคต

คำสำคัญ: การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม; การเลิกบุหรี่; พุทธบูรณาการ

Abstract

This dissertation entitled has three objectives: (1) to study the behaviour of smoking, (2) to study the Buddhist integrated program effectiveness of quitting smoking, and (3) to propose the guidelines in the development of insight meditation based on four foundations of mindfulness in quitting smoking. This is a mixed method research done by the quasiexperimental research. In this research, Pre-test and post-test were done. The data were analyzed by using statistical software. The populations were of male prisoners whose ages were of 20-60 years old in the Central Correctional Institution for Drug Addicts, Nonthaburi, who wanted to participate in quitting smoking through the Buddhist integrated program. Sample size was of 200. They attended the program on February 18th-22nd, 2019. The meditation techniques were of the four foundations of mindfulness. To compare the result of Pre-test and Post-test program where the opinion about smoking, the family environment, and the meditation and habits support were taken. It was found that the results of Pre-test and Post-test program were of significantly significant difference at 95% confidence level. Therefore, the meditation program in quitting smoking was effective. For those who suffered from smoking addict can practice meditation to understand their suffering, the cause of suffering and its solution leading to the total liberation. It was in accordance with the Four Noble Truths. And therefore, such meditation techniques could be applied in daily life.

Keywords: Behavioral Modification; Cigarettes Smoking Cessation;
Buddhist integration

บทนำ

การสูบบุหรี่นั้นเป็นสาเหตุของการเสียชีวิตเป็นอันดับสองของประชากรโลก ที่มีสาเหตุสำคัญของการเกิดโรคมะเร็งกว่า ๓๖ โรค^๑ ปัจจุบันทั่วโลกมีผู้สูบบุหรี่มากถึง ๑,๑๐๐ ล้านคน และแต่ละปีทั่วโลกมีผู้เสียชีวิตจากการสูบบุหรี่มากถึง ๕.๔ ล้านคน หรือนาทีละ ๑๐ คน และที่สำคัญพบจำนวนผู้เสียชีวิต

^๑ อมรรัตน์ โพธิ์พรรค, มณฑา เก่งการพานิช และลักขณา เต็มศิริกุลชัย, *แนวทางควบคุมและกำกับการระบายนายาสูบ*, (กรุงเทพมหานคร: เจริญมั่นคงการพิมพ์, ๒๕๕๐).

จากบุหรี่เพิ่มขึ้นทุกปี^๒ เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า บุหรี่เป็นสิ่งเสพติดที่ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม บั่นทอนสุขภาพและเป็นอันตรายต่อชีวิต นับว่าเป็นสาเหตุแห่งการสูญเสียทรัพยากรมนุษย์ และเศรษฐกิจของประเทศ ปัญหานี้มีความรุนแรงและนับวันจะแก้ไขได้ยากขึ้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ที่มีแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและสร้างสมดุลการพัฒนาในทุกมิติ วัฒนธรรม คือสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง การบริโภคยาสูบ จัดเป็นพฤติกรรมเสพติดที่ต้องได้รับการบำบัดรักษา เป็นปัญหาสุขภาพเรื้อรังที่จำเป็นต้องได้รับการบำบัดรักษา เช่นเดียวกับการรักษาโรคเรื้อรังอื่น ๆ จากสถิติในแต่ละปี จะมีผู้เสียชีวิตด้วยโรคที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเสพยาสูบบุหรี่ยังเป็นจำนวนมาก โดยประมาณว่าในทุก ๆ ๑๓ วินาที จะมีผู้เสียชีวิต ๑ คน และการศึกษาวิจัยในหลายประเทศพบว่า ร้อยละ ๘๐ ของคนที่ติด การบริโภคยาสูบนั้นติดก่อนอายุ ๒๐ ปี และร้อยละ ๓๐ จะติดการเสพยาสูบ เนื่องจากความไม่รู้ภัยอันตรายจากการเสพยาสูบสำหรับประเทศไทย จากการสำรวจในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ พบว่า คนไทยที่มีอายุ ๑๕ ปีขึ้นไปเป็นผู้บริโภคยาสูบประมาณ ๑๑.๕ ล้านคน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๔ ของประชากรไทยทั่วประเทศ ๕๓.๙ ล้านคน โดยเป็นผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำ ๙.๙ ล้านคน (ร้อยละ ๑๘.๔) โดยอัตราการสูบบุหรี่ของผู้ชายมากกว่าผู้หญิงถึง ๒๐ เท่า คือร้อยละ ๔๑.๗ และ ๒.๑ ตามลำดับ^๓ การสูบบุหรี่ยังมีค่าใช้จ่ายซื้อบุหรี่ที่จะมาสูบบุหรี่เงินไปโดยเฉลี่ยเดือนละ ๔๒๓ บาท หากพลเมืองเลิกสูบบุหรี่ลงได้จะประหยัดเงินได้กว่า ๓๙๓ ล้านบาท ทั้งนี้สถิติของผู้ที่เสียชีวิตด้วยมะเร็งปอดที่สัมพันธ์กับการสูบบุหรี่นั้น ปีละ ๕๐,๗๑๐ คน วันละ ๑๓๘ คน (ชั่วโมงละ ๕.๗ คน)^๔ และพบว่า อัตราการเสพยาสูบในผู้ป่วยมะเร็งปอดที่สูบบุหรี่จัด ถึง ๒๐ มวน ต่อวัน เป็นระยะเวลานานกว่า ๒๐ ปี ในเพศชาย ๓๕,๕๒๓ ราย หญิง ๕,๔๗๙ ราย และพบว่า เป็นเซลล์มะเร็งชนิดร้ายแรง

พระพุทธศาสนาได้กำหนดเรื่องของการเสพติดไว้เป็นหนึ่งในศีลข้อที่ ๕ ที่ประชาชนทั่วไปควรละเว้นเป็นเบื้องต้น เพราะสิ่งไม่ดี ให้มีสติในการครองตนว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้หลักการฝึกวิปัสสนาสติปัฏฐาน ๔^๕ ซึ่งเป็นหลักการครองตนให้มีสติมาใช้ในการฝึกผู้ที่ต้องการเลิกบุหรี่

^๒ World Health Organization, **The global tobacco crisis**, (Online). Available : http://www.who.int/entity/tobacco/mpower/mpower_report_tobacco_crisis_2008, [April 17. 2018].

^๓ สารสุขภาพ, “สถานการณ์การสูบบุหรี่ของคนไทย”, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, บทความ วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^๔ สรุปการสำรวจพฤติกรรมการสูบบุหรี่และการดื่มสุราของประชากร พ.ศ. ๒๕๕๔ สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

^๕ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๔๑๗-๔๒๘/๒๗๕.

โดยกระบวนการจะชี้ให้เห็นทุกข์เป็นปัญหาที่เกิดจากการติดบุหรี่ รู้ว่าต้นเหตุเป็นเหตุแห่งทุกข์ การเลิกบุหรี่ได้ต้องกำจัดต้นเหตุ คือ ความอยาก และใช้การฝึกวิปัสสนาเพื่อให้เกิดสติ พิจารณาถึงความถูกต้อง ความพอเหมาะพอควร ซึ่งสติจะรู้ว่ามีมรรคมีองค์ ๘ ทำให้เห็นหนทาง ในการกำจัดความอยากสูบบุหรี่ เมื่อได้ฝึกวิปัสสนาจนเกิดทักษะความชำนาญรู้ภาวะหมดปัญหาแล้วเป็นภาวะดับทุกข์เบื้องต้นคือ กำจัดความอยากสูบบุหรี่ ผู้อบรมจึงเข้าในการเลิกบุหรี่^๖

ตารางที่ ๑ การสังเคราะห์การเลิกบุหรี่ ตามหลักอริยสัจ ๔ ด้วยการเจริญสติปัฏฐาน

	สังขยาน รู้ตามความเป็นจริง	กิจฐาน รู้วิธีการ	กตญาณ ลงมือทำเรียบร้อยแล้ว
ทุกข์	รู้ปัญหาคือติดบุหรี่ ตัวปัญหาคืออยู่ที่ไหน	รู้ว่าการติดบุหรี่ควรกำหนดรู้	เข้าใจสภาพขอบเขตของปัญหา
สมุทัย	รู้ว่าสาเหตุปัญหาคือตัวต้นเหตุ	รู้ว่าจะต้องกำจัดละต้นเหตุเสีย	รู้ว่าละต้นเหตุ แก้ไขกำจัดได้แล้ว
นิโรธ	รู้ว่าภาวะเลิกบุหรี่ได้แล้ว	รู้ว่าเป็นเป้าหมายต้องไปให้ถึง	รู้ถึงจุดมหายแล้ว
มรรค	รู้ว่ามีมรรคมีองค์ ๘ เป็นหนทางดับทุกข์ รู้วิธีการแก้ปัญหาการติดบุหรี่เป็นอย่างไร	รู้ว่าการเลิกจะต้องลงมือปฏิบัติ หรือจะดำเนินการอย่างไร	รู้ว่าได้ปฏิบัติตามวิธีนั้นได้เสร็จ สิ้นเรียบร้อยแล้ว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการเลิกบุหรี่ของโพชชาสกาและไดคิเม้น (Prochaska and Diclement)
๒. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของโปรแกรมในการเลิกบุหรี่
๓. กระบวนการเจริญวิปัสสนาสติปัฏฐาน ๔ ในการเลิกสูบบุหรี่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสม คือ ใช้การวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Research) และการวิจัยคุณภาพ แบ่งออกเป็น ๕ ขั้นตอน คือ (๑) ศึกษาแนวคิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Trans-theoretical model -TTM) ของ ดร.โพรเชลกา และ ดร.เวลีเซอร์^๗ จากมหาวิทยาลัยโรดไอแลนด์ (๒) ศึกษาหลักอริยสัจ ๔ และการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักสติปัฏฐาน ๔ (๓) ทำแบบทดสอบก่อนการอบรม (๔) จัดการอบรมและฝึกปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักสติปัฏฐาน ๔ แก่ผู้เข้าอบรม ชื่อชุดฝึกอบรม

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมภาษาไทย ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก บจก., ๒๕๔๕), หน้า ๙๐๔.

^๗ โพรชาสกา และคณะ Prochaska, J.O., Norcross, J.C., Diclemente, C.C. (2006). Changing for Good. A revolutionary six-stage program for overcoming bad habits and moving your life positively forward. New York: Harper Collins Publishers.

พัฒนาจิตพิชิตบุหรื (๕) แบบสอบถามวัดผลและสัมภาษณ์เพิ่มเติมหลังการอบรม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาประมวลเปรียบเทียบทางสถิติ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการเลิกสูบบุหรี่เชิงพุทธบูรณาการ เป็นแบบสอบถามวัดความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมจำนวน ๒ ชุด ดังนี้

ชุดที่ ๑ ส่วนที่ ๑ ลักษณะประชากรศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม มี ๑๖ ข้อ เช่น วิธีการสูบบุหรี่ของท่านมักเป็นรูปแบบใด เป็นต้น

ส่วนที่ ๒ ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ของผู้ตอบแบบสอบถาม มี ๑๐ ข้อ เช่น ท่านคิดว่าสารใดในบุหรืที่เป็นสาเหตุทำให้ติดบุหรื เป็นต้น

ชุดที่ ๒ ส่วนที่ ๑ ด้านความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ มี ๒๐ ข้อ เช่น การสูบบุหรี่ทำให้ผิดศีลข้อ ๕ แล้วให้เลือกตอบระหว่าง ๑) เห็นด้วย ๒) ไม่แน่ใจ เป็นต้น

ส่วนที่ ๒ ด้านสภาพแวดล้อมทางครอบครัว มี ๕ ข้อ

ส่วนที่ ๓ ด้านการจัดทำโครงการพัฒนาการและส่งเสริมการเลิกสูบบุหรี่ มี ๔ ข้อ

ส่วนที่ ๔ ด้านการเสริมสร้างสมาชิกและค่านิยมตามแนวพุทธบูรณาการ มี ๕ ข้อ

ส่วนที่ ๕ ด้านการฝึกอบรมเลิกบุหรืเชิงพุทธบูรณาการ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามชุดที่ ๒ ทั้งก่อนการอบรมและเมื่อระยะสิ้นสุดการอบรม และใช้การสังเกตของผู้วิจัย ในการมีส่วนร่วม การถามตอบ และการแสดงความเห็นของผู้เข้าอบรม การประเมินตนเองของผู้เข้าอบรมในการนำประสบการณ์การเรียนรู้จากการฝึกอบรมไปใช้ในการเลิกบุหรื

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเอาสถิติมาใช้ในการศึกษา ดังนี้ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics คือ เปอร์เซนต์ ค่าเฉลี่ย (Average) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือการทดสอบค่าที (t-test) เพื่อทดสอบผลการฝึกอบรมระหว่างก่อนและการฝึกอบรม โดยทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของ กลุ่มตัวอย่าง ๒ กลุ่มที่เป็นอิสระกัน โดยใช้สถิติ One-Sample t-test

อภิปรายผล

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้ต้องขังเพศชายที่มีอายุ ๒๐ -๖๐ปี ที่ขอเข้ารับการอบรมวิปัสสนาสติปัญญา ๔ ซึ่งสูบบุหรี่ติดต่อกันมานาน ตั้งแต่ ๑ ปี ขึ้นไป ต้องการเลิกสูบบุหรี่ จำนวน ๒๐๐ คน ส่วนใหญ่มีอายุต่ำกว่า ๒๖ ปี หรือคิดเป็นร้อยละ ๓๔.๐ มีระดับการศึกษาอยู่ที่มัธยมศึกษา ร้อยละ ๔๙.๕ ประกอบอาชีพอิสระ/ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย ร้อยละ ๕๔.๕ เริ่มสูบบุหรี่ครั้งแรกเมื่ออายุระหว่าง ๑๑-๑๕ ปี ร้อยละ ๖๐.๐ โดยมีสาเหตุเพราะอยากรทดลอง ร้อยละ ๗๘.๐ มีรูปแบบวิธีการสูบแล้วอัดควันเข้าปอด

ร้อยละ ๕๒.๕ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาจะสูบบุหรี่ในช่วงเวลาเข้าถึงสาย มากที่สุดร้อยละ ๔๙.๐ โดยมักทำ ในขณะที่ก่อนหรือหลังรับประทานอาหารปกติ ร้อยละ ๓๔.๐ อัตราการสูบบุหรี่โดยเฉลี่ย ๑๐ มวน หรือน้อยกว่าต่อวัน ร้อยละ ๔๙.๕ และสูบวันละ ๑๑-๒๐ มวนร้อยละ ๔๓.๐

สาเหตุหลักที่ทำให้ท่านอยากสูบบุหรี่มากที่สุด ได้แก่ ความเคยชินโดยยังไม่ตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดแก่ร่างกาย ร้อยละ ๔๘.๕

เหตุผลหลักหรือสำคัญที่สุดที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างพยายามเลิกสูบบุหรี่ คือ สมาชิกในครอบครัวเป็นห่วงเรื่องสุขภาพของกลุ่มตัวอย่าง หรือสมาชิกในครอบครัวร้องขอ ร้อยละ ๓๔.๐

สำหรับวิธีการหลักที่กลุ่มตัวอย่างพยายามใช้เลิกสูบบุหรี่ มี ๒ วิธี คือ การควบคุมปริมาณบุหรี่ที่สูบให้ลดลง ร้อยละ ๔๘.๐ รองลงมาคือ ตั้งมั่นและให้สัญญาในการเลิกสูบบุหรี่ทันที หักดิบ ร้อยละ ๑๘.๕

ในความเห็นของกลุ่มเป้าหมายพบว่า สิ่งใดที่จะได้รับการเลิกสูบบุหรี่มากที่สุด ได้แก่ มีสุขภาพที่แข็งแรงมากขึ้น ร้อยละ ๗๐.๕ ตามลำดับ รองลงมาคือ ประหยัดเงิน ร้อยละ ๒๕.๕

ผลการศึกษาประสิทธิภาพของชุดฝึกอบรมพัฒนาจิตพิชิตบุหรี่

๑. การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการเลิกบุหรี่เชิงพุทธรูปธรรมการด้านความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ที่มีความสอดคล้องมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับที่กำหนดไว้ ได้แก่ “การสูบบุหรี่ทำให้ผิดศีลข้อ ๕”, “การสูบบุหรี่ช่วยส่งเสริมบุคลิกภาพที่ดี และความเป็นชาย”, “การมีความเข้าใจถึงโทษ และผลที่ได้รับจากการสูบบุหรี่เป็นอย่างดี”, “การขาดแรงจูงใจและการสนับสนุนในการเลิกสูบบุหรี่”, “มีค่าใช้จ่ายสูงในการรักษา พยาบาลเพื่อเลิกสูบบุหรี่”, “การเลิกสูบบุหรี่มีส่วนช่วยประเทศประหยัดงบประมาณในการรักษาพยาบาลผู้ป่วยที่เป็นโรคที่เกิดจากการสูบบุหรี่ได้” และ “การสูบบุหรี่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย ควรหาแนวทางทำให้เลิกสูบได้อย่างจริงจัง” สอดคล้องกับการศึกษาของกาญจนา สิงห์ภู ได้ศึกษาประสิทธิภาพการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการเปลี่ยนแปลง ความรู้ทัศนคติและพฤติกรรมในการเลิกสูบบุหรี่ กลุ่มตัวอย่างภายหลังได้รับการอบรมเชิงปฏิบัติการ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งความรู้เกี่ยวกับบุหรี่ ทัศนคติต่อการเลิกสูบบุหรี่ และพฤติกรรมในการเลิกสูบบุหรี่ มากกว่าก่อนการอบรมเชิงปฏิบัติการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและการติดตามผลพฤติกรรมในการเลิกสูบบุหรี่ ภายหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการ ๔ สัปดาห์ มีจำนวนผู้ที่สามารถเลิกสูบบุหรี่ได้ ร้อยละ ๙๕.๗

๒. การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการเลิกบุหรี่ พบว่า ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางครอบครัว มีความสอดคล้องมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับที่กำหนดไว้ ได้แก่ “การรำลึกถึงความคาดหวังของ

“กาญจนา สิงห์ภู, “ประสิทธิภาพการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการเปลี่ยนแปลง ความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมในการเลิกบุหรี่”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑).

บุพการี ภรรยา และบุตรที่ประสงค์ให้เป็นผู้นำที่มีสุขภาพแข็งแรงและเป็นที่พึ่งพิงได้ ทำให้อยากเลิกสูบบุหรี่” “การอยากเป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุตรหลานทำให้หันมาเลิกสูบบุหรี่” “การคำนึงถึงการมีอาชีพและหน้าที่การงานที่มั่นคงเพื่อชีวิตครอบครัวที่ดี ส่งผลทำให้พยายามเลิกสูบบุหรี่” และ “การคิดถึงครอบครัวช่วยสร้างความกล้าในการปฏิเสธไม่รับบุหรี่ที่ผู้อื่นยื่นให้” ตามลำดับ อย่างเช่นที่ กิตติศักดิ์ เมืองหนู^๙ ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมในการเลิกสูบบุหรี่ของผู้นำ ชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง โดยการประยุกต์แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพร่วมกับแรงสนับสนุน ทางสังคมในการเลิกสูบบุหรี่

๓. การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการเลิกบุหรี่เชิงพุทธบูรณาการด้วยการเสริมสร้างสมาธิและค่านิยมตามแนวพุทธ (ปัจจัยให้ละเว้น) ที่มีความสอดคล้องมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับที่กำหนดไว้ ได้แก่ “การได้รับการฝึกอบรมทำให้มีสัมมาทิฐิ มีความเห็นตามความเป็นจริงถึงคุณโทษจากการสูบบุหรี่”, “การได้รับการฝึกอบรมทำให้มีสัมมาสังกัปปะ ไตร่ตรองตรึกนึกในการเตือนตนเองว่าควรหรือไม่ควรสูบบุหรี่”, “การได้รับการฝึกอบรมทำให้มีสัมมาวายามะ ในการอดทนอดกลั้นไม่สูบบุหรี่เพราะไม่มีประโยชน์”, “การได้รับการฝึกอบรมทำให้มีสัมมากัมมันตะ ในการตระหนักถึงการสูบบุหรี่อาจผิดในการปฏิบัติตนต่อคุณธรรมและจริยธรรม”, “การได้รับการฝึกอบรมทำให้มีสัมมาอาชีวะ ในการคำนึงถึงการสูบบุหรี่เป็นเหตุส่งผลกระทบต่อการงานของตนเองและคนอื่นได้”, “การได้รับการฝึกอบรมทำให้มีสัมมาสติ ในการไม่ทำร้ายตนเองและคนรอบข้าง”, และ “การได้รับการฝึกอบรมทำให้มีสัจจะ ในการรู้ซึ่งถึงการรักษาศีล เพื่อเป็นเกาะป้องกันตนเองจากโรคร้ายของการสูบบุหรี่ได้ตามลำดับ” สอดคล้องกับที่ธานินทร์ สุธิประเสริฐ^{๑๐} ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการสูบบุหรี่ ของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิค จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า “การรักษาศีล และสวดมนต์เป็นทางเลือกในการช่วยให้เลิกสูบบุหรี่ได้”, “การฝึกใช้สัมมาสมาธิ และสัมมาสติในอริยสัจ ๔ ขณะที่เจริญวิปัสสนากรรมฐาน แนวสติปัฏฐาน ๔ ช่วยให้เลิกสูบบุหรี่ได้”, “การรู้จักใช้สัมมาสมาธิรักษาคิดใจให้มั่นคงตลอดเวลา และมีสัมมาวายามะ เพียรอดทนยับยั้งชั่งใจไม่สูบบุหรี่ได้”, “การรู้จักทบทวนไตร่ตรองถึงการกระทำที่ไม่ผิดต่อคุณธรรม จริยธรรม และสัจจะหรือคำมั่นสัญญา และรับรู้ถึงผลดีที่จะเกิดตามมาจากการเลิกสูบบุหรี่ได้” และ “การรู้จักสร้างสัมมาวายามะ ความเพียรพยายามอดทนที่จะสร้างมหากุศล ไม่กลับไปสูบบุหรี่อีก” ตามลำดับ

^๙ กิตติศักดิ์ เมืองหนู, “ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมในการเลิกสูบบุหรี่ของผู้นำ ชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง”, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔).

^{๑๐} ธานินทร์ สุธิประเสริฐ, “ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการสูบบุหรี่ ของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิค จังหวัดสุพรรณบุรี”, วารสารส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๔๔) : ๗๑-๗๙.

ตารางที่ ๒ แสดงค่าความถี่ของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการเลิกบุหรี่เชิงพุทธบูรณาการด้าน
 มินัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ ดังนี้

ประเด็น		$\bar{X}$	S.D.	ค่าสถิติ t	ค่านัยสำคัญทางสถิติ
ด้านความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับการสูบบุหรี่	ก่อน	๒๙.๘๙	๓.๗๒๕	๓.๙๑๗	๐.๐๐๐*
	หลัง	๒๘.๓๐	๔.๘๘๐		
ด้านสภาพแวดล้อมทางครอบครัว	ก่อน	๖.๓๖	๑.๗๖๒	๓.๙๔๙	๐.๐๐๐*
	หลัง	๕.๗๗	๑.๔๙๓		
ด้านการจัดทำโครงการพัฒนาและส่งเสริมการเลิกบุหรี่	ก่อน	๕.๕๖	๑.๗๓๘	๔.๓๑๙	๐.๐๐๐*
	หลัง	๔.๙๖	๑.๔๖๔		
ด้านการเสริมสร้างสมาธิและค่านิยมตามแนวพุทธบูรณาการ (ปัจจัยให้ละเว้น)	ก่อน	๗.๔๑	๒.๓๒๘	๔.๘๑๖	๐.๐๐๐*
	หลัง	๖.๕๔	๒.๑๐๕		
ด้านการฝึกอบรมเชิงพุทธบูรณาการ	ก่อน	๑๐.๖๘	๓.๐๗๕	๕.๗๗๕	๐.๐๐๐*
	หลัง	๙.๓๖	๒.๓๐๑		

๔. การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการเลิกบุหรี่เชิงพุทธบูรณาการด้านการฝึกอบรมการเจริญสติปัฏฐาน ๔^{๑๑} ด้วยโปรแกรมพัฒนาจิตพิชิตบุหรื ที่มีความสอดคล้องมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับที่กำหนดไว้ ได้แก่ “การได้รับการฝึกอบรมทำให้มีสัมมาทิฐิ^{๑๒} มีความเห็นตามความเป็นจริง ถึงคุณประโยชน์หรือโทษจากการสูบบุหรี่”, “การได้รับการฝึกอบรมทำให้มีสัมมาสังกัปปะไตร่ตรองตรีนิกในการเตือนตนเองว่าควรหรือไม่ควรสูบบุหรี่”, “การได้รับการฝึกอบรมทำให้มีสัมมาวายามะ ในการอดทนอดกลั้นไม่สูบบุหรี่เพราะไม่มีประโยชน์”, “การได้รับการฝึกอบรมทำให้มีสัมมากัมมันตะ ในการตระหนักถึงการสูบบุหรี่อาจผิดในการปฏิบัติตนต่อคุณธรรมและจริยธรรม”, “การได้รับการฝึกอบรมทำให้มีสัมมาอาชีวะ ในการคำนึงถึงการสูบบุหรี่เป็นเหตุส่งผลกระทบต่อการทำงานตนเองและคนอื่นได้”, “การได้ฝึกอบรมตามโปรแกรมพัฒนาจิตพิชิตบุหรืทำให้มีสัมมาสติ^{๑๓} ในการไม่ทำร้ายตนเองและคนรอบข้างจากการสูบบุหรี่” และ “การได้ฝึกอบรมตามโปรแกรมทำให้มีสัจจะ^{๑๔} ในการรู้ซึ้งถึงการรักษาศีล เพื่อใช้เป็นเกราะป้องกันตนเองจากโรคร้ายของการสูบบุหรี่ได้” ตามลำดับ

^{๑๑} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๓๗๐/๒๑๔.

^{๑๒} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕.

^{๑๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๙๐/๒๒๕.

^{๑๔} ดูใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕.

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพของชุดฝึกอบรมพัฒนาจิตพิชิตบุหรื ด้วยการฝึกวิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน ๔ มีความสอดคล้องมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการเลิกบุหรี่ของกลุ่มทดลอง เนื่องจากการฝึกตามชุดฝึกอบรมดังกล่าว เป็นการฝึกที่ทำให้สติสมาธิแข็งแรง ตั้งมั่นอยู่นาน ทำให้สามารถควบคุมอารมณ์และความอยากบุหรืไปเสริมแรงของการหักดิบได้ดีขึ้น กล่าวคือ มีกระบวนการปฏิบัติชัดเจน ให้เหตุผล ใช้การปฏิบัติสร้างสติให้สามารถทบทวนตัวเองเพื่อหาเหตุในการเลิกบุหรืด้วยตนเอง ถือเป็นการระเบิดจากภายใน เพราะตลอดระยะเวลาการฝึก กลุ่มทดลองต้องฝึกด้วยตนเอง โดยพระวิทยากรเป็นแนะนำวิธีการเป็นพี่เลี้ยง ทำให้กลุ่มทดลองมีกำลังใจ และเมื่อประสบความสำเร็จในเลิกบุหรื ๕ วันได้ ก็จะทำให้เห็นหลักที่ถูกต้องสามารถนำไปใช้กับชีวิตได้ในอนาคต

ชุดฝึกอบรมพัฒนาจิตพิชิตบุหรืนี้พัฒนาจากการเจริญวิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ทำให้ผู้ปฏิบัติเห็นทุกข์ เห็นสาเหตุของทุกข์ เห็นหนทางในการดับทุกข์ และเมื่อลงมือปฏิบัติจึงทำให้ทุกข์นั้นดับเป็นไปตามหลักอริยสัจ ๔^{๑๕} ทุกข์เหมือนโรค สมุทัยเหมือนสมุฏฐานของโรค นิโรธเหมือนความหายของโรค มรรคเหมือนยารักษาโรค

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. การศึกษาพุทธบูรณาการในการเลิกบุหรื ควรมีการศึกษา ระยะเวลาติดตาม และประเมิผลอย่างต่อเนื่อง

๒. การศึกษาพุทธบูรณาการในการเลิกบุหรืควรมีการทดสอบประสิทธิภาพ เพื่อสามารถใช้ในการเปรียบเทียบประสิทธิผลในแต่ละสาเหตุของการสูบบุหรืต่าง ๆ ได้

๓. การศึกษาความแตกต่างของวิธีต่าง ๆ ที่เหมาะกับแต่ละตัวบุคคล สามารถใช้ในการเปรียบเทียบประสิทธิผลของพุทธบูรณาการในการเลิกบุหรืได้เช่นกัน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. การศึกษางานวิจัยครั้งต่อไปควรทำการวิจัยแบบผสมผสานซึ่งควรมีทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สามารถนำไปขยายขอบเขตเวลา การวิจัยให้กว้างมากขึ้น และให้ทราบประเด็นที่แตกต่างของการศึกษาวิจัยหรือทัศนะใหม่ ๆ

๒. การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีเฉพาะกลุ่มเท่านั้น ในการวิจัยครั้งต่อไปควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่กว้างขวางและครอบคลุมยิ่งขึ้นซึ่งจะทำให้ได้ผลการวิจัยที่แตกต่างและชัดเจน

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมภาษาไทย ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก บจก., ๒๕๔๕), หน้า ๙๑๗.

บรรณานุกรม

- กาญจนา สิงห์ภู. “ประสิทธิผลการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะและพฤติกรรมในการเลิกสูบบุหรี่”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนสังคม**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐.
- กิตติศักดิ์ เมืองหนู. “ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมในการเลิกสูบบุหรี่ของผู้นำ ชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง”. **บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล**, ๒๕๕๔.
- ธานินทร์ สุธีประเสริฐ. “ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการสูบบุหรี่ ของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิค จังหวัดสุพรรณบุรี”. **วารสารส่งเสริมสุขภาพ และอนามัยสิ่งแวดล้อม**. ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๕๔) : ๗๑-๗๙.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). **พุทธธรรมภาษาไทย ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๐. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก บจก., ๒๕๕๕.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- สาระสุขภาพ. “สถานการณ์การสูบบุหรี่ของคนไทย”. **สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ**. บทความ วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๕.
- สรุปการสำรวจพฤติกรรมการสูบบุหรี่และการดื่มสุราของประชากร พ.ศ. ๒๕๕๔. **สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร**.
- อมรรัตน์ โพธิ์พรรค, มณฑา เก่งการพานิช และลักขณา เต็มศิริกุลชัย. **แนวทางควบคุมและกำกับการระบาดของยาสูบ**. กรุงเทพมหานคร: เจริญมั่นคงการพิมพ์, ๒๕๕๐.
- โพรชาสก้า และไดคริเม้นท์ Prochaska.J.o., DiClemente,C.C. **Stage and processes of self-change of smoking: Toward an integrative model of change**. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56(4), 1983.
- World Health Organization. “**The global tobacco crisis**”. (online) Available : <http://www.who.int/entity/tobacco/mpower/mpower report tobacco crisis 2008>, [April 17. 2018].

ความพึงพอใจของผู้รับบริการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด
Satisfaction of service recipients of local government organization
A case study of KoKood Subdistrict Administration Organization

รัตนา เพ็ชรสูงเนิน*

Rattana Petsungnern

ชัชวาลย์ มากสินธ์**

Chatshavan Maksin

สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ประเทศไทย

Community Development Program RambhaiBarniRajabhat University, Thailand

Email : rattan.pe@rbu.ac.th

Received : October 22, 2019

Revised : August 11, 2020

Accepted : August 13, 2020

บทคัดย่อ

การศึกษาความพึงพอใจของผู้รับบริการจากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการและเพื่อศึกษา ปัญหา อุปสรรคและแนวทางพัฒนาการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราดและมุ่งหวังเพื่อที่จะปรับปรุงการบริการขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด และลดขั้นตอน ในการให้บริการเพื่อจัดบริการสาธารณะที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล เกาะกูด การวิจัยในครั้งนี้เป็นการสำรวจเพื่อประเมินคุณภาพการให้บริการประชาชนขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นของผู้มารับบริการมีความพึงพอใจอย่างไร เพื่อนำเสนอข้อมูลสำหรับใช้ประกอบการขอรับ การประเมินผลปฏิบัติราชการเพื่อกำหนดประโยชน์ตอบแทนอื่นเป็นกรณีพิเศษสำหรับข้าราชการพนักงาน และลูกจ้างและก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการให้บริการประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบล เกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด โดยกลุ่มตัวอย่างคือผู้รับบริการที่เข้ามาใช้บริการจากองค์การบริหาร ส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด ระหว่างวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๐ – ๓๐ กันยายน ๒๕๖๑

* นางสาวรัตนา เพ็ชรสูงเนิน Mrs. Rattana Petsungnern อาจารย์ประจำสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน Lecturer in Community Development Program

** นายชัชวาลย์ มากสินธ์ Chatshavan Maksin อาจารย์ประจำสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน Lecturer in Community Development Program

ได้มาจากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของยามาเน กำหนดให้มีความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ไม่เกิน .๐๒ ($e = .๐๕$) วิธีการสุ่มตัวอย่าง คำนึงถึงความเป็นไปได้ที่จะเป็น โดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จากนั้นลงพื้นที่สำรวจเพื่อเก็บข้อมูล

ผลการวิจัย พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด ได้ให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนในท้องถิ่นอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ ๔.๘๖ คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๑๕ และประเด็นที่น่าสนใจของการให้บริการ คือ เป็นการบริการสาธารณะในเชิงรุกที่เข้าถึงผู้รับบริการทุกหลังคาเรือน ด้วยสภาพของพื้นที่เป็นเกาะ มีสภาพพื้นที่สูงๆ ต่ำๆ บางส่วนของพื้นที่ต้องสัญจรทางเรือในการเข้าถึงพื้นที่ ดังนั้น การให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูดจะรอคอยให้ประชาชนเข้าหาเพื่อรับการบริการที่สำนักงานคงเป็นการไม่สะดวกแก่ประชาชนในท้องถิ่น การบริการเชิงรุกจึงเป็นอีกหนึ่งช่องทางในการให้บริการของประชาชนในท้องถิ่น จึงทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความพึงพอใจต่อการรับบริการขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูดอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: ความพึงพอใจ; การให้บริการ; การบริการเชิงรุก

Abstract

The study of the satisfaction of service recipients from KoKood Subdistrict Administrative Organization, KoKood District, Trat Province, aims to study the satisfaction of service recipients towards service provision. And to study the problem Obstacles and ways to improve the service of KoKood Subdistrict Administrative Organization, KoKood District, Trat Province, and aim to improve the service of KoKood Subdistrict Administration Organization And reduce the process of providing services to provide public services that are beneficial to people in the area of KoKood Subdistrict Administration Organization This research is a survey to assess the quality of service of the people of the local government organization of the service recipients are satisfied. In order to present the information for use in requesting the performance appraisal to determine other special benefits for civil servants, staff, and employees and to improve the quality of public service of the KoKood Subdistrict Administration Organization, KoKood District, Trat Province The sample group is service recipients who come to use the service from KoKood Subdistrict Administration Organization, KoKood District. Fewer Thailand between October 1, 2560 - September 30, 2561 is derived from the size of the sample of formula Yamane. Specifies an acceptable tolerance of

no more than .0.2 (e = .5.5) sampling methods Taking into account the probability By accidental sampling (Accidental Sampling), then went to the survey area to collect data The results showed that the KohKood local administration organization Provide public services to local people at the highest level With a total average of 4.86 or 97.15 percent. The interesting thing about the service is that it is proactive public service that reaches all households With the condition of the island area There are some high and low ground conditions. Some parts of the area have to travel by boat to access the area. Therefore, providing services to the local people KoKood Subdistrict Administration Organization is waiting for citizens to come to receive services at the office, it would be inconvenient for local people. Proactive service is therefore another means of service for the local people. Therefore making local people satisfied with the service of the KohKood Subdistrict Administration Organization at the highest level.

Keywords: Satisfaction; Service; Proactive service

บทนำ

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) คือหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น มีฐานะเป็นนิติบุคคล และราชการส่วนท้องถิ่น จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ มีผลบังคับใช้ เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๓๘^๑ โดยหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลอำนาจตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๔๖ มีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม (มาตรา ๖๖) มีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอำนาจหน้าที่ที่มีนั้น เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลมีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น มีอำนาจหน้าที่ที่จะดำเนินกิจการพัฒนามาตามหลายอย่าง และในการดำเนินการ องค์การบริหารส่วนตำบลยังมีรายได้อันเป็นเงินงบประมาณของตนเอง และสภา อบต. สามารถให้ความเห็นชอบ ขอบคับงบประมาณรายจ่ายประจำปีและรายจ่ายเพิ่มเติมได้^๒ องค์การบริหารส่วนตำบล มีภารกิจที่สำคัญในการให้บริการสาธารณะในทุกๆ ด้านแก่ประชาชนในพื้นที่ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ในการบริการจึงจำเป็นที่จะต้องมีมาตรฐานให้บริการประชาชน ตามแนวทางของกระทรวงมหาดไทยที่มุ่งเน้นการสนับสนุนการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) ซึ่งประกอบไปด้วย

^๑ โกวิท พวงงาม, การปกครองท้องถิ่นไทย, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, ๒๕๕๙), หน้า ๒๘๖.

^๒ โกวิท พวงงาม, การปกครองท้องถิ่นไทย, หน้า ๒๙๓-๒๙๖.

หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบและหลักความคุ้มค่า เพื่อก่อให้เกิดการปฏิรูปราชการขององค์การบริหารส่วนตำบลเกิดประสิทธิผล ซึ่งครอบคลุมถึงคุณภาพในการให้บริการและการตอบสนองความต้องการของประชาชนและส่งเสริมภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นตนเอง การบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเกิดการบริการที่ดีแก่ประชาชนในท้องถิ่นอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันกับประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง

ดังนั้น การศึกษาความพึงพอใจของผู้รับบริการจากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูดอำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด ครั้งนี้จึงเป็นการสำรวจเพื่อประเมินคุณภาพการให้บริการประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของผู้มารับการบริการมีความพึงพอใจอย่างไร เพื่อนำเสนอข้อมูลสำหรับใช้ประกอบการขอรับการประเมินผลปฏิบัติราชการเพื่อกำหนดประโยชน์ตอบแทนอื่นเป็นกรณีพิเศษสำหรับข้าราชการ พนักงานและลูกจ้าง และก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการให้บริการประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด ต่อไป

การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการบริหารจัดการบ้านเมืองของรัฐในระบบประชาธิปไตยโดยมุ่งลดบทบาทของรัฐส่วนกลาง (decentralize) เหลือภารกิจหลักเท่าที่จำเป็นและให้ประชาชนได้มีส่วนในการบริหารงานชุมชนท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของประชาชนมากขึ้นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเป็นการจัดความสัมพันธ์ทางอำนาจหน้าที่ใหม่ระหว่างส่วนกลางกับส่วนท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพการณ์บ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปในสภาวะที่สังคมมีกลุ่มที่หลากหลายมีความต้องการและความคาดหวังจากรัฐที่เพิ่มขึ้นและแตกต่างกันเพื่อให้สามารถตอบสนองปัญหาความต้องการที่เกิดขึ้นในแต่ละท้องถิ่นได้ทันต่อเหตุการณ์และตรงกับความต้องการของท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนับว่า มีความสำคัญมากขึ้นในปัจจุบันเนื่องจากกระบวนการพัฒนาทำให้ระบบเศรษฐกิจและสังคมขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วการเปลี่ยนแปลงส่งผลกระทบให้ชุมชนที่เป็นเมืองอยู่แล้วขยายตัวมากขึ้นมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ซับซ้อนขึ้นมีการลงทุนมากขึ้น มีปริมาณการหมุนเวียนของเงินการจ้างงานและสถาบันการศึกษาเพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันมีปัญหาในด้านการจัดให้บริการสาธารณะมากขึ้นเช่นกันเช่นการจัดการกับปัญหาการเติบโตของเมืองปัญหาสิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัยการจราจร การพักผ่อนหย่อนใจของคนในเมืองเป็นต้นในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมืองเพิ่มมากขึ้นในสังคมไทยบทบาทของราชการส่วนภูมิภาคกลับลดน้อยลงด้วยข้อจำกัดของงบประมาณและบุคลากร การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นตัวกระตุ้นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบเทศบาลมีความจำเป็นและสำคัญต่อประชาชนอย่างมาก

การยกฐานะหน่วยการปกครองท้องถิ่นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆ ได้มีอำนาจหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะและการพัฒนาท้องถิ่นในขอบเขตที่กว้างขวางและมีอิสระในการบริหารงานมากขึ้น อีกทั้งยังทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีทรัพยากรในการบริหารเพิ่มขึ้นกว่าเดิม

รวมถึงการทำให้เกิดความตระหนักรู้ว่าการปกครองท้องถิ่นเป็นการปกครองโดยประชาชน ทั้งนี้ การยกฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องหลายประการที่ผู้เกี่ยวข้องต้องคำนึงถึง แต่ประเด็นสำคัญที่ส่วนกลางต้องตระหนักคือความเป็นอิสระของท้องถิ่น (Local Autonomy) ซึ่งการยกฐานะไม่ได้เป็นแค่เพียงการเปลี่ยนรูปแบบเท่านั้น หากแต่ต้องทำให้ท้องถิ่นมีบทบาทในการจัดทำบริการสาธารณะ อีกทั้งท้องถิ่นเองก็ต้องตระหนักในความรับผิดชอบต่อประชาชนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายสำคัญคือการปกครองตนเองของประชาชนในท้องถิ่น

ดังนั้น การศึกษาความพึงพอใจของผู้รับบริการจากองค์กรบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด ครั้งนี้ จึงเป็นการสำรวจเพื่อประเมินคุณภาพการให้บริการประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของผู้มารับบริการมีความพึงพอใจอย่างไร เพื่อนำเสนอข้อมูลสำหรับใช้ประกอบการขอรับการประเมินผลปฏิบัติราชการเพื่อกำหนดประโยชน์ตอบแทนอื่นเป็นกรณีพิเศษสำหรับข้าราชการ พนักงานและลูกจ้างและก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการให้บริการประชาชนขององค์กรบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด ต่อไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มีต่อการให้บริการจากองค์กรบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด
๒. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางพัฒนาการให้บริการขององค์กรบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด

วิธีการศึกษา

การศึกษาความพึงพอใจครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำการศึกษาความพึงพอใจของผู้รับบริการจากขององค์กรบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด มีรายละเอียดของประเด็นในการสำรวจมี ๔ ประเด็น คือ (๑) ความพึงพอใจด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการให้บริการ (๒) ความพึงพอใจด้านเจ้าหน้าที่/บุคลากร ผู้ให้บริการ (๓) ความพึงพอใจด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (๔) ความพึงพอใจด้านช่องทางการให้บริการ

กลุ่มประชากรในการศึกษา ตามสถิติทะเบียนราษฎรของตำบลเกาะกูดจำนวนประชากรทั้งสิ้น ๑,๙๐๘ คน แยกเป็นชายจำนวน ๑,๐๐๗ คน หญิงจำนวน ๘๐๑ คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น ๑,๑๔๙ ครัวเรือน ประชากรที่ใช้ในการสำรวจความพึงพอใจครั้งนี้ ได้แก่ ผู้มารับบริการจากองค์กรบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ ๑ ตุลาคม – ๓๐ กันยายน ๒๕๖๑ และสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี (ผู้ประเมิน) ทำการสำรวจความพึงพอใจ

กลุ่มตัวอย่างคือผู้รับบริการที่เข้ามาใช้บริการจากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูดอำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด ระหว่างวันที่ ๑ ตุลาคม- ๓๐ กันยายน ๒๕๖๑ ได้มาจากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของยามานะ กำหนดให้มีความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ไม่เกิน .๐๕ ($e = .๐๕$) ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

n แทน ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N แทน จำนวนประชากร

e แทน ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

$$\begin{aligned} \text{แทนค่า } n &= \frac{1,508}{1 + 1,508 (.๐๕)^2} \\ &= 331 \text{ คน} \end{aligned}$$

วิธีการสุ่มตัวอย่าง คำนึงถึงความเป็นไปโดยบังเอิญ (Accidental Sampling) จากนั้นลงพื้นที่สำรวจเพื่อเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษาการเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลการให้บริการ จากนั้นคณะผู้ศึกษาได้ลงพื้นที่ในการเก็บสำรวจข้อมูล หลังจากนั้นนำมาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอีกครั้ง เพื่อดำเนินการตามขั้นตอนการประเมินต่อไปในการวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากที่รวบรวมแบบสอบถามที่สำรวจมาแล้ว จึงนำมาตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูล แล้วนำมาวิเคราะห์โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows เพื่อหาค่าค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยหาค่าความพึงพอใจการให้บริการของแต่ละงานและความพึงพอใจโดยรวม แล้วแปลความหมายของค่าเฉลี่ยออกมาเป็นดังนี้ คือ

๑. ค่าเฉลี่ย ๔.๕๑ - ๕.๐๐ หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด
๒. ค่าเฉลี่ย ๓.๕๑ - ๔.๕๐ หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก
๓. ค่าเฉลี่ย ๒.๕๑ - ๓.๕๐ หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง
๔. ค่าเฉลี่ย ๑.๕๑ - ๒.๕๐ หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย
๕. ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๕๐ หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

โดยใช้สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา

การประเมินผลความพึงพอใจของผู้รับบริการ ด้านจัดเก็บรายได้หรือภาษีด้านพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม ด้านบริการการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยและด้านกฎหมาย ขององค์กรบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด ได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ด้านที่ ๑ ความพึงพอใจในการให้บริการด้านจัดเก็บรายได้หรือภาษี

ลักษณะของกลุ่มประชาชนที่ตอบแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้ขอใช้บริการด้านจัดเก็บรายได้หรือภาษี จากองค์กรบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด จำนวน ๑๕๗ คน พบว่าเป็นเพศหญิง มากกว่าเพศชาย โดยมีเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๖๐ และ เพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๔๐ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๕๗ มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๓๑ จบการศึกษาระดับประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ ๓๒.๔๘ ประกอบอาชีพค้าขาย/อาชีพอิสระ/เจ้าของธุรกิจ/ผู้ประกอบการ คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๘ มีรายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๑๓ ส่วนช่วงเวลามารับบริการกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ ๕๖.๐๕ มาใช้บริการช่วงเช้าตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๒.๐๐ น.

ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการด้านจัดเก็บรายได้หรือภาษี ผลการศึกษาความพึงพอใจ ผู้ขอใช้บริการด้านจัดเก็บรายได้หรือภาษี ขององค์กรบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราดพบว่า ภาพรวมของความพึงพอใจต่อการได้รับบริการอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ ๔.๘๓ คิดเป็นร้อยละ ๙๖.๕๔ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน มีผลการศึกษาดังนี้

๑. ด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการให้บริการ มีความพึงพอใจด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการให้บริการ ในภาพรวมระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๘๓ หรือคิดเป็นร้อยละ ๙๖.๖๙

๒. ด้านเจ้าหน้าที่/บุคลากรผู้ให้บริการ มีความพึงพอใจด้านเจ้าหน้าที่/บุคลากรผู้ให้บริการ ในภาพรวมระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๘๔ หรือคิดเป็นร้อยละ ๙๖.๘๗

๓. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีความพึงพอใจด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ในภาพรวมระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๘๒ หรือคิดเป็นร้อยละ ๙๖.๓๔

๔. ด้านช่องทางการให้บริการ มีความพึงพอใจด้านช่องทางการให้บริการ ในภาพรวมระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๗๙ หรือคิดเป็นร้อยละ ๙๕.๘๐

ด้านที่ ๒ ความพึงพอใจในการให้บริการด้านพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม

ลักษณะของกลุ่มประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่าง ผู้ขอใช้บริการด้านพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม จากองค์กรบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด จำนวน ๑๖๐ คน เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยมีเพศหญิง ร้อยละ ๖๐.๖๓ และเพศชาย ร้อยละ ๓๙.๓๗ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุ ๖๑ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๘๘ มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๖๓

จบการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๒๕ มีอาชีพค้าขาย/อาชีพอิสระ/เจ้าของธุรกิจ/ผู้ประกอบการ คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๓๘ มีรายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๓๘ ส่วนช่วงเวลามารับบริการ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ ๖๒.๕๐ มาใช้บริการช่วงเช้าตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๒.๐๐ น.

ความพึงพอใจในการให้บริการด้านพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม ผลการศึกษาความพึงพอใจผู้ขอใช้บริการด้านพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด พบว่า ภาพรวมของความพึงพอใจต่อการได้รับบริการอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ ๔.๙๐ คิดเป็นร้อยละ ๙๘.๐๒ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน มีผลการศึกษาดังนี้

๑. ด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการให้บริการ มีความพึงพอใจด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการให้บริการ ในภาพรวมระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๙๑ หรือคิดเป็นร้อยละ ๙๘.๒๐

๒. ด้านเจ้าหน้าที่/บุคลากรผู้ให้บริการ มีความพึงพอใจด้านเจ้าหน้าที่/บุคลากรผู้ให้บริการ ในภาพรวมระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๙๒ หรือคิดเป็นร้อยละ ๙๘.๓๕

๓. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีความพึงพอใจด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ในภาพรวมระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๙๑ หรือคิดเป็นร้อยละ ๙๘.๑๖

๔. ด้านช่องทางการให้บริการ มีความพึงพอใจด้านช่องทางการให้บริการ ในภาพรวมระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๘๓ หรือคิดเป็นร้อยละ ๙๖.๕๐

ด้านที่ ๓ ความพึงพอใจในการให้บริการด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

ลักษณะของกลุ่มประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่าง ผู้ขอใช้บริการด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด จำนวน ๑๖ คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มากกว่าเพศหญิง โดยมีเพศชายคิดเป็นร้อยละ ๕๖.๒๕ และเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ ๔๓.๗๕ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๗๕ มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๒๕ จบการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ มีอาชีพรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๗๕ มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง ๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๗๕ ส่วนช่วงเวลามารับบริการ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ ๔๓.๗๕ มาใช้บริการช่วงเช้าตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๒.๐๐ น.

ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ผลการศึกษาความพึงพอใจ ผู้ขอใช้บริการด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด พบว่า ภาพรวมของความพึงพอใจต่อการได้รับบริการอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ ๔.๗๓ คิดเป็นร้อยละ ๙๔.๖๑ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน มีผลการศึกษา ดังนี้

๑. ด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการให้บริการ มีความพึงพอใจด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการให้บริการ ในภาพรวมระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๖๙ หรือคิดเป็นร้อยละ ๙๓.๗๕

๒. ด้านเจ้าหน้าที่/บุคลากรผู้ให้บริการ มีความพึงพอใจด้านเจ้าหน้าที่/บุคลากรผู้ให้บริการ ในภาพรวมระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๘๐ หรือคิดเป็นร้อยละ ๙๖.๐๐

๓. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีความพึงพอใจด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ในภาพรวมระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๗๓ หรือคิดเป็นร้อยละ ๙๔.๖๙

๔. ด้านช่องทางการให้บริการ มีความพึงพอใจด้านช่องทางการให้บริการ ในภาพรวมระดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ย ๔.๖๖หรือคิดเป็นร้อยละ ๙๓.๑๓

ด้านที่ ๔ ความพึงพอใจในการให้บริการด้านกฎหมาย

ลักษณะของกลุ่มประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่าง ผู้ขอใช้บริการด้านกฎหมาย จากองค์กรการบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด จำนวน ๑ คน เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐ กลุ่มตัวอย่างมีอายุระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐ สถานภาพของกลุ่มตัวอย่างมีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐ มีอาชีพค้าขาย/อาชีพอิสระ/เจ้าของธุรกิจ/ผู้ประกอบการ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐ มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐ ส่วนช่วงเวลามารับบริการกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ ๑๐๐.๐๐ มาใช้บริการช่วงบ่ายตั้งแต่เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๖.๓๐ น.

ความพึงพอใจในการให้บริการด้านกฎหมาย ผลการศึกษาความพึงพอใจ ผู้ขอใช้บริการด้านกฎหมาย ขององค์กรการบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด พบว่า ภาพรวมของความพึงพอใจต่อการได้รับบริการอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ ๔.๖๙ คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๗๕ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน มีผลการศึกษาดังนี้

๑. ด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการให้บริการ มีความพึงพอใจด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการให้บริการ ในภาพรวมระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๖๐ หรือคิดเป็นร้อยละ ๙๒.๐๐

๒. ด้านเจ้าหน้าที่/บุคลากรผู้ให้บริการ มีความพึงพอใจด้านเจ้าหน้าที่/บุคลากรผู้ให้บริการ ในภาพรวมระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๘๐ หรือคิดเป็นร้อยละ ๙๖.๐๐

๓. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีความพึงพอใจด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ในภาพรวมระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ๔.๗๕ หรือคิดเป็นร้อยละ ๙๕.๐๐

๔. ด้านช่องทางการให้บริการ มีความพึงพอใจด้านช่องทางการให้บริการ ในภาพรวมระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ หรือคิดเป็นร้อยละ ๙๐.๐๐

จากการศึกษาความพึงพอใจของผู้รับบริการ จากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด สามารถสรุประดับความพึงพอใจทั้ง ๔ งานที่ให้บริการต่อประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ได้ดังนี้

งานบริการทั้ง ๔ ด้าน	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ร้อยละ	ระดับความพึงพอใจ
๑. ด้านจัดเก็บรายได้หรือภาษี	๔.๘๓	๙๖.๕๔	มากที่สุด
๒. ด้านพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม	๔.๙๐	๙๘.๐๒	มากที่สุด
๓. ด้านบริการการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	๔.๗๓	๙๔.๖๙	มากที่สุด
๔. ด้านกฎหมาย	๔.๖๙	๙๓.๗๕	มากที่สุด
รวม	๔.๘๖	๙๗.๑๕	มากที่สุด

ภาพรวมของความพึงพอใจต่อการได้รับบริการ จากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด (ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑) พบว่า มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ ๔.๘๖ คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๑๕ โดยจำแนกเป็นรายด้าน คือ ความพึงพอใจการให้บริการด้านพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม เป็นอันดับที่ ๑ มีค่าเฉลี่ย ๔.๙๐ (ร้อยละ ๙๘.๐๒) รองลงมาคือ ด้านจัดเก็บรายได้หรือภาษีมีค่าเฉลี่ย ๔.๘๓ (ร้อยละ ๙๖.๕๔) ด้านบริการการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย มีค่าเฉลี่ย ๔.๗๓ (ร้อยละ ๙๔.๖๙) และด้านกฎหมาย มีค่าเฉลี่ย ๔.๖๙ (ร้อยละ ๙๓.๗๕)

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากสภาพโดยทั่วไปนั้น เดิมเกาะกูดเป็นหมู่บ้านขึ้นกับตำบลเกาะหมาก อำเภอแหลมงอบ ต่อมาได้ยกฐานะขึ้นเป็นตำบลเกาะกูด ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ตัวเกาะกูดมีระยะทางห่างจากอำเภอคลองใหญ่ ประมาณ ๔๐ กิโลเมตร ประชาชนชาวเกาะกูดมีความยากลำบากในการเดินทางไปติดต่อราชการ ประกอบกับเกาะกูดอยู่ใกล้ดินแดนประเทศกัมพูชาด้านเกาะกงมากกว่าฝั่งไทย ทางราชการจึงมีนโยบายเพื่อความมั่นคงและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน โดยได้ยกฐานะเกาะกูดและเกาะช้างเคียงขึ้นเป็น กิ่งอำเภอเกาะกูด ตามประกาศกระทรวงมหาดไทยลงวันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๓ โดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน ปีเดียวกัน และต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกาลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ยกฐานะขึ้นเป็น อำเภอเกาะกูด โดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ ๘ กันยายน ปีเดียวกัน

ลักษณะภูมิประเทศตำบลเกาะกูดมีพื้นที่เป็นเกาะทั้งหมด ๓ เกาะ คือ เกาะกูด เกาะแรด และเกาะไม้ซี้ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ จะมีพื้นที่ราบบางส่วนบริเวณชายเขาและใกล้ทะเล ชาวบ้านจะใช้เป็นแหล่งเพาะปลูก พืชที่ปลูกกันมาก คือ มะพร้าวและยางพารา พื้นที่ส่วนใหญ่ของเกาะ

เหมาะแก่การพักผ่อน ท่องเที่ยวเพราะมีทั้งน้ำตก หาดทราย แม่น้ำ ป่าชายเลน และปะการังมีพื้นที่ประมาณ ๑๐๕ ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ ๖๕,๖๒๕ ไร่ ขนาดความใหญ่เป็นอันดับ ๔ ของประเทศไทย และใหญ่เป็นอันดับ ๒ ของจังหวัดตราด รองจากเกาะช้าง

ตำบลเกาะกูดแบ่งการปกครองออกเป็นทั้งสิ้น ๖ หมู่บ้าน มีข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนประชากร

หมู่ที่	ครัวเรือน	ชาย	หญิง
ม.๑ บ้านคลองหินดำ	๓๐๕	๒๙๑	๒๔๙
ม.๒ บ้านคลองเจ้า	๓๑๓	๒๑๗	๑๙๗
ม.๓ บ้านอ่าวใหญ่	๗๗	๗๐	๘๒
ม.๔ บ้านสลักอวน	๑๓๓	๙๙	๕๑
ม.๕ บ้านอ่าวพร้าว	๑๘๗	๑๑๗	๑๑๔
ม.๖ บ้านอ่าวสลัด	๑๓๔	๒๑๓	๒๐๘
รวม	๑,๑๔๙	๑,๐๐๗	๙๐๑
รวมประชากรทั้งสิ้น		๑,๙๐๘	

ตำบลเกาะกูดมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญๆ ประกอบด้วย น้ำตกคลองเจ้า น้ำตกคลองยายกี น้ำตกห้วยน้ำเขียว หาดคลองเจ้า หาดตะเภาและเขาเรือรบเป็นเกาะที่บรรยากาศในการพักผ่อนของนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อนแบบสบายอิงธรรมชาติ และมีความเป็นส่วนตัวในการพักผ่อน

ในเมื่อองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด มีภารกิจที่สำคัญในการให้บริการสาธารณะในทุก ๆ ด้านแก่ประชาชนในพื้นที่ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ในการบริการจึงจำเป็นที่จะต้องมีมาตรฐานให้บริการประชาชน ตามแนวทางของกระทรวงมหาดไทยที่มุ่งเน้นการสนับสนุนการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) ซึ่งประกอบไปด้วยหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบและหลักความคุ้มค่า เพื่อก่อให้เกิดการปฏิบัติราชการขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูดเกิดประสิทธิผล ซึ่งครอบคลุมถึงคุณภาพในการให้บริการและการตอบสนองความต้องการของประชาชนและส่งเสริมภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นตนเอง การบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเกิดการบริการที่ดีแก่ประชาชนในท้องถิ่นอย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกันกับประชาชนในท้องถิ่นของตนเองหน่วยงานในระดับท้องถิ่นที่เลี้ยงตนเองได้ และมีระบบบริหารจัดการที่ดี จะสามารถตระหนักถึงความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นของตนได้ถูกต้องกว่าหน่วยงานกลาง และสามารถระดมทรัพยากรและประชาชนให้เข้ามาเป็นส่วนสำคัญของการกำหนด และดำเนินนโยบายได้อย่างสม่ำเสมอ และด้วยเหตุนี้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีศักยภาพมหาศาลในการเป็นผู้ให้บริการ

ในด้านต่างๆ ที่จะเป็นเครื่องช่วยสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งของท้องถิ่นและของประเทศชาติโดยรวม^{๑๗}

จากการศึกษาความพึงพอใจของผู้รับบริการ จากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด สามารถสรุประดับความพึงพอใจทั้ง ๔ งานที่ให้บริการต่อประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ภาพรวมของความพึงพอใจต่อการได้รับบริการ จากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด อำเภอเกาะกูด จังหวัดตราด พบว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ **มากที่สุด** ซึ่งมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ ๔.๘๖ คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๑๕ อาจกล่าวได้ว่า การให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูดนั้นได้รับความพึงพอใจในระดับคะแนนมากที่สุด เป็นที่ยืนยันได้ว่า พนักงานท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น และประชาชนในท้องถิ่น ทุกภาคส่วนได้ร่วมมือร่วมใจกับเป็นหนึ่งเดียวในการให้บริการทั้งเชิงรุกและรับ เป็นมาตรฐานในการให้บริการสาธารณะที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

การให้บริการเชิงรุกขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูดนั้น เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของเกาะกูดมีลักษณะเป็นภูเขาสูง ๆ ต่ำ ๆ ที่ราบสูง บางส่วนของพื้นที่ต้องสัญจรทางเรือ ทำให้พนักงานส่วนท้องถิ่นต้องออกพื้นที่ในการให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นลักษณะการบริการที่เข้าถึงประชาชนทุกหลักคาเรือน มิใช่การเปิดจุดบริการแล้วให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามาใช้บริการ แต่เป็นลักษณะของการบริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นเชิงรุกถึงทุกหลังคาเรือน

ข้อเสนอแนะ

การมีหัวใจบริการ (Service Mind)^{๑๘} ในยุคโลกาภิวัตน์นี้ หน่วยงานรัฐต้องพัฒนาวิธีการให้บริการอย่างเต็มที่ต่อประชาชนในพื้นที่ ในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่พึงพอใจ การให้บริการจึงเป็นหัวใจของการดำเนินงานในปัจจุบันในทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดั่งนั้น จึงเห็นได้ชัดว่า บุคลากรในหน่วยงานไม่ว่าของรัฐและเอกชน มีการตื่นตัวในการให้บริการกันอย่างกว้างขวาง หากกลยุทธ์ต่าง ๆ มาให้บริการ และถือหลักการการให้บริการที่ดีต่อทุกคนที่มาใช้บริการ คือ ปัจจัยความสำเร็จ โดยปลูกฝังให้ทุกคนในองค์การมีหัวใจบริการ (Service – Mind) เป็นหลักยึดสำหรับสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นในจิตใจของผู้ให้บริการทุกคน

๑. ต้องการความรวดเร็วของการปฏิบัติงาน ความรวดเร็วของการให้บริการจากการติดต่อจะเป็นที่พึงประสงค์ของทุกฝ่าย ดังนั้น การให้บริการที่รวดเร็วจึงเป็นที่ประทับใจ เพราะจะไม่ต้องเสียเวลา

^{๑๗} The World Bank, World Bank Strengthening Local Government in Sup-Saharan Africa, EDI Policy Seminar Report No.21, Washington,D.C., 1998.

^{๑๘} ระเบียบสำนักงานนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติราชการเพื่อประชาชนของหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๓๒, ประกาศ ณ วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๓๒.

รอคอย สามารถใช้เวลาได้คุ้มค่า ในช่วงเวลาสั้น ๆ สามารถทำงานได้หลายอย่าง ทำให้สามารถเพิ่มปริมาณ และคุณภาพของงานได้

๒. ประหยัดเงินและเวลา การให้บริการที่รวดเร็ว ช่วยให้ประหยัดเงินในการจ้างหรือใช้จ่าย การให้บริการ เช่น แทนที่จะใช้เงินจ้างบุคคลทำงาน ๓ วัน แต่ผู้ให้บริการทำงานด้วยน้ำใจ การให้บริการด้วยความซื่อสัตย์รวดเร็ว ทำให้การใช้จ่ายเงินน้อยลง เพราะงานเสร็จเร็วทำให้ทุกฝ่าย ประหยัดเงิน และเวลาและทำให้ผู้มารับบริการสามารถปฏิบัติงานอื่นได้อีก จึงจะสามารถเพิ่มคุณค่าและรายได้ให้กับทุกฝ่าย

๓. เกิดความรู้ที่ดีต่อผู้ให้บริการ ผู้มาติดต่อขอรับบริการ เมื่อผลลัพธ์เกิดขึ้นเร็ว และด้วยน้ำใจบริการที่ดี จะสร้างสัมพันธ์ที่ดีซึ่งกันและกันระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการ ผู้รับบริการจะเกิดความประทับใจ และยินดีที่จะกลับมาติดต่อและมารับบริการอีกและยังจะนำผลที่เกิดขึ้น หรือความประทับใจที่มีไปบอกต่อเป็นการช่วยประชาสัมพันธ์อีกทางหนึ่ง

สอดคล้องกับหน้าที่รับผิดชอบของหน่วยการปกครองท้องถิ่น ที่องค์กรปกครองท้องถิ่นจะสามารถแก้ไขปัญหาและสนองตอบความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้ตรงกับสภาพความเป็นจริงมากกว่าการปกครองโดยรัฐบาลกลางก็ตาม แต่การกำหนดหน้าที่รับผิดชอบของหน่วยการปกครองท้องถิ่นให้เหมาะสมกับความสามารถและความพร้อมของท้องถิ่นถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะถ้ากำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบมากเกินไปอาจทำให้การปกครองท้องถิ่นไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ฉะนั้น เพื่อให้การกำหนดหน้าที่รับผิดชอบของหน่วยการปกครองท้องถิ่นเป็นไปอย่างเหมาะสม จึงควรจะต้องคำนึงถึงประเด็นสำคัญ ๓ ประการ คือ (๑) กำลังเงิน (๒) กำลังคนและความสามารถของเครื่องมือเครื่องใช้ และ (๓) ประโยชน์ของท้องถิ่น^๕ สำหรับการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยการปกครองท้องถิ่นสามารถกระทำได้ ๒ ลักษณะ คือ (๑) บัญญัติไว้ในกฎหมายอันเป็นการทั่วไป เพื่อให้ทุกหน่วยการปกครองท้องถิ่นเป็นแบบอย่างเดียวกัน เช่น การตราพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลไว้เป็นการทั่วไป เพื่อให้ทุกองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่รับผิดชอบเหมือนกัน (๒) บัญญัติไว้ในกฎหมายอันเป็นการเฉพาะเจาะจงแต่ละหน่วยการปกครองท้องถิ่น เช่น การตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของกรุงเทพมหานครไว้เป็นการเฉพาะเจาะจง^๖ ส่วนขอบเขตหน้าที่รับผิดชอบของหน่วยการปกครองท้องถิ่นนั้น พอสรุปได้ดังนี้

^๕ ประทาน คงฤทธิศึกษากร, **ทฤษฎีการปกครองท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๖๗ - ๖๘.

^๖ ชวงค์ ฉายะบุตร, **ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการกระจายอำนาจแก่ท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร : ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๓๘), หน้า ๑๙.

๑. งานเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นและงานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกในชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่น (Environmental Service and Convenience or Communal Service) เช่น พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น โบราณสถานของท้องถิ่น การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การก่อสร้างถนน การก่อสร้างสะพาน การจัดสวนสาธารณะ และการกำจัดขยะมูลฝอย เป็นต้น

๒. งานเกี่ยวกับการป้องกันภัยและรักษาความปลอดภัย (Protective Service) เช่น งานตำรวจ และงานดับเพลิง เป็นต้น

๓. งานเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม (Social Welfare Service) เช่น การจัดให้มีหน่วยสาธารณสุข การจัดให้มีศูนย์เยาวชน การจัดให้มีสถานสงเคราะห์เด็ก คนชรา และคนพิการ การจัดให้มีห้องสมุดสำหรับประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

๔. งานเกี่ยวกับการพาณิชย์ของท้องถิ่น (The Trading or Commercial Service) งานประเภทนี้เป็นกิจการที่ให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งหากปล่อยให้เอกชนเข้ามาดำเนินการอาจไม่ได้รับผลดีเท่าที่ควร เช่น การจัดตั้งสถานธนาณูปถัมภ์ การจัดตลาด การจัดบริการเดินรถและกิจการต่างๆ ที่มีรายได้ เป็นต้น^๗

ดังนั้น การให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด เป็นการบริการสาธารณะในเชิงรุกที่เข้าถึงผู้รับบริการทุกหลังคาเรือน ด้วยสภาพของพื้นที่เป็นเกาะ มีสภาพพื้นที่สูงๆ ต่ำๆ บางส่วนของพื้นที่ต้องสัญจรทางเรือในการเข้าถึงพื้นที่ ดังนั้น การให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูดจะรอคอยให้ประชาชนเข้ามาเพื่อรับการบริการที่สำนักงานคงเป็นการไม่สะดวกแก่ประชาชนในท้องถิ่น การบริการเชิงรุกจึงเป็นอีกหนึ่งช่องทางในการให้บริการของประชาชนในท้องถิ่น จึงทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความพึงพอใจต่อการบริการขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูดอยู่ในระดับมากที่สุด

บรรณานุกรม

โกวิทย์ พวงงาม. การปกครองส่วนท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, ๒๕๕๙.

ชูวงศ์ ฉายะบุตร. ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการกระจายอำนาจแก่ท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๓๘.

ประทาน คงฤทธิศึกษากร. “ทฤษฎีการปกครองท้องถิ่น”. ในเอกสารการศึกษา สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๖.

^๗ ชูวงศ์ ฉายะบุตร, ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการกระจายอำนาจแก่ท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘ – ๑๙.

ความพึงพอใจของผู้รับบริการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกูด ๒๕๓

ระเบียบสำนักงานนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติราชการเพื่อประชาชนของหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๓๒.

ประกาศ ณ วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๓๒ โดยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี.

World Bank, Strengthening Local Government in Sub-Saharan Africa. EDI Policy Seminar
Report No. 21. Washington, D.C., The World Bank, 1989.

แนวทางการพัฒนาสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์

The Approach for the Sub-district Tambon Council's Roles in Empowering the Community in Nakhonsawan Province

วรภพ วงศ์รอด

Varapop Wongrod

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ประเทศไทย

Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University, Thailand

E-mail: viratwongrod_4@hotmail.com

Received : July 13, 2019

Revised : July 16, 2020

Accepted : August 10, 2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพ บทบาทของสภาองค์กรชุมชนและแนวทางการพัฒนา บทบาทสภาองค์กรชุมชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ โดยการ ศึกษาวิจัยเชิงปริมาณและการศึกษาเชิงคุณภาพ ประชากรกลุ่มตัวอย่างสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบล ใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม การถอดบทเรียนและการจัดประชุม เชิงปฏิบัติการ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติและวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า สถานภาพความเข้าใจในบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบล ได้แก่ ด้านการ จัดเวทีกลางปรึกษาหารือแก้ไขปัญหาชุมชนท้องถิ่น ด้านประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในชุมชน และท้องถิ่นและด้านการเชื่อมโยงการทำงานอยู่ในระดับมาก และด้านการส่งเสริมและสนับสนุนอยู่ใน ระดับน้อย ส่วนบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในตำบล ได้แก่ การมีส่วนร่วมเวทีปรึกษาหารือเกี่ยวกับการบริหารงานสภาองค์กรชุมชน การดำเนินการประสานงานกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมเสนอแนะปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาหรือความต้องการ ของประชาชนต่อหน่วยงานในท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก และการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุน ความรู้สมาชิกองค์กรชุมชน การดำเนินงานโครงการ/กิจกรรม การแสดงความคิดเห็นและร่วมหารือต่อการ ดำเนินกิจกรรมหรือโครงการ กลไกการรับฟังปัญหาและเสนอปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนต่อองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ในขณะที่การประสานงานและดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานใน ท้องถิ่นอยู่ในระดับน้อย ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนในการบริหาร จัดการร่วมกับภาคีเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

บทเรียนและแนวทางการพัฒนาสภาองค์กรชุมชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากสภาองค์กรชุมชนตำบล ๓ แห่ง ใช้กลไกสภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นเวทีปรึกษาหารือ การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ และเสนอแนวทางแก้ปัญหาต่อหน่วยงานในท้องถิ่น เน้นกระบวนการแก้ปัญหาเชิงพื้นที่และเชิงประเด็น เช่น การจัดการตลาดชุมชน การจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน และการจัดการป่าชุมชน เป็นต้น สำหรับแนวทางการพัฒนาบทบาทสภาองค์กรชุมชน (๑) กำหนดนโยบายร่วมกับองค์กรท้องถิ่นและท้องที่ สร้างจุดร่วมความคิด อุดมการณ์ และการทำงานร่วมกันในโครงการร่วมกัน (๒) จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายต่อองค์กรท้องถิ่นและองค์กรในระดับพื้นที่ (๓) การพัฒนาศักยภาพสภาองค์กรชุมชนเพื่อเป็นพลังในการจัดการตนเองร่วมกันของตำบล (๔) สภาองค์กรชุมชนเป็นจุดเชื่อมพลังในชุมชนท้องถิ่นเน้นการทำงานเชิงพื้นที่และเชิงประเด็น (๕) การพัฒนาความร่วมมือ ข้อตกลง สร้างวัฒนธรรมการพัฒนาที่เน้นเชิงพื้นที่หรือเชิงประเด็น (๖) การพัฒนาศักยภาพสภาองค์กรชุมชนในด้านการบริหารจัดการและการปฏิบัติการ

คำสำคัญ: สภาองค์กรชุมชน; แนวทางการพัฒนา; บทบาทของสภาองค์กรชุมชน;
การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

Abstract

This research aims to study the status and role of the council of sub-district community organization and the role development approach of the council for sub-district community organization in strengthening community in the areas of Nakhon Sawan province. It is a combination of quantitative research and qualitative research. The sample group was selected from the members of council of community sub-district organization in Nakhon Sawan province. The questionnaire, group discussion, lessons learned, and a workshop were used as tools data collection. The gathered data were analyzed by statistical methods and content analysis technique.

The study indicated that status of the understanding of the role of the council of sub-district community organizations found that aspects of the cooperation with the authorities in the community and the linkage of working were noted at high level, whereas aspect of promotion and supporting was rated at a low level. The role of the council of sub-district community organizations in promoting strengthening of community in sub-districts, Including participation on discussions about the administration of the council community organizations, the coordinated action with relevant agencies and to contribute the problem and solutions the problems, to provide for the

public with local agencies were found in high level. While participation in the promotion and support the knowledge of community organization members, participation in the projects or activities, show your comment and discuss joint activities or project, participation as a mechanism to listen to the problems and issues related to the proposed community organizations, and coordination and co-operation with the local authorities were found at least level, and barriers in the implementation of the enterprise community management exposes associate with a network of government agencies, the local government as a whole were ranked at moderate level.

Lessons and approach of development of community-based organizations to be strengthened in three areas as a mechanism driven by the role of the consulting stag, coordination with other agencies and solve the problems of the delay for local residents With an emphasis on problem solving and spatial issues, for example management of the community market, the welfare fund management community, forest management, community forest management etc. The approaches for the development of the role of the council of community organizations: (1) Policy making with local residents and local organizations to create a common ideology, ideas and work together. (2) Preparation policy recommendations for local residents and local organizations. (3) Development capacity of community organizations to manage their power-sharing. (4) Making the Council a community organization in the spatial and functional issues in community. (5) Development of cooperation, agreement, and develop a culture that emphasizes space and commercial issues. (6) Development capacity of community organizations in the management and operations.

Keywords : Sub-district council; Development guidelines;

Sub-district council's roles; Empowering the community

บทนำ

การพัฒนาประเทศใน ๕ ทศวรรษที่ผ่านมา ภาครัฐมีบทบาทความสำคัญในการแก้ไขปัญหาของประเทศ โดยเน้นกระบวนการทำงานที่รวดเร็ว อาศัยขั้นตอนการวางแผน การปฏิบัติงาน การติดตาม และประเมินผล ทำให้ปิดช่องทางการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ส่งผลให้ปัญหาของชุมชนท้องถิ่นไม่ได้รับการแก้ไข อีกทั้งการสร้างค่านิยมการพึ่งพารัฐมากกว่าการพึ่งพาตนเอง ภาครัฐจึงกลายเป็นผู้จัดสวัสดิการสังคมแทนชุมชนแทบทั้งหมด เป็นเหตุให้ความเป็นชุมชนค่อย ๆ สูญสลายไป^๑ ในขณะที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ กำหนดกรอบการพัฒนาและทิศทางการพัฒนาที่มุ่งสู่การเปลี่ยนผ่านจากประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง มีความมั่นคง และยั่งยืน สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ระยะยาว “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ของประเทศ ลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรม ในทางเศรษฐกิจและสังคม การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ ผู้ด้อยโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพ ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้^๒ แต่ด้วยปัญหาสังคมซับซ้อน ภาครัฐอ่อนแอขาดธรรมาภิบาล อำนาจรัฐถูกใช้เพื่อผลประโยชน์ของคนบางกลุ่ม ความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนและระหว่างประชาชนกับประชาชนมีช่องว่างมากขึ้น

ดังนั้น การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ท้องที่ ชุมชน และสถาบันการศึกษา มีการจัดการทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ ใช้พื้นที่กลางเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมหาแนวทางแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง โดยที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์อันดีภายในชุมชน มีการสรรหาผู้นำที่เป็นทางการโดยไม่ต้องเกิดการแข่งขันก่อให้เกิดความขัดแย้งแตกแยก เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในการร่วมกันพัฒนาชุมชนท้องถิ่น^๓ ซึ่งพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ ที่ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาและมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑ มีเจตนารมณ์ในการส่งเสริมให้ชุมชนสังคมรากฐานเกิดความเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืนระยะเวลากว่าทศวรรษสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้วางแนวทางสำคัญในการขับเคลื่อนและพัฒนางานของสภาองค์กรชุมชนตำบลโดยมุ่งเน้นให้เครือข่ายองค์กรชุมชนในระดับจังหวัด ดำเนินการรวบรวม

^๑ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, **ชุมชนนิยม : ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ชัคเชสมิเดีย จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๙๓ – ๙๔.

^๒ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.nesdb.go.th [๒๔ กันยายน ๒๕๖๐].

^๓ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, **สภาองค์กรชุมชน รวมพลังสร้างความเข้มแข็งของชุมชน**, เอกสารประกอบงานมหกรรมวิถีพลังไท ๒ วันที่ ๑๓-๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ ณ สวนอัมพร, กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.

และรับรองข้อมูลชุมชนร่วมกันในเวทีประชุมระดับหมู่บ้านตำบล โดยอาศัยสภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นเวทีเชื่อมโยงงานพัฒนาด้านต่างๆ ของชุมชน เกิดการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและกฎหมายที่เกี่ยวข้องรวมถึงพัฒนาพื้นที่เรียนรู้สภาองค์กรชุมชนตำบลเพื่อการขยายผลโดยมีพื้นที่ที่แต่ละภูมิภาคได้วางเป้าหมายร่วมกันจากฐานงานพัฒนาเดิมในแต่ละจังหวัดและจากพื้นที่ที่เห็นว่ามีความเหมาะสมในการพัฒนาด้านต่างๆ เน้นความพร้อมและสนใจที่จัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล ทั้งนี้ พบว่า กลไกการขับเคลื่อนเพื่อเพิ่มพลังอำนาจ (Empowerment) ให้กับประชาชนยังขาดการส่งเสริมจัดตั้งการสื่อสารสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง อีกทั้งการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านกฎหมายและการจัดระบบงานสนับสนุนภายในของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) รองรับ

แนวทางการพัฒนาบทบาทสภาองค์กรชุมชนตำบลในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน^๔ จำเป็นต้องอาศัยองค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมและสนับสนุน โดยสภาองค์กรชุมชนตำบลมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการของประชาชนและปัญหาต่อหน่วยงานในท้องถิ่น ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญคือการสร้างความเข้าใจให้กับคนในตำบลยอมรับสภาองค์กรชุมชนตำบลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนงบประมาณในการทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบล ทั้งนี้สภาองค์กรชุมชนตำบลจำเป็นต้องทำงานเชิงรุกมีการสรุปบทเรียนอย่างสม่ำเสมอ การพัฒนาศักยภาพในการทำงานให้เกิดความเชี่ยวชาญการจัดเวทีประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการวางแผน การดำเนินงาน การติดตาม และประเมินผล อีกทั้งเพิ่มศักยภาพในการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ และการวางแผนด้วยเจตนารมณ์ อุดมการณ์สภาองค์กรชุมชนตำบลการตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลเพื่อแก้ปัญหาสาธารณะที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นเครื่องมือในการทำงานพัฒนาเชิงประเด็นเน้นการจัดทำข้อมูลมีนักวิชาการนักพัฒนาเอกชน เข้าเสริมศักยภาพสภาองค์กรชุมชนตำบลยอมรับเป็นแนวทางในการพัฒนาที่สอดคล้องกับหลักการ ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นในด้านต่างๆ **ประการแรก** การแสวงหาเครื่องมือเพื่อต่อสู้กับความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคม **ประการที่สอง** กฎหมายให้การรองรับต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนมากยิ่งขึ้น **ประการที่สาม** ความบกพร่องของระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน **ประการที่สี่** ข้อจำกัดของหน่วยงานราชการโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดจนขาดความยืดหยุ่นในการบริการสาธารณะ และ **ประการสุดท้าย** บทเรียนจากการเติบโตของภาคประชาสังคมในการเข้ามามีบทบาทต่อการเสริมสร้างกระบวนการทางการเมืองภาคพลเมือง

^๔ สุธิดา บัวสุขเกษม, “แนวทางการพัฒนาบทบาทของสภาองค์กรชุมชนในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนกรณีศึกษาตำบลหนองประดู่ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔).

^๕ ไททัศน์ มาลา และคณะ, “บทบาทในการทำงานร่วมกันระหว่างสภาองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”, วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาเขตขอนแก่น ในพระบรมราชูปถัมภ์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๕๕), หน้า ๓๓-๓๖.

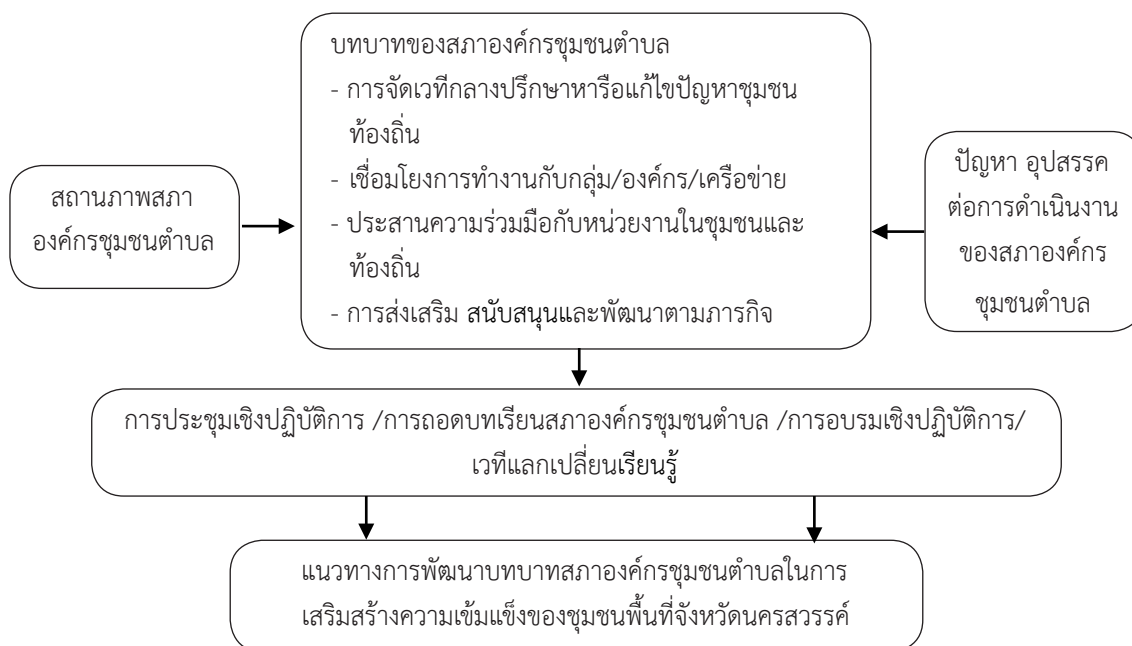
จังหวัดนครสวรรค์มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลจำนวน ๙๑ แห่งการดำเนินงานตามภารกิจ และหน้าที่ที่กำหนดในพ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน พ.ศ.๒๕๕๑ ในการสร้างกลไกความร่วมมือกับภาคีพัฒนา ในท้องถิ่นเพื่อการแก้ปัญหาของชุมชนในการฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่ดันทากิน และ ทรัพยากรธรรมชาติเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นต่อโครงการของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนมีการดำเนินการ มากน้อยแตกต่างกัน ดังนั้น การรับรู้ การตระหนักต่อสภาพและบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบล ในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ตลอดจนแนวทางการพัฒนาบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลต่อการ แก้ปัญหาในชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างไรและมีพื้นที่ต้นแบบที่ใช้สภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นกลไกสร้างการ เรียนรู้ พัฒนาต่อยอดในการจัดการปัญหาเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่ในเชิงรูปธรรมจึงนำมาสู่การวิจัย ในครั้งนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพและบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ชุมชนในพื้นที่ของจังหวัดนครสวรรค์

๒. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตเนื้อหา เนื้อหาที่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปผู้ให้ข้อมูล สถานภาพสมาชิกชมรมชมชนตำบล ความเข้าใจในบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง การดำเนินงานตามบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบล ปัญหาและอุปสรรคที่มีผลกระทบต่อบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ส่วนเนื้อหาข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ แนวทางการพัฒนาสภาองค์กรชุมชนตำบลจากการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ การถอดบทเรียนสภาองค์กรชุมชนตำบลต้นแบบ การพัฒนาบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อแนวทางการพัฒนาบทบาทสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

๒. ขอบเขตด้านพื้นที่ สภาองค์กรชุมชนตำบลในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๙๑ แห่ง โดยศึกษาจากฐานข้อมูลการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดนครสวรรค์ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๑ – ๒๕๕๙ ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และการดำเนินกิจกรรมของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นต้นแบบโดยคัดเลือกแบบเจาะจงจากสภาองค์กรชุมชนตำบลที่มีกิจกรรมต่อเนื่องมีผลการดำเนินงานที่ชัดเจน จำนวน ๓ แห่ง คือสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาดิน สภาองค์กรชุมชนตำบลสระแก้ว และสภาองค์กรชุมชนตำบลวังบ่อ

๓. ขอบเขตประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลโดยเลือกแบบเจาะจงจากผู้ให้ข้อมูลที่เป็นตัวแทนสภาองค์กรชุมชนตำบล ๆ ละ ๔ คน ประกอบด้วย ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบล เลขาธิการสภาองค์กรชุมชนตำบลสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลที่เป็นผู้แทนกลุ่ม/ชุมชน และสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งหมดจำนวน ๓๖๕ คน

วิธีการดำเนินการวิจัย

๑. ระเบียบวิธีวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน(Mixed Method) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ

๒. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๙๑ แห่ง จากฐานข้อมูลการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ (พ.ศ. ๒๕๕๑ – ๒๕๕๙) ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

กลุ่มตัวอย่าง คือ สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์โดยเลือกแบบเจาะจงจากผู้ให้ข้อมูลที่เป็นตัวแทนสภาองค์กรชุมชนตำบล ๆ ละ ๔ คน ประกอบด้วย ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลเลขาธิการสภาองค์กรชุมชนตำบลสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลที่เป็นผู้แทนกลุ่ม/ชุมชน และสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งหมดจำนวน ๓๖๕ คน

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๑ การรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปผู้ตอบและข้อมูลการดำเนินงานสภาองค์กรชุมชนตำบลสถานภาพและบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบล การดำเนินงานตามบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในตำบล และปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลทั้งนี้ ได้ทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คำนวณหาค่าความเที่ยงตรง และค่าความน่าเชื่อถือโดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ๓๐ คน จากสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลในพื้นที่จังหวัดชัยนาท และนำแบบทดสอบมาวิเคราะห์หาค่าความน่าเชื่อถือ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของ Cronbach's Alpha Coefficient^๖ ผลการวิเคราะห์ปรากฏว่า ค่าความเชื่อมั่นของข้อคำถามเท่ากับ ๐.๘๘๔๙ ซึ่งแสดงว่ามีความเชื่อมั่นในระดับสูง

๓.๒ การรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การสนทนากลุ่มระดมความคิดการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลในจังหวัด การถอดบทเรียนสภาองค์กรชุมชนตำบลต้นแบบ ๓ แห่ง ที่มีกิจกรรมการพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนใน ๓ ด้าน คือด้านการจัดการตลาดชุมชน การจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน และการจัดการป่าชุมชนการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งนี้ตรวจสอบข้อมูลตามหลักการของการวิจัยในเชิงคุณภาพใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)^๗ จากแหล่งที่มาของข้อมูลแต่ละด้าน คือ การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) และด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) ทุกครั้งที่มีการรวบรวมข้อมูลจากการซักถามกับผู้ให้ข้อมูลหลักไปพร้อม ๆ กับการรวบรวมข้อมูล อาศัยการซักถาม การแลกเปลี่ยนคำถาม แยกแยะข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ตามเนื้อหา พร้อมกับดูความเพียงพอและสมบูรณ์ของข้อมูล โดยนำมาเปรียบเทียบกับกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

^๖ สัตตาวัลย์ เพชรโรจน์ และ อัจฉรา ชานีประศาสน์, *ระเบียบวิธีการวิจัย*, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดีการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓๑.

^๗ สุภากร จันทวานิช, *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๓๓-๓๔.

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ มีขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๑. นำแบบสอบถามที่รวบรวมข้อมูลได้ มาประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ ช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลและใช้สถิติเชิงพรรณนา วิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลโดยการแจกแจงความถี่ นำเสนอข้อมูลเป็นค่าร้อยละ

- คำถามเกี่ยวกับความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลและการดำเนินงานตามบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กำหนดน้ำหนักของเกณฑ์การให้คะแนน การคำนวณระดับคะแนนเฉลี่ย เป็น ๒ ระดับ ดังนี้

คำตอบ	ค่าคะแนน
เข้าใจ/ ทำ	๑
ไม่เข้าใจ/ ไม่ทำ	๐

ในส่วนนี้เกณฑ์การแบ่งระดับความเข้าใจ แบ่งเป็น ๒ ระดับ ได้แก่ ระดับน้อย คะแนนน้อยกว่าค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) และระดับมากคะแนนมากกว่าค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ทั้งนี้ เมื่อได้ค่าร้อยละของระดับความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลและการดำเนินงานตามบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนแต่ละข้อคำถามแล้วนำค่าร้อยละมารวมกัน เพื่อหาค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) โดยภาพรวมในแต่ละด้าน เพื่อวัดระดับความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลและการดำเนินงานตามบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

- คำถามระดับปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นคำถามลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ๕ ระดับ ได้แก่ ระดับมากที่สุด ระดับมาก ระดับปานกลาง ระดับน้อย และระดับน้อยที่สุด ในส่วนนี้ได้ใช้เกณฑ์การคำนวณ ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ช่องความกว้างของชั้น} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{๕ - ๑}{๕} = ๐.๘๐ \end{aligned}$$

ระดับคะแนนเฉลี่ยของระดับปัญหาและอุปสรรคส่งผลกระทบต่อบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนมีชั้นของคะแนนเป็นเกณฑ์ในการให้คะแนนดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๔.๒๑-๕.๐๐	ระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย ๓.๔๑-๔.๒๐	ระดับมาก
ค่าเฉลี่ย ๒.๖๑-๓.๔๐	ระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย ๑.๘๑-๒.๖๐	ระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐-๑.๐๘	ระดับน้อยที่สุด

๒. การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาบทบาทสภาองค์กรชุมชนตำบล การพัฒนาศักยภาพ และองค์ความรู้จากสภาองค์กรชุมชนตำบลต้นแบบในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาจากการสนทนากลุ่ม การถอดบทเรียน และการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยทำการสรุปเป็นประเด็นตามกรอบแนวคิดการวิจัย ด้วยการวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

๑. สถานภาพและบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนใน ๓ ประเด็น พบว่า

๑.๑ ความเข้าใจในบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๐๔ ($\bar{X} = ๑.๐๔$) เมื่อเทียบค่าเฉลี่ยแต่ละด้าน พบว่า ด้านการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในชุมชนและท้องถิ่นและด้านการเชื่อมโยงการทำงานกับกลุ่มองค์กรและเครือข่ายอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๑.๐๖$) ส่วนด้านการจัดเวทีกลางปรึกษาหารือแก้ไขปัญหาชุมชนท้องถิ่นอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = ๑.๐๔$) ในขณะที่ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของสภาองค์กรชุมชนตำบลอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = ๐.๙๘$) เช่นเดียวกัน

๑.๒ การดำเนินงานตามบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๑๖ ($\bar{X} = ๑.๑๖$) เมื่อเทียบค่าเฉลี่ยแต่ละด้าน พบว่า ด้านดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๑.๒๔$) ด้านมีส่วนร่วมในเวทีปรึกษาหารือเกี่ยวกับการบริหารงานสภาองค์กรชุมชนตำบลอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๑.๑๘$) ด้านมีส่วนร่วมในการเสนอแนะปัญหาแนวทางการแก้ไขปัญหา หรือความต้องการต่อหน่วยงานในท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๑.๑๗$) ด้านมีส่วนร่วมในกลไกการรับฟังปัญหาเพื่อสนองปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = ๑.๑๕$) ด้านมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนความรู้แก่สมาชิกองค์กรชุมชน ด้านมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรม และด้านมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและร่วมหารือต่อการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = ๑.๑๔$) ในขณะที่ด้านมีส่วนร่วมในการประสานงานและดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานในท้องถิ่นอยู่ในระดับน้อยเช่นเดียวกัน ($\bar{X} = ๑.๑๒$)

๑.๓ ระดับปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งต่อชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๖๓$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการบริหารจัดการสภาองค์กรชุมชนตำบลอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๖๗$) ด้านการดำเนินกิจกรรมและการทำงานสภาองค์กรชุมชนตำบลอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๖๓$) ด้านการทำงานร่วมกับกลุ่ม องค์กรชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๗๔$) ในขณะที่ด้านการจัดการประชุมหรือจัดเวทีปรึกษาหารืออยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = ๒.๕๑$)

๒. บทเรียนและแนวทางการพัฒนาบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนของสภาองค์กรชุมชนตำบล ๓ แห่ง พบว่า (๑) การจัดการตลาดชุมชน โดยสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาดิน ใช้เวทีพูดคุยปรึกษาหารือสภาพและสาเหตุปัญหาแนวทางการจัดการโดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมคิดตัดสินใจ ในนโยบายที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนพัฒนาพื้นที่จำหน่ายผลผลิตพัฒนากลุ่มอาชีพ สร้างความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ในตำบลยกระดับแหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรม พัฒนาศักยภาพผู้นำ ประชาชน เด็กและเยาวชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว และทำผังแหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมสื่อประชาสัมพันธ์ ถอดบทเรียนครัวตำบล จัดตั้งตลาดชุมชนหน้าวัดเขาดินได้เป็นพื้นที่สร้างรายได้และแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน จากความร่วมมือของวัดเขาดินได้ องค์กรบริหารส่วนตำบลเขาดิน สภาองค์กรชุมชนตำบลเขาดิน กำนันผู้ใหญ่บ้าน และหน่วยราชการในพื้นที่ ตลาดชุมชน หรือ ตลาดประชารัฐ ท้องถิ่นสุขใจ หรือ “ตลาดเจ้าคะ” ยกระดับเป็นตลาดต้องชมแห่งที่ ๒ ของจังหวัดนครสวรรค์ในปัจจุบัน (๒) การจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนโดยสภาองค์กรชุมชนตำบลสระแก้วจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนในปี ๒๕๕๒ การจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนเน้นการมีส่วนร่วมด้วยคัดเลือกตัวแทนหมู่บ้านละ ๔ คน ทำหน้าที่ประสานงานการดำเนินงาน การคัดเลือกคณะกรรมการบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชน และในปี ๒๕๕๓ สภาองค์กรชุมชนตำบลสระแก้วได้เริ่มเข้ามามีบทบาทส่งเสริม อบรมให้ความรู้แก่คณะกรรมการบริหารกองทุนฯ การจัดทำระเบียบการจัดทำสมุดเงินฝากออมทรัพย์กองทุนสวัสดิการชุมชน การปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีรับ-จ่ายเงิน การจัดทำเอกสารการเบิกจ่ายเงินสวัสดิการ และการจัดทำฐานข้อมูลสมาชิกกองทุนฯ แนวทางการพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชน เน้นการระดมความคิดวิเคราะห์ปัญหาการจัดทำแผนและแนวทางการดำเนินงาน การรับรององค์กรสวัสดิการชุมชน พัฒนาเป็นธนาคารชุมชน การขอรับเงินสมทบจากรัฐบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล การส่งเงินสมทบแทนผู้ด้อยโอกาส การปรับปรุงแก้ไขระเบียบข้อตกลงระหว่างกองทุนสวัสดิการชุมชนกับธนาคารชุมชนเกี่ยวกับส่วนแบ่งดอกเบี้ยการปล่อยเงินกู้ (๓) การจัดการป่าชุมชนโดยสภาองค์กรชุมชนตำบลวังบ่อเกิดเวทีกลางในการเสนอปัญหาและความต้องการของประชาชน ในปลายปี ๒๕๕๗ ที่ประชุมวิเคราะห์สภาพปัญหาตำบลร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น อำเภอ และจังหวัด ในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ พบว่าเกิดการบุกรุกแนวป่าชุมชน การลักลอบเข้าใช้ประโยชน์ในช่วง

ปิดป่า แนวป่าชุมชนไม่ชัดเจนการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนไม่จริงจัง จึงจัดทำโครงการวังบ่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบวชป่า พัฒนาพื้นที่ป่าเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจากความร่วมมือของสภาองค์กรชุมชนตำบล คณะกรรมการป่าชุมชน ครูและนักเรียน ผู้นำศาสนา ผู้นำท้องถิ่น และภาครัฐส่งผลให้ป่าชุมชนในตำบลวังบ่อ ๓ แห่ง ได้แก่ ป่าชุมชนโคกสะอาด ป่าชุมชนอุดมพัฒนา และป่าชุมชนเขานางแก้วกลับมาอุดมสมบูรณ์ เกิดแนวทางปฏิบัติในการจัดการป่าชุมชนเชิงรูปธรรม เช่น ปักหลักเขตป่าชุมชน สร้างกฎกติกา ปลูกป่าทดแทน เป็นต้น

สำหรับแนวทางการพัฒนาบทบาทสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้มีการกำหนดแนวทางที่สำคัญ ดังนี้ (๑) กำหนดนโยบายร่วมกับองค์กรท้องถิ่นและท้องที่ สร้างจุดร่วมความคิด อุดมการณ์และการทำงานร่วมกันในโครงการร่วมกัน (๒) จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายต่อองค์กรท้องถิ่นและองค์กรในระดับพื้นที่ (๓) การพัฒนาศักยภาพสภาองค์กรชุมชนตำบลเพื่อเป็นพลังในการจัดการตนเองร่วมกันของตำบล (๔) สภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นจุดเชื่อมพลังในชุมชนท้องถิ่นเน้นการทำงานเชิงพื้นที่และเชิงประเด็น (๕) การพัฒนาความร่วมมือ ข้อตกลง สร้างวัฒนธรรมการพัฒนาที่เน้นเชิงพื้นที่หรือเชิงประเด็น (๖) การพัฒนาศักยภาพสภาองค์กรชุมชนตำบลในด้านการบริหารจัดการ และการปฏิบัติการ

อภิปรายผล

๑. สถานภาพและบทบาทสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ ข้อค้นพบจากการวิจัยพบว่า

๑.๑ การความเข้าใจในบทบาทสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยเฉพาะการส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์กรชุมชน การจัดเวทีกลางปรึกษาหารือแก้ไขปัญหาชุมชนท้องถิ่นอยู่ในระดับน้อย ส่วนการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในชุมชนและท้องถิ่น และการเชื่อมโยงการทำงานกับกลุ่มองค์กรเครือข่ายมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะบทบาทสภาองค์กรชุมชนตำบลในฐานะเป็นกลุ่ม องค์กรชุมชนรวมตัวกันในระดับพื้นที่ช่วยสะท้อนปัญหาในระดับล่างจำเป็นต้องประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนและท้องถิ่น อีกทั้งการทำงานต้องเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรและเครือข่ายในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ส่วนการส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของสมาชิกและการจัดเวทีกลางปรึกษาหารือแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่นั้นสร้างความสับสนในบทบาทภารกิจและหน้าที่การจัดเวทีประชาคม การประชุมต่าง ๆ ซึ่งสมาชิกที่เป็นตัวแทนสภาองค์กรชุมชนตำบลเข้าร่วมอยู่แล้ว สอดคล้องกับการศึกษาของนิภาภัทร เกสรมาศ^{๑๙}

^{๑๙} นิภาภัทร เกสรมาศ, “บทบาทสภาองค์กรชุมชนกับการพัฒนาท้องถิ่น ศึกษากรณีสภาองค์กรชุมชนตำบลปริกอำเภอสระเดา จังหวัดสงขลา”, รายงานการศึกษานิพนธ์, รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (การปกครองท้องถิ่น), บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔.

เกี่ยวกับบทบาทสภาองค์กรชุมชนตำบลกับการพัฒนาท้องถิ่น พบว่า บทบาทการทำงานเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณะร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ การจัดเวทีประชุมเพื่อปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันการจัดทำข้อมูลพื้นฐานและปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้กลุ่มองค์กรประชาชนมีความเข้มแข็ง ประชาชนในชุมชนมีประสบการณ์ในการพัฒนาท้องถิ่นด้วยตนเอง และการยกระดับการพึ่งพาตนเองของชุมชน จำเป็นต้องต้องอาศัยการสร้างการเรียนรู้ของแกนนำชุมชน การปลูกจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อส่วนร่วมโดยเฉพาะการเข้าใจต่อบทบาทภารกิจและหน้าที่ของสภาองค์กรชุมชนตำบล

๑.๒ การดำเนินงานตามบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนข้อค้นพบจากการวิจัย พบว่า ส่วนใหญ่ดำเนินงานด้านการส่งเสริมและสนับสนุนความรู้สมาชิกองค์กรชุมชนด้านการดำเนินงานโครงการและกิจกรรม ด้านการแสดงความคิดเห็นและร่วมหารือต่อการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการ ด้านกลไกการรับฟังปัญหาเพื่อเสนอปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และด้านการประสานงานและดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานในท้องถิ่นอยู่ในระดับน้อย ในขณะที่ดำเนินงานด้านเวทีปรึกษาหารือเกี่ยวกับการบริหารงานสภาองค์กรชุมชนตำบล ด้านดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ และการเสนอแนะปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาหรือความต้องการของประชาชนต่อหน่วยงานในท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะการดำเนินงานตามประเด็นดังกล่าวเป็นไปตามภารกิจแห่ง พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ จำเป็นต้องรู้ถึงรายละเอียดและเป้าหมายที่แท้จริงของสภาองค์กรชุมชนตำบลแต่ด้วยการประชาสัมพันธ์น้อย ขาดการสื่อสาร อีกทั้งผลงานเชิงรูปธรรมจากการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลยังไม่หลากหลาย ดังนั้น สภาองค์กรชุมชนตำบลจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในด้านการส่งเสริมและสนับสนุนความรู้สมาชิกการดำเนินงานโครงการและกิจกรรม การแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการ สร้างกลไกการรับฟังปัญหาต่อองค์กรท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน ตลอดจนการประสานงานและดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานในท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับไชยา กุฎาการ^๑ ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดสระแก้วในการดำเนินงานตามภารกิจแห่ง พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชน พ.ศ.๒๕๕๑ พบว่า สภาองค์กรชุมชนตำบลเข้าใจในภารกิจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลในการดำเนินงานตามภารกิจแห่ง พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชน พ.ศ.๒๕๕๑ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น การส่งเสริม สนับสนุน และการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน การมีส่วนร่วมและการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่สมาชิก

^๑ไชยา กุฎาการ, “การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดสระแก้วในการดำเนินงานตามภารกิจของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช ๒๕๕๑”, วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๗) : ๒๓๓-๒๓๗.

สภาองค์กรชุมชนตำบลและประชาชนให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปฏิบัติการกิจของสภาองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคต

๑.๓ ระดับปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนข้อค้นพบจากการวิจัย พบว่า ปัญหาด้านการบริหารจัดการสภาองค์กรชุมชนตำบล ด้านการดำเนินกิจกรรมและการทำงานสภาองค์กรชุมชนตำบล และด้านการทำงานร่วมกับกลุ่ม องค์กรชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า การดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งมีการดำเนินงานได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่เพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงและสนองตอบต่อชุมชนและท้องถิ่นบนฐานคนในชุมชนจัดการตนเอง การกำหนดทิศทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการเกิดการแก้ไขปัญหาย่างเป็นรูปธรรมเพื่อขับเคลื่อนสู่ชุมชนที่เข้มแข็งที่เกิดจากความเข้าใจในระเบียบและกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับสภาองค์กรชุมชนตำบล ระบบงบประมาณ การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับโกวิท พวงงาม^{๑๐} ได้วิเคราะห์ แนวคิดหลักการ สภาพการดำรงอยู่ การดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานสภาองค์กรชุมชนตำบลพบว่า

ประการแรก ปัญหาการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลส่วนใหญ่มีปัญหาและอุปสรรคในความไม่เข้าใจระเบียบกฎเกณฑ์ การจัดแจ้งเพื่อจัดตั้งชุมชนและสภาองค์กรชุมชนตำบลโดยเฉพาะขั้นตอนการจัดแจ้งซึ่งมีความจำเป็นต้องสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องสภาองค์กรชุมชนตำบล ที่ผู้นำชุมชนทุกกลุ่มต้องประชาสัมพันธ์ในกลุ่ม องค์กรชุมชนทุกกลุ่มทราบ นอกจากนี้ ยังพบว่า ประเด็นการริบเร่งการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลในบางพื้นที่ ทำให้การปฏิบัติการกิจตามหน้าที่ของสภาองค์กรชุมชนตำบลทำได้น้อย ทั้งในแง่การจัดให้มีเวทีที่ปรึกษาหารือกันของประชาชนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการให้ความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานของรัฐทำได้น้อย

ประการที่สอง ปัญหาด้านการบริหารงบประมาณในการดำเนินงานและการเกิดขึ้นของสภาองค์กรชุมชนตำบลเมื่อกลายเป็นองค์กรที่มีกฎหมายรับรอง โดยส่วนใหญ่จึงมักจะคิดถึงเรื่องงบประมาณในการขับเคลื่อนงานตามภารกิจของสภาองค์กรชุมชนตำบล แม้จะมีประเด็นในการให้สภาองค์กรชุมชนตำบลแสวงหาความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐซึ่งสภาองค์กรชุมชนตำบลบางแห่งมีข้อจำกัด จึงทำให้ดูเหมือนว่า งบประมาณไม่มีก็ไม่สามารถขับเคลื่อนงานในระดับตำบลได้ดี

^{๑๐} โกวิท พวงงาม, “แนวทางการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนตำบลเพื่อเป็นรากฐานประชาธิปไตยท้องถิ่น”, เอกสารส่วนบุคคล หลักสูตรการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยสำหรับนักบริหารระดับสูง, (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๓), หน้า ๘๐-๘๔.

เท่าที่ควร ทั้งนี้ เพราะสภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นเรื่องใหม่ จะมีแต่ตำบลที่เข้มแข็งแล้วเท่านั้นที่ดูว่าเงินเป็นเรื่องรอง มีการระดมทุนกันเองในตำบลได้ แต่สำหรับตำบลที่ยังไม่เข้มแข็งและไม่เข้าใจเรื่องสภาองค์กรชุมชนตำบลมากพอ เงินยังคงเป็นเรื่องที่ต้องสนับสนุนให้งานขับเคลื่อนไปได้

ประการที่สาม ปัญหาด้านความสัมพันธ์ ความร่วมมือ และการประสานงานระหว่างสภาองค์กรชุมชนตำบลกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบปัญหาด้านความสัมพันธ์ ความร่วมมือและการประสานงาน ระหว่างสภาองค์กรชุมชนตำบลกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขาดความเข้าใจร่วมกับกับองค์การบริหารส่วนตำบลถึงบทบาทภารกิจของสภาองค์กรชุมชนตำบล เช่น ในเรื่องของการจัดทำแผนพัฒนาของชุมชนที่ทั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลยังขาดการประสานงานกันในการจัดทำแผนร่วมกัน ตลอดจนยังไม่มีผลักดันแผนของสภาองค์กรชุมชนตำบลเข้าสู่การจัดทำแผนขององค์การบริหารส่วนตำบลอย่างชัดเจน

และประการที่สี่ ปัญหาด้านความรู้ ความเข้าใจของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบล พบว่า ผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่นและบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลหลายแห่งยังไม่ได้รู้ถึงการมี พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ โดยเฉพาะบุคลากรในระดับปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่มีรู้ถึงการมีสภาองค์กรชุมชนตำบลเกิดขึ้นในพื้นที่ และมีความเข้าใจว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถที่จะสนับสนุนสภาองค์กรชุมชนตำบลได้เนื่องจากสภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นองค์กรที่ยังไม่มีกฎหมายให้การรองรับ อีกทั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลเองก็ยังไม่มีความชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทภารกิจหรืออำนาจหน้าที่ของตนเอง

๒. แนวทางการพัฒนาบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งข้อค้นพบจากการวิจัย พบว่า บทเรียนของสภาองค์กรชุมชนตำบล ๓ แห่งที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาได้ใช้กลไกสภาองค์กรชุมชนตำบลผ่านเวทีปรึกษาหารือการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ และการเสนอแนะปัญหาแนวทางการแก้ไขปัญหาคือหน่วยงานในท้องถิ่น เน้นกระบวนการแก้ปัญหาในเชิงพื้นที่และประเด็นอาทิ การจัดการตลาดชุมชน การจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน และการจัดการป่าชุมชน ทั้งนี้ เห็นว่าแนวทางการพัฒนาบทบาทสภาองค์กรชุมชนตำบลต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้กลไกของสภาเป็นเครื่องมือพัฒนาเชิงพื้นที่ หรือเชิงประเด็นบนพื้นฐานการรับรู้ ตระหนัก มีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาโดยอาศัยแนวทางในการดำเนินงาน ประกอบด้วย (๑) กำหนดนโยบายร่วมกับองค์กรท้องถิ่นและท้องถิ่นสร้างจุดร่วมความคิด อุดมการณ์ และทำงานร่วมกันในโครงการร่วมกัน (๒) จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายต่อองค์กรท้องถิ่น และองค์กรในระดับพื้นที่ (๓) การพัฒนาศักยภาพสภาองค์กรชุมชนตำบลเพื่อเป็นพลังในการจัดการตนเองร่วมกันของตำบล (๔) สภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นจุดเชื่อมพลังในชุมชนท้องถิ่นเน้นการทำงานเชิงพื้นที่และเชิงประเด็น (๕) การพัฒนาความร่วมมือ ข้อตกลง สร้างวัฒนธรรมการพัฒนาที่

เน้นเชิงพื้นที่หรือเชิงประเด็น (๖) การพัฒนาศักยภาพสภาองค์กรชุมชนตำบลในด้านการบริหารจัดการ และการปฏิบัติการซึ่งสอดคล้องกับ ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์^{๑๑} ได้ศึกษาการพัฒนายุทธศาสตร์ และการบริหารจัดการที่ดีเพื่อสนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถแกนนำของขบวนการองค์กรชุมชนระดับจังหวัด กรณีจังหวัดตราด พบว่า (๑) การทำงานในระดับตำบลของสภาองค์กรชุมชนตำบล ควรเปิดพื้นที่ของสภาองค์กรชุมชนตำบลให้เป็นเวทีสาธารณะและหันมาใช้ทุนทางสังคม/ภูมิปัญญาภายในท้องถิ่นเป็นฐาน ในการขับเคลื่อน (๒) การจัดประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบล ประเด็นที่หยิบยกขึ้นมาเพื่อจัดทำแผนชุมชน ควรใช้ปัญหาาร่วมของคนในตำบลเป็นตัวตั้ง สถานที่ประชุมควรใช้พื้นที่สาธารณะของตำบล ส่วนรูปแบบ การประชุมควรเป็นแบบปรึกษาหารือ (๓) การขับเคลื่อนกิจกรรมของสภาองค์กรชุมชนตำบล หน่วยในการขับเคลื่อนกิจกรรมของสภาองค์กรชุมชนตำบลควรเน้นไปที่ระดับหมู่บ้าน เวทีขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะควรเป็นไปในลักษณะของการสังเคราะห์ปัญหาและความต้องการจากระดับล่าง นอกจากนี้แล้ว จะต้องประสานงานกับภาคีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนารวมถึงการจัดทีมอาสาสมัครที่เลี้ยง เพื่อช่วยในการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนตำบล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ควรสร้างและพัฒนาพื้นที่เชิงรูปธรรมในเชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติการ พร้อมกับการพัฒนาศักยภาพสภาองค์กรชุมชนตำบลให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้การจัดการตนเอง

๒. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนการสนับสนุนกลไกการทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบล ให้สามารถเชื่อมโยงประเด็นงานต่าง ๆ ตามภารกิจของสถาบันฯ เพื่อให้เกิดเวทีร่วมในการพัฒนาพื้นที่ ระดับจังหวัด และภาค

๓. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนจัดทำหลักสูตรพัฒนาศักยภาพสภาองค์กรชุมชนตำบลในด้านการบริหารจัดการ การประสานความร่วมมือ การจัดทำแผนงานและโครงการ ตลอดจนหลักสูตรเรียนรู้ในรูปแบบเฉพาะอื่น ๆ

๔. องค์กรส่วนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐในพื้นที่ควรมีการจำบันทึก ความร่วมมือในการพัฒนาเชิงพื้นที่/เชิงประเด็นเพื่อผลักดันให้เกิดนโยบายและแนวปฏิบัติการขององค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานรัฐในพื้นที่

^{๑๑} ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, การพัฒนายุทธศาสตร์ และการบริหารจัดการที่ดี เพื่อสนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถแกนนำของขบวนการองค์กรชุมชนระดับจังหวัดกรณีจังหวัดตราด, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, ๒๕๕๓), หน้า ๖๔ – ๗๕.

๕. การสร้างเครือข่ายการพัฒนาสภาองค์กรชุมชนตำบลในระดับจังหวัด ระดับภาค เพื่อเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนและสร้างพลังในการผลักดันนโยบายสาธารณะต่อหน่วยงานในระดับที่สูงขึ้นไป

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. สภาองค์กรชุมชนตำบลควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนได้แสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานและกิจกรรมขององค์กรท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ หรือเอกชน ที่ก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น

๒. สภาองค์กรชุมชนตำบลนอกจากจัดรายงานสถานการณ์ด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในตำบลประจำปีแล้ว ควรที่จะเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน องค์กรท้องถิ่น หน่วยงานรัฐทราบเพื่อประชาสัมพันธ์สภาองค์กรชุมชนตำบล

๓. สภาองค์กรชุมชนตำบล ควรดำเนินงานนอกเหนือจากภารกิจตาม พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ในการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรมโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน/วิสาหกิจชุมชน การส่งเสริมอาชีพในชุมชน การพัฒนาคนรุ่นใหม่ การพัฒนาที่อยู่อาศัย (บ้าน) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (การจัดการที่ดิน การจัดการน้ำ การจัดการป่า) หรืออื่น ๆ

๔. สภาองค์กรชุมชนตำบล ควรมีการแสดงความคิดเห็นร่วมหารือต่อการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการที่ดำเนินงานโดยองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชน ที่มีผลกระทบชุมชนและสร้างกลไกการมีส่วนร่วมในการรับฟังปัญหาเพื่อเสนอปัญหาที่เกี่ยวข้องต่อชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ

บรรณานุกรม

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. **ชุมชนนิยม : ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทซัคเซสมีเดีย จำกัด, ๒๕๔๔.

โกวิท พวงงาม. **แนวทางการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนตำบลเพื่อเป็นรากฐานประชาธิปไตยท้องถิ่น**. หลักสูตรการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยสำหรับนักบริหารระดับสูง. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๓.

ไชยา กุฎาคาร. “การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดสระแก้วในการดำเนินงานตามภารกิจของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช ๒๕๕๑”. **วารสารการเมืองการบริหารและกฎหมาย**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๗).

ชัยยนต์ประดิษฐ์ศิลป์. **การพัฒนายุทธศาสตร์ และการบริหารจัดการที่ดี เพื่อสนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถแกนนำของขบวนการองค์กรชุมชนระดับจังหวัดกรณีจังหวัดตราด**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. ๒๕๕๓.

ไพบูลย์ มาลา และคณะ. “บทบาทในการทำงานร่วมกันระหว่างสภาองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”. วารสารบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๕).

นิภาภัทร เกสรมาศ. “บทบาทสภาองค์กรชุมชนกับการพัฒนาท้องถิ่น ศึกษากรณีสภาองค์กรชุมชน ตำบลปริก อำเภอสระเค็ด จังหวัดสงขลา”. รายงานการศึกษานิพนธ์. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (การปกครองท้องถิ่น). บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ๒๕๕๔.

ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และ อัจฉรา ชำนิประศาสน์. **ระเบียบวิธีการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์. ๒๕๔๗.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. สภาองค์กรชุมชน รวมพลังสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. **เอกสารประกอบงานมหกรรมวิถีพลังไท ๒**. วันที่ ๑๓-๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ ณ สวนอัมพร. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.

สุภางค์ จันทวานิช. **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๒.

สุธิดา บัวสุขเกษม. แนวทางการพัฒนาบทบาทของสภาองค์กรชุมชนในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาตำบลหนองประดู่ อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๕๔.

เว็บไซต์

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ. “**แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ**”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.nesdb.go.th>[๒๔ กันยายน ๒๕๖๐].

การพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑
โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC)
Curriculum Development on Learning management for the 21st century
using Professional Learning Community Approach. (PLC)

ชุลีพร สุระโชติ*

Chuleeporn Surachote

ปริญญา ทองสอน**

Parinya Thongsorn

สมสิริ สิงห์ลพ***

Somsiri Singlop

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ประเทศไทย

The Graduate School Burapha University, Thailand

Email: Chuleepornsu.chot@gmail.com

Received : July 8, 2019

Revised : August 10, 2020

Accepted : August 14, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) (๒) เพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) (๓) เพื่อประเมินคุณภาพหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต ๒ จำนวน ๓๐ คน โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย หลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) แบบทดสอบความรู้, แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้, แบบประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้, แบบประเมินความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรม PLC, แบบวัดเจตคติที่มีต่อหลักสูตรและแบบประเมินหลักสูตร สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบ t-test

* ดร.ชุลีพร สุระโชติ Dr.Chuleeporn Surachote บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ประเทศไทย

** ผศ.ดร.ปริญญา ทองสอน Assis.Prof.Dr. Parinya Thongsorn ที่ปรึกษา Advisor

*** สมสิริ สิงห์ลพ Instructor Dr.Somsiri Singlop ที่ปรึกษา Advisor

ผลการวิจัย พบว่า (๑) หลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) ประกอบด้วย เหตุผลและความสำคัญ หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้าง/เนื้อหา แนวคิดและทฤษฎี กระบวนการพัฒนาครู กิจกรรมการฝึกอบรม สื่อประกอบการฝึกอบรมและการประเมินผล ผลการประเมินหลักสูตรพบว่าทุกองค์ประกอบของหลักสูตรมีคุณภาพอยู่ในระดับมากตามเกณฑ์ที่กำหนด (๒) ผลการประเมินการใช้หลักสูตร พบว่า ผลการทดสอบความรู้ของครูหลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ความสามารถของครูในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้ ในภาพรวมอยู่ในระดับดี ทักษะการปฏิบัติกิจกรรม PLC ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเจตคติของครูอยู่ในระดับมากทุกข้อ (๓) การประเมินหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : การพัฒนาหลักสูตร; การจัดการเรียนรู้; ศตวรรษที่ ๒๑; ชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC)

Abstract

This research aimed to (1) Develop learning management curriculum 21st century By using the Professional Learning Community (PLC) (2) to study the results of curriculum (3) Assessment of curriculum. The sample group in this study were 30 teachers under Lopburi Primary Education service area office 2. by purposive sampling. Research instruments comprised were 21st century using the Professional Learning Community (PLC) Curriculum, Knowledge assessment, Assessment ability for learning management, Activity Ability Assessment of professional learning community approach, an attitude test towards for learning management for the 21st and Evaluation curriculum test. The statistics used in the research were mean, standard deviation, t-test and content analysis.

The research results were as follows : (1) curriculum on learning management for the 21st century using professional learning community approach (PLC) have reason and importance, principles, curriculum objectives, structure, content and theory, training activities, Learning materials, assessment and evaluation, training schedule, and curriculum documents of Curriculum elements showed its quality at a high level (2) curriculum result the subjects' knowledge of teacher was higher than before training. Differences were

statistically significant at .05, Ability to manage learning was at a good level, Ability to practice professional learning community approach was at high level. And the subject's attitude was at the high level in every item. (3) Assessment curriculum was at the high level in every item.

Keywords : Curriculum Development; Learning Management; 21st Century; Professional Learning Community Approach. (PLC)

บทนำ

ทิศทางการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ จะต้องจัดการศึกษาให้สนองตอบกับโลกในยุคปัจจุบันที่สภาวะทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมืองเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและซับซ้อนมากขึ้น การศึกษานับว่ามีบทบาทสำคัญมาก เพราะเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตของมนุษย์ให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ อีกทั้งความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยียังเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้มนุษย์จำเป็นต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา และตลอดช่วงชีวิต^๑ รวมทั้งการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มุ่งจะยกระดับคุณภาพการศึกษาไปพร้อมกับทิศทางการพัฒนาประเทศไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ ที่ต้องการเน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรม เป็นผลผลิตที่จะผลักดันรายได้ระดับสูงให้กับประเทศชาติ (Productivity and Innovation Driven) จะต้องทำให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเรียนรู้เพื่อให้มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ คือ สอดแทรกทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ เข้าไปในทุกวิชาแกนหลัก โดยทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรมจะเป็นตัวกำหนดความพร้อมของผู้เรียนเข้าสู่โลกการทำงาน ได้แก่ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรม การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา การสื่อสารและการร่วมมือ มีทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี มีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและปฏิบัติงานได้หลากหลายและมีทักษะด้านชีวิตและอาชีพ ได้แก่ ความยืดหยุ่นและการปรับตัว การริเริ่มสร้างสรรค์และเป็นตัวของตัวเอง ทักษะสังคมและสังคมข้ามวัฒนธรรม การเป็นผู้สร้างหรือผู้ผลิต (Productivity) และความรับผิดชอบเชื่อถือได้ (Accountability) และภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ (Responsibility)^๒ แต่ในสภาพปัจจุบันคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทยยังอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ เมื่อพิจารณาคะแนนผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมขั้นพื้นฐานและผลคะแนนจากการทดสอบโครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ (PISA) ปัญหาเกิดจากข้อจำกัดเรื่องหลักสูตรและระบบการจัดการเรียนการสอน ที่เน้นการสอนเนื้อหา

^๑ กุลวิภา ชีพรับสุข, “ทิศทางการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑”, วารสารวิจัยการศึกษา สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔ (๒๕๕๗) : ๕.

^๒ วิจารย์ พานิช, วิธีการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร: ตลาดาพับลิเคชั่น, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓๙.

สาระ และความจำมากกว่าการพัฒนาทักษะและสมรรถนะ ปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม การสอนเน้นความรู้สามัญ และทางอาชีพที่เน้นการท่องจำ และวัดผลในเรื่องเนื้อหาไม่ได้ฝึกการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ วิจัย ละเลยการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ ทำให้ผู้เรียนไม่ได้แสดงออกความเป็นตัวของตัวเองหรือคิดสร้างสรรค์^{๓)}

การปฏิรูปการเรียนรู้จึงต้องยึดหลักผู้เรียนสำคัญ ครูควรส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพเชื่อมโยงสู่ชีวิตจริง เป็นการเรียนรู้เพื่อเผชิญความเปลี่ยนแปลงซึ่งเน้นที่การปฏิบัติ (active learning) ผ่านกระบวนการคิด ทำให้ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่าน เขียน การสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแก้ปัญหา การสร้างนวัตกรรม การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษามีความรู้ ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ มีความภูมิใจในท้องถิ่นและความเป็นไทย ยอมรับที่จะอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างและหลากหลาย

การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องหลังเข้าสู่อาชีพครูจึงเป็นสิ่งสำคัญ แนวคิดของการพัฒนาครูในลักษณะของการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC) เป็นการเรียนรู้และทำงานสู่เป้าหมายและความรับผิดชอบด้วยการพัฒนาทางวิชาชีพสู่ภาวะความเป็นครูของชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) โดยเน้นการพัฒนาบนฐานงานจริง^{๔)} นับว่าเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตของครูในยุคศตวรรษที่ ๒๑ให้ครูรวมตัวกันเป็นชุมชนร่วมกันดำเนินการลงมือทำสร้างสรรค์นวัตกรรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ ที่จะช่วยนำสู่การตั้งโจทย์และทำวิจัยในชั้นเรียน ออกแบบวิธีวิทยาการวิจัย การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสังเคราะห์ผลการวิจัยออกมาเป็นความรู้ใหม่ที่เชื่อมโยงกับบริบทความเป็นจริงของสังคม เชื่อมโยงสู่ชีวิตจริงของผู้เรียน^{๕)}

ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) เพื่อให้ครูมีการพัฒนาความรู้ มีทักษะ และมีเจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ การถอดบทเรียน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เป็นการบูรณาการสู่การทำงานการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนตามปกติ และเป็นการพัฒนาที่

^{๓)} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, สมรรถนะการศึกษาไทยในเวทีสากล ปี ๒๕๖๐, (นนทบุรี: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๖๐), หน้า ๖๙-๗๑.

^{๔)} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, การขับเคลื่อนการศึกษามัธยมศึกษาไทย ๔.๐เพื่อการมีงานทำแห่งศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๖๗), หน้า ๖.

^{๕)} DuFour, R. “What is professional learning community?,” Educational Leadership, (2004) p.p. 6-14.

เชื่อมโยงสัมพันธ์สู่การพัฒนาคุณภาพของครูผู้สอนและนักเรียน โดยให้ครูได้เรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาการเรียนรู้ตามสภาพจริง นักเรียนได้เรียนรู้ฝึกทักษะการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการปฏิบัติจริง พัฒนาเป็นผู้สร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ได้ ครูจึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่ระบบการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับโลกแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยปฏิบัติงานเพื่อเป็นครูมืออาชีพ มีการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมด้านวิชาการเพื่อพัฒนาตนเอง เตรียมความพร้อมเพื่อยอมรับการเปลี่ยนแปลง เปิดใจกว้าง เรียนรู้อย่างเท่าทันและรอบรู้ มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีความคิดสร้างสรรค์ในการสอน และปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตวิญญาณของความเป็นครู

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC)
๒. เพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติของครู
๓. เพื่อประเมินคุณภาพหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC)

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา มีขั้นตอนการดำเนินการ ๔ ขั้นตอน โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน มีวิธีดำเนินการวิจัย คือ

๑. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ด้านเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการฝึกอบรม, การสอนผู้ใหญ่, ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง, ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยการสร้างสรรค์ชิ้นงาน, การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, มาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน, การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, การออกแบบการจัดการเรียนรู้, การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑, การจัดการเรียนรู้ยุคไทยแลนด์ ๔.๐, การเรียนรู้เชิงรุกและชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC)

๒. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของครูในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) ดำเนินการ ดังนี้

๒.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๒ กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑๓๙ คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงซึ่งปฏิบัติหน้าที่เป็นครูวิชาการโรงเรียน

๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ พัฒนาการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และพรรณนาความ

ผลที่ได้รับ คือ ข้อมูลสภาพปัจจุบันการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ อยู่ในระดับปานกลาง และความต้องการในการพัฒนาอยู่ในระดับมาก สภาพปัจจุบันด้านชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) อยู่ในระดับปานกลางและความต้องการอยู่ในระดับมาก ข้อเสนอแนะในภาพรวมมีความต้องการในการ พัฒนาการจัดการเรียนการสอน ผ่านกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) เพื่อพัฒนาคุณภาพ ผู้เรียน เพื่อพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษา และการพัฒนาวิทยฐานะที่สูงขึ้น และส่วนมากยังไม่มี ความรู้ความเข้าใจที่สามารถนำสู่การปฏิบัติจริงได้

ขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนาหลักสูตร

ผู้วิจัยนำข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากขั้นตอนที่ ๑ มาสร้างโครงสร้างหลักสูตรกำหนดองค์ประกอบของ หลักสูตร ได้แก่ ความสำคัญและปัญหา หลักการ จุดมุ่งหมายของหลักสูตรโครงสร้างของหลักสูตร ระยะเวลาของหลักสูตร แผนฝึกอบรม จุดมุ่งหมายเฉพาะ เนื้อหาการฝึกอบรม กิจกรรมการฝึกอบรม สื่อการฝึกอบรม วิธีวัดและประเมินผล และตารางฝึกอบรม โดยตรวจสอบความเหมาะสมและเป็นไปได้ของหลักสูตร ที่พัฒนาขึ้น ดังนี้

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล มีประสบการณ์ด้านการจัดทำหลักสูตรการพัฒนาคู และกลุ่มตัวอย่างได้มา โดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน ๕ คน

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินความเหมาะสมและแบบประเมินความสอดคล้อง ของโครงสร้างหลักสูตร

๓. การรวบรวมข้อมูลจากการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำมาวิเคราะห์

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีความสอดคล้อง

ผลที่ได้รับ คือ ผลการประเมินโครงสร้างหลักสูตร พบว่า มีคุณภาพอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๔.๓๖ มีค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามมีค่า ๑.๐๐

ขั้นตอนที่ ๓ การทดลองใช้หลักสูตร

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูที่ปฏิบัติหน้าที่สายงานการสอนในโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๒ กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการ

เลือกแบบเจาะจงซึ่งเป็นครูที่มีความสนใจและมีความต้องการในการพัฒนางานร่วมกันในรูปแบบชุมชนการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ จำนวน ๓๐ คน

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ (๑) โครงร่างหลักสูตร ประกอบด้วยแผนฝึกอบรม ๔ แผน ได้แก่ วางแผนพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC), ลงมือปฏิบัติ, ศึกษาสังเกตผลการปฏิบัติงาน และสะท้อนผลการปฏิบัติงานร่วมกัน (๒) แบบทดสอบความรู้ (๓) แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ (๔) แบบประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้ (๕) แบบประเมินความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) (๖) แบบวัดเจตคติที่มีต่อหลักสูตรและการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) และ (๗) แบบประเมินหลักสูตร

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยนำหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) ให้กลุ่มตัวอย่างทดลองใช้จริง โดยมีการทดสอบความรู้ ก่อนและหลังการอบรม ประเมินความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ และการปฏิบัติกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) ตอบแบบสอบถามวัดเจตคติ และแบบประเมินหลักสูตร

ขั้นตอนที่ ๔ การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรพิจารณาจาก ผลการวัดความรู้ ผลการประเมินความสามารถ ผลการประเมินเจตคติ ผลการประเมินหลักสูตร ข้อเสนอแนะและความคิดเห็น เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงหลักสูตร

ผลการศึกษา

๑. ผลการพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) พบว่า มีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๖$)

๒. ผลการประเมินการใช้หลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) โดยประเมินครูผู้เข้ารับการอบรม ๓ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านความรู้ของครูผู้เข้ารับการอบรม จำนวน ๓๐ คน ก่อนและหลังการฝึกอบรม โดยการทดสอบค่าที (t-test) พบว่า ผลการประเมินความรู้ของครูหลังการเข้ารับการอบรมสูงกว่าก่อนเข้ารับการอบรม อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ (๒) ด้านความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้ พบว่า ผลการประเมินความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๙$) ส่วนผลการประเมินทักษะการจัดการเรียนรู้ พบว่า ครูกลุ่มตัวอย่างที่ทำหน้าที่เป็นครูต้นแบบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จำนวน ๖ คน ของกลุ่มสมาชิก จำนวน ๖ กลุ่ม พบว่า มีผลการประเมินอยู่ในระดับดีมาก จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๖๗ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และจำนวน ๕ คน อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๓๓ ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และผลการประเมินความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้

เชิงวิชาชีพ (PLC) โดยข้อมูลจากกลุ่มสมาชิก จำนวน ๖ กลุ่ม กลุ่มละ ๕ คน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๗$) ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด และ (๓) ด้านเจตคติของครู ผลการประเมินในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๒$) ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

๓. ผลการประเมินหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) ด้านบริบท ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๙$) ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

อภิปรายผล

๑. ผลการพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ คือ มีคุณภาพความเหมาะสมในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะได้มีการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบ มีหลักการและศึกษาแนวคิดจากนักการศึกษา และมีการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของครู ทำให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดกรอบแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรได้อย่างเหมาะสม ได้แก่ **ขั้นตอนที่ ๑** การศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) ของครู ข้อมูลดังกล่าวเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การวางแผน การกำหนดแนวทางการพัฒนาองค์กรให้สอดคล้องกับสภาพที่เกิดขึ้นและสนองความต้องการขององค์กร **ขั้นตอนที่ ๒** การพัฒนาหลักสูตร โดยนำข้อมูลพื้นฐานจากขั้นตอนที่ ๑ มากำหนดเป็นองค์ประกอบของหลักสูตร และสร้างแผนฝึกอบรม ๔ แผน ได้แก่ แผนฝึกอบรมที่ ๑ วางแผนพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC), แผนฝึกอบรมที่ ๒ ลงมือปฏิบัติ, แผนฝึกอบรมที่ ๓ ศึกษาสังเกตผลการปฏิบัติงาน และแผนฝึกอบรมที่ ๔ สะท้อนผลการปฏิบัติงานร่วมกันโดยประยุกต์วงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ๔ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นวางแผน ขั้นลงมือปฏิบัติ ขั้นสังเกตผลการปฏิบัติ และขั้นสะท้อนผล **ขั้นตอนที่ ๓** การทดลองใช้หลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง และ **ขั้นตอนที่ ๔** การประเมินผลหลักสูตร โดยใช้รูปแบบของสตัฟเฟิลบีม (The Stufflebeam Model) จะพบบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต^๖ จากการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดดังกล่าว จะเห็นว่าในการพัฒนา

^๖ วิจารณ์ พานิช, *วิธีการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ ๒๑*, (กรุงเทพมหานคร: ตาตาพับลิเคชั่น, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓๙.

^๗ สุวิมล ว่องวานิช, *การวิจัยและประเมินความต้องการจำเป็น*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘.

^๘ ประณัฐ กิจรุ่งเรือง, *ชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู กลยุทธ์การยกระดับคุณภาพการศึกษา แนวคิดสู่การปฏิบัติ*, (กรุงเทพมหานคร: M & N Design Printing, ๒๕๖๑), หน้า ๔๙-๕๐.

แต่ละชั้นต้องอาศัยวิธีการกระบวนการวิจัยที่ผสมผสานรูปแบบหรือใช้เทคนิควิธีเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพทุกขั้นตอนของการพัฒนา จะใช้การวิจัยเป็นกระบวนการในการหาคำตอบในแต่ละชั้น และผลการวิจัยในแต่ละชั้นจะนำไปสู่การพัฒนาในขั้นต่อไป^๙ ซึ่งส่งผลต่อการนำหลักสูตรไปใช้ ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถเกิดการเรียนรู้ และสามารถปฏิบัติกิจกรรมตามหลักสูตรได้ครบทั้งกระบวนการเป็นไปตามจุดหมายของหลักสูตรที่เหมาะสมกับความต้องการในการพัฒนาของครูผู้เข้ารับการอบรมมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ อุดุลย์ ไพโรจน์ ดำเนินการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของครูประถมศึกษาตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพในการเป็นครูก้าวไกล มีขั้นตอนการวิจัย ๔ ขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาผลการใช้หลักสูตร และการประเมินหลักสูตร^{๑๐}

๒. อภิปรายผลการใช้หลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) โดยประเมินครูผู้เข้ารับการอบรม ๓ ด้าน ดังนี้

๒.๑ ด้านความรู้ของครูผู้เข้ารับการอบรมในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) พบว่า ครูกลุ่มตัวอย่างที่เข้ารับการอบรมตามหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) มีผลการประเมินหลังการอบรมสูงกว่าก่อนอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕๐ แสดงว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพ สามารถพัฒนาให้ครูมีความรู้เพิ่มขึ้น เนื่องจากการพัฒนาหลักสูตรได้ข้อมูลจากการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาของครูมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดตามทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ คือ ความต้องการและความสนใจ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่เป็นหลักสำคัญ การวิเคราะห์ประสบการณ์ของผู้ใหญ่เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่า ซึ่งนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำงานแบบร่วมมือกันพัฒนาทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีมากขึ้น และมีผลการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น^{๑๑}

๒.๒ ด้านความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) พบว่า

^๙ ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, การพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิพริทธิ์, ๒๕๖๑), หน้า ๒๘๗-๒๙.

^{๑๐} ขวลิท ชูกำแพง, การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร แนวคิดและกระบวนการ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๔๘.

^{๑๑} อุดุลย์ ไพโรจน์, “การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของครูประถมศึกษาตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพในการเป็นครูก้าวไกล”, ดุษฎีนิพนธ์ ปรัชญาคุณวุฒิบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๘).

๒.๒.๑ ผลการประเมินทักษะการออกแบบการจัดการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะในกระบวนการพัฒนาครูตามแผนฝึกอบรมให้ครูเรียนรู้ความสำคัญเกี่ยวกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ คือ ความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถและสมรรถนะในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดความสำเร็จเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง^{๑๒} ซึ่งในการพัฒนาทักษะด้านการจัดการเรียนรู้ทำให้ครูปรับวิธีเรียน เปลี่ยนวิธีสอน โดยให้เด็กสร้างความรู้ด้วยตนเอง ส่วนครูต้องสอนให้น้อยลง แต่เป็นผู้เตรียมประสบการณ์การเรียนรู้ให้มากขึ้น^{๑๓} ซึ่งครูได้นำความรู้ดังกล่าวมาใช้ในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ มีการพัฒนางานตามกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) ใช้เทคนิคการทบทวนผลการปฏิบัติงาน (After Action Review : AAR) ทำให้ครูมีข้อมูลในการพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ ตามเป้าหมายการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ สอดคล้องกับงานวิจัยของ เรวณี ชัยเชาวรัตน์ เรื่อง สมรรถนะด้านการออกแบบการเรียนรู้การสอนของนักศึกษาครูที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) พบว่า หลังการเข้าร่วมเป็นสมาชิกชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) ตามกระบวนการ นักศึกษาครูมีพัฒนาการ ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการออกแบบการเรียนรู้การสอน โดยมีคะแนนเฉลี่ยด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการออกแบบการเรียนรู้การสอนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และเห็นความสำคัญของการออกแบบการเรียนรู้การสอนในระดับมาก^{๑๔}

๒.๒.๒ ผลการประเมินความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ครูกลุ่มตัวอย่างที่ทำหน้าที่เป็นครูต้นแบบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน จำนวน ๖ คน ของกลุ่ม จำนวน ๖ กลุ่ม มีผลการประเมินด้านทักษะความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับดีมาก จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๖๗ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และจำนวน ๕ คน อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๓๓ ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ อาจเป็นเพราะความแตกต่างทางด้านทักษะการจัดการเรียนรู้ซึ่งหมายถึงความสามารถในการปฏิบัติการสอนด้านต่าง ๆ^{๑๕} ดังนั้น การที่จะมีทักษะการจัดการเรียนรู้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ในเรื่องที่จะสอน วิธีการสอนและเทคนิคต่าง ๆ ในการสอน จึงส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ของครูผ่านกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) ปฏิบัติกิจกรรมตามลำดับขั้นของแผนฝึกอบรม ได้แก่ การวิเคราะห์สภาพปัญหาการเรียนรู้ของนักเรียน

^{๑๒} สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, จิตวิทยาเพื่อการฝึกอบรมผู้ใหญ่, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๕๕๕-๒๕๕๖.

^{๑๓} สิทธิพล อาจอินทร์, ศาสตร์และศิลป์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑, (ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๖๐), หน้า ๔๓.

^{๑๔} พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์, การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๑-๑๒.

^{๑๕} เรวณี ชัยเชาวรัตน์, “สมรรถนะด้านการออกแบบการเรียนรู้การสอนของนักศึกษาครูที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ”, วารสารครุศาสตร์, ปีที่ ๔๕ ฉบับที่ ๔ (๒๕๖๐): ๑๔๒-๑๖๓.

ตั้งประเด็นการพัฒนา จัดทำกำหนดการเรียนรู้ของกลุ่ม PLC มีการศึกษาสาระความรู้ที่เกี่ยวข้อง ออกแบบการจัดการเรียนรู้ เขียนแผนการจัดการเรียนรู้ AAR แผนการจัดการเรียนรู้ นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน มีการสังเกตการณ์สอน AAR ผลการจัดการเรียนการสอน และจัดทำรายงานการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาตามกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) ส่งผลให้ครูมีพัฒนาการในการจัดการเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาวดี ปกครอง เรื่อง การพัฒนาระบบพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาโดยใช้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) พบว่า ผลการใช้ระบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้เพื่อการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาโดยใช้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด นักเรียนมีความสามารถด้านการอ่านออกเขียนได้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน^{๑๖}

๒.๒.๓ ผลการประเมินความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) โดยข้อมูลจากกลุ่ม PLC จำนวน ๖ กลุ่ม กลุ่มละ ๕ คน พบว่า ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย ๔.๑๗ อยู่ในระดับมาก ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ อาจเป็นเพราะการใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) ในการอบรมครูเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ทำให้ครูเห็นความสำคัญของการพัฒนาวิชาชีพซึ่งเป็นกระบวนการในการเรียนรู้และพัฒนาความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานของครูอย่างต่อเนื่อง และจากผลการสำรวจความต้องการของครู ครูส่วนมากมีความต้องการให้มีชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) โดยสอดคล้องกับแนวคิดของฮอร์ด (Hord) ได้ทำการสังเคราะห์รายงานการวิจัยเกี่ยวกับโรงเรียนที่มีชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ สรุปผลดีต่อครู ได้แก่ เพิ่มการกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติให้บรรลุพันธกิจ ร่วมรับผิดชอบเป็นกลุ่มต่อผลสำเร็จของนักเรียน มีการค้นพบความรู้และความเชื่อใหม่ๆ เกี่ยวกับวิธีการสอน เข้าใจเนื้อหาสาระที่ต้องสอนดีขึ้น รับทราบข้อมูลสารสนเทศต่างๆ ที่จำเป็นต่อวิชาชีพได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว เพิ่มขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น มีความผูกพันที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ให้เด่นชัดและยั่งยืนอย่างเป็นระบบ^{๑๗}

๒.๓ ด้านเจตคติของครูที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) พบว่า ครูมีเจตคติในภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ สืบเนื่องมาจากการฝึกอบรมครั้งนี้ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ครูในยุคศตวรรษที่ ๒๑ จึงต้องมีความรู้ความสามารถและทักษะในการจัดการเรียนรู้ มีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชาที่สอน มีความคิดสร้างสรรค์

^{๑๖} ทิศนา แหมมณี, ศาสตราจารย์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๓๘๖.

^{๑๗} Hord, S.M., *Professional Learning Communities : Communities of Inquiry and Improvement*, (Austin : Southwest Education Development Laboratory., 1997, (p.p.33-44)

ในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีทักษะแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง และมีชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) เพื่อเป็นเครือข่ายให้ครูได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้^{๑๘}

๓. ผลการประเมินคุณภาพหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๙ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เนื่องจากครูมีการเรียนรู้ในฐานการปฏิบัติงานจริง ให้ความสำคัญในการร่วมมือพัฒนาการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนในศตวรรษที่ ๒๑ ตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการพัฒนาวิชาชีพครูในศตวรรษที่ ๒๑ สอดคล้องกับการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพสำหรับครูประถมศึกษา พบว่า รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ มี (๑) ขั้นเตรียมการ ประเมินสมรรถนะเชิงวิชาชีพครู วิเคราะห์ความต้องการของครู และการจัดตั้งกลุ่มร่วมกัน (๒) ขั้นวางแผน มีการวางแผนร่วมกันในการจัดการเรียนรู้ (๓) ขั้นดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ (๔) ขั้นประเมินผล และ (๕) ขั้นสะท้อนผล และครูได้ปฏิบัติตามกิจกรรมตามลำดับขั้นของแผนฝึกอบรม ทำให้ครูมีความรู้ มีทักษะปฏิบัติตามสถานการณ์จริง มีผลงานการพัฒนาการจัดการเรียนรู้^{๑๙}

ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. ควรมีการศึกษาทำความเข้าใจ ก่อนนำหลักสูตรไปใช้ สามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาได้

๒. ควรปฏิบัติให้ครบทุกขั้นตอนตามหลักสูตร ในแต่ละแผนควรให้เกิดชิ้นงานในการเรียนรู้ร่วมกันตามกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC)

๓. ควรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานโดยการเรียนรู้เพื่อพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ วิธีการสอน เทคนิคการสอนควบคู่กับงานการสอนของครู ในรูปแบบการทำงานแบบมีส่วนร่วมในชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC)

^{๑๘} สิริทิพย์ อาจอินทร์, ศาสตราจารย์และศิลปการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑, (ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๖๐), หน้า ๗๐.

^{๑๙} ปองทิพย์ เทพอารีย์, “การพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพสำหรับครูประถมศึกษา”, วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๓) : ๒๙๑.

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการสอนที่ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ให้นักเรียนและความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครู
๒. ควรมีการศึกษาปัจจัยในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) ที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการทำงานใหม่ในสถานศึกษา

บรรณานุกรม

- กุลวิภา ชีพรับสุข. “ทิศทางการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑”. วารสารวิจัยการศึกษา สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔ (๒๕๕๗) : ๕
- ชวลิต ชูกำแหง. การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร แนวคิดและกระบวนการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. การพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิวัฒน์, ๒๕๖๑.
- ทศนา แคมมณี. ศาสตร์การสอน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- ปรณัฐ กิจรุ่งเรือง. ชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครู กลยุทธ์การยกระดับคุณภาพการศึกษาแนวคิดสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : M & N Design Printing, ๒๕๖๑.
- ปองทิพย์ เทพอารีย์. การพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพสำหรับครูประถมศึกษา. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๗) : ๒๙๑
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- เรวณี ชัยเชาวรัตน์. สมรรถนะด้านการออกแบบการเรียนการสอนของนักศึกษาครูที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC). วารสารครุศาสตร์. ปีที่ ๔๕ ฉบับที่ ๔ (๒๕๖๐) : ๑๔๒-๑๖๓
- วิจารณ์ พานิช. วิธีการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ ๒๑. กรุงเทพมหานคร : ตาต้าพับลิเคชั่น, ๒๕๕๕.
- สุวิมล ว่องวาณิช. การวิจัยและประเมินความต้องการจำเป็น. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. จิตวิทยาเพื่อการฝึกอบรมผู้ใหญ่. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- สิทธิพล อาจอินทร์. ศาสตร์และศิลป์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑. ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๖๐.

การพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ฯ ๒๕๕

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **สมรรถนะการศึกษาไทยในเวทีสากล ปี ๒๕๖๐**. นนทบุรี : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๖๐.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **การขับเคลื่อนการศึกษามัธยมศึกษาไทย ๔.๐ เพื่อการมีงานทำแห่งศตวรรษที่ ๒๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๖๐.

อดุลย์ ไพโรจน์. **การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของครูประถมศึกษาตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) ในการเป็นครูวิจัย, ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๘.**

DuFour, R. “ **What is professional learning community?**,” Educational Leadership, 2004.

Hord, S.M., **Professional Learning Communities**. Communities of Inquiry and Improvement. Austin : Southwest Education Development Laboratory, 1997.

ตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัด
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Indicators of Organizational Culture for Personnel
Under Mahamakut Buddhist University

สำราญ ศรีคำมูล

Samran Srikammul

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Educational Administration, Mahamakut Buddhist University, Thailand

E-mail: Samransri2011@hotmail.com

Received : August 2, 2019

Revised : August 13, 2020

Accepted : August 17, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาระดับความเหมาะสมของตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อคัดสรรกำหนดไว้ในโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้าง (๒) เพื่อทดสอบความสอดคล้องของโมเดลในระดับพฤติกรรมตัวบ่งชี้ของแต่ละตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และทดสอบความสอดคล้องของโมเดลในระดับตัวบ่งชี้ของแต่ละองค์ประกอบย่อยและโมเดลในระดับองค์ประกอบย่อยของวัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง (๓) เพื่อระบุองค์ประกอบย่อย ตัวบ่งชี้และพฤติกรรมตัวบ่งชี้ที่มีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (๔) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี คือผสมผสานการวิจัยระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ในภาคสนาม ๔ ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลการศึกษามีดังนี้ : (๑) จากการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์และสรุปวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องโดยวิธีใช้ตารางสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัย ตามทฤษฎีของ Bloom's Taxonomy of Educational Objective ตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบย่อย ๑๒ ตัวบ่งชี้ และ ๔๘ พฤติกรรมบ่งชี้ และโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง ตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การที่เหมาะสมตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับหรือสูงกว่า ๓.๐๐ (๒) เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง ๖๔๐ รูป/คน และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติการวิเคราะห์

องค์ประกอบหลัก โดยโปรแกรมสำเร็จรูป โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พิจารณาจากค่าไค-สแควร์ (X^2) เท่ากับ ๘๒.๑๘ ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ ๔๒ ($X^2/df = ๑.๙๕$) และค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (GFI) เท่ากับ ๐.๙๘ มีค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ ๐.๙๖ และค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ ๐.๐๓๙ และ (๓) องค์ประกอบย่อยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงกว่าเกณฑ์ ๐.๕๐ ทุกตัวบ่งชี้และพฤติกรรมบ่งชี้มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงกว่าเกณฑ์ ๐.๓๐ ทุกตัว % ๔. นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาบูรณาการเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ พร้อมกับยึดคติพจน์ของมหาวิทยาลัย คือ ระเบียบ สามัคคี บำเพ็ญประโยชน์ มาเป็นกรอบในการพัฒนา

คำสำคัญ: ตัวบ่งชี้; วัฒนธรรมองค์การ; มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Abstract

The objectives of this research as to develop the Indicators of Organizational Culture for Personnel under Mahamakut Buddhist University. were as follows: (1) to study the appropriateness of Indicators of Organizational Culture for Personnel under Mahamakut Buddhist University for selecting indicators as specified criterion, (2) to test the congruence of developed model, and empirical data as specified criterion, (3) to investigate the factor loading as specified criterion and (4) to study the guidelines for the development of organizational culture for personnel under Mahamakut Buddhist University. Research methodology is mixed among documentary research and field qualitative research following up the research objectives. The research findings were as follows : (1) The objectives of this research as to develop the Indicators of Organizational Culture for Personnel under Mahamakut Buddhist University, the average value and distribution coefficient for selecting in the structural model of Organizational Culture indicators, as being appropriate as specified criterion: the average value was equal to or more than 3.00. (2) The elements of the model were consistent with empirical data with the Chi - Square (X^2) value equaled to 82.18, the degrees of freedom (df) equaled to 42 ($X^2/df = 1.95$), the P-value equaled to 0.00021, the goodness of fit index (GFI) was 0.98, the adjusted goodness of fit index (AGFI)

was 0.96, and the Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) was 0.039. and (3) The major factor had factor loading was higher than 0.50 in very factor. The minor factor and indicator had factor loading in higher level than the criterion as 0.30 in every factor and indicator. (4) The application of Buddhist principles to integrate with modern science and also adhering to the university motto, namely regulations, unity, rendering services.

Keyword: Indicators; Organizational Culture; Mahamakut Buddhist University

บทนำ

“วัฒนธรรมองค์การ” เป็นคำที่นิยมแพร่หลายอย่างมากของการบริหารในปัจจุบันและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากในการดำเนินงานขององค์การ ทั้งนี้ เพราะ “วัฒนธรรม” นั้น เป็นเสมือนจิตใจขององค์การ เป็นเครื่องชี้นำในการแสดงออกและตอบสนองต่อความต้องการของสภาพแวดล้อม บ่งชี้ความเป็นเอกลักษณ์ และความสำเร็จขององค์การ^๑ ดังนั้น องค์การต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจเอกชนหรือหน่วยงานราชการจะต้องมีการพัฒนา “วัฒนธรรมองค์การ” ขึ้นเป็นคุณลักษณะเด่นของแต่ละแห่งแตกต่างกันไป^๒ ซึ่งประกอบด้วยวัฒนธรรมย่อยหลาย ๆ อย่าง ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำงานของบุคคลในองค์การและมีผลกระทบโดยตรงต่อประสิทธิภาพและความสามารถในการดำเนินงานขององค์การโดยอาจเอื้ออำนวยหรือขัดขวางต่อการพัฒนา การปรับปรุงหรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในองค์การได้

Alvesson ได้กล่าวถึงเหตุผลของการศึกษาวัฒนธรรมองค์การไว้ ๒ ประการ คือ ประการแรก วัฒนธรรมองค์การเป็นวิธีสำหรับการส่งเสริมการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและประการที่สอง วัฒนธรรมองค์การเป็นจุดของการเข้าสู่ความเข้าใจอย่างกว้างๆ และเป็นการสะท้อนภาพของชีวิตและงานในองค์การ^๓ กล่าวถึงวัฒนธรรมองค์การไว้คล้ายคลึงกันว่า วัฒนธรรมมีบทบาทในการบริหารงานของมหาวิทยาลัยในลักษณะของค่านิยมความรู้สึกร่วมกันที่ดี การตัดสินใจกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ตลอดจนการประพฤติปฏิบัติทั้งในระดับบุคคล กลุ่มและองค์กร ดังนั้น การบริหารจึงจำเป็นต้องมีความเข้าใจถึง

^๑ ฌ็อง-ฌัก เซอร์นันท์, ยอดกลยุทธ์การบริหารสำหรับองค์กรยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖.

^๒ สมโภชน์ นพคุณ, “วัฒนธรรมองค์การสำคัญอย่างไร”, วารสารข้าราชการ, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓, (๒๕๔๑) : ๔๖-๕๒.

^๓ พันธุ์ศักดิ์ พลสารมัย, การปฏิรูประบบการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ระดับปริญญาตรี, (กรุงเทพมหานคร : ทบวงมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๔.

เหตุและผลต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดระบบบริหาร ตลอดจนเข้าใจว่า “ทำไมหลักการอย่างหนึ่ง แต่มีการปฏิบัติตัดสินใจในลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับหลักการ” การเข้าใจวัฒนธรรมช่วยให้เราเข้าใจปัญหาของการบริหารที่แท้จริงนั่นเอง^๔

วัฒนธรรมองค์การไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร แต่สมาชิกสามารถรับรู้และได้รับทราบจากความรู้สึกของตนเองเป็นอย่างดีถึงความเป็นส่วนหนึ่งของมันที่มีต่อองค์การได้ สมาชิกทุกคนภายในองค์การได้มีส่วนร่วมกิจกรรมของวัฒนธรรมเหล่านี้ กระบวนทัศน์เดิมที่ใช้ในการบริหารงานบุคคลคือการบรรจุคนที่เหมาะสมลงในงาน (Put the right man to the right job) จึงไม่เพียงพอในการตอบสนองการจัดการที่เหมาะสมในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นกระบวนทัศน์ที่กว้างเกินไปและยังเป็นกระบวนทัศน์ที่มีอิทธิพลของสำนักเหตุผลนิยมครอบครองอยู่โดยการเน้นคุณค่าความสำคัญขององค์การและงานให้อยู่เหนือผู้ปฏิบัติงาน ส่วนบุคลากรสามารถบรรลุความต้องการใหม่ๆ ของตนที่นำไปสู่ความพึงพอใจในงานและเติมเต็มความหมายของชีวิตในสถานที่ทำงานได้ เมื่อได้ปฏิบัติงานในองค์การที่มีวัฒนธรรมเหมาะสมกับวัฒนธรรมของตนเอง ส่งผลให้ทั้งองค์การและบุคลากรสามารถบรรลุความคาดหวังและความปรารถนาของตนได้ แต่การคิดกลับด้านจากการให้ความสำคัญกับองค์การและระบบงานมากกว่าผู้ปฏิบัติงานมาเป็นการให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลเช่นนี้จะก่อให้เกิดความแตกต่างในทางผลลัพธ์ที่ตามมาอย่างมาก ความขัดแย้งระหว่างปัจเจกบุคคลกับองค์การจะลดลงเมื่อมีความสอดคล้องระหว่างวัฒนธรรมองค์การและวัฒนธรรมปัจเจกบุคคล และโอกาสแห่งความสำเร็จของทั้งสองฝ่ายย่อมเพิ่มสูงขึ้น^๕

เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาของสงฆ์แห่งแรกของประเทศไทย ที่จัดการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เป็นสถาบันการศึกษาแห่งแรกที่เริ่มประยุกต์หลักพระพุทธศาสนาให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่ และเป็นสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดของกระทรวงศึกษาธิการ ที่จัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุพระภิกษุสามเณร และฆราวาส ตั้งแต่ระดับปริญญาตรี จนถึงระดับปริญญาเอก เป็นสถาบันอุดมศึกษาอีกแห่งหนึ่งของประเทศที่มีความจำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางของโลกพร้อมกับการรักษาเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของตนเอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้ ดำเนินการจัดการศึกษาภายใต้ การดูแลจัดการของกรรมการสภามหาวิทยาลัย และคณะสงฆ์มาตามลำดับจนกระทั่ง ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย

^๔ ศุภลักษณ์ วิริยะสุนน, “การนำเสนอวาระปฏิบัติเพื่อพัฒนาวัฒนธรรมองค์การของมหาวิทยาลัยราชภัฏสู่ความเป็นเลิศในการปฏิบัติงาน ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น”, *ปริญาครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*, สาขาวิชาอุดมศึกษา, ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา, (คณะครุศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

^๕ เอกชัย กี่สุขพันธ์, *การนำองค์การและเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๖.

มหาวิทยาลัยของรัฐสภาและได้รับการอนุมัติจากรัฐสภาให้ตราพระราชบัญญัติ ยกขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ มีฐานะเป็นนิติบุคคลอยู่ในการกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) กระทรวงศึกษาธิการตั้งแต่วันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๔๐ เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยจึงต้องบริหารจัดการภายใต้แผนยุทธศาสตร์อุดมศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เพื่อให้เป็นไปตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย คือ (๑) ผลิตบัณฑิตทางพระพุทธศาสนา (๒) ให้บริการวิชาการแก่สังคม ชุมชน และท้องถิ่น (๓) วิจัยและพัฒนางานวิชาการเชิงลึกด้านพระพุทธศาสนา (๔) รวบรวมและจัดเก็บข้อมูลด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรม^๖ โดยมีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยส่วนกลาง ๑ แห่ง ๒ ที่ตั้ง วิทยาเขต ๗ แห่ง วิทยาลัย ๓ แห่ง ทั้งนี้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีการบริหารจัดการภายใต้พระราชบัญญัติฉบับเดียวกัน มีแผนยุทธศาสตร์ นโยบายการบริหารเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีอธิการบดี เป็นผู้บริหารสูงสุดทั้งในส่วนกลางและวิทยาเขต นับจากการมีพระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย นับว่าเป็นมหาวิทยาลัยใหม่ที่ต้องประสบปัญหาต่างๆ ทุกด้านอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในกระแสโลกาภิวัตน์ ปัญหาดังกล่าวนั้นเกี่ยวเนื่องสอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยทุกด้าน

ประเด็นปัญหาหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในปัจจุบันนั้นก็คือนโยบายด้านการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งคณะกรรมการประเมินคุณภาพการศึกษา ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปรับโครงสร้าง การปรับวัฒนธรรมองค์การ^๗ ซึ่งสอดคล้องกับการบรรยายพิเศษของพระเทพบัณฑิต ได้กล่าวในโครงการพัฒนาบุคลากร วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณ-ราชวิทยาลัยว่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีโครงสร้างองค์การและวัฒนธรรมที่ตายตัวในรูปแบบเดิมทำให้องค์การปรับตัวได้ยาก ที่เป็นปัญหามากที่สุดของมหาวิทยาลัยคือโครงสร้างที่ไม่เหมือนมหาวิทยาลัยอื่น บุคลากรส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีความคิดสร้างสรรค์ ทำมาอย่างไรก็ทำอย่างนั้น ความกระตือรือร้นในการทำงานน้อย ไม่กระตือรือร้น ทำงานไม่มีความรอบคอบ ไม่มีการตรวจสอบ ต้องส่งเสริมการทำงานเป็นทีมให้มากขึ้น บุคลากรของมหาวิทยาลัยควรปฏิรูปตนเอง และปฏิวัติความคิดของตนเอง ทั้งส่วนกลางและวิทยาเขต ถ้ามีการปฏิรูปแนวคิดแล้ว มหาวิทยาลัยเราอาจมีวัฒนธรรมองค์การที่มั่นคงดีขึ้น

^๖ สำนักงานประกันคุณภาพการศึกษา, คู่มือประกันคุณภาพ, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๕๑), หน้า ๓.

^๗ พระมหาสาคร ภักดินอก, “ทิศทางของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้า (พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๖๔)”, วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๕), หน้า ๑๐๕.

จากความเป็นมาและสภาพปัญหาดังที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมองค์การ จึงต้องการศึกษาตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การ สำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การที่พัฒนาขึ้นจากทฤษฎีและงานวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และศึกษาระดับความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ อีกทั้งยังทดสอบโมเดลในระดับตัวบ่งชี้ของแต่ละองค์ประกอบย่อยที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน สุดท้ายเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมองค์การ จากข้อค้นพบในงานวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาวัฒนธรรมองค์การ และเพื่อกำหนดจุดเด่นจุดด้อยในการพัฒนาบุคลากรได้อย่างสอดคล้องกับปัญหา เพื่อช่วยลดปัญหาความไม่มีคุณภาพของบุคลากรได้ และที่สำคัญลดความขัดแย้งระหว่างองค์การกับปัจเจกบุคคลได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่พัฒนาขึ้นจากทฤษฎีและงานวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พัฒนาตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาระดับความเหมาะสมของตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อคัดสรรกำหนดไว้ในโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้าง

๒. เพื่อทดสอบความสอดคล้องของโมเดลในระดับพฤติกรรมตัวบ่งชี้ของแต่ละตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และทดสอบความสอดคล้องของโมเดลในระดับตัวบ่งชี้ของแต่ละองค์ประกอบย่อย และโมเดลในระดับองค์ประกอบย่อยของวัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง

๓. เพื่อระบุองค์ประกอบย่อย ตัวบ่งชี้และพฤติกรรมบ่งชี้ที่มีค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง

๔. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ขอบเขตการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ บุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทั้ง ๑ ส่วนกลาง ๗ วิทยาเขต ๓ วิทยาลัย จำนวน ๘๔๘ รูป/คน ซึ่งใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๖๔๐ รูป/คน

๒. ขอบเขตด้านเนื้อหา

วัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย ๔ องค์ประกอบ ดังนี้ ด้านการคิดสร้างสรรค์ ด้านธรรมาภิบาล ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านนวัตกรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนาในครั้งนี้สามารถแสดงได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ สร้างแนวคิด ทบทวนทฤษฎีวรรณกรรม วิเคราะห์องค์ประกอบย่อย โดยการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์และสรุป วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องโดยวิธีใช้ตารางสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัย (Content Analysis) ตามทฤษฎีของ Bloom's Taxonomy of Educational Objective ก็จะได้ตัวแปร องค์ประกอบตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ขั้นตอนที่ ๒ สร้างเครื่องมือวิจัย พัฒนาเครื่องมือ โดยการสร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ องค์ประกอบตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การ และตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ แบบสอบถาม โดยใช้วิธี IOC ได้แบบสอบถามตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การ สำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ขั้นตอนที่ ๓ การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง ๖๔๐ รูป/คน และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Factor Analysis) โดยโปรแกรมสำเร็จรูป จะได้ตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ขั้นตอนที่ ๔ ตรวจสอบตัวบ่งชี้ โดยที่ปรึกษาหลัก/ร่วม ได้ตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การที่มีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง เสนอรายงานการศึกษาวิจัยต่อบัณฑิตวิทยาลัย คณะกรรมการพิจารณา คุชชินพันธ์ จัดทำรูปเล่ม จะได้ได้คุชชินพันธ์เรื่องตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผลการวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

การนำเสนอผลการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น ๓ ส่วนได้แก่ (๑) ความเหมาะสมของตัวบ่งชี้วัฒนธรรม องค์การ สำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อคัดสรรกำหนดไว้ในโมเดล ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างโดยใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ยเท่ากับหรือมากกว่า ๓.๐๐ (๒) ความสอดคล้องของ โมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างพฤติกรรมตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การ สำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย ที่พัฒนาขึ้นจากทฤษฎีและงานวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยใช้เกณฑ์ค่าไค-สแควร์ (chi-square statistics) มีค่าต่ำหรือไม่มีนัยสำคัญทางสถิติมีความน่าจะเป็นหรือค่า P-value สูงกว่า ๐.๐๕

ค่าดัชนีความกลมกลืนหรือค่า GFI (goodness-of-fit index) ค่าตั้งแต่ ๐.๙๐-๑.๐๐ และ (๓) ค่า RMSEA มีค่าต่ำกว่า ๐.๐๕ (๔) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) ตามเกณฑ์ ดังนี้ (๑) เท่ากับหรือมากกว่า ๐.๕ สำหรับองค์ประกอบย่อย และ (๒) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบย่อยและพฤติกรรมตัวบ่งชี้มีเท่ากับหรือมากกว่า ๐.๓๐ สำหรับองค์ประกอบย่อยและพฤติกรรมตัวบ่งชี้ ผลการวิเคราะห์ในแต่ละส่วนมีดังนี้

๑. ผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมของตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การ สำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผลการวิเคราะห์ส่วนนี้เป็นผลในการวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ ๑ โดยศึกษาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แสดงความเหมาะสมของตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เปรียบเทียบกับเกณฑ์ค่าเฉลี่ยเท่ากับหรือมากกว่า ๓.๐๐ เพื่อคัดสรรกำหนดไว้ในโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างเพื่อการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตามลำดับต่อไป ผลการวิเคราะห์แยกออกเป็นแต่ละองค์ประกอบหลัก

๒. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การ สำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน เป็นผลการวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ ๒ และข้อที่ ๓ โดยการทดสอบโมเดลในระดับพฤติกรรมตัวบ่งชี้ของแต่ละตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและทดสอบโมเดลในระดับตัวบ่งชี้ของแต่ละองค์ประกอบย่อยและโมเดลในระดับองค์ประกอบย่อยของภาวะตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การ สำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยการวิเคราะห์ องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ได้โมเดลเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การ สำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำนวน ๔๘ ข้อ โดยโมเดลนี้มีลักษณะเป็นโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสาม (Third Order Confirmatory Factor Analysis) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑. โมเดลการคิดสร้างสรรค์ (Creative) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการคิดสร้างสรรค์ (Creative) พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พิจารณาจากค่าไค-สแควร์ (χ^2) เท่ากับ ๘.๕๘ ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ ๖ ($\chi^2/df = ๑.๔๓$) และค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (GFI) เท่ากับ ๑.๐๐ มีค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ ๐.๙๘ และค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ ๐.๐๒๖

๒.๒ โมเดลธรรมาภิบาล (Good Governance) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลธรรมาภิบาล พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พิจารณาจากค่า

ไค-สแควร์ (X^2) เท่ากับ ๒๖๖.๒๒ ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ ๘๙ ($X^2/df = ๒.๙๙$) และค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (GFI) เท่ากับ ๐.๙๕ มีค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ ๐.๙๒ และค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ ๐.๐๕๖

๒.๓ โมเดลทำงานเป็นทีม (Team Work) ผลการวิเคราะห์ตัวบ่งชี้เชิงยืนยันของโมเดลทำงานเป็นทีม พบว่าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พิจารณาจากค่าไค-สแควร์ (X^2) เท่ากับ ๑๗๙.๗๔ ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ ๕๙ ($X^2/df = ๓.๐๔$) และค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (GFI) เท่ากับ ๐.๙๖ มีค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ ๐.๙๓ และค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ ๐.๐๕๗

๒.๔ โมเดลนวัตกรรม (Innovation) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลนวัตกรรม (Innovation) พบว่าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พิจารณาจากค่าไค-สแควร์ (X^2) เท่ากับ ๓๕.๖๔ ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ ๑๙ ($X^2/df = ๑.๘๗$) และค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (GFI) เท่ากับ ๐.๙๙ มีค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ ๐.๙๗ และค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ ๐.๐๓๗

๓. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ข้อเสนอแนะของบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open - ended)

ผลการวิเคราะห์ส่วนนี้เป็นผลในการแจกแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ที่ได้รับกลับคืนมาและมีบุคลากรได้เห็นปัญหาและเสนอแนะ คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีวัฒนธรรมแบบพระสงฆ์ มีความอ่อนน้อมถ่อมตน เคารพผู้อาวุโสหรือผู้มีอายุพรรษามากกว่า ถ้าเป็นฆราวาสก็เป็นวัฒนธรรมแบบเครือญาติ มุ่งเน้นเฉพาะภายใน มีความยึดหยุ่นในการทำงานแต่ยึดหยุ่นเฉพาะในกลุ่มที่เป็นเครือญาติหรือพวกพ้องตนเองเท่านั้น เป็นวัฒนธรรมที่เน้นความมั่นคงและสงบภายใน มุ่งเน้นให้สมาชิกปฏิบัติตามกฎระเบียบเพื่อความเรียบร้อยเรียบร้อยในการทำงาน เป็นลักษณะแบบอนุรักษ์นิยมที่ทำอะไรแบบเดิมๆ ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง ดังมีรายละเอียดด้านต่าง ๆ ดังนี้

๓.๑ ด้านการคิดสร้างสรรค์ บุคลากรส่วนใหญ่ยังไม่มีกระบวนการทำงานที่แปลกใหม่ ทำงานแบบเดิม ๆ ไม่กล้าทำงานแบบลองผิดลองถูก ไม่มีแนวคิดการทำงานแบบออกนอกกรอบ ถ้าผู้บริหารหรือหัวหน้างานไม่สั่งการจะไม่ทำอะไร เพราะกลัวมาเพิ่มภาระการทำงานให้กับตัวเอง ไม่ค่อยมีการวางแผนในการทำงาน ไม่มีสิ่งใหม่หรือแนวคิดใหม่มาพัฒนาองค์การเท่าที่ควร

๓.๒ ด้านธรรมาภิบาล บุคลากรส่วนใหญ่เป็นศิษย์เก่าจากสถาบัน ที่เป็นฆราวาสก็ได้ผ่านการบวชเรียนมาในเรื่องความโปร่งใส ความซื่อสัตย์สุจริต จึงเป็นจุดเด่นขององค์การ แต่มีจุดที่ควรปรับปรุง

คือเนื่องจากผู้บริหารส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุ งานหรือกิจกรรม/โครงการบางอย่างจึงยากต่อการควบคุม ติดตามและตรวจสอบได้ จึงควรมีกระบวนการที่ชัดเจน โดยทุกฝ่ายจะต้องเคารพกติการายาท รวมทั้ง กฎระเบียบของมหาวิทยาลัยด้วย

๓.๓ ด้านการทำงานเป็นทีม บุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีการทำงาน แบบมีส่วนร่วมน้อย การทำงานไม่ค่อยประสานงานซึ่งกันและกัน ต่างคนต่างทำ เช่น ในส่วนกลาง กับวิทยาเขตจะทำไมเหมือนกัน ซึ่งเป็นปัญหาในงานประกันคุณภาพการศึกษา ควรมีการออกระเบียบหรือ ประกาศให้มีการปฏิบัติเหมือนกันทุกแห่ง บุคลากรในส่วนวิทยาเขตที่มีความรู้ความสามารถเข้ามามีบทบาท ในการทำงานร่วมกับส่วนกลางมากขึ้น

๓.๔ ด้านนวัตกรรม บุคลากรของมหาวิทยาลัยควรหานวัตกรรมใหม่ๆมาบริหารจัดการ หรือ ในกระบวนการเรียนการสอน และการทำงาน นวัตกรรมบางอย่างอาจจะนำมาจากสิ่งเดิมๆ ของเราที่ บุรพาจารย์ท่านวางไว้ก่อนหน้านี้ เช่นหลักสูตรที่เน้นภาษาต่างประเทศ นำมา Reinnovation ใหม่ ควรพัฒนา นวัตกรรมที่เกี่ยวกับสื่อธรรมะ พัฒนาหลักสูตรการอบรมระยะสั้นที่เกี่ยวกับธรรม การปฏิบัติธรรมกรรมฐาน เป็นต้น

๔. แนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ ดังมีรายละเอียดดังนี้

๔.๑ วัฒนธรรมองค์การของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ไว้ว่า การปฏิบัติตัวตามบทบาท หน้าที่ของสมาชิกในองค์การ ที่จะต้องสอดคล้องกับความคิดสร้างสรรค์ คือการนำสิ่งใหม่ๆ เช่น กิจกรรม Monk Chat ของวิทยาเขตล้านนา ที่นำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ส่วนธรรมาภิบาล เป็นสิ่งที่มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญ ซึ่งผู้บริหารและบุคลากรได้นำมาบริหารจัดการในองค์การ การทำงาน เป็นทีม เน้นให้บุคลากรมีส่วนร่วม และเสนอแนวความคิดเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัย ส่วนด้านนวัตกรรม ให้เน้นจัดทำหลักสูตรระยะสั้น เพื่อเป็นแนวทางให้นักศึกษาและคณาจารย์นำมาประยุกต์ใช้ในการเรียน การสอน และชีวิตประจำวัน โดยบูรณาการเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ และที่สำคัญควรยึดปรัชญามหาวิทยาลัย คือความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา พร้อมด้วยอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย คือ ระเบียบ สามัคคี บำเพ็ญประโยชน์ เพื่อใช้เป็นกรอบในการบริหารงานในองค์การ

๔.๒ วัฒนธรรมองค์การของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งมีจุดเด่น คือ ด้านโครงสร้าง มีการวางโครงสร้างไว้ชัดเจน ผู้บริหารสูงสุดจะต้องเป็นพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถในการบริหาร มีวิสัยทัศน์ โดยไม่ทิ้งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งส่วนมากผู้บริหารระดับสูง ระดับกลาง ส่วนใหญ่ จะเป็นพระภิกษุ ด้านหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน มีรายวิชาที่เป็น BU ทางพระพุทธศาสนา ๓๐ หน่วยกิต ทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็น ปริญญาโท และปริญญาเอก ที่สำคัญก่อนจะรับใบปริญญามีระเบียบ

ปฏิบัติ จะต้องปฏิบัติกรรมฐานเป็นเวลา ๑๕ วัน ด้วย ส่วนการคิดสร้างสรรค์ บุคลากรส่วนใหญ่ มีการนำแนวคิดใหม่ๆเข้ามาใช้ในการทำงาน การเรียนการสอนเพิ่มมากขึ้น จะเห็นได้ชัดในการประกันคุณภาพการศึกษาทุกคณะ ทุกสาขาวิชา มีการปรับตัวมากขึ้น ทั้งคณาจารย์ นักศึกษา และบัณฑิต ส่วนธรรมาภิบาล คือ การบริหารจัดการที่ประกอบการทำดี มหาวิทยาลัยสงฆ์ทำทุกอย่างเพื่อให้ถูกต้องตามระเบียบของมหาวิทยาลัย มุมมองทางพุทธศาสนา โดยใช้สุจริต ๓ มาเป็นฐาน มีการทำงานเป็นทีม การทำงานที่สอดรับกันในทุกฝ่าย เปรียบเสมือนการต่อจิ๊กซอว์ที่จะต้องสุขุมรอบคอบ ตรงไปตรงมาและชัดเจน ซึ่งให้ความสำคัญต่อมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนนวัตกรรม คือสิ่งที่สร้างขึ้นใหม่ ได้บุคลากรพันธุ์ใหม่เกิดขึ้นในองค์กร

๔.๓ วัฒนธรรมองค์การของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการบริหาร จัดการและกระบวนการเรียนการสอน ธรรมาภิบาล คือ การนำธรรมะไปใช้ ไปทำ โดยมี ศีล สุจริต เป็นฐาน มีสติเป็นตัวกำกับ ควรร่วมมือกันทำ หมั่นประชุมสัมมนาอย่างเนืองนิตย์ รักและสามัคคีกัน ความคิดอะไรใหม่ๆ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ การไม่ทิ้งหลักพระพุทธศาสนา และอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คือ ระเบียบ สามัคคี บำเพ็ญประโยชน์ ควรมีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมในเรื่องของการกระตือรือร้น การมาทำงานตรงเวลา

๔.๔ วัฒนธรรมองค์การ ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ถือว่าเป็นจุดเด่น นั่นคือมีการแข่งขันในการเข้าสู่ตำแหน่งทางบริหารน้อย โดยยึดหลักอุเบกขาธรรม ค่อยเป็นค่อยไปตามหลักอาวุโส ส่วนสิ่งที่น่าเป็นห่วงสำหรับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คือไม่สามารถจะไปแข่งขันกับสถาบันอื่นที่เป็นสถาบันทางการศึกษาเช่นเดียวกัน การทำงานเป็นทีมสำคัญต่อวัฒนธรรมองค์การของ มมร. ที่มีพระสงฆ์เป็นผู้บริหารและองค์การพระอยู่ร่วมกัน เป็นทีมงานที่ยิ่งใหญ่ นวัตกรรมเก่าและใหม่ นั่นคือบุคลากรที่ทรงคุณค่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยควรนำบุคลากรทั้ง ๒ ช่วงวัยมาผสมผสานเพื่อบูรณาการสิ่งเหล่านี้ให้เข้ากันได้ ซึ่งอาจจะออกมาในรูปแบบของหลักสูตร วิธีการสอน องค์ความรู้ที่เป็นนวัตกรรมใหม่เกิดขึ้น และควรมีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมในเรื่องของการกระตือรือร้น ควรนำหลักธรรมอื่นมาใช้ในการพัฒนาองค์การ นั่นคือ อิทธิบาท ๔ มาใช้

๔.๕ วัฒนธรรมองค์การของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่เด่นที่สุดของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่เห็นได้ชัดเจน คือ มีพระสงฆ์เป็นผู้ปกครอง มีความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรม มีการคิดเพื่อสิ่งใหม่ๆ มาพัฒนาองค์การ มีการนำหลักธรรมาภิบาล ที่มีความสำคัญต่อวัฒนธรรมองค์การเป็นหลักธรรมที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย นำมาใช้ในการบริหารจัดการ ซึ่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ใน ๑ ใน ๑๐ ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยที่มีความโปร่งใส ซึ่ง ปปช.เป็นหน่วยงานที่มาประเมิน มีวิธีการนำเข้าสู่ตำแหน่งบริหารและวิชาการอย่างเป็นธรรม และวัฒนธรรมองค์การของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ชัดเจน คือมีพระสงฆ์ปกครอง ในตำแหน่งผู้บริหารสูงสุด ได้แก่ ตำแหน่งอธิการบดี

รองอธิการบดีบางตำแหน่งในส่วนกลาง รองอธิการบดีในวิทยาเขต คณบดี ผู้อำนวยการในแต่ละสำนัก ผู้ช่วยอธิการบดีบางตำแหน่ง เป็นต้น ในด้านกระบวนการเรียนการสอน มีการประยุกต์หลักธรรมเข้ามาสอนในทุกหลักสูตร ทุกสาขาวิชา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีระบบการเรียนการสอนแบบ พหุวัฒนธรรม ซึ่งเห็นได้ชัดเจนในเรื่องของการเรียนรวมกันระหว่างพระกับฆราวาส มีการทำงานเป็นทีมสำคัญต่อวัฒนธรรมองค์การของ มมร. ที่มีพระสงฆ์เป็นผู้บริหารและองค์การพระอยู่ร่วมกัน เป็นทีมงานที่ยิ่งใหญ่

๔.๖ วัฒนธรรมองค์การของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่เน้นทางด้านพุทธศาสนาและปรัชญา สถานการณ์ปัจจุบันมีการปฏิรูปการศึกษา การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการบริหารจัดการและกระบวนการเรียนการสอน มีความสำคัญต่อวัฒนธรรมองค์การ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คือ การนำธรรมะไปใช้ไปทำ โดยมี ศีล สมาธิ ปัญญา และสุจริตเป็นฐาน มีสติเป็นตัวกำกับ บุคลากรควรร่วมมือกันทำ หมั่นประชุมสัมมนาอย่างเนืองนิตย์ รักและสามัคคีกัน สรรหาความคิดอะไรใหม่ๆ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ การไม่ทิ้งหลักพระพุทธศาสนา และอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คือ ระเบียบ สามัคคี บำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งผู้นำควรเน้น รวมทั้งมี พรบ.มหาวิทยาลัยเป็นตัวกำกับ ส่วนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนั้น ควรมีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมในเรื่องของการกระตือรือร้น การมาทำงานตรงเวลา การปรับตัวจะต้องมี จะต้องปรับองค์กรเกี่ยวกับบริหารจัดการ ต้องปรับให้มีทิศทางที่ชัดเจน

บทสรุป

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาในการอภิปรายออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ (๑) ความเหมาะสมขององค์ประกอบย่อย ตัวบ่งชี้และพฤติกรรมบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การ เพื่อคัดสรรกำหนดไว้ในโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างโดยใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ยเท่ากับหรือมากกว่า ๓.๐๐ (๒) การทดสอบโมเดลในระดับพฤติกรรมบ่งชี้ของแต่ละตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยการวิเคราะห์ องค์ประกอบเชิงยืนยัน และทดสอบโมเดลในระดับตัวบ่งชี้ของแต่ละองค์ประกอบย่อย และโมเดลในระดับองค์ประกอบย่อยของตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การ การที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง และ (๓) การตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลมาคัดเลือกพฤติกรรมตัวบ่งชี้ที่แสดงว่ามีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (factor loading) ตามเกณฑ์ ซึ่งในแต่ละส่วนมีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

ความเหมาะสมของตัวบ่งชี้วัฒนธรรมองค์การ เพื่อคัดสรรกำหนดไว้ในโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างก่อนจะทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันต่อไป โดยใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ยเท่ากับหรือมากกว่า ๓.๐๐ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยและค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย ในระดับตัวบ่งชี้ทุกตัว ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ดังกล่าว ทั้งนี้ เหตุผลประการหนึ่ง อาจเนื่องมาจากผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร งานวิจัย และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบแล้วทำการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและแนวคิดที่เกี่ยวข้องตามทัศนะของนักวิชาการหลายท่านเพื่อให้ได้กรอบแนวคิดที่ชัดเจนและเหมาะสม และได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ จึงทำให้ผลการวิจัยดังกล่าวผ่านเกณฑ์ที่กำหนด เมื่อพิจารณาแต่ละองค์ประกอบย่อย มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

๑. องค์ประกอบย่อยการคิดสร้างสรรค์ (Creative) จากผลการวิจัยพฤติกรรมบ่งชี้ของแต่ละตัวพบว่า มีค่าเฉลี่ย ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้เข้ารับการอบรมสัมมนาในโครงการหรือกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาทักษะด้านความคิดแก่บุคลากรที่เน้นภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นได้อย่างหลากหลายมีความเป็นอิสระทางวิชาการ ทำให้บุคลากรมีแนวโน้มที่จะพัฒนาความคิดสร้างสรรค์มากยิ่งขึ้น ตลอดจนนำความรู้ไปใช้งานจริงและแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้พอสมควร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อาร์ รังสินนท์ ให้ความหมายการคิดสร้างสรรค์ไว้ว่า การคิดสร้างสรรค์ คือ คิดจินตนาการประยุกต์ที่สามารถนำไปสู่สิ่งประดิษฐ์คิดค้นพบใหม่ๆ ทางเทคโนโลยี ซึ่งเป็นการคิดในลักษณะที่คนอื่นคาดไม่ถึงหรือมองข้าม คิดหลากหลาย และคิดที่แก้ปัญหาและเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อตนเอง

๒. องค์ประกอบย่อยธรรมาภิบาล (Good Governance) จากผลการวิจัยการเปิดเผย มีสถานะที่ชัดเจน ชัดแจ้ง ไม่คลุมเครือ การแสดงความรับผิดชอบ พร้อมรับการตรวจสอบ รวมทั้งมีกระบวนการในการติดตามและประเมินผล มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและผลการดำเนินงานต่อสาธารณะ และนิสัยและเจตคติที่มุ่งใจให้ปฏิบัติตามระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต เคารพสิทธิของผู้อื่น มีความละเอียดรอบคอบ ตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จยอมรับผลการกระทำทั้งผลดีและผลเสียที่เกิดขึ้นรวมทั้งปรับปรุงการปฏิบัติให้ดีขึ้นด้วย และการเปิดโอกาสให้คนทุกคนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การร่วมพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ และร่วมกันแก้ปัญหา สอดคล้องกับแนวความคิดของ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดี ประกอบไปด้วยคุณสมบัติ ๗ ประการ ตามหลักสัปปุริสธรรม ซึ่งเป็นธรรมของคนดี ได้แก่ (๑) การรู้หลักและรู้จักเหตุ (๒) รู้หน้าที่ของตนเอง (๓) มีความสำนึกรับผิดชอบ (๔) ความมุ่งหมายและรู้จักผล (๕) รู้จักตนเอง (๖) รู้ประมาณ (๗) รู้จักพอดี

๓. องค์ประกอบย่อยทำงานเป็นทีม (Team Work) จากผลการวิจัยพฤติกรรมบ่งชี้ของแต่ละตัวพบว่า มีค่าเฉลี่ย ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ตระหนักถึงสภาวะจิตของมหาวิทยาลัย คือ ระเบียบ สามัคคี บำเพ็ญประโยชน์ เมื่อมีการทำงานร่วมกันในมหาวิทยาลัย บุคลากรมีความเป็นหนึ่งเดียวกันทุก ๆ คนจะถูกดึงเข้ามาในทิศทางเดียวกันเพื่อให้บรรลุความสำเร็จในงานร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับ สุทธิชัย ปัญญโรจน์ ได้กล่าวไว้ในบทความ

เกี่ยวกับการเสริมสร้างกำลังใจ สถาบันพัฒนาบุคลากรว่า ในการทำงานร่วมกันในองค์กร หากองค์กรใดสามารถสร้างทีมได้เข้มแข็ง องค์กรนั้นจะเจริญก้าวหน้ากว่าองค์กรที่เกิดการแตกแยกกัน ซึ่งหลักในการทำงานเป็นทีมที่ดีต้องมีองค์ประกอบดังนี้ (๑) เป้าหมาย กล่าวคือ การทำงานเป็นทีมผู้ทำงานจะต้องมีเป้าหมายส่วนตัวและเป้าหมายของทีมสอดคล้องกัน (๒) บทบาทของผู้นำทีมและผู้ตาม ถ้าหากองค์กรใดมีผู้นำทีมที่เก่งและมีผู้ตามที่เก่ง องค์กรนั้นก็จะมีแนวโน้มที่จะเจริญก้าวหน้าไปข้างหน้า ซึ่งหลักในการทำงานร่วมกันเป็นทีมย่อมต้องมีความขัดแย้งกันเป็นธรรมดา ผู้นำทีมจะต้องเป็นนักบริหารความขัดแย้ง ในการทำงานของทีมอาจจะต้องใช้ขบวนการทำงานโดยหาความร่วมมือกับทีมงานมากขึ้น (๓) กระบวนการทำงาน เป็นสิ่งที่สำคัญในการทำงาน หากว่ามีกระบวนการทำงานที่ดี เป็นระบบ เป็นระเบียบ ก็จะช่วยประหยัดเวลาประหยัดค่าใช้จ่ายๆ ขององค์กรได้มาก (๔) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการทำงานเป็นทีม ความสัมพันธ์ในทีมงานจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกัน ต้องมีการเชื่อมโยงกันเป็นทีม เรื่องของมนุษยสัมพันธ์จึงมีความสำคัญในการทำงานร่วมกัน เพราะการทำงานเป็นทีม เราต้องทำงานกับคน ไม่ใช่ทำงานกับเครื่องจักร (๕) การเสริมสร้างกำลังใจ ก็เป็นสิ่งที่ควรต้องมี เพราะคนเรามักทำงานหรือไม่ทำงานโดยส่วนใหญ่แล้ว มักจะต้องมีแรงกระตุ้น ไม่ว่าจะเป็นเงินทอง ชื่อเสียง เกียรติยศ ศักดิ์ศรี

๔. องค์ประกอบย่อยด้านนวัตกรรม (Innovation) จากผลการวิจัยพฤติกรรมบ่งชี้ของแต่ละตัวพบว่า มีค่าเฉลี่ย และค่าสัมประสิทธิ์การกระจายผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความคิดการปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อน หรือเป็นการพัฒนาดัดแปลงมาจากของเดิมที่มีอยู่แล้ว ให้ทันสมัยและใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานนั้นได้ผลดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงกว่าเดิม สารัช โคกรักษ์ ได้กล่าวว่า นวัตกรรม หมายถึง (๑) การนำวิธีใหม่ ๆ เข้ามาใช้ และเปลี่ยนแปลงวิธีเดิมกลับมาพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ หรือ (๒) นำวิธีการที่คิดว่าไม่ใช่แล้วกลับมาพัฒนาขึ้นใหม่แล้วใช้อีกครั้ง (๓) เพื่อสร้างและเพิ่มศักยภาพของนวัตกรรมให้มีประโยชน์และมีคุณค่าเหมาะสมกับเศรษฐกิจ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยดังกล่าว มีข้อเสนอแนะหลัก ๒ ประการ คือ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ควรศึกษาวิจัยต่อไปในอนาคตดังต่อไปนี้

๑. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ โดยภาพรวมควรส่งเสริมให้นาโมเดลที่พัฒนาขึ้นไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมองค์การสำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้ ทั้งในระดับองค์ประกอบย่อย ตัวบ่งชี้ และพฤติกรรมบ่งชี้เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า โมเดลที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการนำโมเดลไปใช้เป็นแนวทาง

การพัฒนานั้น ควรคำนึงถึงความสำคัญขององค์ประกอบย่อย ตัวบ่งชี้ และพฤติกรรมบ่งชี้ ที่ผลการวิจัยพบว่า มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปหาน้อย

๒. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ควรศึกษาวิจัยต่อไปในอนาคต เพื่อประโยชน์ทางวิชาการและทางการบริหารที่ได้้องค์ความรู้และข้อยืนยันที่กว้างขวางชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงเสนอแนะดังนี้

๒.๑ ควรทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยอาจนำเอาผลการวิจัยนี้เป็นแนวทาง เช่น การพัฒนาในตัวบ่งชี้ที่พบว่า มีค่าเฉลี่ยมาก รวมถึงการพัฒนาองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาก

๒.๒ ควรทำการศึกษาวิจัยและพัฒนา โดยใช้โมเดลที่ได้รับการทดสอบจากงานวิจัยนี้เป็นแนวทาง เพื่อให้ได้โปรแกรมในการฝึกอบรมผู้บริหารให้มีภาวะผู้นำแบบบูรณาการอันจะส่งผลถึงคุณภาพการศึกษาต่อไป

บรรณานุกรม

ณัฐพันธ์ เขจรนันท์. ยอดกลยุทธ์การบริหารสำหรับองค์กรยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๕๔.

พระมหาสาคร ภักดีนอก. “ทิศทางของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้า (พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๖๔)”. วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๕.

พันธ์ศักดิ์ พลสารมัย. การปฏิรูประบบการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ระดับปริญญาตรี. กรุงเทพมหานคร: ทบวงมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สมโภชน์ นพคุณ. “วัฒนธรรมองค์กรสำคัญอย่างไร”. วารสารข้าราชการ. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ (๒๕๔๑) : ๔๖-๕๒.

สำนักงานประกันคุณภาพการศึกษา. คู่มือประกันคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๕๑.

ศุภลักษณ์ วิริยะสุน. “การนำเสนอวาระปฏิบัติเพื่อพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรของมหาวิทยาลัยราชภัฏสู่ความเป็นเลิศในการปฏิบัติงาน ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น”. ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

เอกชัย กี่สุขพันธ์. การนำองค์การและเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

การขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ ในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

The Driven Community Empowerment in Natural Disaster Management in Chao Phraya River Basin

หทัยชนก คตะสมบุรณ์*

Hataichanok Khatasombun

พระสุธีรัตนบัณฑิต**

,PhraSuthirattanapandit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: Hataichanok.naok@gmail.com

Received : June 22, 2019

Revised : August 7, 2020

Accepted : August 23, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้าง ระบบ กลไกและกระบวนการการขับเคลื่อนพลังชุมชน รวมทั้งเสนอรูปแบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๔๕ คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลแบบอรรถาธิบายและพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างและระบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา ประกอบด้วย ระบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ โดยภาคีและเครือข่ายทางสังคม มีการบริหารงานโดยกำหนดหน้าที่ของแต่ละฝ่ายโดยมีผู้นำชุมชนและระบบความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญ กระบวนการการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา ประการแรก คือ ผู้นำชุมชน มีบทบาทในการประสานงานกับทุกฝ่ายเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านตั้งแต่ก่อนน้ำท่วม ระหว่างน้ำท่วมขัง และการฟื้นฟูเยียวยาหลังน้ำท่วม ประการที่สอง คือ ชุมชนเข้มแข็ง อันเกิดจากการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม ร่วมแรงร่วมใจในการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน บนพื้นฐานความผูกพันทางจิตวิญญาณ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการตนเอง

* นางสาวหทัยชนก คตะสมบุรณ์ Miss.Hataichanok Khatasombun

** พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. Phrasuthirattanapandit, Assoc.Prof.Dr.

ของชุมชน ประการที่สาม คือ ทูทางสังคม มีมิติบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัย ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ มีความไว้วางใจ ซึ่งเกิดจากความรู้สึกเชื่อถือในตัวผู้อื่น ทำให้ชุมชนกล้าที่จะแลกเปลี่ยนความรู้ การแบ่งปัน และประสานงานอย่างมีส่วนร่วมกันในการแก้ไขปัญหาภัยพิบัติที่เกิดขึ้น รูปแบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา เริ่มต้นจากการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้นำชุมชนในแต่ละหมู่บ้านและประชาชนในพื้นที่ทั้งภายในและภายนอกชุมชนซึ่งก็คือหน่วยงานภาครัฐ เครือข่ายเหล่านี้จะเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับแผนการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับภัยที่จะเกิดขึ้นในแต่ละปีเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามมารวมไปถึงการสนับสนุนจากนโยบายของภาครัฐ การประสานงานระหว่างหน่วยงานเครือข่ายทางการบริหารและความร่วมมือของประชาชนเป็นปัจจัยทางการบริหารที่มีผลต่อความสำเร็จของการป้องกันภัยพิบัติ โดยมีรูปแบบการวางแผนอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งแจ้งเตือนภัย แผนการอพยพ แผนการจัดตั้งศูนย์พักพิง และการบริหารศูนย์พักพิง รวมไปถึงรูปแบบการแก้ปัญหาในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติที่มีความชัดเจนและเกิดจากการเรียนรู้ การถอดบทเรียน และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา มีหลักการสำคัญ ได้แก่ (๑) หลักการช่วยกันคิด (๒) หลักการมีส่วนร่วม (๓) การพึ่งพาตนเอง (๔) การสนับสนุนขององค์กรภาครัฐ (๕) การรวมกลุ่มเครือข่ายชุมชนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

คำสำคัญ: การขับเคลื่อนพลังชุมชน; การจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ; ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

Abstract

The objective of this research is to study structure, system, mechanism and process of the driven community empowerment including presentation of the model of the driven community empowerment in natural disaster management in Chao Phraya River basin. The qualitative research was carried out in this study. The data were collected from 45 key informants through the interview. The gathered data were analyzed by descriptive and narrative techniques.

The research result found that :- Structure and system of the driven community empowerment in natural disaster management in Chao Phraya River basin consisted system of the driven community empowerment in natural disaster management by participants and social network. There is operation by determining the tasks in each party, the leaders of community and social correlation are significant elements. The significant factors of driven community in a first aspect is the leaders of community who

play an important role to cooperate with all parties for helping the public before and during flood and healing after flood. The second factor is strengthening community that arise by learning, participation, work together with spiritual, local wisdom and self- management of the community. The third factor is social capital based on norms of self-reliance, kin relationship , reliance that raised from trustfulness in the other, there making the community has strong changing, sharing and coordinate with each other to solve the disaster. Model of the driven community empowerment in natural disaster management in Chao Phraya River basin revealed that it initially started by creating a network of community leaders in each village and the public in their area to the government section. These networks were participated to adjust the operation plan to conform to the disasters that will occur in each year and to prevent the problems that will arise. It including supporting by policy of the government, cooperating, administration network and participation of the public is effective factors for achievement preventing. There has a concrete pattern for alert, evacuation plan, plan to establish a shelter center and administration of shelters also has solving model for manage the natural disaster clearly and by learning, learned the lesson and participation of the community Knowledge about the driven community empowerment in natural disaster management in Chao Phraya River basin consisted of a key principles such as (1) thinking together (2) participation by meeting (3) self-reliance is empower (4) supporting by the government section that is important (5) network integration; all sections have office or section to support participation

Keywords : The Driven Community Empowerment; Natural Disaster Management; Chao Phraya River Basin

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลกในปัจจุบัน อันเนื่องมาจากภาวะโลกร้อน ซึ่งเกิดจากการที่ก๊าซเรือนกระจกในชั้นบรรยากาศได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากภาวะโลกร้อนนี้ มีความแตกต่างกันไปตามแต่ละภูมิภาคของโลก เป็นที่คาดการณ์ว่าการเปลี่ยนแปลงในอนาคตจะสูงขึ้นและรวดเร็วกว่าอดีตมาก และภาวะโลกร้อนส่งผลต่อแนวโน้มการเกิดภัยพิบัติและผลกระทบต่างๆ ทั้งความถี่ ลักษณะขนาด และความรุนแรงที่เพิ่มขึ้น ภัยพิบัติ

ขนาดใหญ่ที่เกิดขึ้นในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา สำหรับประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่เผชิญกับภัยพิบัติอย่างรุนแรงเมื่อเปรียบเทียบกับ หลายประเทศ ในอดีตประเทศไทยมีประสบการณ์ในการเผชิญภัยพิบัติตามฤดูกาล อาทิเช่น น้ำท่วม พายุ และภัยแล้ง ซึ่งเกิดขึ้นบ่อยครั้งและสามารถจัดการได้โดยชุมชนในพื้นที่เกิดการเรียนรู้ และสั่งสมความรู้ ภูมิปัญญาเพื่อปรับวิถีชีวิตให้สามารถอยู่ร่วมกับความแปรปรวนของธรรมชาติตามฤดูกาล ได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นการแสดงถึงวิวัฒนาการในการปรับตัว เมื่อเผชิญกับภัยพิบัติที่ไม่รุนแรงนักของประชาชน แต่อย่างไรก็ตามในช่วง ๑๐ ปี ที่ผ่านมาประเทศไทย ต้องประสบกับภัยพิบัติที่รุนแรงบ่อยครั้ง และสร้างความเสียหายให้กับประเทศเป็นจำนวนมาก จึงจำเป็นที่จะต้องหันมาให้ความสำคัญกับปัญหาดังกล่าว โดยเฉพาะการเตรียมพร้อมรับมือกับวิกฤตการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตเหตุการณ์อุทกภัยร้ายแรงสำหรับประเทศ ใน พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้ถูกจารึกลงในหน้าประวัติศาสตร์ของไทยถึงผลกระทบและความเสียหายที่เกิดขึ้นสถานการณ์ปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงในประเทศไทย ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าว ได้สร้างความเสียหายอย่างรุนแรง และคงต้องใช้ระยะเวลาหลายปีกว่าจะฟื้นตัวเข้าสู่สภาวะปกติ^๑ ถึงแม้ว่าการแก้ไขปัญหามิบัติที่เกิดขึ้น จะเป็นบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบหลักของหน่วยงานภาครัฐ แต่ปัจจุบันพบว่า ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นได้มีความหลากหลาย ซับซ้อน ไม่สามารถจำกัดพื้นที่ได้ และมีความรุนแรงเกินกว่าหน่วยงาน ภาครัฐเพียงภาคส่วนเดียวจะสามารถป้องกันและแก้ไข ปัญหาเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ เมื่อเผชิญภัยพิบัติขณะที่การช่วยเหลือจากภาครัฐประสบปัญหาหลายประการ ทั้งเข้าไม่ถึง ลำบากขั้นตอนยุ่งยาก มีหน่วยงานเกี่ยวข้องมากมายหลายส่วน ฯลฯ การช่วยเหลือตัวเองของภาคประชาชน และการร่วมมือกับภาคประชาสังคมจึงกลายเป็นทางออกหนึ่งการบริหารจัดการกับปัญหามิบัติจึงจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่ง ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ในฐานะที่จะเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากปัญหามิบัติที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่นอีกหลายชุมชน ที่มีกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการตนเองอย่างยั่งยืน ดังนั้น การเปลี่ยนภัยพิบัติเป็น “กระบวนการพัฒนา” ที่เน้นการมีส่วนร่วมของ คน ชุมชน เครือข่าย และภาคีความร่วมมือ ควรเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะทำให้การฟื้นฟูทุกด้านเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมีพัฒนาการต่อเนื่อง ไปสู่การมีแผนรับมือภัยพิบัติ การจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันอย่างยั่งยืน “พลิกวิกฤตเป็นโอกาส” เปลี่ยนภัยพิบัติเป็น “กระบวนการพัฒนาโดยการจัดการตนเองของชุมชน” เน้นสร้างกลไกและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและภาคีความร่วมมือหนุนเสริม ซึ่งทำให้การฟื้นฟูหลังประสบภัยเกิดขึ้นรวดเร็ว มีพัฒนาการต่อเนื่องไปสู่การมีแผนรับมือภัยพิบัติ และการ

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, การจัดการภัยพิบัติและการฟื้นฟูบูรณหลังการเกิดภัยธรรมชาติศึกษาไทยและต่างประเทศ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๖.

จัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันอย่างยั่งยืน ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจในการศึกษาการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาโครงสร้าง ระบบ และกลไกการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา
๒. เพื่อศึกษากระบวนการการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา
๓. เพื่อเสนอรูปแบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติของชุมชนในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา
๒. การพัฒนารูปแบบและกระบวนการดำเนินงาน โครงสร้าง ระบบ กลไกการจัดการภัยพิบัติของชุมชนในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา ต่อการเตรียมความพร้อม การป้องกันและลดผลกระทบในช่วงก่อนเกิดภัยพิบัติ การจัดการภัยพิบัติในภาวะฉุกเฉินในช่วงระหว่างเกิดภัยพิบัติ และการจัดการหลังเกิดภัยพิบัติ
๓. ผลการดำเนินงาน ปัจจัยที่เอื้อและที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานเครือข่ายองค์กรชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการภัยพิบัติ
๔. การนำเสนอรูปแบบและกระบวนการจัดการภัยพิบัติของชุมชนในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา ข้อเสนอเชิงพื้นที่ และเชิงนโยบายในแนวทางการจัดการภัยพิบัติอย่างมีประสิทธิภาพต่อเครือข่ายองค์กรชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาเรื่อง “การขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา” มีขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

การวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยในเชิงลึกมุ่งเน้นการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ภาคประชาชนประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ในชุมชน และกลุ่มแกนนำชุมชน ภาครัฐ ภาคประชาสังคมใน ๓ จังหวัดที่อยู่ในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา จำนวน ๓ ชุมชน เพื่อให้เห็นแนวคิดความเป็นมา หลักการ รูปแบบ ความสัมพันธ์ ระบบ กระบวนการและรูปแบบการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติของชุมชนในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยาจำนวน ๔๕ คน

ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาเรื่อง “การขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา” มีขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ การดำเนินการศึกษาการจัดการภัยพิบัติโดยอาศัยชุมชนในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา แบ่งพื้นที่การศึกษาทั้งหมด ๓ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอุทัยธานีและจังหวัดชัยนาท

การเกิดภัยพิบัติส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงหรือเป็นผลสืบเนื่องจาก การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทเฉพาะของพื้นที่ ชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะตอบสนองในทางที่ก่อให้เกิดปัญหา พร้อมกับการรับมือของปัจจัยที่เกี่ยวข้องหรือผลกระทบที่เกิดขึ้น การตอบสนองหรือความสามารถในการรับมือของชุมชนจะแตกต่างกันไปในแต่ละสภาพปัญหาหรือผลกระทบ ดังนั้น ลำดับแรกจะต้องทำความเข้าใจ บริบทเฉพาะพื้นที่และประเด็นปัญหาที่สำคัญที่ต้องการศึกษาวิเคราะห์ในเชิงลึกถึงสภาพความเปราะบาง ที่เป็นอยู่และความเสี่ยงในอนาคต เพื่อนำไปสู่การสนับสนุนรูปแบบการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนในอนาคต

ในการกำหนดกรณีศึกษาการศึกษาทั้ง ๓ พื้นที่ มีความสำคัญอย่างมากเพราะเป็นพื้นที่ประสบ ปัญหาภัยพิบัติน้ำท่วมอย่างต่อเนื่อง แต่พื้นที่ทั้ง ๓ พื้นที่ มีกระบวนการในการจัดการผ่านการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม การจัดการตนเองของชุมชนผ่านเครือข่ายทางสังคม จนประสบความสำเร็จในการจัดการ ภัยพิบัติทางธรรมชาติของชุมชนในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา นอกจากนี้เป็นพื้นที่ต้นแบบที่ได้รับการยอมรับ จากหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยมีเป้าหมายของการพัฒนาคนและสนับสนุนศักยภาพ ชุมชนในการจัดการภัยพิบัติ ดังนั้น การศึกษาจะทำการวิเคราะห์สถานการณ์ภัยพิบัติในภาพรวมและ สถานการณ์ภัยพิบัติในแต่ละพื้นที่ หรือจะทำการวิเคราะห์บทเรียน จุดแข็งจุดอ่อนจากการทำงานร่วมกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ องค์กรชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษา “การขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา” มีขอบเขตด้านระยะเวลา ได้แก่ ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ๒๕๖๑ถึง พฤษภาคม ๒๕๖๒ รวมเป็นระยะเวลา ๑๓เดือน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาในภาคสนาม ตามลักษณะ การศึกษารวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีเนื้อหาสนับสนุนผลการวิจัยชัดเจนมากขึ้น สำหรับวิธีการวิจัย เชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาเอกสารและแนวคิดเกี่ยวกับงานวิจัย การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนา กลุ่ม ดังนี้

๑. การศึกษาในเชิงเอกสาร ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง
๒. การศึกษาเชิงคุณภาพ ในภาคสนาม เพื่อทราบถึงแนวคิด ความเป็นมา หลักการ รูปแบบ ความสัมพันธ์ ระบบ กระบวนการและรูปแบบการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติของชุมชนในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยาในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษาโดยการสุ่มแบบเจาะจง ซึ่งเป็นการเลือกกลุ่มที่ผู้วิจัยใช้เหตุผลในการเลือกเพื่อความเหมาะสมในการวิจัยตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นชุมชนที่มีระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการและรูปแบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ใช้แบบสัมภาษณ์ และแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม สำหรับกลุ่มผู้ประสพภัย กลุ่มผู้รู้ในชุมชน กลุ่มแกนนำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง

แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ (Inter-view Guideline) มีดังต่อไปนี้

๑. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน อันได้แก่ จำนวนครัวเรือน จำนวนประชากร การนับถือศาสนา อาณาเขตหมู่บ้าน ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ลักษณะการตั้งบ้านเรือน การศึกษา การประกอบอาชีพของคนในชุมชน การคมนาคม การปกครอง ประเพณี ความเชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร รูปแบบการใช้ ผลประโยชน์ที่ได้รับจากทรัพยากรท้องถิ่นนับจากอดีตถึงปัจจุบัน การแลกเปลี่ยนทรัพยากรท้องถิ่นกับภายนอกชุมชนนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
๒. ระบบและโครงสร้างของการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา
๓. กระบวนการการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา
๔. รูปแบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา
๕. การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชนทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร และข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังกล่าว ได้วิเคราะห์เนื้อหา ตามประเด็นหัวข้อ ดังนี้

๑. ศึกษาาระบบและโครงสร้างการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา
๒. ศึกษากระบวนการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา
๓. ศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา
๔. นำเสนอระบบ โครงสร้าง กระบวนการจัดการและรูปแบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา
๕. นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มาทำการวิเคราะห์ระบบ โครงสร้างกระบวนการและรูปแบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติของชุมชนในพื้นที่ที่ประสบปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติ
๖. การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวมาแล้วเพื่อให้เห็นชุดความรู้ในเรื่องระบบ โครงสร้าง กระบวนการจัดการและรูปแบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในระดำนโยบาย ระดับภูมิภาค ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล ระดับชุมชน องค์กร และปัจเจกบุคคล

การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อให้เห็นระบบ โครงสร้างการจัดการ กระบวนการจัดการและรูปแบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาของชุมชนและการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติของชุมชนเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดำนโยบาย ระดับภูมิภาค ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล ระดับชุมชน องค์กร และปัจเจกบุคคล

ผลการวิจัย

๑. โครงสร้างและระบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา

โครงสร้างระบบและกลไกการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยาเป็นความร่วมมือภายใต้การสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยธรรมชาติประกอบด้วยภาคีภาคส่วนต่าง ๆ มีการบริหารจัดการกันเองโดยชุมชนความสัมพันธ์ในการสงเคราะห์กันและกันเมื่อภัยพิบัติเกิดขึ้น ซึ่งระบบและกลไกขับเคลื่อนพลังชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่ระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ มีโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ชัดเจน สำหรับระบบระบบการจัดการภัยพิบัติจะมีการแจ้งเตือนภัย มีแนวทางปฏิบัติในการจัดการเมื่อเกิดภัยพิบัติ จากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนร่วมกันขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติของชุมชนจากภาคีภาคส่วนต่างๆ ดำเนินการบริหารงานอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีขั้นตอนที่สำคัญ คือ การป้องกัน การรับมือ และการฟื้นฟู ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการภัยพิบัติทั้งนี้เพราะผู้นำชุมชนเป็นศูนย์กลางของการประสานงานและให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ และเป็นผู้ที่จะสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นในชุมชนเกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายทางสังคมแลกเปลี่ยนข้อมูลของเครือข่าย ติดต่อสื่อสารอาศัยช่องทางสื่อสารสาธารณะในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันและความสัมพันธ์ทางสังคมในการเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนเปิดโอกาสให้ชุมชนประเมินสถานการณ์ของตนเองบนพื้นฐานประสบการณ์ของพวกเขา โดยชุมชนไม่ใช่แค่ผู้กำหนดแผนงานและตัดสินใจเท่านั้นแต่ยังเป็นตัวแสดงหลักในการนำแผนงานไปปฏิบัติอีกด้วยอีกทั้งพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรมความคิดและการประพฤติปฏิบัติดีของคนไทย การทำความดีต่อกันเป็นคุณธรรมสำคัญที่ต้องเอาใจใส่อย่างยิ่งเพราะสามารถสมัครสมานยึดเหนี่ยวน้ำใจให้รักใคร่กันให้ถึงกันชุมชนที่ตั้งอยู่ด้วยความสุขสงบเพราะอาศัยศีลอาศัยสังคหธรรมคือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจให้รักกันเป็นความดีที่นิยมยกย่องเชิดชูของโลกทุกสมัยทั้งอดีตปัจจุบันและอนาคตโดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ ๔ ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนไว้ให้มีความสามัคคีกัน

๒. กระบวนการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา

กระบวนการการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา ปัจจัยแรก คือ ผู้นำชุมชน ที่มีบทบาทในการจัดการภัยพิบัติเนื่องจากเป็นผู้นำที่การดำเนินการประสานงานกับทุกฝ่ายเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านตั้งแต่ก่อนน้ำท่วม ระหว่างน้ำท่วมขัง และการฟื้นฟูเยียวยาหลังน้ำท่วม ปัจจัยที่สอง คือ ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งมีองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง การเรียนรู้จากการกระทำร่วมกัน คนในชุมชนร่วมแรงร่วมใจกัน โดยมีความผูกพันทางจิตวิญญาณ การมีส่วนร่วมของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการตนเองของชุมชน ปัจจัยที่สาม คือ ทูตทางสังคม มีมิติบรรทัดฐานของการพึ่งพา

อาศัย ความสัมพันธ์เชิงเครือข่าย มีความไว้วางใจ ซึ่งเกิดจากรู้สึกเชื่อถือในตัวผู้อื่น ทำให้ชุมชนกล้าที่จะแลกเปลี่ยนความรู้ การแบ่งปัน และประสานงานอย่างมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาภัยพิบัติที่เกิดขึ้น มีการขับเคลื่อนโดยการมีส่วนร่วม ทั้งส่วนร่วมจากชุมชนจากเครือข่ายชุมชน รวมทั้งการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ท่วมโดยองค์กรชุมชนและท้องถิ่น และเป็นเครื่องมือสำคัญที่นำไปสู่การบริหารจัดการปัญหาน้ำท่วมขององค์กรชุมชนที่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ส่งเสริมการสร้างพื้นที่ในการร่วมคิดและดำเนินการแต่ละชุมชนมีการขับเคลื่อนเครือข่ายชุมชนเป็นองค์กรที่เชื่อมโยงการทำงาน of ชุมชน กระบวนการเชื่อมโยงการทำงานองค์กรชุมชนมีเป้าหมายเดียวกันคือ การสร้างการยอมรับและการจัดการชุมชนเมือง มีการเชื่อมโยงกลุ่มเครือข่ายต่างๆ และผู้ประสพภัยพิบัติร่วมการจัดการแก้ไขปัญหาและวางแผนเฝ้าระวัง จัดระบบกองทุนผู้ประสพภัยพิบัติ โดยมีแกนนำและเครือข่ายภาคประชาชนเป็นทีมทำงานร่วมท้องถิ่นสนับสนุนศึกษาเรียนรู้ประสบการณ์ เพื่อนำไปสู่การจัดระบบศูนย์ฯ ทั้งก่อนและหลังประสพภัยพิบัติ โดยเฉพาะกลุ่มบุคคลผู้มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการดูแลความเป็นอยู่ของประชาชนผู้มีการติดต่อสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และใช้ระบบการวางแผนและการติดตามผลร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

ในขณะก่อนการเกิดภัยพิบัติระหว่างเกิดภัยพิบัติและหลังการเกิดภัยพิบัติอีกทั้งยังนำกระบวนการทุนทางสังคมมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นการจัดการเรียนรู้ด้านการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติผ่านกระบวนการสังเกตการณ์บันทึกข้อมูลสถิติที่สำคัญแล้วนำมาปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตให้พร้อมที่จะอยู่ร่วมกับน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. รูปแบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา

รูปแบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา เริ่มต้นจากการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้นำชุมชนในแต่ละหมู่บ้านและประชาชนในพื้นที่ทั้งเครือข่ายภายในชุมชนและเครือข่ายภายนอกชุมชนซึ่งก็คือหน่วยงานภาครัฐเครือข่ายเหล่านี้จะเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับแผนการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับภัยที่จะเกิดขึ้นในแต่ละปีเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามมารวมถึงการให้การสนับสนุนจากนโยบายของภาครัฐเป็นส่วนสำคัญการประสานงานระหว่างหน่วยงานเครือข่ายทางการบริหารและความร่วมมือของประชาชนเป็นปัจจัยทางการบริหารที่มีผลต่อความสำเร็จของการป้องกันภัยพิบัติ โดยมีรูปแบบการวางแผนอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งแจ้งเตือนภัย แผนการอพยพ แผนการจัดตั้งศูนย์พักพิง และการบริหารศูนย์พักพิง รวมไปถึงรูปแบบการแก้ปัญหาในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติที่มีความชัดเจนและเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง นำไปสู่การแก้ปัญหาระยะยาวของเครือข่ายการจัดการภัยพิบัติ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนความคิดและการออกแบบกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิดประสบการณ์เชิงแนวคิดและการปฏิบัติเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการจุดประกายทางด้านความคิดที่เป็นจุดกำเนิดของพื้นที่ปฏิบัติการแก้ไขและขับเคลื่อนงานภัยพิบัติในระดับพื้นที่ สิ่งที่เกิดจากการแลกเปลี่ยน ความคิดร่วมกันคือ แนวทางการบริหารการจัดการเครือข่าย

ในระดับพื้นที่รูปแบบการให้การสนับสนุน จากนโยบายของภาครัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนและเครือข่ายทางการบริหารสำหรับรูปแบบการวางแผนมีการวางแผนการแจ้งเตือนภัย แผนการอพยพ แผนการจัดตั้งศูนย์พักพิง และการบริหารศูนย์พักพิง นอกจากนี้ยังมีแนวทางการแก้ปัญหาด้วยชุมชนจัดการตนเองและการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ รูปแบบและนวัตกรรมเด่นในการจัดการภัยพิบัติที่มีความหลากหลายซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นในเรื่องของการรับมือกับปัญหาภัยพิบัติ เกิดเครือข่ายความร่วมมือในระดับพื้นที่อำเภอ เกิดทักษะกระบวนการและวิธีการบริหารจัดการพื้นที่ต่อไป

๔. องค์ความรู้รูปแบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา

องค์ความรู้รูปแบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา มีหลักการสำคัญ ได้แก่ (๑) หลักการช่วยกันคิด โดยระดมความคิดร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในการประสบภัยพิบัติ การจัดทำบทเรียนการบริหารจัดการน้ำและการจัดการภัยพิบัติ มีอบรบการป้องกันภัยพิบัติให้แก่ชุมชน มีการถอดบทเรียน มีโครงการสร้างชุมชนเข้มแข็งหรือการบริหารจัดการโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (๒) หลักการมีส่วนร่วมโดยการดำเนินการประชุมวางแผนร่วมกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการเฝ้าระวังและการแจ้งเตือน ชุมชนมีการติดตามข่าวสารจากกรมอุตุนิยมวิทยา หรือการประเมินจากผู้รู้ในพื้นที่ที่มีความเสี่ยง รับฟังข่าวสารจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ และปฏิบัติตามคำแนะนำ อีกทั้งผู้นำควรมีการจัดระบบ การบริหารจัดการตนเอง โดยการสร้างความร่วมมือ ของคนในชุมชนและระหว่างชุมชน และการเชื่อมโยง การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เตรียมความพร้อมในขณะเกิดภัย (๓) การพึ่งพาตนเองเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถของคนในชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งและมีความพร้อมในการป้องกันภัยให้มากขึ้น โดยเฉพาะความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของ ภัยพิบัติ ทรัพยากรน้ำ และผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมถึงแนวทางการป้องกันเพื่อลดความสูญเสียทั้งทรัพย์สินและชีวิตของประชาชนให้ลดลงโดยให้ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่ง โดยหน่วยงานภาครัฐ คือ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยและหน่วยงานระดับจังหวัด ได้สนับสนุนส่งเสริมและเป็นตัวกลางในการประสานงานระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน ชุมชน ที่ประสบปัญหาภัยพิบัติ (๔) การสนับสนุนขององค์กรภาครัฐ ปัจจัยสำคัญที่ได้จากการศึกษาชุมชนที่มีการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติที่ดีคือการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ซึ่งแม้ว่าชุมชนจะมีบทบาทที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งในฐานะเจ้าของพื้นที่และผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง แต่ชุมชนก็ยังมีความจำกัดในหลายด้านที่ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากหน่วยงานดังกล่าวถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อสนองตอบความต้องการของภาคประชาชนและมีความพร้อมในหลายด้านทั้งงบประมาณ เครื่องมืออุปกรณ์ เทคโนโลยีและบุคลากรที่มีความรู้ (๕) การรวมกลุ่มการจัดตั้งเครือข่าย ทุกหน่วยงานมีสำนักส่งเสริมหรือ

หน่วยงานที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน โดยส่วนใหญ่มีภารกิจ คือ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ และภัยพิบัติ โดยให้หน่วยงานภาครัฐเป็นพี่เลี้ยงในการสร้างความเข้มแข็งและสะท้อนปัญหาของประชาชน ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐจะต้องทำหน้าที่สร้างความเข้มแข็งให้ประชาชน ชุมชนสามารถบริหารจัดการตนเอง สร้างความเป็นเจ้าของมากกว่าที่จะรอคอยการช่วยเหลือจากภาครัฐ

อภิปรายผลการศึกษา

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้ คือ

๑. โครงสร้างและระบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา

โครงสร้าง ระบบ และกลไกการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยาเป็นความร่วมมือภายใต้การสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยธรรมชาติประกอบด้วยภาคีภาคส่วนต่าง ๆ มีการบริหารจัดการกันเองโดยชุมชนความสัมพันธ์ในการสงเคราะห์กันและกันเมื่อภัยพิบัติเกิดขึ้น ซึ่งระบบและกลไกขับเคลื่อนพลังชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่ระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ มีโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ชัดเจน สำหรับระบบระบบการจัดการภัยพิบัติจะมีการแจ้งเตือนภัย มีแนวทางปฏิบัติในการจัดการเมื่อเกิดภัยพิบัติ จากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการภัยพิบัติ โดยชุมชนร่วมกันขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติของชุมชนจากภาคีภาคส่วนต่าง ๆ ดำเนินการบริหารงานอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีขั้นตอนที่สำคัญ คือ การป้องกัน การรับมือ และการฟื้นฟู ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการภัยพิบัติทั้งนี้เพราะผู้นำชุมชนเป็นศูนย์กลางของการประสานงานและให้ความช่วยเหลือต่างๆและเป็นผู้ที่จะสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นในชุมชนเกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายทางสังคมแลกเปลี่ยนข้อมูลของเครือข่าย ติดต่อสื่อสารอาศัยช่องทางสื่อสารสาธารณะในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันและความสัมพันธ์ทางสังคมในการเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนเปิดโอกาสให้ชุมชนประเมินสถานการณ์ของตนเองบนพื้นฐานประสบการณ์ของพวกเขา โดยชุมชนไม่ใช่แค่ผู้กำหนดแผนงานและตัดสินใจเท่านั้นแต่ยังเป็นตัวแสดงหลักในการนำแผนงานไปปฏิบัติอีกด้วยสอดคล้องกับ ปรีชา ปิยะจันทร์ ศึกษาเรื่อง ชุมชนกับการจัดการอุทกภัยปี พ.ศ. ๒๕๕๔: กรณีศึกษา ชุมชนอยู่เจริญเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร (อยู่เจริญโมเดล) ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนอยู่เจริญ เป็นชุมชนเขตเมือง ที่เป็นชุมชนของผู้มีรายได้ระดับปานกลาง เป็นชุมชนที่ผู้อาศัยอพยพมาจากต่างจังหวัดทุกภูมิภาคเพื่อมาประกอบอาชีพในกรุงเทพมหานคร จึงทำให้เป็นชุมชนที่มีความคล่องตัวสูงในการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชน เพราะวิถีชีวิตเดิมมีการเอื้ออาทร มีจิตอาสาสูง จึงเป็นทุนที่สำคัญของชุมชน ดังนั้นการกอบกู้วิกฤตอุทกภัยจึงมีปัจจัยดังกล่าวนี้เป็นทุนที่สำคัญอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ มีปัจจัยที่นำมาซึ่งความสำเร็จในการ

กอบกู้วิกฤตน้ำท่วม โดยมีปัจจัยหลักจากการมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งเป็นนักบริหารจัดการศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์หรือคนในชุมชนที่มีการศึกษาดี มีอาชีพหลากหลายที่นำมาช่วยพัฒนาชุมชนในภาวะวิกฤต การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน การมีความสามัคคีมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประชาชนในชุมชน การมีเครือข่ายทางสังคมที่ดีทั้งภายในและภายนอกชุมชน ประชาชนในชุมชนมีรายได้ระดับปานกลาง ทำให้เกิดพลังกลุ่มได้ง่าย คณะกรรมการของชุมชนมีการทำกิจกรรมที่ทำให้เกิดรายได้ เพื่อเป็นทุนในการนำไปพัฒนาชุมชน^๒

๒. กระบวนการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา

กระบวนการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา ปัจจัยแรก คือ ผู้นำชุมชน ที่มีบทบาทในการจัดการภัยพิบัติเนื่องจากเป็นผู้นำที่การดำเนินการประสานงานกับทุกฝ่ายเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านตั้งแต่ก่อนน้ำท่วม ระหว่างน้ำท่วมขัง และการฟื้นฟูเยียวยาหลังน้ำท่วม ปัจจัยที่สอง คือ ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งมีองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง การเรียนรู้จากการกระทำร่วมกัน คนในชุมชนร่วมแรงร่วมใจกัน โดยมีความผูกพันทางจิตวิญญาณ การมีส่วนร่วมของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการตนเองของชุมชน ปัจจัยที่สาม คือ ทุนทางสังคม มีมิติบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัย ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ มีความไว้วางใจ ซึ่งเกิดจากรู้สึกเชื่อถือในตัวผู้อื่น ทำให้ชุมชนกล้าที่จะแลกเปลี่ยนความรู้ การแบ่งปัน และประสานงานอย่างมีส่วนร่วมกันในการแก้ไขปัญหาภัยพิบัติที่เกิดขึ้น มีการขับเคลื่อนโดยโดยการมีส่วนร่วม ทั้งส่วนร่วมจากชุมชนจากเครือข่ายชุมชน รวมทั้งการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมโดยองค์กรชุมชนและท้องถิ่น และเป็นเครื่องมือสำคัญที่นำไปสู่การบริหารจัดการปัญหาน้ำท่วมขององค์กรชุมชนที่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ส่งเสริมการสร้างพื้นที่ในการร่วมคิดและดำเนินการแต่ละชุมชนมีการขับเคลื่อนเครือข่ายชุมชนเป็นองค์กรที่เชื่อมโยงการทำงานของชุมชน กระบวนการเชื่อมโยงการทำงานองค์กรชุมชนมีเป้าหมายเดียวกันคือ การสร้างการยอมรับและการจัดการชุมชนเมือง มีการเชื่อมโยงกลุ่มเครือข่ายต่างๆ และผู้ประสพภัยพิบัติร่วมการจัดการแก้ไขปัญหาและวางแผนเฝ้าระวัง จัดระบบกองทุนผู้ประสพภัยพิบัติ โดยมีแกนนำและเครือข่ายภาคประชาชนเป็นทีมงานร่วมท้องถิ่นสนับสนุนศึกษาเรียนรู้ประสบการณ์ เพื่อนำไปสู่การจัดระบบศูนย์ฯ ทั้งก่อนและหลังประสพภัยพิบัติ โดยเฉพาะกลุ่มบุคคลผู้มีความรู้ที่โดยตรงในการดูแลความเป็นอยู่ของประชาชนผู้ มีการติดต่อสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และใช้ระบบการวางแผนและการติดตามผลร่วมกันอย่างสม่ำเสมอในขณะก่อนการเกิดภัยพิบัติระหว่างการเกิดภัยพิบัติและหลังการเกิด

^๒ ปรีชา ปิยจันทร์, “ชุมชนกับการจัดการอุทกภัยปี พ.ศ. ๒๕๕๔ : กรณีศึกษา ชุมชนอยู่เจริญเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร (อยู่เจริญโมเดล)”, วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (มกราคม ๒๕๕๔): ๑๗.

ภัยพิบัติอีกทั้งยังนำกระบวนการทุนทางสังคมมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นการจัดการเรียนรู้ด้านการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติผ่านกระบวนการสังเกตการณ์ที่ข้อมูลสถิติที่สำคัญแล้วนำมาปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตให้พร้อมที่จะอยู่ร่วมกับน้ำอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับ กาญจน์จรรย์นันทน์ คลองข่อย ศึกษาเรื่อง “ชุมชนเข้มแข็งกับการจัดการภัยพิบัติศึกษากรณี การจัดการวิกฤตน้ำท่วมของหมู่บ้านแหลมกลาง” ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนสามารถร่วมมือกันเพื่อรับมือภัยพิบัติน้ำท่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งปัจจัยด้านที่ส่งผลต่อความสามารถในการจัดการภัยพิบัติ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ชุมชนเข้มแข็ง โดยมีการเรียนรู้จากการกระทำร่วมกัน และทุนทางสังคม โดยมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและมีความไว้วางใจกัน^๓ และสอดคล้องกับ พิสมัย ศรีเนตรและอัญญา ณ ระนอง ศึกษาเรื่อง “ทุนชุมชนกับความสามารถของชุมชนในการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม” ผลการวิจัยพบว่าชุมชนมีการจัดการภัยพิบัติทั้งระยะก่อน ระหว่าง และหลังเกิดภัยพิบัติ สามารถจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมโดยชุมชนจัดการตนเอง มีการประเมินและทบทวนบทเรียนการจัดการภัยพิบัติเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญห ป้องกันและบรรเทาปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต พึ่งพาการตัดสินใจและทรัพยากรจากเทศบาลเป็นส่วนใหญ่ ทุนชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการจัดการภัยพิบัติของชุมชนได้แก่ ทุนทางสังคม ทุนมนุษย์ ทุนทางการเงิน ทุนทางกายภาพ เป็นทุนที่มีอยู่ในชุมชน^๔

๓. รูปแบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา

รูปแบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา เริ่มต้นจากการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้นำชุมชนในแต่ละหมู่บ้านและประชาชนในพื้นที่ทั้งเครือข่ายภายในชุมชนและเครือข่ายภายนอกชุมชนซึ่งก็คือหน่วยงานภาครัฐเครือข่ายเหล่านี้จะเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับแผนการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับภัยที่จะเกิดขึ้นในแต่ละปีเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามมารวมไปถึงการให้การสนับสนุนจากนโยบายของภาครัฐเป็นส่วนสำคัญการประสานงานระหว่างหน่วยงานเครือข่ายทางการบริหารและความร่วมมือของประชาชนเป็นปัจจัยทางการบริหารที่มีผลต่อความสำเร็จของการป้องกันภัยพิบัติ โดยมีรูปแบบการวางแผนอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งแจ้งเตือนภัย แผนการอพยพ แผนการจัดตั้งศูนย์พักพิง และการบริหารศูนย์พักพิง รวมไปถึงรูปแบบการแก้ปัญหาในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติที่มีความชัดเจนและเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง นำไปสู่การแก้ปัญหาระยะยาวของเครือข่ายการจัดการภัยพิบัติ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนความคิดและการออกแบบกิจกรรม

^๓ กาญจน์จรรย์นันทน์ คลองข่อย, “ชุมชนเข้มแข็งกับการจัดการภัยพิบัติ ศึกษากรณี การจัดการวิกฤตน้ำท่วมของหมู่บ้านแหลมกลาง”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

^๔ พิสมัย ศรีเนตร และอัญญา ณ ระนอง, “ทุนชุมชนกับความสามารถของชุมชนในการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม”, วารสารการบริหารการปกครอง, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๑) : ๕๒๔.

อย่างต่อเนื่อง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิดประสบการณ์เชิงแนวคิดและการปฏิบัติเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการจุดประกายทางด้านความคิดที่เป็นจุดกำเนิดของพื้นที่ปฏิบัติการแก้ไขและขับเคลื่อนงานภัยพิบัติในระดับพื้นที่ สิ่งที่เกิดจากการแลกเปลี่ยน ความคิดร่วมกันคือ แนวทางการบริหารจัดการการจัดการเครือข่ายในระดับพื้นที่รูปแบบการให้การสนับสนุน จากนโยบายของภาครัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนและเครือข่ายทางการบริหารสำหรับรูปแบบการวางแผนมีการวางแผนการแจ้งเตือนภัย แผนการอพยพ แผนการจัดตั้งศูนย์พักพิง และการบริหารศูนย์พักพิง นอกจากนี้ยังมีแนวทางการแก้ปัญหาด้วยชุมชนจัดการตนเองและการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ รูปแบบและนวัตกรรมเด่นในการจัดการภัยพิบัติที่มีความหลากหลายซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นในเรื่องของการรับมือกับปัญหาภัยพิบัติ เกิดเครือข่ายความร่วมมือในระดับพื้นที่อำเภอ เกิดทักษะกระบวนการและวิธีการบริหารจัดการพื้นที่ต่อไปสอดคล้องกับ ธรรมนูญรื้อนกฤษรัก และเพ็ญประภา ภัทรานุกรม ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน : ศึกษากรณีเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม ได้แก่ ทุนทางสังคม ความเป็นผู้นำในด้านต่าง ๆ ทำให้สามารถแก้ปัญหาในด้านการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานการให้ข้อมูลข่าวสารและอื่น ๆ ประธานชุมชนที่มีภาวะผู้นำที่เข้มแข็งจะต้องพยายามสร้างแรงจูงใจโน้มน้าวให้ประธานชุมชนที่ยังอ่อนแอพัฒนาตนเองและเสริมศักยภาพของตนเองให้เป็นผู้ที่เข้มแข็ง การบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมเป็นไปในลักษณะกระจายอำนาจ เน้นให้ชุมชนพึ่งพาตัวเองการมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลสาธารณะ เครือข่ายฯ ควรทำหน้าที่เป็นฐานข้อมูลกลาง หน่วยงานภาครัฐควรกระจายอำนาจให้แก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถเป็นผู้บริหารจัดการภัยพิบัติในพื้นที่ของตนเอง โดยภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนด้านการเงินวิชาการและสิ่งของจำเป็นเพื่อเป็นปัจจัยเสริมให้ชุมชนพึ่งพาตัวเองได้อย่างรวดเร็วและสามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันในอนาคตต่อไป^๕

๔. องค์ความรู้รูปแบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา

องค์ความรู้รูปแบบการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา มีหลักการสำคัญ ได้แก่ (๑) หลักการช่วยกันคิด โดยระดมความคิดร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในการประสบภัยพิบัติ การจัดทำบทเรียนการบริหารจัดการน้ำและการจัดการภัยพิบัติ มีอบรมการป้องกันภัยพิบัติให้แก่ชุมชน มีการถอดบทเรียน มีโครงการสร้างชุมชนเข้มแข็งหรือการบริหารจัดการโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (๒) หลักการมีส่วนร่วมโดยการดำเนินการประชุมวางแผนร่วมกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการเฝ้าระวังและการแจ้งเตือน ชุมชนมีการติดตามข่าวสารจากกรมอุตุนิยมวิทยา หรือการประเมินจากผู้รู้

^๕ ธรรมนูญ รื้อนกฤษรัก และเพ็ญประภา ภัทรานุกรม, “การจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน : ศึกษากรณีเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว”, วารสารร่มพญักษ์, ปีที่ ๓๖ ฉบับที่ ๑ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๑) : ๑๑๖-๑๑๗.

ในพื้นที่ที่มีความเสี่ยง รับฟังข่าวสารจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ และปฏิบัติตามคำแนะนำ อีกทั้งผู้นำควรมีการจัดระบบ การบริหารจัดการตนเอง โดยการสร้างความร่วมมือ ของคนในชุมชนและระหว่างชุมชน และการเชื่อมโยง การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เตรียมความพร้อมในขณะเกิดภัย (๓) การพึ่งพาตนเอง เป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถของคนในชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งและมีความพร้อมในการป้องกันภัยให้มากขึ้น โดยเฉพาะความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของภัยพิบัติ ทรัพยากรน้ำ และผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมถึงแนวทางการป้องกันเพื่อลดความสูญเสียทั้งทรัพย์สินและชีวิตของประชาชนให้ลดลงโดยให้ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่ง โดยหน่วยงานภาครัฐได้สนับสนุนส่งเสริมและเป็นตัวกลางในการประสานงานระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน ชุมชน ที่ประสบปัญหาภัยพิบัติ (๔) การสนับสนุนขององค์กรภาครัฐปัจจัยสำคัญที่ได้จากการศึกษาชุมชนที่มีการขับเคลื่อนพลังชุมชนในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติที่ดีคือการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ซึ่งแม้ว่าชุมชนจะมีบทบาทที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งในฐานะเจ้าของพื้นที่และผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง แต่ชุมชนก็ยังมีข้อจำกัดในหลายด้านที่ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง (๕) การรวมกลุ่มการตั้งเครือข่ายทุกหน่วยงานมีสำนักส่งเสริมหรือหน่วยงานที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน โดยส่วนใหญ่มีภารกิจ คือ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ และภัยพิบัติ โดยให้หน่วยงานภาครัฐเป็นพี่เลี้ยงในการสร้างความเข้มแข็งและสะท้อนปัญหาของประชาชน สอดคล้องกับ พันธุ์ศิริ ธนาริยะวงศ์ ศึกษาเรื่อง “เครือข่ายการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย หมู่บ้านแก้งก่อ ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรมหะคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่า การจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยของหมู่บ้านแก้งก่อ มีการจัดการที่ประกอบด้วยคนในชุมชนมากมายและมาจากแหล่งที่หลากหลาย มีความสมัครใจช่วยเหลือทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่ได้จากการระดมของคนในหมู่บ้านและภายนอกหมู่บ้านใช้ในการจัดการ อีกทั้งยัง มีบทบาทของภาคประชาชนที่มีส่วนร่วมในการจัดการครั้งนี้โดยการระดมทรัพยากรภายในหมู่บ้านเพื่อช่วยเหลือตนเองเบื้องต้น บนฐานความสัมพันธ์ที่เป็นเครือญาติ ซึ่งถือเป็นหลักการพึ่งตนเองได้อย่างเด่นชัด ความสัมพันธ์ที่เกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกันอาศัยช่องทางการติดต่อสื่อสารกันภายใต้บริบทของพื้นที่^๖

^๖ พันธุ์ศิริ ธนาริยะวงศ์, “เครือข่ายการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย หมู่บ้านแก้งก่อ ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรมหะคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช”, วารสารวิทยบริการ, ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๖) : ๕๑.

บรรณานุกรม

- กาญจน์จิรนนท์ คลองข่อย. “ชุมชนเข้มแข็งกับการจัดการภัยพิบัติ ศึกษากรณี การจัดการวิกฤตน้ำท่วมของหมู่บ้านแหลมกลาง”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๕.
- ปรีชา ปิยจันทร์. “ชุมชนกับการจัดการอุทกภัยปี พ.ศ. ๒๕๕๔ : กรณีศึกษา ชุมชนอยู่เจริญ เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร (อยู่เจริญโมเดล)”. วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม.ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (มกราคม ๒๕๕๔): ๑๗.
- ธัญกรณ รัตน์ฤกษ์ และเพ็ญประภา ภัทรานุกรม. “การจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน : ศึกษากรณีเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว”. วารสารร่วมพฤษ.ปีที่ ๓๖ ฉบับที่ ๑ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๑) : ๑๑๖-๑๑๗.
- พันธุ์ศิริธนาธิวงค์. “เครือข่ายการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย หมู่บ้านเก่ากอ ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช”. วารสารวิทยบริการ. ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มีนาคม ๒๕๕๖) : ๕๑.
- พิสมัย ศรีเนตร และอัญญา ณ ระนอง. “ทุนชุมชนกับความสามารถของชุมชนในการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม”.วารสารการบริหารการปกครอง. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๑) : ๕๒๔.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. การจัดการภัยพิบัติและการฟื้นฟูบูรณะหลังการเกิดภัยกรณีศึกษาไทยและต่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

การตั้งครรรค์แทนในทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท

Surrogacy in Theravada Buddhism

พระมหาจิริวัฒน์ กนตวณโณ*

Phramaha Chiravat Kantawanno

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: kitsriya9635@gmail.com

Received : May 5, 2020

Revised : August 5, 2020

Accepted : August 23, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการตั้งครรรค์แทนในทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาวិจัยพบว่า ปัญหาการตั้งครรรค์แทน เป็นปัญหาสังคมที่เริ่มมีผลกระทบมากยิ่งขึ้น ทุกภาคส่วนควรมีนโยบายในการป้องกัน และให้ทราบถึงผลกระทบที่มีต่อผู้มาขอตั้งครรรค์แทนและผู้รับตั้งครรรค์แทนทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาทางด้านสิทธิ และปัญหาด้านการซื้อขายเด็ก ล้วนนำไปสู่ผลกระทบต่อสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

พระพุทธศาสนาไม่ได้คัดค้าน หรือเห็นด้วย ว่าขัดต่อหลักคำสอนของศาสนา ทว่าการกระทำนั้นประกอบด้วยเจตนาบริสุทธิ์ทั้งฝ่ายที่ต้องการมีบุตรและผู้ที่ทำหน้าที่ตั้งครรรค์แทน เพราะถือว่าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้สมปรารถนา แสดงออกถึงความมีเมตตา กรุณา ปัญหาสำคัญของ “การตั้งครรรค์แทน” คือ ความท้าทาย ระหว่าง “คุณค่า” ทางด้านจิตใจ และ “มูลค่า” ทางด้านเศรษฐกิจ สมดุลและความลงตัว ของ “การตั้งครรรค์แทน” ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้านจริยธรรม หรือปัญหาด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นประเด็นข้อกฎหมาย จึงอยู่ที่การออกกฎหมาย ที่สอดคล้องตรงกับ “เทคโนโลยี” ซึ่งเปลี่ยนแปลงระเบียบต่าง ๆ ให้สอดคล้องตรงกับ “กระแสโลกาภิวัตน์” ซึ่งเทคโนโลยีต่าง ๆ กำลังเข้ามามีบทบาท “ทำลายล้าง” ธุรกิจต่าง ๆ ซึ่ง “ธุรกิจตั้งครรรค์แทน” เอง ก็ตกอยู่ใต้กระแสการทำลายล้างของเทคโนโลยีเชิงนวัตกรรมทันสมัยต่าง ๆ เช่นกัน ไม่แตกต่างจากธุรกิจอื่น ๆ ดังนั้น สมดุลระหว่าง “คุณค่า” ทางจิตใจ กับ “มูลค่า” ที่เป็นตัวเงิน สร้างงาน จ้างงาน และทำให้ผู้เกี่ยวข้อง ได้รับเงินค่าตอบแทนอย่างมีความสุข จึงเป็นเรื่องที่ต้อง “สมดุล” โดยยึดหลัก “ทางสายกลาง” ของพระพุทธศาสนา ไปปรับใช้ใน “การตั้งครรรค์แทน” ให้ถูกต้องชอบธรรมต่อไป

คำสำคัญ : กระบวนการกำเนิด; การตั้งครรรค์แทน; พระพุทธศาสนา

* พระมหาจิริวัฒน์ กนตวณโณ, ผศ.ดร., Phramaha Chiravat Kantawanno, Asst.Prof.Ph.D.

Abstract

This research is to study surrogacy in the perspective in Theravada Buddhism. The result of the research was found that the problem of surrogacy is the social problem more increasing to impact. All sectors should have the policy to solution and to be known the impact to both of the one who is the surrogate and the one to be pregnant in direct and indirect way. Especially, the issue of right and the problem of trade in children lead to the impact to society inescapably.

Buddhism does not agree or does agree that it is against the principles, but the action with the purify intention in both of one who wish children and one who is a surrogate, it holds that helping the other fulfil their wish, it expresses as the loving-kindness and compassion. The important problem of surrogacy is the challenge between “mental value” and “economic value”, which it is balance of surrogacy. It is no matter the ethical problem or the human right problem that is the legal issue. The bill of the law corresponds to the Technology which change the regulations to correlate with the Globalization. Many technologies are entering the role for destroying businesses. The business on surrogacy is also under the destructive flow of innovative technologies as well as other businesses. So the balance of mental value and the economic value are the creators of job and make the related person get paid with happiness. Therefore, it is the necessity of balance by holding the principle of the Middle Way in Buddhism to apply to surrogacy righteously.

Keywords: The Process of Birth; Surrogacy; Buddhism

บทนำ

ในสังคมไทยบิดามารดา เสมือนเป็นพระอรหันต์ของลูก เพราะนอกจากท่านจะเป็นผู้ให้กำเนิดแล้ว ท่านยังอบรมเลี้ยงดู และสั่งสอนสิ่งดีงามให้กับเราจนได้อีกสมญาหนึ่งว่า พ่อแม่เป็นเสมือนครูคนแรกของลูก^๑ ดังนั้น การให้กำเนิด หรือการให้ชีวิตแก่ลูกจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งใหญ่มากกว่าสิ่งอื่นใดที่บุคคลกลุ่มอื่นจะให้แก่เราได้ แต่ในปัจจุบันการมีบุตรเป็นปัญหาใหญ่สำหรับผู้ไม่สามารถมีบุตรได้ด้วยเหตุผลใดๆ ก็ตาม

^๑ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๕๓/๖๘.

จึงต้องใช้วิทยาการสมัยใหม่ทางการแพทย์ที่เรียกว่า การให้หญิงอื่นตั้งครรภ์แทน หรือการอุ้มบุญโดยใช้เทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์แบบต่างๆ^๒

ถึงแม้การตั้งครรภ์แทน จะเป็นทางออกของปัญหาของการช่วยเหลือให้ครอบครัว ที่มีปัญหาในการมีบุตรได้มีบุตรไว้สืบสกุล จากการศึกษาวิจัยหลายครั้งพบว่า การตั้งครรภ์แทน นำมาสู่ปัญหาทางสังคมตามมามากมาย เช่น การลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เสมือนเป็นเพียงสินค้า ความขัดแย้งเรื่องสิทธิในการเลี้ยงดูบุตร การทำแท้งเมื่อเด็กพิการ ตลอดจนการค้ำมนุษย์ นอกจากนี้ ยังนำมาซึ่งข้อถกเถียง ซึ่งเป็นพื้นฐานและยังหาข้อยุติไม่ได้ เช่น ใครเป็นแม่ของทารก ระหว่างผู้ที่ตั้งครรภ์หรือเจ้าของเชื้ออสุจิและไข่ หรือผู้ว่าจ้างให้ตั้งครรภ์แทน

ปัญหาการตั้งครรภ์แทน ในสังคมไทย เป็นปัญหาเนื่องจากคนในสังคมไทยส่วนหนึ่งเห็นว่าผู้ทำหน้าที่ตั้งครรภ์แทน ได้รับการว่าจ้างให้ตั้งครรภ์แทน การกระทำในลักษณะดังกล่าวเป็นสิ่งที่ชั่ว ไม่ถูก ไม่ควร ผิดจริยธรรม เข้าข่ายการค้ำมนุษย์ ผิดกฎหมาย ผิดจารีต ประเพณี และศีลธรรมอันดีงามของสังคมไทย สำหรับพุทธศาสนาเถรวาทได้ให้มุมมองเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่าหากผู้ทำหน้าที่รับจ้างตั้งครรภ์แทน กระทำลงโดยมีเจตนาที่เกิดจากอกุศลมูล ๓ อย่าง ได้แก่ โลภะ ความอยากได้ โทสะ ความคิดประทุษร้าย โมหะ ความหลง และ เมื่อพิจารณาตามสภาวะแล้วเห็นว่า เป็นสภาพที่ไม่เกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจ ไม่ทำให้จิตสบายปลอดโปร่ง ผ่องใส สมบูรณ์ การกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งที่ชั่ว ไม่ถูก ไม่ควร จัดอยู่ในประเภทของการทำผิดจริยธรรม

ประเด็นปัญหาการตั้งครรภ์แทน(อุ้มบุญ) หากวิเคราะห์ผ่านมุมมองของพุทธจริยศาสตร์ ในพุทธศาสนาเถรวาท แบ่งออกเป็น ๓ ประเด็นหลัก ได้แก่ (๑) ประเด็นมุมมองของนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา (๒) ประเด็นมุมมองของนักวิชาการการแพทย์ (๓) ประเด็นมุมมองของนักวิชาการด้านกฎหมายและสิทธิมนุษยชน ต่อแนวคิดที่เห็นแย้งกันเกี่ยวกับปัญหาการตั้งครรภ์แทน ในสังคมไทย ซึ่งแต่ละประเด็นจะได้ศึกษาตามลำดับดังนี้

๑. ประเด็นปัญหาการตั้งครรภ์แทน มุมมองของพุทธศาสนาเถรวาท กล่าวถึงข้อประพฤติกปฏิบัติเกี่ยวกับกฎศีลธรรม หรือหลักการดำเนินชีวิตของคนในแต่ละสังคม จริยธรรมของคนในสังคมไทยส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ดังนั้น การวิเคราะห์คำว่า “การตั้งครรภ์แทนผิดจริยธรรม” จึงควรใช้จริยธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นฐานในการวิเคราะห์

๒. ประเด็นมุมมองของนักวิชาการการแพทย์ เกี่ยวกับปัญหาจริยธรรมของแพทย์เริ่มขึ้นอยู่กับจิตใจของแพทย์ตามหลักจริยธรรมของแพทย์ที่ถือกันว่า “แพทย์ต้องไม่ประกอบวิชาชีพของตนด้วย

^๒ น.พ.โอภาส ศิริชูบุตร, “เทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ (Assisted reproductive technology)”, ออนไลน์, แหล่งที่มา: <http://www.med.cmu.ac.th/dept/obgyn/๒๐๑๑/index.php?option=comcontent&view> [๓ มกราคม ๒๕๖๒].

อิทธิพลแรงจูงใจ แห่งเจตนาที่จะหาผลกำไร”^๓ เพราะสาเหตุสำคัญที่ทำให้แพทย์ใช้ความรู้ไปในทางที่ทำให้เกิดปัญหานั้นล้วนเป็นไปตามโลกาภิวัตน์ ที่ครอบงำโลก หรือปัญหาการโฆษณา และการใช้ข่าวสารเพื่อหาผลประโยชน์จากข้อมูลต่างๆ และปัญหาเรื่องเทคโนโลยีที่ซับซ้อน เพราะความก้าวหน้าทำให้มนุษย์สามารถประดิษฐ์อุปกรณ์เทคโนโลยีมาใช้มากมาย ทำให้เรามีเครื่องมือที่ก้าวหน้า แต่มนุษย์รวมทั้งแพทย์และนักวิทยาศาสตร์ทั้งหลายก็ยังรู้ความจริงของธรรมชาติไม่เพียงพอ ยังรู้ไม่เท่าทันความจริงของชีวิต โดยเฉพาะผลกระทบ ในกรณีการตั้งครุฑแทน ทำให้เกิดปัญหาการแสวงหาผลประโยชน์จากความต้องการดังกล่าวและทำให้ความเป็นแพทย์ที่มีลักษณะของความช่วยเหลือ ความเมตตาสูญเสียไป หรือในกรณีที่แพทย์อาจจะเจตนาดีอยากให้ทุกฝ่ายมีความสุข แต่ด้วยไม่เข้าใจเทคโนโลยีว่าได้ทำลายชีวิตหรือสร้างปัญหากับเด็กที่เกิดขึ้น และกลายเป็นปัญหาสังคมตามมา

๓. ประเด็นมุมมองของนักวิชาการด้านกฎหมายและสิทธิมนุษยชน จากประเด็นปัญหาด้านกฎหมายที่ทำให้เห็นว่า “การตั้งครุฑแทน” ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยช่วงเวลาดังกล่าวมิใช่เป็นปัญหาเรื่อง “การทำผิดกฎหมาย” แต่เป็นปัญหา เรื่อง “การขาดกฎหมาย” ที่จะนำมาใช้ดำเนินการในปัญหาที่เกิดจากการตั้งครุฑแทนหรือเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กฎหมายที่มีอยู่ในสังคมไทยขณะนั้นยังไม่สามารถนำมาบังคับใช้กับกรณีของการตั้งครุฑแทนให้ครอบคลุมไปถึงทารกที่อยู่ในครรภ์ของคุณแม่ผู้ทำหน้าที่ตั้งครุฑแทน จึงไม่สามารถเอาผิดกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตั้งครุฑแทนได้

เมื่อสังคมไทยยังขาดบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการอุ้มบุญที่มีความชัดเจน ทศนะของคนกลุ่มที่เห็นว่า “การตั้งครุฑแทนเป็นสิ่งผิดกฎหมาย” หากพิจารณาในแง่จริยศาสตร์แล้วจะเห็นว่ายังเป็นทศนะที่เลื่อนลอย และหละหลวม เพราะไม่ได้อธิบายว่าผิดกฎหมายนั้นหมายความว่าอะไร ผิดกฎหมายฉบับไหน มาตราใด และที่บอกว่ามีความผิดเช่นนั้นยังขาดหลักฐานและเหตุผลมาอธิบายสนับสนุนทศนะที่แสดงไว้ให้มีความน่าเชื่อถือ ดังนั้น ทศนะของคนกลุ่มที่เห็นว่า “การอุ้มบุญเป็นสิ่งผิดกฎหมาย” จึงมีน้ำหนักค่อนข้างน้อย

เมื่อสังคมไทยยังขาดบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการตั้งครุฑแทนที่มีความชัดเจน ทศนะที่ว่า “การตั้งครุฑแทนไม่เป็นสิ่งผิดกฎหมาย” หากพิจารณาในแง่จริยศาสตร์แล้วจะเห็นว่ายังเป็นทศนะที่ไม่เลื่อนลอย ไม่หละหลวม เพราะได้อธิบายว่า การตั้งครุฑแทน ไม่เป็นสิ่งผิดกฎหมายนั้นหมายความว่าอะไร พร้อมกับได้นำหลักฐานซึ่งได้แก่กฎหมายฉบับต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้มาอธิบายสนับสนุนทศนะที่แสดงไว้ได้อย่างน่าเชื่อถือ ทศนะของคนกลุ่มที่เห็นว่า “การตั้งครุฑแทนไม่เป็นสิ่งผิดกฎหมาย” จึงมีน้ำหนักค่อนข้างมาก

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๕๑).

เพื่อให้เห็นทั้งทัศนะของฝ่ายสนับสนุนและทัศนะของฝ่ายแย้ง ผู้วิจัยจึงนำเอาทัศนะทั้งสองฝ่ายมาเปรียบเทียบให้เห็นตามตาราง ดังนี้

ดังตารางวิเคราะห์เปรียบเทียบทัศนะของฝ่ายสนับสนุนและทัศนะฝ่ายแย้ง

ข้อที่	ทัศนะของฝ่ายสนับสนุน	ทัศนะของฝ่ายแย้ง
๑	เป็นปัญหาด้านกฎหมาย	เป็นปัญหาด้านกฎหมาย
๒	มีกฎหมายที่กำหนดลักษณะความผิดให้ครอบคลุมการกระทำที่เกิดจากการตั้งครุฑแทน	ยังไม่มีกฎหมายที่กำหนดลักษณะความผิดให้ครอบคลุมการกระทำที่เกิดจากการตั้งครุฑแทน
๓	เป็นปัญหาของการทำผิดกฎหมาย	เป็นปัญหาของการทำผิดกฎหมาย

ในช่วงหลัง มีบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการตั้งครุฑแทน สะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยได้หยิบยกปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการตั้งครุฑแทน มาถกเถียงในทางจริยศาสตร์บ้างแล้ว การถกเถียงกันในประเด็นทางกฎหมายดังกล่าวก็ได้ข้อยุติ ได้ทำให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ในการร่างกฎหมายการตั้งครุฑแทนขึ้นมา ดังนั้น วันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ประเทศไทยก็ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ อย่างเป็นทางการ เหตุผลในการประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้ ประเด็นที่ต้องนำมาวิเคราะห์ต่อไป คือ อะไรคือเหตุผลต้องมีกฎหมายนี้ กฎหมายนี้แก้ปัญหาอะไร แต่ละประเด็นจะได้นำมาวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

อะไรคือเหตุผลต้องมีกฎหมายนี้ จากเหตุผลหลักของการประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้สรุปสาระสำคัญได้ ๒ ประการ คือ

๑. เหตุผลด้านการแพทย์ ปัจจุบันความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีทางการแพทย์ในการบำบัดรักษาภาวะการมีบุตรยากสามารถช่วยให้ผู้ที่มิบุตรยากมีบุตรได้ง่ายขึ้นโดยใช้เทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ ในปัจจุบันสามีและภรรยาซึ่งประสงค์จะมีบุตรแต่หญิงผู้เป็นภรรยาประสบปัญหาการมีบุตรยาก สาเหตุอาจมาจากมีโรคบางอย่างที่ทำให้ไม่สามารถมีบุตรได้ มีภาวะที่ทำให้ตัวอ่อนไม่ฝังตัวในมดลูก ภาวะไร้มดลูก หรือมดลูกมีความผิดปกติใด ๆ ที่ทำให้ไม่สามารถเป็นที่อาศัยของตัวอ่อนได้ เป็นต้น ดังนั้นเมื่อต้องการมีบุตรไว้เป็นทายาทมาสืบตระกูลหรือไว้พึ่งพิงดูแลครอบครัวในยามที่ตนเองแก่ชรา จึงต้องอาศัยความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีทางการแพทย์ในการบำบัดรักษาภาวะการมีบุตรยากสามารถช่วยให้ผู้ที่มีภาวะการมีบุตรยากมีบุตรได้โดยใช้เทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์เข้ามาช่วย แต่ปัจจุบันได้มีผู้แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากการให้บริการเกี่ยวกับเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ดังกล่าว จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

๒. เหตุผลด้านกฎหมาย จากบทบัญญัติของกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันในเรื่องความเป็นบิดามารดาที่ขอบด้วยกฎหมายของเด็กที่เกิดจากเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ไม่สอดคล้อง

กับความสัมพันธ์ในทางพันธุกรรม ดังนั้น เพื่อให้เกิดเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนี้จึงเห็นควรได้นำความรู้เกี่ยวกับ DNA ในการพิสูจน์ พ่อ แม่ ลูก มากล่าวไว้ในที่นี้ด้วย ดังนี้ DNA ย่อมาจาก deoxyribonucleic acid เป็นสารพันธุกรรม ที่พบอยู่ในนิวเคลียสของเซลล์ทุกเซลล์ในร่างกาย ได้รับถ่ายทอดครึ่งหนึ่งมาจากพ่อ และอีกครึ่งหนึ่งจากแม่ ซึ่งจะไม่ซ้ำกันยกเว้นในกรณีแฝดที่มาจากไข่และอสุจิตัวเดียวกัน หรือที่เรียกว่าแฝดแท้ันเอง และพี่น้อง พ่อแม่เดียวกันก็จะมีดีเอ็นเอที่ไม่เหมือนกันด้วย เรานำเอาความไม่เหมือนกันนี้ ใช้ประโยชน์ทางด้านนิติเวชได้ ซึ่งนิยมกันเอามาใช้ในการพิสูจน์ตัวบุคคลนั่นเอง ที่นี้เราจะรู้ได้อย่างไรว่าใครเป็นใครประการแรกเราต้องเก็บตัวอย่าง DNA ของผู้ที่ต้องการจะพิสูจน์เสียก่อน ซึ่งสามารถเก็บตัวอย่างได้หลายชิ้นส่วน เช่น เลือด เนื้อเยื่อ, กระดูก, เส้นผม ฟัน เป็นต้น จากนั้นเราก็ก๊เก็บตัวอย่าง DNA จากพ่อและแม่ มาทำการ match ข้อมูล หรือการเทียบข้อมูลนั่นเอง^๔

จากเหตุผลในการประกาศใช้กฎหมายการตั้งครุฑแทนนี้ทำให้ทราบว่า บทบัญญัติของกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนั้น (ก่อนมีพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ พ.ศ. ๒๕๕๘) ไม่สอดคล้องกับความสัมพันธ์ในทางพันธุกรรม ในเรื่องความเป็นบิดามารดาที่ขอด้วยกฎหมายของเด็กที่เกิดจากเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ สังคมไทยในช่วงดังกล่าวยังขาดบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการตั้งครุฑแทนที่มีความชัดเจนไว้เป็นการเฉพาะ เมื่อจะดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องนี้ผู้เกี่ยวข้องจึงต้องใช้กฎหมายอื่นแทน และหันเข้ามาทางพระพุทธศาสนาว่ามีคำตอบเรื่องนี้อย่างไร จากเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นเหตุให้มีความสนใจที่จะศึกษาการตั้งครุฑแทนในทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท ในประเด็นดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการให้กำเนิดโดยใช้วิธีการตั้งครุฑแทน

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้กระบวนการวิจัยเชิงเอกสารเป็นหลักในการศึกษาและรวบรวมข้อมูล มุ่งเน้นการวิเคราะห์ความเป็นแม่จากแนวคิดการตั้งครุฑแทน

๒. ขอบเขตด้านเอกสาร

การวิจัยนี้ มุ่งเน้นศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary source) ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อнуฎีกา และปกรณ์วิเสส และเอกสารทุติยภูมิ (Secondary source) ได้แก่ หนังสือ ตำรา วิชาการ เอกสาร หนังสือพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

^๔ Pobpad, “ตรวจ DNA เรื่องสำคัญที่ควรรู้”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://labkhai.myreadyweb.com/article/category-104600.html>. [๒๓ มกราคม ๒๕๖๒].

๓. ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่อิงเกณฑ์เชิงบรรทัดฐาน Normative) ที่เน้นการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive) โดยได้ศึกษาจากหนังสือ ตำราวิชาการ เอกสารและการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา นักวิชาการการแพทย์ รวมถึงด้านกฎหมายและสิทธิมนุษยชน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อให้ทราบถึงมุมมองต่อการตัดสินใจว่า ใครควรเป็นแม่ของเด็กที่เกิดจากกระบวนการตั้งครรภ์แทน และเพื่อให้ทราบแนวทางการแก้ไขปัญหา ในการตั้งครรภ์แทนในประเทศ มีความสอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

๑. นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา

๑. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ.,ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ และผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ มจร.

๒. ศ. (พิเศษ) ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตวิทยาลัย มจร.

๓. ศ.ดร.อุทิศ ศิริวรรณ อาจารย์มหาวิทยาลัย ผู้อำนวยการโครงการปริญญาเอก

๒. นักวิชาการการแพทย์

๑. ศ.ดร.นพ.เกรียงศักดิ์ วารีแสงทิพย์อาจารย์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราช มหาวิทยาลัยมหิดล

๒. ดร.นพ.บรรพต ตันธีรวงศ์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสันติศึกษา มจร.

๓. ผศ.ดร.จุฑามาศ วารีแสงทิพย์ อาจารย์พิเศษ คณะพุทธศาสตร์ มจร.

๓. นักวิชาการด้านกฎหมายและสิทธิมนุษยชน

๑. ดร.สุภาพรณ เพิ่มพูล อาจารย์พิเศษ คณะพุทธศาสตร์ มจร.

๒. ดร.ณัฐนันท์ สุดประเสริฐ อาจารย์พิเศษ คณะพุทธศาสตร์ มจร.

๓. น.ส.ทองพูล บัวศรี นักพัฒนาเด็กและเยาวชน,นักวิจัยอิสระประเด็นเด็กและสตรี มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก (ครูหุ่ย)

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ที่มุ่งเน้นการศึกษาวิจัยจากเอกสาร และความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญในปัญหาการวิจัย มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

๑. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary sources) โดยวิธีเก็บข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา และข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary sources) ได้แก่ หนังสือ ตำราวิชาการ งานนิพนธ์ของนักวิชาการร่วมสมัย และเอกสารงานวิจัย บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้อง

๒. การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) พระสงฆ์ นักวิชาการทางด้านศาสนา และ นายแพทย์ นักกฎหมาย ในประเด็นเกี่ยวกับปัญหาการอุ้มบุญในสังคมไทยด้านกฎหมาย การแพทย์และ ศาสนา หลักพุทธจริยธรรมในพุทธศาสนาเถรวาท และบทวิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมกับแนวทางการ แก้ปัญหาการอุ้มบุญในสังคมไทย

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เน้นการสืบค้นเก็บรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์ ทางพระพุทธรูปศาสนาและเอกสารทางวิชาการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้น เน้นวิธีการแสวงหาความรู้ ในด้านที่เกี่ยวกับปัญหาการอุ้มบุญในสังคมไทยด้านกฎหมาย การแพทย์และ ศาสนา หลักพุทธจริยธรรมในพุทธศาสนาเถรวาท และบทวิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมกับแนวทางการ แก้ปัญหาการอุ้มบุญในสังคมไทย

๓.๑ แบบบันทึกเอกสาร ที่พัฒนาจากเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้บันทึกรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและรายงานการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการอุ้มบุญในสังคมไทยด้านกฎหมาย การแพทย์และศาสนา หลักพุทธจริยธรรมในพุทธศาสนาเถรวาท และบทวิเคราะห์การตั้งครุฑแทนในทศนะพระพุทธรูปศาสนา เถรวาทในสังคมไทย

๓.๒ แบบสัมภาษณ์ ที่พัฒนาขึ้นจากเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมข้อมูลปัญหา การอุ้มบุญในสังคมไทยด้านกฎหมาย การแพทย์และศาสนา หลักพุทธจริยธรรมในพุทธศาสนาเถรวาท และบทวิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมกับแนวทางการแก้ปัญหาการตั้งครุฑแทนในสังคมไทย

๔. การตรวจสอบข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลนี้ทำได้ไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย โดยมีการตรวจสอบทันทีว่า ข้อมูลที่เก็บด้วยการบันทึก และสัมภาษณ์ มีความสอดคล้องกับข้อเท็จจริง มากน้อยเพียงใดหรือไม่ อย่างไร

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้จัดเก็บรวบรวมและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ในแต่ละประเด็นอย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้วก็จะนำข้อมูลมาจัดระบบเป็นหมวดหมู่ เรียงลำดับตาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย ต่อจากนั้นจึงดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยได้จัดระบบ หมวดหมู่ของการวิเคราะห์เรียงตามลำดับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

สรุปผลวิจัย

การตั้งครุฑแทนในทศนะพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทนั้น แบ่งออกเป็น ๒ ด้าน ประกอบด้วย

๑. **หลักความจริง** คือ “ศาสตร์ว่าด้วยความจริงแท้” ในความหมายของลัทธิจิตนิยมกับ วัตถุนิยม ซึ่ง “ความจริงแท้” ในความหมายของลัทธิจิตนิยม คือ “จิต มโน วิญญาณ” ความจริงแท้ ในความหมายของลัทธิวัตถุนิยมคือ “สสาร อะตอม หรือ ธาตุ ๔” แต่พระพุทธรูปไม่ได้พูดถึงความ จริงแท้อย่างลัทธิทั้ง ๒ ได้นำเสนอเอาไว้ ทว่าแนวคิดอภิปรายในทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับ “การตั้งครุฑแทน” ได้แก่ “กรรม กิเลส วิบาก” “ไตรลักษณ์” “ปฏิจจสมุปบาท” “ขันธ ๕” เป็นต้น

๒. หลักจริยศาสตร์ คือ หลักความประพฤติดี ชั่ว ควร ไม่ควร ถูก ไม่ถูก เหมาะ ไม่เหมาะ ดี ชั่ว แนวคิดการอุ้มบุญ สัมพันธ์ตรงกับ “หลักคุณุศลธรรมะ ๔ ประการกล่าวคือ อตฺถิสุข มิจฺฉิโนสุข โภคสุข ได้ใช้เงิน อดทนสุข มิจฺฉิโนสุข และอนวัชชสุข ทำงานที่เป็นสัมมาชีพ”

การตั้งครุฑแทนเน้นประเด็น “ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน” การตั้งครุฑแทนในทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท หลักใหญ่ใจความสำคัญ เป็นเรื่องของ “พันธกรรม” “ความรู้สึกเป็นแม่” และ “การตั้งครุฑในเชิงพาณิชย์” ซึ่งมาทดแทน “การตั้งครุฑธรรมชาติ” ด้วย “เทคโนโลยีสมัยใหม่ช่วยในการตั้งครุฑ” “การอัลตราซาวด์” “การเจริญพันธุ์ข้ามแดน” ประเด็นสำคัญที่จะชี้ชัดว่า “การตั้งครุฑแทน” เป็นสิ่งที่ผิดจริยธรรมหรือไม่? หลักในการตัดสินคือ “การกระทำ” ดังกล่าวเป็นบุญ หรือเป็นบาป เท่าที่ตรวจสอบไม่ปรากฏเรื่องราว “การตั้งครุฑแทน” เป็นหลักฐานชัดเจนในคัมภีร์พุทธศาสนาขั้นต้นคือพระไตรปิฎก

แต่จะพิจารณาความโดยอนุमानและเทียบเคียง โดยใช้หลัก “เศรษฐกิจ” ในการตัดสินความถูกต้อง หรือความผิด จะใช้ “หลักกฎหมาย” ในการกำกับดูแลกระบวนการ “การตั้งครุฑแทน” โดยคำนึงถึงความถูกต้อง ชอบธรรม เป็นธรรม ของ “ธุรกิจอุ้มบุญ” เป็นหลักใหญ่ใจความสำคัญ เมื่อพิจารณาประเด็นดังกล่าว การตั้งครุฑแทนถ้าผู้เกี่ยวข้องทำตามกฎหมายและปฏิบัติตามสัญญาที่คู่สัญญาแต่ละฝ่ายตกลงกันอย่างเคร่งครัด และปฏิบัติตามหลักการค้าเสรี ไม่เอารัดเอาเปรียบ จ่ายค่าตอบแทนสมน้ำสมเนื้อตามหลักการทำงานที่เน้นความเสมอภาค เป็นธรรม และทำธุรกิจการตั้งครุฑแทนตามหลักธรรมาภิบาล ก็ไม่ผิดหลักจริยธรรม แต่อย่างใด เพราะธุรกิจการตั้งครุฑแทนไม่ทำให้ใครเจ็บ ไม่ทำให้ใครตาย มีแต่ “สมหวัง” และ “สมประโยชน์” ตามแนวคิด “กาเหว่าเอย ไช้ไว้ให้แม่กาฟัก” ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี “เศรษฐกิจการรับตั้งครุฑระหว่างประเทศและการตลาดโลก” และแนวคิด “การใช้อัลตราซาวด์”

สรุปสาเหตุและผลกระทบของการตั้งครุฑแทนที่มีต่อสังคมไทย คือ สาเหตุมาจากแนวคิดทางด้านสังคมที่ชีวิตมีความต้องการเอาชีวิตรอด และต้องการสืบเผ่าพันธุ์ ตามความคิดนี้ทำให้นักวิทยาศาสตร์สร้างสังคมขึ้น และการจะมีสังคมได้ต้องเริ่มต้นจากการที่คนจะอยู่กันเป็นครอบครัว เป็นการสร้างสังคมบนฐานของความต่างทางเพศ เป็นการพยายามเรียนรู้กันและกันระหว่างสามีภรรยาและลูก ซึ่งมีผลกระทบตามมาว่า หากมีเพียงสามี ภรรยา แต่ไม่มีลูกก็ไม่เกิดความสุขสมบูรณ์ขึ้น และการอยู่ร่วมกันแบบไม่สมบูรณ์ก็ทำให้เกิดความสมบูรณ์ สาเหตุทางการแพทย์ แม้การตั้งครุฑแทนจะช่วยแก้ปัญหาเรื่องทำให้มีบุตรไว้มิใช่สกล เป็นการลดปัญหาการมีภริยาน้อย ลดความแตกร้างในชีวิตครอบครัว ทำให้ชีวิตครอบครัวสมบูรณ์ขึ้น เป็นความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์การแพทย์

ประเด็นมุมมองของพุทธจริยศาสตร์กับปัญหาการตั้งครุฑแทนในสังคมไทย จัดเนื้อหาแบ่งออกเป็น ๓ ประเด็น สรุปได้ดังนี้

๑. พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น คือ ศิลหัตถ์ มาตรฐานจริยธรรมสังคมไทย ศิลหัตถ์ถือว่าเป็นจริยธรรมพื้นฐานในพระพุทธศาสนาและเป็นเกณฑ์สำหรับวินิจฉัยปัญหาพุทธจริยธรรมในสังคมไทย ความเป็นมา

ของศีลห้าในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับภิกษุ ถึงจุดมุ่งหมายศีลห้าในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิส่วนบุคคล ทั้งสิทธิในตัวเอง สิทธิในทรัพย์สิน และสิ่งที่เขารักใคร่ผูกพัน ศีลห้าในฐานะจริยธรรมพื้นฐานในพระพุทธศาสนา คือ เป็นหลักจริยธรรมขั้นพื้นฐานที่ผู้นับถือพระพุทธศาสนาจะต้องมีเนื้อหาของศีลห้า แต่ละข้อเป็นหลักการพื้นฐานที่จะทำให้สังคมมีความสงบ และเกิดสันติสุขได้ ทัศนะของพระพุทธศาสนาเห็นว่า หากสังคมใดขาดศีลห้าเพียงข้อหนึ่งข้อใด ก็จะทำให้คนในสังคมขาดสันติสุข ศีลห้าคือเกณฑ์มาตรฐานสำหรับวินิจฉัยปัญหาพุทธจริยธรรมในสังคมไทย

๒. การทำผิดศีลห้าในพระพุทธศาสนา การพิจารณาว่าการกระทำเช่นไรผิดศีลห้าให้น้องค์ประกอบของการทำผิดศีลห้าแต่ละข้อมาใช้เป็นเกณฑ์วินิจฉัยตัดสิน ซึ่งแบ่งได้เป็นสองส่วน ดังนี้ คือ ส่วนแรกเป็นข้อห้ามมิให้ละเมิดคนอื่น ซึ่งปรากฏชัดอยู่ในศีลข้อที่หนึ่ง ข้อที่สอง และข้อที่สาม ส่วนที่สอง เป็นข้อห้ามมิให้ละเมิดตนเองและผู้อื่น ปรากฏชัดอยู่ในศีลข้อที่สี่ และข้อที่ห้า การพิจารณาว่าการกระทำเช่นไรผิดศีลห้าข้อใด นอกจากจะดูว่าเข้าตามเกณฑ์องค์ประกอบของศีลห้าในข้อนั้นหรือไม่แล้ว ยังต้องใช้หลักเกณฑ์เรื่องเจตนาที่เป็นกุศลหรืออกุศลร่วมพิจารณาวินิจฉัยด้วย

๓. ทัศนะพื้นฐานเกี่ยวกับการตั้งครุฑแทน ประเด็นที่นำมาใช้ในการพิจารณา ได้แก่ (๑) ทัศนะพื้นฐานด้านกฎหมายของประเทศไทย จากพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ การกำหนดสถานะความเป็นบิดามารดาที่ชอบด้วยกฎหมายของเด็กที่เกิดโดยอาศัยการอุ้มบุญ และ เป็นการควบคุมการศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์การแพทย์เกี่ยวกับตัวอ่อนและเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ เพื่อมิให้มีการนำตัวอ่อนและเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ไปใช้แสวงหาประโยชน์ตนและผู้อื่นในทางที่ไม่ถูกต้อง (๒) ทัศนะพื้นฐานทางการแพทย์ ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ ผู้รับบริการทางการแพทย์ ถือว่าเป็นผู้ป่วยที่ต้องการบำบัดรักษาจากแพทย์ ผู้ให้บริการทางการแพทย์ ถือว่าแพทย์เป็นผู้มีหน้าที่ต้องให้การบำบัดรักษาเพื่อให้ผู้ป่วยให้หายจากโรค หากสามารถทำได้ประสบผลสำเร็จ ผู้ป่วยหายจากความเป็นโรคแล้ว แพทย์ก็มีความยินดีและมีความสุข (๓) ทัศนะพื้นฐานของพระพุทธศาสนา สมัยพุทธกาลยังไม่พบว่า ได้มีการนำเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์มาใช้ จึงไม่พบว่ามีกรณีการตั้งครุฑแทนในสมัยนั้น ทัศนะของพระพุทธศาสนาถือว่า มนุษย์ปกติทั่วไปจะตั้งครุฑได้ต้องมีองค์ประกอบสาม ประการ คือ ชายและหญิงมีเพศสัมพันธ์กัน หญิงอยู่ในวัยที่จะให้กำเนิดทารกได้ แล มีคันธัพพะปรากฏ (ปฏิสนธิวิญญาน) พระพุทธศาสนามีได้มีข้อห้ามหรือสนับสนุนเกี่ยวกับการตั้งครุฑแทน

สรุปเกณฑ์ตัดสินจริยธรรม ที่นำมาใช้มีสามเกณฑ์ คือ (๑) เกณฑ์องค์ประกอบการทำผิดศีลห้าแต่ละข้อ (๒) เกณฑ์หลัก คือ ความเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล และ (๓) เกณฑ์ร่วม คือ ไข่มโนธรรม ความยอมรับของวิญญู ลักษณะและผลของการกระทำ หากคู่สามีและภริยาผู้ต้องการมีบุตรด้วยการตั้งครุฑแทน หญิงผู้ทำหน้าที่ตั้งครุฑแทน และแพทย์หรือผู้ประกอบการวิชาชีพเวชกรรมการตั้งครุฑแทน

มิได้ทำผิดศีลห้าแต่ละข้อ ทำด้วยจิตเป็นกุศล มีเจตนาที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ โทสะ โมหะ เป็นสภาพเกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจ มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นสิ่งที่บัณฑิตชนชื่นชมสรรเสริญ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนและผู้อื่น การกระทำดังกล่าวนี้ ทศนะพุทธจริยศาสตร์ ถือว่า “ไม่ผิดจริยธรรม” ตรงกันข้ามหากทำด้วยจิตเป็นอกุศล มีเจตนาที่เกิดจากกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ ไม่เป็นสภาพเกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจ ไม่มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ไม่เป็นสิ่งที่บัณฑิตชนสรรเสริญ เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนและผู้อื่น ทศนะพุทธจริยศาสตร์ ถือว่า “ผิดจริยธรรม”

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยนี้ สรุปได้ว่า ต้องมีการกำหนดมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ คือ ต้องมีมาตรการทางกฎหมายมหาชน โดยต้องจัดตั้ง “คณะกรรมการคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์” (กคพ.) และ “องค์กรผู้จัดให้มีการตั้งครรภ์แทน” เพื่อกำหนดนโยบายและวิธีดำเนินการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ทางกฎหมาย อีกทั้งควรบัญญัติให้มีผลย้อนหลังแก่เด็กที่เกิดก่อนการบังคับใช้กฎหมายนี้ด้วย ดังนั้น มาตรการทางกฎหมายเอกชน ควรกำหนดให้คู่สมรสที่ต้องการมีบุตรเป็นบิดาและมารดา โดยชอบด้วยกฎหมายตามหลักพันธุกรรมที่แท้จริง ต้องบัญญัติให้นำเรื่องครอบครัวและมรดกมาใช้โดยอนุโลมในกฎหมายมาตรการควบคุมทางกฎหมาย ให้ครอบคลุมทั้งผู้ประกอบการวิชาชีพทางการแพทย์และสถานบริการทางการแพทย์ รวมถึงการห้ามโฆษณา ห้ามกระทำการเป็นนายหน้าหรือตัวแทนในกรณีตั้งครรภ์แทนด้วย และมาตรการบังคับทางกฎหมาย ควรกำหนดมาตรการบังคับทางแพ่ง โดยนำเรื่องการอุปการะเลี้ยงดู จนกว่าจะบรรลุนิติภาวะ มาใช้กับผู้ปฏิบัติผิดกฎหมายตั้งครรภ์แทน และมาตรการบังคับทางอาญา ควรกำหนดบทลงโทษจำคุกแก่ผู้ฝ่าฝืน และนำเรื่องโทษปรับมาใช้สำหรับสถานบริการเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ด้วย

๒. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปปฏิบัติ

หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนสามารถนำรูปแบบ และแนวทางการแก้ปัญหาการตั้งครรภ์แทน ปัญหาของสถาบันทางครอบครัว ปัญหาสิทธิของผู้เกี่ยวข้องกับการตั้งครรภ์แทน และเด็กที่เกิดมา การซื้อขายเด็ก โดยเฉพาะภาครัฐ ควรศึกษาปัญหาจากกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและมีการตรากฎหมาย ลูกในการพิจารณาปัญหาด้านจริยธรรมทางสังคม และจัดทำแผนการศึกษาเรื่องเทคโนโลยีการเจริญพันธุ์ การตั้งครรภ์แทน รวมถึงคุณค่าทางศีลธรรมอันดีในการเป็นพ่อและแม่ในรายวิชาของหมวดการศึกษาสังคม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเรื่อง “การตั้งครุฑแทนในทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท” นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาปัญหาการตั้งครุฑแทนในสังคมไทยทางด้านกฎหมาย จริยธรรมทางการแพทย์ และจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา ฉะนั้น จึงขอเสนอแนะหัวข้อให้ผู้สนใจทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ทำต่อไป ดังนี้

๑. บทบาทพระพุทธศาสนาเถรวาทกับการแก้ปัญหาการตั้งครุฑแทน
๒. การบูรณาการหลักการทางศาสนาพุทธ คริสต์ เพื่อแก้ปัญหาปัญหาการตั้งครุฑแทน
๓. คุณค่าแท้-คุณค่าเทียมของความเป็นปิตามารดา กับสถานะทางศีลธรรมในปัญหาการตั้งครุฑแทน

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓-๒๕๓๔.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๕๑.

_____. พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙.

สมภาร พรหมทา. พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์โสเภณี การทำแท้งและการฉวยโอกาส. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

เว็บไซต์

น.พ.โอภาส เศรษฐบุตร. “เทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ (Assisted reproductive technology)”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.med.cmu.ac.th/dept/obgyn/๒๐๑๑> [๓ มกราคม ๒๕๖๒]. [index.php?option=comcontent&view](http://www.med.cmu.ac.th/dept/obgyn/๒๐๑๑) [๓ มกราคม ๒๕๖๒].

Pobpad. “ตรวจ DNA เรื่องสำคัญที่ควรรู้”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://labkhai.myreadyweb.com/article/category-104600.html>. [๒๓ มกราคม ๒๕๖๒].

Development of Teaching Reading through Reading Strategies for Enhancing Learners Based Applied Linguistics

Bundit Pantito (Krongbuaban)

Ph.D. Candidate, Doctor of Philosophy in Linguistics (English Program),
Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: areyoudear@live.com

Received : May 23, 2020

Revised : June 20, 2020

Accepted : August 8, 2020

Abstract

This article aims to enhance teaching reading performance, is a key elements of language teaching based linguistics. To encourage the teachers' concept in teaching English as a Second Language (ESL) through various strategies to applied the teaching techniques, in terms of technical terms, terminology, reading improvement, it is commonly used among language teachers and applied linguists. Students are encouraged to realize the meaning of words, sentences, comprehension and awareness, that are effective for all students to read and respond to a particular text, it is remarkable to learn for the sake of being "a good reader", in a foreign language learning. Reading techniques can be considered as the core in teaching reading, including motivation and attitude towards in aspects of academic progress.

Keywords: Teaching Reading; Reading Strategies; Applied Linguistics.

Introduction

Learning a language is largely by translation from the target language through principle, and instruction of communication in the globe, while critical reading was a largely relevant vernacular in various methods for enhancing students. Linguistics is to be instilled entirely in English as a Second Language, linguistics is important for teachers at school and real - life. teacher is as has knowledge of psycholinguistics or basic understanding of the linguistics process involved in learning, it is very necessary in teaching English as well. Especially, linguistics is concerned with the nature of language and communication, so that the lecturers was applied the tactics by using

strategies i.e. inclination and connotation to improve students' competence. Further, applied linguistics play a role through conversation, for example, such as a beneficial tool as a lawyer use psychology and sociology in an organization. A teacher uses the strategy to convey the meaning of reading between teachers and readers itself. Many scholars analyzed that reading academic text means reading straight through from beginning to end, as one would a textbook, student will better understand whatever text given to them, however, reading academic papers and using the strategies, they have developed a set of informed reading performance.

Every day applied linguistics is still mostly unfamiliar to educated learners, but it has become a real concern on others fields as diverse as education, computer science, anthropology, sociology, education, and language teaching in general. Indeed, teaching reading is one of the four important languages tool in case of learning English as a second or foreign language (ESL/EFL), with receptive skills in conversation. Since a person's innate through manifold learning and an experiential fields that was taught by nature as a child learn from their making mistakes step by step of those who were taught by Thai teachers. In order to enable readers' development, phonemic awareness, comprehension, phonics & word study, fluency, and professional academic text. In addition, one of the most valuable resources apply as an appliance for obtaining a better understanding the human's being very well.

Consequently, enhancing reading performance reading is the major part of teacher to cultivate students' motivation with a full reinforcement schedule either what they read accurately; sentences, text, paragraph, tales, and short stories that is related to the critical thinking through multiple events of the world community. And of course, teachers' role is significant to drive stimulate their students, with the development of potentiality of ESL teacher need to know the teaching techniques with the simply deployment. By the way, a teacher would ideally be able to come up with the text and reading passage should arouse their interest implementation of reading system comfortably. This will help students activate what they already know which assist them get ready to understand multiple meanings.

Critical reading is an important to help readers to catches up information from educators, families and English friends in classroom, especially, students read the text

very quickly and to read smoothly. Indeed, to observe students learn to read personally, actively through the teachers' guide is the task which lecturers need to do. In this sense, it is a solution to decode and pronounce words in which the readers often face inside the text. Thereby, critical reading skills could help readers become better readers and thinkers as the ability to decode words easily by looking at the key principles of reading instruction rather than a product.¹ As well as critical reading regarded which envisage critical thinking is one of the central skills in learning. It is the ability to learn from text, to think analytically and critically.² Teaching students to think while reading is to compare the proficiency in the text in his/her mind. Closely related to Crystal, have previously shown that English as a first or native language and then 25 percent of the world's population interact in English. It is said that a global language of the world's communication.³ Nowadays, enunciation aptitude trend is also as the gateway to the acquisition of learning a language, which mostly Thai EFL teachers attempt to help learners understand unfamiliar words and are to train them gradually about Thai festival, important days, traditional celebration and lifestyle. For example, foreign language learners are both insufficient and inferior experiences in reading competence, which was inclined to lose confidence. That causes students lack confident and lost inspiration in learning. In contrast, by designing an interesting reading activity is significant to approach the language learning, whereas reading is available elsewhere as a part of using language tool through schedule, reading rules, stories, and program in daily life to gather information with others. Furthermore, an empirical approach to teaching reading, teachers are able to use activities to increase students' intention and literacy skills. For this reason, using reading strategy must be applied to all in the context that involves critical thinking in a structured way, due to content can be integrated into

¹ Norbaiyah A., Roose N Subki , Farah H. Ahmad J. and Juhaida Ismail. The Important of Teaching Critical Reading Skills in a Malaysian Reading Classroom. **The 2014 WEI International Academic Conference Proceedings.**

² Meraj Talebi, Amir Marzban. The Effect of Teaching Critical Reading Strategies on Advanced Iranian EFL Learners' Vocabulary Retention. **Theory and Practice in Language Studies**, Vol. 5, No. 3, (2015). p. 573.

³ Crystal, D. **English as a Global Language**, 2nd ed. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2003, p. 5.

the instruction for improving students' need in critical literacy skills. As a result, after they read it will help them learn to skim, scan, and summary the text systematically; self-questioning, reading comprehension, both before pre-reading, while reading and post-reading. In fact, being let students read what they love to read will increase their reading perceptions, to read comfortably.

According to Koskinen had distinctly cited that giving them a chance to integrate with teaching and events, which it involves regular reading instruction based on reading benchmark measures, which they have already begun to acquire such as flow and comprehension as well. Another aim of those statements indicates that the important strategy is an active thinking during reading; especially activity is a mindful for learners expand his/her skills throughout reading lesson. At the same time, several causes have been identified in regard to the Thai EFL students' inferior English reading comprehension problem. By planning brainstorm what students already know about the topic with a small group to share their information, such as, role-play situation, is as one of the most diverting pattern to stimulus reading dexterity altogether. In spite of listening and reading a test when they read including repeat altogether, in order to read well in English material by the reader must think of the text exhaustively. Another obstruction of English learners is to solve the students' relatively low reading proficiency;⁴ with the strongest empirical support was a good way to practice productive skills at this instruction.

Goodman also mentioned that reading aloud is alternative to eye movement photography of reading process and method; reading aloud is as tool of reading strategies,⁵ he still suggested that reading techniques involved reading comprehension between text and reader. Nowadays, it allows them to still feel connected to class and their classmates to make the interpretation of the meaning of reading between Thai and English language. Furthermore, reading resources, lectures, notes, readings, games, songs, quizzes, ideas, recommendations, videos, and even news from the ELL field. They

⁴ Chen Min. **Interactive English Reading Community Based on Social Network Sites**. Sino-US English Teaching. Vol.12, No. 5 (2015): 341-346.

⁵ Goodman, K. S. Analysis of oral Reading Miscues: **Applied Psycholinguistics. Reading Research Quarterly**. 5, (1969): 9-30.

have been provided students with enough time to formulate their responses in lifelong learning both at classroom and engaging online sites. Besides, reading was currently as the heart of learning to speak and to write with the abundant essential methods for developing effectiveness of readers. At this point, it can be emphasized that applied linguistics is the way which theories that arise EFL teachers to recognize the importance of teaching reading with numerous strategy.

Additionally, Weir and Kintsch were altogether supported about reading skills concern of receiving and interpreting of information in a language that should be challenging reader's with task requiring skills.⁶ Further, improving reading speed can benefit from learning actively, fluently in understanding of terminology. By reading and writing the material they need to study, it also helps ensure that readers could be able to obtain the target-word that best conveys the exact meaning themselves. Developing teaching reading is recently a part of using language tool through schedule, reading class rules, or stories, program in many fields in daily life to gather information and communicate with others. Otherwise, not only ESL teachers must not be determined to teach English but they should also be considered to a give the lecture through second language reading, which deserves to be a widely-read and widely-used textbook that has influenced on (L2) Learners' critical skills very well. Nevertheless, reading skills and strategies are the meaningful techniques for producing critical thinking and largely inform readers. Such "bottom up" as a "top down" process, cognitive activity, words, and phrases, which reader decode a text with the nature of reading comprehension and interpretation of texts. Thus, they will be able to decide their learning performance. As shown above earlier, teaching critical reading development in Thailand, students need to read 500-1,000 words per minute and precisely comprehend the contents. In contrary, as Jitlada and Jintavee, argued that most Thai students are low at critical reading and comprehension and inattentive to read, especially in the voluminous paragraph. Whenever students who lack of understanding reading comprehension, it will habitually affect their reading existences

⁶ Weir, C.J., Hughes, A. and Porter, D. Reading Skills: Hierarchies, implicational Relationships and Identifiability, *Reading in a Foreign Language*, 7, (1990): 505-10.

at home⁷ where ESL teachers could regularly collaborate with regular classroom for readers to impart their attitude in reading.

Reading Strategies

In this regard, there are essential tactics in reading activities depending on different scholars, that teacher frequently use as a key with multi instructions. Additionally, reading strategies are mainly acting as a facilitator to support students' need; the role of reading both original and new teaching method will be evaluated from texts, experiences and reflection. Whereby the reader constructs the meaning and information based critical analyzing in order to grasp the meaning through printed words or social networking sites. The key of reading is therefore an important skill to recognize the words such as syllable, pattern, sound, antonym and synonym, reading structure about language acquisition.

In terms of reading strategies, student has an opportunity to learn the most effective way, it would be better if ESL teachers have either good textbook and incorporate ways to engage students in thinking about and drawing for their creative and comprehensive strategies, inside small groups discussing new words, and meaning consistently, Similarly, reading comprehension was the process of extracting meaning from text, in other word, learner was to gain an overall understanding of what is described in the text rather than to obtain meaning from headlines, sentences.⁸ It also depended on whether the school or areas where they will be reading. As Hillerich was well illustrated that reading comprehension into three levels: (1) literal comprehension is understanding the passage where the detail is discussed about data of the topic, (2) inferential comprehension is the understanding of information and facts directly

⁷ Jitlada Kumnuansin, Jintavee Khlaisang. Development of a Model of Thai Literature Hypermedia electronic Books with social Media based on the Reader-Response Theory to enhance Reading Comprehension of elementary School Students. **Procedia - Social and Behavioral Sciences**. 1701 (2015): 1700 – 1706.

⁸ Woolley. G. **Reading Comprehension: Assisting Children with Learning Difficulties**. [Online]. Retrieved from http://www.springer.com/cda/content/document/cda_downloaddocument/9789400711730c1.pdf?SGWID=0-0-45-1158048-p174102871. (2011). [1 April 2020].

related to the text and (3) critical comprehension⁹ is to make judgments about several factors through a variety of resources, including webcasts, and recommended websites. Anyhow, ten principles of classical reading of Waring and McLean revealed as follows:

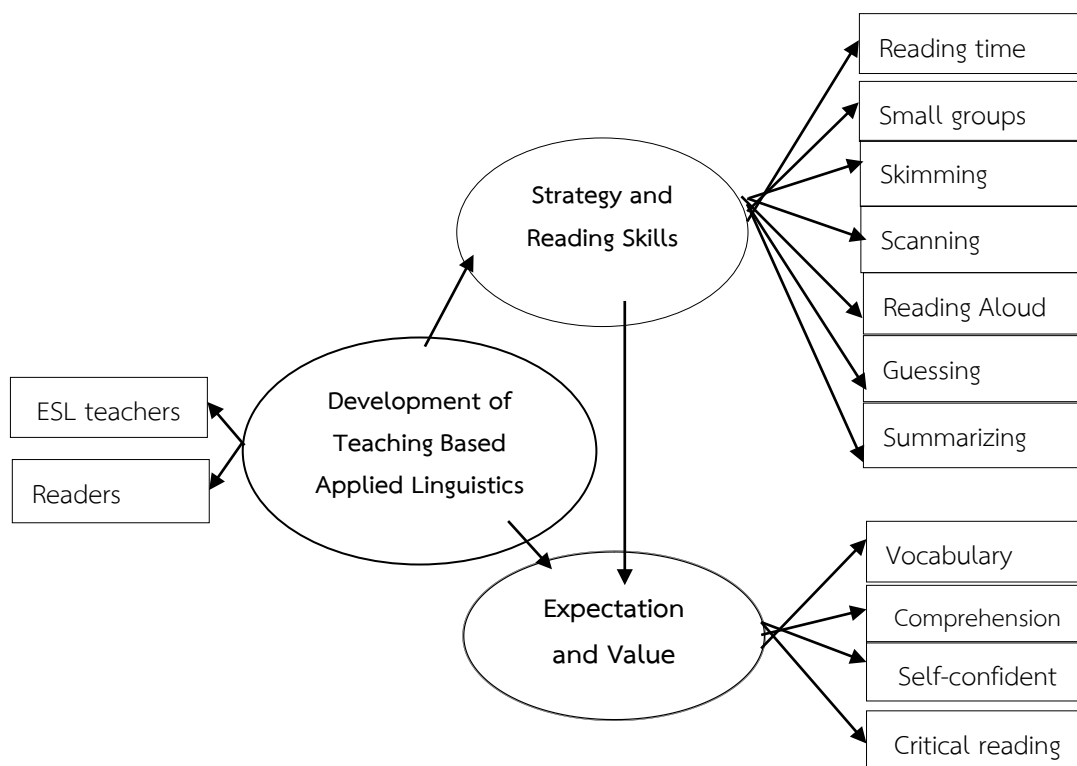
1. The reading material is easy.
2. A variety of reading material on a wide range of topics is available.
3. Learners choose what they want to read.
4. Learners read as much as possible.
5. The purpose of reading is usually related to information and understanding.
6. Reading is its own reward.
7. Reading is individual and silent.
8. Teachers orient and guide their students.
9. The teacher is a role model of a reader.

10. Reading speed is usually faster rather than slower.¹⁰ There was hugely helpful technique of independent reading material; it is possible to develop a language use of learners from discussing their thoughts and opinions. Due to the complexity of language, lecturer must be explained to students through the entirely reliable instruments. Based on linguistics is remarkable simultaneously for teachers who are recently teaching in the 21st century on prior conceptual and linguistics competence in reading class.

⁹ Hillerich, R.L. **The Principle's Guide to Improving Reading Instruction**. Massachusetts: Allyn and Bacon. Inc.1983. p.126.

¹⁰ Waring, R., & McLean, S. Exploration of the core and variable dimensions of extensive reading research and pedagogy. **Reading in a Foreign Language**. Vol. 27, No. 1, (2015): 160-167.

Model of The Development of Teaching reading Based Applied Linguistics

Reading Strategies Chart

According to the teaching reading method was an integrated linguistics to develop students' critical skills. Using the context clues is considered one of the essential strategies that are concerned with the instruction, so that the development of teaching is to providing evidence to support readers properly. Hence, this model is able to offers a guiding mechanism for lecturer and learners to acquire what they read and hear. Namely, reading time, small groups, reading aloud, skimming, scanning, make predictions, summarizing and provide them with appropriate guideline through and self-observation.

Reading time

Teacher can automatically design a class, and mainly focus on constructing meaning, vocabulary, texts, and learn to translate unfamiliar words in sentence. Due to teaching technique will boost readers' comprehension in learning and writing in

a course, and it will also allow ESL students' opportunities to better understand functions as closely as possible.

Small groups

Likewise, having children work in small groups, teacher should do to observe student to work together and to read critically such task, story and ask them to make drawings about their mindset of understanding. Concomitantly, it helps students to adopt the ideas and opinions with other reader through personal points.

Read Aloud

Certainly, reading aloud, helps students learn new words, learn more about the world, and learn about written language.¹¹ Then, reading aloud will be improved students' thinking by learning new word, sentences, phrases and idioms by support them to read something really enjoy.

Skimming

As a consequence, skimming process is used to quickly identify the main ideas of a text within a passage to get an overall texts and skim by reading topic sentences, i.e. the speaker sees a little white child working as a chimney sweeper, who is crying on the third floor of the National Museum.

Scanning

Scanning is a reading technique to be used when student want to find specific information quickly. As scanning a passage requires considerable skills "that reader seek to search for specific information without reading the whole text, through looking at its title, table of content."¹² In this regard, it is a tactic when scanning key words or idea of the text, reader directly concentrates on finding a particular context. It is an extremely save more time to read and do not need to read every words and sentences.

¹¹ Worthington, J. D. **Teaching Children to read: Guidance and Research**. Hauppauge, N.Y.: Nova Science Publishers, Inc, 2013. p.4

¹² Grellet.F. **Developing Reading Skills: A Practical Guide to Reading Comprehension Exercises**. Cambridge University Press. 1981. pp 58-59.

Summarizing

Summarizing strategies are alternatively to be supported reader's critical ideas and words. It also concludes data from various sources during the summarizing process: the readers will be able to distinguish the main ideas from the supporting ideas, body and paragraph.¹³ In this context, it is determined that readers will be getting an overview of the meaning, and helps the participants internalize strategy widely use.

Guessing meaning

Guessing meaning is a useful technique that helps reader's decision determine the meaning and learn more fluently how to identify the vocabulary, words, and so on. Particularly, reducing much more time in reading had rapidly developed students' efficiency to read material. Last but not least, students are able to illustrate of the concept through activities and societies. As they claimed that read-aloud provide a wonderful opportunity to promote children's love reading, and they can be a treasured time together.¹⁴ Similar to, Walker, had strongly had presented that a successful reader practices these qualities:

1. Developing readers use many sources of information to predict what a text will say.
2. Developing readers automatically monitor their interpretation of a text by checking their predictions against these to figure out what makes sense.
3. Developing readers expands their content knowledge and strategy opinion by embedding new information and strategies within their existing knowledge.¹⁵

Particularly, one of teacher's role in teaching and learning language need to apply psychological factors to teach through games and discussions instead of lectures,

¹³ Hulya K. Improving Reading Skills through effective Reading Strategies. Akdeniz Language Studies Conference. **Procedia-Social and Behavioral Science**. 70 (2013): 709-714.

¹⁴ Lane, H. B., & Wright, T. L. Maximizing the Effectiveness of Reading aloud. **The Reading Teacher**. 60(7), (2007): 668-675.

¹⁵ Walker, B.J. **Supporting Struggling Readers**. [Online]. Retrieved from: <http://0-www.ebrary.com.library.acaweb.org>, [2 April 2019].

encourage them to figures in the text. Or perhaps they do a group presentation with critical reading that is related to real life. Currently, they stipulate learners learn to think critically when they have the opportunities and reason to think in critical ways; when they see (or hear) other engage in critical thinking.¹⁶ Due to the concept of teaching critical reading fluency both text and oral reading for ESL teachers are included; understanding, creating, self- evaluating, applying for many language learners, that can be obviously seen what they read with instructional support. Surely, it shown that students, who actively read a text on strategies, are going to impact on readers in the positive learning environment. Lastly, the overall teaching reading correlates have been integrated for students or other peers, including enhance students' toward attitudes in reading effectively.

Discussions

It is inherently linguistics in nature of teaching critical reading through various strategies have been shown, that critical reading skills could help students become better readers and thinkers logically and systematically in terms of reading comprehension. Undeniably, it will absolutely be cultivating them; good consistency in reading behavior, both ESL teachers and readers behave consistently and impartially manner, behaving towards all co-readers in critical thinking and it also support their colleagues. Fortunately, a simply cue can imply teachers in teaching learners by giving some method which liked to the topics either direct and indirectly. For instance, using skim strategy to skim some word and by searching only the main idea or some detail, however, regarding the results referred to unfamiliar texts. Extremely important seems to be the role of teaching strategy in context clues with effective skills needed for successful readers in the 21st century; to increase teaching methods of critical thinking, role of motivation in learning a foreign language, goal-focused in reading, including explicit instruction on numerous techniques. It helps students to develop their confidence with sound recognition in language teaching for educationists and ESL learners.

¹⁶ Saeed Rezaei, Ali Derakhshan, Marzieh Bagherkazemi. Critical Thinking in Language Education. *Journal of Language Teaching and Research*. Vol. 2, No. 4, (2011): 773.

Conclusion

It is more significant for people in the present day world to understand how language is used in diverse context, such as the nature part of human development language reader has been an influenced learner to approaches to fostering autonomy both inside and outside the classroom. Also, development of teaching reading through strategies for enhancing readers based on linguistics. Teaching of English Language as a second language (ESL) requires pre-reading, while-reading and post-reading strategies are generally to be applied with through teaching critical reading, i.e. such scanning, skimming, and reading aloud. As it has already been stated above, is practically highly essential in order to improve their reading performance to a great extent, the target language is enabling readers through reading strategies. Specifically, deficiencies of vocabulary in reading texts so that the students will be able to discern of words and languages and meaning, however, teaching a language is habitually increased the students' directions. All in all, there are surely that both teachers and learners will often read much quicker during silent reading and analytical skills as well.

Reference

- Crystal, D. **English as a Global Language**, 2nd ed. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2003.
- Chen Min. **Interactive English Reading Community Based on Social Network Sites**. Sino-US English Teaching. Vol.12, No. 5 (2015): 341-346.
- Goodman, K. S. Analysis of oral Reading Miscues. **Applied Psycholinguistics. Reading Research Quarterly**. 5, (1969): 9-30.
- Grellet.F. **Developing Reading Skills**. NY: Cambridge University Press. 1999.
- Guignon, A. **Reading aloud: Are students ever too old**. [Online]. Retrieved: <http://www.educationworld.com/curr/curr081.shtml> [5 October 2019].
- Hillerich, R.L. **The Principle's Guide to Improving Reading Instruction**. Massachusetts: Allyn and Bacon. Inc. 1983.
- Hulya K. Improving Reading skills through effective Reading Strategies. Akdeniz Language Studies Conference. **Procedia-Social and Behavioral Science**. 70 (2013): 709-714.
- Jitlada Kumnuansin, Jintavee Khlaisang. "Development of a model of Thai literature Hypermedia electronic Books with social Media based on the Reader-

- Response Theory to enhance Reading Comprehension of elementary School Students. **Procedia - Social and Behavioral Sciences**. 1701 (2015): 1700 – 1706.
- Joan M. Chambers, Christy L. Radbourne. Developing Critical Literacy Skills through Using the Environment as Text. **Language and Literacy**. Vol. 17, Issue 1, (2015).
- Lane, H. B., & Wright, T. L. Maximizing the effectiveness of reading aloud. **The Reading Teacher**. 60(7), (2007): 668-675.
- Meraj Talebi, Amir Marzban. The Effect of Teaching Critical Reading Strategies on Advanced Iranian EFL Learners' Vocabulary Retention. **Theory and Practice in Language Studies**, Vol. 5, No. 3, (2015).
- Morgan, P. L., & Fuchs, D. Is There a Bidirectional Relationship Between Children's Reading Skills and Reading Motivation? **Exceptional Children**, 73(2), (2007): 165–183.
- Norbaiyah A., Roose N Subki , Farah H. Ahmad J. and Juhaida Ismail. The Important of Teaching Critical Reading Skills in a Malaysian Reading Classroom. **The 2014 WEI International Academic Conference Proceedings**.
- Saeed Rezaei, Ali Derakhshan and Marzieh Bagherkazemi. Critical Thinking in Language Education. **Journal of Language Teaching and Research**. Vol. 2, No. 4, (2011): 773.
- Waring, R., & McLean, S. Exploration of the Core and variable Dimensions of extensive Reading Research and Pedagogy. **Reading in a Foreign Language**, Vol. 27, No. 1, (2015): 160-167.
- Walker, B.J. **Supporting Struggling Readers**. [Online]. Retrieved from: <http://0-www.ebrary.com.library.acaweb.org>, [2 April 2019].
- Weir, C.J., Hughes, A. and Porter, D. Reading Skills: Hierarchies. Implicational Relationships and Identifiability. **Reading in a Foreign Language**, 7, (1990): 505-10.
- Woolley. G. **Reading Comprehension. Assisting Children with Learning Difficulties**. [Online]. Retrieved from: http://www.springer.com/cda/content/document/cda_downloaddocument/9789400711730-c1.pdf?SGWID=0-0-45-1158048-p174102871.(2011). [1 December 2019].
- Worthington, J. D. **Teaching Children to Read: Guidance and Research**. Hauppauge, N.Y.: Nova Science Publishers, Inc, 2013.

The Method of Cultivation Bhāvanāmayapaññā in Visuddhimagga

Ven. Disana Santacitto Thach
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Email: disanathach@hotmail.com

Received : May 23, 2020 Revised : July 16, 2020 Accepted : August 19, 2020
--

Abstract

This article aims to explain the method of cultivation of Bhāvanāmayapaññā in Visuddhimagga. The objectives of this article are of two Objectives: (1) to study Bhāvanāmayapaññā in the Visuddhimagga, and (2) to analyze the method of cultivation of Bhāvanāmayapaññā in Visuddhimagga. Bhāvanāmayapaññā is one of three kinds of knowledges found in the Theravāda Buddhist scriptures. Those three kinds of knowledge are Sutamayapaññā (knowledge comes from hearing), Cintāmayapaññā (knowledge comes from thinking) and Bhāvanāmayapaññā (knowledge comes from meditation practice). According to the Theravāda Buddhist scriptures, all of three kinds of knowledge can lead to the end of suffering. As Samādhi Bhāvanā (mental absorption) is related with the cultivation of Bhāvanāmayapaññā, therefore, one specific discourse called Samādhi Bhāvanā Sutta and the Jhāna Sutta are taken into account to explain and to examine the Sutta contents which will pave the way to understand about the cultivation of Bhāvanāmayapaññā in the Theravāda Buddhist scriptures.

Keywords: Cultivation; Bhāvanāmayapaññā; Visuddhimagga; Theravāda Buddhist scripture

Introduction

Bhāvanāmayapaññā is an experiential knowledge gained through the practice of meditation. The various subjects and methods of meditation expounded in the Theravada Buddhist scriptures, the Pali Canon and its commentaries divide meditation into two inter-related systems. One is called the development of serenity (*samathabhāvanā*), the other the development of insight (*vipassanābhāvanā*). The former also goes under the name of development of concentration (*samādhībhāvanā*), the latter the development of wisdom (*paññabhāvanā*).

The practice of serenity meditation aims at developing a calm, concentrated, unified mind as a means of experiencing inner peace and as a basis for wisdom. The practice of insight meditation aims at gaining a direct understanding of the real nature of phenomena. Of the two, the development of insight is regarded by Buddhism as the essential key to liberation, the direct antidote to the ignorance underlying bondage and suffering. Whereas serenity meditation is recognized as common to both Buddhist and non-Buddhist contemplative disciplines, insight meditation is held to be the unique discovery of the Buddha and an unparalleled feature of his path. However, because the growth of insight presupposes a certain degree of concentration, and serenity meditation helps to achieve this, the development of serenity also claims an incontestable place in the Buddhist meditative process. Together the two types of meditation work to make the mind a fit instrument for enlightenment. With his mind unified by means of the development of serenity, made sharp and bright by the development of insight, the meditator can proceed unobstructed to reach the end of suffering, *Nibbāna*.

The Etymology of Paññā

The root ‘jñā’¹ can be translated as “consciousness”, “knowledge”, or “understanding”; and the prefix ‘pra’² is an intensifier which can be translated as “higher”, “greater”, “supreme” or “premium”³, or “being born or springing up”⁴, referring to a spontaneous type of knowing.⁵ Therefore, ‘prajñā’⁶ or ‘paññā’⁷ is often translated as “wisdom”, but is closer in meaning to “insight”, “non-discriminating knowledge”, or “intuitive apprehension”.⁸

The Meaning of Paññā

The meaning of paññā is intelligence, comprising all the higher faculties of cognition, “intellect as conversant with general truths”⁹, reason, wisdom, insight, knowledge, and recognition.¹⁰ Paññā is the fourth virtue of ten Theravāda pāramis, and the sixth of the six Mahāyāna pāramitās. In the Pāli, paññā is concentrated insight into the three characteristics of all things, namely: impermanence, dissatisfaction or suffering, and non-self, and the four noble truths.¹¹ In the 5th century A.D. exegetical work Visuddhimagga, one

¹ Monier-Williams, p. 425.

² Ibid., p. 652.

³ David Loy, **Nonduality: A Study in Comparative Philosophy**, (New Haven: Yale University Press, 1988), p. 136.

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

⁶ Sanskrit word.

⁷ Pāli word.

⁸ Damien Keown, **A Dictionary of Buddhism**, (Oxford: Oxford University Press, 2003), p. 218.

⁹ T. W. and C. A. F. Rhys Davids, trsl., **Dialogues of the Buddha**, Vol. II, (London: PTS, 1899), p. 68.

¹⁰ Mrs. Rh. D. “Buddhism” (1914) pp. 94, 130, 201.

¹¹ Steven Collins, **Nirvana and Other Buddhist Felicities**, (Cambridge: Cambridge University Press, 1998), p. 140; Richard Gombrich, **Theravāda Buddhism**, (Routledge, 2006), p. 47. , Quote: “All phenomenal existence [in Buddhism] is said to have three interlocking characteristics: impermanence, suffering and lack of soul or essence”; Carl Olson, **The Different Paths of Buddhism: A Narrative-Historical Introduction**, (Rutgers University Press, 2005), pp. 63–64.

of the most revered books in Theravada Buddhism, Buddhaghosa states that the function of 'paññā' is "to abolish the darkness of delusion".¹²

In early Theravāda Buddhist texts, paññā is defined more precisely as *yatha-bhutaṃ-ñāṇa-dassanaṃ*, seeing things as they are, not as they appear to be. That is, understanding the true nature of body and mind processes through *aniccaṃ* (impermanence), *dukkhaṃ* (suffering) and *anattā* (non-self). It may also be described as "pakarena janati'ti paññāpakarena janati'ti paññā" (because it is understood through different angles, so it is paññā). The *Visuddhimagga* elaborates on this and explain that the characteristic of paññā is to penetrate the true nature of things. Its function is to dispel the darkness of ignorance, and prevent one from becoming bewildered by its manifestation. Its immediate cause is concentration (*samādhi*). Hence the words 'He whose mind is concentrated knows and sees things according to reality'.

The Three Kinds of Paññā

The Buddhist scriptures mention three types of paññā: *sutamayapaññā*, *cintāmayapaññā* and *bhāvanāmayapaññā*. *Sutamayapaññā* is wisdom obtained from listening to others, from being instructed by others about impermanence, suffering and essencelessness. It may also develop from reading sacred texts. This type of paññā is clearly dependent on an external source.

Sutamayapaññā consists of learning which has been gained by listening to others (*parato sutva patilabhati*). Such wisdom is *parokkha* (inferred knowledge). According to explanation in *Abhidhammapitaka Vibhanga* and *Visuddhimagga*, *Sutamayapaññā* and *cintāmayāpaññā* can lead to *Saccanulomikayana* so both kinds of knowledge can lead to liberation. The early Commentaries understood *parato ghoso* as referring to the wisdom of one who hears Dharma in the presence of the Ariyas (that is, the Saints who are nearing enlightenment or already enlightened).¹³ More likely than not,

¹² Bhikkhu Ñāṇamoli, **The Path of Purification: Visuddhimagga**, (Kandy: Buddhist Publication Society, 1999), p. 437.

¹³ SnA 166.

especially when one listens to an Ariya with an open mind, this mere act of receptive listening was sufficient to trigger liberating wisdom, if not enlightenment itself, in oneself.

Cintā is derived from the verb root ‘cit’, the act of thinking.¹⁴ The meaning of “cintāmayāpaññā”¹⁵ is the understanding acquired without hearing from another is that consisting in what is reasoned because it is produced by one’s own reasoning.¹⁶ This definition on the “cintāmayāpaññā” of Visuddhimagga refer to “Pacceka buddha”¹⁷. The meaning of Pacceka buddha is an “Individually Enlightened One”. This is a term for an Arahant who has realized Nibbāna without having heard the Buddha’s doctrine from others. He comprehends the Four Noble Truths individually (pacceka), independent of any teacher, by his own effort. Therefore, he does not have the capacity to proclaim the teachings effectively to others and does not have the capacity to become a teacher of Gods and Men. According to tradition, they do not arise while the Teaching of a Perfect Buddha is known.¹⁸

The Pali term bhāvanāmayapaññā means experiential wisdom. Bhāvanā is referred to meditation through which wisdom (paññā) is cultivated. In order to understand the essence of the term bhāvanāmayapaññā, we first need to understand the meaning of the term paññā. Paññā is derived from the root ‘na’ which means ‘to know’, prefixed by ‘pa’ meaning ‘correctly’. Thus, the literal English translation of the word paññā is ‘to know correctly’. Commonly used equivalents are such words as ‘insight’, ‘knowledge’ or ‘wisdom’. All these convey aspects of paññā, but, as with all Pali terms, no translation corresponds exactly.

¹⁴ T. W. Rhys Davids, **William Stede, Pali-English Dictionary**, (Delhi: Motilal Banarsidass Publishers Private Limited, 1997), s. v ‘cintā’, p. 268.

¹⁵ Wisdom by means of thinking; The Book of Analysis, p. 410.

¹⁶ This knowledge of thinking would have been referred to the Pacceka buddha. The meaning of Pacceka buddha is a self enlightened person without hearing the teaching from others.

¹⁷ Pug, 29; A II 56; M 116; D 16.

¹⁸ BD, s. v. pacceka buddha.

The method of cultivation of Bhāvanāmayapaññā

The Samādhi Bhāvanā Sutta¹⁹ mentions four uses of mental concentration (samādhi), namely, (1) for happiness here and now; (2) for the divine eye (clairvoyance and knowledge of the working of karma); (3) mindfulness and full awareness; and (4) spiritual liberation. The method for each of these Samādhi is as follows: the perception of light, the perception of impermanence, the rise and fall of the aggregates.

1. The Four Jhānas

The four jhāna are here stated as being for the purpose of dwelling happily here and now refers to right concentration (sammā samādhi), which, after all, is defined as the four jhānas. In terms of the noble eightfold path, the dhyanas play a major role in propelling the focusses of mindfulness (satipaṭṭhāna) from the mundane to the supramundane level of path-entry. The dhyanic mind is so calm and clear that, on emerging from it, the temporarily defilement-free mind can easily focus itself to penetrate to see true reality.

1) The First Jhāna

In several suttas, descriptions of the jhānas are elaborated and embellished with beautiful similes.²⁰ These images and metaphors serve two functions. The first is to elucidate the nature of the jhana experience, shedding further light on the standard definitions. The similes highlight that jhana is not a state in which awareness of the body has been lost. Rather than losing connection with the body as one enters jhana, the meditator gains heightened awareness of it as the jhana factors gradually develop and suffuse throughout the body. The standard definition of the first jhana to illustrate how the associated factors of pleasure and rapture are strengthened by permeating them throughout the body:

¹⁹ A. II. 44-46.

²⁰ AN 6.50.

Quite secluded from sensual pleasures, secluded from unwholesome states, a monk enters and abides in the first jhana [which is characterized by] rapture and pleasure born of seclusion, and accompanied by thought and examination. He makes the rapture and pleasure born of seclusion drench, steep, fill, and pervade this body, so that there is no part of his whole body unpervaded by the rapture and pleasure born of seclusion. Just as a skilled bath man or a bath man's apprentice heaps bath powder in a metal basin and, sprinkling it gradually with water, kneads it till the moisture wets his ball of bath powder, soaks it and pervades it inside and out, yet the ball itself does not ooze; so too, a bhikkhu makes the rapture and pleasure born of seclusion drench, steep, fill, and pervade this body, so that there is no part of his whole body unpervaded by the rapture and pleasure born of seclusion.²¹

The Degrees of the First Jhāna

A person is reached among the retinue of Brahmā (Brahmā-parisajja-deva) by the attainment of minor degree of the first jhāna.²² A person is reached among the advisors of Brahmā (brahma-purohita devas) by the attainment of medium degree of the first jhāna.²³ A person is reached among the Devas of great Brahmā (mahā-Brahmā) by the attainment of highest degree of the first jhāna.²⁴

Some persons secluded from sensual pleasures, secluded from unwholesome states, some person enters and dwells in the first jhāna, which consists of rapture and pleasure born of seclusion, accompanied by thought and examination. He relishes it, desires it, and finds satisfaction in it. If he is firm in it, focused on it, often dwells in it, and has not lost it when he dies, he is reborn in companionship with the devas of Brahmā's company. The life span of devas of Brahmā's company is an eon. The first jhāna may be of an

²¹ Richard Shankman, **The Experience of Samādhi: An In-depth Exploration of Buddhist Meditation**, pp. 36-37.

²² A II 126.

²³ A II 126.

²⁴ A II 126; F. L. Woodward, tr., **The Book of the Gradual Sayings (Aṅguttara-nikāya)**, Vol. II, (Oxford: PTS, 1995), p. 130.

inferior grade, a middling grade, and a superior grade. For those reborn through an inferior grade, the life span is a third of an eon; for those reborn through the middling grade, the life span is half an eon; and for those reborn through a superior grade, the life span is an eon.²⁵

The worldling remains there all his life, and when he has completed the entire life span of those devas, he goes to hell, to the animal realm, or to the sphere of afflicted spirits.²⁶ But the Blessed One's disciple remains there all his life, and when he has completed the entire life span of those devas, he attains final Nibbāna in that very same state of existence.²⁷ A meditator when develops or attains in the minor degree of the first jhāna, he is designated as Brahmā-parisajja deva.²⁸ Respectively, a meditator when attains in the medium degree of the first jhāna, he is designated and born among the advisors of Brahmā (brahma-purohita devas),²⁹ when he attains in the highest degree of the first jhāna, he is designated and born among the great Brahmā (mahā-brahmā).³⁰

2) The Second Jhāna

With the stilling of initial application and sustained application, by gaining inner tranquillity and oneness of mind, he attains and dwells in the second jhāna, free from initial application and sustained application, accompanied by zest and happiness born of concentration.

The Degrees of the Second Jhāna

A person is reached among the Devas of Limited Radiance (parittabha devas) by the attainment of minor degree of the second jhāna.³¹ The worldling remains there all his life, and when he has completed the entire life span of

²⁵ Vibh 422-426.

²⁶ A II 126; F. L. Woodward, tr., **The Book of the Gradual Sayings (Aṅguttara-nikāya)**, Vol. II, (Oxford: PTS, 1995), p. 130.

²⁷ A II 126.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid.

those devas, he goes to hell, to the animal realm, or to the sphere of afflicted spirits. But the Blessed One's disciple remains there all his life, and when he has completed the entire life span of those devas, he attains final Nibbāna in that very same state of existence.³² A person is born among the Devas of Limited Radiance (parittabha devas) by the attainment of minor degree of the second jhāna.³³ A person is born among the Devas of Unbounded Radiance (appamanabha devas) by the attainment of medium degree of the second jhāna.³⁴ A person is born among the Devas of Streaming Radiance (abhassara devas) by the attainment of highest degree of the second jhāna.³⁵

3) The Third Jhāna

With the fading away of zest, he remains equanimous, mindful and clearly knowing, and experiences happiness with the body. He attains and dwells in the third jhāna, of which the noble ones declare, 'Happily he dwells in equanimity and mindfulness.'

The Degrees of the Third Jhāna

A person is reached among the Devas of Limited Glory (parittasubha devas) by the attainment of minor degree of the third jhāna. A person is reached among the Devas of Unbounded Glory (appamanasubha devas) by the attainment of medium degree of the third jhāna. A person is reached among the Devas of Refulgent Glory (subhakinna devas) by the attainment of highest degree of the third jhāna.

4) The Fourth Jhāna

With the abandoning of pleasure and pain and with the earlier disappearance of happiness and displeasure, he attains and dwells in the fourth jhāna, that is neither painful nor pleasant, and with mindfulness fully purified by equanimity. Vibhaṅga states:

³² A II 127. F. L. Woodward, tr., **The Book of the Gradual Sayings (Aṅguttara-nikāya)**, Vol. II, p. 131.

³³ A II 126.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

“With the abandoning of pleasure and pain and with the previous disappearance of joy and grief he enters upon and dwells in the fourth jhāna, which has neither-pain-nor-pleasure and has purity of mindfulness due to equanimity” and so he has attained the fourth jhāna.³⁶

2. The Perception of Light

The perception of light (*āloka saññā*) here is prescribed for the attainment of “knowledge and vision,” defined as the divine eye (that is, the psychic power of clairvoyance and the knowledge of the working of kamma and rebirth).³⁷ However, the perception of light is also efficacious in a more mundane way, such as the overcoming of drowsiness, as prescribed in the Pacalā Sutta.³⁸ In psychological terms, the perception of light is also useful in keeping the mind “bright” in a positive sense, which prevents or cures depressive and negative mental states.

Here, bhikkhus, a monk attends to the perception of light (*āloka saññā*),³⁹ determine the perception of daylight: just as day is, so is night; just as night is, so is day. Thus through a mind that is open and unhindered, you should cultivate a mind of bright light.

3. The Perception of Impermanence

The perception of impermanence (*anicca saññā*) is a very simple and efficacious practice that promotes mindfulness and full awareness by way of watching the most fundamental characteristic of all conditioned things, that is, impermanence. This practice prevents the mind from being distracted by any of the senses, and if the mind is distracted, the distraction is easily abandoned by reflecting on its impermanent nature. As stated in the Okkanti Saṃyutta, this perception is efficacious in bringing about streamwinning in this life itself. For a monk there is understanding regarding feelings as they arise, as they remain active, as they pass away; there is understanding regarding

³⁶ Vibh 245.

³⁷ S. I. 82f.

³⁸ A. IV. 86.

³⁹ A. III. 323.

perception as they arise, as they remain active, as they pass away; there is understanding regarding thoughts as they arise, as they remain active, as they pass away.

4. Contemplating on the Rise and Fall

Contemplating on “the rise and fall” (udayabbaya) of the aggregates is a powerful meditative practice that leads to insight into the true nature of reality. This sustained practice leads, in due course, to the destruction of the mental influxes, that is, arhathood or full self-awakening itself.

Here, bhikkhus, for a monk dwells contemplating the arising and falling way of the five aggregates, thus: this is form, this is the arising of form, this is the passing away of form; this is feeling, this is the arising of feeling, this is the passing away of feeling; this is perception, this is the arising of perception, this is the passing away of perception; these are formations, this is the arising of formations, this is the passing away of formations; this is consciousness, this is the arising of consciousness, this is the passing away of consciousness.⁴⁰

Conclusion

In conclusion, understanding the method of cultivation of Bhāvanāmayapaññā, the following subjects have explained, such as: the etymological term of Paññā, the meaning of Paññā, the classifications of Paññā in general, and the development of Bhāvanāmayapaññā. Under the development of Bhāvanāmayapaññā, one specific discourse (sutta) called Samādhi Bhāvanā Sutta has been taken into consideration, in which the Sutta contents are very applicable for the development of Bhāvanāmayapaññā in the Theravāda Buddhist scriptures. The contents of the sutta involve the explanation of the four Jhānas, the perception of light, the perception of impermanence and the contemplation

⁴⁰ S. III. 66-68, 210; Vism 629-633; This is concentration (samādhi) connected with insight directed towards the rise and fall of the 5 aggregates, which affirms the characteristic of impermanence, on which basis the meditator discerns that whatever is impermanent is suffering, and consequently, not-self.

on rise and fall. In connection with the contemplation on rise and fall, some modern contemplative meditation systems have been included.

References

- Bhikkhu Ñāṇamoli, Bodhi Bhikkhu. tr. **The Middle Length Discourses of the Buddha: A New Translation of the Majjhima Nikāya**. Boston: Wisdom Publications, 1995.
- Bhikkhu Ñāṇamoli, tr. **The Path of Purification (Visuddhimagga)**. Kandy: Buddhist Publication Society, 2010.
- Carpenter. Ed. **Dīgha-nikāya**. Vol. III. Oxford: Pali Text Society, 1992.
- Davids T. W. Rhys and Mrs. Rhys Davids. (Trans.) **Dialogues of the Buddha**, (Dīgha-nikāya). Vols. I-III. London: Pali Text Society, 1899-1921.
- K. N. Jayatilleke. **Early Buddhist Theory of Knowledge**. London: Allen and Unwin, 1963.
- Mahasi Sayadaw. Practical **Insight Meditation: Basic and Progressive Stages**. Kandy: Buddhist Publication Society, 1980.
- Mahasi Sayadaw. **Practical Vipassana Exercises**. Yangon: Buddha Dharma Education Association Inc., 1978.
- Maurice Walshe. **The Long Discourses of the Buddha (Dīgha-nikāya)**. Boston: Wisdom Publications, 1995.
- Rhys Davids T. W. and Carpenter J. M. Ed. **Dīgha Nikāya**. Vols.II. Oxford: Pali Text Society, 1982-1995.

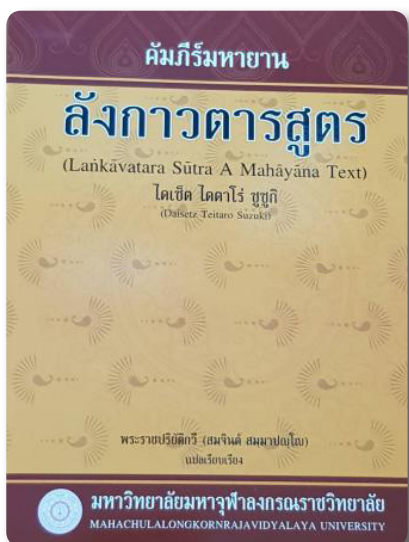
บทวิพากษ์หนังสือเรื่อง “คัมภีร์มหายาน ลังกาวตารสูตร”

พระมหาขวัญชัย ปุตฺตวิเสโส

นายสุชนา ศิริธัญญกร

กองบรรณาธิการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปัจจุบันคัมภีร์ที่มีความสำคัญกับพระพุทธศาสนา มหายานนั้น มีมากมายหลายเล่ม ล้วนเป็นไปตามคำสอนของสำนักต่าง ๆ นิกายต่าง ๆ แต่เมื่อกล่าวถึงคัมภีร์ดั้งเดิมที่เป็นรากฐานให้กับคำสอนทางพระพุทธศาสนา มหายานแล้ว ก็ต้องนึกถึงคัมภีร์ “ลังกาวตารสูตร” แปลว่า สูตรที่ว่าด้วยการแผ่ขยายของธรรมเข้าไปสู่ลังกา เป็นพระสูตรสำคัญของพระพุทธศาสนา มหายานนิกายโยคาจาร และเป็นรากฐานของพระพุทธศาสนา นิกายเซน โดยเนื้อหาของพระสูตรเน้นสอนเรื่องศูนยตาเหมือนคำสอนของสำนักมหายมิกะ ซึ่งต่อมาคำสอนทำนองนี้ได้เป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา นิกายเซน^๑

“คัมภีร์มหายาน ลังกาวตารสูตร”

ผู้เขียน: ไดเซ็ต ไตตาโร ซูซูกิ (Daisetz Teitaro Suzuki)

แปลเรียบเรียง : พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. (สมจินต์ สมมาปญโญ)

ISBN : ๙๗๘-๙๗๔-๓๖๔-๙๐๐-๔

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : พฤศจิกายน ๒๕๖๐

ปก : นายพิจิตร พรหมลี

จัดพิมพ์โดย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คัมภีร์ลังกาวตารสูตรได้รับการรวบรวมเรียงเรียงใหม่หลายครั้งและมีการแปลเป็นภาษาอังกฤษหลายสำนวน ก่อนที่จะได้รับการแปลและเรียบเรียงใหม่ โดย พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมมาปญโญ) รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ (ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอธิการบดี) ผ่านโครงการแปลและจัดพิมพ์คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จากสำนวนการเขียนของ ไดเซ็ต ไตตาโร ซูซูกิ (Daisetz Teitaro Suzuki) จนมาเป็นหนังสือ “คัมภีร์มหายาน ลังกาวตารสูตร” เล่มนี้ เพื่อให้มี

^๑ ไดเซ็ต ไตตาโร ซูซูกิ, คัมภีร์มหายาน ลังกาวตารสูตร, แปลโดย พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), ส่วนหน้า (๕).

เนื้อหากระชับ และจับใจความได้ดียิ่งขึ้น เหมาะสำหรับนักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป ดังคำปรารภที่ พระพรหมบัณฑิต (ที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) ได้เขียนไว้ในตอนท้าย ว่า “หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือ คัมภีร์มหายาน ลังกาวตารสูตรเล่มนี้ คงอำนวยประโยชน์เชิงวิชาการ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน แก่คณาจารย์ นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไปสืบไป”

เนื่องจากคัมภีร์เล่มนี้ เป็นคัมภีร์ที่มีเนื้อหาค่อนข้างลึกซึ้งซับซ้อนจนกระทั่งมีการใช้คำอังกฤษ เรียกคัมภีร์นี้ว่า “Chaotic Text” แปลว่า คัมภีร์สับสนอลหม่าน^๒ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. จึงได้กล่าวถึง เนื้อหาของคัมภีร์ลังกาวตารสูตรไว้ในตอนท้ายของคำนำไว้ว่า “เนื้อหาของคัมภีร์ลังกาวตารสูตรจะไม่มี ลำดับเนื้อหาหลวมกลืนกันสักเท่าไรนัก และยากแก่การจับใจความอย่างยิ่งสำหรับผู้อื่น แต่เมื่อใครครวญดู ไปเรื่อย ๆ จะเห็นนัยลึกซึ้งอะไรอยู่บ้าง เช่น ความลึกลับซับซ้อนของจิต ความลึกลับซับซ้อนของปรากฏการณ์ ในโลก ความจริงในความเป็นมายา และความเป็นมายาในความจริง ความสัมพันธ์เชื่อมโยงและความ แปรเปลี่ยนกันของปรากฏการณ์ แม้สรุปท้ายแล้ว ถ้ามองได้อะไรจากการอ่านลังกาวตารสูตร จะไม่มีใคร ตอบได้ชัดเจนก็ตาม แต่เสน่ห์ของคัมภีร์ก็อยู่ที่ความคลุมเครือไม่ชัดเจนนี่เอง”^๓ จากข้อความดังกล่าวทำให้ หนังสือเล่มนี้เป็นความท้าทายสำหรับผู้สนใจมาหลายยุคแล้ว

เนื้อหาในเล่ม

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ ได้ถูกจัดระเบียบแบ่งวรรคแบ่งตอนเพื่อให้ผู้อ่านสามารถอ่านและจับใจความ ได้ง่ายขึ้น โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอนใหญ่ ๆ คือ

๑. ตอนต้น เป็นการกล่าวถึงความป็นมาของหนังสือ โดยแยกออกเป็น (๑) คำปรารภ เป็นการ กล่าวถึงโครงการจัดทำโครงการแปลและจัดพิมพ์คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญในการส่งเสริม การแปลหนังสือเล่มนี้ (๒) คำนำของผู้แปล เป็นการกล่าวแนะนำหนังสือและชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและ เหตุผลว่าทำไมหนังสือเล่มนี้จึงเป็นหนังสือที่มีเสน่ห์น่าอ่านสำหรับผู้สนใจ (๓) บทคัดย่อของผู้แปล เป็นการ กล่าวสรุปเนื้อหาสาระในหนังสือทั้งเล่มอย่างคร่าว ๆ เพื่อเป็นการนำเสนอก่อนเข้าเนื้อหา

๒. ตอนกลาง เป็นเนื้อหาคำนำของผู้เขียนเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ที่น่าสนใจในหนังสือเล่มนี้ ซึ่งถ้าหากผู้อ่านมีเวลาไม่มากนักในการอ่านทั้งเล่ม ก็สามารถอ่านในส่วนคำนำนี้เพื่อสรุปประเด็นต่าง ๆ ที่น่าสนใจในเล่มได้

๓. ตอนปลาย เนื้อหาของลังกาวตารสูตร เป็นส่วนเนื้อหาที่เป็นรายละเอียดต่าง ๆ ในเล่ม มี ๙ บท ได้แก่ บทที่ ๑ ว่าด้วยราวณะอาราธนาธรรม บทที่ ๒ ประมวลสรรพธรรม บทที่ ๓ อนิจจตา บทที่ ๔ อัชฌัตตญาณ บทที่ ๕ นิรณยานิจจตาและอนิจจตาแห่งตลาคตภาวะ บทที่ ๖ ขณิกธรา บทที่ ๗ นิรมาณ-

^๒ ไชเชต ไตตารโ ชูชุกิ, คัมภีร์มหายาน ลังกาวตารสูตร, แปลโดย พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., ส่วนหน้า (๕).

^๓ ไชเชต ไตตารโ ชูชุกิ, คัมภีร์มหายาน ลังกาวตารสูตร, แปลโดย พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., หน้า (๕).

พุทธะ บทที่ ๘ การกินเนื้อสัตว์ บทที่ ๙ ธารณี และบทสคาถกรรมท้ายเล่มอีก ๑ บท มีรายละเอียดเนื้อหา ดังต่อไปนี้

บทที่ ๑ ว่าด้วยราวนะอาราธนาธรรม

บทนี้เริ่มต้นด้วยการมาเยือนเกาะลังกาของพระผู้มีพระภาคเจ้า โดยทรงประทับอยู่ ณ ปราสาทแห่งลังกา ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ ยอดของภูเขาอมลยะ กลางมหาสมุทร ประดับด้วยดอกไม้ซึ่งเกิดจากรัตนะหลากหลาย และการมาพบปะรวมตัวกันของหมู่ภิกษุและพระโพธิสัตว์มหาสัตว์ทั้งหลาย ผู้มาจากพุทธเกษตรต่าง ๆ โดยมีพระโพธิสัตว์มหาโมคคัลลานะเป็นประธาน เพื่อฟังธรรมจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้แวดล้อมด้วยหมู่ภิกษุสงฆ์ รวณะได้ยินการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า จึงต้องการกราบทูลพระพุทธเจ้าให้เสด็จมายังเกาะลังกา เมื่อไปถึงที่ประทับจึงเดินทำประทักษิณเวียนรอบพระพุทธเจ้า ๓ รอบแล้วบรรเลงขับกล่อมเป็นทำนองฉันทลักษณ์บูชาพระพุทธเจ้า ๔๔ คาถา เมื่อสดับธรรมจบราวนะเกิดความรู้แจ้งว่า “โลกไม่ใช่อะไรอื่นนอกจากจิตของตนเอง” นับจากนั้นราวนะจึงได้มีโอกาสสนทนาธรรมทูลถามปัญหาเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าอีกหลายประการ เช่น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ผู้เป็นเจ้าของเกาะลังกา บอกเราด้วย คำว่า “ทวิภาวะ” หมายถึงอะไร ?”^๔ จากนั้นจึงตรัสเฉลยโดยสรุปว่า ทวิภาวะ คือเรื่องของการแบ่งแยกเป็น ๒ ระหว่างสิ่ง ๒ สิ่งตรงกันข้ามกัน เช่น ธรรมกับอธรรม จิตกับวัตถุ ภาวะกับอภาวะ^๕ เป็นต้น

บทที่ ๒ ประมวลสรรพธรรม

เนื้อหาในบทที่ ๒ นี้ เป็นการกล่าวถึงการถามตอบปัญหากันระหว่างพระผู้มีพระภาคเจ้าและพระมหาโมคคัลลานะ โดยพระมหาโมคคัลลานะเป็นผู้ถาม พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ตอบ ซึ่งหลังจากที่พระมหาโมคคัลลานะ ได้เยี่ยมชมพุทธเกษตรทั้งหมดแล้ว พร้อมด้วยพระโพธิสัตว์ท่านอื่น ๆ จึงได้ลุกขึ้นประคองอัญชลี แสดงความนอบน้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วกล่าวสรรเสริญด้วยคาถา ๘ คาถา เช่น คาถาที่ ๑ ว่า “เนื่องจากพระผู้มีพระภาคทรงมองโลกด้วยปัญญาและกรุณาอันเป็นอุตระ โลกจึงปรากฏแก่พระองค์เหมือนดอกไม้ในอากาศ (ดอกฟ้า) ซึ่งพุดไม่ได้ว่าเกิดขึ้นหรือดับไป เนื่องจากภาวะ (ความมี) และอภาวะ (ความไม่มี) ใช้ไม่ได้กับดอกไม้ในอากาศนั้น” และ คาถาที่ ๘ ว่า “เหล่าชนผู้มองเห็นพระมุนีสงบอย่างยิ่ง และอยู่เหนือชาติ (ขรา) มรณะ ความบริสุทธิ์จากอุปาทาน ปราศจากกิเลสทั้งในโลกลี้และโลกหน้า” เมื่อกล่าวสรรเสริญพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงกล่าวแนะนำตัวเองแด่พระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ชื่อว่ามหาโมคคัลลานะ เชี่ยวชาญในมหายาน ข้าพระองค์ปรารถนาที่จะทูลถามปัญหา

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘.

^๕ เรื่องเดียวกัน, ส่วนหน้า (๖).

๑๐๘ ข้อกับพระองค์ผู้นำเลื่อมใสที่สุด”^๖ เมื่อได้รับพระพุทธานุญาตแล้ว มหามติโพธิสัตว์จึงทูลถามปัญหากับพระผู้มีพระภาคเจ้า ๑๐๘ ข้อ ดังมีหัวข้อธรรมสำคัญบางประการตามที่ปรากฏอยู่ในบทคัดย่อของผู้แปล ดังนี้

พระพุทธเจ้ากับพระโพธิสัตว์มหาสัตว์มหามติได้สนทนาธรรมกันในท่ามกลางพระโพธิสัตว์ที่มาร่วมประชุมอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดมรรคผลมากมายจากการสนทนาธรรมนั้น ธรรมสำคัญที่สนทนากัน เช่น

- โลกตามที่เรามองเห็นย่อมไม่ดำรงอยู่จริง ความหลากหลายของสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นมาจากจิต
- นิพพานอยู่กับการดับอายตนะภายในและอายตนะภายนอก
- สรรพสิ่งไม่มีอยู่จริง เหมือนเขากระต่าย
- ทางไปสู่ความจริงสูงสุด ไม่ได้อยู่ที่การคิดปรุงแต่งแบ่งเป็นจิตกับวัตถุ เป็นต้น

องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ได้ตรัสตอบไปที่ละข้อ แต่ตรัสตอบเป็นธรรมบรรยายรวบยอดทีเดียว หลังจากที่พระมหามติโพธิสัตว์ถามครบทั้ง ๑๐๘ คำถามแล้ว ส่วนนี้อาจเป็นเรื่องยากและเป็นความสับสนของผู้อ่านที่จะทำความเข้าใจว่าในธรรมบรรยายช่วงนั้น ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังตรัสตอบคำถามไหนอยู่ อีกทั้งในธรรมบรรยายยังมีการสอดแทรกคำถามอยู่ตลอด เช่น

ในสมัยนั้น พระมหามติโพธิสัตว์มหาสัตว์ กราบทูลคำนับกับพระผู้มีพระภาคอีกว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคพระองค์ตรัสถึงนิพพาน คำว่า “นิพพาน” นี้ หมายถึงอะไร ?”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า “เมื่อสภาวะ วาสนาของวิญญาณทั้งหลายรวมทั้งอาลย มนัส และมโนวิญญาณ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งวาสนา คือความคาดเดาที่ผิด เมื่อสิ่งเหล่านี้ทั้งหมดดำเนินไปผ่านการหมุนกลับ (ปฏิวัติ) เราและพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ จึงประกาศว่า มีนิพพาน มรรคาและสภาวะแห่งนิพพานนี้คือศูนยตา ซึ่งเป็นสภาวะแห่งสัจจภาวะ

มหามติ อนึ่ง นิพพานเป็นดินแดนแห่งความรู้แจ้งในตนที่บรรลุได้ด้วยอริยปัญญา เป็นอิสระจากการคิดปรุงแต่งเกี่ยวกับสัสตภาวะกับอุจเฉทภาวะ ความมีกับความไม่มี ถามว่า “นิพพานไม่เป็นสัสตภาวะอย่างไร ?” เพราะนิพพานสละการคิดปรุงแต่งเกี่ยวกับปัจเจกลักษณ์และสามัญลักษณ์ นิพพานจึงไม่ใช่สัสตภาวะ ถามว่า “นิพพานไม่เป็นอุจเฉทภาวะได้อย่างไร ?” เพราะนิพพานนี้แหละ คนฉลาดทั้งหลายทั้งปวงในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตจึงบรรลุความรู้แจ้ง เพราะเหตุนี้ นิพพานจึงไม่ใช่อุจเฉทภาวะ

มหามติ อนึ่ง มหาปรินิพพานไม่ใช่ทั้งความดับ (Destruction) และความตาย (Death) ถ้ามหาปรินิพพานเป็นความตาย เมื่อเป็นเช่นนั้น ย่อมจะมีความเกิด (อุปาทะ) และความดำรงอยู่ (ฐิติ) ถ้ามหาปรินิพพานเป็นความดับ เมื่อเป็นเช่นนั้น ย่อมจะมีลักษณะก่อผล มหามติ เพราะเหตุนี้

^๖ ไตเซต ไตตารโ ชูชุกิ, คัมภีร์มหายาน ลังกาวตารสูตร, แปลโดย พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., หน้า ๕๑-๕๒.

มหาปริณิพพานจึงไม่ใช่ทั้งความดับและความตาย ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสูญสิ้น มหาปริณิพพานเป็นจุดหมายของโยคีทั้งหลาย มหามติ อนึ่ง มหาปริณิพพาน จะว่าเป็นความสละทิ้งก็ไม่ใช่ เป็นความได้มาก็ไม่ใช่ ประกอบด้วยความหมายก็มีใช่ ไม่ประกอบด้วยความหมายก็มีใช่ นี่คือนิพพาน

มหามติ อนึ่ง นิพพานที่พวกพระสาวกและพระปัจเจกพุทธะเข้าใจกัน เกิดจากการรู้จักปัจเจกลักษณะ และสามัญลักษณะ เกิดจากการปลีกตัวจากการคลุกคลีกับสังคม ไม่มีทัศนคติที่ผิดเกี่ยวกับโลกและไม่สร้างการคิดปรุงแต่ง นี่คือนิพพานของพระสาวกและพระปัจเจกพุทธะ”^{๓๗}

จากปัญหาลถาม-ตอบ เรื่องนิพพานนี้ เป็นอีกบทสรุปหนึ่งที่ทำให้เห็นมุมมองเรื่องนิพพานในฝ่ายมหายาน ว่ามีความเหมือนและความสอดคล้องกับพระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างไรบ้าง โดยในฝ่ายเถรวาทได้ระบุถึงนิพพานไว้ว่า นิพพาน คือสภาพที่ดับกิเลสและกองทุกข์แล้ว ภาวะที่จิตมีความสงบสูงสุด เพราะไร้ทุกข์ ไร้สุข เป็นอสรภาพ^{๓๘} ในพระไตรปิฎก กล่าวถึงนิพพานไว้ ๒ ประการ คือ (๑) สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ ดับกิเลสแต่ยังมีเบญจขันธ์เหลือ และ (๒) อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ดับกิเลสไม่มีเบญจขันธ์เหลือ^{๓๙}

นิพพานเป็นจุดหมายของพระพุทธศาสนา นิพพานเป็นอนัตตาเกิดขึ้นจากองค์ประกอบต่าง ๆ มาประชุมกัน ไม่มีตัวตนที่เป็นแก่นอยู่ ไม่มีตัวตนที่คงที่ ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีผู้สลาย ไม่มีอำนาจในตัวเอง บังคับให้เป็นไปในอำนาจไม่ได้ ความมีอยู่ของพระนิพพาน มีใช่สภาวะที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของจิต แต่มีอยู่โดยตัวของมันเอง คือความเป็นจริงขั้นปรมาตมที่ตรงข้ามกับสมมติสังขในโลกว่าปรากฏการณ์ มีสภาวะที่เที่ยง ไม่ใช่สิ่งที่เกิดดับสลับกันไปแบบสิ่งต่าง ๆ ในโลก^{๔๐}

ในตอนท้ายของบทยังมีการกล่าวถึงเอกยานและตรียาน โดยพระมหามติโพธิสัตว์ทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “เพราะเหตุไร พระผู้มีพระภาคจึงตรัสตรียาน ไม่ตรัสเอกยาน ?”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “เพราะไม่มีคำสอนใดที่ทำให้พระสาวก พระปัจเจกพุทธะรู้แจ้งนิพพานด้วยตนเอง เราจึงไม่พูดถึงเอกยาน มหามติ ดังนั้น พระสาวก พระปัจเจกพุทธะสำรวจระวังแล้ว หลีกออกจากหมู่แล้ว ผีกลั่นแล้วในกรรมฐาน ตามพระธรรมเทศนาของพระตถาคต ด้วยเหตุนี้ เธอเหล่านั้นย่อมจะถูกนำไปสู่ความหลุดพ้น และไม่ได้ไปด้วยตัวเอง

มหามติ อนึ่งเนื่องจากพวกเธอยังไม่ได้ทำลายवासนาคือกรรมและมานคือญาณ (ขณฺเฑยวาระณะ) พระสาวกและพระปัจเจกพุทธะทั้งหมด จึงไม่สามารถรู้แจ้งความเป็นอนัตตาของสิ่งทั้งหลายได้ และไม่ได้บรรลุที่สุดของอนมตคคสังสารวัฏ (ปริณิพพาน) ได้ เราจึงสอนตรียานแก่พระสาวกและพระปัจเจกพุทธ

^{๓๗} ไชยธรรมาภรณ์, ๒๕๕๖, คัมภีร์มหายาน ลังกาวดารสูตร, แปลโดย พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., หน้า ๑๐๔-๑๐๕.

^{๓๘} น.นันทวันมุนี, นิพพานที่พระพุทธเจ้าตรัสสอน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ฐานบัณฑิต จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๓๗.

^{๓๙} ช.อุติ. (ไทย) ๒๕/๔๔/๓๘๒.

^{๔๐} น.นันทวันมุนี, นิพพานที่พระพุทธเจ้าตรัสสอน, หน้า ๓๘.

ไม่สอนเอกยาน มหามติ เมื่อได้ทำลายวาทสนาฝ่ายอกุศลทั้งหมดแล้ว เธอเหล่านั้นผู้เป็นอิสระจากวาทสนาฝ่ายอกุศลแล้วในบัดนี้ ย่อมจะไม่ลุ่มหลงอยู่กับสมาธิ และเป็นผู้ตื่นอยู่ในวิสุทธิภูมิ บัดนี้ เมื่อถูกนำไปในโลศุตรภูมิซึ่งเป็นดินแดนบริสุทธิ์แล้ว พวกเธอย่อมจะสลະทิ้งซึ่งวัตร เพื่อบรรลุนิพพาน ซึ่งประกอบด้วยพลังอธิปไตยและอยู่เหนือการรับรู้ ดังนี้”^{๑๑}

จากข้อความข้างต้น เอกยาน คือ พุทธยาน ได้ในความว่า “ยานที่แท้จริงมีเพียงยานเดียว คือ เอกยานหรือพุทธยานเท่านั้น หลักการเอกยาน จึงเป็นความคิดสมานเชื่อมต่อนิพพานให้หลอมเข้ามาสู่จุดเดียวกันได้อย่างแนบเนียน และก็เป็นมหายานคือสุพุทธภูมิ โพธิสัตว์ยานเหมือนการทำเหตุ พุทธยานเหมือนผลอันเกิดจากเหตุที่บำเพ็ญบารมีแล้ว แต่ก็เป็นการยกจิตให้สูงมุ่งต่อพระอนุตรสัมมาสัมโพธิยานซึ่งเกิดด้วยน้ำใจที่กรุณาต่อโลกเป็นมูลฐาน

ส่วนตริยาน คือ ยาน ๓ ได้แก่

๑) สวากยาน (เซียบุงเส็ง) คือยานของพระสาวกที่มุ่งเพียงอรหันตภูมิ ซึ่งรู้แจ้งในอริยสัจ ๔ ด้วยการสดับจากพระพุทธเจ้า

๒) ปัจเจกยาน (ตักกักเส็ง) คือยานของพระปัจเจกพุทธเจ้า ได้แก่ผู้รู้แจ้งในปฏิจจสมุปบาทด้วยตนเอง แต่ไม่สามารถแสดงธรรมสั่งสอนสัตว์ให้บรรลุนิพพานได้

๓) โพธิสัตว์ยาน (พู๊สักเส็ง) คือยานของพระโพธิสัตว์ ซึ่งได้แก่ผู้มีใจกว้างขวาง ประกอบด้วยมหากรุณาในสรรพสัตว์ ไม่ต้องการอรหันตภูมิ ปัจเจกภูมิ แต่ปรารถนาพุทธภูมิ เพื่อโปรดสัตว์ได้อย่างกว้างขวางกว่ายาน ๒ ยานแรก และเป็นผู้รู้แจ้งในศูนยตา^{๑๒}

บทที่ ๓ อนิจจตา

เนื้อหาในบทที่ ๓ นี้ กล่าวถึงเนื้อหาหลายอย่าง ยกตัวอย่างเช่น

๑) มโนมัยกาย ๓ ประเภท ได้แก่ มโนมัยกายที่บรรลุได้ด้วยการเสวยสุขอันเกิดจากสมาธิ มโนมัยกายที่บรรลุได้ด้วยการรู้แจ้ง และมโนมัยกายที่พระโพธิสัตว์เข้าถึงครองตามประเภทของสัตว์ที่จะต้องช่วยเหลือ

๒) อนันตริยกรรม ๕ ประการ คือ ข่มารดา ข่มบิดา ข่มพระอรหันต์ ทำสงฆ์ให้แตกกัน และทำอวัยวะของพระตถาคตให้ห่อพระโลหิต

นัยสำคัญของอนัตตริยกรรมนี้ เป็นการเปรียบเทียบกันระหว่างอนัตตริยกรรมกับกิเลสต่าง ๆ ที่ผู้ปฏิบัติต้องละให้ได้ เป็นกิเลสที่ติดตัวมาเหมือนมารดาบิดาที่ต้องฆ่าทิ้งเสีย ก่อนจะเข้าสู่การบรรลุนิพพาน

^{๑๑} ไตเซต ไตตาโร ชูชุกิ, คัมภีร์มหายาน สังฆาวตารสูตร, แปลโดย พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., หน้า ๑๒๘.

^{๑๒} อภิชาล โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์, พระพุทธศาสนา มหายาน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท วี.พรินท์ (๑๙๙๑) จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๕-๑๐๗.

ต่อจากนั้นเป็นการสนทนาธรรมระหว่างพระพุทธเจ้ากับพระโพธิสัตว์อีกหลายประการ แต่ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับอนิจจตา พระมหามติโพธิสัตว์กราบทูลถามพระพุทธเจ้าดังนี้ว่า “คำว่า อนิจจตา อนิจจตา นี่คือทศณะต่าง ๆ ของพวกเดียรธีย์ พระองค์ก็แสดงไว้เช่นเดียวกันในคัมภีร์ว่า สิ่งอันเป็นสังขตะทั้งหมด ไม่เที่ยง การเกิดขึ้นและดับไปเป็นธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย ข้าแต่พระผู้มีพระภาค แต่ข้อนี้ผิดหรือถูก ? ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ก็อนิจจตามีหลากหลายอย่างไร ?”

พระพุทธเจ้าไม่ได้ไม่ได้ตรัสตอบตรง ๆ เพียงแต่ยกอนิจจตาที่พวกเดียรธีย์แสดงไว้ ๘ ประการ มาแสดง ซึ่งพระองค์ไม่ได้ยืนยันตายตัวว่า “อนิจจตา” คืออะไรกันแน่ พระองค์เพียงแต่ตรัสสรุปไว้ “...เมื่อรู้ว่า เพราะความคิดปรุงแต่ง จึงมีการแบ่งแยกเป็น ๒ การอภิปรายเกี่ยวกับความมีและความไม่มี ของโลกภายนอกจึงยุติลง เพราะเข้าใจจิตตามตรัส ความคิดปรุงแต่งเกิดจากการคิดว่าโลกประกอบด้วยกรรม ที่จะก่อให้เกิดผล ความไม่คิดปรุงแต่งเกิดขึ้นเมื่อรู้แจ้งโลกนี้แล้ว ลำดับนั้น มนุษย์ย่อมหยุดที่จะยึดถือ ความคิดปรุงแต่งเกี่ยวกับความมีอยู่และความไม่มีอยู่ซึ่งเกิดจากจิตของเขาเอง เขามองว่า สิ่งทั้งหลาย ไม่ว่าในโลกหรือในโลกุตระ หรือในโลกุตตะมะ ล้วนบอกไม่ได้ว่าเที่ยงหรือไม่เที่ยง เพราะเขาไม่เข้าใจ ความจริงว่า ไม่มีสิ่งใดในโลกนอกจากสิ่งที่เป็สภาพแห่งจิตเนื่องจากพวกเดียรธีย์ผู้ตกอยู่ในมิจฉาทิฏฐิคือ ทวิภาวะและเป็นผู้ไม่ได้บรรลุมรรคผล” และพระพุทธองค์ทรงยืนยันไว้ตอนท้ายว่า “ไม่มีอะไรในโลก นอกจากจิต และสิ่งที่ประกอบด้วยภาวะแยกออกเป็น ๒ ล้วนเกิดมาจากจิต ปรากฏให้เห็นเป็นสิ่งที่ถูก รับรู้ (วัตถุ) และผู้รับรู้ (จิต) อตตะและสิ่งที่ติดอยู่กับอตตะเหล่านั้นหาดำรงอยู่ไม่ ภาพและภูมิของพรหม เป็นต้น ทั้งหมดล้วนเป็นเรื่องของจิตเท่านั้น นอกจากจิตแล้ว พรหมเป็นต้นไม่สามารถมีได้”^{๑๓}

บทที่ ๔ อัชฌัตตญาณ

ในบทนี้เป็นการถามตอบเกี่ยวกับปัญหาความเข้าใจในเรื่องสมบัติ ที่อาจทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความ สับสนได้ โดยผู้แปล คือ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. ได้เขียนสรุปไว้ว่า “พระพุทธองค์ทรงอธิบายคุณสมบัติ ของผู้บรรลุแต่ละภูมิดังนี้

ผู้บรรลุภูมิที่ ๑-๖ (ประมุขิตา, วิมลตา, ประภาคาริ, อรจิษมติ, สุทฺธชยา, อภิมุขิ) ต่างได้บรรลุสมบัติ

ผู้บรรลุภูมิที่ ๗ (พฺร้งคมา) พิจารณาเห็นแจ่มแจ้งซึ่งลักษณะแห่งจิต มนัส และมโนวิญญาณ ความไม่มีอัตตาของสัตว์บุคคลและสิ่งทั้งหลาย เข้าใจชัดเจนว่าในสรรพสิ่งไม่มีสภาวะใด ๆ ดำรงอยู่ทุกขณะ จิตแห่งการดำเนินชีวิตจะมีสภาวะแห่งสมบัติ

ผู้บรรลุภูมิที่ ๘ (อจลา) มีความรู้ว่า โลก ๓ ไม่มีอะไรนอกจากจิต มนัส และมโนวิญญาณเนื่องจาก โลก ๓ เกิดจากการปรุงแต่ง จึงไม่มีอัตตาและสิ่งที่เนื่องด้วยอัตตา ไม่เกิดความคิดปรุงแต่งเพราะมองเห็น ว่าสรรพสิ่งปรากฏเป็นเหมือนภาพมายาเป็นต้น^{๑๔}

^{๑๓} ไตเชตฺ ไตตาโร ชูชุกิ, คัมภีร์มหายาน ลังกาวดารสูตร, แปลโดย พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., ส่วนหน้า (๑๒), ๑๘๓-๑๘๔.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, ส่วนหน้า (๑๓).

บทที่ ๕ นิรณายว่าด้วยนิจจตาและอนิจจตาแห่งตถาคตภาวะ

เนื้อหาในบทที่ ๕ นี้ เริ่มด้วยคำถามที่พระมหามติโพธิสัตว์ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า “พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเที่ยงหรือไม่เที่ยง ?”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “มหามติ ตถาคตจะว่าเที่ยงก็ไม่ใช่ ไม่เที่ยงก็ไม่ใช่ เพราะเหตุไร ?” เพราะอีกนัยหนึ่ง เกี่ยวกับข้อวินิจฉัยนี้ก็ยังมิข้อผิดพลาดอยู่ มหามติ ข้อวินิจฉัยนี้มีข้อผิดพลาดอะไรเล่า ? ถ้าตถาคตเที่ยง พระองค์ก็จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับตัวการที่เป็นผู้สร้าง (ผู้เป็นตัวการณหรือต้นเหตุ) มหามติ เพราะในทัศนะของเจ้าลัทธิทั้งหมด ตัวการที่เป็นผู้สร้างเป็นบางสิ่งที่ไม่ได้ถูกปัจจัยปรุงขึ้นมาและเที่ยง แต่ตถาคตไม่ใช่สิ่งที่เที่ยงในความหมายเดียวกันกับสิ่งที่ไม่ได้ถูกปัจจัยปรุงแต่งขึ้นมา (อสังขตธรรม ?) เพราะชั้นทั้งหลายที่กล่าวกันว่าเป็นสิ่งที่ถูกปรุงแต่งและเป็นผู้ปรุงแต่ง ไม่ได้มีอยู่จริง และเพราะชั้นทั้งหลายอยู่ภายใต้ความดับสูญ ความแตกทำลายจึงเป็นธรรมชาติของชั้นเหล่านั้น มหามติ สิ่งทั้งปวงที่ถูกปัจจัยสร้างขึ้นมามีไม่เที่ยง เหมือนหย็อกน้ำ ผ้า ฟาง ท่อนไม้ อิฐ เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดล้วนประกอบด้วยความไม่เที่ยง ดังนั้น การบำเพ็ญบารมีทั้งหมดเพื่อความรู้ของพระสัพพัญญูก็จะไร้ประโยชน์ ถ้าพระองค์ไม่ใช่สิ่งที่ถูกปัจจัยสร้างขึ้นมา เนื่องจากไม่ได้ทำอะไรให้มีความแตกต่างกันขึ้นมา ตถาคตแท้จริงแล้วย่อมจะเป็นสิ่งที่ถูกปัจจัยสร้างขึ้นมา เพราะเหตุนี้ ตถาคตจะว่าเที่ยงก็ไม่ใช่ ไม่เที่ยงก็ไม่ใช่

บทที่ ๖ ขณิกตา

เนื้อหาในบทที่ ๖ นี้ เริ่มด้วยคำถามของพระมหามติโพธิสัตว์เกี่ยวกับการเกิดขึ้นและดับไปแห่งชั้นธาคู และอายตนะทั้งหลาย ซึ่งอาจเป็นเรื่องที่คนพาลหลงยึดติดจนไม่เข้าใจความดับทุกขซึ่งอาจเป็นเหตุให้ไม่รู้จักนิพพานได้ พระองค์ได้ตรัสชี้แจงให้เห็นชัดเจนในทุกประเด็นในเนื้อหา

ส่วนเนื้อหาส่วนสำคัญในบทนี้ คือ คำถามที่พระมหามติโพธิสัตว์ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า “คำว่า สรรพสิ่งดำรงอยู่ชั่วขณะ หมายถึงอะไร ?” พระพุทธองค์ตรัสสรุปพอได้ใจความว่า “สรรพสิ่งที่เราพูดถึงนั้นไม่ว่าดีหรือเลว ผลิตผลหรือไม่ผลิตผล อยู่ในโลกนี้หรือพ้นจากโลกนี้ไป มีข้อบกพร่องหรือไม่มีข้อบกพร่องมากไปด้วยความชั่วหรือไม่มากไปด้วยความชั่ว มีประสาทรับรู้หรือไม่มีประสาทรับรู้ โดยสรุปคืออุปาทานชั้น ๕ ล้วนมีกำเนิดมาจากวาสนา (อันสังสม) จากจิต มนัส และมโนวิญญูญาณ” ความหมายก็คือ สรรพสิ่งเกิดจากการคิดปรุงแต่งเป็นรูปร่างขึ้นมาโดยการแสดงบทบาทของจิต มนัส มโนวิญญูญาณ ต่อจากนั้นก็ย้อนมาเป็นอารมณ์รับรู้ของจิต มีการปรุงแต่งสืบเนื่องไม่ขาดตอนอย่างนี้ ไม่หยุดนิ่งอยู่แม้แต่ขณะเดียว นี่เราเรียกว่า ขณิกตา (ความเป็นไปชั่วขณะ) มหามติ สิ่งที่เป็นไปชั่วขณะคืออาลยวิญญูญาณที่เรียกว่า ตถาคตครรรห์ ซึ่งเป็นไปร่วมกับมนัสและวาสนา (อันสังสม) จากประพจน์วิญญูญาณทั้งหลาย นี่คือนิสัยที่เป็นไปชั่วขณะ “สังขตธรรมว่า ไม่เที่ยง เป็นไปชั่วขณะ สรรพสิ่งไม่มีอยู่จริง ความเกิดและความตายดำเนินสืบเนื่องต่อกันมาโดยไม่ขาดตอน”^{๑๕}

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔-๑๕.

บทที่ ๗ นิรมาณพุทธะ

เนื้อหาในบทที่ ๗ นี้ พระมหามติโพธิสัตว์ได้ทูลถามกับพระผู้มีพระภาคเจ้าหลายคำถาม ดังนี้ว่า “เป็นไปได้อย่างไรที่พระอรหันต์ทั้งหลายได้รับการพยากรณ์แล้วจากพระผู้มีพระภาค เกี่ยวกับการที่พระอรหันต์เหล่านั้นบรรลุอนุตรโพธิญาณ ? สรรพสัตว์บรรลุพุทธภาวะโดยไม่รู้แจ้งความจริงเกี่ยวกับปรินิพพานได้อย่างไร ?” เป็นต้น จนมาถึงคำถามว่า “พระนิรมาณพุทธะทั้งหลาย ผู้สถิตอยู่ในสภาวะแห่งนิรมาณกาย ปฏิบัติหน้าที่ของพระตถาคตทั้งหลายอย่างไร ? วิญญานทั้งหลายที่เกิดดับทุกขณะ ที่ได้อธิบายไว้แล้ว มีความสืบเนื่องกันอย่างไร ?

ในคำถามข้อนี้ พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า “มหามติ พระตถาคตทั้งหลายผู้มีพระวัชรปาณีเป็นผู้ติดตาม ก็คือพระตถาคตผู้แปลงสภาพในรูปของนิรมาณกาย ไม่ใช่พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นองค์เดิม มหามติ พระตถาคตผู้เป็นองค์ดั้งเดิม แท้จริงแล้ว อยู่เหนือประสาทรับรู้และการกะเกณฑ์ใด ๆ อยู่เหนือการเข้าถึงของพวกคนพาล พระสาวก พระปัจเจกพุทธะ และเจ้าลัทธิทั้งหลาย พระตถาคตเหล่านั้นสถิตอยู่ในสุขภูมิตามปกติ เนื่องจากพระองค์ทรงบรรลุธรรมคืออวิชฌัตติกญาณ โดยอาศัยยานกษานติ (ฌานขันติ) ดังนั้น พระวัชรปาณีจึงไม่ได้ติดเนื่องอยู่กับองค์ตถาคตเหล่านั้น พระนิรมาณพุทธะทั้งปวง ไม่ได้มีกำเนิดมาจากกรรม ไม่ได้มีตถาคตภาวะในพระองค์ แต่นอกจากพระองค์แล้วก็ไม่มีตถาคตภาวะเช่นเดียวกัน เหมือนช่างปั้นหม้อผู้อาศัยการรวมสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน พระนิรมาณพุทธะบำเพ็ญพุทธกิจเพื่อสัตว์ทั้งหลาย พระองค์สอนหลักศาสนาที่สอดคล้องกับเหตุปัจจัย แต่ไม่ใช่หลักศาสนาที่จะสร้างสังกรรมตามที่มันเป็น ซึ่งอยู่ในแดนอันประเสริฐคือสัมโพธิญาณ”

บทที่ ๘ การกินเนื้อสัตว์

เนื้อหาในบทนี้เป็นการถามตอบเรื่องเกี่ยวกับบทบัญญัติ คุณธรรมของผู้ปฏิบัติธรรมกับการกินเนื้อสัตว์ รวมถึงคุณและโทษของการกินเนื้อสัตว์ โดยพระมหามติโพธิสัตว์เป็นผู้ทูลถามกับพระพุทธองค์ โดยในเนื้อหายังมีการกล่าวกล่าวพาดพิงถึงเดียรถีย์ว่า “แม้แต่พวกเดียรถีย์ผู้ยึดถือคำสอนที่ผิดและยึดติดโลกายัตถิฎฐิ เช่น ทวิภาวะ (ความแยกเป็น ๒) ระหว่างภาวะกบอภาวะ อุจเฉททิฎฐิและสัสสตทิฎฐิ ยังห้ามกินเนื้อสัตว์ และตัวเองก็งดเว้นจากการกินเนื้อสัตว์ ข้าแต่พระโลกนายก บุคคลผู้ส่งเสริมรสแห่งความเมตตากรุณาและเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะห้ามกินเนื้อสัตว์มากเท่าไรหนอ ?” เหมือนเป็นคำถามเชิงคาดคั้นให้พระพุทธองค์บัญญัติห้ามการกินเนื้อสัตว์

พระองค์จึงทรงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและความรักในชีวิตของเหล่าสัตว์ โดยการเชื่อมโยงกันเป็นเครือญาติ ดังข้อความตอนหนึ่งว่า “ไม่มีสัตว์แม้แต่ผู้เดียว ซึ่งเมื่อเกิดมาเป็นสัตว์มีชีวิตแล้ว ไม่เคยเป็นมารดาของเธอ หรือบิดา หรือพี่ชายน้องชาย หรือพี่สาวน้องสาว หรือบุตร หรือธิดา หรือเป็นผู้ใดผู้หนึ่ง โดยความเป็นญาติกันระดับต่าง ๆ และเมื่อถือกำเนิดในอีกภพหนึ่งแล้ว อาจเกิดเป็นสัตว์ป่า เป็นสัตว์บ้าน เป็นนก หรือเป็นสัตว์เกิดในครรภ์ หรือเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ดำรงอยู่โดยความสัมพันธ์บางอย่างกับเธอ

เมื่อเป็นอย่างนี้ พระโพธิสัตว์มหาสัตว์ผู้ปรารถนาที่จะใกล้ชิดกับสัตว์มีชีวิตทั้งมวลเหมือนหนึ่งว่าเป็นตัวเขาเองและปรารถนาที่จะปฏิบัติตามพุทธธรรม พระโพธิสัตว์มหาสัตว์นั้นจะกินเนื้อของสัตว์ผู้มีชีวิตใด ๆ ผู้มีธรรมชาติเหมือนตัวเองได้อย่างไร?”^{๑๖}

ข้อความบางตอนดูเหมือนพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงใช้คำว่า “ห้ามกินเนื้อสัตว์” แต่ตรัสว่า “การกินเนื้อสัตว์ไม่เหมาะสมสำหรับพระภิกษุผู้เป็นอนาคาริก” รวมทั้งผู้ปฏิบัติธรรมอื่น ๆ ด้วย ดังนั้นโดยสรุปก็คือสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมแล้ว ไม่ควรกินเนื้อโดยสิ้นเชิง เช่นคำว่า “การกินเนื้อสัตว์ เราไม่ได้ห้ามใครได้เลย เราไม่ห้าม เราจะไม่ห้าม มหาหมติ เราจะบอกเธอ การกินเนื้อสัตว์ไม่เหมาะสมสำหรับพระภิกษุผู้เป็นอนาคาริก”^{๑๗}

ในขณะที่ข้ออีกหลายตอนก็บอกว่า พระพุทธองค์ทรงห้ามการกินเนื้อสัตว์ เช่น

- เนื้อเป็นสิ่งที่เหล่าบัณฑิตไม่เห็นด้วย เนื้อนั้นมีกลิ่นน่าเกลียดชัง ทำให้เกิดเกียรติศัพทอันเลวทราม เป็นอาหารของสัตว์กินเนื้อ มหาหมติ เราจึงกล่าวดังนี้ เนื้อนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ควรกิน
- การกินเนื้อสัตว์ เราห้ามไว้แล้วในสูตร เช่น หัสติภิกษยสูตร มหาเมฆสูตร นิรวานสูตร อังลิมาติกาสูตร และลังกาवตารสูตร
- การกินเนื้อสัตว์ อันเราห้ามไว้ทุกแห่งและทุกเวลา สำหรับบุคคลผู้ดำรงอยู่ในเมตตาพรหมวิหารธรรม เขาผู้กินเนื้อสัตว์ จะบังเกิดในภพเดียวกันกับสิงโต เสือ หมาป่า เป็นต้น
- อย่ากินเนื้อสัตว์อันจะทำให้เกิดความหวาดสะดุ้งในหมู่ประชาชน เพราะการกินเนื้อสัตว์นั้นย่อมเป็นอุปสรรคต่อธรรมคือความหลุดพ้น การไม่กินเนื้อสัตว์นี้เป็นเครื่องหมายของบัณฑิต^{๑๘}

จากข้อความข้างต้น มีทั้งนัยเชิงปฏิเสธ และไม่ปฏิเสธในตัว แต่ที่แน่ชัดที่สุดคือการกินเนื้อสัตว์นับว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมควรสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมเป็นอย่างยิ่ง

บทที่ ๙ ธาณิ

ในบทที่ ๙ นี้ พระผู้มีพระภาคได้ทรงมอบบทมนต์แห่งลังกาवตารมหายานสูตรกับพระมหาหมติโพธิสัตว์เพื่อนำไปสาธยาย เพื่อประโยชน์แก่เหล่าชนผู้ประกาศธรรม ใจความแห่งมนต์นั้นว่า

ตุณฺณ, ตุณฺณ-วฺณฺณ, วฺณฺณ-ปฺณฺณ, ปฺณฺณ-กฺณฺณ, กฺณฺณ-อมฺเล, อมฺเล-วิมฺเล, วิมฺเล-นิมฺ, นิมฺ-หิม, หิม-วเม, วเม-กเล, กเล-อฺณฺณ, มฺณฺณ-วฺณฺณ, ตฺณฺณ-ชเยณฺณ, สฺปฺณฺณ-กฺณฺณ, กฺณฺณ-ลฺณฺณ, ปฺณฺณ-ทิม, ทิม-จเล, จเล-ปเจ, ปเจ-พธ, พนฺธ-อญฺเจ, มญฺเจ-ทฺตาเร, ทฺตาเร-ปฺตาเร, ปฺตาเร-อรฺกเก, อรฺกเก-สรฺกเก, สรฺกเก-จกฺเร, จกฺเร-ทิม, ทิม-หิม, หิม-ณฺ ญฺ ญฺ (๔)-ทฺ ทฺ ทฺ (๔)-รฺ รฺ รฺ (๔)-มฺ มฺ มฺ (๔)-สวาหา.

^{๑๖} ไตเตตฺ ไตตาโร ชุชฺชิกิ, คัมภีร์มหายาน ลังกาवตารสูตร, แปลโดย พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., หน้า ๒๑๒.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, ส่วนหน้า (๑๗).

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, ส่วนหน้า (๑๘).

และอีกบทหนึ่งว่า

ปทุมเม, ปทุมเทเว-หิเน, หินิ, หิเน-จุ, จุเล, จุลู, จุเล -ผล, ผลุเล, ผลุเล-ยุเล, ชูละ, ยุละ, ยุเล-ชูละ, ชูละ,
ชล-ปละ, ปละ, ปละ-มยเจ, มยเจ, มยเจ-จฉินเท, ภินเน, ภยเช, มารเท, พรมารเท, พินากเร-สวาทา.

บทมนต์ทั้ง ๒ นี้ มีอานุภาพมาก ถ้ากุลบุตรหรือกุลธิดายึดมัน ทรงจำ ประกาศ และรู้แจ้งบทมนต์เหล่านี้ ไม่มีการร้ายใดสามารถทำให้พวกเธอตกต่ำได้เลย ไม่ว่าจะเป็นเทพหรือเทวี นาคหรือนาคี ยักษ์หรือยักษ์ี อสูรหรืออสูรี ครุฑหรือครุฑี กิณนรหรือกิณนรี มโหระทึกหรือมโหรีคิ คนธรรพ์หรือคนธรรพี ภูตหรือภูติ กุมภัณฑ์หรือกุมภินี ปีศาจหรือปีศาจี โอดตารกะหรือโอดตารกี อัปสรหรืออัปสรี รากษสหรือรากษสี ทากะหรือทากินี โอโฆหะระหรือโอโฆหารี ฦาปุตนะหรือฦาปุตนี อมนุษย์หรืออมนุษย์ี ในบรรดาเทพเป็นต้นเหล่านี้ ไม่มีใครสามารถทำให้ชายหรือหญิงผู้ยึดมันบทมนต์ตกต่ำได้ เขาผู้ยึดมันบทมนต์เหล่านี้ย่อมจะได้ชื่อว่าสาธยายลึงกาวตารสูตรทั้งหมด บทมนต์เหล่านี้ อันพระผู้มีพระภาคประทานไว้แล้ว เพื่อป้องกันพวกรากษสเข้ามาขัดขวาง^{๑๙}

สัปดาห์ที่ ๑

ในส่วนทำนี่ยี้ มีบทพิเศษที่รวบรวมคำสอนรวมทั้งเนื้อหาด่าง ๆ โดยเฉพาะส่วนที่เป็นหลักธรรมเข้าไว้ในรูปแบบคาถา ที่เรียกว่า สคาถกรรม ซึ่งมีทั้งหมด ๘๘๔ คาถา ในคาถาเหล่านี้ได้มีการชี้แจงไว้เป็นช่วง ๆ ว่า คาถาี้ สำหรับบพนี้ ยกตัวอย่างเช่น

๑. (บทที่ ๒, คาถา ๑)

๒. (บทที่ ๒, คาถา ๓)

ส่วนนี้เป็นการกล่าวย้ำข้อความบางตอนที่ปรากฏอยู่แล้วในคัมภีร์หลัก มีทั้งหมด ๒๐๘ คาถา^{๒๐} ทั้งนี้ ยังมีข้อความบางส่วนที่ถูกเพิ่มเติมเข้ามาในภายหลัง เช่น

๑๐. ปรากฏการณ์ทางวัตถุแต่ละอย่าง ไม่ใช่ความจริงเที่ยงแท้ ปรากฏการณ์เหล่านั้นเกิดขึ้น เพราะจินตนาการ เนื่องจากตัวจินตนาการเองว่างเปล่า สิ่งที่ถูกจินตนาการถึงจึงว่างเปล่า^{๒๑}

๒๑๒

๘๘๔. จักขุ กรรม ตัณหา อวิชชา และโยคีย่อมเป็นเช่นนั้นเอง มนัสในส่วนที่สัมพันธ์กับจักขุวิญญาณ และรูปย่อมเป็นเช่นนั้นเอง มนัสในส่วนที่สัมพันธ์กับสิ่งที่เศร้าหมอง (กลิขภูมิโนวิญญาณ) ย่อมเป็นเช่นนั้นเอง^{๒๒}

^{๑๙} ไตเซต โตตาโร ซูซูกิ, คัมภีร์มหายาน ลังกาวตารสูตร, แปลโดย พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., ๒๒๑-๒๒๒.

๒๐ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๓.

๒๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๔.

๒๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙๓.

เนื้อหาเหล่านี้คาดว่าเป็นส่วนที่เพิ่มเติมเข้ามาในภายหลัง ซึ่งบางส่วนไม่ปรากฏในเนื้อหามาก่อน จึงเป็นเรื่องที่ผู้ศึกษาควรพิจารณา

บทสรุป

หนังสือ “คัมภีร์มหายาน ลังกาวตารสูตร” เล่มนี้ เป็นหนังสือที่ควรอ่านอีกเล่มหนึ่ง เนื้อหาในเล่มอัดแน่นด้วยเนื้อหาสาระดั้งเดิมของมหายาน เหมาะสำหรับผู้ที่สนใจศึกษาคำสอนดั้งเดิมของพระพุทธศาสนา มหายานเป็นอย่างยิ่ง

เป็นหนังสือที่มีการเรียบเรียงและแปลด้วยสำนวนที่ทันสมัยที่สุดเท่าที่เคยมีมา รวบรวมหลักธรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา มหายานไว้อย่างครบถ้วน ล้วนเป็นคำสอนดั้งเดิมทั้งสิ้น มีการจัดวรรคตอนและใส่หัวข้อให้อ่านง่าย มีการสรุปความไว้ในตอนต้นเป็นไกด์ไลน์ให้ผู้อ่านสามารถสืบค้นในเนื้อหาได้

หนังสือเล่มนี้ แม้จะมีการจัดเรียบเรียงและแปลใหม่แล้ว แต่ก็ยังนับว่าเป็นหนังสือที่อ่านยากอยู่ดี โดยเฉพาะสำหรับผู้ที่ไม่เคยเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมและคำสอนต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนา มาก่อน เนื่องจากเป็นหนังสือที่แปลจากคัมภีร์เก่า เนื้อหาภายในเล่มเป็นเนื้อหาเฉพาะเกี่ยวกับหลักธรรมที่ลึกซึ้งของพระพุทธศาสนา มหายาน จึงค่อนข้างทำความเข้าใจและจับประเด็นได้ยาก อาจทำให้ผู้อ่านงงงวยได้ทุกเมื่อ เพราะฉะนั้น หากต้องการเรียนรู้เนื้อหาภายใน ควรมีผู้รู้ชี้แนะและอ่านซ้ำบ่อย ๆ จึงจะสามารถทำความเข้าใจเนื้อหาได้

บรรณานุกรม

ไต่เช็ต ไตตาโร ซูซูกิ. คัมภีร์มหายาน ลังกาวตารสูตร. แปลโดย พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

น.นันทวันมณี. นิพพานที่พระพุทธเจ้าตรัสสอน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ฐานบัณฑิต จำกัด, ๒๕๕๕.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์. พระพุทธศาสนา มหายาน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท วี.พรินท์ (๑๙๙๑) จำกัด, ๒๕๕๑.

ภาคผนวก

คำแนะนำ

สำหรับผู้เขียนบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมหาวิทยาลัยวารสาร

กองบรรณาธิการได้กำหนดระเบียบการส่งต้นฉบับไว้ให้ผู้เขียนยึดเป็นแนวทางในการส่งต้นฉบับสำหรับการตีพิมพ์วารสารมหาวิทยาลัยวารสาร กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และกองบรรณาธิการสามารถตรวจสอบต้นฉบับก่อนการตีพิมพ์ เพื่อให้วารสารมีคุณภาพสามารถนำไปใช้อ้างอิงได้ และมีค่าตีพิมพ์บทความตามประกาศ เรื่อง เกณฑ์ค่าใช้จ่ายวารสารมหาวิทยาลัยวารสาร

๑. การเตรียมต้นฉบับ มีรายละเอียดดังนี้

๑.๑ ขนาดของต้นฉบับ พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสันขนาดเอ ๔ โดยเว้นระยะห่างระหว่างขอบกระดาษด้านบนและซ้ายมือ ๓.๑๗ เซนติเมตร ด้านล่างและขวามือ ๒.๕๔ เซนติเมตร

๑.๒ รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง ใช้รูปแบบอักษร Angsana New หรือ TH SarabunPSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาด ชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการจัดวางตำแหน่ง ดังนี้

๑.๒.๑ ขนาดกระดาษ ประกอบด้วย

๑) ชื่อเรื่องต้นฉบับของผู้เขียน ขนาด ๑๖ ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย

๒) เลขหน้า ขนาด ๑๔ ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวา

๑.๒.๒ ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด ๒๐ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

๑.๒.๓ ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาด ๒๐ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

๑.๒.๔ ชื่อผู้เขียน (ภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ) พร้อมระบุตำแหน่งทางวิชาการ ขนาด ๑๔ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวา ใต้ชื่อเรื่อง (ในกรณีที่ไม่มีอาจารย์ที่ปรึกษาให้ลงชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาด้วย)

๑.๒.๕ ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียนเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด ๑๔ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวา ใต้ชื่อผู้เขียนและในบรรทัดถัดมา

- ให้ใส่อีเมลมือถือ (ถ้ามี).....
- Received :
- Revise :
- Accepted :

๑.๒.๖ หัวข้อของบทคัดย่อไทย/อังกฤษ ขนาด ๑๘ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษ ด้านซ้าย ใต้ที่อยู่/หน่วยงานสังกัดของผู้เขียน

๑.๒.๗ เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ ขนาด ๑๖ ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ บรรทัดแรกเว้น ๑ แท็บ (Tab) จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

๑.๒.๘ หัวข้อของคำคัญ์เวิลด์ ภาษาไทย ขนาด ๑๘ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดซ้ายหน้ากระดาษ ใต้บทคัดย่อภาษาไทย

๑.๒.๙ หัวข้อของคำคัญ์เวิลด์ภาษาอังกฤษ ขนาด ๑๘ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดซ้ายหน้ากระดาษ ใต้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

๑.๒.๑๐ หัวข้อเรื่อง ขนาด ๑๘ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย

๑.๒.๑๑ หัวข้อย่อย ขนาด ๑๖ ชนิดตัวหนา ระบุหมายเลขหน้าหัวข้อย่อยโดยเรียงตามลำดับ หมายเลขตำแหน่งเว้น 1 Tab จากขอบกระดาษด้านซ้าย

๑.๒.๑๒ เนื้อหา ขนาด ๑๖ ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

๑.๓ จำนวนหน้าต้นฉบับ ควรมีความยาวประมาณ ๘-๑๖ หน้า

๑.๔ การอ้างอิงการเขียน เอกสารอ้างอิงและบรรณานุกรม และการใช้อักษรย่อคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่มหาวิทยาลัยกำหนด

๒. การเรียงลำดับเนื้อหาต้นฉบับมหาจุฬาวชิการ

เนื้อหาภาษาไทยที่มีคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ควรแปลเป็นภาษาไทยให้มากที่สุด (ในกรณีที่คำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นคำเฉพาะที่แปลไม่ได้ หรือแปลแล้วไม่ได้ความหมายชัดเจนให้ทับศัพท์ได้) และควรใช้ภาษาที่ผู้อ่านเข้าใจง่าย ชัดเจน หากใช้คำย่อต้องเขียนคำเต็มไว้ครั้งแรกก่อนเนื้อหาต้องเรียงลำดับดังนี้

๒.๑ ชื่อเรื่อง (title of the article) ควรสั้น และกระชับรัด ความยาวไม่ควรเกิน ๑๐๐ ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

๒.๒ ชื่อผู้เขียน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และระบุตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)

๒.๓ ที่อยู่ ระบุชื่อหน่วยงาน หรือสถาบัน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (บรรทัดถัดมา)

- ให้ใส่อีเมลมือถือ (ถ้ามี).....

- Received :

- Revise :

- Accepted :

๒.๔ บทคัดย่อ (Abstract) เขียนทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่อง อ่านและเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน ๕๐๐ คำ โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง

๒.๕ บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาค้นคว้า สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกเหตุผลนำไปสู่การศึกษางานวิชาการหรืองานวิจัย และควรอ้างอิงงานวิชาการหรืองานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ

๒.๖ วัตถุประสงค์ (Objective) ให้ชี้แจงถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

๒.๗ วิธีการศึกษา (methods) ต้นฉบับด้านศาสนา และปรัชญา รวมถึงพระพุทธศาสนาที่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ควรอธิบายรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษาที่ใช้ในการวิจัยให้ละเอียดพอที่ผู้อ่านสามารถทำการศึกษาค้นคว้าได้ รวมทั้งสถิติที่นำมาวิเคราะห์ข้อมูล

๒.๘ ผลการศึกษา (Results) เป็นการเสนอสิ่งที่ได้จากการวิจัยเป็นลำดับอาจแสดงด้วยตาราง กราฟ แผนภาพประกอบการอธิบาย ทั้งนี้ถ้าแสดงด้วยตาราง ควรเป็นตารางแบบไม่มีเส้น ขอบตารางด้านซ้ายและขวา หัวตารางแบบธรรมดา ไม่มีสี ตารางควรมีเฉพาะที่จำเป็น ไม่ควรมีเกิน ๕ ตาราง สำหรับรูปภาพประกอบควรเป็นรูปภาพขาว-ดำ ที่ชัดเจนและมีคำบรรยายใต้รูป กรณีที่จำเป็นอาจใช้ภาพสีได้ และภาพประกอบ (Figure) และตาราง (Table) ควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ ๑ ภาพ หรือ ๑ ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์ใต้ภาพหรือตาราง

๒.๙ บทสรุป (Conclusion) และข้อเสนอแนะ (recommendation) เป็นการสรุปผลที่ได้จากการวิจัย ควรมีการอภิปรายผลการวิจัยว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ หรือไม่เพียงใด และควรอ้างทฤษฎีหรือเปรียบเทียบการทดลองของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นด้วยตามหลักการ หรือคัดค้านทฤษฎีที่มีอยู่เดิม รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงการนำไปใช้ประโยชน์ และการให้ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต หรือ

วิจารณ์ (Discussion) เป็นการอภิปรายผลจากข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการทดลองของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ด้วย

๒.๑๐ กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) เป็นการแสดงความขอบคุณแก่ผู้ที่ช่วยเหลือให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพียงสั้นๆ (อาจมี หรือไม่มีก็ได้)

๒.๑๑ บรรณานุกรม (Bibliography) เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด และแนวทางการอ้างอิงแนวการเขียนตำราของมหาวิทยาลัย และการอ้างอิงคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาให้ใช้ตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด โดยใช้รูปแบบการอ้างอิงตามมาตรฐานของคู่มือการทำวิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถสืบค้นได้จาก <http://jma.mcu.ac.th/wp-content/uploads/2019/05/ref.pdf> และการใช้อักษรย่อชื่อคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา การอ้างอิงและการเขียนเอกสารอ้างอิง และการเขียนบรรณานุกรม วารสารมหาจุฬาราชการ สามารถสืบค้นได้จาก shorturl.at/dgkDM และ shorturl.at/yQTV5

๓. ประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารมหาจุฬาราชการ ตีพิมพ์บทความประเภทต่างๆ ดังนี้

๑. บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

๒. บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการไม่เข้มข้นนัก เน้นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนทั่วไป

๓. บทความวิจัย (Research article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่เป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

๔. บทความปริทรรศน์ (Review article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือและวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์วิจารณ์เปรียบเทียบกัน

๕. ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่ บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิวิจารณ์ วิพากษ์แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

๔. การส่งต้นฉบับ

ผู้เขียนส่งต้นฉบับที่พิมพ์ตามข้อกำหนดของรูปแบบวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิการ จำนวน ๒ ชุด พร้อมแผ่นดิสก์ ส่งด้วยตนเอง หรือทางไปรษณีย์ลงทะเบียนมาที่

กองบรรณาธิการ วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐ หรือทาง e-mail : su_cha2509@hotmail.com กรณีที่บทความได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ บรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้นิพนธ์ส่งบทความต้นฉบับที่แก้ไขครั้งสุดท้าย พร้อมซีดีรอม (CD ROM) ที่บรรจุเนื้อหาและข้อมูลที่มีอยู่ในบทความทั้งหมดที่ได้แก้ไขแล้ว ทั้งนี้ผู้นิพนธ์ต้องมีสำเนาเก็บไว้ด้วยเพื่อการอ้างอิง

๕. การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอนพร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารเสียก่อน

๖. การอ่านประเมินต้นฉบับ

ต้นฉบับจะได้รับการอ่านประเมิน โดยคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จากภายนอกและภายในมหาวิทยาลัย ในสาขาวิชานั้นๆ ไม่น้อยกว่า ๒ ท่าน ต่อเรื่อง ประเภทของการ Peer Review

คือ Double Blinded และส่งผลการอ่านประเมินคืน ผู้เขียนให้เพิ่มเติม แก้ไข หรือพิมพ์ต้นฉบับใหม่ แล้วแต่กรณี

๗. ลิขสิทธิ์

ต้นฉบับที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือเป็นกรรมสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้ามนำข้อความทั้งหมดหรือบางส่วนไปพิมพ์ซ้ำ เว้นเสียแต่ว่า จะได้รับอนุญาตจากมหาวิทยาลัยฯ เป็นลายลักษณ์อักษร และเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้พิมพ์ทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์ บทความให้แก่วารสาร พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้พิมพ์ทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย เพียงแห่งเดียวเท่านั้น

๘. ความรับผิดชอบ

เนื้อหาต้นฉบับที่ปรากฏในวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย เป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน ทั้งนี้ไม่รวมความผิดพลาด อันเกิดจากเทคนิคการพิมพ์

๙. การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย “บรรณาธิการวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย” กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ (ต่อ ๘๗๗๓, ๘๗๕๖, ๘๗๗๔) (นายสุชญา ศิริธัญญกร, นายสุภฐาน สุดาจันทร์, พระมหาขวัญชัย ปุตุติโส)

โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๑๓ ภายใน ๘๗๗๓, e-mail : su_cha2509@hotmail.com

อัตราค่าวารสาร กำหนดออกวารสารปีละ ๓ ฉบับ จำหน่ายราคาฉบับละ ๓๐๐ บาท ไม่รวมค่าส่ง

อัตราค่าสมาชิก ปีละ ๖๐๐ บาท

๑๐. เกณฑ์ค่าใช้จ่ายวารสารมหาวิทยาลัยการ

กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. ค่าตีพิมพ์บทความภาษาไทย/บทความภาษาอังกฤษ

๑.๑ คณาจารย์/ผู้ทรงคุณวุฒิ

ที่	ประเภทผู้เขียน	ประเภทบทความ	ค่าตีพิมพ์
๑	อาจารย์ภายใน มจร	บทความวิชาการ	๒,๐๐๐ บาท
๒	อาจารย์ภายนอก มจร	บทความวิชาการ	๒,๕๐๐ บาท
๓	อาจารย์ภายใน มจร	บทความวิจัย	๓,๐๐๐ บาท
๔	อาจารย์ภายนอก มจร	บทความวิจัย	๓,๕๐๐ บาท
๕	ผู้ทรงคุณวุฒิ/นักปราชญ์/ผู้เชี่ยวชาญ	บทความวิชาการ หรือบทความวิจัย	ฟรีค่าใช้จ่าย

๑.๒ ประเภทนิสิต/นักศึกษา

๑) ระดับปริญญาโท

ที่	ประเภทผู้เขียน	ประเภทบทความ	ค่าตีพิมพ์
๑	นิสิตภายใน มจร	บทความวิชาการ หรือบทความวิจัย	๒,๐๐๐ บาท
๒	นิสิตภายนอก มจร	บทความวิชาการ หรือบทความวิจัย	๒,๕๐๐ บาท

๒) ระดับปริญญาเอก

ที่	ประเภทผู้เขียน	ประเภทบทความ	ค่าตีพิมพ์
๑	นิสิตภายใน มจร	บทความวิชาการ หรือบทความวิจัย	๓,๐๐๐ บาท
๒	นิสิตภายนอก มจร	บทความวิชาการ หรือบทความวิจัย	๓,๕๐๐ บาท

๒. ค่าตอบแทนผู้ทรงคุณวุฒิตรวจบทความภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ

ที่	ประเภทผู้ทรงคุณวุฒิ	ประเภทบทความ	บทความละ
๑	ผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอก มจร	บทความภาษาไทย	๗๐๐ บาท
๒	ผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอก มจร	บทความภาษาอังกฤษ	๑,๐๐๐ บาท
๓	ผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอก มจร	บทความภาษาอังกฤษ(ด่วน)	๑,๒๐๐ บาท

แบบฟอร์มการส่งต้นฉบับเพื่อพิจารณานำลงในวารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

๑. ข้าพเจ้า (นาย/นาง/น.ส.).....

๒. วุฒิการศึกษาชั้นสูงสุด..... ตำแหน่งวิชาการ (ถ้ามี).....

๓. สถานภาพผู้เขียน

☐ อาจารย์ในสถาบันการศึกษา (ชื่อสถาบัน).....

โปรแกรม..... คณะ.....

☐ บุคคลทั่วไป (ชื่อหน่วยงาน)

๔. ขอส่ง

ต้นฉบับ (Original Article) เรื่อง.....

๕. ชื่อผู้เขียนร่วม (ถ้ามี)

๖. ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก เลขที่

แขวง/ตำบล..... เขต/อำเภอ.....

จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์.....โทรศัพท์มือถือ.....โทรสาร.....

E-mail

๗. สิ่งที่มาด้วย ☐ แผ่นดิสก์ข้อมูลต้นฉบับ ชื่อแฟ้มข้อมูล.....

☐ เอกสารพิมพ์ต้นฉบับ จำนวน ๒ ชุด

๘. หากบทความนี้ จำเป็นต้องเชิญให้ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ ๓ อ่านอีก ข้าพเจ้ายินดียอมเสียค่าใช้จ่ายเพิ่ม

และหากยังไม่ผ่านอีก ข้าพเจ้ายอมรับและไม่ขอเรียกร้องค่าใช้จ่ายทั้งหมดคืน

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ยังไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น

ลงนาม.....ผู้เขียน

(.....)

วันที่...../...../.....

ลงนาม.....อาจารย์ที่ปรึกษา (ถ้ามี)

(.....)

วันที่...../...../.....

สมาชิกลำดับที่.....

ใบสมัครเป็นสมาชิกวารสารมหาวิทยาลัย

ที่.....

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.....

กราบมนตรี/เรียน บรรณาธิการวารสารมหาวิทยาลัย

ข้าพเจ้า (ชื่อภาษาไทย)

หรือ (ชื่อภาษาอังกฤษ)

ที่อยู่ (ที่สามารถติดต่อได้)

เลขที่ ถนน..... หมู่..... ตำบล/แขวง.....

อำเภอ/เขต จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์ โทรศัพท์มือถือ..... โทรสาร.....

E-mail

มีความประสงค์จะขอสมัครเป็นสมาชิกวารสารมหาวิทยาลัย กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

☐ สมาชิกประเภทรายปี ๒๐๐ บาท (รับวารสารฟรีปีละ จำนวน ๒ เล่ม)

(ไม่รวมค่าจัดส่ง, ประมาณการ ๓๐ บาท ต่อเล่ม)

☐ สั่งซื้อวารสารเป็นเล่ม เล่มละ ๓๐๐ บาท (ไม่รวมค่าจัดส่ง)

พร้อมกันนี้ ข้าพเจ้าได้

☐ จ่ายเงินสด

☐ โอนเงินผ่านเลขที่บัญชีธนาคารกรุงเทพ 905-002051-1

ชื่อบัญชี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (หนังสือวิชาการ)

โปรดนำส่งวารสารมหาวิทยาลัย

☐ ตามที่อยู่ข้างบน

สถานที่ติดต่อ

☐ ที่บ้าน

☐ ที่ทำงาน

เลขที่ ถนน..... หมู่..... ตำบล/แขวง.....

อำเภอ/เขต จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์ โทรศัพท์มือถือ..... โทรสาร.....

E-mail

ลงชื่อ.....

(.....)

(สำหรับเจ้าหน้าที่)

ค่าบำรุง..... พ.ศ.....

เลขที่ใบเสร็จ

ลงวันที่ เดือน..... พ.ศ.....

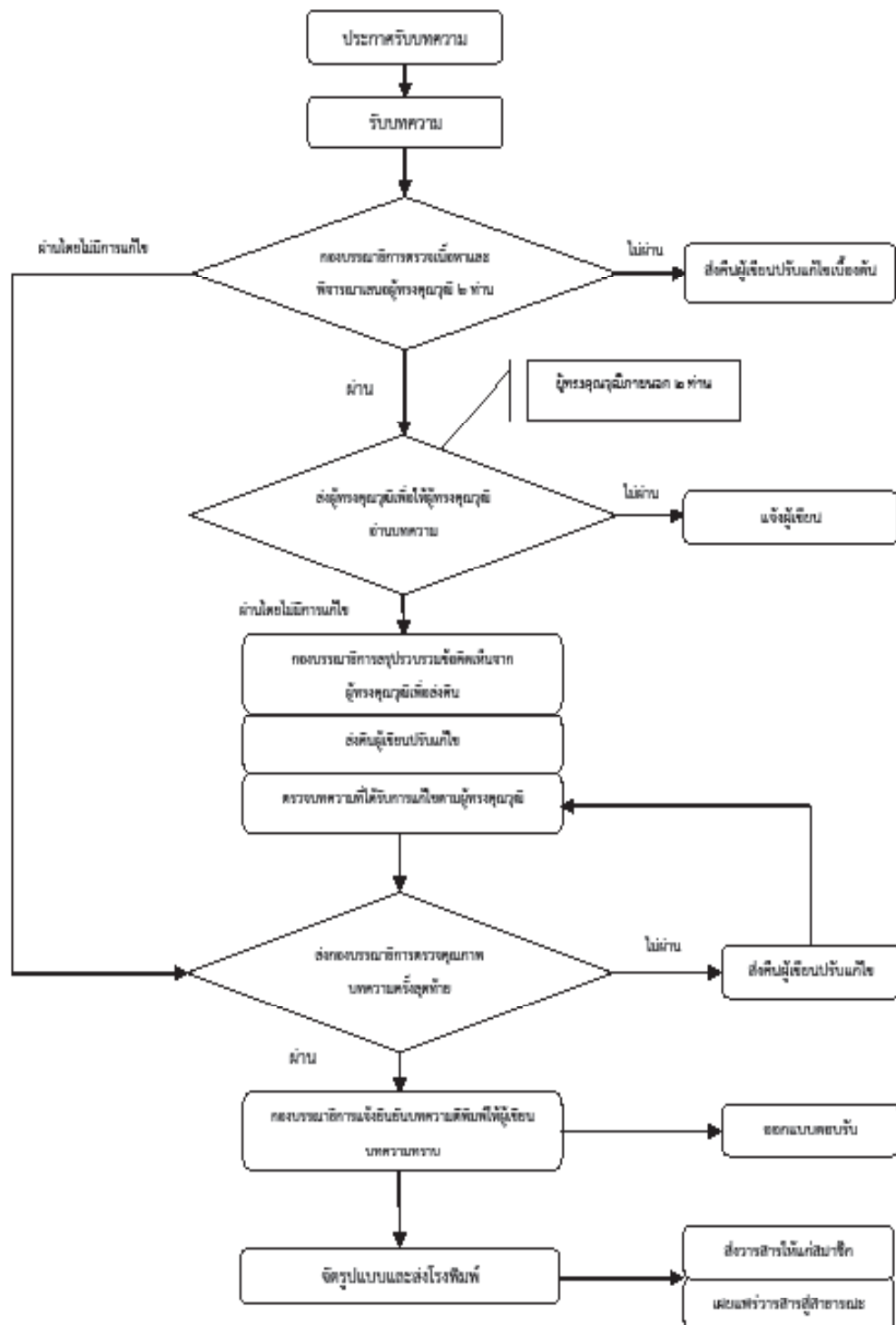
ลงบัญชีแล้ว

กระบวนการจัดทำวารสารมหาจุฬาริชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วารสารมหาจุฬาริชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นวารสารทางวิชาการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานบทความวิชาการหรืองานวิจัย ในลักษณะนิพนธ์ต้นฉบับ (Original Article) และเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับผลงานวิจัย เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา เพื่อให้บริการทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา แก่สังคม เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เพื่อยกมาตรฐานการเผยแพร่งานวิชาการทางพระพุทธศาสนาในประเทศให้มีคุณภาพดี เพื่อสนับสนุนให้เกิดวารสารทางวิชาการกลางของมหาวิทยาลัย จัดพิมพ์ออกเผยแพร่ปีละ ๓ ฉบับ (มกราคม - เมษายน, พฤษภาคม - สิงหาคม, กันยายน - ธันวาคม โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานจัดทำวารสารมหาจุฬาริชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยดังต่อไปนี้

๑. ประกาศรับต้นฉบับจากคณาจารย์ หรือนักวิจัย ช่วงที่ ๑ พ.ย.-ธ.ค., ช่วงที่ ๒ มี.ค.-ก.ค. ช่วงที่ ๓ ก.ค. - ส.ค.
๒. กองบรรณาธิการวารสารฯ รับบทความ ตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของต้นฉบับและพิจารณาเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ ๒ ท่าน
๓. กองบรรณาธิการวารสารฯ จัดส่งต้นฉบับให้ผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ในสาขาวิชานั้นๆ อ่านประเมินต้นฉบับ ไม่น้อยกว่า ๒ ท่าน ต่อเรื่อง ประเภทของการ Peer Review คือ Double Blinded
๔. ส่งให้ผู้เขียนแก้ไขตามผลการอ่านประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review)
๕. กองบรรณาธิการวารสารฯ ตรวจสอบคุณภาพบทความและจัดทำเนื้อหาต้นฉบับวารสารมหาจุฬาริชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖. กองบรรณาธิการแจ้งยืนยันรับบทความให้ผู้เขียนบทความทราบ
๗. ดำเนินการจัดพิมพ์
๘. กองบรรณาธิการวารสารฯ ดำเนินการเผยแพร่วารสารฯ

หลักเกณฑ์ในการลงตีพิมพ์ต้นฉบับของวารสาร

ที่ อร ๔๐๐๐.๗/๐๒๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๘๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนับน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๐๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

๒๕ มีนาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุญาตเปลี่ยนแปลงกำหนดการตีพิมพ์ ๒ ฉบับต่อปี เป็น ๓ ฉบับต่อปี

เรียน หัวหน้าศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย

ตามที่ วารสารมหาจุฬาริชาการ (Mahachula Academic Journal) ISSN 2408-1078 (Print) 2651-2440 (Online) กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นวารสารวิชาการ กำหนดออกปีละ ๒ ฉบับ คือ ฉบับที่ ๑ เดือน มกราคม-มิถุนายน และฉบับที่ ๒ เดือน กรกฎาคม-ธันวาคม และได้เริ่มตีพิมพ์มา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นต้นมา

นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๖๓ จึงขออนุญาตเปลี่ยนแปลงกำหนดการตีพิมพ์ ๒ ฉบับต่อปี เป็น ๓ ฉบับต่อปี คือ

ฉบับที่ ๑ เดือน มกราคม – เมษายน

ฉบับที่ ๒ เดือน พฤษภาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ ๓ เดือน กันยายน – ธันวาคม

โดยจะพิมพ์เผยแพร่ทั้ง ๒ รูปแบบ คือ (๑) รูปแบบวารสารและ (๒) รูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ดังนั้น บรรณาธิการวารสารมหาจุฬาริชาการ จึงขออนุญาตเปลี่ยนแปลงกำหนดการตีพิมพ์ ๒ ฉบับต่อปี เป็น ๓ ฉบับต่อปี โดยจะเริ่มดำเนินการ ตั้งแต่วารสารมหาจุฬาริชาการ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ มกราคม – เมษายน ๒๕๖๓ เป็นต้นไป

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(รศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)

บรรณาธิการ

วารสารมหาจุฬาริชาการ

หมายเหตุ: ผู้ติดต่อประสานงาน

นายสุชนา ศิริชัยกร โทร. ๐๘๖ ๙๙๘ ๙๖๙๖